

ANKARA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
ÖZEL HUKUK (TİCARET HUKUKU) ANABİLİM DALI

**TÜRK HUKUKUNDA TELÂLLİK VE TELÂLLİĞİN  
UYGULAMADA FARKLI GÖRÜNÜMLERİ**

**Yüksek Lisans Tezi**

**Tamer BOZKURT**

**ANKARA - 2006**

ANKARA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
ÖZEL HUKUK (TİCARET HUKUKU) ANABİLİM DALI

**TÜRK HUKUKUNDA TELÂLLİK VE TELÂLLİĞİN  
UYGULAMADA FARKLI GÖRÜNÜMLERİ**

**Yüksek Lisans Tezi**

**Tamer BOZKURT**

**TEZ DANIŞMANI**

**Doç. Dr. Aynur YONGALIK**

**ANKARA - 2006**

## İÇİNDEKİLER

|                   |        |
|-------------------|--------|
| İÇİNDEKİLER ..... | I      |
| KAYNAKÇA .....    | XI     |
| KISALTMALAR ..... | XXXIII |
| GİRİŞ .....       | 1      |

## BİRİNCİ BÖLÜM

### GENEL OLARAK TELLÂLLİK, TELLÂLLIĞIN BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI VE TELLÂLLİK SÖZLEŞMESİ

|                                                                                  |    |
|----------------------------------------------------------------------------------|----|
| § 1 — GENEL OLARAK TELLÂLLİK.....                                                | 3  |
| I. ANLAMI, TANIMI VE TERMİNOLOJİ SORUNU.....                                     | 3  |
| A - Anlamı ve Tanımı .....                                                       | 3  |
| B - Terminoloji Sorunu .....                                                     | 4  |
| 1. Mevzuatta .....                                                               | 4  |
| a) Türk Hukuku'nda .....                                                         | 4  |
| b) İngiliz, Alman ve İsviçre Hukuku'nda.....                                     | 6  |
| aa- İngiliz Hukuku.....                                                          | 6  |
| bb- İsviçre ve Alman Hukuku .....                                                | 7  |
| 2. Uygulamada .....                                                              | 8  |
| 3. Değerlendirme .....                                                           | 10 |
| II. MEVZUATTAKİ YERİ ve TÜRLERİ .....                                            | 10 |
| A - Genel Olarak .....                                                           | 10 |
| B - Borçlar Kanunu .....                                                         | 11 |
| C - Türk Ticaret Kanunu .....                                                    | 11 |
| D - Türk Medenî Kanunu .....                                                     | 11 |
| E - Türkiye İş Kurumu Kanunu .....                                               | 12 |
| F - Sigorta Murakabe Kanunu.....                                                 | 12 |
| G - Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu.....        | 12 |
| H – 90 Sayılı Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde<br>Kararname ..... | 13 |
| III. TARİHÎ GELİŞİM .....                                                        | 13 |
| A - Türkiye'de.....                                                              | 13 |
| B - Diğer Ülkelerde .....                                                        | 14 |
| § 2 — TELLÂLLIĞIN BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI.....                      | 16 |
| I. GENEL OLARAK.....                                                             | 16 |

|                                                                                             |           |
|---------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| II. TİCARÎ MÜMESSİLLİK .....                                                                | 16        |
| III. TİCARÎ VEKİLLİK.....                                                                   | 22        |
| A - Genel Ticarî Vekillik .....                                                             | 22        |
| B - Seyyar Tüccar Memurluğu.....                                                            | 23        |
| IV. ACENTELİK .....                                                                         | 27        |
| V. KOMİSYONCULUK .....                                                                      | 39        |
| VI. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞU .....                                                      | 46        |
| VII. ADİ VEKÂLET.....                                                                       | 48        |
| <b>§ 3 — TELLÂLLİK SÖZLEŞMESİ .....</b>                                                     | <b>56</b> |
| I. KURULUŞU ve ŞEKLİ .....                                                                  | 56        |
| A - Kuruluşu .....                                                                          | 56        |
| B - Şekli .....                                                                             | 56        |
| II. TARAFLARI.....                                                                          | 58        |
| A - Genel Olarak .....                                                                      | 58        |
| B - Birkaç Kişinin Birlikte Tellâl Olması .....                                             | 59        |
| C - Tellâllık Yapamayacak Olanlar.....                                                      | 60        |
| III. KONUSU .....                                                                           | 61        |
| IV. HUKUKÎ NİTELİĞİ .....                                                                   | 62        |
| A - Genel Olarak .....                                                                      | 62        |
| B - Öğretideki Görüşler.....                                                                | 62        |
| C - Hukukî Nitelikle İlgili Bir Sorun: Aktif Çaba Gösterilmesi Gerekip<br>Gerekmediği ..... | 65        |
| D - Görüşümüz.....                                                                          | 67        |
| V. SONA ERMESİ .....                                                                        | 71        |
| A - Genel Olarak .....                                                                      | 71        |
| B - Son Bulma Halleri .....                                                                 | 71        |
| 1. Aracılık Edilen Sözleşmenin Yapılması veya Yapılamayacağının<br>Anlaşılması.....         | 71        |
| 2. Sürenin Dolması.....                                                                     | 72        |
| 3. Azil ve İstifa.....                                                                      | 73        |
| 4. Ölüm.....                                                                                | 75        |
| 5. Ehliyetsizlik .....                                                                      | 75        |
| 6. İflâs.....                                                                               | 7         |

## İKİNCİ BÖLÜM

### KARŞILAŞTIRMALI OLARAK TİCARET İŞLERİ VE ADİ İŞLER TELLÂLLİĞİ

|                                                                                                       |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>§ 4 — TİCARET İŞLERİ İLE ADİ İŞLER TELLÂLLİĞİNİN TANIMI, KOŞULLARI<br/>ve UYGULAMA ALANI</b> ..... | 77 |
| I. TANIM ve TERMİNOLOJİ SORUNU.....                                                                   | 77 |
| A - Ticaret İşleri Tellâllığı .....                                                                   | 77 |
| B - Adî İşler Tellâllığı .....                                                                        | 77 |
| II. KOŞULLAR.....                                                                                     | 78 |
| A - Ticaret İşleri Tellâllığı .....                                                                   | 78 |
| 1. Olumlu Koşullar.....                                                                               | 78 |
| a) Ticarî İşe Aracılık Edilmesi .....                                                                 | 78 |
| b) Ücret.....                                                                                         | 80 |
| c) Meslek Edinme .....                                                                                | 80 |
| 2. Olumsuz Koşullar .....                                                                             | 81 |
| a) Müvekkiline Bağımlı Olmaması .....                                                                 | 81 |
| b) Müvekkiliyle Olan İlişkinin Devamlı Olmaması .....                                                 | 82 |
| c) Aracılığın Esnaf Arasında Olmaması .....                                                           | 82 |
| B - Adî İşler Tellâllığı .....                                                                        | 83 |
| 1. Olumlu Koşullar.....                                                                               | 83 |
| a) Adî İşe Aracılık Edilmesi.....                                                                     | 83 |
| b) Bir Sözleşmenin Yapılması Olanakını Hazırlaması veya Sözleşmenin<br>İcrasına Aracılık Etmesi ..... | 84 |
| c) Ücret.....                                                                                         | 85 |
| 2. Olumsuz Koşullar .....                                                                             | 85 |
| a) Müvekkiline Bağımlı Olmaması .....                                                                 | 85 |
| b) Müvekkiliyle Olan İlişkinin Devamlı Olmaması .....                                                 | 86 |
| c) Tellâllığı Meslek Edinmenin Zorunlu Olmaması .....                                                 | 86 |
| III. TİCARET İŞLERİ ve ADİ İŞLER TELLÂLLİĞİNİN UYGULAMA ALANI ....                                    | 86 |
| <b>§ 5 — TİCARET İŞLERİ ve ADİ İŞLER TELLÂLININ TACİR SIFATI</b> .....                                | 87 |
| <b>§ 6 — TİCARET İŞLERİ ve ADİ İŞLER TELLÂLININ TACİR YARDIMCILARI<br/>İÇİNDEKİ YERİ</b> .....        | 89 |
| <b>§ 7 — TİCARET İŞLERİ ve ADİ İŞLER TELLÂLLİĞİNİN TEMSİL İLE İLİŞKİSİ</b>                            |    |

|                                                                        |           |
|------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ve BU KONUDA KARŞILAŞILABİLECEK SORUNLAR .....</b>                  | <b>91</b> |
| I. TEMSİL YETKİSİ .....                                                | 91        |
| II. ÇİFTE TEMSİL .....                                                 | 92        |
| III. TELLÂLIN KENDİ KENDİSİYLE İŞLEM YAPMASI .....                     | 93        |
| <b>§ 8 — ADİ İŞLER ve TİCARET İŞLERİ TELLÂLININ SÖZLEŞMEDEN DOĞAN</b>  |           |
| <b>BORÇ ve HAKLARI .....</b>                                           | <b>94</b> |
| I. BORÇLAR .....                                                       | 94        |
| A - Her İki Tellâllık İçin de Ortak Olan Borçlar.....                  | 94        |
| 1. Genel Olarak .....                                                  | 94        |
| 2. Özen ve Sadakat Borcu .....                                         | 95        |
| a) Genel Olarak .....                                                  | 95        |
| b) Özen Borcu .....                                                    | 96        |
| c) Sadakat Borcu .....                                                 | 100       |
| 3. Sır Saklama Borcu.....                                              | 102       |
| 4. Talimatlara Uyma Borcu.....                                         | 103       |
| 5. İşi Bizzat Yapma Borcu .....                                        | 105       |
| a) Kural.....                                                          | 105       |
| b) İstisna .....                                                       | 105       |
| aa - Alt Tellâllık .....                                               | 105       |
| bb - Alt Tellâl Atanmasının Koşulları.....                             | 107       |
| aaa- Tellâlin Buna Yetkili Kılınması .....                             | 107       |
| bbb- Alt Tellâl Atanmasının Koşullar Gereğince Zorunlu<br>Olması ..... | 107       |
| ccc- Bu Konuda Bir Örf ve Âdetin Bulunması .....                       | 108       |
| c) Borca Aykırılıktan Doğan Sorumluluk.....                            | 108       |
| aa - Tellâl Bu Konuda Yetkili Değilse.....                             | 108       |
| bb - Tellâl Bu Konuda Yetkili İse .....                                | 109       |
| cc - Her İki Olasılıkta Müvekkilin Durumu .....                        | 109       |
| 6. Hesap Verme Borcu .....                                             | 110       |
| B - Ticaret İşleri Tellâlına Özgü Borçlar .....                        | 111       |
| 1. Genel Olarak .....                                                  | 111       |
| 2. Bordro Verme.....                                                   | 111       |
| a) Bordro Verilmesini Gerektiren Haller .....                          | 111       |
| aa- Karşı Taraf Biliniyorsa.....                                       | 111       |

|                                                                                                       |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| aaa - Derhal Yerine Getirilmesi Gereken İşlemler.....                                                 | 112 |
| bbb - Derhal Yerine Getirilmesi Gerekmeyen İşlemler .....                                             | 113 |
| bb - Karşı Taraf Bilinmiyorsa .....                                                                   | 114 |
| b) Bordro Verilmesini Gerektirmeyen Haller .....                                                      | 115 |
| c) Bordro Verilmesi ve Bunun Sonuçları.....                                                           | 116 |
| d) Değerlendirme .....                                                                                | 116 |
| 2. Yevmiye Defteri Tutma .....                                                                        | 117 |
| a) Genel Olarak .....                                                                                 | 117 |
| b) Yevmiye Defterini İbraz .....                                                                      | 118 |
| c) Yevmiye Defterini Tevdi .....                                                                      | 118 |
| d) Yevmiye Defteri ile İlgili Sorumluluk.....                                                         | 119 |
| e) Değerlendirme.....                                                                                 | 119 |
| 3. Örneklerin Saklanması .....                                                                        | 121 |
| II. HAKLAR .....                                                                                      | 122 |
| A - Ticaret İşleri Tellâlı.....                                                                       | 122 |
| 1. Genel Olarak.....                                                                                  | 122 |
| 2. Ücret ve Masrafları İsteme.....                                                                    | 123 |
| a) Ücret.....                                                                                         | 123 |
| aa) Koşulları .....                                                                                   | 123 |
| aaa- Taraflar Arasında Sözleşmenin Kurulması .....                                                    | 123 |
| bbb- Koşula Bağlanmış İşlemlerde Koşulun Gerçekleşmesi .....                                          | 130 |
| ccc- Bordro Verilmesi .....                                                                           | 131 |
| ddd- Tellâlın Faaliyeti İle Esas Sözleşmenin Kurulması Arasında<br>Nedensellik Bağının Olması .....   | 132 |
| eee- İfa Aşamasında Ortaya Çıkan Sorunların (Kural Olarak)<br>Ücret Alacağına Etkisinin Olmaması..... | 135 |
| bb) Ücretin Borçlusu .....                                                                            | 136 |
| cc) Ücretin Miktarı.....                                                                              | 137 |
| b) Masraflar .....                                                                                    | 138 |
| B - Adi İşler Tellâlı .....                                                                           | 140 |
| 1. Genel Olarak .....                                                                                 | 140 |
| 2. Ücret ve Masrafları İsteme.....                                                                    | 140 |
| a) Ücret.....                                                                                         | 140 |
| aa) Ücret Hakkının Kazanılması .....                                                                  | 140 |

|                                                   |     |
|---------------------------------------------------|-----|
| bb) Ücretin Miktarı .....                         | 141 |
| cc) Ücretin Borçlusu .....                        | 142 |
| b) Masraflar .....                                | 142 |
| III. ÜCRET İLE İLGİLİ ORTAK HÜKÜMLER .....        | 143 |
| A - Ücret ve Masraf İsteme Hakkının Düşmesi ..... | 143 |
| 1. Tarafsızlığın İhlâli .....                     | 144 |
| 2. Dürüstlük Kurallarına Aykırılık .....          | 144 |
| B - Zamanaşımı .....                              | 146 |
| 1. Ticaret İşleri Tellâllığı .....                | 146 |
| 2. Adi İşler Tellâllığı .....                     | 148 |
| C - Aşırı Tellâllık Ücretinin İndirilmesi .....   | 148 |
| § 9 — ARA DEĞERLENDİRME .....                     | 152 |

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### TELLÂLLIĞIN UYGULAMADAKİ FARKLI GÖRÜNÜMLERİ

|                                                                      |     |
|----------------------------------------------------------------------|-----|
| § 10 — GENEL OLARAK .....                                            | 155 |
| § 11 — TAŞINMAZ TELLÂLLARI (EMLÂKÇILAR) .....                        | 155 |
| I. GENEL OLARAK .....                                                | 155 |
| II. KAVRAM ve TANIM .....                                            | 156 |
| III. TAŞINMAZ TELLÂLLIĞI SÖZLEŞMESİ .....                            | 157 |
| A - Şekli .....                                                      | 157 |
| B - Konusu ve Kapsamı .....                                          | 164 |
| IV. TAŞINMAZ TELLÂLLIĞI MESLEĞİ ve BU KONUDAKİ<br>DÜZENLEMELER ..... | 166 |
| A - Emlâkçılar Odasının Kuruluşu .....                               | 166 |
| B - “Emlâkçılar İçin Getirilen Mecburî Standartlar Tebliği” .....    | 166 |
| C - İstanbul Emlâkçılar Odasının Genelgesi .....                     | 170 |
| D - “Emlâkçılara İlişkin Meslekî Teamüller” .....                    | 171 |
| V. DEĞERLENDİRME .....                                               | 172 |
| § 12 — ÖZEL İSTİHDAM BÜROLARI (İŞ ve İŞÇİ TELLÂLLIĞI) .....          | 174 |
| I. GENEL OLARAK İŞ ve İŞÇİ TELLÂLLIĞI ve GELİŞİMİ .....              | 174 |
| II. İŞ ve İŞÇİ TELLÂLLIĞI KAVRAMI ve HUKUKÎ NİTELİĞİ .....           | 175 |
| A - Kavram ve Tanım .....                                            | 175 |



|                                                                         |            |
|-------------------------------------------------------------------------|------------|
| B - Hukukî Niteliği.....                                                | 176        |
| C - Mevzuattaki Yeri.....                                               | 177        |
| III. İŞ ve İŞÇİ TELLÂLLİĞİ SÖZLEŞMESİ.....                              | 180        |
| A - Şekli .....                                                         | 180        |
| B – İş ve İşçi Tellâllığı Sözleşmesinde İstisnaî Bir Durum: Ücret ..... | 181        |
| V. İŞ ve İŞÇİ TELLÂLLİĞİ TÜRLERİ.....                                   | 182        |
| A - Özel İstihdam Büroları.....                                         | 182        |
| 1. Özel İstihdam Bürosu Açabilme Koşulları .....                        | 182        |
| a) Genel Olarak .....                                                   | 182        |
| b) Başvuruda Bulunan Kişide Aranılan Özellikler.....                    | 182        |
| c) Türkiye İş Kurumu’nun İncelemesi ve Faaliyet İzni .....              | 183        |
| d) Faaliyet İzninin Sona Ermesi/Erdirilmesi ve Yenilenmesi.....         | 184        |
| 2. Özel İstihdam Bürolarının Yükümlülükleri .....                       | 185        |
| 3. Türkiye’deki Uygulama ve Büroların İş Bulmadaki İşlevselliği .....   | 186        |
| 4. Değerlendirme.....                                                   | 195        |
| B - Tarım Sektöründe İş ve İşçi Tellâlları.....                         | 195        |
| <b>§ 13 — TİCARET BORSASI ARACILARI.....</b>                            | <b>198</b> |
| I. GENEL OLARAK.....                                                    | 198        |
| II. BORSA ARACILIĞI TÜRLERİ .....                                       | 198        |
| A - Borsa Komisyoncusu .....                                            | 199        |
| B - Borsa Ajansı .....                                                  | 199        |
| C - Borsa Simsarı .....                                                 | 199        |
| 1. Tanımı .....                                                         | 199        |
| 2. Hukukî Niteliği.....                                                 | 199        |
| 3. Koşulları.....                                                       | 200        |
| 4. Ücreti .....                                                         | 200        |
| 5. Yükümlülük ve Sorumlulukları .....                                   | 201        |
| a) Yükümlülükler .....                                                  | 201        |
| b) Sorumluluklar .....                                                  | 202        |
| <b>§ 14 — SİGORTA PRODÜKTÖR ve BROKERLERİ .....</b>                     | <b>204</b> |
| I. GENEL OLARAK.....                                                    | 204        |
| II. KAVRAM, TANIM ve UNSURLAR.....                                      | 205        |
| A - Kavram ve Tanım .....                                               | 205        |
| 1. Sigorta Prodüktörü .....                                             | 205        |

|                                                            |     |
|------------------------------------------------------------|-----|
| 2. Sigorta Brokeri .....                                   | 207 |
| B - Unsurlar .....                                         | 208 |
| 1. Sigorta Prodüktörü .....                                | 208 |
| a) Bağımsızlık .....                                       | 208 |
| b) Meslek Edinme .....                                     | 209 |
| c) Taraflara Göre Geçici Olma.....                         | 209 |
| d) Temsil Yetkisine Sahip Olmama .....                     | 209 |
| e) Aracılık Yapma .....                                    | 209 |
| f) Ücret .....                                             | 210 |
| 2. Sigorta Brokeri .....                                   | 210 |
| a) Sigorta Ettireni Temsil Yetkisine Sahip Olma.....       | 210 |
| b) Bağımsızlık.....                                        | 211 |
| c) Aracılık Yapma .....                                    | 211 |
| d) Ücret .....                                             | 211 |
| III. HUKUKÎ NİTELİK .....                                  | 211 |
| A - Genel Olarak .....                                     | 211 |
| B - Sigorta Prodüktörü .....                               | 212 |
| 1. Öğretideki Görüşler.....                                | 212 |
| 2. Görüşümüz .....                                         | 216 |
| C - Sigorta Brokeri .....                                  | 219 |
| IV. SİGORTA PRODÜKTÖRÜ VE BROKERİ OLABİLMENİN KOŞULLARI .. | 221 |
| A - Sigorta Prodüktörü .....                               | 222 |
| 1. Gerçek Kişiler .....                                    | 222 |
| 2. Tüzel Kişiler.....                                      | 223 |
| B - Sigorta Brokeri .....                                  | 224 |
| 1. Genel Olarak .....                                      | 224 |
| a) Gerçek Kişiler .....                                    | 225 |
| aa) Türk Vatandaşı Olanlar .....                           | 225 |
| bb) Yabancılar .....                                       | 227 |
| b) Tüzel Kişiler .....                                     | 227 |
| aa) Türk Tâbiyetinde Olanlar .....                         | 227 |
| bb) Yabancılar .....                                       | 228 |
| 2. Brokerlik Faaliyeti ile İlgili Esaslar .....            | 229 |

|                                                                    |     |
|--------------------------------------------------------------------|-----|
| V. SİGORTA PRODÜKTÖRÜ VE BROKERİNİN YÜKÜMLÜLÜK ve                  |     |
| SORUMLULUKLARI.....                                                | 230 |
| A - Genel Olarak .....                                             | 230 |
| B - Sigorta Prodüktörü .....                                       | 230 |
| 1. Yükümlülükler .....                                             | 231 |
| a) Acentelik Yapamama ve Belirli Görevlerde Yer Alamama .....      | 231 |
| b) Doğru Bilgi Verme .....                                         | 231 |
| c) Temsil Yetkisine Sahip Olmama .....                             | 232 |
| d) Sır Saklama .....                                               | 232 |
| e) Denetime Tâbi Olma.....                                         | 232 |
| f) Defter Tutma .....                                              | 232 |
| 2. Sorumluluk.....                                                 | 233 |
| C - Sigorta Brokeri .....                                          | 234 |
| 1. Yükümlülükler .....                                             | 234 |
| a) Acentelik Yapamama ve Brokerlik Dışında Bir Ticarî Faaliyette   |     |
| Bulunamama .....                                                   | 234 |
| b) Dürüst Hareket Etme .....                                       | 235 |
| c) Aracılık Görevini En İyi Şekilde Yerine Getirme .....           | 235 |
| d) Talimatlara Uyuma .....                                         | 236 |
| e) Ödeme Yapamama.....                                             | 236 |
| f) Menfaat Temin Edememe .....                                     | 236 |
| g) Belli Kişileri Ortak Olarak Kabul Edememe ve Çalıştıramama..... | 236 |
| h) Değişiklikleri Bildirme .....                                   | 236 |
| ı) Malî Tabloları Bildirme .....                                   | 237 |
| i) Portföy Sınırı .....                                            | 237 |
| j) Defter Tutma.....                                               | 237 |
| k) Meslekî Sorumluluk Sigortası Yaptırma .....                     | 237 |
| l) Ticaret Unvanı ile İlgili Yükümlülük .....                      | 238 |
| 2. Sorumluluk .....                                                | 238 |
| VI. TÜRKİYE UYGULAMASI .....                                       | 239 |
| VII. DEĞERLENDİRME .....                                           | 240 |
| § 15 — EVLENME TELLÂLLİĞİ (EVLİLİK AJANSLARI).....                 | 241 |
| I. GENEL OLARAK.....                                               | 241 |
| II. TANIM .....                                                    | 241 |

|                                                                                                                                |            |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| III. EVLİLİK AJANSLARININ TİCARET ŞİRKETİ OLARAK<br>ÖRGÜTLENMESİ.....                                                          | 241        |
| IV. EVLENME TELLÂLLİĞİNDA ÜCRET ve ÜCRET ile İLGİLİ<br>SORUNLAR .....                                                          | 242        |
| A - Ücret Alacağı .....                                                                                                        | 242        |
| B - Tellâl Tacirin Ücret Alacağı (TTK m. 22) ile Borçlar Kanunu'ndaki Eksik<br>Borç Hükümü (BK m. 408) Arasındaki İlişki ..... | 243        |
| C - Evlenme Tellâlinin Ücret Alacağını Kıymetli Evraka Bağlaması Durumu .....                                                  | 244        |
| <b>§ 16 — TAŞIMA İŞLERİ TELLÂLLİĞİ.....</b>                                                                                    | <b>246</b> |
| I. GENEL OLARAK.....                                                                                                           | 246        |
| II. KARA TAŞIMACILIĞI .....                                                                                                    | 246        |
| A - Yolcu Taşıma İşlerinde Aracılık: Telefon Taksiciliği .....                                                                 | 246        |
| 1. Genel Olarak .....                                                                                                          | 246        |
| 2. Taksi Duraklarının Hukukî Niteliği .....                                                                                    | 246        |
| 3. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 19.9.1979 tarihli Kararı'nın<br>Değerlendirmesi .....                                        | 247        |
| B - Yük Taşıma İşlerinde Aracılar ve 4925 Sayılı Karayolu Taşıma Kanunu.....                                                   | 251        |
| III. DENİZ TAŞIMACILIĞI .....                                                                                                  | 253        |
| A - Genel Olarak .....                                                                                                         | 253        |
| B - Gemi Tellâli (Shipbroker) .....                                                                                            | 254        |
| 1. Genel Olarak .....                                                                                                          | 254        |
| 2. Kavram ve Tanım.....                                                                                                        | 256        |
| a) Kavram.....                                                                                                                 | 256        |
| b) Tanım.....                                                                                                                  | 256        |
| 3. Faaliyet Gösterdiği Alanlar .....                                                                                           | 257        |
| a) Navlun Sözleşmeleri .....                                                                                                   | 257        |
| b) Gemi Satış ve Kirası ile Diğer Alanlar .....                                                                                | 258        |
| C - Navlun Komisyoncusu (Freight Forwarder) .....                                                                              | 260        |
| <b>§ 17 — SONUÇ.....</b>                                                                                                       | <b>262</b> |
| <b>ÖZET.....</b>                                                                                                               | <b>265</b> |
| <b>SUMMARY.....</b>                                                                                                            | <b>266</b> |
| <b>EK.....</b>                                                                                                                 | <b>267</b> |

## K A Y N A K Ç A \*

### I — GENEL ESERLER

- Akşit, Mustafa Cevat** : İşletme Hukuku, İstanbul 1988.
- Akyazan, Sıtkı** : Son İçtihatlarla-Gerekçeli-Notlu, Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, Ankara 1971.
- Akyol, Şener** : Medenî Hukukla İlgili İsviçre Federal Mahkemesi Kararları (BGE 38 II- BGE 47 II), C. I, İstanbul 1980 (**Anılış: Akyol**, Federal Mahkeme).
- Akyol, Şener** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler I, İstanbul 1995 (**Anılış: Akyol**, Borçlar).
- Alver, Cemil** : Ticaret Kanunu Genel Esaslar, Ankara 1988.
- Aral, Fahrettin** : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, B. 5, Ankara 2003.
- Arsılanlı, Halil** : Kara Ticareti Hukuku Dersleri, Umumî Hükümler, B. 3, İstanbul 1960.
- Arseven, Haydar** : Sigorta Hukuku, B. 2, İstanbul 1991.
- Aslan, Yılmaz/  
Şenyüz, Doğan/  
Ergün, Mevci** : İşletme Hukuku, B. 2, Ankara 2005.
- Arkan, Sabih** : Ticarî İşletme Hukuku, B. 8, Ankara 2005.
- Atabek, Reşat** : Sigorta İstihsal Organları Hukuku, İstanbul 1968 (**Anılış: Atabek**, İstihsal).
- Atabek, Reşat** : Sigorta Hukuku, İstanbul 1950 (**Anılış: Atabek**, Sigorta).
- Ayhan, Rıza** : Ticaret Hukukunun Genel Esasları, “Ticarî İşletme Hukuku”, Ankara 1992.
- Baktır, Selma** : Ticarî İşletme Hukuku, B. 4, İzmir 2000.

---

\* Birden çok eserinden yararlanılan yazarlara yapılan yollamalarda kullanılan kısaltmalar parantez içinde gösterilmiştir.

- (Palandt),  
Bassenge, Peter/  
Diederichsen, Uwe/  
Edenhofer, Wolfgang/  
Heinrichs, Helmut/  
Heldrich, Andreas/  
Putzo, Hans/  
Thomas, Heinz** : Kurz Kommentar, Bd. 7, Bürgerliches Gesetzbuch, 47. Aufl., München 1988.
- Başbuğoğlu, Tarık** : Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu, Açıklamalar-İçtihatlar, C. I, (m. 1-815) Ankara 1988.
- Başterzi, Süleyman/  
Şuğle, Mehmet Ali** : İstihdam ve Danışmanlık Hizmetlerinin Hukuksal ve Toplumsal Yönleri, Ankara 1999.
- Baştuğ, İrfan/  
Erdem, Ercüment** : Ticarî İşletme Hukuku, Ders Notları, Ankara 1993.
- Battal, Ahmet** : Bankacılık Kanunu Şerhi, Ankara 2006.
- Baumbach, Adolf/  
Duden, Konrad** :Kurz Kommentar, Bd. 9, Handelsgesetzbuch mit Nebengesetzen ohne Seerecht, 17. Aufl., München und Berlin 1966.
- Berzek, Ayşe Nur** : Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri, B. 7, İstanbul 2004.
- Berki, Şakir** : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Ankara 1973.
- Becker, Herman  
(Çev. Dura, Suat)** : İsviçre Medenî Kanun Şerhi, Borçlar Hukuku, II. Bölüm, Çeşitli Sözleşme İlişkileri, m. 184–551, (Bern 1934), Ankara 1993.
- Bilge, Necip** : Borçlar Hukuku, Özel Borç Münasebetleri, B. 3, Ankara 1971.
- Bilgişin,  
Şevket Memedali** : Ticaret Hukuku Prensipleri, C. I, Ticaret ve Tüccar, B. 3, İstanbul 1950.
- Bilici, Nurettin** : Vergi Hukuku, Genel Hükümler/Türk Vergi Sistemi, B. 11, Ankara 2005.
- Bozer, Ali** : Sigorta Hukuku, Ankara 1965.

- Bucher, Eugen** : Obligationenrecht, Besondere Teil, 3. Aufl., Zürich 1988.
- Capelle, K. H.** : Handelsrecht, Ein Studienbuch, (Ohne Gesellschafts und Seehandelsrecht), 5. Aufl., München 1972.
- Çağa, Tahir** : Deniz Ticareti Hukuku, C. II, İstanbul 1995.
- Çağa, Tahir/  
Kender, Rayegân** : Deniz Ticareti Hukuku II, Navlun Sözleşmesi, B. 8, İstanbul 2006.
- Çeker, Mustafa** : Yargıtay Kararları Işığında Sigorta Hukuku, B. 2, Adana 2004.
- Çevik,  
Orhan Nuri** : Gerekçeli-İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve Uygulanmasına İlişkin Mevzuat, B. 2, Ankara 1993.
- Dalamanlı, Lütfü/  
Kazancı, Faruk/  
Kazancı, Muharrem** : İlmî ve Kazaî İçtihatlarla, Açıklamalı Borçlar Kanunu, C. IV, (m. 372-544), İstanbul 1990.
- Deryal, Yahya** : Ticaret Hukuku, B. 6, Trabzon 2002.
- Dinçer, Selami/  
Ayhan, Şefik/  
Doğruer, Tarık/  
Arıkan, Mehmet Emin** : Esbabı Mucibeli, İzahlı ve İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu, Ankara 1956.
- Doğanay, İsmail** : Türk Ticaret Kanunu Şerhi, B. 4, Ankara 2004.
- Domaniç, Hayri** : Ticaret Hukukunun Genel Esasları, B. 4, İstanbul 1988.
- Edgü, Ekrem** : Ticaret Hukuku I, Umumî Hükümler, Ankara 1964.
- Eren, Fikret** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 8, İstanbul 2003.
- Erem, Turgut** : Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Hukuku Prensipleri, C. I, Ticarî İşletme, B. 2, İstanbul 1962.

- Eriş, Gönen** : Açıklamalı-İçtihatlı En Son Değişikliklerle Birlikte Türk Ticaret Kanunu, Ticarî İşletme ve Şirketler, C. I, B. 3, Ankara 2004.
- Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin** : Borçlar Hukuku, İkinci Kısım, Akdin Muhtelif Nevileri, C. I, B. 4, İstanbul 1980.
- Gautschi, Georg** : Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Das Obligationenrecht, 2. Abteilung, 5. Teilband (Kreditbrief und Kreditauftrag, Mäklervertrag, Agenturvertrag, Geschäftsführung ohne Auftrag), Art. 407-424, Bern 1964.
- Guhl, Theo** : Das schweizerische Obligationenrecht, mit Einschluss des Handels und Wertpapierrechts, 9. Aufl., Zürich 2000.
- Günday, Metin** : İdare Hukuku, B. 9, Ankara 2003.
- Gürsoy, Kemal Tahir** : Borçlar Hukuku, Akdin Muhtelif Nevileri, Ankara 1955.
- Hatemi, Hüseyin/  
Serozan, Rona/  
Arpacı, Abdülkadir** : Borçlar Hukuku Özel Bölüm, İstanbul 1992.
- Hatemi, Hüseyin** : Medenî Hukuka Giriş, B. 3, İstanbul 2004.
- Hırş, Ernst** : Ticaret Hukuku Dersleri, B. 3, İstanbul 1948.
- Honsell, Heinrich** : Schweizerisches Obligationenrecht Besonderer Teil, 6. Überarbeitete Aufl., Bern 2001.
- İlhan, Cengiz/  
Güven, Onur** : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu Şerhi, İzmir 2004.
- İnal, Tamer** : Ticarî İşletme Hukuku, İstanbul 2004.
- İmregün, Oğuz** : Kara Ticareti Hukuku Dersleri (Genel Hükümler- Ortaklıklar-Kıymetli Evrak), B. 12, İstanbul 2001 (Anılış: **İmregün**, Kara Ticareti).
- İmregün, Oğuz** : Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri, B. 3, İstanbul 1995 (Anılış: **İmregün**, Genel İlkeleri).



- İnan, Ali Naim** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 3, Ankara 1984.
- İpekçi, Nizam** : Açıklamalı-İçtihatlı TTK Şerhi, Ticaret Şirketleri Tatbikatı (m. 1-359), C. I, B. 3, Ankara 2002.
- İzveren, Adil/  
Franko, Nisim/  
Çalık, Ahmet** : Deniz Ticareti Hukuku, Ankara 1994.
- Jamieson, Andrew** : Shipbrokers and The Law, London 1996.
- Jauering, Othmar** : Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar, 11. Aufl., München 2004.
- Kalpsüz, Turgut** : Sigorta Prodükörlerinin Hukukî Durumu, Ankara 1967.
- Kaneti, Selim** : İsviçre Federal Mahkemesinin Borçlar Hukuku Kararları (1955-1964), C. II, Özel Borç İlişkileri, Borç İlişkilerinde Yasaların Çatışması, Ankara 1968.
- Karahasan, Mustafa Reşit** : Türk Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. II, B. 2, İstanbul 2002.
- Karahan, Sami** : Ticarî İşletme Hukuku, B. 12, Konya 2004.
- Karayağın, Yaşar** : Ticaret Hukuku I. Giriş- Ticarî İşletme, B.3, Ankara 1968 (Anılış: **Karayağın**, Ticaret).
- Karayağın, Yaşar** : Muhasebe Hukuku, B. 2, Ankara 1988 (Anılış: **Karayağın**, Muhasebe).
- Kender, Rayegân** : Türkiye’de Hususî Sigorta Hukuku I (Sigorta Müessesesi-Sigorta Sözleşmesi), B. 7, İstanbul 2001.
- Kender, Rayegân/  
Çetingil, Erol** : Deniz Ticareti Hukuku, Temel Bilgiler, B. 7, İstanbul 2003.
- Kılıçoğlu, Ahmet** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 4, Ankara 2004.

**Kocayusufpaşaoğlu, Necip/**

**Hatemi, Hüseyin/**

**Serozan, Rona/**

**Arpacı, Abdülkadir**

: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, (İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme), C. III, B. 3, İstanbul 2002.

**Kubilay, Huriye**

: Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, B. 2, İzmir 2003.

**Kubilay, Huriye/**

**Göksoy, Yaşar Can/**

**Ayan, Özge/**

**Yıldırım, Ali Haydar**

: Türk Ticaret Kanunu, Ticarî İşletme (m. 1-135), İçtihatlar ve İsviçre Federal Mahkemesi Kararları, C. I, İstanbul 2004.

**Kuru, Baki/**

**Arslan, Ramazan/**

**Yılmaz, Ejder**

: Medenî Usul Hukuku, B. 15, Ankara 2004.

**Kuntalp, Erden/**

**Barlas, Nami/**

**Moralı, Ahu Ayanoğlu/**

**İşintan Pelin Çavuşoğlu/**

**İpek, Mehtap/**

**Yaşar, Mert/**

**Koç, Sedef**

: Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'na İlişkin Değerlendirmeler, İstanbul 2005.

**Mimaroglu,**

**Sait Kemal**

: Ticaret Hukuku, C. I, İşletme Hukuku, B. 3, Ankara 1978.

**Moroğlu, Erdoğan**

: Notlu-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, B. 7, İstanbul 2001.

**Oğuzman, M. Kemal/**

**Öz, M. Turgut**

: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 2, İstanbul 1998.

**Oğuzman, M. Kemal/**

**Barlas, Nami**

: Medenî Hukuk (Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar), B. 12, İstanbul 2005.

**Okay, Sami**

: Deniz Ticareti Hukuku, B. 2, İstanbul 1971.

- Olgaç, Senai** : Kazaî ve İlmî İctihatlarla Türk Borçlar Kanunu ve İlgili Özel Kanunlar, C. III, Akdin Muhtelif Nevileri, (m. 372- 545), Ankara 1969.
- Özdemir, Necdet/  
Kınacıoğlu, Naci** : Türk Ticaret Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Ankara 1984.
- Özkaya, Eraslan** : Vekâlet Sözleşmesi ve Kötüye Kullanılması, B. 2, Ankara 2005.
- Öztan, Fırat** : Kıymetli Evrak Hukuku, B. 9, Ankara 2004.
- Poroy, Reha/  
Yasaman, Hamdi** : Ticarî İşletme Hukuku, B. 10, İstanbul 2004.
- Poroy, Reha/  
Tekinalp, Ünal** : Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, B. 16, İstanbul 2005.
- Saka, Zafer** : Ticaret Hukuku, Ticarî İşletme, İstanbul 1998.
- (Schmitthof),  
D’Arcy, Leo/  
Murray, Carole/  
Cleave, Barbara** : Schmitthof’s Export Trade, The Law and Practice of International Law, London 2000.
- Serozan, Rona** : Medenî Hukuk Genel Bölüm, İstanbul 2005.
- Süzek, Sarper** : İş Hukuku, B. 2, İstanbul 2005.
- Tandoğan, Haluk** : Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. II, B. 3, Ankara 1987.
- Tekil, Fahiman** : Ticarî İşletme Hukuku, B. 2, İstanbul 1990 (Anılış: **Tekil**, Ticarî İşletme).
- Tekil, Fahiman** : Deniz Hukuku, İstanbul 1993 (Anılış: **Tekil**, Deniz Hukuku).
- Tekil, Fahiman** : Deniz Ticareti Hukuku, İstanbul 1973 (Anılış: **Tekil**, Deniz Ticareti).
- Tekinay,  
Selâhattin Sulhi** : Borçlar Hukuku, İstanbul 1971.

- Tesal, Reşat** : Ticaret Hukuku, İstanbul 1984.
- Tunçomağ, Kenan** : Borçlar Hukuku, C. I, Genel Hükümler, B. 5, İstanbul 1972.
- Ulaş, Işıl** : Uygulamalı Sigorta Hukuku, Mal ve Sorumluluk Sigortaları, B. 3, Ankara 2002.
- Ulusoy, Erol** : Ticarî Örf ve Adet Hukuku, İstanbul 2001.
- Uygur, Turgut** : Açıklamalı-İçtihatlı Borçlar Kanunu, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, (m. 356-394), C. VII, B. 2, Ankara 2003 (Anılış: **Uygur**, C.VII).
- Uygur, Turgut** : Açıklamalı- İçtihatlı Borçlar Kanunu, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, (m. 395-544), C. VIII, B. 2, Ankara 2003 (Anılış: **Uygur**, C. VIII).
- Ülgen, Hüseyin/  
Helvacı, Mehmet/  
Kendigelen, Abuzer/  
Kaya, Arslan** : Kıymetli Evrak Hukuku, B. 3, İstanbul 2006.
- Yavuz, Cevdet** : Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, B. 6, İstanbul 2002 (Anılış: **Yavuz**, Borçlar Hukuku).
- Yavuz, Cevdet** : Borçlar Hukuku Dersleri, Özel Hükümler, B. 2, İstanbul 2001 (Anılış: **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri).
- Yelekçi, Memduh/  
Yelekçi, İlhami** : Notlu, İzahlı-İçtihatlı 4857-1475-854-5953 Sayılı İş Kanunu Şerhi ve Tüzük ve Yönetmelikler, Ankara 2004.
- Yetkin, Mustafa** : Şerhli Türk Ticaret Kanunu, İstanbul 1978.
- Zevkliler, Aydın** : Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, B. 8, Ankara 2004.
- Zeyneloğlu, Ahmet** : Taşıma Hukuku, Ankara 1993.

## II — MONOGRAFİLER/TEZLER

- Aday, Nejat** : Özel Hukukta Yükleni Kavramı ve Sonuçları, İstanbul 2000.

- Akev, Sahir Talat** : Türk Hususî Hukukunda Kumar ve Bahis, İstanbul 1964.
- Akıncı, Şahin** : Vekâlet Sözleşmesinin Sona Ermesi, Konya 2004.
- Akıpek, Şebnem** : Alt Vekâlet, Ankara 2003.
- Aydın, Günay** : Türkiye ve İngiltere Uygulamalarında Sigorta Aracıları Üzerindeki Denetim ve Düzenlemeler, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1992.
- Başpınar, Veysel** : Vekilin (Avukatın, Hekimin, Mimarın, Bankanın) Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu, B. 2, Ankara 2004.
- Başterzi, Süleyman** : İşsizlik Sigortası, Ankara 1996.
- Baydemir, Mehmet** : Her Yönüyle Emlâk, İstanbul 2002.
- Efendiye, Mehraç** : Ticarî İşler Tellâli, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2003.
- Erkol, Nedim** : Ticarî Vekillik ve Özellikle Ticarî Vekilliğin Hukukî Mahiyeti, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1998.
- Esener, Turhan** : Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk-İsviçre Borçlar Hukuku Bakımından Salâhiyete Müstenit Temsil, Ankara 1961.
- Gümüş, Mustafa Alper** : Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda Vekilin Özen Borcu, İstanbul 2001.
- Güneş, Dilek** : Ticaret İşleri Tellâlinin Ücret Alacağı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir 1992.
- İnci, Özge** : Navlun Sözleşmelerinde Tellâllık, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2002.
- Kayıhan, Şaban** : Türk Hukuku'nda Acentelik Sözleşmesi, B. 2, Ankara 2003.
- Kırca, İsmail** : Ticarî Mümessillik, Ankara 1996.

- Kınacıoğlu, Naci** : Acente ve Acentelik Sözleşmesi, Ankara 1963.
- Sarı, Suat** : Vekâlet Sözleşmesinin Tek Taraflı Olarak Sona Erdirilmesi, İstanbul 2004.
- Şahiniz, Salih** : Türk Borçlar Hukukunda Gayrimenkul Tellâllığı (Emlâk Komisyonculuğu - Emlâk Danışmanlığı) Sözleşmesi, İstanbul 2002.
- Şenocak, Zarife** : Borçlunun İfa Yardımcılarından Dolayı Sorumluluğu, Ankara 1995.
- Şenocak, Kemal** : Meslekî Sorumluluk Sigortası, Ankara 2000.
- Tangün, Kürşat** : Navlun Komisyoncusu, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2000.
- Taşdelen, Nihat** : Ticarî İşler Tellâllığı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1993.
- Taş, Ayşe** : Gemi Acente ve Brokerlik İşletmeciliği; Türkiye Uygulamaları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 1994.
- Yavuz, Cevdet** : Türk-İsviçre ve Fransız Medenî Hukuklarında Dolaylı Temsil, İstanbul 1983.
- Yalçınduran, Türker** : Vekâlet Sözleşmesinde Ücret, Ankara 2004.
- Yeşiolva, Ecehan** : Taşıyıcının CMR Hükümlerine Göre Yardımcı Şahısların ve Müteakip Taşıyıcıların Eylemlerinden Sorumluluğu (CMR madde 3, 34 vd), Ankara 2004.

### III — MAKALELER/BİLDİRİLER

- Acar, Faruk** : “Sınırlı Ehliyetsizlerin Ticarî Mümessil Olarak Tayini Sorunu”, Selahattin Sulhi Tekinay’ın Anısına Armağan, İstanbul 1999, s. 1–15.
- Akbıyık, Cem** : “Temsil Yetkisi ve Temel İlişki”, İÜHFM 1997, C. LV, S. 4, s. 217- 231.
- Akev, Sahir Talât** : “Evlenme Tellâllığı”, AD 1963, Y. 54, S. 3-4, s. 366- 375.

- Akgün, Zerrin** : “Vekâlet Akdi ve Bazı Akitlerden Farkı”, AD 1953, Y. 44, S. 12, s. 1396–1422.
- Akyazan, Sıtkı** : “Tellâllık”, Batider 1972, C. VI, S. 3, s. 447–461 (Anılış: **Akyazan**, Batider 1972).
- Akyazan, Sıtkı** : “Ticarî Temsilcilik, Ticarî Vekillik, Banka Şube Müdürlerinin Hukukî Durumları ve Yetkilerini Aşarak Limit Dışı Kredi Tahsisleri”, Batider 1971, C. VI, S. 2, s. 264 (Anılış: **Akyazan**, Batider 1971).
- Akyiğit, Ercan** : “Temsil Yetkisinin Verilmesi ve Temsil Yetkisi ile Temel İlişki Arasındaki Bağlantı”, İstBD 1990, S. 4-5-6, s. 406-428 (Anılış: **Akyiğit**, Temsil Yetkisi).
- Akyiğit, Ercan** : “İş Aracılığında Son Gelişmeler (Almanya Örneği)”, Çimento İşveren 1996, C. 10, S. 3, s. 3-10 (Anılış: **Akyiğit**, İş Aracılığı).
- Alışkan, Murat/  
Gençtürk, Muharrem** : “Acentenin Komisyon Hakkı, Özellikle TTK’nın 129. Maddesine Göre Komisyona Hak Kazanma Anı Bakımından Aracı Acente İle Sözleşme Yapan Acente Arasında Fark Olup Olmadığı Sorunu”, Ünal Tekinalp’e Armağan, C. I, İstanbul 2003, s. 19- 41.
- Anderson, Edwin** : “Shipbrokers’ Authority and Ability to Bind Principals: At the Juncture of Chartering and Agency”, JMLC 2000, Vol. 31, No. 1, s. 89-106.
- Arık, Fikret** : “Seyyar Tüccar Memurları Hakkında Yeni Bir İsviçre Kanunu”, AC 1943, S. 12, s. 1029-1037.
- Arık, Fikret** : “Türk Ticaret Kanunu Karşısında Medenî Hukuk Bakımından Bazı Mülâhazalar”, I. Banka ve Ticaret Hukuku Haftası, Ankara 1959, s. 342-345.
- Arkan, Sabih** : “Yolcu ve Eşya Taşımalarında Aracılık Faaliyetlerine İlişkin Yargıtay Kararları Üzerine Bir İnceleme”, AÜHFD 1988, C. XL, S. 1-4, s. 313-320 (Anılış: **Arkan**, Yolcu ve Eşya).
- Arkan, Sabih** : “Taşıma İşleri Komisyoncusunun Borçları ve Sorumluluğunu Düzenleyen Hükümler”, AÜHFD 1980, C. XXXVII, S. 1-4, s. 313-325 (Anılış: **Arkan**, Taşıma İşleri).
- Atabek, Reşat** : “İstihsal Organlarının Murakabesi”, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968, s. 295-312.

- Başer, Hayri** : “Özel Hukuk Sigortacılığı Murakabe Kanunu”, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968, s. 17-50.
- Başer, Hayri** : “Komisyon Hadleri, Prim Tahsil ve Ödeme Mehilleri”, SDD 1963, S. 50, s. 2, 23-24.
- Battal, Ahmet** : “Yeni Karayolu Taşıma Kanunu ve TTK Kapsamında, Taşıma İşleri ‘Tellâllığı’ Mümkün Müdür?”, XX. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, 24.12.2004, Ankara 2005, s. 105-125; Tartışmalar, s. 129-137 (Anılış: **Battal**, Tellâl).
- Battal, Ahmet** : “Tacirin İş Kanunu’na Tâbi Bir Sözleşmeden Doğan Cezaî Şart Borcuna TK. 24 (İndirim Yasağı) Uygulanabilir Mi?”, Batider 1999, C. XX, S. 2, s.13-23 (Anılış: **Battal**, Cezaî Şart).
- Belgesay, Mustafa Reşit** : “Azledilen Mümessilin Tazminat Hakkı ve Kanun Hilesi”, AD 1962, Y. 53, S. 11-12, s. 1183-1188.
- Becker, Herman**  
(Çev. **Dura, Suat**) : “Ticarî Temsil Yetkisi (Prokura) ve Ticarî Vekillerin Temsil Yetkileri (andere Handlungsvollmachten) ( I ), YD 1982, C. 8, S. 1-2, s. 428-439 (Anılış: **Becker**, Prokura I ).
- Becker, Herman**  
(Çev. **Dura, Suat**) : “Ticarî Temsil Yetkisi (Prokura) ve Ticarî Vekillerin Temsil Yetkileri (andere Handlungsvollmachten), (II)”, YD 1982, C. 8, S. 3, s. 585-599 (Anılış: **Becker**, Prokura II).
- Becker, Herman**  
(Çev. **Dura, Suat**) : “Tellâllık Sözleşmesi”, YD 1983, C. 9, S. 1-2, s. 75-95, (Anılış: **Becker**, Tellâllık).
- Benus, Jacop** : “Avrupa’daki Özel İstihdam Büroları Yönetmeliklerinin Önemli Özellikleri ile İlgili Tanımlamalar”, Çalışma Yaşamında Özel İstihdam Bürolarının Kuruluşu ve İşleyişi Semineri, 3-4 Kasım 1994, s. 16-19; Tartışmalar, 19-28.
- Berki, Şakir** : “Türk Borçlar Kanununda Temsil”, Batider 1975, C. VIII, S. 1, s. 15-32.
- .
- Bilge, Necip** : “Salâhiyetsiz Temsil ve Hukukî Neticeleri”, AC 1944, S. 5, s. 416-426.



- Birsel,**  
Mahmut Tevfik : “Ticarî Mümessil Tarifinde Şahsî Unsur”, Batider 1963, C.II, S. 1, s. 1-13.
- Blanpain, Roger** : “İşgücü Piyasalarının Değerlendirilmesi ve Özel İstihdam Bürolarının Rolü”, Çalışma Yaşamında Özel İstihdam Bürolarının Kuruluşu ve İşleyişi Semineri, 3-4 Kasım 1994, s. 31-37; Tartışmalar, 37-43.
- Bozer, Ali** : “Ticarî İşletme Üzerinde Türk ve İsviçre Hukuku Bakımından Mukayeseli Bir İnceleme”, Batider 1962, C. I, S. 1, s. 363-372 (Anılış: **Bozer**, Ticarî İşletme).
- Bozer, Ali** : “Sosyal Sigorta Kurumlarının Tacir Sıfatı”, Batider 1962, C. I, S. 1, s. 571-578 (Anılış: **Bozer**, Sosyal Sigorta).
- Bozer, Ali** : “Açılış Bildirisi”, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968, s. 4-15.
- Brand, Ernst**  
(Çev. **Tolun, Osman**) : “İsviçre Federal Mahkemesinin Borçlar Hukuku Sahasındaki İctihatları”, AD 1956, S. 9, s. 942-971.
- Brown, Ian** : “The Significance of General and Special Authority in The Development of The Agent’s External Authority in English Law”, JBL July 2004, s. 390-409.
- Can, Mertol** : “4925 Sayılı Karayolu Taşıma Kanunu’na Göre Karayoluyla Yapılan Taşımaların Tâbi Olduğu Hukukî Esaslar”, GÜHFD 2005, C. IX, S. 1-2, s. 11-65.
- Canyürek, Murat** : “Özellikle ‘Maddî Fiillere İlişkin Vekâlet’ Yönünden Vekâlet Sözleşmesinin Bazı Özellikleri”, Argumentum 1991, C. 1, S. 10, s. 141-145.
- Çağa, Tahir** : “Acenteler Aleyhine Müvekkillerine İzafeten Açılan Davalarda Sadır Olan İlâmların İcrası”, I. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara 1984, s. 3-21; Tartışmalar, s. 22-36.
- Çelebiler, Ahmet** : “Sektör Öbür Yönetmelikleri de Bekliyor”, SDD 1995, S. 415, s. 8-9.
- Çernis, Volf** : “Ticaret Kanununda Şekilcilik”, I. Banka ve Ticaret Hukuku Haftası, Ankara 1959, s. 16-33.
- Dağ, Üner** : “Ticaret Borsaları”, Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı, C. I, İstanbul 2002, s. 255-320.

- Damcı, Adnan** : “Sigorta Şirketlerinin İstihsal Organlarına Verebilecekleri Azami Komisyon ve Ödeme Mehilleri”, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968, s. 363-374.
- Damcı, Adnan** : “Âzamî Komisyon ve Ödeme Mehilleri”, SDD 1967, S. 99, s. 14, 28.
- Dayı, Fahri** : “Ticarî İşletme ve Tacir”, İzmbD 1956, S. 4, s. 7-11.
- Demir, Mehmet** : “4822 Sayılı Kanun ile Tüketici Sözleşmeleri Alanında Getirilen Yenilikler”, Batider 2003, C. XXII, S. 1, s. 203-236.
- Dereli, Toker** : “Türkiye’de Çalışma Yaşamında Özel İstihdam Hizmetlerinin Yeri ve İşlevi Ne Olmalıdır?”, Çalışma Yaşamında Özel İstihdam Bürolarının Kuruluşu ve İşleyişi Semineri, 3-4 Kasım 1994, s. 60-82.
- Destanoğlu, İbrahim** : “Vekâlet Akdi”, TNBD 1975, S. 7, s. 85-91.
- Donay, Süheyl** : “Vekilin Talimata Uyuma ve Dürüstlikle Hareket Etme Borcu”, Batider 1969-70, C. V, S. 1, s. 728-748.
- Doğanay, İsmail** : “Yazılı Şekilde Yapılması Gereken Gayrimenkul Tellâllığı Sözleşmesinde, Her İki Tarafın İmzalarının Birlikte Bulunması Şart Mıdır?”, Batider 1971, C. VI, S. 2, s. 247-257.
- Dunnett, James**  
(Çev. **Esmer, Ülfet**) : “İş ve İşçi Bulma Kurumlarının İşlevleri”, İşgücü 1979, C.1, S. 3, s. 60-62.
- Ekener, Haşim** : “Mer’i Murakabe Kanununun Tatbikatında Görülen ve Telâfisi Gereken Noksanlar”, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968, s. 51-68; Tartışmalar, s. 69-89.
- Emiroğlu, Halûk** : “Roma Hukuku’nda Vekâlet Sözleşmesi (Mandatum) ve Hukukî İşlemlerde Temsil”, AÜHFD 2003, C. 52, S. 1, s. 101-111.
- Engel, Pierre**  
(Çev. **Zengingül, Hazal**) : “Traité Des Obligation Droit Suisse - Sözleşmenin Yorumu”, YD 1993, C. 19, S. 1-2, s. 501-506.
- Erkul, İhsan** : “Türkiye’de Ziraî Sektörde İş ve İşçi Bulma Hizmeti”, EİTİAD 1966, C. II, S. 1, s. 195-211.
- Erlüle, Fulya** : “Alt Vekâlet”, Selahattin Sulhi Tekinay’a Armağan, İstanbul 1999, s. 259-269.

- Ersoy, Turan** : “Tam İstihdam Düzeyine Ulaşmada İş ve İşçi Bulma Kurumuna Düşen Görevler”, İşgücü 1979, Y. 1, S.1, s. 9-72.
- Esener, Turhan** : “Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk-İsviçre Hukukunda Mümessilin Kendi Kendisiyle Mukavele Yapması”, AÜHFD 1957, C. XIV, S. 1-4, s. 72-107.
- Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin** : “Ticarî Mümessiller ve Diğer Ticarî Vekiller” Halil Arslanlı’nın Anısına Armağan, İstanbul 1978, s.407-443.
- Franko, Nisim** : “Acentenin Ücret Hakkı”, Poroy’a Armağan, İstanbul 1995, s. 164-173.
- Gezder, Ümit** : “Yetkisiz Temsil”, İstBD 2001, C. 75, S. 4–5–6, s. 1081–1090.
- Göle, Celâl** : “Tacir-Esnaf Ayrımı”, Batider 1985, C. XIII, S. 2, s. 47–62.
- Gülerşen, Ahmet Kemâl** : “Yazılı Biçimde Yapılan Hukukî İşlem ve Tasarruflarda İmzanın Önemi”, AnkBD 1979, S. 1, s. 53-57.
- Gün, Âkil** : “Sigorta Prodüktörü ve Karınca”, SDD 1962, S. 33, s. 1, 23.
- Gürsoy, Kemal Tahir** : “Vekâlet Akdinin Ölüm Nedeniyle Sona Ermesi ve Sonuçları”, Temsil ve Vekâlete İlişkin Sorunlar Sempozyumu (14-16 1976), İstanbul 1977, s. 1-34.
- Hırş, Ernst (Çev. Müftügil, Şevket)** : “İsviçre Hukukunun Yeni Türk Ticaret Kanununa Tesiri”, AD 1957, Y. 48, S. 1, s. 3-11.
- Kalpsüz, Turgut** : “Müvekkillerine İzafeten Acentelere Karşı Dava Açılması ve Takip Yapılması”, Batider 1983, C. XII, S.1, s. 1-11 (Anlış: **Kalpsüz**, Acente).
- Kalpsüz, Turgut** : “Sigorta Prodüktörleri Mefhumu”, SDD 1967, S. 99, s. 10, 25, 31 (Anlış: **Kalpsüz**, Prodüktör).
- Kalpsüz, Turgut** : “Sigorta Prodüktörlerinin Hukukî Durumu”, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968, s. 157-222.

- Kaneti, Salamon** : “İsviçre Federal Mahkemesinin Borçlar Hukuku Kararları”, İstBD 1957, C. XXXI, S. 6, s. 3-7 (Anılış: **Kaneti**, Borçlar Hukuku Kararları).
- Kaneti, Selim** : “İsviçre Federal Mahkemesinin Borçlar Hukuku Kararları”, Batider 1971, C. VI, S. 1, s. 352-391 (Anılış: **Kaneti**, Federal Mahkeme).
- Karan, Hakan** : “Karayolu Taşıma Kanunu ve Yönetmeliği”, Batider 2004, C. XXII, S. 3, s. 99-137.
- Karayalçın, Yaşar** : “Tüzel Kişilerin Sigortaya Aracılık Yapması”, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968, s. 223-269; Tartışmalar 270-290.
- Karayalçın, Yaşar** : “Tüzel Kişilerin Sigorta İşlerinde Aracılık Yapması”, SDD 1967, S. 99, s.11, 29, 31.
- Kınacı, Naci** : “Türk Ticaret Kanunu, Alman Ticaret Kanunu ve İsviçre Borçlar Kanunu’na Göre Acentenin Ücret İsteme Hakkı”, AD 1961, C. 52, S. 9-10, s. 946-951.
- Kortan, Dündar** : “Brokerlik Hizmeti”, SDD 1968, S. 104-105, s. 4, 21.
- Kuntman, Osman** : “Müvekkilin Ölümünden Sonra da Vekilin Temsil Yetkisinin Devam Edeceğine Dair Yargıtay İkinci Hukuk Dairesi Kararı ve Eleştirisi”, İstBD 1971, S. 1-2, s. 47-74.
- Kurtoğlu, Serda** : “Türk Borçlar Hukukunda Taşınmaza İlişkin Simsarlık Sözleşmesi”, İstBD 1975, S. 5-6, s. 460-478.
- Kuzu, Zülfü** : “Türk Borçlar Kanununa Göre Komisyon Sözleşmesi”, YD 2004, S.1-2, s. 77-110.
- Memiş, Tekin** : “Avrupa Birliği ve Türk Hukuku’nda Sigorta Aracıları”, <http://www.jura.uni-sb.de/turkish/TMemis.html> (22.6.2006).
- Metezade, Zihni** : “Brokerlik, Yönetmelik, Olumsuz Hükümler”, [www.tsrbs.org.tr/private/trk/sayi13/mevzuat.htm](http://www.tsrbs.org.tr/private/trk/sayi13/mevzuat.htm) (1.6.2006).
- Neyzi, Ali** : “Acente ve Prodükör”, SDD 1974, S. 176, s. 7.
- Oktay, Saibe** : “Uzun Süreli Sözleşmelerin Geçerliliği”, İÜHFM 1997, C. LV, S. 3, s. 209-232.

- Öçal, Akar** : “İsviçre Federal Mahkemesi Kararları”, Batider 1984, C. XII, S. 4, s. 127-136 (Anılış: **Öçal**, Federal Mahkeme Kararları).
- Öçal, Akar** : “Türk Hukuku’nda Seyyar Tüccar Memurları” EİTİAD 1969, C. V, S. 1, s. 357 (Anılış: **Öçal**, Seyyar Tüccar Memurları).
- Öçal, Akar** : “Tellâllık Ücretine İlişkin Federal Mahkeme Kararları”, AD 1966, Y. 57, S. 12, s. 830-835 (Anılış: **Öçal**, Federal Mahkeme Kararları-Ücret).
- Öçal, Akar** : “Mahkeme Kararlarında Ticaret Borsaları”, EİTİAD 1975, C. XI, S. 1, s. 259-271 (Anılış: **Öçal**, Ticaret Borsaları).
- Öztan, Bilge** : “Federal Mahkeme Kararları-Temsilcinin Kendi Kendisiyle Akit Yapması”, Batider 1967, C. IV, S. 1, s. 160-165.
- Savaş, Abdurrahman** : “Roma ve Türk Hukukunda Vekâlet Sözleşmesi”, SÜHFD 2000, C. 8, S. 1-2, s. 583-612.
- Selçuk, Saim** : “Acente Komisyonları”, SDD 1971, S. 136, s. 5, 29.
- Serozan, Rona** : “Yeni Alman İfa Engelleri Hukuku”, İÜHFM 2000, C. LVIII, S. 1-2, s. 231-247.
- Sönmez, Levent** : “Uluslararası Sigorta Pazarlarındaki Gelişmeler ve Denizcilik Sigortaları 4 - Türkiye’de Yeni Bir Sistem, Brokerlik ve Olası Etkileri”, SDD 1996, S. 428, s. 30-31.
- Sözer, Ali Nazım** : “Türkiye’de İş Aracılığı Faaliyetleri”, Çimento İşveren 1994, C. 8, S. 6, s. 3-7.
- Tan, Cheng-Han** : “Undisclosed Principal and Contract”, LQR July 2004, s. 480-509.
- Tandoğan, Haluk** : “Yürürlüğe Girişinin Ellinci Yılında Türk Borçlar Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, Batider 1976, C. VIII, S. 4, s. 1-60.
- Tekil, Fahiman** : “Ticaret Kanununun Revizyonu Üzerine Düşünceler”, İmregün’e Armağan, İstanbul 1998, s. 568-569.
- Tekinalp, Ünal** : “Türk Hukukunda Acentanın ‘Portföy Akçası’ Talebi”, Ali Bozer’e Armağan, Ankara 1998, s. 1-17.

- Tettenborn, Andrew** : “Principals, Sub-Agents and Accountability”, LQR October 1999, s. 655-677.
- Tozun, Hasan** : “Vekâlet Akdinden Kaynaklanan Tazminat Davaları–2”, BaBD 1996, S. 57, s. 26-27 (Anılış: **Tozun**, Tazminat).
- Tozun, Hasan** : “Vekâleten Yapılan Akitlerin Feshi ve İptali”, BaBD 1996, S. 57, s. 24-26 (Anılış: **Tozun**, Fesih).
- Toksal, Baki** : “Borçlar ve Ticaret Kanununun Tanzim İkiliği Bakımından Tüccar Yardımcıları”, İÜHFM 1955, C. XX, S. 1-4, s. 197-209 (Anılış: **Toksal**, Tüccar Yardımcıları).
- Toksal, Bâki** : “Bir İşe Müteaddit Tellâlların Tavassutu Halinde Ödenecek Ücret”, İstBD 1955, C. XXIX, S. 6, s. 377 (Anılış: **Toksal**, Müteaddit Tellâl).
- Tuncay, Can** : “Bir Seminerin Ardından: Özel İstihdam Büroları”, Çimento İşveren 1995, C. 9, S. 1, s. 3-12.
- Türker, Erhan** : “Akitlerde Şekil”, EİTİAD 1972, C. VIII, S. 1, s. 243-259.
- Tüzün, Hale** : “Policeye Uzman İmza”,  
<http://www.radikal.com.tr/2000/09/25/ekonomi/02pol.shtml>  
(22.6.2006)
- Ulutekin, Hanefi** : “İstihsal Organları”, SDD 1984, S. 290, s. 4-5.
- Uyar, Talih** : “Yargıtay Kararlarında ‘Dürüstlük (Objektif İyiniyet)’ Kuralı (MK 2/I) ve ‘Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı’ (MK 2/I)”, Seyfullah Edis’e Armağan, İzmir 2000, s. 439-463.
- Ulusan, İhsan** : “İsviçre Hukukuyla Karşılaştırmalı Olarak Alman Hukukunda Prokurist”, Halil Arslanlı’nın Anısına Armağan, İstanbul 1978, s. 625–673.
- Uras, Vedat** : “Prodüktör, Garson dö Büro Değildir!”, SDD 1962, S. 33, s. 1, 26.
- Ülgen, Hüseyin/  
Kendigelen, Abuzer/  
Kaya, Aslan** : “Karayolu Taşıma Kanunu Tasarısı Hakkındaki Düşünceler”, Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı, C. I, İstanbul 2002, s. 795-804.

- Ünsal, İsmet** : “Prodüktörün Târifi ve Vasıfları”, SDD 1960, S. 13, s. 11.
- Walwei, Ulrich** : “İşe Yerleştirme Sistemleri Alman Liberalleşmesine Özel Bir Vurgu İle, Bütün Dünyada Değişiyor”, Çalışma Yaşamında Özel İstihdam Bürolarının Kuruluşu ve İşleyişi Semineri, 3-4 Kasım 1994, s. 44- 52; Tartışmalar, 52-57.
- Yasasever, Sevinç** : “Borçlar Hukukunda Tellâllık Akdi”, AnkBD 1966, C. 23, S. 4, s. 664-675.
- Yasan, Mustafa** : “Navlun Mukavelelerine Umumî Bir Bakış, Ademî Mesuliyet Şartları ve Tarihçesi”, İstBD 1999, C. 73, S. 1-2-3, s. 126-140.
- Yazman, Selim Cavit** : “Bir İnfial ve Bunalım, Prodüktör mü Danışman mı?” SDD 1970, S. 124, s. 1, 26.

#### IV – SEMPOZYUMLAR/SEMİNERLER

Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, Konferans, Bildiriler-Tartışmalar, Ankara 13-14 Mayıs 2005.

Çalışma Yaşamında Özel İstihdam Bürolarının Kuruluşu ve İşleyişi Semineri, İstanbul 3-4 Kasım 1994.

Sigorta Murakabe Kanunu Semineri (11-16 Kasım 1968), İstanbul 1969.

Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968.

#### V — KANUNLAR/SÖZLÜKLER

- Arıemre, M. Fethi/  
Ekener, Haşim** : Türk Hususî Sigorta Mevzuatı ve Lügatı, Ankara 1957.
- Atalay, Hamit** : İngilizce-Türkçe Sözlük, C. I, Ankara 1999.
- Çakar, Suat** : Türkçe-Almanca/Almanca-Türkçe Hukuk Sözlüğü, Ankara 1999.
- Erman, Sahir/  
Elbir, Halit Kemal/  
Tuncer, Erdoğan** : Türk İçtihatlar Külliyyatı, 1972, C. II, İstanbul 1974.

**Günay, Cevdet İlhan** : İş Hukuku, Yeni İş Yasaları, Ankara 2003.

**Ivany, Hardy** : Dictionary of Insurance Law, London 1981.

**Kaçak, Nazif** : Emsal İctihatlarla Borçlar Kanunu, Ankara 2002.

Langenscheidt Taschenwörterbuch Türkisch, Germany 2001.

Metro Collins Cobuild, Essential Dictionary (İngilizce-İngilizce, Türkçe Sözlük).

**Moroğlu, Erdoğan/  
Dural, Mustafa** : Son Değişiklerle Alman Ticaret Kanunu, Ankara 1974.

**Ovacık, Mustafa** : Türkçe-İngilizce Hukuk Sözlüğü, B. 4, Ankara 1999.

**Önen, Yaşar/  
Şanbey, Cemil Ziya** : Almanca-Türkçe Sözlük, C. I, Ankara 1993.

**Özdamar, Naci** : Açıklamalı, 4822 Sayılı Yasa ile Değişik 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Ankara 2004.

**Sungur, Hasan Halis/  
Boran, Kamil** : Türk Ticaret Kanunu Şerhi ve Tatbikatı ile İlgili Mevzuat, I. Ticarî İşletme, İstanbul 1957.

**Tepeci, Kâmil** : Notlu ve İzahlı Borçlar Kanunu, B. 2, Ankara 1954.

**Türk Hukuk Lûgatı**, B. 4, Ankara 1998.

**Yılmaz, Ejder** : Hukuk Sözlüğü, B. 9, Ankara 2005.

## VI — DİĞERLER KAYNAKLAR

[www.emlakpusulasi.org](http://www.emlakpusulasi.org) (7.7.2005)

<http://ya2005.yeniasir.com.tr/06/07/index.php3?kat=ila&sayfa=ik4&bolum=ilanlar> (7.12.2005).

<http://clir.bger.ch/cgi-bin//MapProcessorCGI?mapfile/ConvertDocFrameCGI> (2.11.2005).

<http://www.jura.uni-sb.de> (22.6.2006).



[http://en.wikipedia.org/wiki/Insurance\\_agent](http://en.wikipedia.org/wiki/Insurance_agent) (7.8.2006).

[http://en.wikipedia.org/wiki/Real\\_estate\\_broker](http://en.wikipedia.org/wiki/Real_estate_broker) (7.8.2006).

<http://www.latinlovesearch.com/imbira.html> (7.8.2006).

[http://encylopedia.jrank.org/BRI\\_BUN/BROKER\\_according\\_to\\_the\\_New\\_Eng.html](http://encylopedia.jrank.org/BRI_BUN/BROKER_according_to_the_New_Eng.html). (7.8.2006).

[www.tsrbsb.org.tr/private/trk/sayi13/mevzuat.htm](http://www.tsrbsb.org.tr/private/trk/sayi13/mevzuat.htm) (1.6.2006).

[www.itd.com.tr/ileti/ileti\\_08.asp](http://www.itd.com.tr/ileti/ileti_08.asp) (1.6.2006).

[www.sigortam.net/risk\\_yonetimi/program15.asp](http://www.sigortam.net/risk_yonetimi/program15.asp) (1.6.2006).

[www.arasholding.com/sirketler\\_sigorta.asp](http://www.arasholding.com/sirketler_sigorta.asp) (10.6.2006)

[www.evrenselsigorta.com/index.php?contentId=9&mid=9](http://www.evrenselsigorta.com/index.php?contentId=9&mid=9) (10.6.2006).

[www.bogazicibroker.com](http://www.bogazicibroker.com) (26.6.2006).

[www.arasbroker.com/broker.html](http://www.arasbroker.com/broker.html) (26.6.2006)

[www.polarisbroker.com/brokerlik.asp](http://www.polarisbroker.com/brokerlik.asp) (26.6.2006).

<http://www.radikal.com.tr/2000/09/25/ekonomi/02pol.shtml> (22.6.2006).

[http://www.hkmo.org.tr/meslegimiz/kadastro\\_islemleri.php](http://www.hkmo.org.tr/meslegimiz/kadastro_islemleri.php) (25.7.2006).

[www.iskur.gov.tr](http://www.iskur.gov.tr)

[www.tbmm.gov.tr](http://www.tbmm.gov.tr)

“Yeni İş Alanları Doğacak, Çok Yönlü Elemanlar Alınacak” Milliyet Gazetesi, 3.7.2005 tarihli  
“Kariyerim Eki” (Mortgage Brokerleri ile İlgili).

## KISALTMALAR

|                        |                                                                                       |
|------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>AC</b>              | Adliye Ceridesi                                                                       |
| <b>AD</b>              | Adalet Dergisi                                                                        |
| <b>age</b>             | adı geçen eser                                                                        |
| <b>agm</b>             | adı geçen makale                                                                      |
| <b>agt</b>             | adı geçen tez                                                                         |
| <b>agb</b>             | adı geçen bildiri                                                                     |
| <b>agş</b>             | adı geçen şerh                                                                        |
| <b>agç</b>             | adı geçen çeviri                                                                      |
| <b>ags</b>             | adı geçen sözlük                                                                      |
| <b>aşa.</b>            | aşağıda                                                                               |
| <b>AnkBD</b>           | Ankara Barosu Dergisi                                                                 |
| <b>Aufl.</b>           | Auflage                                                                               |
| <b>AÜHFD</b>           | Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi                                           |
| <b>Art.</b>            | Artikel                                                                               |
| <b>Avk. K.</b>         | Avukatlık Kanunu                                                                      |
| <b>AY</b>              | Anayasa                                                                               |
| <b>B.</b>              | bası                                                                                  |
| <b>BaBD</b>            | Balıkesir Barosu Dergisi                                                              |
| <b>Batider</b>         | Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi                                                       |
| <b>BGB</b>             | Bürgerliches Gesetzbuch                                                               |
| <b>BGBB</b>            | Bundesgesetz über das Bäuerliche Bodenrecht                                           |
| <b>BGE</b>             | Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts                                     |
| <b>BK</b>              | Borçlar Kanunu                                                                        |
| <b>bkz.</b>            | Bakınız                                                                               |
| <b>Bd.</b>             | Band                                                                                  |
| <b>C.</b>              | Cilt                                                                                  |
| <b>CMR</b>             | La Convention relative au Contrat de Transport international de Marchandise par Route |
| <b>CO</b>              | Code Fédéral des Obligations                                                          |
| <b>Çev.</b>            | Çeviren                                                                               |
| <b>Çimento İşveren</b> | Çimento İşveren Dergisi                                                               |
| <b>dn.</b>             | dipnot                                                                                |

|                  |                                                        |
|------------------|--------------------------------------------------------|
| <b>E., K.</b>    | Esas, Karar                                            |
| <b>EİTİAD</b>    | Eskişehir İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi Dergisi |
| <b>EMK</b>       | 743 sayılı Türk Medenî Kanunu                          |
| <b>ETK</b>       | Eski Ticaret Kanunu                                    |
| <b>EVK</b>       | Emlâk Vergisi Kanunu                                   |
| <b>HD</b>        | Yargıtay... Hukuk Dairesi                              |
| <b>HGK</b>       | Yargıtay Hukuk Genel Kurulu                            |
| <b>HGB</b>       | Handelsgezetzbuch                                      |
| <b>HUH/HGK</b>   | Hukuk Umumî Heyeti/Hukuk Genel Kurulu                  |
| <b>HUMK</b>      | Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu                        |
| <b>ILO</b>       | International Labour Organisation                      |
| <b>İBK</b>       | İçtihadı Birleştirme Kararı                            |
| <b>İsBK</b>      | İsviçre Borçlar Kanunu                                 |
| <b>İşgücü D.</b> | İşgücü Dergisi                                         |
| <b>İİK</b>       | İcra ve İflâs Kanunu                                   |
| <b>İKİD</b>      | İlmî ve Kazaî İçtihatlar Dergisi                       |
| <b>İşK</b>       | İş Kanunu (4857 sayılı)                                |
| <b>İstBD</b>     | İstanbul Barosu Dergisi                                |
| <b>İYUK</b>      | İdarî Yargılama Usulü Kanunu                           |
| <b>Jdt</b>       | Journal des Tribunaux                                  |
| <b>JMLC</b>      | Journal of Maritime Law and Commerce                   |
| <b>JBL</b>       | Journal of Business Law                                |
| <b>KHK</b>       | Kanun Hükmünde Kararname                               |
| <b>KTK</b>       | Karayolu Taşıma Kanunu                                 |
| <b>KTY</b>       | Karayolu Taşıma Yönetmeliği                            |
| <b>Karş.</b>     | Karşılaştırınız                                        |
| <b>KoopK</b>     | Kooperatifler Kanunu                                   |
| <b>LQR</b>       | Law Quarterly Review                                   |
| <b>m.</b>        | madde                                                  |
| <b>mük.</b>      | mükerrer                                               |
| <b>No.</b>       | Numara                                                 |
| <b>N.</b>        | Nummer, numara                                         |
| <b>OR</b>        | Bundesgesetz über das Schweizerische Obligationenrecht |
| <b>öz.</b>       | Özellikle                                              |

|               |                                                                                                                                                                                                                                  |
|---------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>ÖİBY</b>   | Özel İstihdam Büroları Yönetmeliği                                                                                                                                                                                               |
| <b>ÖİBHT</b>  | Özel İstihdam Büroları Hakkında Tebliğ                                                                                                                                                                                           |
| <b>RG</b>     | TC Resmî Gazete                                                                                                                                                                                                                  |
| <b>RKD</b>    | Resmî Kararlar Dergisi                                                                                                                                                                                                           |
| <b>s.</b>     | sayfa                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>S.</b>     | Sayı                                                                                                                                                                                                                             |
| <b>SDD</b>    | Sigorta Dünyası Dergisi                                                                                                                                                                                                          |
| <b>SKT</b>    | Sigortacılık Kanunu Tasarısı                                                                                                                                                                                                     |
| <b>SMK</b>    | Sigorta Murakabe Kanunu                                                                                                                                                                                                          |
| <b>SPY</b>    | Sigorta Prodüktörleri Yönetmeliği                                                                                                                                                                                                |
| <b>SRBY</b>   | Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği                                                                                                                                                                                      |
| <b>SÜHFD</b>  | Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi                                                                                                                                                                                      |
| <b>TBKT</b>   | Türk Borçlar Kanunu Tasarısı                                                                                                                                                                                                     |
| <b>TBAHY</b>  | Ticaret Borsalarında Alım Satım Yapan Aracılar Hakkında Yönetmelik                                                                                                                                                               |
| <b>TD</b>     | Yargıtay Ticaret Dairesi                                                                                                                                                                                                         |
| <b>TDK</b>    | Türk Dil Kurumu                                                                                                                                                                                                                  |
| <b>TİBAHY</b> | Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığına İzin Verilmesi ve Aracıların Denetimi Hakkına Yönetmelik                                                                                                                                    |
| <b>TİRK</b>   | Ticarî İşletme Rehni Kanunu                                                                                                                                                                                                      |
| <b>TİKK</b>   | Türkiye İş Kurumu Kanunu                                                                                                                                                                                                         |
| <b>TİK</b>    | Türk İctihatlar Külliyyatı                                                                                                                                                                                                       |
| <b>TK</b>     | Tapu Kanunu                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>TOBBK</b>  | Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu                                                                                                                                                                 |
| <b>TOBBT</b>  | 5590 sayılı Kanun döneminde çıkarılan Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Ticaret Borsaları ve Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Tüzüğü |
| <b>YTL</b>    | Yeni Türk Lirası                                                                                                                                                                                                                 |
| <b>TMK</b>    | Türk Medenî Kanunu                                                                                                                                                                                                               |
| <b>TNBD</b>   | Türkiye Noterler Birliği Dergisi                                                                                                                                                                                                 |
| <b>TST</b>    | Ticaret Sicili Tüzüğü                                                                                                                                                                                                            |
| <b>TSE</b>    | Türk Standartları Enstitüsü                                                                                                                                                                                                      |
| <b>TTK</b>    | Türk Ticaret Kanunu                                                                                                                                                                                                              |
| <b>TTKT</b>   | Türk Ticaret Kanunu Tasarısı                                                                                                                                                                                                     |

|              |                                        |
|--------------|----------------------------------------|
| <b>TTKTG</b> | Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Gerekçesi |
| <b>Vol.</b>  | Volume                                 |
| <b>vd.</b>   | ve devamı                              |
| <b>vb.</b>   | ve benzeri                             |
| <b>VUK</b>   | Vergi Usul Kanunu                      |
| <b>Y.</b>    | Yıl                                    |
| <b>YD</b>    | Yargıtay Dergisi                       |
| <b>YKD</b>   | Yargıtay Kararları Dergisi             |
| <b>Yuk.</b>  | yukarıda                               |

## GİRİŞ

Sözleşme yapmak isteyen tarafların birbirlerini bulması; başka yerlerde yaşamaları, farklı dilleri konuşmaları, kısacası birbirlerini tanımamaları dolayısıyla zor olabilmektedir. Bu zorluğu aşmak ve sözleşme yapmak isteyen tarafları bir araya getirmek üzere faaliyette bulunan tellâlların bugün için hukukun değişik alanlarında, farklı görünümlere büründüğü görülmektedir. Bu da tellâllığın -adının demode algılanmasına karşın- ne kadar dinamik bir kavram olduğunu göstermektedir. Zira tellâllığa ve onun görünüm şekillerine bir sınır çizmek, sözleşmeler hukukunun gelişimi karşısında zordur.

Eski dönemlerde, özellikle ulaşım ve haberleşme araçlarının yetersizliği, bu araçların önemini artırmaktaydı. Ancak, sözleşmeler hukuku alanında bugün eskisi kadar olmasa da, tellâllık faaliyetinin önemini sürdürdüğü söylenebilir. Zira teknolojik ve toplumsal gelişmelerden etkilenen sözleşmeler hukukunda, zaman içerisinde daha önce hiç bilinmeyen yeni sözleşme türleri ortaya çıkmakta, buna paralel olarak, bu sözleşmelere aracılık edecek kişiler de önem kazanmaktadır.

Tellâl, taraflara göre geçici ve bağımsız bir yardımcı olduğu için, aracılığını yaptığı sözleşmeden dolayı -ayrıca taahhüdü veya kusuru olmadığı sürece- herhangi bir sorumluluğu üzerine almış değildir. Bu yüzden, aracının hukukî niteliğinin tellâl olup olmadığının saptanması, ilişkiye uygulanacak hükümler açısından önemlidir. Ayrıca bu nokta, tellâllığı diğer birçok aracılık faaliyetinden ayıran önemli bir ölçütür. İşte biz de, Tezimizi yazarken, bu noktaya özellikle dikkat çekmeyi uygun gördük. Bu kapsamda Yargıtay'ın konuyla ilgili kararlarına da çalışmamızda yer verdik.

Tezimizin ilk bölümünde, genel olarak, tellâllık kavramı ile bu konuda mevzuat ve uygulamada yaşanan terim karmaşası ele alınmış; böylece kavramsal çerçeve oturtulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, yukarıda bahsedilen sorunu çözmeye de katkısını göz önünde bulundurarak, tellâllığın yakın ilişki içinde olduğu kurumları da (örneğin; ticarî mümessillik, ticarî vekillik, acentelik gibi) incelemeyi faydalı bulduk. Bu incelemelerimizle, tellâllığın özellikle bağımsız tacir yardımcıları içindeki konumu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ayrıca, tellâllık sözleşmesi ve özellikle bu sözleşmenin hukukî niteliği de irdelenmiştir.

Tezimizin ikinci bölümünde, ticaret işleri ve adi işler tellâllığı hükümleri, karşılaştırmalı olarak ve tarafların hak ve borçları ile ilgili ayrıntılı açıklamalara yer verilerek ele alınmıştır.

Tezimizin son bölümü ise, tellâllığın uygulamadaki farklı görünüm şekillerine ayrılmıştır. Bu başlık altında, değişik hukuk alanlarına giren, mevzuatta ve uygulamada tellâllık temeline dayandığını tespit edebildiğimiz, taşınmaz tellâllığı (emlâkçılar), özel istihdam büroları (iş ve işçi tellâllığı), sigorta prodüktör ve brokerliği (sigorta tellâllığı), borsa simsarlığı, evlenme tellâllığı (evlilik ajansları) ve kara ve deniz taşıma işlerindeki aracılar incelenmiştir.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### GENEL OLARAK TELLÂLLİK, TELLÂLLIĞIN BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI VE TELLÂLLİK SÖZLEŞMESİ

#### § 1 — GENEL OLARAK TELLÂLLİK

##### I. ANLAMI, TANIMI ve TERMİNOLOJİ SORUNU

##### A - Anlamı ve Tanımı

Tellâl, Türkçe sözlükteki ilk anlamıyla “*bir şeyin satılacağını veya herhangi bir şeyi halka bildirmek için çarşıda, pazarda yüksek sesle bildiren kimse*”dir. Burada, tellâl ‘*çığırtkan*’, ‘*çağırtmaç*’ anlamında kullanılmaktadır. Tellâlin Türkçe sözlükteki ikinci anlamı ise, “*satışlarda aracılık eden kimse*”dir<sup>1</sup>.

Hukuk alanında tellâllık için, ‘*satışlarda veya sözleşmelerde aracılık*’ anlamı ön plâna çıkmaktadır<sup>2</sup>.

Tellâllık konusundaki en genel düzenleme olan Borçlar Kanunu’nun 404. maddesinin I. fıkrasına göre, tellâl, ücret karşılığında, bir sözleşmenin yapılması olanağını hazırlamak veya sözleşmenin yapılmasına aracılık etmekle görevli kimsedir. Türk Ticaret Kanunu’nun 100. maddesi’ndeki tanıma bakılacak olursa, (ticaret işlerinde) tellâl, taraflardan herhangi birisine bağımlı olmadan, ücret karşılığında ticarî işlere ilişkin sözleşmelerin yapılması konusunda aracılık etmeyi meslek edinen kimsedir.

Yılmaz’ın tellâllık sözleşmesi için şu tanımı verdiği görülmektedir: “*Öyle bir sözleşmedir ki, bununla tellâl taraflardan herhangi birisine devamlı olarak bağlı olmaksızın, ücret karşılığında sözleşmenin bağitlanması konusunda aracılık yapmayı meslek edinen kişidir*”<sup>3</sup>.

Türk Hukuk Lûgatı’ndaki tanıma bakacak olursak, tellâl, “*taraflardan hiçbirisine mümessil, vekil, memur, müstahdem yahut acente gibi bir sıfatla sürekli bir surette bağlı olmaksızın ücret karşılığında sözleşmelerin akdi hususunda taraflar arasında aracılık yapmayı meslek edinen kimsedir. Ticarî işlere müteallik sözleşmelerin akdi hususunda aracılıkla meşgul olanlara «ticaret tellâlî» (Handelsmäkler) denir. Borsa aracılara «borsa tellâlî» (Börsenmäkler) denir (ing. Broker)*”<sup>4</sup>.

Bu tanımlardan anlaşılabacağı gibi, tellâllık kavramında ön plâna çıkan, aracılık işlevidir. Böylece, tellâllık, sözleşme yapmak isteyen, ancak çeşitli nedenlerle bir araya gelemeyen kişileri

<sup>1</sup> Bkz. TDK Türkçe Sözlük, C. II, Ankara 1998, s. 2180 «Tellâllık».

<sup>2</sup> Bu konuda bkz. **Capelle**, K. H.: Handelsrecht, Ein Studienbuch (Ohne Gesellschafts und Seehandelsrecht) 5. Aufl., München 1972, s. 74; **Olgaç**, Senai: Kazaî ve İlmî İçtihatlarla Türk Borçlar Kanunu ve İlgili Özel Kanunlar, C. III, Akdin Muhtelif Nevileri (m. 372- 545), Ankara 1969, s. 190.

<sup>3</sup> **Yılmaz**, Ejder: Hukuk Sözlüğü, B. 9, Ankara 2005, s. 1217 «Tellâllık Sözleşmesi».

<sup>4</sup> Türk Hukuk Lûgatı, B. 4, Ankara 1998, s. 332-333 «Tellâl».



bir araya getirerek, onların istedikleri sözleşme veya sözleşmelerin yapılmasını sağlayan bir aracılık faaliyetidir.

## B - Terminoloji Sorunu

### 1. Mevzuatta

#### a) Türk Hukuku'nda

Aşağıda ayrıntılarıyla açıklanacağı üzere<sup>5</sup>, aracılık faaliyetinde bulunanları belirtmek üzere, Türk mevzuatında birbirinden farklı terimlerin kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, Türk Ticaret Kanunu'nun 100. maddesi ile başlayan yedinci fasılda “*ticaret işleri tellâllığı*”; yine aynı Kanun'un 1267. maddesinde “*tellâl*” terimine yer verilmiş; Borçlar Kanunu'nun 404 vd maddelerinde ise vekâletin özel bir türü olarak “*tellâllık*” düzenlenmiş ve fasıl başlığında parantez içinde “*simsarlık*” terimi de yer almıştır.

Mevzuatta yaygın biçimde kullanılan terim olan “*tellâl*”, etimolojik köken itibariyle Arapça “*dellâl, delâlet eden*” sözcüklerinden gelir<sup>6</sup>. Delâlet etmek ise “*kılavuzluk veya aracılık yapmayı, yol göstermeyi*” ifade eder<sup>7</sup>.

18.5.2004 tarih ve 5174 sayılı “*Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu*”nun<sup>8</sup> 47. maddesinde borsa aracılarında olan “*borsa simsarları*” düzenlenmiştir<sup>9</sup>. Görüldüğü gibi, ürün borsalarında aracılık yapan bu kişiler için tellâl terimi tercih edilmemiştir. Buna benzer bir şekilde, “*Hayvan Park ve Pazar Kurumları İdare Yönetmeliği*”nin<sup>10</sup> 25. maddesinde, kurumda<sup>11</sup> hayvan satışlarının komisyoncu, ajan ve simsarlar ile Yönetmeliğin saydığı diğer kişilerce<sup>12</sup> yapılabileceği düzenlenmiştir<sup>13</sup>.

Öğretide bir görüş, simsar terimin İtalyanca ‘*sensarius*’ sözcüğünden geldiğini belirtmektedir<sup>14</sup>. *Hatemi/Serozan/Arpacı* ise, bununla bağlantılı olarak, Farsça’da “*sonuçlandırmak*” anlamına gelen “*sipes-âr (Sépsar)*” sözcüğünün «simsar» olarak Arapça’ya,

<sup>5</sup> Bkz. a.ş. § 1, II.

<sup>6</sup> Bkz. **Hatemi**, Hüseyin/**Serozan**, Rona/**Arpacı**, Abdülkadir: Borçlar Hukuku Özel Bölüm, İstanbul 1992, s. 453; **Poroy**, Reha/**Yasaman**, Hamdi: Ticarî İşletme Hukuku, B. 10, İstanbul 2004, s. 251.

“b, c, d, g” ile başlayan sözcükler, Türk Dilinin fonetik yapısı ile uyumadığından, sertleşmeye uğramaktadır. Kanımızca, benzer bir süreçten geçen “*dellâllık*”, söyleniş zorluğu nedeniyle “*tellâllığa*” dönüşmüştür.

<sup>7</sup> Bkz. TDK Türkçe Sözlük, C. I, Ankara 1998, s. 544 «*Delâlet*».

<sup>8</sup> RG, 1.6.2004, S. 25479.

<sup>9</sup> Aynı hüküm, 5174 sayılı Kanun’un 103. maddesi ile yürürlükten kaldırılan 15.3.1950 tarih ve 5590 sayılı “*Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Ticaret Borsaları ve Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Kanunu*”nun 53. maddesinde de düzenlenmiştir (RG, 15.3.1950, S. 7457).

<sup>10</sup> RG, 1.7.1969, S. 13237.

<sup>11</sup> Kurumdan kasıt, hayvan park ve pazar tesisleridir (m. 1 vd).

<sup>12</sup> Kasaplık hayvan istihsal ve satış kooperatifi ve birlikleri ve sahipleri (m. 25/a).

<sup>13</sup> Bu Yönetmeliğin 36. maddesine göre de park ve pazar kurumunda, hayvan alım-satımlarında komisyonculuk, simsarlık, ajanlık yapabilmek için ticaret borsasına, borsa yoksa komisyonculuk hizmetleri yapabilmek için ticaret ve sanayi odasına veya ticaret odasına kayıtlı olmak ve bu kişilerin belgesinin olması zorunludur.

<sup>14</sup> **Arslanlı**, Halil: Kara Ticareti Hukuku Dersleri, Umumî Hükümler, B. 3, İstanbul 1960, s. 208.

oradan da Akdeniz ticaret diline, dolayısıyla İtalyanca'ya (sensale) ve büyük olasılıkla İtalyanca'dan da «der Sensal» şeklinde Avusturya ve eski İsviçre Almancası'na geçtiğini belirtmekte; bunu desteklemek için de bizde «dellâliye» veya «simsariye» denilen tellâllık ücreti karşılığında Avusturya Almancası'nda «die Sensalie» veya «die Sensarie» terimlerinin kullanıldığını ifade etmektedir<sup>15</sup>.

Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'nda, tellâllık yerine, '*simsarlık*' terimine yer verilmiştir. Bu değişikliğin nedenine ilişkin olarak Gerekçe'de herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Türk mevzuatında tellâllıkla bağlantılı olarak 21.12.1959 tarih ve 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nda<sup>16</sup> “*Sigorta Prodüktörlüğü*” ve “*Sigorta Brokerliği*” düzenlenmiştir. Kanun'un 16.6.1994 tarih ve 539 sayılı KHK ile değişik 37. maddesinin III. fıkrasına göre, sigorta prodüktörü, sigorta ettiren ve sigorta ettirene bağımlı olmadan, çeşitli sigorta dallarında sigorta sözleşmesi kurmak isteyenlere bilgi vererek, aracılığını ettiği sigorta sözleşmelerinin koşullarını görüşen ve rizikonun konusu ile özelliklerine göre sigorta teklifnamesi hazırlayarak bunun karşılığında ücret alan kişidir. Hemen belirtelim ki, öğretide sigorta prodüktörünün tellâl olup olmadığı tartışmalıdır<sup>17</sup>. Ancak, bu terimin tellâllıkla yakın bağlantısı olduğu da bir gerçektir. Çünkü tanımdan, sigorta prodüktörünün sigorta sözleşmelerinde bir tür aracılık faaliyetini yerine getirdiği ve bu işi bağımsız olarak yaptığı sonucu çıkmaktadır<sup>18</sup>.

Kanun'un 37. maddenin I. fıkrasında ise “*sigorta brokeri*” düzenlenmiştir. Hükme göre, broker, sigorta sözleşmelerinde sigorta ettireni temsil ederek sigorta şirketinin seçiminde tamamen bağımsız ve tarafsız davranıp, tehlikelerin sigorta ettirilmesi için, sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlerle sigorta şirketlerini bir araya getiren gerçek veya tüzel kişilerdir. Broker, tellâlin İngilizce karşılığı olmasına rağmen, bu hükümde brokerin temsil yetkisine sahip olduğu görülmektedir. Oysa tellâlin, kanun gereği temsil yetkisi yoktur (TTK m. 105; BK m. 404/II, 388/II). Bu bakımdan brokerin hukukî niteliği tartışmaya açıktır. Ancak, brokerlerin yaptığı iş de bir tür aracılık faaliyetidir<sup>19</sup>.

---

<sup>15</sup> age, s. 453, 455.

<sup>16</sup> RG, 30.12.1959, S. 10394.

<sup>17</sup> Bu konudaki ayrıntılar için bkz. aşağıda § 14, III, B.

<sup>18</sup> Tellallığın, en önemli unsurlarından birisi, aracılık faaliyetini bağımsız olarak yürütmesidir. Bu konuda bkz. aşağıda § 4, II, A, 2, a; § 4, II, B, 2, b.

<sup>19</sup> Bu konu ile ilgili ayrıntılar için bkz. aşağıda § 14.

## b) İngiliz, İsviçre ve Alman Hukuku'nda

### aa- İngiliz Hukuku

İngiliz hukukunda, aracılık faaliyetini yürütenlerle ilgili olarak değişik terimler kullanılmaktadır. Örneğin, “agent”, “broker” ve “middleman”<sup>20</sup> bunlardan birkaçıdır<sup>21</sup>. Bu hukuk sisteminde, “agency” üst bir kavram olup, bazen genel olarak aracılık anlamına gelmekte, bazen de ticaret hukuku alanında, tacir yardımcılarında -duruma göre- acente, temsilci veya vekili ifade etmektedir<sup>22</sup>. “Agency” ilişkileri ise, birçok profesyonel alanda karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin, istihdam sağlama (*employment procurement-modelling agency*); taşınmaz işlemleri (*real estate broker, mortgage broker*)<sup>23</sup>; sigorta aracılığı (*insurance agency, broker*)<sup>24</sup>; borsa tellallığı (*stock brokerage*) gibi<sup>25</sup>. Görüldüğü gibi, aracılık konusunda yaygın olarak kullanılan “agent-agency” sözcüğü, kullanıldığı yere göre değişik anlamlar (genel veya özel) içerdiği için, tellallıkla ilgili olarak bir karmaşa göze çarpmaktadır. Ayrıca, bu hukuk sisteminde broker, tellallığın yanında komisyonculuğu da ifade eder<sup>26</sup>.

“Agent” adı altında faaliyet gösteren, ama daha çok tellallığa yaklaşan aracılık türü için ise, genel olarak “intermediary” terimi yerleşmiştir<sup>27</sup>. Bu araçlar, çeşitli çalışmalarda, “Broker”, “Middleman”, “Marine Broker”, “Shipbroker” gibi adlarla anılmaktadır<sup>28</sup>. Böylece, tellallık alanında bir üst kavram olan “Intermediary” (aracı, aracılık) de, farklı alanlarda faaliyet gösteren tellalları ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Görüldüğü gibi, İngiliz hukuk sisteminde, vekâlet ve temsil hukukunun ilkeleri çok yönlü ve karmaşık bir hâl almıştır. Modern hukuk öğretisi, bu karmaşayı önlemek için, 20. yüzyılın başından beri, yetki kavramını vekâlet ve temsilin içerisine, bilimsel ölçütleri dikkate alarak yerleştirmeye çalışsa da<sup>29</sup>, Anglo-Sakson hukuk sisteminde, -Kıta Avrupası’ndan farklı olarak- bu

<sup>20</sup> Tellallık için kullanılan ‘middleman’ terimi son derece ilginçtir; çünkü bu terimin Türkçesi, ‘ortadaki adam’dır. Aslında, tellâlin tarafların tam ortasında, onlara bağımlı olmadan faaliyet gösteren bir kişi olduğu düşünüldüğünde, bunun ifade edilmek isteneni en iyi anlatan terimlerden biri olduğu görülmektedir.

<sup>21</sup> Bkz. **Tettenborn**, Andrew: “Principals, Sub-Agents and Accountability”, LQR October 1999, s. 663 vd; **Tan**, Cheng-Han: “‘Undisclosed Principal’ and Contract”, LQR July 2004, s. 482; **Brown**, Ian: “The Significance of General and Special Authority in the Development of the Agent’s External Authority in English Law”, JBL July 2004, s. 402; **Ovacık**, Mustafa: Türkçe-İngilizce Hukuk Sözlüğü, B. 4, Ankara 1999, s. 254 «Tellâl».

<sup>22</sup> İngiliz hukukunda “agents-servants” ilişkileri ve “agent” terimine verilen değişik anlamlarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Yeşiolva**, Ecehan: Taşiyıcının CMR Hükümlerine Göre Yardımcı Şahısların ve Müteakip Taşiyıcıların Eylemlerinden Sorumluluğu (CMR madde 3, 34 vd), Ankara 2004, s. 50-52.

<sup>23</sup> Tellallığın yaygın olarak yürütüldüğü bir alan olan taşınmaz tellallığı ile ilgili olarak, İngiliz hukuk sisteminde, 1979 tarihli “Estate Agent Act” (Emlâk Acenteliği Kanunu) bulunmaktadır (Bkz. **Jamieson**, Andrew: Shipbrokers and The Law, London 1996, s. 2). Bu konuda ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. [http://en.wikipedia.org/wiki/Real\\_estate\\_broker](http://en.wikipedia.org/wiki/Real_estate_broker) (7.8.2006).

<sup>24</sup> İngiliz hukukunda “Insurance Brokers Registration Act 1977” düzenlemesi için bkz. **Ivany**, Hardy: Dictionary of Insurance Law, London 1981, s. 68 «Insurance Broker».

<sup>25</sup> Bkz. [http://en.wikipedia.org/wiki/Insurance\\_agent](http://en.wikipedia.org/wiki/Insurance_agent) (7.8.2006).

<sup>26</sup> **Atalay**, Hamit: İngilizce-Türkçe Sözlük, C. I, Ankara 1999, s. 460 «Broker».

<sup>27</sup> Bkz. **Ovacık**, ags, s. 16 «Aracı».

<sup>28</sup> Bkz. **Brown**, agm s. 403.

<sup>29</sup> Bkz. **Brown**, agm s. 391.

aracıların hukukî niteliği ve sahip olabilecekleri yetkiler konusunda açık bir sınırlama getirilmemiştir. Örneğin, bir tellâlin, değişik adlar altında faaliyet gösterirken, temsil yetkisine sahip olup olmayacağı; buna bağlı olarak da aracılığını yaptıkları sözleşmelerden dolayı, sorumluluğunun gündeme gelip gelmeyeceği konularında açık bir kuralın sevk edilmediği görülmektedir. Ancak, aracının bu faaliyeti yürütürken, üçüncü kişide, müvekkilini bağlayıcı işlemler yapabilme yetkisi olduğu izlenimini doğurması hâlinde, bundan sorumlu olacağı kabul edilmektedir<sup>30</sup>. Belirttiğimiz terimlerle ifade edilen kişilerin müvekkillerince temsil yetkisine sahip kılınabilecekleri ve buna bağlı olarak da, aracılığını yaptıkları sözleşmelerden dolayı sorumluluk altına girebilecekleri, ifade edilen diğer bir noktadır<sup>31</sup>.

#### *bb- İsviçre ve Alman Hukuku*

Tellâllık ve aracılık konusunda, İngiliz hukukunda görülen terim fazlalık ve karışıklığına, Alman ve İsviçre hukukunda rastlanmamaktadır. Zira bu hukuk sistemlerinde tellâllık için sadece “*Makler*” terimi yerleşmiştir<sup>32</sup>. İlginçtir ki, Almanca’da günlük dilde ‘*emlakçı*’lar için de ‘*Makler*’ terimi kullanılmaktadır<sup>33</sup>. Bu yüzden, Alman-İsviçre hukuk sistemlerinde “*Makler*”in “*emlakçılık*la” özdeşleştiği görülmektedir. Oysa aşağıda görüleceği gibi Türk uygulamasında emlakçılık, komisyonculukla eş olarak kullanılmaktadır<sup>34</sup>.

İsviçre hukuk sisteminde, tellâllıkla ilgili temel düzenleme İsviçre Borçlar Kanunu’nun (OR) 412 vd maddelerinde yer almıştır. İsviçre’de ayrı bir ticaret kanunu bulunmadığından, burada, “ticaret işleri tellâllığı” adı altında bir kurum yoktur. Türk Borçlar Kanunu’nun 404 ilâ 409. maddeleri arasında düzenlenen adi işler tellâllığı hükümleri, sözü edilen İsviçre Borçlar Kanunu hükümlerinin çevirisinden ibarettir. Yalnızca, kantonal hukuka ilişkin olduğu için, 418. madde alınmamıştır. Orada, her bir kantona, tellâllıkla ilgili özel düzenleme yapma yetkisi verilmiştir. Kantonlar, değişik zamanlarda, bu hükümden aldıkları yetkiye dayanarak, özellikle “*emlak tellâlları*” hakkında düzenlemeler yapmıştır<sup>35</sup>.

İsviçre hukukunda, yukarıda belirtilen hükümler kural olarak her türlü tellâllık faaliyeti için uygulanabilir niteliktedir<sup>36</sup>. Bu hukuk sisteminde, tellâllık sözleşmesinin uygulama alanı da bir

<sup>30</sup> **Brown**, agm, s. 392, 397.

<sup>31</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Anderson**, Edwin: “Shipbrokers’ Authority and Ability to Bind Principals: At the Juncture of Chartering and Agency”, JMLC 2000, Vol. 31, No. 1, s. 97 vd.

<sup>32</sup> Türk Hukuk Lûgatı, B. 4, Ankara 1998, s. 396 «*Makler*»; **Çakar**, Suat: Türkçe-Almanca/Almanca-Türkçe Hukuk Sözlüğü, Ankara 1999, s. 418 «*Makler*»; **Önen**, Yaşar/**Şanbey**, Cemil Ziya: Almanca-Türkçe Sözlük, C. I, Ankara 1993 «*Makler*». “*Makler*” teriminin eski ifadesinin “*Mäkelei*” olduğu hakkında bkz. **Honsell**, Heinrich: Schweizerisches Obligationenrecht Besonderer Teil, 6. Überarbeitete Aufl., Bern 2001, s. 334.

<sup>33</sup> Langenscheidt Taschenwörterbuch Türkisch, Berlin/München 2001, s. 780 «*Makler*».

<sup>34</sup> Bkz. aşa. § 2, V.

<sup>35</sup> Bkz. aşa. § 11.

<sup>36</sup> İsviçre hukukunda, sigorta tellâlları hakkında uygulanacak hükümleri için bkz. aşa. § 14.

hayli geniştir. Örneğin, taşınmaz satış ve kirası, ipotek karşılığı kredi, karz sözleşmesi, borsa işlemleri (*borsa tellâli-Börsenmakler*)<sup>37</sup> bunlardan birkaçıdır<sup>38</sup>.

Alman hukukunda ise, tellâllıkla ilgili temel düzenlemeler, Türk hukukunda olduğu gibi, iki parçalıdır. Zira bu hukuk sisteminde tellâllık, bizdeki gibi, adi işler (*Zivilmakler*) ve ticaret işleri tellâllığı (*Handelsmakler*) olmak üzere iki ana dala ayrılmıştır.

Ticaret işleri tellâllığı ile ilgili hükümler, HGB §§ 93-104 arasında yer almaktadır. Hemen belirtmek gerekir ki, Türk Ticaret Kanunu'nun "ticaret işleri tellâllığı" başlıklı yedinci faslı, anılan bu hükümlerden esinlenilerek kaleme alınmıştır. Ancak, HGB § 93'te, ticaret işleri tellâllığı kavramı, daha farklı bir kapsamda düzenlenmiştir. Şöyle ki, ticaret işleri tellâllığının aracılık edeceği sözleşmelere örnekler verilmiştir. Örneğin, emtia veya kıymetli evrak temini ve satımı; sigorta; eşya taşıma ve gemi kirası sözleşmeleri ile ticaret hayatının diğer konularında aracılık yapmayı mesleği gereği taahhüt eden kişiler ancak ticaret işleri tellâllığının hak ve borçlarına sahip olabilir. Belirtilen sözleşmelere aracılık edenlerin dışında kalanlar, özellikle taşınmaza ilişkin aracılık faaliyeti yürütenler -bu aracılık ticaret işleri tellâli tarafından yapılsa bile- bu bölümün kapsamına girmemektedir<sup>39</sup>.

Tellâllığın düzenlendiği diğer bir genel Kanun da Alman Medenî Kanunu'dur (BGB). Kanun'un 652 ilâ 657. paragrafları arasında düzenlenen ve ticaret işleri tellâllığının karşılığı olarak yer alan adi işler tellâllığı için, Alman öğretisinde "*Zivilmakler*" terimi kullanılmaktadır<sup>40</sup>.

## 2. Uygulamada

Mevzuat düzeyinde yaşanan terim karmaşası, uygulamaya da yansımış ve tellâllıkla ilgili olarak bazen hukukî bazen de hukukî olmayan terimler yerleşmiştir. Tellâllığın aracılık ücretinin uygulamada komisyon olarak adlandırılmasından olsa gerek, *tellâllık* terimi uygulamada yerini *komisyonculuğa* terk etmiştir. Örneğin, Borçlar Kanunu'nda kullanılan "*gayrimenkul tellâllığı*"

---

<sup>37</sup>İsviçre hukukunda borsa tellâlları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Guhl**, Theo: Das Schweizerische Obligationenrecht, mit Einschluss des Handels und Wertpapierrechts, 9. Aufl., Zürich 2000, s. 567-568.

<sup>38</sup> **Honsell**, age, s. 334; **Guhl**, age, s. 568. Buna karşılık, iş sözleşmesine aracılık edenler için, 1989 yılında özel bir kanun (*Arbeitsvermittlungsgesetz*) çıkarıldığı için, bu konuda İsviçre Borçlar Kanunu hükümleri uygulanamayacaktır.

<sup>39</sup> Bkz. **Moroğlu**, Erdoğan/**Dural**, Mustafa: Son Değişiklikle Alman Ticaret Kanunu, Ankara 1974, s. 39.

Bunun dışında, Türk Ticaret Kanunu'nda yer almayan bir başka hüküm, sorumluluk konusundadır. HGB § 98'de, "*Haftung des Maklers*" başlığı altında, tellâllığın sorumluluğu düzenlenmiştir. Buna göre, ticaret işleri tellâli, kendi kusurundan doğan zararlar için tarafların her birine karşı sorumludur. Buna karşılık, tellâllığın ücret alacağına ne zaman doğacağına ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 106. maddesi, Alman Ticaret Kanunu'nda yer almamaktadır.

<sup>40</sup> Bu konuda bkz. (**Palandt**), **Bassenge**, Peter/**Diederichsen**, Uwe/**Edenhofer**, Wolfgang/ **Heinrichs**, Helmut/**Heldrich**, Andreas/**Putzo**, Hans/**Thomas**, Heinz: Kurz Kommentare, Bd. 7, Bürgerliches Gesetzbuch, 47. Aufl., München 1988, s. 719; **Baumbach**, Adolf/**Duden**, Konrad: Kurz Kommentare, Bd. 9, Handelsgesetzbuch mit Nebengesetzen Ohne Seerecht, 17. Aufl., München und Berlin 1966, § 93, s. 301; **Jauering**, Othmar: Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar, 11. Aufl., München 2004, § 652, N. 2-3; **Capelle**, age, s. 75.

yerine “*emlâk komisyonculuğu*” veya daha kısa adıyla “*emlâkçılık*” yaygın bir ad hâline gelmiştir<sup>41</sup>.

Günlük hayatta tellâlin yerine sıkça kullanılan bir diğer terim, simsarlıktır<sup>42</sup>. Tellâlin yaptığı asıl iş olan ve aracılık faaliyetini gösteren “*aracılık*” sıfatı da, uygulamanın kullandığı bir diğer terimdir.

Uygulamada, tellâllığa, çok sıradan hukukî ilişkilerde dahi rastlanabilmektedir. Gerçekten de 10-15 yıl öncesine kadar, şehirlerarası yolcu taşımacılığının çok gelişmediği dönemlerde, yolcu simsarı denilen kişiler, yol kenarlarına konuşlanarak taşıma işi yapanlara yolcu sağlamak ve bunun karşılığında da taşıyıcıdan bir ücret (komisyon) almaktaydılar. Bu araçlar otobüs şoförleri tarafından tanındığı için, şoförler yolcu almak için durmakta tereddüt etmezlerdi. Dikkat edilirse bu simsarlar, mutlak ticarî işe aracılık ettiklerinden (TTK m. 3, 100, 762 vd) ticaret işleri tellâlî konumundaydılar. Bugün ise, şehirlerarası yolcu taşımacılığı profesyonel olarak yapıldığı için bu kişilere en azından büyük şehirlerde ihtiyaç azalmıştır; zira günümüzde internet üzerinden bile bilet alınabilmektedir. Ayrıca, taşımacılık yapan şirketler, mahalle aralarında bile bürolar açarak yolcu bulabilmektedir.

Tellâllık faaliyetinin hâlâ görüldüğü bir diğer aracılık faaliyeti ise, *sporcu simsarlığı*dır. Bunlar da özellikle alt kümelerdeki (futbol) karşılaşmalarını takip ederek yetenekli oyuncuları keşfetmekte ve bu yeteneklerin büyük kulüplerle anlaşmasını sağlamaktadır. Bu aracılık faaliyeti karşılığında genelde kulüpten bir ücret almaktadırlar.

Kırsal kesimde kurulan hayvan pazarlarında, büyük veya küçükbaş hayvan almak isteyenlerle hayvanlarını satmak isteyenleri fiyat konusunda uzlaştıran ve yerel deyimle ‘*cambaz*’

---

<sup>41</sup> Uygulamada “komisyonculuk” hukukî anlamından (BK m. 416) farklı olarak ortaya çıktığından, fiilî olarak bu işi yapanların farklı görünümle uygulamaya yansıdığı görülmektedir. Örneğin, emlâkçılar için “*emlâk komisyoncusu*” terimi kullanılmaktadır. Oysa emlâkçılar hukukî niteliği itibarıyla “*tellâl*”dır (Bkz. **Poroy/Yasaman**, age, s. 246; **İnal**, Tamer: Ticarî İşletme Hukuku, İstanbul 2004, s. 330; **Akşit**, Mustafa Cevat: İşletme Hukuku, İstanbul 1988, s. 71; **Aslan**, Yılmaz/**Şenyüz**, Doğan/**Ergün**, Mevci: İşletme Hukuku, B. 2, Ankara 2005, s. 101). Uygulamada görülen bir diğer tür “komisyoncu” ise bir malı veya eşyayı herhangi bir kişiyi temsil etmeksizin kendi ad ve hesabına satın alan ve bu fiyat üzerine belli bir kârı ekleyerek tekrar satan kişidir. Bunlara verilecek en tipik örnek oto alım-satım komisyoncularıdır. Görüldüğü üzere, bu kişilerin de BK m. 416 vd anlamında komisyonculukla bir ilgileri yoktur. Bunlar, kendi ad ve hesabına hareket edip, bir malı alıp satmakta ve kimseyi temsil etmemektedir. Ancak, uygulamada görüldüğü üzere, araç sahibi bir galeriye aracını satmayıp, uygun bir alıcı bulması için galeri sahibine yetki verdiğinde, galericinin yaptığı iş, yine tellâllık olmaktadır.

<sup>42</sup> Bkz. **Erem**, Turgut: Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Hukuku Prensipleri, C. I, Ticarî İşletme, B. 2, İstanbul 1962, s. 259, dn. 5.

Hatta o kadar ki, bu terim anlam değiştirerek olumsuz durumları da çağrıştırmaktadır. Bazen, yapılan iş yine aracılık olmakla beraber, ahlâka veya insanlık onuruna aykırı bazı faaliyetlerde bulunanlar için de aynı terim kullanılmaktadır. Örneğin, beyaz kadın veya insan ticareti yapan, mültecileri kandırarak onları kaçak yollardan başka ülkelere götüren kişiler için “*insan simsarı*”; yine, borsalarda vurgunculuk yaparak haksız kazanç elde edenler için “*borsa simsarı*” deyimini yaygındır. Nitekim Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı’nın 11.6.1941, E. 1941/4, K. 1941/21 sayılı Kararı’nda, sözcüğün bu yanına vurgu yapılmıştır. Karara göre, “*Büyük şehirlerimizde ve bilhassa İstanbul’da zahiri haline göre melekâtı aklıyesi yerinde görülen ve fakat hakikatte zaîf aklıye müptela olanların mallarını ipotek ederek emlâk ve Eytam Bankasından ve nukudu mevkute idaresinden ve diğer bankalardan binlerce lira istikraz muamelesi arkasında dolaşan simsarlar ve mutavassıtlar ve dalavereli işlerle iştiğal eden adamlar var.*” [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/ibk-1941-4.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/ibk-1941-4.htm).

denilen kişilerin faaliyeti de tellâllıktır. Bu tellâllar tarafları buluşturmaktan çok, zaten o alana gelen kişiler arasındaki satım bedeli konusundaki uyuşmazlıkları gidererek satım sözleşmesinin kurulmasını sağlamakta ve bunun karşılığında alıcı ve satıcıdan bir komisyon almaktadır. Yerel adetlere göre, cambaz denilen kişinin belirlediği fiyata itiraz edilmesi de söz konusu olmadığından buradaki aracılığın ayrı bir özelliği bulunmaktadır.

Son olarak, mevsimlik tarım işçileri ile çiftlik sahipleri arasında mevsimlik iş sözleşmesi yapılması olanağını yaratan araçlar Ege ve Güney bölgelerimizde faaliyet göstermektedir. Bunlar yurdun değişik köşelerinde farklı adlarla anılmaktadır. Örneğin, «elçi», «elçibaşı», «dayıbaşı», «Enar», «Baladur», «Dragoman», «kâhya», «çavuş », «başçıl», «tayfa» gibi. Bunların yaptığı aracılık faaliyeti özünde birer tellâllıktır; ancak yapılan aracılığın boyutu alışlagelmiş tellâllığın çok ötesine geçmekte, hatta bu kişiler işçilerin üzerinde önemli bir nüfuza sahip olmaktadır. Bu araçlar, işçileri kendi köylerinden tarım yapılan bölgelere çoğu zaman taşıyan, günlük ücretleri konusunda çiftlik sahibi ile anlaşılan, yeri geldiğinde barınma olanakları sunan kimselerdir<sup>43</sup>.

Görüldüğü gibi, uygulamada da aracılık faaliyetini gerçekleştirenler değişik adlarla anılmaktadır. Bunlar için yaygın olarak “komisyoncu” sıfatı kullanılsa da “simsarlık”, “aracılık”, “cambazlık” gibi adların da yaygın olduğu ve mevzuattaki terim farklılıklarının uygulamaya yansıdığı göze çarpmaktadır.

### 3. Değerlendirme

Tellâllık kurumunu ifade etmek üzere uygulamada ve mevzuatta kullanılan terimlere ilişkin olarak en büyük karşıklık, “komisyonculuk” ve “tellâllık” arasında yaşanmaktadır. Bu karışıklık, özellikle “emlâk komisyonculuğu” bağlamında karşımıza çıkar. Zaman zaman her iki kurum için aynı terim kullanılıyor olsa da, komisyoncu (BK m. 416 vd) dolaylı temsil yetkisine sahip olması bakımından tellâldan farklıdır. Bunun dışında gördüğü işlev itibarıyla de tellâl, komisyoncudan ayrılmaktadır<sup>44</sup>.

Biz konuyla ilgili açıklamalarımızı yaparken, “*tellâllık*” terimini tercih edeceğiz. Bu tercihin temelinde, tellâllık sözcüğünün “*dellâllık*, *delâlet*” ile olan bağlantısı nedeniyle, ifade edilmek istenen ‘aracılık, yol göstericilik’ faaliyetini en iyi şekilde yansıtmaya yatmaktadır.

## II. MEVZUATTAKİ YERİ ve TURLERİ

### A - Genel Olarak

Tellâllıkla ilgili olarak yaşanan terim sorununda görüldüğü gibi, aracılık faaliyeti için birbirinden farklı terimlerin ortaya çıkması, bu faaliyet hakkında dağınık ve birbirinden farklı

<sup>43</sup> Bu konuda bkz. **Erkul**, İhsan: “Türkiye’de Ziraat Sektöründe İş ve İşçi Bulma Hizmeti”, EİTİAD 1966, C. II, S. 1, s. 204.

<sup>44</sup> Bu konudaki ayrıntılar için bkz. a.ş. § 2, V.

düzenlemelerin yapılmasından doğmuştur. Aşağıda, ilgili mevzuatta tellâllıkla ilgili olan düzenlemeler genel olarak ele alınacak, konuyla ilgili ayrıntılı açıklamalara, son bölümde “Tellâllığın Uygulamadaki Farklı Görünüm Şekilleri” başlığı altında yer verilecektir<sup>45</sup>.

## **B - Borçlar Kanunu**

Tellâllıkla ilgili en genel düzenleme, Borçlar Kanunu’nun II. Kısımında «*Akdin Muhtelif Nevileri*»nin içinde yer almaktadır<sup>46</sup>. Tellâllık burada, On Üçüncü Babın Birinci Faslını oluşturan ‘Alelîtlak Vekâlet’in bir türü şeklinde, aynı babın üçüncü faslı olarak, 404 ilâ 409. maddeler arasında, en yalın şekliyle düzenlenmiştir. Çünkü tellâllık için aracılık edilen işin ticarî iş olması gerekmediği gibi, aracılık yapan kişinin bu işi meslek edinmesi de zorunlu değildir. Bir defalığına dahi olsa yapılan aracılık, Borçlar Kanunu hükümlerinin uygulanmasını sağlar. Bu yüzden, bu tellâllık, ticaret işleri tellâllığının karşıtı olarak, ‘*adi işler tellâllığı*’ adıyla anılır olmuştur.

Bu fasılda tellâllığın bazı özel türleri de zikredilmiştir. Örneğin, yaygın bir tellâllık örgütlenmesine sahip olan taşınmaz tellâllığı<sup>47</sup> için, yalnızca tellâllık sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması (BK m. 404/II); evlenme tellâllığının ise, ücrete hak kazandırmayacağı (BK m. 408) hükme bağlanmıştır.

## **C - Türk Ticaret Kanunu**

Türk Ticaret Kanunu’nda tellâllıkla ilgili temel düzenleme, Kanunun yedinci faslında 100 ilâ 115. maddeleri arasında yer alan ‘*ticaret işleri tellâllığıdır*’. Burada, ticarî işlere aracılık etmeyi meslek hâline getiren ve bu işi devamlı bir şekilde yapan kişiler hakkında uygulanacak hükümler sevk edilmiştir.

Türk Ticaret Kanunu’ndan bir başka örnek ise, Sigorta Kitabı’ndadır. Kanun’un 1267. maddesine göre, sigorta sözleşmesi doğrudan doğruya sigorta ettiren kimse veya onun temsilcisi veya vekili ile yapılmışsa, sözleşmenin yapıldığı tarihten itibaren yirmi dört saat içinde; eğer sözleşme bir tellâl aracılığıyla yapılmışsa en geç on gün içinde sigortacı, sigorta poliçesini sigorta ettirene vermek zorundadır. Aksi hâlde, sigorta ettiren, sigortacı ile sigortaya aracılık eden tellâldan tazminat isteyebilir<sup>48</sup>.

---

<sup>45</sup> Bkz. aşı. § 11 vd.

<sup>46</sup> İsviçre hukukunda, tellâllığın Borçlar Kanunu’ndaki düzenlenişinin eleştirisi için bkz. **Honsel**, age, s. 334.

<sup>47</sup> Bkz. aşı. § 11.

<sup>48</sup> Bkz. aşı. § 14, V, B, 2.



## D - Türk Medenî Kanunu

Türk Medenî Kanunu'nun 320. maddesi'nde, evlât edinmeye aracılık işleri ile ilgili bir hüküm sevk edilmiştir<sup>49</sup>. Buna göre, “*Küçüklerin evlât edinilmesine ilişkin aracılık faaliyetleri, ancak Bakanlar Kurulunca yetki verilen kurum ve kuruluşlarca yapılır./ Aracılık faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin hususlar tüzükle düzenlenir*”<sup>50</sup>.

Evlât edinme işlerinde aracılık faaliyetlerini düzenlemesi öngörülen tüzük henüz yürürlüğe girmemiştir. Türk Medenî Kanunu'nun Gerekçesi'ne bakıldığında, bu faaliyetin, gerçek kişilerle özel hukuk tüzel kişileri tarafından yapılamayacağı anlaşılmaktadır<sup>51</sup>. Bu yüzden, evlât edinme işlerine aracılıkta, özel hukuk alanındaki tellâllık faaliyeti söz konusu olmayacaktır; zira bu aracılık faaliyeti kamu hukuku kuralları çerçevesinde Devletin yetki verdiği kişiler tarafından yürütülecektir.

## E - Türkiye İş Kurumu Kanunu

25.6.2003 tarih ve 4904 sayılı “*Türkiye İş Kurumu Kanunu*”nun<sup>52</sup> 17 ilâ 19. maddelerinde, “*Özel İstihdam Büroları*” ile ilgili hükümler yer almıştır. Bu bürolar, Türkiye İş Kurumu'ndan bağımsız olarak işçi ile işvereni buluşturmakta, bu yönüyle de tipik bir tellâllık faaliyeti yürütmektedir. Çalışmamızda, bu bürolar için kısaca “*iş tellâli*” terimi tercih edilecektir<sup>53</sup>.

## F - Sigorta Murakabe Kanunu

Yukarıda belirtildiği gibi, 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 16.6.1994 tarih ve 539 sayılı KHK ile değişik 37. maddesinde hem “*sigorta prodüktörlüğü*”, hem “*sigorta brokerliği*” düzenlenmiştir. Öğretide bunların tellâl konumunda olup olmadıkları tartışmalıdır. Çünkü aşağıda açıklanacağı gibi<sup>54</sup>, bu iki aracılık türünün tellâllığın temel unsurlarıyla bağdaşan tarafları olduğu gibi, bu kurumdan uzaklaşan yanları da bulunmaktadır.

<sup>49</sup> 743 sayılı eski Medenî Kanun'da bu yönde bir hüküm bulunmamaktaydı.

<sup>50</sup> Bu konuda madde gerekçesinde şöyle denilmektedir: “*Evlât edinme işlemlerinde aracılık faaliyetlerini düzenleyen bu madde, bazı gerekli değişiklikler dışında, İsviçre Medenî Kanunu'nun 269c maddesinden alınmıştır. İkinci fıkrada ise, aracılık faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin kuralların tüzükle düzenleneceği hükme bağlanmıştır. Maddeye göre Devlet, küçüklerin evlât edinilmesine ilişkin aracılık faaliyetlerini bizzat kendi kurumları aracılığı ile yerine getirecektir*”.

<sup>51</sup> Genel Gerekçe'de bu durum şöyle ifade edilmiştir: “*Tasarının 320 nci maddesi yürürlükteki Kanunda düzenlenmemiş olan 'evlâtlık işlemlerinde aracılık' kurumunu hükme bağlamaktadır. Uygulamada çoğu kişiler evlât edinmeyi, birçok aileler de kendi çocuklarının evlât edinilmesini arzuladıkları hâlde, bunları bir araya getiren kurumlar ve bu kurumların yasal statülerini düzenleyen hükümler mevcut olmadığı için, Ülkemizde evlât edinme işlemleri sağlıklı ve etkin biçimde gerçekleştirilememektedir. Yeni getirilen bu madde, Ülkemizde bu alanda mevcut olan söz konusu eksikliği gidermek amacını taşımaktadır. Bu yeni hükme göre, evlât edinme işlemlerinde aracılık sadece Devletin kendi yetkili kurumları tarafından yapılabilecek, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri bu faaliyetleri yürütemeyeceklerdir*”.

<sup>52</sup> RG, 5.7.2003, S. 25159.

<sup>53</sup> Türkiye İş Kurumu Kanunu dışında, iş aracılığının yer aldığı diğer bir düzenleme de “*Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığına İzin Verilmesi ve Aracıların Denetimi Hakkında Yönetmelik*”tir (RG, 14.3.2005, S. 2542). Ayrıntılar için bkz. aşa. § 12, V, B.

<sup>54</sup> Bkz. aşa. § 14.

## **G - Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu**

5174 sayılı *Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu*’nun “*Borsada alım satım yapanlar*” başlıklı 47. maddesinin I. fıkrasında, borsa simsarlığı düzenlenmiş ve borsa alım satımlarında yalnız aracılık yapanların borsa simsarı olacağı hükme bağlanmıştır. Bununla birlikte, Türk Ticaret Kanunu’nun 100. maddesinin son fıkrasında, borsa simsarları hakkındaki özel hükümlerin saklı olduğu bildirilerek, yukarıda belirtilen Kanun hükümlerinin öncelikle uygulanacağı belirtilmiştir.

## **H-90 Sayılı Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname**

90 sayılı “Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin<sup>55</sup> tanımlar başlıklı 3. maddesinin (a) bendinde, “ikrazatçı”nın “*devamlı ve mutad meslek hâlinde, faiz veya her ne ad altında olursa olsun bir ivaz karşılığı veya ipotek almak suretiyle, ödünç para verme işleriyle uğraşan veya ödünç para verme işlerine aracılık eden ve kendilerine faaliyet izni verilen gerçek kişiler...*” olduğu ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi, ikrazatçı denilen kişiler, duruma göre bu işi kendileri yapabildikleri gibi, sadece aracı da olabilmektedir. Bu aracının hukukî niteliği duruma göre tellâl sayılabilecektir.

### **III. TARİHİ GELİŞİM**

#### **A - Türkiye’de**

Tellâllık kurumunun Türkiye’deki gelişimi, temel olarak borsalardaki satımlarda aracılık yapanlarla başlamıştır. Gerçekten, bu konudaki ilk düzenleme olan 3 Nisan 1302 (1886) tarihli “*Umumî Borsalar Nizamnamesi*”nin 15. maddesi ile borsada faaliyet gösteren kişiler arasında simsara da yer verilmiştir<sup>56</sup>. 26 Eylül 1304 (1888)’te ise “*Simsar ve Tellâl Nizamnamesi*” çıkarılmıştır<sup>57</sup>. Bunların dışında, 24 Temmuz 1322 (1906) tarihinde çıkarılan “*Esham ve Tahvilât Borsası Nizamnamesi*”nde, aşağıda belirtilecek olan resmî-özel tellâl ayırımı getirilmiştir<sup>58</sup>.

Cumhuriyet döneminde bu konuda çıkarılan ilk Kanun, 22 Nisan 1341 (1925) tarih ve 655 sayılı “*Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu*”dur. Bu Kanun’un yürütülmesine ilişkin 27 Eylül 1925 tarihli Nizamname, hem 26 Eylül 1304 (1888) tarihli Simsar ve Tellâl Nizamnamesi’ni

<sup>55</sup> RG, 6.10.1983, mük. S. 18183.

<sup>56</sup> Bkz. **Karayalçın**, Yaşar: Ticaret Hukuku I. Giriş- Ticarî İşletme, B. 3, Ankara 1968, s. 499; **Taşdelen**, Nihat: Ticarî İşler Tellâllığı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1993, s. 8.

Bu Nizamname’nin etkisi sonradan çıkarılan 22 Ocak 1894 tarihli İzmir Ticaret ve Sanayi Borsası Nizamnamesi ve 19 Ekim 1924 tarihli İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası Nizamnamesi’nde görülmektedir. Bu konudaki ayrıntılı bilgi için bkz. **Taşdelen**, agt, s. 8 vd.

<sup>57</sup> **Karayalçın**, Ticaret, s. 499, dn. 2.

<sup>58</sup> Bu Nizamname’nin ayrıntıları için bkz. **Bilgişin**, Şevket Memedali: Ticaret Hukuku Prensipieri, C. I, Ticaret ve Tüccar, B. 3, İstanbul 1950, s. 360.

yürürlükten kaldırmış<sup>59</sup>, hem 24 Temmuz 1322 (1906) tarihli Nizamname gibi, tellâlları resmî ve özel olmak üzere ikiye ayırmıştı. Nizamname'nin 79 ve 80. maddelerinde resmî ve özel tellâllarla ilgili ölçütler getirilmiştir<sup>60</sup>.

8.1.1943 tarih ve 4355 sayılı “*Ticaret ve Esnaf Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu*” ile hem 655 sayılı Kanun, hem 3 Nisan 1302 (1886) tarihli Umumî Borsalar Nizamnamesi yürürlükten kaldırılmış ve resmî-özel tellâl ayırımına son verilmiştir<sup>61</sup>. Bu Kanun'un varlığına da 15.3.1950 tarih ve 5590 sayılı Kanun'la son verilmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi, bu Kanun ve uygulama tüzüğünde, borsa simsarları ile ilgili hükümler sevk edilmişti. 18.5.2004 tarih ve 5174 sayılı Kanun'un 103. maddesi ile 5590 sayılı Kanun ilga edilmiştir.

Borsa simsarlığı dışında, tellâllıkla ilgili ilk düzenleme, 818 sayılı Borçlar Kanunu'nda yer almıştır (m. 404-409). Ayrıca, 29.5.1926 tarih ve 865 sayılı Eski Ticaret Kanunu'nun 101 ilâ 118 maddelerinde ticaret işleri tellâllığı düzenlenmiş<sup>62</sup>; 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 100 ilâ 115. maddeleri arasındaki ticaret işleri tellâllığı hükümleri, eski Ticaret Kanunu'ndaki hükümlerden önemli değişiklikler geçirmeden alınmıştır.

## B - Diğer Ülkelerde

Aracı sıfatıyla faaliyet gösterenlere ilk çağlarda, Doğu bölgeleri ile Roma ve Yunanlılar'da rastlanmaktaydı. Bunların, ticaret amacıyla seyahat eden yabancıların gittikleri yerde, tacirlerle yaptıkları işlere aracılık ettikleri görülmüştür. Zamanla yürütülen faaliyetler genişlemiş ve bu iş yerli tacirler arasında da yapılmaya başlanmıştır<sup>63</sup>.

Orta çağa gelindiğinde ulaşım ve haberleşme araçlarının gelişmemesi nedeniyle, tellâllık ticaret hayatında büyük roller üstlenmiştir. Özellikle coğrafi keşiflerin yapılmadığı, ticaretin belli nakil yolları dışında yürütülmediği dönemleri düşündüğümüzde, bu önem daha iyi anlaşılabacaktır. Çünkü anılan dönemlerde, alıcıları doğrudan bularak ticaret yapmak güvenlik sorunları nedeniyle

<sup>59</sup> **Karayalçın**, Ticaret, s. 499, dn. 2.

<sup>60</sup> Buna göre, “...her nevi eşya ve emtiai ticariye ve kambiyo ve esham ve akar ve emlâk ve arazinin alım ve satımında ve taahhüdâtında ve sefain navlunları ve her nevi sigorta muamelâtında alım satıma ve mukavelât ve taahhüdâtı tasarruf ederek muamelât ve ukudatı mezkûrede tarafeyni akideynden addolunmayan ve ancak mutavassıt vaziyet ve sıfatında bulunan kimselere simsar ve tellâl denir”. Özel tellâllar için m. 80'de şöyle denilmiştir: “Tellâl ve simsarlık işlerini ifa edenler, bir tacirin müessesesi ticariyesine ait alım satımlarda bu maksatla istihdam olunan kimseler «hususî simsar ve tellâl» addolunur”. **Bilgişin**, age, s. 360–361.

<sup>61</sup> **Bilgişin**, age, s. 361. Görüldüğü gibi, Umumî Borsalar Nizamnamesi 1886'dan 1943'e; Tellâl ve Simsar Nizamnamesi de 1888'den 1925'e kadar yürürlükte kalmıştır.

<sup>62</sup> Eski Ticaret Kanunu'nda tellâllık şu şekilde tanımlanmıştır: “Bamukavele sureti daimede tarafeynden hiç birinin ecirhâsı olmadığı halde ücret mukabilinde umuru ticariyeden madut mukavelâdatın akdi hususunda akideyn beyninde vesatât ve bu suretle muamelâtı ticariyenin akdini teshil etmeyi san'at ittihaz eden şahsa tellâl itlak olunur”. **Bilgişin**, age, s. 356.

<sup>63</sup> Bu konuda bkz. **Arslanlı**, age, s. 207–208; **Yasasever**, Sevinç: “Borçlar Hukukunda Tellâllık Akdi”, AnkBD 1966, C. 23, S. 4, s. 664; **Taşdelen**, agt, s. 6; **Efendiye**, Mehraç: Ticarî İşler Tellâlı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2003, s. 6.

riskliydi. İşte bu zorlukların aşılmasında güvenilir arabulucuların rolü, önemini bugünkünden daha fazla hissettirmiştir.

Avrupa’da tellâllığın gelişimi her ülkede aynı şekilde olmamış; örneğin, tellâllık sadece Hollanda ve İngiltere’de serbest bir meslek olarak gelişebilmiştir<sup>64</sup>. Oysa bu iki ülke dışındaki birçok Avrupa şehrinde, ticarî işlerde aracılık edenler o kadar önemli idi ki; bunlar sıradan bir tacir olarak değerlendirilmiyor, resmî sığata sahip oluyor ve şehir yönetimi veya tacir loncaları tarafından yemin ettirilerek göreve başlatılıyordu. Bu duruma özellikle XII. yüzyıldan itibaren İtalya’da rastlanılmaktadır. Onun etkisi altındaki Almanya’da da XVI. yüzyılın sonunda tellâllar resmî iş gören bir çeşit memur sayılmıştır. O kadar ki, 1861 tarihli Genel Alman Ticaret Kanunu’nda resmî ticaret tellâlları hakkında hüküm vardı. Yine Fransa’da da 1572’den ihtilâle kadar tellâllık resmî bir görev olmuştur<sup>65</sup>.

Yaşadıkları zamanın anlayışlarına göre bir tür tekel hakkına sahip olan tellâllar, özellikle yabancı tacirlerin sık sık başvurduğu ve yardım aldığı kimselerdi. Uluslararası ilişkilerin ve küresel ekonominin henüz gelişmediği bu dönemlerde, tellâllın faaliyeti zaman zaman hayati bir önem taşımaktaydı. Çünkü tacir malını satmak için çoğu zaman hakkında bir fikir sahibi olmadığı ülkelere gidip, dilini dahi bilmediği bölgelerde malını pazarlamak zorunda kalmaktaydı. Tellâllın aracılığı olmadan iş görmek veya mal satmak hemen hemen olanaksızdı. Çünkü o zamanlar tellâlların faaliyeti sadece tarafları buluşturmaya değil, yeri geldiğinde bu yabancı tacirleri korumayı ve onların aldatılmasını engellemeyi de içerebiliyordu<sup>66</sup>. Bunların aynı zamanda tercümanlık ve yazıcılık görevlerini yerine getirdiği de bilinmektedir<sup>67</sup>.

Aradan geçen zaman içinde, coğrafî keşifler yapılmış, yeni yollar bulunarak ticaret yapma anlayışı değişmiştir. Bu gelişmenin arkasından gelen Rönesans ve Reform hareketleri ile Avrupa kabuk değiştirmiş ve Fransız Devrimi gerçekleşmiştir. Böylece liberalizm, felsefe, ekonomi ve hukuk hayatına damgasını vurmuştur. Bu dönüşüm ve değişimden tellâllık da etkilenmiştir. XIX. yüzyılda, tellâllar, ticaret serbestisi ve liberal ilkeler dolayısıyla aracılık konusunda -yukarıda açıklanan- tekel hakkını yitirmiştir. Bunda Fransız Devrimi ile ticaret yapmanın ayrıcalık olmaktan çıkarılmasının da etkisi olmuştur. 1897 tarihli Alman Ticaret Kanunu da resmî tellâlları

---

<sup>64</sup> **Bilgişin**, age, s. 360; **Arslanlı**, age, s. 208; **Taşdelen**, agt, s. 7.

<sup>65</sup> Bu konudaki ayrıntılı bilgi için bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 498; **Özdemir**, Necdet/**Kınacıoğlu**, Naci: Türk Ticaret Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Ankara 1984, s. 194; **Güneş**, Dilek: Ticaret İşleri Tellâllının Ücret Alacağı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir 1992, s. 4; **Baştuğ**, İrfan/**Erdem**, Ercüment: Ticarî İşletme Hukuku, Ders Notları, Ankara 1993, s. 157; **Poroy/Yasaman**, age, s. 251; **Efendiyev**, agt, s. 6–7.

<sup>66</sup> Bkz. **Bilgişin**, age, s. 359–360; **Mimaroglu**, Sait Kemal: Ticaret Hukuku, C. I, İşletme Hukuku, B. 3, Ankara 1978, s. 495.

<sup>67</sup> **Arslanlı**, age, s. 208; **Erem**, age, s. 257, dn. 1; **Mimaroglu**, age, s. 495; **Taşdelen**, agt, s. 7; **Efendiyev**, agt, s. 7.

tamamen ortadan kaldırmış<sup>68</sup>; bu aşamadan sonra tellâllığın yerini komisyonculuk almaya başlamıştır. Çünkü yabancı tacirlerin malını satacağı veya mal alacağı yerlere kadar seyahat etmesi gerekmemiş, onlar iletişim araçlarının gelişmesi ile aynı işi o yerde bulunan bir komisyoncu eliyle daha kolay yapabilir hâle gelmiştir<sup>69</sup>.

Bugün tellâllığın eski zamanlardaki önemine sahip olmadığı bir gerçek olmakla birlikte<sup>70</sup>, önemini tamamen yitirdiği de söylenemez. Tellâllık, eskiden taşıma ve haberleşme araçlarının yetersizliği yüzünden gelişmişti. Bugünkü varlık nedeni ise, işbölümünün gelişmesi sonucunda çok fazla meslek ve iş alanının ortaya çıkması ile uzmanlaşma olgusunun başlamasıdır<sup>71</sup>. Bu olgu, bazı konularda tellâllığın önemini daha da artırmaktadır. Kuşkusuz, tellâlların bugün için resmî sıfatları yoktur; ama onlar sözleşmeler hukukunda önemli bir yeri işgal etmeyi sürdürmektedir. Zaman içinde bu etkinliğin daha da artacağı düşünülebilir<sup>72</sup>. Çünkü sözleşme özgürlüğü ilkesi gereğince, her geçen gün yeni sözleşme tipleri yaratılmakta ve bu yeni tiplerde aracılık faaliyeti gündeme gelebilmektedir<sup>73</sup>.

## § 2 — TELLÂLLIĞIN BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

### I. GENEL OLARAK

Tellâllıkla ilgili açıklamalarımıza geçmeden önce, onunla ilgili, ama farklı olan hukukî ilişkilerin ortaya konulması, uygulanacak hükümlerin saptanmasında yardımcı olacaktır. Zira tellâlin sözleşmede taraf olmaması, sadece tarafları bir araya getirmesi ve işlevinin temel olarak bununla bitmesi, ortaya çıkabilecek sorumluluklar açısından önemli bir özelliğidir. Bu tespit etrafında, farklılıklar ve benzerliklerin ortaya konulması, doğru sonuca ulaşılmasına yardımcı olacak; aksine bir yaklaşım ve saptama ise adalete aykırı sonuçların doğmasına yol açabilecektir<sup>74</sup>.

### II. TİCARÎ MÜMESSİLLİK

Borçlar Kanunu'nun 449. maddesine göre, “*ticarî mümessil, bir ticarethane veya fabrika veya ticarî şekilde işletilen diğer müessese sahibi tarafından işlerini idare ve müessesenin imzasını kullanarak bilvekâle imza vazetmek üzere sarih veya zımnî kendisine mezuniyet verilen*

<sup>68</sup> Erem, age, s. 257; Karayalçın, Ticaret, s. 498; Özdemir/Kınacıoğlu, age, s. 194; Baştuğ/Erdem, age, s. 157; Taşdelen, agt, s. 8; Efendiyev, agt, s. 7.

<sup>69</sup> Arslanlı, age, s. 208.

<sup>70</sup> Bu görüş için bkz. Erem, age, s. 257, dn. 1; Mimaroglu, age, s. 496.

<sup>71</sup> Bu yönde bkz. Karayalçın, Ticaret, s. 499; Baktır, age, s. 170; Efendiyev, agt, s. 3.

<sup>72</sup> Bu yönde bkz. Özdemir/Kınacıoğlu, age, s. 194.

<sup>73</sup> Bu konuda bkz. aşağı. III. Bölüm, § 11 vd.

<sup>74</sup> Bu konuda, aşağıda taksi durakları ile ilgili açıklama yapılırken, Yargıtay'ın çarpıcı bir Karar'ına (11.HD, 19.9.1979, E. 1979/4273, K. 1979/4001 (YKD 1980, C. VI, S. 5, s. 687-690) yer verilecektir. Bkz. aşağı. § 16, II, A, 3.

*kimsedir*<sup>75-76</sup>. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere ticarî mümessil, bir ticarî işletme veya esnaf işletmesi (BK m. 449/III) için işletme sahibi<sup>77</sup> tarafından atanan, işletme sahibi hesabına kambiyo taahhütlerinde bulunmak dahil işletmenin amacıyla doğrudan veya dolaylı bağlantılı bütün hukukî işlemleri yapma yetkisine sahip olan, genel hükümlerden farklı olarak (BK m. 32, 33, 34) temsil yetkisinin kapsam ve sınırları kanun tarafından belirlenmiş (BK m. 451/I, II, III; 452), işletmenin işlerini yönetmek ve işletmeyle ilgili diğer hukukî işlemleri ticaret unvanına<sup>78</sup> vekâleten veya buna benzer bir ibareyi ekleyerek (işletme sahibini temsilen) imza koymaya yetkisi olan<sup>79</sup> ve bu yetkisi açık veya zımnî olarak verilebilen<sup>80</sup> en geniş yetkili bağımlı tacir yardımcısıdır<sup>81</sup>.

Kaynağını Alman hukukundan alan ticarî mümessillik (prokura) kavramı, ticarî ve sınaî kuruluşların önemli ölçüde genişlemesi sonucu, işletme sahibini ticarî alanda temsil ederek onun adına tüm işlemleri yapabilecek çok geniş yetkili bir temsilciye duyulan gereksinimden doğmuştur. Bu yüzden, ticarî mümessil, işletmenin tepe noktalarında çalışan, işletmeyi yöneten

---

<sup>75</sup> TBKT m. 552'deki tanım şöyledir: “Ticarî temsilci, işletme sahibinin, ticarî işletmeyi yönetmek ve işletmeye ilişkin işlemlerde ticaret unvanı altında, ticarî temsil yetkisi ile kendisini temsil etmek üzere, açıkça ya da örtülü olarak yetki verdiği kişidir./İşletme sahibi, ticarî temsilcilik yetkisi verildiğini ticaret siciline tescil ettirmek zorundadır; ancak ticarî işletme sahibinin ticarî temsilcinin fiillerinden sorumluluğu tescilin yapılmış olmasına bağlı değildir. Ticarî işletme dışındaki işletmeler ve işler için ticarî temsilci, ancak ticaret siciline tescille atanabilir”. Daha fazla bilgi için madde gerekçesine bakınız.

İsBK'de şöyle bir tanım verilmiştir: “Ticarî mümessil (Prokurist), bir ticarethane, fabrika veya ticarî şekilde işletilen diğer bir işletmenin sahibi tarafından onun için işletmeyi yönetmek ve ticarî temsil yetkisi ile diye firmayı kullanarak imza etmek üzere açıkça veya zımnî kendisine temsil yetkisi verilen kimsedir” (m. 458/I). **Becker, Herman (Çev. Dura, Suat):** “Ticarî Temsil Yetkisi (Prokura) ve Ticarî Vekillerin Temsil Yetkileri (andere Handlungsvollmachten) ( I )”, YD 1982, C. 8, S. 1–2, s. 430; **Becker, Herman (Çev. Dura, Suat):** İsviçre Medenî Kanun Şerhi, Borçlar Hukuku, II. Bölüm, Çeşitli Sözleşme İlişkileri, m. 184–551, (Bern 1934), Ankara 1993, s. 906.

<sup>76</sup> Tanımın yetersizliği konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **Karahan, Sami:** Ticarî İşletme Hukuku, B. 12, Konya 2004, s. 274.

<sup>77</sup> İşletme sahibi kavramı için bkz. **Birsel, Mahmut Tevfik:** “Ticarî Mümessil Tarifinde Şahsî Unsur”, Batider 1963, C. II, S. 1, s. 1; **Kırca, İsmail:** Ticarî Mümessillik, Ankara 1996, s. 49 vd; **Arkan, Sabih:** Ticarî İşletme Hukuku, B. 8, Ankara 2005, s. 162, dn. 1; **Baştuğ/Erdem,** age, s. 148; **Olgaç,** age, s. 309; **Becker (Çev. Dura, Suat),** Prokura I, s. 431; **Becker (Çev. Dura, Suat),** ags, s. 906.

<sup>78</sup> Bu ifadeyi, ticarî mümessilin esnaf işletmesi için atanması durumunda, esnafın ticaret unvanı olamayacağından, esnaf konumundaki gerçek kişiyi temsilen işlem yapılması şeklinde anlamak gerekir.

<sup>79</sup> Temsil yetkisinin kullanım şekli hakkında ayrıntılı bilgi ve örnekler için bkz. **Hırş, Ernst:** Ticaret Hukuku Dersleri, B. 3, İstanbul 1948, s. 136; **Arslanlı,** age, s. 167; **Erem,** age, s. 249; **Olgaç,** age, s. 311; **Mimaroglu,** age, s. 483–484; **Birsel,** agm, s. 1; **Feyzioğlu,** Feyzi Necmeddin: “Ticarî Mümessiller ve Diğer Ticarî Vekiller” Halil Arslanlı' nın Anısına Armağan, İstanbul 1978, s. 425–426; **Domaniç,** Hayri: Ticaret Hukukunun Genel Esasları, B. 4, İstanbul 1988, s. 187; **Tekil,** Fahiman: Ticarî İşletme Hukuku, B. 2, İstanbul 1990, s. 198–199; **Ayhan,** age, s. 265; **Kırca,** age, s. 162–163; **Baktır,** Selma: Ticarî İşletme Hukuku, B. 4, İzmir 2000, s. 162; **Arkan,** age, s. 161; **Berzek,** Ayşe Nur: Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri, B. 7, İstanbul 2004, s. 142.

<sup>80</sup> Esnaf işletmelerine atanacak ticarî mümessil için tescil kurucu etkiyi haiz olduğu için, yetkinin zımnî verilmesi mümkün değildir. Bu yönde bkz. **Arkan,** age, s. 161–162; **Poroy/Yasaman,** age, s. 214; **Saka,** Zafer: Ticaret Hukuku, Ticarî İşletme, İstanbul 1998, s. 341.

<sup>81</sup> Bkz. ve karşı. “Ticarî mümessillik, bir işletmenin işletilebilmesi için, işletmenin amacına dahil hemen hemen tüm tasarrufların yapılmasına ilişkin olarak verilen, kapsamı kanunla belirlenen ve üçüncü kişilere karşı sınırlanamayan bir temsil yetkisidir”. **Kırca,** age, s. 36.

ve temsil eden bir kişi olup, işletmeyi temsile yetkili basit biri değildir; ondan çok daha ileri bir aşamayı ifade etmektedir<sup>82</sup>.

Borçlar Kanunu'nun 449. maddesinin I. fıkrasından, ticarî mümessilin sadece ticarî işletmeler için atanabileceği şeklinde bir izlenim doğmaktadır; ancak maddenin III. fıkrasında “*diğer nevi müessese ve işlerde ticaret siciline kayıttan başka suretle temsilci tayin olunamaz*” denilerek diğer işletmeler için de ticarî mümessil atanabilmesine olanak sağlanmıştır. Buradaki “*diğer nevi müesseseler*” ibaresinden anlaşılması gereken esnaf işletmesidir<sup>83</sup>. Uygulamada az da olsa esnaf işletmeleri için ticarî mümessil atanmaktadır<sup>84</sup>. Aradaki fark kendisini yetkilendirme konusunda gösterir. Zira ticarî işletmeler için ticarî mümessil atanmasında tescil bildirici nitelikte iken, esnaf işletmelerinde kurucu niteliktedir. Ticaret sicilinin tacir ve ticarî işletmelerin sicili olması kuralına istisna teşkil eden bu koşulun, kazancı bir tacire göre düşük olan esnafın korunması amacıyla getirildi öğretilde ifade edilmektedir<sup>85</sup>. Çünkü ticarî mümessilin yetkileri oldukça geniş olduğu gibi, bu yetkilerin sınırlandırılması da kural olarak mümkün değildir. Bu durum, esnafın ileride zor durumlara düşmesine neden olabileceğinden, kanun onları korumak istemiştir.

Tellâl kural olarak müstakbel sözleşmenin taraflarını bularak onları karşılaştırır. Gerekirse sözleşme görüşmelerinde taraflara yardımcı olarak onların sözleşmeyi yapmasını sağlar. Onun işlevi, bir sözleşmenin yapılması fırsatını yaratmak veya kurulmasına aracılık etmektir. Oysa ticarî mümessil, işletmenin amacına<sup>86</sup> dahil her türlü hukukî işlemi müvekkili adına yapabilen bir

---

<sup>82</sup> Arslanlı, age, s. 166–167; Feyzioğlu, agm, s. 411; Ulsan, İhsan: “İsviçre Hukukuyla Karşılaştırmalı Olarak Alman Hukukunda Prokurist”, Halil Arslanlı’ nın Anısına Armağan, İstanbul 1978, s. 625; Mimaroglu, s. 482, 484; Özdemir/Kınacıoğlu, age, s. 187; Tekil, Ticarî İşletme, s. 196–197; Ayhan, age, s. 264; Karahan, age, s. 273; Baktır, age, s. 163; Tesal, Reşat: Ticaret Hukuku, İstanbul 1984, s. 122; Baştuğ/Erdem, age, s. 148; Yavuz, Cevdet: Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, B. 6, İstanbul 2002, s. 697; Yavuz, Cevdet: Borçlar Hukuku Dersleri, Özel Hükümler, B. 2, İstanbul 2001, s. 432; İnal, age, 323; Saka, age, s. 340.

<sup>83</sup> Bu yönde bkz. Arslanlı, age, s. 168; Ayhan, age, s. 264, 265; Kırca, age, s. 70; Baktır, age, s. 164; Farklı yöndeki görüşler için bkz. Domaniç, age, s. 321; Berzek, age, s. 143–144; Akyazan, Sıtkı: “Ticarî Temsilcilik, Ticarî Vekillik, Banka Şube Müdürlerinin Hukukî Durumları ve Yetkilerini Aşarak Limit Dışı Kredi Tahsisleri”, Batider 1971, C. VI, S. 2, s. 264; İmregün, Oğuz: Kara Ticareti Hukuku Dersleri (Genel Hükümler- Ortaklıklar-Kıymetli Evrak), B. 12, İstanbul 2001, s. 118; İmregün, Oğuz: Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri, B. 3, İstanbul 1995, s. 148.

Ticarî işletme-esnaf işletmesi kavramlarının TTK m. 18 bağlamında değerlendirmesi için ayrıca bkz. Bozer, Ali: “Ticarî İşletme Üzerinde Türk ve İsviçre Hukuku Bakımından Mukayeseli Bir İnceleme”, Batider 1962, C. I, S. 1, s. 365; Bozer, Ali: “Sosyal Sigorta Kurumlarının Tacir Sıfatı”, Batider 1962, C. I, S. 1, s. 576; Göle, Celâl: “Tacir Esnaf Ayrımı”, Batider 1985, C. XIII, S. 2, s. 48, dn. 4;

<sup>84</sup> Kırca, age, s. 45; Deryal, Yahya: Ticaret Hukuku, B. 6, Trabzon 2002, s. 65.

<sup>85</sup> Bkz. Kırca, age, s. 70, 87; ayrıca bkz. Becker (Çev. Dura, Suat), Prokura I, s. 432–433; Becker (Çev. Dura, Suat), ags, s. 907–908; Akyiğit, Ercan: “Temsil Yetkisinin Verilmesi ve Temsil Yetkisi ile Temel İlişki Arasındaki Bağlantı”, İstBD 1990, S. 4–5–6, s. 416. Bu konudaki bir Yargıtay Kararı için bkz. 11. HD, 31.3.1981, E. 522, K. 1405 (Uygur, Turgut: Açıklamalı- İçtihatlı Borçlar Kanunu, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, C. VIII, B. 2, (m. 395–544), Ankara, s. 9123.

<sup>86</sup> Amaç kavramının anlamı ve bu konudaki ayrıntılar için bkz. Kırca, age, s. 106 vd.

doğrudan temsilcidir<sup>87</sup>. Tellâlin ise, temsil yetkisine sahip olabilmesi, açıkça yetkilendirilmesine bağlıdır (TTK m. 105; BK m. 404/II'nin yollamasıyla BK m. 388/II).

Bilindiği gibi “işletme” denilince hukuk ve ekonomi bilimleri birbirinden farklı sonuçlara varabilmektedir. Ekonomi bilimi açısından işletme kavramı farklı anlamlara sahiptir<sup>88</sup>. Buna karşılık ticaret hukuku alanında işletme denilince ya *ticarî işletme* (TTK m. 11, 12, 13) – *esnaf işletmesi* (TTK m. 17; TST m. 14) ya da *sanayi işletmesi*<sup>89</sup> anlaşılır. Borçlar Kanunu ise hem esnaf işletmesi, hem de ticarî işletme için ticarî mümessil atanabileceğini bildirmektedir. Bu açıklamalar çerçevesinde konuya bakarsak, tellâl için esnaf işletmesi-ticarî işletme ayrımı önem taşımaz; o, her iki tür işletme için, hatta bir ticaret şirketi için dahi aracılık yapabilir<sup>90</sup>.

Ticarî mümessil, temsil yetkisini Türk Medenî Kanun'un 2. maddesindeki genel kural uyarınca dürüstlük kurallarına<sup>91</sup> uygun olarak kullanmalıdır<sup>92</sup>; çünkü dürüstlük kuralları bir davranış kuralı olarak yalnızca hakların kullanılmasında değil, borçların ifasında da uyulması gerekli bir kuraldır. Temsil yetkisi de kural olarak temsil olunanın çıkarlarına hizmet ettiğinden mümessil, onun iradesine ve çıkarlarına uygun davranmalıdır<sup>93</sup>. Tellâlla ticarî mümessilin bu yükümlülükleri birbirine paraleldir. Tellâl her ne kadar temsil yetkisine sahip olmasa da, o da aracılık faaliyetini yürütürken dürüstlük kurallarına uymalıdır. Bu, özen ve sadakat borcunun bir gereğidir<sup>94</sup>.

Ticarî mümessilliği düzenleyen hükümlerde onun ücret alacağından bahsedilmediği gibi, yaptığı masraflar ve verdiği avansları alma hakkı ile ilgili olarak da bir hüküm yoktur<sup>95</sup>. Yukarıda belirtildiği gibi, ticarî mümessil Borçlar Kanunu'nun 32 vd hükümleri anlamında doğrudan temsilcidir; vekil değildir. Ancak, işletme sahibi ile ticarî mümessil arasındaki iç ilişki hizmet,

<sup>87</sup> Bkz. **Kırca**, age, s. 34, 157; **Karayağın**, Ticaret, s. 488; **Feyzioğlu**, agm, s. 409; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 472; **Uluslan**, agm, s. 626; **Acar**, Faruk: “Sınırlı Ehliyetsizlerin Ticarî Mümessil Olarak Tayini Sorunu”, Selahattin Sulhi Tekinay'ın Hatırasına Armağan, İstanbul 1999, s. 1; **Akyiğit**, Temsil Yetkisi, s. 421.

<sup>88</sup> Küçük, orta, büyük ölçekli işletmeler ayrımı gibi.

<sup>89</sup> “Sanayi işletmesi” terimi, ticaret hukuku terminolojimize, 28.7.1971 tarih ve 1447 sayılı Ticarî İşletme Rehni Kanunu'na, 4952 sayılı Kanun ile eklenen ek 2. maddeyle girmiştir. Ancak “sanayi işletmesi” terimi ile ne kastedilmeye çalışıldığı açık değildir. “Sanayi işletmesi” olarak adlandırılan işletme, esnaf faaliyetlerini aşıyorsa yine bir ticarî işletme olarak adlandırılacak; aksi hâlde istisnai de olsa esnaf işletmesi sayılacaktır. Bizim için bu ayrım önemli değildir. Zira tellâl, sanayi işletmesi için de aracılık yapabilir.

<sup>90</sup> Ticarî mümessilin gerçek kişi tacir veya bir esnaf için yetkilendirilmesinin yanında, kuşkusuz tellâl gibi bir ticaret şirketini temsil etmesi de mümkündür. Bu konuda bkz. TTK m. 160/II, 319.

<sup>91</sup> **Oğuzman/Barlas**, TMK m. 2/II'de kullanılan “dürüstlük kuralları” ibaresini isabetli bulmamaktadır. Onlara göre, burada ‘kural’ sözcüğünün çoğulunu kullanmanın bir anlamı yoktur. “Dürüstlük kuralı” denilmesi yeterli idi. (**Oğuzman**, M. Kemâl/Barlas, Nami: Medenî Hukuk (Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar), B. 12, İstanbul 2005, s. 172, dn. 279). Aslında “dürüstlük kuralları” ifadesi, somut bir davranış modeli veya sınırlayıcı kurallar dizisinden çok, her somut olayın özelliğine göre değişebilen içerikte davranış yükümü getirmektedir.

<sup>92</sup> **Kırca**, age, s. 167; **Saka**, age, s. 343; **Deryal**, age, s. 66.

<sup>93</sup> **Kırca**, age, s. 167.

<sup>94</sup> BK m. 404-409'da ve TTK m. 100-115'te tellâlin bu yükümüne işaret eden doğrudan bir kural olmamakla beraber buna dolaylı işaret eden hükümler bulunmaktadır. Gerçekten de BK m. 407 ve TTK m. 110'a göre tellâl, aracılık işini dürüstlük kurallarına aykırı olarak gerçekleştirirse ücret ve masraf isteme hakkından mahrum olur. Bkz. aşı. § 8, I, A, 2.

<sup>95</sup> Bu konuda bkz. **Erkol**, agt, s. 82, 83.



şirket veya vekâlet sözleşmesine dayanabilir ki, ücret iç ilişkiiyi ilgilendiren bir konudur<sup>96</sup>. Ticarî mümessil, temsil yetkisini işletme sahibi ile arasında bir sözleşme olmaksızın kazanmışsa, işletme sahibi ile ticarî mümessil arasındaki ilişkiye Borçlar Kanunu'nun 449 vd maddelerinde boşluk olduğu zaman, vekâlet sözleşmesi hükümleri uygulanır<sup>97</sup>. Ücret, Borçlar Kanunu'nun 386. maddesi gereğince vekâlet sözleşmesinde esaslı unsur değildir<sup>98</sup>. Ancak, vekâletin günümüzde ücretli olduğuna dair fiilî bir karine vardır<sup>99</sup>. Oysa tellâllıkta ücret -aksi görüşe rağmen<sup>100</sup> bu sözleşmede esaslı unsurdur<sup>101</sup>.

Yapılan masraflar ve verilen avansları istem konusunda da vekâlet sözleşmesi hükümleri genel olarak uygulama alanı bulur; ancak tellâllıkta bu konuda özel hükümler bulunmaktadır<sup>102</sup> (BK m. 394/I; 405/III, 407; TTK m. 109, 110).

Tellâl, yukarıda belirtildiği gibi tarafları buluşturan kişi olup, kurulan sözleşmenin tarafı değildir<sup>103</sup> ve kimsenin ad ve hesabına da işlem yapmamaktadır. Ticarî mümessil ise işlemi yaparken kendi imzasını temsilci sıfatıyla kullanmasına, başka bir deyişle işlemin şeklen tarafı görünmesine rağmen, onun maddî anlamda taraf olduğunu söylemek olası değildir; zira o bir doğrudan temsilci olarak işlemi yapan kişi gibi görünse de, doğrudan temsil ilişkisinin doğası gereği, işlemde doğan hak ve borçlar, kendiliğinden temsil olunanın hukukî alanında doğmaktadır<sup>104</sup>. Çünkü bir temsil ilişkisinin maddî anlamda tarafları temsil olunan ile üçüncü kişidir<sup>105</sup>. Tellâlin ise şeklen dahi olsa, asıl sözleşmede taraf olarak görünmesi mümkün değildir<sup>106</sup>.

<sup>96</sup> Ticarî mümessilin hizmet sözleşmesi ile çalışması durumunda bir sorun yoktur; çünkü hizmet sözleşmesinde ücret nesnel esaslı bir unsurdur. Bkz. BK m. 313/I; İŞK m. 8/I.

<sup>97</sup> **Kırca**'ya göre, eşlerden birinin veya çocukların ticarî mümessil olarak atanması durumunda, genellikle taraflar arasında herhangi bir sözleşme bulunmamaktadır, age, s. 34. Bu konuda ayrıca bkz. **Erkol**, agt, s. 18; BK m. 386/II.

<sup>98</sup> Bu madde gereğince vekilin ücret isteyebilmesi için bu konuda taraflar arasında bir sözleşme olması veya sözleşme olmasa bile teamülün bunu gerektirmesi gerekir. “*Ticarî vekil (ve ticarî mümessil) sözleşmede ücret hakkı kararlaştırılmamış dahi olsa, teamül gereği ücrete hak kazanır. Zira, ticarî vekil (ve ticarî mümessil), ticarî işletmenin veya kendisine verilen işin gerektirdiği... işleri yapmaya yetkili ve yükümlüdür. Bu tür işler ise, bir ücretin ödenmesini gerektiren işlerdir. Dolayısıyla ticarî vekilin (ve ticarî mümessil) ücret hakkı teamül gereğidir.*” **Erkol**, agt, s. 83.

<sup>99</sup> **Aral**, Fahrettin: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, B. 5, Ankara 2003, s. 408.

<sup>100</sup> **Karayalçın**, Ticaret, s. 503.

<sup>101</sup> Bkz. aşı. § 4, II, A, 1, b.

<sup>102</sup> Bkz. aşı. § 2, VII.

<sup>103</sup> Bu kuralın istisnası TTK m. 103/II'de yer almaktadır.

<sup>104</sup> **Karayalçın**, ticarî mümessilin tacirin adına hareket ettiğini; fakat onun hesabına hareket etmesinin zorunlu olmadığını belirtmektedir. Bkz. Ticaret, s. 488. Bu konuda ayrıca bkz. **Berki**, Şakir: “Türk Borçlar Kanununda Temsil”, Batider 1975, C. VIII, S. 1, s. 18.

<sup>105</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Oğuzman**, M. Kemal/Öz, M. Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 2, İstanbul 1998, s. 176; **Eren**, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 8, İstanbul 2003, s. 412.

İşte bu yüzden ki yetkisiz temsille yapılan bir hukukî işlem, temsil olunan icazet vermezse; temsil olunanın yetki vermemiş olması, temsilcinin de maddî anlamda taraf olmaması yüzünden işlem, temsil olunanı bağlamayacaktır. Kuşkusuz, şeklen taraf olarak görünen temsilci, iyiniyetli üçüncü kişiye karşı BK m. 38–39 hükümleri gereğince sorumlu olacaktır. **Serozan**, temsilcinin işlemde etkilenmeyen yalın bir iletken olduğunu ifade etmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Serozan**, Rona: Medenî Hukuk Genel Bölüm, İstanbul 2005, s. 286;

Tellâl ile ticarî mümessil arasındaki benzerlikler sadece bununla sınırlıdır. Aralarındaki temel farklar ise, tellâlin hem bağımsız yardımcı, hem müvekkille olan ilişkisinin geçici olmasında yatar. Oysa ticarî mümessil bağımlı yardımcıdır; işletme sahibini temsil yetkisine sahiptir ve onunla olan ilişkisi süreklilik arz eder. Zira, Borçlar Kanunu’nun 449. maddesinin I. fıkrasında “...*sahibi tarafından işlerini idare ve ...*” denilmektedir. İşletmenin işlerini idare etmek az-çok devamlı çalışmayı gerektirir.

Ticarî mümessilin işletme sahibini temsil yetkisi olduğu için bu yetkinin kapsamının belirlenmesi ve sınırlandırılması da ayrı bir sorun teşkil eder. Yukarıda değinildiği gibi yetkinin kapsamı ve sınırlandırılmasını kanun belirlemiştir. Ticarî mümessilden farklı olarak, tellâlin temsil yetkisi olmadığı için, doğal olarak onun yetkisinin kapsamı ve sınırlandırılması diye bir sorundan da bahsedilemez. Bununla birlikte tellâla temsil yetkisi, hatta vekâlet verilmesine de bir engel yoktur. Bu durumda bu sıfatlar tek kişide birleşmekle birlikte, her iki sıfatın hak ve yükümlülükleri birbirinden bağımsız değerlendirilmelidir<sup>107</sup>.

Ticarî mümessilin gerçek kişi olması gerektiği, tüzel kişilerin ticarî mümessil olamayacakları -aksi fikirde olan yazarlara rağmen<sup>108</sup> kabul edilmektedir. Hâkim görüşün temel dayanak noktası ise ilişkinin güven temeline dayanması ve tüzel kişilerde organı temsil eden gerçek kişilerin değişebilmesi olasılığıdır<sup>109</sup>. Oysa tellâlin taciri temsil etme yetkisi olmadığı için böyle bir sorun da söz konusu olmayacaktır. Tellâl bir gerçek kişi (tacir veya esnaf) olabileceği gibi faaliyetlerini tüzel kişilik çatısı altında da yapabilir. Buna kanunî bir engel yoktur. Nitekim ticaret işleri tellâllığının tanımını yapan Türk Ticaret Kanunu’nun 100. maddesinin, açıkça “kimse”den bahsetmesi de bu görüşü destekler niteliktedir.

İşletme sahibi ile arasındaki güven ilişkisi dolayısıyla -açıkça yetkilendirilmedikçe-<sup>110</sup> ticarî mümessilin başka bir kişiyi ticarî mümessil olarak atayamayacağı kabul edilmektedir<sup>111</sup>. Tellâllık,

---

**Bilge**, Necip: “Salâhiyetsiz Temsil ve Hukukî Neticeleri”, AC 1944, S. 5, s. 418 vd; **Gezder**, Ümit: “Yetkisiz Temsil”, İstBD 2001, C. 75, S. 4-5-6, s. 1083, 1086-1087.

<sup>106</sup> “Asıl Sözleşme- Tellâllık Sözleşmesi” ayrımı için bkz. aşa. § 3, II, A.

<sup>107</sup> Bu konunun üzerinde tellâllık ile vekâlet arasındaki ilişkiler açıklanırken daha ayrıntılı olarak durulacaktır. Bkz. aşa. § 2, VII.

<sup>108</sup> **Karayalçın**, Ticaret, s. 489; **Olgaç**, age, s. 309; **Kırca**, age, s. 84; **Erkol**, agt, s. 52-53; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, Prokura I, s. 433; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 908-909; **Uygur**, C.VIII, s. 9121.

Kanaatimiz azınlıkta kalan görüş doğrultusundadır. Gerçekten de karşıt fikirde olanların düşündüğünün aksine, bu sakıncayı işletme sahibi düşünmelidir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Kırca**, s. 84-85.

<sup>109</sup> **Arslanlı**, age, s. 168; **Mimaroglu**, age, s. 484; **Domanic**, age, s. 318; **Birsel**, agm, s. 10; **Uluslan**, agm, s. 640; **Feyzioğlu**, agm, s. 413. (Yazar’a göre güvenilmeyecek kişilerin dahi olumsuz oyunlara rağmen organ olarak işbaşına gelebileceği bir tüzel kişiliği temsilci tayin etmek güven duygusuna ters düşebilir); **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 187; **Akşit**, age, s. 65; **Başbuğoglu**, agş, s. 194; **Ayhan**, age, s. 265; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 201; **Arkan**, age, s. 163; **Karahan**, age, s. 278-279; **Berzek**, age, s. 143; **Baktır**, age, s. 163; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 697; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 432-433; **Deryal**, age, s. 64; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 83; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 118; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 148; **Acar**, agm, s. 5.

<sup>110</sup> **Becker**, ticarî mümessil yerine başkasını koymaya yetkilendirilmiş olsa bile bunun ancak ticarî vekillik verilmesini sağlayabileceğini ifade etmektedir. **Becker (Çev. Dura, Suat)**, Prokura I, s. 437; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 913.

vekâletin bir türü olduğuna ve bu konuda özel yasaklayıcı bir hüküm olmadığına göre (BK m. 404/II'deki atıf dolayısıyla BK m. 390/II ve 391) vekâlet sözleşmesindeki “*alt vekillik*” kavramı tellâllık için de söz konusu olabilir<sup>112</sup>.

Son olarak, tellâllıkla ticarî mümessillik arasındaki bir diğer fark da bu ilişkilerin sona ermesi noktasındadır. Gerçekten de Borçlar Kanunu'nun 456. maddesinin II. fıkrasına göre “*müessese sahibinin medenî hakları kullanma salâhiyetini gaip etmesi veya vefatı ile ticarî mümessilin ve ticarî vekilin salâhiyeti hitam bulmaz*”<sup>113</sup>. Bu, ticarî hayattaki devamlılık ilkesinin bir sonucudur<sup>114</sup>. Oysa tellâllıkta durum farklıdır. Müvekkil ile tellâl arasındaki ilişkinin sona ermesi ile ilgili olarak Borçlar ve Türk Ticaret Kanunu'nda hüküm yoktur. Ancak Borçlar Kanunu'nun 404. maddesinin II. fıkrası gereğince, boşluk bulunan hâllerde vekâlete ilişkin 386 vd hükümleri *-niteliğine uygun düştüğü ölçüde-* tellâllık için de uygulanacaktır. Burada inceleme konusu yapılacak (ve BK m. 456/II ile karşılaştırılacak) hüküm ise 397. maddedir. Bu hükme göre “*Hilâfi mukaveleden veya işin mahiyetinden anlaşılmadıkça vekâlet, gerek vekilin gerek müvekkilin ölümüyle ve ehliyetinin zevaliyle veya iflâsıyla nihayet bulur*”. Böylece Borçlar Kanunu'nun. 456. maddesi'nin II. fıkrasından farklı olarak vekilin veya müvekkilin ölümü, ehliyetsizliği veya iflâsıyla vekâlet ilişkisinin -aksine sözleşme yoksa veya işin mahiyetinden anlaşılmadıkça- sona ereceği belirtilmiş; böylece Borçlar Kanunu'nun 35. maddesi'ne paralel bir düzenleme getirilmiştir<sup>115</sup>.

Borçlar Kanunu'nun 35 ve 397. maddelerinde vekâleti sona erdiren hâller temsil olunan temsilci ile vekil ve müvekkil açısından iki yönlü düzenlenmişken, 456. maddede sadece işletme

---

<sup>111</sup> **Birsel**, agm, s. 8; **Edgü**, Ekrem: Ticaret Hukuku I, Umumî Hükümler, Ankara 1964, s. 175; **Erem**, age, s. 249, dn. 4a; **Karayalçın**, Ticaret, s. 493; **Olgaç**, age, s. 319; **Becker** (Çev. Dura, Suat), Prokura I, s. 437; **Becker** (Çev. Dura, Suat), agş, s. 913; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 201; **Baştuğ/Erdem**, age, s. 151; **Kırca**, age, s. 51, 128; **Karahan**, age, s. 276; **Deryal**, age, s. 67; **Uygur**, C.VIII, s. 9124.

<sup>112</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. aşağıda. § 6, V, A, 5.

<sup>113</sup> TBKT m. 559'a göre; “*işletme sahibinin fiil ehliyetini kaybetmesi veya ölümü, ticarî temsilcilerin ve diğer tacir yardımcılarının yetkisini sona erdirmez*”.

BK m. 35/I'de genel temsil ilişkisinde temsil yetkisinin sona ermesi düzenlenmektedir. Ayrıca, BK m. 40'ta da “*şirket mümessil ve memurlarının ve tüccar vekillerinin salâhiyetleri hakkındaki hükümler mahfuzdur*” denilerek yukarıda belirtilen hükmün hakkında özel bir düzenleme mevcut olmadıkça veya işin niteliği ile bağdaştıkça her türlü borç ilişkisi için uygulanabileceği belirtilmiş olmaktadır. BK m. 456/II'de özel bir düzenleme getirildiği ve esas olarak işin niteliği uygun olmadığından, özel hükümler uygulama alanı bulacaktır. Ancak, **Domaniç**, BK m. 456/II'deki bu istisnanın tacirin işlerinin yüzüstü kalmaması için getirilmesine rağmen, diğer temsil ilişkilerinde de benzer tehlike olmasından dolayı bu farklılığı çelişki olarak nitelendirmektedir. Bkz. age, s. 327–328. Ancak, görüldüğü gibi, TBKT m. 559'daki yeni düzenleme, **Domaniç**'in görüşünü destekler niteliktedir. Zira maddede “*...diğer tacir yardımcılarının yetkisini sona erdirmez*” ifadesi geçtiğine göre, genel temsil ilişkisindeki temsilcinin de tacir yardımcısı olarak nitelendirilmesi ve BK m. 456/II'nin uygulanması söz konusu olabilir.

<sup>114</sup> Bu yönde bkz. **Erem**, age, s. 253; **Domaniç**, age, s. 327–328; **Mimaroglu**, age, s. 490; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 191; **Kırca**, age, s. 189; **Arkan**, age, s. 170; **Erkol**, agt, s. 114; **Poroy/Yasaman**, age, s. 218; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 706; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 440; **Becker**, Herman (Çev. Dura, Suat): “Ticarî Temsil Yetkisi (Prokura) ve Ticarî Vekillerin Temsil Yetkileri (andere Handlungsvollmachten), (II)”, YD 1982, C. 8, S. 3, s. 598–599; **Becker** (Çev. Dura, Suat), agş, s. 930–931; **Saka**, age, s. 347; **Deryal**, age, s. 69; **Uygur**, C.VIII, s. 9155–9156.

<sup>115</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. aşağıda. § 3, V.

sahibi açısından, yani tek yönlü olarak düzenlenmiştir. Ayrıca, (BK m. 35/I ve 397/T'den farklı olarak) dikkati çeken bir başka nokta, “*aksinin sözleşmeden anlaşılması veya işin mahiyetinin gerektirmesi*” ifadesinin burada yer almamasıdır.

### III. TİCARÎ VEKİLLİK

Ticarî vekillik, Borçlar Kanunu'nun 453 ve 454. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu hükümlerde, genel ve özel ticarî vekillik ile ticarî vekilliğin özel bir türü olan seyyar tüccar memurluğuna yer verilmiştir. Biz, karşılaştırmamızı genel ticarî vekillik ile seyyar tüccar memurluğu üzerinde yapacağız. Aslında ticarî vekillik ile tellâllık, özellikle bağımlılık ve temsil yetkileri yönünden net çizgilerle ayrılmaktadır. Ancak ticarî vekâletin özel bir türü olan seyyar tüccar memurluğu ile (özellikle gezici) tellâllığı ayırt etmek bazen zorlaşmaktadır. İşte bunlar arasındaki farklılığı kavrayabilmek için, genel ticarî vekillikle tellâllığın farklılıklarına kısaca değinmeyi uygun gördük. Çünkü ticarî vekilliğin ne olduğu anlaşılmadan, onun özel bir türü olan seyyar tüccar memurluğu ile tellâllığın karşılaştırılması da eksik kalacaktır<sup>116</sup>.

#### A - Genel Ticarî Vekillik

Borçlar Kanunu'nun 453. maddesi'nin I. fıkrasına göre “*ticarî vekil, ticarî mümessil sıfatını haiz olmaksızın bir ticarethane, fabrika veya ticarî şekilde işletilen diğer bir müessese sahibi tarafından müessesenin bütün işlerini veya bazı muayyen muameleleri için temsile memur edilen kimsedir*”<sup>117</sup>. Bu tanımdan anlaşılabileceği üzere, ticarî vekil, ticarî mümessil sıfatına sahip olmaksızın, tacir tarafından işletmenin bütün işleri veya belli işlemleri için temsile yetkili kılınan bağımlı bir tacir yardımcısıdır. Onun yetkisi ticarî mümessile göre daha dar olarak öngörülmüş olup, o ticarî işletmeler için yetkilendirilebilir ve temsil yetkisi ticarî işletmenin sadece olağan işlemlerini kapsar<sup>118</sup>. Ticarî vekil, açık bir şekilde yetkilendirilmedikçe tacir adına borç almaya, kambiyo taahhüdünde bulunmaya, taciri mahkemede davacı veya davalı olarak temsil etmeye yetkili değildir.

<sup>116</sup> Bu yaklaşım çerçevesinde, BK m. 453/III'te düzenlenen özel ticarî vekillikle tellâllık arasında karşılaştırılma yapılmasının ise gerekli olmadığı kanatındeyiz.

<sup>117</sup> İsBK m. 462'deki tanım için bkz. **Becker (Çev. Dura, Suat)**, Prokura II, s. 589; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 920. Bu konudaki bir başka tanım için bkz. ve karş. **Erkol**, agt, s. 26.

<sup>118</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Hirş**, age, s. 140; **Arslanlı**, age, s. 172, 173; **Erem**, age, s. 254; **Edgü**, age, s. 167–168; **Mimaroglu**, age, s. 492; **Domanic**, age, s. 329, 198; **Olgaç**, age, s. 326; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, Prokura II, s. 590–591; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 921–922; **Akşit**, age, s. 66; **Tesal**, age, s. 124; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 192; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 202, 204; **Ayhan**, age, s. 273–274; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 473; **Dalamanlı**, Lütfü/**Kazancı**, Faruk/**Kazancı**, Muharrem: İlmî ve Kazaî İçtihatlarla, Açıklamalı Borçlar Kanunu, C. IV, (m. 372–544), İstanbul 1990, s. 266; **Baştug/Ertem**, age, s. 154; **Baktır**, age, s. 166, 167; **Saka**, age, s. 349; **Deryal**, age, s. 70; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 86; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 124; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 154; **Uygur**, C.VIII, s. 9143; **Doğanay**, İsmail: Türk Ticaret Kanunu Şerhi, B. 4, Ankara 2004, s. 554; **Arkan**, age, s. 173.

Bu yöndeki bir Yargıtay Kararı için bkz. HGK, 21. 5. 1975, E. 171, K. 647 (**Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 274).

Tellâllıkla aralarındaki ilişkiye bakıldığında, tellâlin bağımsızlığına karşılık ticarî vekilin de ticarî mümessil gibi bağımlı bir tacir yardımcısı olduğu görülür. Ticarî vekilin taciri temsil yetkisi vardır. Bu yetki kanundan doğduğu gibi, sınırlarını da yine kanun çizmektedir (BK m. 453/II). Oysa yukarıda açıklandığı gibi tellâl açısından bu durum söz konusu olmadığı gibi, ticarî vekilin aksine, müvekkili ile olan ilişkisi geçicidir.

Ticarî vekil, Borçlar Kanunu'nun 453. maddesi'nin I. fıkrası gereğince sadece ticarî işletmeler için atanabilir (TTK m. 11, 12, 13; TST m. 14/II). Ticarî işletme sayılmayan bir işletmeye atanacak kişi, başka bir hukukî konumda değilse, Borçlar Kanunu'nun 32 vd maddelerine göre temsilci veya 386 vd anlamında vekildir<sup>119</sup>. Oysa tellâlin mutlaka bir ticarî işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmesi zorunlu değildir.

Genel yetkili ticarî vekil de kendisinin yerine başkasını ikame edemez<sup>120</sup>; ancak yukarıda belirtildiği üzere, tellâlin alt tellâl vasıtasıyla iş görmesi olasıdır (BK m. 391, 404/II).

Bir tüzel kişinin ticarî mümessil olup olamayacağı ve tellâlla bu anlamdaki ilişkisi; ticarî mümessilin ilişkide tellâl gibi taraf olamaması ve temsil yetkisini dürüstlük kurallarına uygun olarak kullanması; ücret konuları, aynen ticarî vekillik için de geçerlidir.

Tellâlda olduğu gibi ticarî vekilin atanması da herhangi bir şekle tâbi değildir<sup>121</sup>.

## **B - Seyyar Tüccar Memurluğu<sup>122</sup>**

Borçlar Kanunu'nun 454. maddesinin I. fıkrasına göre, “*bir müessese için merkezinin haricindeki mahallerde muameleler icra eden seyyar memurlar, müessese namına sattıkları malın bedelini almak ve makbuz vermek ve borçluya mehil ita etmek salâhiyetini dahi haiz sayılırlar. Bu salâhiyetin tahdidi, hüsnüniyet sahibi üçüncü şahıslara karşı muteber değildir*”<sup>123</sup>.

Bir tür ticarî vekil konumunda olan seyyar tüccar memuru, bir ticarî işletme için o işletmenin merkezinin dışındaki yerlerde işletme için sözleşmeler yapan veya bunlara *aracı olan*,

<sup>119</sup> Domaniç, age, s. 330–331; Feyzioğlu, agm, s. 430; Özdemir/Kınacıoğlu, age, s. 192; Arkan, age, s. 173; Erkol, agt, s. 27; Baktır, age, s. 167; Olgaç, age, s. 326; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 702; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 436–437; Becker (Çev. Dura, Suat), Prokura II, s. 590; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 921; Arslanlı, age, s. 172; Saka, age, s. 349; Deryal, age, s. 70; Aslan/Şenyüz/Ergün, age, s. 85; Uygur, C.VIII, s. 9143.

<sup>120</sup> Erkol, agt, s. 27.

<sup>121</sup> Becker (Çev. Dura, Suat), Prokurist II, s. 590–591; Becker (Çev., Dura, Suat), agş, s. 921–922; Erem, age, s. 255; Domaniç, age, s. 329; Edgü, age, s. 168; Başbuğoglu, agş, s. 194; Ayhan, age, s. 273; Deryal, age, s. 70. Bkz. 15. HD, 3. 2. 1989, E. 1865, K. 384 (Dalamanlı/Kazancı/Kazancı, agş, s. 268); İmregün, Kara Ticareti, s. 122; İmregün, Genel İlkeler, s. 153; Uygur, C.VIII, s. 9143.

<sup>122</sup> Öğretide “Seyyar Tüccar Memuru” deyiimi yerine değişik terimler kullanılmıştır. Bunlar, «Tüccarın Seyyar Memuru» (Feyzioğlu, agm, s. 436, dn. 59); «Gezici Tacir Görevlisi» (Saka, age, s. 352); «Gezici Ticaret Memuru» Becker (Çev. Dura, Suat), Prokurist II, s. 594).

<sup>123</sup> İsBK m. 463'te şu şekilde düzenlenmiştir: “*Belli bir işletme sahibi için, dıştaki yerlerde gezici ticaret memuru olarak işlem yapması gereken kimse, işletme sahibi namına tarafından yapılan satışlara ait satış bedelini almaya ve bunun için makbuz vermeye ve ödemeli öneli tanımaya yetkili sayılır*”. Bkz. Becker (Çev. Dura, Suat), Prokura II, s. 594; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 925.

müşterilerle ilişkileri yürüterek işlem yapan, bağımlı tacir yardımcısıdır<sup>124</sup>. Seyyar tüccar memuru, işletme adına satılan malların bedelini almak, borçluya bunlar için makbuz ve süre vermek yetkisine sahip olup, bu yetkilerinin sınırlandırılması iyiniyetli üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmez.

Seyyar tüccar memurları, işletmede yürütülen faaliyetleri genişletmek, örneğin o ticarî işletme aracılığıyla üretilen mal ve/veya hizmetlerin, işletmenin bulunduğu yer dışındaki yerlerde de satılması veya pazarlanmasını sağlamak ve bu yolla işletmenin kârlılığını artırmak amacıyla yetkilendirilir<sup>125</sup>. Onun temel görevi ziyaret etme ve siparişleri almaktır<sup>126</sup>. Böylece o, işletmenin dışında tacire müşteri bulmaya çalışır. Bu yoldan da en uzak yerlerde bile müşteriler bulunmakta ve tatmin edilmektedir<sup>127</sup>. Zira bu yetkilendirme, tacir cephesinde daha az malî külfet getiren bir durumdur.

Uygulamada ‘*pazarlama elemanı*’ adı altında karşımıza çıkan seyyar tüccar memurları<sup>128</sup>, tellâlin aksine *-ticarî mümessil ve ticarî vekil gibi-* taciri temsil yetkisine sahiptir. Bir seyyar memurun tacir adına sözleşme yapma yetkisi yoksa o kişinin bu sıfatı kazanması olanak dışıdır<sup>129</sup>. Ayrıca, seyyar tüccar memurunun tacirle olan ilişkisi de devamlılık arz etmektedir. Burada önemli olan nokta, *-temsil yetkisine sahip diğer bağımlı yardımcıları ve acente gibi-* tellâlden farklı olarak, onun kaç hukukî işlem için işletme adına faaliyette bulunacağını daha önceden bilinmemesidir. Çünkü tek bir sözleşmenin yapılması için atanan kişi, seyyar tüccar memuru değil<sup>130</sup>; diğer koşulları da varsa tellâl veya komisyoncudur.

Seyyar tüccar memuru, bağımlı ve temsil yetkisine sahip yardımcıları içinde, gördüğü işlev itibarıyla tellâla en çok benzeyen kişidir. Nitekim *Feyzioğlu* seyyar tüccar memuruna ilişkin tanımını verirken, “...işletme dışında müşterilerle şahsî temaslarda bulunarak işletme için

---

<sup>124</sup> Bu konuda bkz. **Öçal**, Akar: “Türk Hukukunda Seyyar Tüccar Memurları” EİTİAD 1969, C. V, S. 1, s. 358 vd; **Bilgişin**, age, s. 321; **Toksal**, Baki: “Borçlar ve Ticaret Kanununun Tanzim İkiliği Bakımından Tüccar Yardımcıları”, İÜHF 1955, C. XX, S. 1–4, s. 199; **Arslanlı**, age, s. 176; **Edgü**, age, s. 172; **Feyzioğlu**, agm, s. 436, 437; **Olgaç**, age, s. 327; **Akşit**, age, s. 67; **Akyazan**, Batider 1971, s. 268; **Baştuğ/Erдем**, age, s. 156; **Arkan**, age, s. 174; **Erkol**, agt, s. 30; **Poroy/Yasaman**, age, s. 217; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 703; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 438; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 193; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, Prokura II, s. 594; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 925; **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 275; **Deryal**, age, s. 72; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 87; **Uygur**, C.VIII, s. 9151; **Doğanay**, agş, s. 556.

Kanun “*müessese*” terimini kullanmakla beraber, öğretide kabul edildiği üzere, seyyar tüccar memuru ticarî vekil gibi sadece ticarî işletmeler için atanabilir. Bu konuda bkz. **Arkan**, age, s. 174-175; **Erem**, age, s. 255; **Ayhan**, age, s. 278.

<sup>125</sup> Ayrıca bu kurumun varlık nedeni için bkz. **Öçal**, Seyyar Tüccar Memurları, s. 356.

<sup>126</sup> **Becker (Çev. Dura, Suat)**, Prokura II, s. 594; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 925; **Uygur**, C.VIII, s. 9151.

<sup>127</sup> **Karayalçın**, Ticaret, s. 496; **Edgü**, age, s. 172; **Olgaç**, age, s. 327; **Yavuz**, Türk Borçlar Hukuku, s. 703; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 438; **Domanic**, age, s. 332; **Uygur**, C.VIII, s. 9151.

<sup>128</sup> **Deryal**, age, s. 72.

<sup>129</sup> **Karayalçın**, Ticaret, s. 497; **Olgaç**, age, s. 327.

<sup>130</sup> **Arslanlı**, age, s. 177; **Olgaç**, age, s. 193, 327; **Arkan**, age, s. 175; **Feyzioğlu**, agm, s. 437; **Karahan**, age, s. 289; **Deryal**, age, s. 72.

*sözleşmeler yapan veya bunlara aracı olan...*” kimseden bahsetmiştir<sup>131</sup>. Bilindiği gibi, aracılık yapmak tellâlin aslî işidir. Bu yüzden unsurlar açısından ikisinin ayırt edilmesi her zaman kolay olmayabilir. Seyyar tüccar memurları, ticarî işletmenin dışındaki yerlerde, bir tacire bağımlı olarak devamlı şekilde çalışan ve en önemlisi tacir ad ve hesabına istenilen işlemleri yapan memurlardır.

Görevlendirilen kişi ile tacir arasında bağımlılık ilişkisi yoksa ve o kişi devamlı şekilde faaliyette bulunmuyorsa, bunlar seyyar tüccar memuru olmayıp, ticarî işletmenin bulunduğu yer dışında, tacirin işletmesi menfaatine iş gören *gezici tellâllardır*<sup>132</sup>. Çünkü tellâlin kendisi tacir veya esnaf olabileceği gibi herhangi bir sabit büro veya mekânının olması da zorunlu değildir. Hatta gördüğü işi -kural olarak- meslek olarak yapması da gerekmez<sup>133</sup>. Kısacası, tellâl faaliyetlerini gezici olarak yürütüp taciri temsil yetkisine sahip olmaksızın, *bağımsız bir şekilde* üçüncü kişi ile müvekkilini buluşturabilecektir. Ancak, böyle bir tellâllık faaliyeti, müvekkilin işletmesinin bulunduğu yer dışında gerçekleşeceği için -zorunlu olmamakla birlikte- müvekkilin tellâla temsil ve/veya vekâlet vermesi de olasıdır ve hatta işin niteliği bunu gerektirir. Aksi hâlde, müvekkil bulunduğu yerden kalkıp işlemi yapabilmek için o yere gitmek zorunda kalacaktır ki bu, zaman ve masraf kaybı demektir. Böyle bir durumda tellâllıkla seyyar tüccar memurluğu arasındaki sınırı çizmek oldukça güçleşecektir.

Dikkat edilirse, yukarıdaki örnekte tellâl ve temsilci ve/veya vekil sıfatı aynı kişide toplanmıştır; ancak bu sıfatlardan doğan hak ve borçlar birbirinden bağımsızdır. Örneğin tellâl hem vekillik<sup>134</sup>, hem tellâllık dolayısıyla ücrete hak kazanacak; özen borcu tellâllık için ayrı, vekillik için ayrı değerlendirilecektir. Buna karşılık, tellâllık ile seyyar tüccar memuru sıfatları birleşmemiştir; çünkü tellâl her ne kadar temsil<sup>135</sup> ve/veya vekâlet yetkisine sahip kılınsa ve seyyar tüccar memuru gibi işletmenin bulunduğu yerin dışına çıksa da, seyyar tüccar memuru ile tacir arasındaki ilişkide en önemli unsur olan “*bağımlılık*”<sup>136</sup> hâlâ mevcut değildir. Bu unsurun yokluğundan dolayı o kişi sadece gezici tellâl olarak nitelenebilir.

Seyyar tüccar memuru da tellâl gibi müvekkilinin menfaatlerini korumakla yükümlüdür<sup>137</sup>.

---

<sup>131</sup> agm, s. 436. Kanımızca, burada geçen “veya” ibaresi “ve” olmalıdır; çünkü ifade bu şekilde kabul edilirse seyyar tüccar memurunun hem sözleşme yapabileceği, hem sözleşme yapmadan tellâl gibi sadece aracı olabileceği anlamı çıkmaktadır. Salt aracı olma olgusunun kabulü, tellâlla seyyar tüccar memurunun birbirinden ayırt edilememesine neden olabilir.

<sup>132</sup> Bu kavram için bkz. **Erkol**, agt, s. 30; **Ayhan**, age, s. 277.

<sup>133</sup> Bu durum, sadece kendisinin adi işler tellâli olmasına neden olacak; ancak tellâl sıfatında bir değişiklik yaratmayacaktır (Krş. TTK m. 100).

<sup>134</sup> Ancak bunun için tarafların ücret konusunda anlaşmış olmaları gerekir.

<sup>135</sup> Ki bu konuda en önemli ayırıcı ölçülerden birisidir

<sup>136</sup> Bu durumda bağımlılık unsuru gezici tellâl ile seyyar tüccar memuru arasındaki sınırı belirleyen önemli bir ölçüt olmaktadır.

<sup>137</sup> Bu konuda bkz. **Arık**, Fikret: “Seyyar Tüccar Memurları Hakkında Yeni Bir İsviçre Kanunu”, AC 1943, S. 12, s. 1031; **Olgaç**, age, s. 328.

Öğretideki bir görüşe göre, tacire yardımcı olması bakımından yukarıda çizilen tablonun aksine, bu kurum bizde önemsenmemiş ve uygulamaya pek yansımamıştır. Bunun yerine kendi adlarına, uzak köylerde satış yapan gezici satıcılar, halk arasında ‘çerçi’ adı verilen kişiler daha çok tutmuştur<sup>138</sup>. Bu durum dikkate alınmış olmalıdır ki, Borçlar Kanunu Tasarısı’nda seyyar tüccar memurluğuna yer verilmemiştir<sup>139</sup>. Ancak, Bilindiği gibi, 4077 sayılı ‘Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun’un 8. maddesinde, kapıdan satışla ilgili bir hüküm yer almaktadır<sup>140</sup>. Kapıdan satış yapanlar, genelde ya bir kişi veya şirkete iş sözleşmesiyle bağlı olarak ya da aylık belli bir ücretin üzerine, sattığı mal başına prim alarak çalışmaktadır. Ancak, bu kişiler çoğu zaman temsil yetkisine sahip olup, işvereni temsilen işlemler yapmaktadır (bedelin tahsili gibi). İç ilişkinin vekâlet, iş veya başka bir iş görme sözleşmesine dayanmasının burada önemi yoktur. Bu sayılanlar, eğer Borçlar Kanunu’nun 454. maddesindeki koşulları taşıyorsa, ticaret hukuku açısından, seyyar tüccar memuru olarak kabul edilir. Dolayısıyla, pek fark edilmese de bu kurumun ülkemizde az-çok yaygın olduğu görülmektedir. Burada önemli olan, kapıdan satış yapanların, bağımlı bir şekilde ve ticarî işletme sahibi olan tacir ad ve hesabına işlemler yapma yetkisine sahip olmasıdır. İç ilişkinin özellikle iş sözleşmesine dayanması durumunda, bağımlılık unsuru kendini gösterecektir. Buna karşılık, temsil yetkisine sahip olmadan, bağımsız bir şekilde çalışıyorlarsa, kapıdan satış yapan pazarlamacıları duruma göre tellâl saymak olasılık dahilinde olacaktır.

#### IV. ACENTELİK

Türk Ticaret Kanunu’nun 116. maddesinin I. fıkrasına göre, “*ticarî mümessil, ticarî vekil, satış memuru veya müstahdem gibi tâbi bir sıfatı olmaksızın bir mukaveleye dayanarak muayyen bir yer veya bölge içinde daimî bir surette ticarî bir işletmeyi ilgilendiren akidlerde aracılık etmeyi veya bunları o işletme adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir*”<sup>141</sup>. Acente,

<sup>138</sup> Mimaroglu, age, s. 494; Özdemir/Kınacıoğlu, age, s. 193, dn. 4.

<sup>139</sup> Zira Tasarı’nın 556. maddesi, yürürlükteki Borçlar Kanunu’nun 453. maddesinin I ve II. fıkralarını; 557. madde ise BK m. 453’e 29. 6. 1956 tarih ve 6763 sayılı Kanunla eklenen III. fıkrayı karşılamaktadır. BK m. 454’te düzenlenen seyyar tüccar memurlarına ilişkin madde atlanmış ve 455’teki rekabet yasağına ilişkin düzenleme, Tasarı’nın 558. maddesine alınmıştır. Ancak ilginçtir ki, bu değişikliğe ilişkin olarak Genel Gerekçe’de de madde gerekçelerinde de herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Sadece Genel Gerekçe’de şu an yürürlükteki Borçlar Kanunu’nun on yedinci babı için şu ifade kullanılmıştır: “Onikinci Bölüm ‘Ticarî Temsilciler ve Diğer Tacir Yardımcıları’ başlığı altında, 552 ila 559 uncu maddeleri içermektedir. Daha önceki bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de, yürürlükteki Kanundan farklı düzenleme söz konusu değildir”.

<sup>140</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Özdamar, Naci: Açıklamalı, 4822 Sayılı Yasa ile Değişik 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Ankara 2004, s. 87 vd; Demir, Mehmet: “4822 Sayılı Kanun ile Tüketici Sözleşmeleri Alanında Getirilen Yenilikler”, Batider 2003, C. XXII, S. 1, s. 221 vd. Bu konuda ayrıca bkz. “Kapıdan Satışlara İlişkin Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”, RG. 13.6.2003, S. 25137.

<sup>141</sup> TTKT’nin bu hükme karşılık gelen 100. maddesi şöyledir: “Ticarî mümessil, ticarî vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi bağlı bir sıfatı olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticarî bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir”. Yukarıda, seyyar tüccar memuru bahsinde belirtildiği gibi TBKT’de bu kurum Tasarı’ya alınmamıştır. Oysa TTKT’de hâlâ ‘satış memuru’ ifadesine rastlanmaktadır.



ticarî mümessil, ticarî vekil, müstahdem gibi bağımlı olmadan, acentelik sözleşmesi adı verilen bir sözleşmeye dayanarak<sup>142</sup>, belli bir yer veya bölge içinde devamlı bir şekilde, ticarî bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelere aracılık etmeyi veya o sözleşmeleri tacir adına<sup>143</sup> yapmayı meslek edinen kişidir. Hemen belirtmek gerekir ki, acentelik de tellâllık gibi bir çeşit aracılık işinden ibarettir<sup>144</sup>.

Görüldüğü gibi yukarıdaki maddenin giriş cümlesi, ticaret işleri tellâllığını tanımlayan Türk Ticaret Kanunu'nun 100. maddesine benzemektedir<sup>145</sup>. Zira hem burada, hem 116. maddede sayılan ticarî mümessil, ticarî vekil, müstahdem (işçi) ve satış memuru tacire bağımlı olarak çalışırlar. Böylece bu iki hükümle her ikisinin de bağımsız bir şekilde faaliyet göstermesi gerçeğine vurgu yapılmaktadır<sup>146</sup>. Bu tanımdan anlaşıldığı üzere, acente ile müvekkil arasında hizmet veya vekâlet ilişkisinin olmaması gerekir<sup>147</sup>.

Yukarıda anılan hükme göre, acente esnaf işletmesi için değil, sadece ticarî işletmeler için atanacak ve bu faaliyetini de belirli bir yer veya bölge içinde gerçekleştirecektir<sup>148</sup>. Acentenin sadece ticarî işletmeler için atanabilmesine ilişkin Türk Ticaret Kanunu hükmü emredici

---

İsBK m. 418a/I'de acente şöyle tanımlanmıştır: “Bir hizmet akdi ile bağlı olmaksızın, bir ya da birden fazla müvekkil için sözleşme görüşmelerini yürütmek veya bunları onlar nam ve hesabına akdetmek taahhüdünü sürekli olarak üstlenen kimseye acente denir.” Bkz. **Kayihan**, Şaban: Türk Hukuku'nda Acentelik Sözleşmesi, B. 2, Ankara 2003, s. 29, dn. 19.

<sup>142</sup> “Acentelik sözleşmesi, acente sıfatını haiz bir kimsenin iş gördüren ile yaptığı bir nevi iş görme mukavelesi olarak tarif edilebilir”. Bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 515. Ayrıca bkz. **Arsılanlı**, age, s. 181; **Erem**, age, s. 264; **Mimaroglu**, age, s. 513; **Domanic**, age, s. 349; **Ayhan**, age, s. 306; **Özdemir/Kınacioğlu**, age, s. 204; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 213; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 466; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 128; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 158; **Karahan**, age, s. 299-300; **Berzek**, age, s. 152; **Deryal**, age, s. 77.

<sup>143</sup> Acentenin ticarî işletme değil, onu işleten tacir adına sözleşme yapabileceği hakkında bkz. **Arkan**, age, s. 192, dn. 4.

<sup>144</sup> Bu madde ile ilgili 17.2.1951 tarihli Türk Ticaret Kanunu Layihası ve Adliye Encümeni Mazbatası: “Acentelik tıpkı tellâllık gibi bir nevi tavassut işinden ibarettir. Her iki müessese arasındaki fark, tellâl; taraflardan hiçbirisine sürekli bir surette bağlı olmadığı halde acentenin, sürekli bir surette müvekkiline bağlı bulunmasıdır.” Sıra Sayısı 198, s. 25. Ayrıca bu yönde bkz. **Mimaroglu**, age, s. 509; **Başbuğoglu**, age, s. 207; **Ayhan**, age, s. 303; **Özdemir/Kınacioğlu**, age, s. 202; **Kayihan**, age, s. 60; **Deryal**, age, s. 79.

“İtalyan Medenî Kanununda acentelik sözleşmesi sürekli bir tellâllık sözleşmesi telâkki edilmiş ve bu esasa göre düzenlenmiştir.” Bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 514.

<sup>145</sup> Bu yönde bkz. **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 205.

<sup>146</sup> Bağımsızlık unsuru ile ilgili açıklamalar için bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 516; **Erem**, age, s. 264; **Mimaroglu**, age, s. 509; **Domanic**, age, s. 349; **Akyazan**, Sıtkı: “Tellâllık”, Batider 1972, C. VI, S. 3, s. 459; **Başbuğoglu**, age, s. 195, 207; **Ayhan**, age, s. 304, 306; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 213; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 466; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 128; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 160; **Şahin**, Salih: Türk Borçlar Hukukunda Gayrimenkul Tellâllığı (Emlâk Komisyonculuğu - Emlâk Danışmanlığı) Sözleşmesi, İstanbul 2002, s. 28; **Efendiye**, age, s. 24; **Doğanay**, age, s. 586; **Eriş**, Gönen: Açıklamalı-İçtihatlı En Son Değişikliklerle Birlikte Türk Ticaret Kanunu (Madde 1-173), Ticarî İşletme ve Şirketler, C. I, B. 3, Ankara 2004, s. 1271; **İpekçi**, Nizam: Açıklamalı-İçtihatlı TTK Şerhi, Ticaret Şirketleri Tatbikatı, C. I, B. 3 (m. 1-359), Ankara 2002, s. 789; **Deryal**, age, s. 77.

<sup>147</sup> **Kınacioğlu**, Naci: Acente ve Acentelik Sözleşmesi, Ankara 1963, s. 10; **Edgü**, age, s. 188; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 212.

<sup>148</sup> “...Hükûmet Tasarısının 116. maddesinin 1. fıkrasında acente mefhumunun tarifinde acentenin sadece ticarî işletmeyi ilgilendiren akitlerde aracılık etmeyi meslek edinen kimse olduğu bildirilmiş...” Adliye Encümeni Gerekçesi, Sıra Sayısı 198, Zabıt Ceridesi C. 12 (1956), 83. Fihrist, s. 369 (Ayrıca bkz. **Dinçer**, Selami/**Ayhan**, Şefik/**Doğruer**, Tarık/**Arkan**, Mehmet Emin: Esbabı Mucibeli, İzahlı ve İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu, Ankara 1956, s. 140; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 128; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 159; **Doğanay**, age, s. 586; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 93-94).

niteliktedir ve esnaf işletmeleri için acentelik faaliyetinde bulunulamayacağından, bu koşulu taşımayan bir kişi, diğer koşullar tam olsa bile acente sayılamaz<sup>149</sup>. Buna karşılıklı tellâlin (ister adi işler, ister ticaret işleri tellâllığı olsun) sadece ticarî işletmeler için atanması ve belirli bir yer veya bölgede faaliyet göstermesi yönünde kanunî bir koşul bulunmamaktadır<sup>150</sup>. Tellâl, duruma göre iki memur arasında aracılık yapıp bir sözleşme yapma olanağını hazırlayabileceği gibi<sup>151</sup>; ticarî mümessilde olduğu gibi, bir ticarî işletme veya esnaf işletmesi için de faaliyette bulunabilir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 116. maddesinden anlaşıldığına göre acente, ya sadece ticarî işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi, ya da bu sözleşmeleri tacir adına yapmayı meslek edinmiştir<sup>152</sup>. Birinci durumda aracılık eden (*Vermittlungsagent*)<sup>153</sup>, ikinci durumda sözleşme yapan (*Abschlussagent*)<sup>154</sup> acenteden söz edilir<sup>155</sup>. Tellâllıkla olan benzerliğinden dolayı, aracılıktan kasıt, yapılması düşünülen sözleşmelerin ticarî işletme ile diğer taraf arasında meydana gelebilmesi için gerekli çalışmalarda bulunmaktır<sup>156</sup>.

Acentelikle ilgili düzenlemeler dikkate alındığında, Kanun'un aracılık eden acenteyi kural, sözleşme yapan acenteyi istisna olarak düzenlediği görülür (TTK 121-122)<sup>157</sup>. Ancak Kanun daha çok üçüncü kişilerin menfaatlerini düşünerek, her iki tür acenteye de geniş yetkiler vermiş ve aracı acentelerin müvekkillerini temsilen sözleşme yapamamaları hariç, diğer yetkiler bakımından bir fark gözetmemiştir<sup>158</sup>.

<sup>149</sup> Bu yönde bkz. **Edgü**, age, s. 189; **Karayalçın**, Ticaret, s. 516; **Arslanlı**, age, s. 182; **Domanıç**, age, s. 351; **Kınacıoğlu**, age, s. 13; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 204; **Ayhan**, age, s. 306; **Kayıhan**, age, s. 36; **Karahan**, age, s. 299; **Berzek**, age, s. 152; **Doğanay**, agş, s. 586–587; **Deryal**, age, s. 78.

<sup>150</sup> **Akyazan**, Batider 1972, s. 460; **Güneş**, agt, s. 27; **Taşdelen**, agt, s. 12; **Efendiyevev**, agt, s. 24; **Şahiniz**, age, s. 28–29.

<sup>151</sup> Bu durumda aracı yine tellâldır, ama adi işler tellâli olarak BK m. 404 vd'na tâbi olur (Karş. TTK m. 100/III).

<sup>152</sup> Acentenin müvekkil bakımından işlevi için bkz. **Doğanay**, agş, s. 586.

<sup>153</sup> **Kayıhan**, age, s. 39; **Kınacıoğlu**, age, s. 20; ayrıca bkz. **Kalpsüz**, Turgut: “Müvekkillerine İzafeten Acentelere Karşı Dava Açılması ve Takip Yapılması”, Batider 1983, C. XII, S.1, s. 4–5; **Mimaroglu**, age, s. 511; **Edgü**, age, s. 190; **Domanıç**, age, s. 351; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 203; **Tesal**, age, s. 114; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 205, 212. **Poroy/Yasaman**, age, s. 220; **Karahan**, age, s. 300; **Berzek**, age, s. 151, 153; **Doğanay**, agş, s. 587; **Eriş**, agş, s. 1271; **Deryal**, age, s. 80; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 95; **Şahiniz**, age, s. 29.

<sup>154</sup> Kavram hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Arslanlı**, age, s. 180; **Mimaroglu**, age, s. 511; **Domanıç**, age, s. 351; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 203; **Tesal**, age, s. 114; **Doğanay**, agş, s. 587; **Eriş**, agş, s. 1271; **İpekçi**, agş, s. 788; **Deryal**, age, s. 80; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 95; **Şahiniz**, age, s. 29.

<sup>155</sup> “...Katki, işleme aracılık, işlemi başlatma, yapılması için gerekli şartları hazırlama şeklinde olabilir. ‘Aracılık’ aracı acenteye özgü gibi görünmesine rağmen, sözleşme yapan acentenin faaliyetinin ilk aşamasını oluşturur. Bu sebeple aracılık her iki tür için de geçerli bir etkinliktir. İş başlatma, amaca ve amacın gereklerine uygun olmalıdır. Meselâ, işlemin diğer tarafına modellerini, resimlerini, broşürlerini, şartlarını, taksit olanaklarını yollama, sonuca götürücü yazışmalar yapma, görüşme, tartışma vs. gibi. İlk mutabakatların sağlanması, işin başlatılması özel önem taşı” (TTKTG m. 113).

<sup>156</sup> **Edgü**, age, s. 190; **Ayhan**, age, s. 305.

<sup>157</sup> Bu yönde bkz. **Arslanlı**, age, s. 181; **Erem**, age, s. 270; **Karayalçın**, Ticaret, s. 529; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 205; **Ayhan**, age, s. 308; **Poroy/Yasaman**, age, s. 224; **Saka**, age, s. 370; **Doğanay**, agş, s. 604; **Eriş**, agş, s. 1271; **İpekçi**, agş, s. 788; **Şahiniz**, age, s. 29; **Deryal**, age, s. 83.

<sup>158</sup> **Domanıç**, age, s. 355–356; ayrıca bkz. **Şahiniz**, age, s. 29, dn. 80.

Dikkat edilirse, hukukî yapısı itibariyle olmasa da işlevi<sup>159</sup> ve yaptığı iş itibariyle iki tür acenteden tellâla en çok benzeyen, aracılık eden acentedir. Zira her ikisi de maddî fiillere ilişkin bir iş görmeyi konu edinir<sup>160</sup>. Zaten kanun koyucu bu durumu dikkate almış olmalıdır ki, 116. maddenin II. fıkrasında tellâllık hükümlerine atıf yapmıştır. Ancak, acentenin tanımı ile ilgili olarak, İsviçre Borçlar Kanunu’nun 418a maddesinin I. fıkrasında, benzerlik -aracılık yapan acente için- bu hükümden daha belirgin şekilde “...bir ya da birden fazla müvekkil için sözleşme görüşmelerini yürütmek...”<sup>161</sup> ifadesi ile düzenlenmiştir. Çünkü aracı acente tellâl gibi müvekkili tacirin sözleşme yapacağı kişileri bulur, onları sözleşme koşulları konusunda bilgilendirir<sup>162</sup> ve tacirle sözleşme ilişkisi içine girmeye yönlendirir; yani aynen tellâl gibi çalışır<sup>163</sup>. Ancak, aracı acente, sadece yapılan icaba muhatap olmakla veya müvekkiline uygun iş olanaklarını göstermekle görevini yerine getirmiş sayılmaz<sup>164</sup>. Aracı acentenin kendi faaliyetinin sonucu olarak üçüncü kişilerle müvekkilin sözleşme yapabilecek duruma da gelmesi gerekir. Başka bir deyişle, üçüncü kişiler acentenin çalışmalarının etkisi altında müvekkille sözleşme yapmaya karar vermelidir<sup>165</sup>. Ayrıca, onun müvekkille olan ilişkisi tellâldan farklı olarak devamlılık arz eder. Kısacası aracı acente müvekkili ile devamlı ilişki içinde bulunan, aracılık faaliyeti dolayısıyla tellâla benzeyen; fakat yükümlülük ve aktif çaba gösterme zorunluluğu açısından (TTK m. 123/I) tellâldan ayrılan bir kişidir.

Bir hukukî ilişkinin, özellikle aracı acentelik mi, yoksa tellâllık mı olduğunun saptanması, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra belirli koşullarla gündeme gelebilen portföy tazminatı istemi için önem arz etmektedir. Çünkü müvekkil sözleşmesel ilişki sona erdikten sonra, bu tazminatı ödememek için aralarında bir tellâllık ilişkisinin olduğunu savunabilir. Tellâllık ilişkisinin sona ermesi durumunda bahsedilemeyecek olan bu tazminat, acentelik ilişkisinde söz konusu olabilir<sup>166</sup>.

<sup>159</sup> **Mimaroglu**, age, s. 514.

<sup>160</sup> Bkz. **Şahiniz**, age, s. 29. Tellâllığın maddî fiillere ilişkin vekâletin özel bir türü olduğu hakkında bkz. aşa § 2, VII.

<sup>161</sup> **Kayihan**, age, s. 29, dn. 19.

<sup>162</sup> **Deryal**, age, s. 80.

<sup>163</sup> **Arkan**, age, s. 193; **Şahiniz**, age, s. 29; **Erem**, age, s. 265; **Mimaroglu**, age, s. 511; **Ayhan**, age, s. 305; **Özdemir/Kınacioğlu**, age, s. 203.

<sup>164</sup> **Edgü**, age, s. 191.

<sup>165</sup> **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 745; **Kınacioğlu**, age, s. 20–21. Zira ücret talep edebilmesi için de bu koşulun gerçekleşmiş olması gerekir. Bkz. TTK m. 128–129. Bu koşul, tellâllıkta da aranır. Bkz. TTK m. 106/II. Bkz. aşa. § 8, II, A, 1, a, aa, ddd.

<sup>166</sup> Portföy (müşteri) tazminatı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Tekinalp**, Ünal: “Türk Hukukunda Acentanın ‘Portföy Akçası’ Talebi”, Ali Bozer’e Armağan, Ankara 1998, s. 1 vd. TTKT’de ise portföy (müşteri) tazminatı şu şekilde düzenlenmiştir:

(1) Sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra;

a) müvekkil, acentenin bulduğu yeni müşteriler sayesinde, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra da önemli menfaatler elde ediyorsa;

b) acente, sözleşme ilişkisinin sona ermesinin sonucu olarak, onun tarafından işletmeye kazandırılmış müşterilerle yapılmış veya kısa bir süre içinde yapılacak olan işler dolayısıyla sözleşme ilişkisi devam etmiş olsaydı

Aracı acentenin müvekkili adına sözleşme yapma yetkisi olmamasına rağmen, sözleşme yapma yetkisine sahip olan acente (yazılı ve özel olarak yetkilendirilmek üzere, TTK m. 121) müvekkili tacirin ad ve hesabına sözleşme yapma, yani taciri temsil yetkisine sahiptir<sup>167</sup>. Böylece, acente Kanun'un özel bir hükmünden doğan temsil yetkisini kullanan kişi durumunda olduğundan, müvekkilin adına kurduğu veya yapılmasına aracılık ettiği sözleşmelerden doğan hak ve borçlar temsil edilene, başka bir anlatımla müvekkile ait olur<sup>168</sup>. Bunun doğal bir sonucu olarak bu sözleşmelerden dolayı kendilerinin bir sorumluluğu yoktur<sup>169</sup>. Bu durum kural olarak, acentenin müvekkilin talimatlarına uyma zorunluluğunu doğurmaktadır. Çünkü acentenin faaliyetleri sonucunda yapılacak sözleşmelerin her türlü riski sonuçta müvekkile aittir. Acentenin bunlardan bir sorumluluğu olmayacaksa, Kanun'un çizdiği sınır içinde -ve acentenin bağımsızlığını zedelememek koşuluyla-, müvekkilinin talimatlarına uygun hareket etmek, Türk Ticaret Kanunu'nun 123 ve 124/II. maddelerinin de bir gereğidir<sup>170</sup>. Buna karşılık tellâl, tarafları karşı karşıya getirir, sözleşmenin kurulmasında aracılık eder ve acente gibi tarafların herhangi birisine bağımlı değildir. Ancak, o taraflardan hiçbirisinin temsilcisi olmadığı için yaptığı aracılık faaliyeti sonucunda müvekkil/müvekkillerin hukuk alanında bir hak ve borç doğmaz. Tellâl, bu anlamda bağımsız bir arabulucu olup acenteden farklı olarak kendi ad ve hesabına çalışır<sup>171</sup>. Bu farklılığa rağmen, tellâlin da yapılan sözleşmeden dolayı bir sorumluluğu yoktur. Ayrıca, Türk Ticaret Kanunu'nun 105. maddesi gereğince, tellâlin da müvekkilini temsil yetkisine sahip olması

---

elde edeceği ücret talep hakkını yitiriyorsa ve

c) denkleştirmenin ödenmesi, halin bütün gereklerine göre hakkaniyete uygun düşüyorsa, acente, müvekkilden uygun bir tazminat isteyebilir.

(2) Tazminat, acentenin son beş yıllık faaliyeti sonucu aldığı yıllık komisyon veya diğer ödemelerin ortalamasını aşamaz. Sözleşme ilişkisi daha kısa bir süre devam etmişse, faaliyetin devamı sırasındaki ortalama esas alınır.

(3) Müvekkilin, feshi haklı gösterecek bir eylemi olmadan, acente sözleşmeyi feshetmişse veya acentenin kusuru sebebiyle sözleşme müvekkil tarafından haklı sebeplerle feshedilmişse, acente denkleştirme talebinde bulunamaz.

(4) Denkleştirme talebinden önceden vazgeçilemez. Denkleştirme talep hakkının sözleşme ilişkisinin sona ermesinden itibaren bir yıl içinde ileri sürülmesi gerekir.

(5) Bu hüküm, hakkaniyete aykırı düşmedikçe tek satıcılık ile benzeri diğer sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi halinde de uygulanır.

<sup>167</sup> “Buna karşılık acentenin, ister sözleşme yapan ister aracılık yapan acente şeklinde çalışsın, daima taciri temsil yetkisi vardır”. **Arkan**, age, s. 160; ayrıca bu konuda bkz. **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 467; **Deryal**, age, s. 80; **Taşdelen**, agt, s. 12; **Efendiye**, agt, s. 25; **Şahin**, age, s. 29.

Aşağıda görüleceği gibi, ister aracı ister sözleşme yapan acente olsun, her ikisi de Türk Ticaret Kanunu'nun 119. maddesinde öngörülen işlemleri yapmaya ve kabule yetkilidir.

<sup>168</sup> HGK, 14.2.1986, E. 1984/II-982, K. 1986/135 (İKİD 1987, S. 320, s. 5097- **Çevik**, Orhan Nuri: Gerekeçli-İçtihatlı- Notlu Türk Ticaret Kanunu ve Uygulanmasına İlişkin Mevzuat, B. 2, Ankara 1993, s. 286; **Başbuğ**, agş, s. 208); ayrıca bkz. **Deryal**, age, s. 80.

<sup>169</sup> “...Görüldüğü üzere acenteler, imzaladıkları veya aracılık yaptıkları sözleşmeleri kendi nam ve hesabına değil ve fakat acentesi bulundukları kişi adına düzenlerler. Dolayısıyla kural olarak, bu sözleşmelerden dolayı kendi sorumluluklarının olmayacağı kuşkusuzdur. Poliçeyi düzenleyen acentenin sorumlu tutulabilmesi için... şahsî kusurunun olması gerekir”, 11. HD, 28.1.2003, E. 8919/K. 829 (**Eriş**, agş, s. 1288).

<sup>170</sup> **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 94.

<sup>171</sup> **Domanıç**, age, s. 351; **Kayıhan**, age, s. 61; **Berzek**, age, s. 153.

özel olarak yetkilendirilmesine bağlıdır<sup>172</sup>; fakat acenteden farklı olarak bunun şekli ile ilgili bir hüküm yoktur (bkz. ve krş. TTK m. 121; BK m. 388/II, 404/II).

Acentenin temsil yetkisine sahip olması kuralını vurgulayan bir hüküm de Türk Ticaret Kanunu'nun 119. maddesidir<sup>173</sup>. Bu hükme göre, acente aracılık ettiği veya müvekkili adına bizzat kurduğu sözleşmelerden dolayı her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyucu işlemleri, müvekkili adına yapmaya ve bunları kabule yetkilidir. Dahası, aynı işlemler için müvekkili adına dava açabileceği gibi, bu işlemler dolayısıyla müvekkiline izafeten kendisine karşı da dava açılabilir<sup>174</sup>. Ancak, bu davadan alınacak ilâm acente değil, müvekkil aleyhine icra edilebilir<sup>175</sup>. Böyle bir yetki, tellâl için düşünülemez<sup>176</sup>. Tellâln kurulacak müstakbel sözleşmeden dolayı herhangi bir sorumluluğu yoktur. Ne kendisi dava açabilir, ne de kendisine karşı dava açılabilir<sup>177</sup>; çünkü tellâl temsil yetkisine sahip olmadığı gibi taraf dahi değildir. Bunun sonucu olarak da tellâl ile müvekkili arasındaki ilişki, acente ile müvekkili arasındaki ilişki kadar sıkı değildir.

Acente ile tacir arasındaki ilişki devamlıdır<sup>178</sup>. Bu unsur, sözleşme yapan acenteyi vekilden; aracılık yapan acenteyi ise tellâldan ayırır<sup>179</sup>. Acente, müvekkili ile kanunun gösterdiği ekonomik bağlılığa karşın, çalışma koşullarını kendisi belirleyip tespit ettiği için, iş ilişkilerinde bağımsız

---

<sup>172</sup> Kaldı ki, temsil yetkisi ve/veya vekâlet verilse bile bu sınırlı olacaktır. Örneğin, tellâl, müvekkili özel yetki vermedikçe, BK m. 388'de sayılan hukukî işlemleri yapamaz.

<sup>173</sup> Bu hükmün eleştirisi için bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 531–532.

<sup>174</sup> “...Acente aracılıkta bulunduğu veya akdettiği mukavelelerden çıkacak anlaşmazlıklardan dolayı müvekkili namına dava açabilir, kendisine karşı aynı sıfatla dava açılabilir. Aksine şartlar geçersizdir.” HGK, 25. 2. 1976, E. 1974/II–908, K. 1976/279, (**Çevik**, agş, s. 285). Bu hüküm ile ilgili değerlendirmeler için bkz. **Kalpsüz**, Acente, s. 2; **Çağa**, Tahir: “Acenteler Aleyhine Müvekkillerine İzafeten Açılan Davalarda Sadır Olan İlâmların İcrası”, I. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara 1984, s. 30 (Tartışmalar); **Domanic**, age, s. 352; **Doğanay**, agş, s. 602.

<sup>175</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Kalpsüz**, Acente, s. 2, 8; **Kayıhan**, age, s. 176; **Domanic**, age, s. 359; **Başbuğoglu**, agş, s. 213; **Arkan**, age, s. 208; **Alver**, Cemil: Ticaret Kanunu Genel Esaslar, Ankara 1988 s. 214–215; **Kayıhan**, age, s. 176; **Çağa**, agb, s. 6, 16 vd. Tartışmalar için bkz. s. 22 vd; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 134; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 167; **Poroy/Yasaman**, age, s. 223; **Karahan**, age, s. 303–304; **Berzek**, age, s. 159; **Doğanay**, agş, s. 600–601; **Eriş**, agş, s. 1299. Bu konu ile ilgili olarak, **Tekil**'in HGK'nin 14.2.1986 tarihli bir Kararı üzerine, 2.4. 1986 tarihinde Dünya Gazetesi'nde yayımlanan demeci için bkz. Ticarî İşletme, s. 216, dn. 9.

Bu konudaki Yargıtay kararları için bkz. 11. HD. 22. 6. 1999, E. 734/ K. 5676 [**Eriş**, agş, s. 1302–1303, No: 18]; 11. HD, 29. 4. 2002, E. 306/K. 4019 [**Eriş**, agş, s. 1306]; HGK, 14. 2. 1986, E. 1984/II– 982, K. 1986/135 (**Çevik**, agş, s. 286, aynı Karar için bkz. **Doğanay**, agş, s. 601).

<sup>176</sup> **Kalpsüz**, Acente, s. 8; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 205; **Şahiniz**, age, s. 31.

<sup>177</sup> Aşağıda görüleceği gibi, Yargıtay 11. HD, 19.9.1979 tarihli bir Kararı'nda (E. 1979/4273, K.1979/4001, YKD 1980, C. VI, S. 5, s. 687–690), tellâl konumunda bulunan taksi durağı işleten kişiye karşı sorumluluk davası açılabilirliğini hatalı bir şekilde belirtmiştir. Bu Karar ve ayrıntıları için bkz. aşa. § 16, II, A, 2.

<sup>178</sup> TTK m. 116/I'de bu husus “...daimî bir surette...” denilerek ifade edilmiştir. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. **Sungur**, Hasan Halis/**Boran**, Kamil: Türk Ticaret Kanunu Şerhi ve Tatbikatı ile İlgili Mevzuat, I. Ticarî İşletme, İstanbul 1957, s. 618; **Arslanlı**, age, s. 181; **Erem**, age, s. 264; **Edgü**, age, s. 189; **Yasasever**, agm, s. 665; **Karayalçın**, Ticaret, s. 516; **Olgaç**, age, s. 193; **Akyazan**, Batider 1972, s. 457; **Mimaroğlu**, age, s. 514; **Domanic**, age, s. 349; **Alver**, age, s. 209; **Tesal**, age, s. 113; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 202, 204; **Akşit**, age, s. 68; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 213; **Ayhan**, age, s. 307; **Şahiniz**, age, s. 30; **Poroy/Yasaman**, age, s. 220; **Berzek**, age, s. 153; **Doğanay**, agş, s. 587; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 94; **Güneş**, agt, s. 26; **Taşdelen**, agt, s. 12; **Efendiye**, agt, s. 25.

<sup>179</sup> **Karayalçın**, Ticaret, s. 516; **Domanic**, age, s. 349; **Alver**, age, s. 209; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 213–214; **Karahan**, age, s. 299; **Doğanay**, agş, s. 587.

olarak hareket eder<sup>180</sup>. O, daimî olarak aracılık yaptığı işlemlerde müvekkilinin menfaatlerini korumak zorunda olmasına karşın, tellâlin yetkisi sadece ne için görevlendirilmişse onu kapsar ve o dilediği kişiler arasında aracılık yapabilir<sup>181</sup>. Acente bu koruma dolayısıyla üçüncü kişilerin menfaatlerine uygun hareket etmek zorunda olmadığından, bu yönüyle de tarafların üstünde ve bunların menfaatlerini uzlaştırmakla görevli tellâldan ayrı bir özellik gösterir<sup>182</sup>. Ayrıca, tellâl bir veya birkaç sözleşmenin yapılması için görevlendirilir ve bu sözleşme veya sözleşmeler yapılırca veya kendisine yeni bir işlem verilmeyince görevi sona erer<sup>183</sup>. Oysa acente bir ticarî işletmeye ait mal veya hizmetlerin, işletme merkezi dışında satılması ve/veya pazarlanması konusunda yetkilendirilmiş olup<sup>184</sup>, bir veya birkaç faaliyet ile görevi sona ermez. Devamlılık unsuru, acentenin bir veya önceden saptanmış belli sayıda sözleşmenin kurulmasına aracılık etmesi veya bunları tacir adına yapması için görevlendirilemeyeceğini gösterir<sup>185</sup>. Önemli olan aracılık edilecek veya bizzat yapılacak sözleşme sayısının bilinmemesidir ki, bu da devamlılık unsurunun doğal bir sonucudur<sup>186</sup>.

Acenteliğe uygulanacak hükümlerin sırasını gösteren Türk Ticaret Kanunu'nun 116. maddesinin II. fıkrasında, acenteliği düzenleyen sekizinci fasılda hüküm bulunmayan hâllerde aracı acenteler için tellâllık hükümleri<sup>187</sup>; sözleşme yapan acente için komisyon hükümleri ve bunlarda da hüküm bulunmuyorsa vekâlet hükümlerinin<sup>188</sup> uygulanacağı belirtilmiştir. Böylece Türk Ticaret Kanunu, acenteliği de komisyon ve tellâllık gibi vekâletin özel bir türü olarak kabul etmiştir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 100. maddesinden farklı olarak, 116. maddede acenteliğin unsurları arasında ücretten bahsedilmemiştir. Bu, acentelik sözleşmesinin vekâlet sözleşmesi gibi ücretsiz olacağı anlamına gelmez. Tam tersine, acentenin işini ücret karşılığında yapması asıl

---

<sup>180</sup> Arslanlı, age, s. 181; Edgü, age, s. 187; Kınacioğlu, age, s. 11, 16; Akyazan, Batider 1972, s. 459; Mimaroglu, age, s. 509–510; Tesal, age, s. 113; Akşit, age, s. 68; Özdemir/Kınacioğlu, age, s. 202, 204; İmregün, Kara Ticareti, s. 128; İmregün, Genel İlkeler, s. 160; Kayıhan, age, s. 37; Berzek, age, s. 151–152; Doğanay, age, s. 586; Deryal, age, s. 78.

<sup>181</sup> Kınacioğlu, age, s. 16.

<sup>182</sup> Kınacioğlu, age, s. 41; "...hem tellâllığın iki taraf arasında eşitlik ve muvazene kurma mecburiyetinin acentede olmaması hem de acenteyle müvekkili arasındaki münasebetin devamlı olmasına mukabil, tellâllık işlerinin münferit işler olması bakımından farklıdır." Alver, age, s. 209.

<sup>183</sup> Mimaroglu, age, s. 514; Şahiniz, age, s. 30. Bu konuda bkz. aşa. § 3, V, 1.

<sup>184</sup> Acente bu yönüyle seyyar tüccar memuruna benzemektedir. Aralarındaki temel fark ise seyyar tüccar memurunun tacire bağımlı olmasıdır.

<sup>185</sup> Arkan, age, s. 193–194; Edgü, age, s. 189; Kayıhan, age, s. 34, 61; Kınacioğlu, age, s. 16; Tekil, Ticarî İşletme, s. 205; Poroy/Yasaman, age, s. 226; Arslanlı, age, s. 181; Domaniç, age, s. 349–350; Mimaroglu, age, s. 514; Deryal, age, s. 78; Şahiniz, age, s. 30.

<sup>186</sup> Devamlılık unsuru ile ilgili bir Yargıtay Karar'ı incelenecektir. Bkz. 11. HD, 8.12.2000, E. 2001/10573, K. 2002/2475 (Yayımlanmamış Karar).

<sup>187</sup> Hizmet sözleşmesi hükümlerinin uygulanması gerektiği yönünde ayrıca bkz. ve karşı. Domaniç, age, s. 213; Edgü, age, s. 192; Doğanay, age, s. 588.

<sup>188</sup> Bu hükmün eleştirisi ve hizmet sözleşmesine ilişkin hükümlere atıf yapılması gerektiği yönündeki görüş için bkz. Kınacioğlu, age, s. 38. Sözleşme yapma yetkisine sahip acentenin ticarî mümessil olduğu yönündeki görüş için ayrıca bkz. Edgü, age, s. 191.

olup (TTK m. 22, 128/I<sup>189</sup>), aksini iddia edenin bunu ispatlaması gerekir<sup>190</sup>. Kanun koyucu bunu belki tanımda belirtme gereği duymamıştır; çünkü acentelik meslek olarak yapılacak bir iştir ve bu hizmetin bir karşılığının olması gerekeceği açıktır. Öğretide haklı olarak belirtildiği üzere, acentenin bu işi meslek şeklinde yapması, kanunî bir unsur olarak öngörüldüğüne ve çoğu zaman acentenin kendisi de tacir sıfatına (TTK m. 12/12, 14/I; TST m. 14/II) sahip olduğuna göre acente, yaptığı faaliyetten dolayı ücret isteyebilecektir. (TTK m. 22)<sup>191</sup>. Nitekim bu durumu göz önüne alan kanun koyucu, her ne kadar 116. maddede bunu bir unsur olarak öngörmese de, 128 ilâ 132. maddeler arasında ücretle ilgili olarak ayrıntılı hükümler sevk etmiştir.

Tellâlla acente arasında, ücrete hak kazanma açısından bir fark, bir de benzerlik vardır. Tellâlin ücrete hak kazanabilmesi için aracılığını yaptığı sözleşmenin, taraflar arasında geçerli olarak kurulması gerekli ve yeterlidir (BK m. 405/I; TTK m. 107). Oysa Türk Ticaret Kanunu'nun 129. maddesinin I. fıkrası gereğince, acentenin ücret isteme hakkı -öğretideki bazı görüşlere göre- müvekkili adına bir sözleşmeye aracılık ettiğinde veya o sözleşmeyi müvekkili adına yaptığında değil,<sup>192</sup> aracılık hizmetinin başarıyla sonuçlanarak bu sözleşme dolayısıyla müvekkil bakımından ekonomik yararın elde edildiği, üçüncü kişinin müvekkile olan borcunu ifa ettiği anda doğar<sup>193</sup>. Diğer bir deyişle, üçüncü kişi müşteri, müvekkile olan edimini ifa etmelidir ki, acente de ücrete hak kazanabilsin; çünkü acentenin acentelik sözleşmesinin gereği olan karşı edimini oluşturan alacak, bir sonuç çıkarma ücretidir<sup>194</sup>.

<sup>189</sup> Bu hükme karşılık gelen TTKT m. 113: “(1)Acente, fiilen aracılıkta bulunduğu veya yaptığı ve aracılıkta bulunmamakla beraber bölgesi içindeki kişilerle müvekkili arasında doğrudan doğruya yapılan ve tekel oluşturan alan içine giren işlemlerden dolayı ücret isteme hakkına sahiptir. (2) Müvekkil, doğrudan doğruya yaptığı işlemleri derhal acenteye bildirmekle yükümlüdür. (3) Sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra yapılmış olan bir işlem sebebiyle acente, ancak bu işleme aracılık etmiş veya işlemin yapılmasında etken olmuş ve bu işlemin yapılmasını hazırlamış ve söz konusu işlem sözleşme ilişkisinin bitmesinden sonra uygun bir süre içinde akdedilmiş ise, ücret talep etme hakkını haiz olur” (Bu konuda ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. madde gerekçesi).

<sup>190</sup> Bu yönde bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 525. Nitekim bir Yargıtay Kararı'nda, “*Vekâletnamede ücret hakkında hiçbir kayıt yoksa aslolan ticarî vekâletin ücretli oluşudur. Fakat diğer taraf vekilin ücret talep etmemeyi kabul ettiğini iddia ettiği takdirde bunu HUMK hükümleri gereğince ispat edebilir.*” denmiştir. TD, 13. 7. 1951, E. 951/708, K. 4109 (**Sungur/ Boran**, agş, s. 618–619).

<sup>191</sup> Bu konuda geniş bilgi için bkz. **Arkan**, age, s. 194; **Alışkan**, Murat/**Gençtürk**, Muharrem: “Acentenin Komisyon Hakkı, Özellikle TTK'nin 129. Maddesine Göre Komisyona Hak Kazanma Anı Bakımından Aracı Acente İle Sözleşme Yapan Acente Arasında Fark Olup Olmadığı Sorunu”, Ünal Tekinalp'e Armağan, C. I, İstanbul 2003, s. 19; **Kınacioğlu**, age, s. 58; **Karayalçın**, Ticaret, s. 525; **Mimaroglu**, age, s. 520; **Franko**, Nisim: “Acentenin Ücret Hakkı”, Poroy'a Armağan, İstanbul 1995, s. 164; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 134; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 168; **Doğanay**, agş, s. 611; **Eriş**, agş, s. 1321; **İpekçi**, agş, s. 825; **Deryal**, age, s. 81; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 98.

<sup>192</sup> Belirtmek gerekir ki, acente aracılığıyla müvekkilin bir sözleşme kurması yeterli olmayıp, bu sözleşmenin tıpkı tellâllıktaki gibi hukukun geçerli olması gerekir. Aradaki fark ise, tellâl salt bu koşullarla ücrete hak kazanırken, acente için yukarıdaki durumun da gerçekleşecek olmasıdır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Kınacioğlu**, age, s. 61; **Erem**, age, s. 268; **Ayhan**, age, s. 313.

<sup>193</sup> Bu yönde bkz. **Kınacı**, Naci: “Türk Ticaret Kanunu, Alman Ticaret Kanunu ve İsviçre Borçlar Kanunu'na Göre Acentenin Ücret İsteme Hakkı”, AD 1961, C. 52, S. 9–10, s. 946; **Arslanlı**, age, s. 186; **Edgü**, age, s. 196; **Domaniç**, age, s. 367; **Kınacioğlu**, age, s. 37, 62; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 470; **Arkan**, age, s. 202–203; **Poroy/Yasaman**, age, s. 228 **Kayıhan**, age, s. 125; **Berzek**, age, s. 156–157; **Eriş**, agş, s. 1322; **Tesal**, age, s. 115.

Aksi görüş için bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 525; **Franko**, agm, s. 166; **Karahan**, age, s. 301–302; **İnal**, age, s. 337; **Doğanay**, agş, s. 613.

<sup>194</sup> **Kayıhan**, age, s. 125–126.

Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, öğretilerdeki aksi fikirlerden farklı olarak, acentenin ücrete hak kazanma zamanını bu görüşler doğrultusunda düzenlemiştir<sup>195</sup>.

Acentenin ücrete hak kazanabilmesi için faaliyeti ile işlemin kurulması arasında gerek aracılık etme, gerek akdetme bakımından bir nedensellik ilişkisi bulunmalıdır. Genel olarak acentenin faaliyetleri ile birlikte başka etki ve nedenlerin de müvekkili taciri sözleşme yapmaya sevk etmiş olmasının bir önemi yoktur. Önemli olan, acentenin çabasının sözleşmenin yapılmasında ağır basmış olmasıdır<sup>196</sup>. Bu koşul tellâl için de geçerlidir. Tellâlin ücrete hak kazanabilmesi için, taraflar arasındaki sözleşmenin tellâlin faaliyeti sonucu kurulmuş olması; en azından tellâlin bu sonucun doğmasında nedensel bir katkısının olması gerekir.

Acentenin çaba ve çalışmalarının yoğunluğu ve düzeyi ne olursa olsun, müvekkil sözleşmeyi kurup kurmamakta serbesttir. Acente, müvekkilini sözleşme kurmaya (dolayısıyla da ücretini vermeye) zorlayamaz; ancak müvekkilin bu tutumu dürüstlük kurallarına aykırı ise veya Borçlar Kanunu'nun 41. maddesinin II. fıkrasına uyuyorsa, o zaman tazminat istenebilir<sup>197</sup>. Aynı durum tellâl için de geçerlidir. Müvekkil, tellâlin bulunduğu kişi ile sözleşme yapmak zorunda olmadığı gibi, tellâl da ona bu konuda baskı yapamaz.

Acentenin faaliyeti sonucunda sözleşme kurulmuşsa, müvekkile dayandırılabilir bir nedenden dolayı, sözleşme tamamlanmış olmasına rağmen, yerine getirilmemiş ise, acente yine de ücretinin ödenmesini isteyebilir. Gerçekten de Türk Ticaret Kanunu'nun 129. maddesinin I. fıkrasının 2. cümlesine göre<sup>198</sup>, *“bu hâllerde müvekkile isnat edilebilecek bir sebepten dolayı mukavele yerine getirilmemiş olsa bile acente ücretin ödenmesini isteyebilir”*<sup>199</sup>. Görüldüğü gibi,

---

Bu konuda, aracı acente ile sözleşme yapma yetkisine sahip acente arasında hüküm farklılığı olması gerektiği konusunda ve hükmün eleştirisi için ayrıca bkz. **Alışkan/Gençtürk**, agm, s. 27, 30.

<sup>195</sup> Bu hükmeye karşılık gelen TTKT m. 114: *“(1) Acente, sözleşmenin yerine getirilmesi ile ücrete hak kazanır. Müvekkile isnat edilen bir sebeple sözleşme yerine getirilememişse, acenteye ücret ödenemez. Taraflar ücretin, sözleşmenin yerine getirilmesinden önce ödeneceğini kararlaştırmışlarsa ödenmiş olan ücretin iadesi gerekir. (2) Sözleşme kısım kısım yerine getirilecekse acente, yerine getirdiği veya yerine getirilmesi gerektiği oranda ücrete hak kazanır. (3) Bu maddeye aykırı şartlar, acentenin aleyhine olduğu ölçüde geçersizdir. (4) Sözleşme ilişkisinin sona ermesinden önce üçüncü bir işlemin yapılmasına ilişkin bir icapta bulunmuş ve bu icap acenteye veya müvekkile ulaşmışsa, o işlem ilişki süresi için akdedilmiş olmak veya bu maddenin birinci fıkrası kapsamında bulunmak şartı ile acente ücrete hak kazanır. Bu fıkranın birinci cümlesine göre hak edilen ücretten, hal ve şartlara göre paylaşılması hakkaniyet gereği ise, halef acente bir pay oranında hak kazanır”*.

Maddenin I. fıkrası, bu alandaki bir tartışmaya son vermekte ve açık bir şekilde -bazı yazarların aksine- sadece sözleşmenin kurulması ile ücrete hak kazanılamayacağını kabul etmektedir. Şu an yürürlükte olan TTK m. 129/I'den, aksi görüşte olan yazarları doğrular bir ifade çıksa da kanaatimizce bu, lâfzı yoruma dayanan bir görüştür. Oysa acentelik ilişkisinin niteliği göz önüne alınıp amaçsal yorum yapıldığında, lâfzın aksine yukarıdaki metinde savunulan görüş ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bkz. madde gerekçesi.

<sup>196</sup> Nedensellik ile ilgili ayrıntılı bilgi ve örnekler için bkz. **Kayhan**, age, s. 118–119; **Kınacıoğlu**, age, s. 59, dn. 97; **Kınacı**, agm, s. 946, dn. 3; **Alışkan/Gençtürk**, agm, s. 22.

<sup>197</sup> TTKTG m. 113'ten.

<sup>198</sup> Bu hükmün yorumu için ayrıca bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 525, dn. 24.

<sup>199</sup> Benzer bir hüküm komisyoncu için BK m. 423'te düzenlenmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Kınacı**, agm, s. 948; **Erem**, age, s. 268; **Edgü**, age, s. 196; **Mimaroglu**, age, s. 521; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 224; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 134; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 168; **Saka**, age, s. 375; **Doğanay**, agş, s. 613; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 98.



acente kural olarak müvekkilin işlemi icra etmemesi nedeniyle ücret isteme hakkını kaybetmez<sup>200</sup>. Benzer şekilde, sözleşmenin geçerli olarak kurulmasından sonra asıl sözleşmenin tarafları arasında ifa aşamasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar ve bunlar dolayısıyla sözleşmenin feshi, tellâla ödenmiş ücretin iadesini kural olarak gerektirmez<sup>201</sup>.

Türk Ticaret Kanunu'nun 130. maddesine göre, acentenin almaya hak kazandığı ücretin miktarı, taraflar arasındaki sözleşmede belirlenmemişse acentenin bulunduğu yerdeki ticarî teamüle; teamül de yoksa durumun gereğine göre mahkemece belirlenecektir. Oysa tellâlin alacağı ücretin miktarı sözleşme ile belirlenmemişse tarifelere, bu da yoksa teamüle göre belirlenir (TTK m. 107)<sup>202</sup>.

Acentenin ücret hakkının düşmesi ile ilgili olarak sekizinci fasılda bir hüküm bulunmamaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nun 116. maddesinin II. fıkrasında, aracılık eden acenteler için tellâllık hükümlerine atıf yapıldığına göre, onlar hakkında aynı Kanun'un 110 ve Borçlar Kanunu'nun 407. maddeleri uygulama alanı bulmalıdır<sup>203</sup>. Sözleşme yapma yetkisine sahip acenteler için ise aynı madde komisyon hükümlerine atıf yaptığı için bu konuda uygulanacak hüküm *-niteliğine uygun düştüğü ölçüde-* Borçlar Kanunu'nun 424. maddesinin II. fıkrasıdır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 120. maddesi<sup>204</sup> uyarınca, acente müvekkilin özel ve yazılı izni veya vekâleti olmadıkça, bizzat teslim etmediği malların bedelini almaya veya bedelini bizzat ödemediği malları teslim almaya yetkili olmadığı gibi, bu gibi işlemlerden doğan alacağı tecil veya bu alacağın miktarında indirim de yapamaz. Öğretide ifade edildiği üzere, bu hükmün karşıt kavramından, aracılıkta bulunan veya sözleşme yapan acentenin, özel yetki verilmesine bile *bizzat* teslim ettiği mallarla ilgili olarak maddede belirtilen işlemleri yapabileceği anlaşılmaktadır<sup>205</sup>.

---

<sup>200</sup> Bkz. **Arslanlı**, age, s. 186; **Domanıç**, age, s. 367; **Kınacı**, agm, s. 947; **Kınacioğlu**, age, s. 63; **Karayalçın**, Ticaret, s. 525; **Kayıhan**, age, s. 126; **Franko**, agm, s. 172; **İnal**, age, s. 337; **İpekçi**, agş, s. 826. Bu konuda ayrıca bkz. **Doğanay**, agş, s. 613.

<sup>201</sup> **Arkan**, age, s. 184. HGK'nın bu yöndeki Kararı için bkz. aşağıda § 2, V.

<sup>202</sup> Bu konuda bkz. ve karşı. BK m. 406. Ayrıca bu konuda bkz. ve karşı. HGB § 87b/I/- İsBK m. 418g/II (**Kayıhan**, age, s. 129, dn. 236) ve TTKT m. 115.

<sup>203</sup> Bu yönde bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 528.

<sup>204</sup> Bu hükme karşılık gelen TTKT m. 106: "*Müvekkilin özel ve yazılı izni veya vekâleti olmadan acente, bizzat teslim etmediği malların bedelini kabza ve bedelini bizzat ödemediği malları teslim almaya yetkili olmadığı gibi bu işlemlerden doğan alacağı yenileyemez veya miktarını indiremez*".

<sup>205</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. **Arkan**, age, s. 207; **Arslanlı**, age, s. 181,184; **Domanıç**, age, s. 359; **Edgü**, age, s. 197; **Başbuğulu**, agş, s. 220; **Kayıhan**, age, s. 168–169; **Kınacioğlu**, age, s. 77; **Karayalçın**, Ticaret, s. 530; **Alver**, age, s. 216; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 218; **Poroy/Yasaman**, age, s. 224; **Karahan**, age, s. 304; **Berzek**, age, s. 161; **İnal**, age, s. 335; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 467; **Erem**, age, s. 270; **Akşit**, age, s. 69; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 132; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 164; **Saka**, age, s. 372–373; **Mimaroglu**, age, s. 516–517; **Doğanay**, agş, s. 603; **İpekçi**, agş, s. 819; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 97.

Oysa tellâl, özel olarak yetkilendirilmedikçe bedeli tahsile veya sözleşmede gösterilen diğer şeyleri teslim almaya yetkili sayılamaz (TTK m.105)<sup>206</sup>.

Acente de tellâl gibi bağımsız bir tacir yardımcısı olduğu için işletmesine ait masrafların acentelik ücretinden karşılanması gerekir<sup>207</sup>. Ancak, acentenin temsil yetkisine sahip olmasının doğal bir sonucu olarak, olağanüstü masraflarını müvekkilden istemesi mümkündür (TTK m. 127). Buna karşılık, Türk Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu'nda, bu konuda anlaşma yapılmış olması koşuluyla tellâlin masraflarını isteyebileceği belirtilmiş; fakat bu masrafların olağan veya olağanüstü olması ile ilgili bir düzenleme getirilmemiştir. Bu yüzden, müvekkili ile anlaşmaya varmış olan tellâl hem olağan, hem olağanüstü masrafları isteyebilir. Ancak, yapılacak masrafların dürüstlük kuralları çerçevesinde olması gerekir; aksi hâlde kanun bu hakkı korumayacaktır (TMK m. 2/II).

Acente ile müvekkil arasındaki ilişkinin süreklilik arz etmesi dolayısıyla taraflar arasında devamlı borç ilişkisi kurulur. Devamlı borç ilişkilerinde de “*haklı nedenle fesih*” kavramı işin niteliği gereği önemli bir yer tutar<sup>208</sup>. Nitekim acentelik sözleşmesi için Türk Ticaret Kanunu'nun 133. maddesinde bu konu düzenlenmiştir. Tellâllık sözleşmesi ile taraflar arasında devamlı borç ilişkisi kurulmadığı için böyle bir durum da söz konusu olmaz.

Yargıtay Kararına konu olmuş bir olayda<sup>209</sup>, iki tüzel kişi tacir arasında bir anlaşma yapılmış; aracı, müvekkilinin çiftlik evlerinin hem pazarlama stratejisini, hem satışını gerçekleştirmeyi taahhüt etmiştir. Taraflar, aralarındaki sözleşmede, belli bir sürede satış işlemi gerçekleşmediğinde, sözleşmenin haklı nedenle feshedilebileceğini düzenlemiş; müvekkil de aracının belirli sürede öngörüldüğü kadar satışı gerçekleştirememesi dolayısıyla sözleşmeyi haklı nedenle feshetmiştir. Aracı ise, bu feshin haksız olduğunu savunarak, menfi ve müspet zararlarının giderilmesi için dava açmıştır. İlk derece mahkemesi, davacı aracının satış aşamasına kadar olan ücreti tahsil ettiğini; ancak konutlardan hiçbirisini satamadığı için “tellâliye ücretini” hak etmediğini, “feshin” de “haklı nedenle” yapıldığını belirterek davayı reddetmiştir. Yargıtay da, davalı “işverenin” (?) tek taraflı fesih hakkının doğduğundan bahisle, Karar'ı onamıştır.

<sup>206</sup> BK m. 404 vd'nda bu yönde bir hüküm olmamakla beraber TTK m. 105 hükmünün adi işler tellâli için de uygulanabilmesi gerekir.

<sup>207</sup> Bu konuda bkz. **Arslanlı**, age, s. 187; **Erem**, age, s. 268; **Karayalçın**, Ticaret, s. 528; **Domaniç**, age, s. 368; **Mimaroğlu**, age, s. 520; **Akşit**, age, s. 70; **Başbuğoglu**, agş, s. 224; **Özdemir/Kınacioğlu**, age, s. 208; **Hatemi/Serozan**, /Arpacı, age, s. 469; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 223; **Saka**, age, s. 374; **Arkan**, age, s. 203; **Kayihan**, age, s. 143; **Alver**, age, s. 221; **Poroy/Yasaman**, age, s. 227; **Edgü**, age, s. 197; **Karahan**, age, s. 300-301; **Berzek**, age, s. 157; **İnal**, age, s. 337; **Tesal**, age, s. 115; **Doğanay**, agş, s. 610; **Eriş**, agş, s. 1320; **İpekçi**, agş, s. 825; **Deryal**, age, s. 81; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 97; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 135-136; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 169-170.

<sup>208</sup> **Serozan**, age, s. 258. Bu konuda bkz. 11. HD, 27.3.1979, E. 1979/981, K. 1979/1537 (Batider 1980, C. X, S. 4, s. 1025).

<sup>209</sup> 11. HD, 8.12.2000, E. 2001/10573, K. 2002/2475 (Yayımlanmamış Karar).

Her şeyden önce belirtmek gerekir ki, Karar’da taraflar arasındaki ilişkinin hukukî niteliği saptanmamış; buna rağmen, önce “*tellâllık ücretinden*”, sonra da “*haklı nedenle fesih*”ten bahsedilmiştir. Oysa bu iki kavramın bir arada bulunmasına olanak yoktur. Zira taraflar arasındaki ilişki “*tellâllık*” ise sözleşmenin “*haklı nedenle feshedilmesinden*” söz edilemez<sup>210</sup>; çünkü tellâllık sözleşmesi ile taraflar arasında sürekli bir borç ilişkisi kurulmaz. Haklı nedenle fesih, niteliği itibariyle ancak devamlılık arz eden borç ilişkilerine özgüdür (örneğin kira, acentelik gibi). Eğer burada tellâllık sözleşmesi yoksa, o zaman da “*tellâllık ücreti*”nden söz edilmesi anlamsızdır.

Karar’dan anlaşılabildiği kadarıyla, somut olayda tellâllık değil, acentelik ilişkisi vardır. Çünkü taraflar bir veya birkaç işlemin yapılması için bir araya gelmemiş; az-çok devamlılık ilişkisi içinde karşılıklı taahhütte bulunmuştur.

Görüldüğü gibi, taraflar arasındaki ilişkinin geçici veya devamlı olması; taraflara uygulanacak hükümlerde farklılık yaratabilmektedir.

Tellâlla acente arasındaki bir diğer fark da talimatlara<sup>211</sup> uygun hareket etme konusundadır. Acente bağımsız olmasına rağmen, aracılıkta bulunacağı işlemlerle ilgili müvekkili tacirin emir ve talimatlarına uymak zorundadır; fakat bu, acente ile müvekkil arasında bağımlı yardımcılarını gibi bir ilişkiye dönüşecek şekle bürünmez<sup>212</sup>.

Acentelikle ilgili fasılda özel hüküm yer aldığı için vekâlet sözleşmesi hükümlerine (BK m. 389) doğrudan müracaat edilmesi mümkün değildir (TTK m. 124/II). Vekil de, acente de bağımsız olmakla birlikte, vekilin bağımsızlığı nispidir<sup>213</sup>. Oysa bu konuda tellâllık faslında bir hüküm olmadığından vekâlet sözleşmesine ilişkin Borçlar Kanunu’nun 389. maddesi uygulanacaktır (BK m. 404/II). Ama bu hüküm, vekâletteki gibi niteliğine uygun düştüğü ölçüde uygulanmalıdır; çünkü tellâl -vekilden farklı olarak- tam bağımsız bir yardımcıdır.

<sup>210</sup> Burada olsa olsa, BK m. 396 gereğince, azil veya istifa gündeme gelebilir.

<sup>211</sup> Acentenin ticarî mümessil ve ticarî vekilden farklı olarak bağımsız niteliği dolayısıyla aslında talimat yerine “*direktif*” sözcüğünün kullanılması hakkında bkz. **Poroy/Yasaman**, age, s. 219; **Erem**, age, s. 267; **Edgü**, age, s. 188, 194; **Mimaroglu**, age, s. 518; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 468; **Özdemir/Kınacioğlu**, age, s. 206–207; **Domaniç**, age, s. 364; **Alver**, age, s. 218; **Doğanay**, age, s. 588.

Sözcük anlamı olarak talimat ile direktif birbirinin yerine kullanılmakta ve aynı anlama gelmektedir (Bkz. TDK Türkçe Sözlük, C. I, s. 597 «Direktif»; C. II, s. 2125-2126 «Talimat»). Ancak, direktif, dışarıdan bakıldığında, talimat sözcüğüne göre, daha yumuşak bir anlam çağırışımı yapmaktadır. Anlamları aynı olsa da, acentenin bağımsızlık unsurunu vurgulaması açısından, bu kullanım tercih edilebilir.

<sup>212</sup> **Edgü**, age, s. 187–188; **Mimaroglu**, age, s. 510; **Karahan**, age, s. 298-299, 305; **Berzek**, age, s. 154; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 128; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 160; **Doğanay**, age, s. 588; **Deryal**, age, s. 78, 83; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 97. Ayrıca bu konuda bkz. TD, 29. 3. 1972, E. 1257/1590 (**Eriş**, age, s. 1272).

<sup>213</sup> **Tandoğan**, Haluk: Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. II, B. 3, Ankara 1987, s. 374; **Uygur**, Turgut: Açıklamalı-İçtihatlı Borçlar Kanunu, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, C.VII, B. 2 (m. 356–394), Ankara 2003, s. 8487.

Acente, müvekkili tacirin ticarî işletmesi ile ilgili sözleşmelerde aracılık etmek veya bu sözleşmeleri onun ad ve hesabına yapmakla *yükümlüdür* (TTK m. 123/I<sup>214</sup>)<sup>215</sup>. Bu yükümlülük, sözleşmelere aracılık ve bunların yapılması yönünde gerekli çaba ve özene dayanan, doğrudan ve *etkin bir eylemliliktir*<sup>216</sup>. Bunun bir yükümlülük (borç) olması, *-kulfetten farklı olarak-* ihlâli hâlinde sadece hak kaybının doğmaması, aynı zamanda müvekkilin aynen ifa veya tazminat davası açıp<sup>217</sup> acenteyi zorlayabilmesinden ileri gelmektedir. Tellâlin böyle bir *yükümlülüğünün* (borcunun) olup olmadığı ise tartışmalıdır<sup>218</sup>. Hemen belirtmek gerekir ki, tellâlin aktif çaba göstermemesi durumunda onun aynen ifaya zorlanması veya ondan tazminat istenmesi mümkün olmadığına; bu durum tellâlin sadece ücret isteme hakkını yitirmesine neden olduğuna göre, bu bir “*borç*” değil, *kulfet* olmalıdır<sup>219</sup>. Kulfet-borç ayırımının bir sonucu, tellâllığın *eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme* olmasında görülür. Buna karşılık, acentenin açıklanan yükümlülüğü dolayısıyla acentelik sözleşmesi, *tam iki tarafa borç yükleyen* bir sözleşmedir<sup>220</sup>. Bu, acentelikle tellâllık arasındaki en temel farklılıklardan birisidir.

Acente de, tıpkı ticaret işleri tellâli gibi yaptığı işi meslek edinmek zorundadır<sup>221</sup>; başka bir deyişle bu işi geçici olarak yapamaz. Oysa bir kişi, tellâllığı geçici olarak yapıyorsa Borçlar Kanunu hükümlerine tâbi olur (TTK m. 100/III).

Vekâlet sözleşmesinde vekilin işi bizzat görme zorunluluğu vardır. Bu, özen borcunun da bir gereğidir (TTK m. 110, 116/II; BK m. 390, 391, 407). Vekil ancak Borçlar Kanunu’nun 390. maddesinin III. fıkrası ile ve 391. maddesindeki koşullar çerçevesinde işi başkasına gördürebilir. Tellâllık, vekâletin özel bir türü olduğuna (BK m. 404/II) ve boşluk bulunan hâllerde acentelik

---

<sup>214</sup> TTK m. 123/I’de, acentenin, kendisine bırakılan bölge ve ticaret dalı içerisinde, acentelik sözleşmesi uyarınca, müvekkili için üstlendiği işi görmeye ve onun menfaatlerini korumaya mecbur olduğu ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi Kanun, acentelik sözleşmesi uyarınca acentenin müvekkili için aktif olarak çalışarak ya müşteri bulmasını, ya da onun adına bizzat sözleşme kurmasını ve bunları yaparken de müvekkilinin menfaatlerini korumasını emretmiştir. Acente, bu hükme göre müvekkilinin menfaatlerini koruyarak aktif bir çaba göstermek zorunda olduğuna göre, artık onun teknik anlamda bir “borç” altında olduğunu kabul etmek gerekir; zira acentenin bu “borcu”na aykırı davranması halinde, sırf bu davranış bir borç ihlâli yaratacak ve acente haklı tazminat istemleri ile karşı karşıya kalacaktır. Müvekkil ayrıca TTK m. 133 gereğince acentelik sözleşmesini haklı nedenlere dayanarak feshedebilecektir. Bu hükme karşılık gelen TTKT m. 109’a göre: “*Acente, kendisine bırakılan bölge veya ticaret dalı içinde sözleşme uyarınca, müvekkilinin işlerini görmekle ve menfaatlerini korumakla yükümlüdür*”. TTKda “*mecburdur*” ibaresi yer almasına rağmen, Tasarı’da “*yükümlüdür*” ibaresi isabetli bir şekilde kullanılmıştır.

<sup>215</sup> Bu yönde bkz. **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 745; **Arkan**, age, s. 192-193; **Mimaroglu**, age, s. 518; **Tesal**, age, s. 114; **Ayhan**, age, s. 311; **Kayhan**, age, s. 61; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 132; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 165; **Doğanay**, agş, s. 606; **Eriş**, agş, s. 1314; **İpekçi**, agş, s. 823; **Deryal**, age, s. 82; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 94; **Şahiniz**, age, s. 30.

<sup>216</sup> **Saka**, age, s. 373.

<sup>217</sup> **Eren**, age, s. 227, dn. 89.

<sup>218</sup> **Arkan**, age, s. 180-181, 193.

<sup>219</sup> Bu yönde bkz. **Şahiniz**, age, s. 30; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 744; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 690; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 429; **Kınacioğlu**, age, s. 22; **Yalçınduran**, Türker: Vekâlet Sözleşmesinde Ücret, Ankara 2004, s. 53. Bu konudaki ayrıntılı açıklamalar için bkz. şa. § 3, IV ve öz. D.

<sup>220</sup> **Şahiniz**, age, s. 32.

<sup>221</sup> Zira maddede bu vurgu “...meslek edinen kimseye acente denir” denilerek yapılmıştır.

için de son aşamada vekâlet sözleşmesi hükümleri uygulanacağına göre (TTK m. 116/II) işi bizzat yapma borcu hem acente, hem tellâl için geçerlidir<sup>222</sup>.

Acentelik ve tellâllık faaliyetleri için kurulan işletmeler, Türk Ticaret Kanunu'nun 12. maddesinin 12. bendi gereğince ticarî işletme sayılır. Ancak, salt bu koşula bakmamak ve diğer unsurların yanında, bu işletmelerin yerine göre esnaf faaliyeti sınırlarını aşıp aşmadıklarını da inceleyerek karar vermek gerekir (TTK m. 14/I)<sup>223</sup>.

Acentelik veya ticaret işleri tellâllığı ile ilgili olarak çıkabilecek herhangi bir uyuşmazlık, Türk Ticaret Kanunu'nun 4. maddesinin I. fıkrasının 1. bendi gereğince mutlak ticarî dava olacağından, bu davalara ticaret mahkemelerinde bakılır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 133. maddesinin II. fıkrası gereğince, müvekkil veya acentenin iflâsı, ölümü veya hacir altına alınması hâlinde vekâlet sözleşmesine ilişkin Borçlar Kanunu'nun 397. maddesi uygulanır<sup>224</sup>. Tellâllık sözleşmesinin sona ermesi ile ilgili özel bir hüküm bulunmadığından Borçlar Kanunu'nun 404. maddesinin II. fıkrası gereğince aynı hüküm tellâllık sözleşmesinin sona ermesi için de uygulanacaktır<sup>225</sup>.

## V. KOMİSYONCULUK

Komisyoncu, Borçlar Kanunu'nun 416. maddesinde şöyle tanımlanmıştır: “Alım ve satım işlerinde komisyoncu, ücret mukabilinde kendi namuna ve müvekkili hesabına kıymetli evrak ve menkul eşya alım satımını deruhte eden kimsedir”<sup>226</sup>. Görüldüğü üzere, komisyoncu, ücret karşılığında alım satım işlerinde aracılık etmekte; ancak aynı zamanda müvekkilini temsil yetkisine de sahip olmaktadır. Hemen belirtelim ki bu temsil, doğrudan temsil olmayıp dolaylı temsildir<sup>227</sup>. Bu sonuç, maddedeki “kendi namuna ve müvekkili hesabına” ifadesinden

<sup>222</sup> Bunun istisnasını, sigorta acenteleri oluşturmaktadır. Gerçekten de SMK m. 9/IV'e göre, sigorta acentesi olarak atanan kişi, bu faaliyet ile ilgili olarak gerçek veya tüzel kişileri görevlendirebilir. Bunlara tâli acente denir. Bu durumda, özel hükmün varlığı nedeniyle BK m. 391'e değil, SMK m. 9'a başvurulması gerekir.

<sup>223</sup> **Kayıhan**, acentelik faaliyetini yürüten kişilerin işletmelerinin TTK m. 12/12 gereğince ticarî işletme sayılacağını ifade etmektedir. age, s. 37 vd. Bunun eleştirisi için bkz. aşı. § 5.

<sup>224</sup> Aslında, TTK m. 116/II gereğince boşluk bulunan hallerde son aşamada vekâlet sözleşmesi hükümleri uygulanacağından bu atıf gereksizdir. Buna karşılık TTKT da aynı hükmü muhafaza etmiştir. Bkz. TTKT m. 121/III.

<sup>225</sup> Bkz. aşı. § 3, V.

<sup>226</sup> Öğretide kaynak İSBK m. 425/I'e uygun olarak şu tanım verilmektedir: “Alım ya da satım konusunda komisyoncu, kendi adına ve fakat müvekkili hesabına bir komisyon hakkı (provizyon) karşılığında menkul eşya veya kıymetli evrak alım satımı muamelesini yapmayı üstlenen kişidir”. **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 666.

Bu hükme karşılık gelen TBKT m. 537: “Alım veya satım komisyonculuğu, komisyoncunun ücret karşılığında, kendi adına ve vekâlet verenin hesabına kıymetli evrak ve taşınırın alım veya satımını üstlendiği sözleşmedir”.

<sup>227</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Yavuz**, Cevdet: Türk-İsviçre ve Fransız Medenî Hukuklarında Dolaylı Temsil, İstanbul 1983, s. 123 vd, 133; **Kuzu**, Zülfü: “Türk Borçlar Kanununa Göre Komisyon Sözleşmesi” YD 2004, S. 1-2, s. 78, 81; **Mimaroglu**, age, s. 526; **Akşit**, age, s. 71; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 210; **Saka**, age, s. 353; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 667-668; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 410-411; **Deryal**, age, s. 87; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 100; **Serozan**, age, s. 285, 288; **Şahiniz**, age, s. 32; **Karahasan**, Mustafa Reşit: Türk Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. II, B. 2, İstanbul 2002, s. 1156; **Uygur**, C.VIII, s. 9082.

Dolaylı temsilde, temsil ilişkisinin olmadığı konusunda, bu terimin eleştirisi için bkz. **İmregün**, Kara Ticareti, s. 139; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 173.

anlaşılmaktadır<sup>228</sup>. Zira bir kimse bir işi kendi adına görse de başkası hesabına yaptığı anda dolaylı temsilci sayılır (BK m. 32/III). Bu sıfatın en önemli sonucu ise işlemin yapıldığı anda hak ve borçların müvekkile değil, komisyoncuya ait olmasıdır; ancak müvekkili ile olan anlaşmalarına göre gerekli nakil işlemleri yapılırca (BK m. 32/III) bu işleminden doğan hak ve borçlar müvekkile ait olur<sup>229</sup>. Tellâllıkla komisyonculuk arasındaki en temel fark da burada ortaya çıkmaktadır. Komisyoncu, müvekkili hesabına olmakla birlikte, müvekkili adına değil, kendi adına hareket ettiği, başka bir deyişle sözleşmede taraf olduğundan bu özelliğiyle tellâldan ayrılır<sup>230</sup>. Zira tellâl müvekkilinin ne doğrudan, ne dolaylı temsilcisidir (TTK m. 105; BK m. 404/II, 388/II); o sadece bir aracıdır<sup>231</sup>.

Borçlar Kanunu'nun 416. maddesi gereğince, komisyon sözleşmesinin konusu, esas itibariyle taşınır mal ve kıymetli evrak alım satımıdır. Buradaki komisyonculuk, alım-satım komisyonculuğudur. Ancak, Borçlar Kanunu'nun "diğer komisyon işleri" başlıklı 430. maddesinde, alım ve satım komisyonculuğu sayılmıyan işleri, ücret karşılığında kendi adına, müvekkili hesabına üstlenen alım ve satım komisyoncusu ile komisyon işlerini meslek olarak değil de geçici olarak üzerine alan tacir hakkında dahi bu hükümlerin uygulanacağını belirtilmesi karşısında, komisyonculuk hükümlerinin uygulama alanının bir hayli genişlediği

<sup>228</sup> Benzer ifadeler için bkz. BK m. 393, 533/c.1; ayrıca bkz. **Yavuz**, agt, s. 34.

<sup>229</sup> Dolaylı temsil olunan ve dolaylı temsilci arasındaki ilişki konusunda ayrıntılar için bkz. **Yavuz**, agt, s. 139 vd, 184 vd; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 667; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 409–410; **Esener**, Turhan: Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk-İsviçre Borçlar Hukuku Bakımından Sâlahiyete Müstenit Temsil, Ankara 1961, s. 13; **Arslanlı**, age, s. 191-192; **Domaniç**, age, s. 340; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 210; **Ayhan**, age, s. 291; **Kuzu**, agm, s. 80; **Becker** (Çev. Dura, Suat), agş, s. 797; **Akşit**, age, s. 72; **Saka**, age, s. 353; **Poroy/Yasaman**, age, s. 247; **Yavuz**, agt, s. 48; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 667-668; **Yavuz**, C.: Borçlar Hukuku Dersleri, s. 410-411; **Karahan**, age, s. 309; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 101; **Karahasan**, agş, s. 1157; **Uygur**, C.VIII, s. 9082; **Serozan**, age, s. 285, 288.

Gerçi BK m. 32/III'ten farklı olarak bu işlemin iradî olarak yapılmasına da gerek yoktur; çünkü BK m. 416/II'nin yollaması ile komisyonculuk için de uygulanabilecek olan vekâlet sözleşmesi hükümleri gereğince, vekil eden komisyoncuya karşı tüm borçlarını yerine getirmişse, BK m. 393'e göre, komisyoncunun kendi adına müvekkili hesabına üçüncü kişideki alacak hakkı müvekkilin olup, ayrıca bir devir gerekmez. Zira bu konuda kanunî bir temlik öngörülmektedir. Böylece kanun, komisyoncunun BK m. 32/III'ün öngördüğü işlemleri yapmasına gerek kalmaksızın hak ve borçların kanunen devredildiğini hüküm altına almakta ve komisyoncuyu büyük bir yükten kurtarmaktadır. Hatta bu hak vekilin, yani komisyoncunun iflâsı halinde dahi masaya karşı kullanılabilir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Arslanlı**, age, s. 191; **Domaniç**, age, s. 208; **Yavuz**, agt, s. 126, 229 vd; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 210; **Saka**, age, s. 353-354; **Aslan**, /**Şenyüz/Ergün**, age, s. 101.

<sup>230</sup> Bu yönde bkz. **Olgaç**, age, s. 193; **Mimaroglu**, age, s. 526; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 206, 210; **Güneş**, agt, s. 24; **Taşdelen**, agt, s. 10; **Efendiye**, agt, s.23; **Karahan**, age, s. 309; **İnal**, age, 330.

<sup>231</sup> "İki taraf arasında akıt yapılmasında aracılık etme simsarlık niteliğinde bir iştir ve buna simsarlığa ilişkin hükümlerin uygulanması gerekir. Bir kimsenin hukuk anlamında komisyoncu sayılabilmesi için, onun yaptığı akıtları kendi adına ve fakat müvekkili olan kimsenin hesabına yapmış olması şarttır." HGK, 4.11.1964, E. 876, K. 635 (**Uygur**, C. VIII, s. 9088; aynı Karar için bkz. **Çevik**, agş, s. 275, No: 652; AD 1965, S. 5–6, s. 711; **Eriş**, agş, s. 1252, No: 1; **İpekçi**, agş, s. 768; **Akyazan**, Sıtkı: Son İçtihatlarla-Gerekçeli- Notlu, Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, Ankara 1971, s. 140, No: 273; **Çevik**, agş, s. 275); 13. HD, 28.3.1996, E.1996/2616, K. 1996/3067 [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1996-2616.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1996-2616.htm); TD, 28.5.1965, E. 1964/2669, K. 1965/1778 (**Doğanay**, agş, s. 547, dn. 1; **İpekçi**, agş, s. 770, No: 9).

Ayrıca bu konuda bkz. **Gürsoy**, Kemal Tahir: Borçlar Hukuku, Akdin Muhtelif Nevileri, Ankara 1955, s. 144–145; **Yasasever**, agm, s. 665; **Taşdelen**, agt, s. 10; **Şahin**, age, s. 33.

söylenir<sup>232</sup>. Tellâl ise kural olarak her türlü sözleşme için aracılık yapabilir<sup>233</sup>. Yani, tellâl taşınmaz üzerinde aynî veya şahsî bir hakkın kurulması için aracılık yapabilmesine karşılık; öğretide aynı işin komisyoncu tarafından yapılmasının söz konusu olmadığı ifade edilmektedir<sup>234</sup>.

Komisyoncunun kendi adına, fakat müvekkili hesabına yaptığı işlemlerin «*hukukî işlem*» olması da onu tellâlden ayırır. Zira tellâl sadece bazı maddî eylemleri üstlenir<sup>235</sup>.

Tellâl, müvekkiline bir sözleşme yapma olanağı sağlar veya sözleşme yapılması olasılığını haber verir<sup>236</sup>. Gerekirse müzakere aşamasına katılarak tarafları uzlaştırır<sup>237</sup>; sözleşmeyi ise bizzat müvekkil yapar<sup>238</sup>. Ona istisnaen temsil yetkisi verilse ve müvekkili için işlem yapsa bile, (komisyoncu bu işlemi *kendi adına* yaparken) tellâl bunu *müvekkili ad ve hesabına* yapacaktır<sup>239</sup>.

Komisyonculuk sözleşmesi karşılıklı borç doğuran bir sözleşmedir<sup>240</sup>. Komisyoncu, iş görme edimini ücret karşılığında yaptığına göre, ücret tellâllıktaki gibi esaslı bir unsurdur. Ancak, ücrete hak kazanma açısından aralarında farklılık vardır. Borçlar Kanunu’nun 423. maddesinin I. fıkrasına göre, “*komisyoncu kendisine tevdi olunan işi yaptıktaki ücretini alacağı gibi; komisyoncunun o işi yapamamasına müvekkil sebebiyet vermiş ise, yine ücrete müstahak olur*”<sup>241</sup>. Görüldüğü gibi komisyoncu kendisine verilen işi yaptığında ücrete hak kazanacaktır.

---

<sup>232</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Kuzu**, agm, s. 81; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 138; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 172; **Poroy/Yasaman**, age, s. 247; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 667; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 410; **Karahasan**, agş, s. 1158.

<sup>233</sup> Tellâllık yapılmasının mümkün olmadığı durumlar için bkz. aşa. § 3, II, C.

<sup>234</sup> **Şahiniz**, age, s. 33.

<sup>235</sup> **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 458; **Şahiniz**, age, s. 33; Tellâllığın maddî fiillere ilişkin vekâletin özel bir türü olduğu yönünde bkz. aşa. § 2, VII.

<sup>236</sup> TD, 28.5.1965, E. 1964/2669, K. 1965/1778, (**Doğanay**, agş, s. 547, dn. 1).

<sup>237</sup> **Edgü**, age, s. 178; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 797.

<sup>238</sup> “*Tellâllık akdinde akit, tellâl namına değil, kendisine tavassut edilen kimse (müvekkil) namına yapılır*”. HGK, 17.4.1968, E. 967/T-235, K. 257 (RKD 1968, S. 9-10, s. 245; Batider 1968, C. IV, S.4, s. 718-720; aynı Karar için bkz. **Olgaç**, age, s. 194, 277; **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 233; **Uygur**, C. VIII, s. 9088-9089; **Doğanay**, agş, s. 558, dn. 25; **Eriş**, agş, s. 1263-1264, No: 1; **İpekçi**, agş, s. 768, No: 2; **Karahasan**, agş, s. 1127, No: b; **Moroğlu**, Erdoğan: Notlu-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, B. 7, İstanbul 2001, s. 119; **Akyazan**, age, s. 138, No: 270; **Çevik**, agş, s. 275; **Yetkin**, Mustafa: Şerhli Türk Ticaret Kanunu, İstanbul 1978, s. 143).

<sup>239</sup> “...BK md. 416/I uyarınca, komisyoncu ücret karşılığında kendi namına ve müvekkili hesabına kıymetli evrak ve menkul eşya alım satımını yapar. Bunu, tellâlden ayıran niteliklerden biri de akdi kendi namına yapmasıdır.” HGK, 17.4.1968, E. 967/T-235, K. 257 (**Olgaç**, age, s. 276; **Uygur**, C.VIII, s. 9088)

“...Kaldı ki, komisyon akdi ile tellâllık yani simsarlık arasındaki fark, tellâl bir akdin yapılması imkânını hazırladığı veya akdin yapılmasına (icrasına) tavassut ettiği ve bu suretle taraflar karşı karşıya gelip vücut bulan akitte kendisi bir vecibe yüklenmediği halde; komisyoncu akdi kendi namına yapar, müvekkili namına yapmaz. Bu bakımdan da vekâlet akdinden ayrıcalık gösterir”. 11. HD, 17.1.1974, E. 1973/5188, K. 1874/63 (YKD 1975, C. 1, S. 3, s. 79; aynı Karar için bkz. **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 227; **Uygur**, C.VIII, s. 9084-9088, [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1973-5188.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1973-5188.htm)).

Bu yönde bkz. TD, 15.4.1968, E. 67/1615, K. 28/2129 (**Olgaç**, age, s. 282; aynı Karar için bkz. **Karahasan**, agş, s. 1157, dn. 7a; **Akyazan**, age, s. 144-145, 275).

<sup>240</sup> **Arslanlı**, age, s. 195; **Edgü**, age, s. 178; **Mimaroglu**, age, s. 526; **Tesal**, age, s. 118; **Domaniç**, age, s. 340, 343, 208; **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 243; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 458; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 798; **Ayhan**, age, s. 291; **Saka**, age, s. 355; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 667; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 410; **Deryal**, age, s. 87; **Karahasan**, agş, s. 1157; **Uygur**, C.VIII, s. 9082

<sup>241</sup> Bu hükme karşılık gelen TBKT m. 544’e göre: “*Komisyoncu, ücretinin ödenmesini kendisine verilen işi yapınca isteyebileceği gibi, işin yapılmamasının vekâlet verene yükletilebilen bir sebepten kaynaklanması hâlinde de*

Öğretide, komisyoncunun ücret alacağının doğması için acentelikte olduğu gibi, sözleşmenin ifa edilmiş olması gerektiği ifade edilmektedir. Bunun anlamı, üçüncü kişinin müvekkilin hesabına satın alınan malları teslim etmiş ya da müvekkili hesabına satılan malların bedelinin komisyoncuya ödenmiş olmasıdır<sup>242</sup>. Hatta o işi yapamamasına, müvekkili neden olmuşsa yine ücrete hak kazanır<sup>243</sup>. İş yapılmayınca ücret alınamadığına göre, işin görülememesine müvekkilin neden olması durumunda, ücretin istenmesi de doğaldır<sup>244</sup>. Tellâl ise aracılığını yaptığı sözleşme taraflar arasında kurulunca ücrete hak kazanır (TTK m. 105, BK m. 407); yoksa esas sözleşmenin ifa edilmesi zorunlu değildir<sup>245</sup>. Buna karşılık taraflar arasında sözleşme kurulmazsa, açıkça kararlaştırılmadığı sürece sadece hazırlık faaliyetleri nedeniyle tellâlin ücret istemesi mümkün değildir. Sözleşmenin kurulamamasına müvekkili/müvekkilleri neden olsa da (kural olarak) sonuç değişmez; çünkü tellâl komisyoncudan farklı olarak, taraflar arasında kurulan sözleşmenin ekonomik sonuçlarının müvekkilin nezdinde meydana gelmesi ile değil, aracılığını yaptığı sözleşme taraflar arasında geçerli olarak kurulunca ücrete hak kazanır. Zaten, kural olarak müvekkil, tellâlin getirdiği kişi ile sözleşme yapmak zorunda da değildir<sup>246</sup>. O, haklı nedenler ileri sürerek sözleşme yapmaktan kaçınabilir; yeter ki bu durum dürüstlük kurallarına (TMK m. 2) aykırı olmasın. İkisi bu açıdan karşılaştırıldığında, tellâlin ücrete hak kazanma zamanını komisyoncudan öncedir.

Borçlar Kanunu'nun 423. maddesinin II. fıkrasında, bir adım daha ileri giderek diğer bir nedenle (müvekkil yüzünden yapılamaması dışında) yapılamayan işlerden dolayı komisyoncunun ancak emeği karşılığında yerel âdete göre gereken tazminatı isteyebileceği belirtilmektedir. Kuşkusuz, bu ücret normal komisyondan az olacaktır<sup>247</sup>. Çünkü eğer iş müvekkilin yüzünden yapılamamışsa, zaten I. fıkra hükmüne dönüş sağlanacak ve komisyoncu ücret isteme hakkına sahip olacaktır. Görüldüğü gibi, Kanun, iş olumlu sonuçlanmasa bile, belli koşullarda

---

*isteyebilir. Komisyoncu, başka sebeplerle işin yapılamaması durumunda, ancak emeğinin yerel âdete göre belirlenecek karşılığını isteyebilir”.*

İsBK m. 432'ye göre: “İş ifa edildi veya müvekkilin şahsında bulunan bir nedenden ifa edilmediyse komisyoncunun, komisyon isteme hakkı vardır. Komisyoncu başka bir nedenden dolayı ifa edilemeyen işlemler için yerel âdet uyarınca ücret talep etme hakkına sahiptir.” Bkz. **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 821.

<sup>242</sup> **Arslanlı**, age, s. 199; **Arkan**, age, s. 220; **Kuzu**, agm, s. 94; **Şahiniz**, age, s. 33; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 140; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 176; **Karahasan**, agş, s. 1162; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 460-461; **Ayhan**, age, s. 296.

<sup>243</sup> “...Borçlar Kanununun 423. maddesi gereğince komisyoncu; kendisine tevdi olunan işi yaptığında ücretini alacağı gibi komisyoncunun işi yapamamasına müvekkil sebebiyet vermişse yine ücrete müstahak olur. Davalının, zeytinlerini satması için davacıya salâhiyet verdiği ve davacının bu salâhiyete istinaden zeytinleri sattığı ve davalının vazgeçmesi ile akdin icra edilmediği şahadetle sabittir... davacı komisyon ücretine müstahaktır”. TD, 5.6.1958, E. 1612, 1545 (**Olgaç**, age, s. 297; aynı Karar için bkz. **Uygur**, C.VIII, s. 9107);

<sup>244</sup> **Akşit**, age, s. 73; **Poroy/Yasaman**, age, s. 249.

<sup>245</sup> **Şahiniz**, age, s. 33.

<sup>246</sup> “Tellâlin işine tavassut ettiği şahıs akdi yapıp yapmamakta serbesttir.” 3. HD, E. 1958/3643, K. 1958/2518 (**Tesal**, age, s. 127).

<sup>247</sup> Bu yönde bkz. **Arslanlı**, age, s. 199; **Domaniç**, age, s. 343-344; **Ayhan**, age, s. 296; **Kuzu**, agm, s. 95; **Olgaç**, age, s. 296; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 674; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 415-416; **Uygur**, C. VIII, s. 9106.



komisyoncunun ücret alacağına kavuşacağını düzenlemiştir. Oysa tellâlin böyle bir hakka sahip olması, taraflar arasında hazırlık faaliyetleri sonucunda tellâlin ücrete hak kazanacağına dair özel bir düzenleme yapılmasına bağlıdır.

Borçlar Kanunu'nun 422. maddesinin I. fıkrasına göre, komisyoncu müvekkilin menfaati için yaptığı tüm masrafları (acenteden farklı olarak) ve verdiği paraları faiziyle birlikte isteyebilir<sup>248</sup>. Hatta kendi kusuru olmadan iş gerçekleşmese dahi masraflarını isteyebilir<sup>249</sup>; fakat aynı maddenin II. fıkrasına göre, memurlarının ücretini isteyemez. Tellâlin masraflarını isteyebilmesi, tarafların bu konuda anlaşmış olmasına bağlıdır (TTK m. 109 ve BK m. 405/III).

Komisyoncu da tıpkı tellâl gibi müvekkilinin hak ve menfaatlerini korumak zorundadır. Bu bağlamda Borçlar Kanunu'nun 424. maddesinin I. fıkrasında<sup>250</sup>, Türk Ticaret Kanunu'nun 110 ve Borçlar Kanunu'nun 405. maddelerine paralel bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre, komisyoncu müvekkiline karşı kötünîyetle hareket eder ve özellikle müvekkilin hesabına satın aldığından fazla ve sattığından eksik bir fiyat geçirirse ücret alma hakkından mahrum olur<sup>251</sup>. Ayrıca, komisyoncunun hesaplar konusunda müvekkili aldatması durumunda, aynı maddenin II. fıkrası ona bir olanak daha tanımaktadır ki, o da komisyoncu doğrudan alıcı veya satıcı saymasıdır<sup>252</sup>. Kanun bunu “*müvekkilin aradan çıkarılması*” olarak adlandırmaktadır<sup>253</sup>. Tellâl açısından ise böyle bir sonucun doğması olası değildir; o sadece ücret ve masraf isteme hakkından mahrum olur.

---

<sup>248</sup> Bu hükme karşılık gelen TBKT m. 453'e göre, “*komisyoncu, vekâlet verenin yararı için yaptığı bütün giderleri ve ödediği paraları faiziyle birlikte isteyebilir. Komisyoncu, ardiye ve taşıma bedellerini vekâlet verenin hesabına geçirebilir de, kendi çalışanlarının ücretlerini geçiremez*”.

<sup>249</sup> **Olgaç**, age, s. 295.

<sup>250</sup> Bu hükme karşılık gelen TBKT m. 545'e göre, “*komisyoncu, vekâlet verene karşı dürüstlük kurallarına aykırı davranır, özellikle ona satın aldığından fazla veya sattığından eksik bir bedel bildirirse, ücret alma hakkını kaybeder. Bedelin gerçekleşen bedelden farklı gösterilmesi durumunda vekâlet veren, komisyoncu gerçekleştiren bedel üzerinden satılanın alıcısı veya satıcısı sayma hakkına sahiptir*”.

İsBK m. 433'e göre; “*Komisyoncu, müvekkile karşı dürüst davranmadıysa ve özellikle çok yüksek bir satın alma fiyatı ve çok az bir satış fiyatı hesaba geçirdiyse komisyona ilişkin talep hakkı geçerliliğini yitirir*”. Bkz. **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 824.

<sup>251</sup> “*...Dosyadaki belgelerden anlaşıldığına göre davalı, tütünlerin bir kısmını davacıya bildirdiği fiyattan daha eksik fiyatla satın almış, bir kısmını kendi firmasının Amerikan grad tütünlerini Di Amerikan firmasını kapa tütünleri ile değiştirerek elde etmiş, durumdan haberdar olan davacı da davalının bu tutumunu kabul etmediğini... tarihli telgrafla davalıya bildirmiştir. Davacının karşı tarafın iyiniyet taşımayan davranışları karşısında bu tutumu BK md. 424 hükmüne uygundur. Yani, davacı, davalı komisyoncusunu doğrudan doğruya alıcı sayarak aradan çıkarmak ve davalının mamelekinde karşılıksız olarak kalan parasını geri istemekte haklıdır.*” HGK, 6.12.1961, E. 74, K. 44 (**Olgaç**, age, s. 273, 274; aynı Karar için bkz. **Dalamanlı/Kazancı/ Kazancı**, agş, s. 232, 245; **Karahasan**, agş, s. 1163, dn. 183; **Uygur**, C. VIII, s. 9109–9111 ).

<sup>252</sup> **Arslanlı**, age, s. 199; **Olgaç**, age, s. 298; **Domaniç**, age, s. 344; **Karahan**, age, s. 309-310; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 461–462; **Yavuz**, age, s. 674; **Karahasan**, agş, s. 1163.

<sup>253</sup> Müvekkil, komisyoncu bizzat alıcı veya satıcı sıfatıyla işlem yapmış tacir sayarsa, doğaldır ki komisyoncu tarafından aldatıcı şekilde tespit edilen fiyata değil, olağan bedel; büyük olasılıkla da hâkim tarafından tespit edilecek uygun bir bedel ödenir. Bkz. **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 825.

Komisyoncu kural olarak<sup>254</sup> kendi adına müvekkili hesabına üçüncü kişi ile yaptığı sözleşmede borcun ifa edilmemesi veya gereği gibi ifa edilmemesinden sorumlu değildir (BK m. 421/I)<sup>255</sup>. Tellâlin, kanun gereğince dolaylı dahi olsa temsil yetkisi olmadığına göre, bu sonuç onun için öncelikle kabul edilmelidir.

Komisyoncu ile müvekkili arasındaki ilişki tellâlla müvekkil arasındaki ilişki gibi geçicidir. Komisyoncuya bir ya da birkaç sözleşmenin yapılması için yetki verilmekte ve sözleşme ile komisyoncu sürekli bir işi değil, tellâl gibi belirli bir işi üstlenmektedir<sup>256</sup>. Ancak, o dolaylı da olsa temsil yetkisine sahip olduğundan müvekkili ile olan ilişkisinin devamlı olmasına bir engel yoktur<sup>257</sup>. Örneğin, bir tacir belli bir süre içinde tüm alım-satım işlerini bir komisyoncu aracılığıyla yürütebilir. Ancak, *Arslanlı*'ya göre bu sözleşme nitelikçe komisyon sözleşmesi olmasına rağmen, Türk Ticaret Kanunu'nun 117. maddesinin 1. bendi dolayısıyla acentelik hükümleri uygulanmalıdır<sup>258</sup>.

Ticaret işleri tellâllığı (TTK m. 100/I) ve acentelikten (TTK m. 116/I) farklı olarak, komisyoncunun bu işi meslek olarak icra etmesi kanunî bir koşul olarak öngörülmediği gibi müvekkilin tacir olması da zorunlu değildir<sup>259</sup>. Bir ücret karşılığı olması koşuluyla arızî olarak veya tesadüfen yapılan bir iş de komisyonculuğa vücut verir<sup>260</sup>. Oysa tellâl bu işi, Kanunun deyimiyle *arızî olarak* yapıyorsa (TTK m. 100/III) Borçlar Kanunu hükümlerine tâbi olacaktır.

Komisyoncunun müvekkiline bilgi verme, onun menfaatlerini koruma ve talimatlarına uyma borçları bir arada değerlendirildiğinde, her ikisi de tacirin geçici ve bağımsız yardımcıları olmakla birlikte, komisyoncu ile müvekkili arasındaki ilişkinin daha sıkı olduğu görülmektedir. Hatta yukarıda belirtildiği gibi ilişkinin devamlı olmasında da bir sakınca yoktur. Öyle ki, bu sıklık komisyonculuğun tellâllıktan farklı olarak acenteliğe yaklaşmasına neden olmaktadır. Çünkü komisyoncunun işi, kendisine başvurana -yani müvekkile- onun istediği bir alıcı veya satıcıyı bulup, onları buluşturarak aradan çekilmekten ibaret değildir. O, bunun ötesinde, iş konusu kıymetli evrak veya taşınır bir malı -kendi hesabına- piyasada kendisi araştırarak kararlaştırılan koşullar içinde müvekkili adına bulmak ve ona teslim etmek durumundadır. Hatta

---

<sup>254</sup> Komisyoncu BK m. 420/I gereğince yetkisi olmadığı hâlde veresiye mal satar veya malı teslim almadan para verirse zararı kendisine ait olur.

<sup>255</sup> Bkz. *Arslanlı*, age, s. 197.

Bu hükme karşı gelen TBKT m. 542'ye göre, “*yetkisi olmaksızın veresiye mal satması dışında, komisyoncu işlemde bulunduğu borçluların ödememelerinden ve diğer borçlarını ifa etmemelerinden sorumlu olmaz...*”.

<sup>256</sup> *İmregün*, Kara Ticareti, s. 141; *İmregün*, Genel İlkeler, s. 175; *Kuzu*, agm, s. 80; *Tesal*, age, s. 117; *Poroy/Yasaman*, age, s. 247; *Deryal*, age, s. 87; *Aslan/Şenyüz/Ergün*, age, s. 100; *Karahasan*, agş, s. 1124.

<sup>257</sup> *Arkan*, age, s. 219, dn. 1

<sup>258</sup> age, s. 194. Ayrıca bu konuda bkz. *Domanıç*, age, s. 351; *Alver*, age, s. 210. Öğretide, bu durumda olanlar için “*komisyoncu acente*” ibaresinin kullanıldığı hakkında bkz. *Özdemir/Kınacıoğlu*, age, s. 205; *Mimaroglu*, age, s. 525; *Eriş*, agş, s. 1290, dn. 1.

<sup>259</sup> Bu yönde bkz. *Arslanlı*, age, s. 194; *Akşit*, age, s. 71; *Olgaç*, age, s. 271; *Dalamanlı/Kazancı/Kazancı*, agş, s. 225; *Aslan/Şenyüz/Ergün*, age, s. 101. Karş. *Yavuz*, Borçlar Hukuku, s. 668; *Mimaroglu*, age, s. 526–527.

<sup>260</sup> *Arslanlı*, age, s. 194; *Olgaç*, age, s. 271.

o, müvekkiline elinde bulunan kıymetleri veya malları da arz edebilir<sup>261</sup>. Bu özellikleri itibariyle komisyonculuk tellâllıktan daha ileri bir aşamadır ve ondan farklı olarak işi basit bir aracaktan öteye götürerek geniş bir inisiyatife bağlamaktadır<sup>262</sup>.

Yukarıda belirtilen farklılık, her iki kişinin göstereceği özen borcunun kapsamını da etkilemektedir. İşte bu nedenledir ki, komisyoncu da iş ilişkisi nedeniyle müvekkiliyle ilgili öğrendiği sırları saklayacak; bunların ortaya çıkmaması için gereken tedbirleri alacak; edindiği bilgileri hiçbir zaman kendisi için kullanmayacaktır<sup>263</sup>. Bu yükümlülükler ihlâl edilirse, ortaya çıkan zarar tazmin edilecektir<sup>264</sup>. Çünkü tellâldan farklı olarak komisyoncu, üstlendiği faaliyete ilişkin olarak aktif çaba sarf etmekle yükümlüdür<sup>265</sup>.

Komisyonculukla ilgili olarak, tıpkı tellâllıkta olduğu gibi vekâlet sözleşmesi hükümleri boşluk doldurucu bir işleve sahiptir (BK m. 416/II)<sup>266</sup>. Bunun sonucu olarak, işi şahsen ifa borcu ve özen/sadakat borcu gibi iş görme sözleşmelerindeki temel konularda vekâlet sözleşmesi hükümlerine başvurulacaktır. Benzer durum tellâllık için de söz konusudur (BK m. 404/II)<sup>267</sup>.

Komisyon sözleşmesinden doğan tüm alacaklar, ticaret işleri (ücret alacağı hariç, TTK m. 105) ve adi işler tellâllığından doğan alacaklar gibi, (BK m. 126/4 gereğince) beş yıllık zamanaşımı süresine tâbidir<sup>268</sup>.

Türk Ticaret Kanunu’nun 4. maddesinin I. fıkrasının 3. bendinde, komisyonculuktan doğan davalar mutlak ticarî dava olarak öngörülmüştür. Ticaret işleri tellâllığından doğan davalar da mutlak ticarî davadır; ancak bunun nedeni -komisyonculuktan farklı olarak- ticaret işleri tellâllığının Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenmiş olmasıdır (TTK m. 4/I/1).

Komisyonculukla tellâllık arasındaki bazı benzerliklere rağmen, görüldüğü gibi her iki kurumun birbirinden ayrıldığı önemli noktalar bulunmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi<sup>269</sup> uygulamada, komisyonculukla tellâllık arasında bir terim karmaşası yaşanmaktadır. Bu karmaşa daha çok, tarafların aralarındaki ilişkiyi nitelendirirken kullandığı sözcükler dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Ancak bir kişi, hukukî işlemi kendi adına fakat müvekkilinin hesabına yapmadıkça, taraflar arasında yazılan yazılarda “komisyon” veya “komisyoncu” sözcüklerinin kullanılmış

<sup>261</sup> Bu özellik tellâl için öngörülmemiştir. Ayrıca bkz. **Mimaroğlu**, age, s. 526.

<sup>262</sup> **Tesal**, age, s. 117–118.

<sup>263</sup> **Olgaç**, age, s. 286.

<sup>264</sup> **Olgaç**, age, s. 287; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 798–799.

<sup>265</sup> **Şahin**, age, s. 34.

<sup>266</sup> Bu yönde bkz. 11. HD. 25. 2. 1982, E. 413, K. 740 (**Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 242).

<sup>267</sup> BK m. 416/II komisyonculuk hakkında vekâlet hükümlerine yollama yaptığı ve komisyon sözleşmesinin sona ermesine ilişkin bu bölümde bir hüküm olmadığı için, tellâllık gibi komisyonculukta da vekâletin sona ermesine ilişkin BK m. 396–398 hükümleri uygulama alanı bulur.

<sup>268</sup> Bu yönde bkz. 11. HD. 25. 2. 1982, E. 413, K. 740 (**Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 241).

<sup>269</sup> Bkz. § 1, I, 3.

olması, taraflar arasındaki sözleşmenin komisyon sözleşmesi sayılmasını gerektirmez<sup>270</sup>. Böylece, hukukî ilişkinin nitelendirilmesi ile ilgili bir sorunla karşı karşıya kalındığında, hâkim sorunun çözülmesi için Borçlar Kanunu'nun 18. maddesine başvuracaktır. Bu hükme göre, bir sözleşmede iki tarafın, gerçek amaçlarını gerek istemeden, gerek isteyerek gizlemek için kullandıkları sözcüklere ve adlara bakılmadan, onların gerçek ve ortak amaçları aranacak; bu araştırma sonucunda hukukî ilişkinin gerçek niteliği saptanacaktır<sup>271</sup>. Böylece, taraflar sözleşmelerini komisyonculuk, aracılık, acentelik, brokerlik, prodüktörlük veya buna benzer hangi sözcük ile adlandıırırlarsa adlandırsınlar, hem tarafların gerçek amacına, hem ilişkinin nasıl ve ne şekilde cereyan ettiğine bakılarak hâkim tarafından ilişkinin hukukî niteliği saptanacaktır. Nitekim Yargıtay Ticaret Dairesi, 18.4.1963 tarihli bir Kararı'nda (E. 62/5146, K. 63/1885) “Taraflar arasındaki yazışmalarda «komisyon» kelimesinin kullanılmış olması... davacı ile davalı arasında bir tellâllık ilişkisinin bulunduğu mani olmaz”<sup>272</sup> demiştir.

## VI. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞU

Komisyonculuğun özel bir türü olan taşıma işleri komisyonculuğu Türk Ticaret Kanunu'nun 808 vd hükümlerinde düzenlenmiştir. Buna göre, “*ücret mukabilinde kendi namına ve bir müvekkil hesabına eşya taşıtmayı sanat ittihaz etmiş olan kimseye taşıma işleri komisyoncusu denir*” . Görüldüğü gibi taşıma işleri komisyoncusu da normal komisyoncu gibi dolaylı temsilci olarak faaliyet gösterir<sup>273</sup>. Ancak normal komisyoncu ve tellâldan farklı olarak aracılık işini devamlı olarak yapar<sup>274</sup>.

Taşıma işleri komisyoncusunun ana yükümlülüğü eşyanın yer değiştirmesini sağlayan taşıyıcıyı seçmek ve onunla sözleşme yapmaktır. Normal komisyoncunun görevi üçüncü bir kişi ile alım veya satım sözleşmesini yapmak ise, taşıma komisyoncusunun borcu da üçüncü kişi konumunda olan taşıyıcı ile taşıma sözleşmesi yapmaktır<sup>275</sup>. Komisyoncu bu yükümlülüğünü yerine getirilirken basiretli bir tacir gibi davranmalı ve müvekkilinin menfaatlerini koruyup

---

<sup>270</sup> “İki taraf arasında akit yapılmasında aracılık etme simsarlık niteliğinde bir iştir ve buna simsarlığa ilişkin hükümlerin uygulanması gerekir. Bir kimsenin hukuk anlamında komisyoncu sayılabilmesi için, onun yaptığı akitleri kendi adına ve fakat müvekkili olan kimsenin hesabına yapmış olması şarttır. Ortada böyle bir durum bulunmadıkça, taraflar arasında yazılan yazılarda komisyon ve komisyoncu sözlerinin kullanılmış olması hukukî bağın komisyon akdi sayılmasını gerektirmez”. HGK, 4.11.1964, E. 876, K. 635 (Uygur, C. VIII, s. 9088; Olgaç, age, s. 278).

<sup>271</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Engel, Pierre (Çev. Zengingül, Hazal): “Traité Des Obligation Droit Suisse - Sözleşmenin Yorumu” YD 1993, C. 19, S. 1-2, s. 503.

<sup>272</sup> Batider 1963, C. II, S. 1, s. 700; aynı Karar için bkz. İKİD 1964, S. 41, s. 2963–2964; Olgaç, age, s. 280; Çevik, ags, s. 274, No: 650; İpekçi, ags, s. 782, No: 9; Uygur, C. VIII, s. 8977.

<sup>273</sup> Bu konuda bkz. Arkan, Sabih: “Taşıma İşleri Komisyoncusunun Borçları ve Sorumluluğunu Düzenleyen Hükümler”, AÜHFD 1980, C. XXXVII, S. 1-4, s. 313; Ayhan, age, s. 299.

<sup>274</sup> Arkan, Sabih: “Yolcu ve Eşya Taşımalarında Aracılık Faaliyetlerine İlişkin Yargıtay Kararları Üzerine Bir İnceleme”, AÜHFD 1988, C. XL, S. 1-4, s. 320; Arkan, Taşıma İşleri, s. 314; Arkan, age, s. 224; Mimaroglu, age, s. 531; İmregün, Kara Ticareti, s. 143; İmregün, Genel İlkeler, s. 178; Deryal, age, s. 89; Aslan/Şenyüz/Ergün, age, s. 104.

<sup>275</sup> Arslanlı, age, s. 202; Arkan, Taşıma İşleri, s. 314; Ayhan, age, s. 300–301.

talimatlarına uymalıdır<sup>276</sup>. Görüldüğü gibi komisyoncu herhangi bir taşıyıcıyı bulup onunla sözleşme yapamayacak; müvekkilinin menfaatlerini koruyacak ve talimatlarına uygun davranacaktır. Bu yükümlülükler tellâlla karşılaştırıldığında oldukça ağırdır. Tellâl, taraflar arasında aracılık yaparak sözleşmenin kurulmasını sağlayan arabuluculuk rolünü üstlenmektedir. O, bu görevi yerine getirirken sadece taraflardan birini diğerine göre üstün konuma sokacak davranışlardan kaçınarak dürüst davranacaktır.

Komisyon sözleşmesi, eşyanın yer değiştirmesini sağlamak amacıyla yapıldığından, eşya değil de yolcu taşıma işlerine aracılık edildiğinde komisyon sözleşmesi değil, duruma göre vekâlet veya tellâllık hükümleri uygulanır<sup>277</sup>.

Taşıma işleri komisyoncusu, komisyoncu ve tellâl gibi bu işi ücret karşılığında yapar. Bu işin ücretsiz yapılacağı kararlaştırılmışsa, komisyon değil, vekâlet hükümleri uygulanır (BK m. 386/III)<sup>278</sup>.

Taşıma komisyoncusunun ücrete hak kazanma zamanı Türk Ticaret Kanunu'nun 810. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, komisyoncunun üstlendiği işin kendi adına bir taşıyıcı seçerek taşıma sözleşmesi yapmaktan ibaret olduğu, tarafların aralarındaki anlaşmadan açıkça anlaşıldığı hâllerde, eşyayı taşıyıcıya teslim ettikten sonra ücretini istemeye hak kazanır. Diğer hâllerde ücretin muaccel oluşu taşıma sözleşmesindeki hükümlere tâbidir<sup>279</sup>.

Komisyonculuk da, tellâllık da bir çeşit aracılık işinden ibaret olmakla birlikte, taşıma komisyonculuğunun konusu eşya taşıma iken, tellâllık sözleşmesinin konusu herhangi bir sözleşmenin kurulmasına aracılık faaliyeti ile katkıda bulunmaktır. Ancak her ikisi de bağımsız tacir yardımcısıdır.

Taşıma işleri komisyoncusunun normal komisyoncudan farklı olarak bu işi meslek olarak yapması gerekir<sup>280</sup>. Bu iş geçici olarak yapılıyorsa Borçlar Kanunu'nu adi işler tellâllığına ilişkin hükümleri uygulanacaktır<sup>281</sup>. Tellâllıkta bu zorunluluk sadece ticaret işleri tellâlı için öngörülmüştür (TTK m 100).

---

<sup>276</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Arslanlı**, age, s. 204; **Edgü**, age, s. 180; **Mimaroğlu**, age, s. 531; **Arkan**, Yolcu ve Eşya, s. 316; **Arkan**, Taşıma İşleri, s. 314; **Domanıç**, age, s. 346; **Akşit**, age, s. 73; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 464; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 143; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 179; **Poroy/Yasaman**, age, s. 251; **Arkan**, age, s. 226; **Saka**, age, s. 359; **Berzek**, age, s. 165; **Deryal**, age, s. 90; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 104.

<sup>277</sup> Bu yönde bkz. **Arkan**, Taşıma İşleri, s. 314.

<sup>278</sup> **Arkan**, Taşıma İşleri, s. 314; **Ayhan**, age, s. 300. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. aşı. § 16, II, B.

<sup>279</sup> Son durum için uygulanacak TTK m. 792 gereğince de taşıma ücreti ile ardiye ve sair masrafların, bu konuda aksine sözleşme olmadığı takdirde, teslimi şart edilen yerde, eşyanın kabulünden sonra, taşıma senedine göre gönderilen tarafından verilmesi lâzımdır. Bir başka deyişle, eşyanın gönderilene teslimi ile ücret alacağı muaccel olur. Bkz. **Arslanlı**, age, s. 206.

<sup>280</sup> **Karahan**, age, s. 313-314; **Berzek**, age, s. 165.

<sup>281</sup> **Arslanlı**, age, s. 202.

Vekilin, üstlendiği işi kendisinin yapmasına ilişkin Borçlar Kanunu’nun. 391. maddesi hükmü tellâl gibi komisyoncu hakkında da uygulanır<sup>282</sup>.

Alım-satım komisyoncusunun masraflarını isteme; üçüncü kişi ile yapılan sözleşmenin ifa edilmemesinden sorumlu olmaması konusundaki durum, aynen taşıma işleri komisyoncusu için de geçerlidir<sup>283</sup>.

Taşıma işleri komisyonculuğundan doğan tüm davalar, ticaret işleri tellâlinin ücret alacağı gibi bir yıllık zamanaşımı süresine tâbidir. Bunun başlangıcı, eşyanın gönderilene teslim tarihidir<sup>284</sup>. Taşıyıcının borcu, eşyayı sadece teslimden ibaret ise ücret ve masraflar teslim tarihinde istenebileceğinden zamanaşımı süresi de bu andan itibaren başlar.

Taşıma işleri komisyonculuğu Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenen bir konu olduğu için bundan doğacak uyuşmazlıklar, ticaret işleri tellâllığı gibi mutlak ticarî dava olacak ve ticaret mahkemesinde görülecektir (TTK m. 4/I/1).

## VII. ADİ VEKÂLET

Borçlar Kanunu’nun 386. maddesinin I. fıkrasına göre, “*vekâlet bir akittir ki onunla vekil, mukavele dairesinde kendisine tahmil olunan işin idaresini veya takabbül eylediği hizmetin ifasını iltizam eyler*”<sup>285</sup>.

Hemen belirtmek gerekir ki, vekâlet tellâllık açısından en önemli sözleşme tipidir; çünkü genel kabul gören anlayış gereğince<sup>286</sup>, tellâllığın özünde bir iş görme edimi yatmakta ve bu yönüyle tellâllık vekâletin özel, daha doğrusu “nitelikli bir çeşidi”<sup>287</sup> olmaktadır. Bu durumu teyit eden en önemli pozitif hukuk kuralı Borçlar Kanunu’nun 404. maddesinin II. fıkrasıdır. Buna göre “*tellâllık hakkında, umumî surette vekâlet hükümleri caridir*”. Ancak, vekâlet hükümleri, tellâllık hakkında özel kural bulunmayan hâllerde ve niteliğine uygun düştüğü ölçüde uygulanmalıdır<sup>288</sup>. O yüzden, kanaatimizce, bu hükme “*niteliğine uygun düştüğü ölçüde*”

<sup>282</sup> Bu yönde bkz. **Arkan**, age, s. 227; **Arkan**, Taşıma İşleri, s. 317.

<sup>283</sup> **Arslanlı**, age, s. 204, 206; **Domaniç**, age, s. 346.

<sup>284</sup> **Domaniç**, age, s. 347.

<sup>285</sup> **Tandoğan**’a göre, “*vekâlet öyle bir akittir ki vekile müvekkilin menfaatine ve iradesine uygun bir sonuca yönelen bir iş görmeyi bir zaman kaydına tabi olmaksızın ve nisbeten bağımsız olarak yapma borcunu, sonucun elde edilememesi rizikosunu ona ait olamamak üzere yükler*”, age, s. 356. Bu konuda verilen diğer tanımlar için bkz. **Karahasan**, age, s. 965; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 554; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 349; **Aral**, age, s. 403; **Uygur**, C.VII, s. 8484.

<sup>286</sup> Bu yönde bkz. **Akgün**, Zerrin: “Vekâlet Akdi ve Bazı Akitlerden Farkı”, AD 1953, Y. 44, S. 10, s. 1398–1399; **Gürsoy**, age, s. 144; **Yasasever**, agm, s. 666; **Karayalçın**, Ticaret, s. 499; **Bilge**, Necip: Borçlar Hukuku, Özel Borç Münasebetleri, B. 3, Ankara 1971, s. 270; **Akyazan**, Batider 1972, s. 447; **Tandoğan**, age, s. 380; **Taşdelen**, agt, s. 4, 13; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 689; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 428; **Efendiyev**, agt, s. 4; **Gümüş**, Mustafa Alper: Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda Vekilin Özen Borcu, İstanbul 2001, s. 10, dn. 16; **Şahin**, age, s. 8.

<sup>287</sup> Bu yönde bkz. **Akipek**, Şebnem: Alt Vekâlet, Ankara 2003, s. 32.

<sup>288</sup> Bu yönde bkz. **Becker** (Çev. Dura, Suat), agş, s. 748.

ibaresinin de eklenmesi gerekir<sup>289</sup>. Çünkü aşağıda görüleceği üzere, vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümlerin bazıları tellâllık için uygulanamayacağı gibi, bazı hükümler de tellâllığın niteliği ile bağdaştırılarak ve yumuşatılarak uygulanmalıdır<sup>290</sup>.

Vekâlet sözleşmesi tıpkı tellâllık gibi, borç doğuran rızâî bir sözleşmedir<sup>291</sup>. Bu sözleşme ile vekil, başkasının iradesi ve menfaatine uygun olarak<sup>292</sup>, vekâlet sözleşmesi hükümleri gereğince kendisine verilen bir işin veya hizmetin özen ve sadakatle yerine getirilmesi borcunu yüklenmiştir. Vekilin yüklendiği bu iş görme edimi (*Geschäftsbesorgung*) hukukî bir işlem (*Rechtshandlung*) veya salt maddî bir fiil (*Tathandlung*) olabilir<sup>293</sup>.

Vekâlet sözleşmesi gibi tellâllık sözleşmesinin kurulması da herhangi bir şekle bağlı değildir<sup>294</sup>. Her iki sözleşme de sözlü-yazılı veya açık-zımnî irade beyanları ile kurulabilir.

Vekâlet sözleşmesinin zımnî irade beyanı ile kurulması ile ilgili Borçlar Kanunu'nun 387. maddesindeki düzenlemede sözü edilen *işin icrasının mesleğinin icabından olması* ölçütü, tellâl için de uygulanabilir niteliktedir<sup>295</sup>. Ancak, Borçlar Kanunu'nun 6. maddesinin özel bir görünüm şekli olan bu kuralın uygulanmasının ön koşulu, sözleşmenin hazır olmayanlar arasında kurulacak

---

<sup>289</sup> Bu konuda verilmiş iki Federal Mahkeme Kararı, bu gerçeğe vurgu yapmaktadır. "...CO 412/II (BK 404/II) maddesi uyarınca vekâlete ilişkin kaideler, genel olarak tellâllığa da uygulanır. Tellâl ile vekil arasında, her iki tip sözleşmenin mahiyetinden gelen bazı farklar mevcuttur... Kanun koyucu tellâllığı özel hükümlere tâbi kılmıştır. Bu özel hükümler uygulama alanı bulmadığı ölçüde, asıl vekâlet hakkındaki kurallara başvurmak gerekir". BGE, 1. HD, 15.10.1980 tarihli Belag Inter Ltd. (AG)/Altrom AG Davası Kararı. [Jdt 1981 I 153- 155 (RO 106 II 224)]. Bkz. **Öçal**, Akar: "İsviçre Federal Mahkemesi Kararları" (Batider 1984, C. XII, S. 4, s. 133).

"Vekâlete ilişkin esaslar, tellâllığın mahiyetine uygun düştüğü ölçüde bu sözleşmeye de uygulanır" 1. HD, 22.5.1983 tarih ve X (et.R.)/T Kararı, [Jdt 1985 I 30 (RO 110 II 276)], bkz. **Öçal**, Federal Mahkeme Kararları, s. 136.

<sup>290</sup> Bunun temelinde, aşağıda inceleneceği üzere, tellâllığın hukukî işlemlerin değil; maddî fiillerin yapılmasına ilişkin vekâletin özel bir türü olması gerçeği yatmaktadır. Vekâlet sözleşmesi ile ilgili düzenlemelere bakıldığında, BK m. 386 vd'nin, esas olarak hukukî işlemlerin yapılmasını konu alan vekâlet için uygulanabilir olduğu anlaşılmaktadır. Bu da hükümlerin birbirlerine ikame edilmesinde hem sorun yaratmakta, hem boşluk doldurma işlevinin dikkatli kullanılmasına neden olmaktadır.

<sup>291</sup> **Tandoğan**, age, s. 387; **Gümüş**, age, s. 20; **Aral**, age, s. 404; **Akipek**, age, s. 36, 43; **Yalçınduran**, Türker: Vekâlet Sözleşmesinde Ücret, Ankara 2004, s. 33; **Başpınar**, Veysel: Vekilin (Avukatın, Hekimin, Mimarın, Bankanın) Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu, B. 2, Ankara 2004, s. 75-76.

<sup>292</sup> **Tandoğan**, age, s. 355 vd; **Aral**, age, s. 403; **Gümüş**, age, s. 32-33; **Destanoğlu**, İbrahim: "Vekâlet Akdi", TNBD 1975, S. 7, s. 85; **Yalçınduran**, age, s. 32; **Akıncı**, Şahin: Vekâlet Sözleşmesinin Sona Ermesi, Konya 2004, s. 3; **Sarı**, Suat: Vekâlet Sözleşmesinin Tek Taraflı Olarak Sona Erdirilmesi, İstanbul 2004, s. 16.

<sup>293</sup> Bu konuda bkz. **Gürsoy**, age, s. 132; **Tandoğan**, age, s. 356; **Destanoğlu**, agm, s. 86; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 392; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 685; **Akbıyık**, Cem: "Temsil Yetkisi ve Temel İlişki", İÜHFM 1997, C. LV, S. 4, s. 219; **Savaş**, Abdurrahman: "Roma ve Türk Hukukunda Vekâlet Sözleşmesi", SÜHFD 2000, C. 8, S. 1-2, s. 586, 591; **Gümüş**, age, s. 27, 29; **Aral**, age, s. 404, 405; **Karahasan**, age, s. 966; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 555; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 350; **Akipek**, age, s. 32-33; **Uygur**, C.VII, s. 8481; **Zevkliler**, Aydın: Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, B. 8, Ankara 2004, s. 360; **Yalçınduran**, age, s. 27; **Başpınar**, age, s. 71, 73; **Akıncı**, age, s. 4; **Sarı**, age, s. 14-15; **Özkaya**, Eraslan: Vekâlet Sözleşmesi ve Kötüye Kullanılması, B. 2, Ankara 2005, s. 19. Karş. **Akgün**, agm, s. 1397.

<sup>294</sup> Bu konuda bkz. **Akgün**, agm, s. 1401; **Gürsoy**, age, s. 135; **Olgaç**, age, s. 47, 49; **Berki**, age, s. 160; **Destanoğlu**, agm, s. 86; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 684, 748; **Savaş**, agm, s. 590-591; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 566; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 358; **Aral**, age, s. 413; **Zevkliler**, age, s. 362, 364; **Yalçınduran**, age, s. 32, 46; **Akıncı**, age, s. 10; **Başpınar**, age, s. 73, 76; **Özkaya**, age, s. 23, 220. Ayrıca temsil yetkisi ve vekâlet akdinin şekli konusundaki açıklamalar için bkz. **Akyiğit**, Temsil Yetkisi, s. 414 vd.

<sup>295</sup> **Akgün**, agm, s. 1401; **Olgaç**, age, s. 96; **Akipek**, age, s. 38.

Bu hükmün yüklenitelerle ilgisi ve susma olgusuna verilen anlamlar konusundaki diğer örnekler için bkz. **Aday**, Nejat: Özel Hukukta Yükleniti Kavramı ve Sonuçları, İstanbul 2000, s. 178 vd.

olmasıdır<sup>296</sup>. Tellâl, böylece, bu işi meslek olarak yapmakta ise, aracılık işini derhâl reddetmedikçe işi kabul etmiş sayılacaktır<sup>297</sup>.

Tellâllıktan farklı olarak, ücret vekâlet sözleşmesinin esaslı unsurlarından değildir<sup>298</sup>. Gerçekten Borçlar Kanunu'nun 386. maddesinin III. fıkrasına göre, “*mukavele veya teamül varsa vekil, ücrete müstahak olur*”. Bu kuralın kökleri Roma Hukuku'na dayanmaktadır<sup>299</sup>. Roma'da bu işi yapmak şeref sayıldığı için bunun para karşılığı olması düşünülemezdi<sup>300</sup>. Günümüzde ise bu düşünce hâkim değildir. Vekâlet sözleşmesinde ücret esaslı bir unsur olmasa da işbölümünün geliştiği günümüz dünyasında vekilin ücretsiz iş yapması (daha doğrusu BK m. 386/III uyarınca aksine sözleşme ya da teamül olmaması) isitisaî bir durumdur<sup>301</sup>. Tam tersine vekâletin daha çok ücretli olarak yapılacağına dair fiilî bir karine (*tatsächliche Vermutung*) vardır<sup>302</sup>. Buna karşılık, tellâl ücret *mukabilinde* iş görür (BK m. 404/I; TTK m. 100/I).

Vekâlet sözleşmesi ücretsiz olduğunda, bu sözleşme eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme iken, ücretli vekâlet sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olmaktadır<sup>303</sup>. Tellâllık için ücret zorunlu bir unsur olmakla birlikte, aşağıda açıklanacağı gibi onun eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme olması, ücretten değil, tellâllık sözleşmesinde özellikle tellâlin üstlendiği rolün niteliğinden kaynaklanır (BK m. 407; TTK m. 110)<sup>304</sup>.

Ücret ödenmesinin gerektiği hâllerde vekilin ücret alacağı, aksine sözleşme veya teamül olmadıkça vekâlet konusu işin tamamlanması ile muaccel hale gelir<sup>305</sup>. Oysa adi işler tellâllı,

<sup>296</sup> **Becker** (Çev. **Dura**, Suat), agş, s. 690; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 570; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 360-361; **Aral**, age, s. 411. Karş. **Başpınar**, age, s. 77.

<sup>297</sup> Bu yönde bkz. **Olgaç**, age, s. 96; **Gürsoy**, age, s. 136.

<sup>298</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Yalçınduran**, age, s. 35, 53; **Akgün**, agm, s. 1397, 1400; **Gürsoy**, age, s. 133, 145; **Olgaç**, age, s. 44; **Yasasever**, agm, s. 665; **Bilge**, age, s. 312; **Berki**, age, s. 157, 175; **Tandoğan**, age, s. 380; **Canbürek**, Murat: “Özellikle «Maddî Fiillere İlişkin Vekâlet» Yönünden Vekâlet Sözleşmesinin Bazı Özellikleri”, *Argumentum* 1991, C. 1, S. 10, s. 143 vd; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 391, 394, 422; **Karahasan**, age, s. 968; **Gümüş**, age, s. 38; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 562, 603; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 354, 384; **Şahiniz**, age, s. 26; **Aral**, age, s. 404, 408; **Akıpek**, age, s. 36, 39, 65; **Uygur**, C. VII, s. 8484; **Zevkliler**, age, s. 360; **Başpınar**, age, s. 71-72, 78-80; **Taşdelen**, agt, s. 13; **Efendiyeve**, agt, s. 25; **Akıncı**, age, s. 7; **Özkaya**, age, s. 22, 552; **Sarı**, age, s. 22.

<sup>299</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Emiroğlu**, Halûk: “Roma Hukuku'nda Vekâlet Sözleşmesi (Mandatum) ve Hukukî İşlemlerde Temsil”, *AÜHFD* 2003, C. 52, S. 1, s. 105 vd.

<sup>300</sup> Bu konudaki tarihî gelişim için bkz. **Yalçınduran**, age, s. 23, 98 vd; **Savaş**, agm, s. 583, 587; **Tandoğan**, age, s. 361, 365, 574; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 422; **Gümüş**, age, s. 38; **Aral**, age, s. 408; **Akıpek**, age, s. 39, öz. dn. 28, 65; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 562; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 353; **Akıncı**, age, s. 9; **Başpınar**, age, s. 85, 104 vd; **Sarı**, age, s. 22, dn. 57.

<sup>301</sup> “...gerçekten, günümüzde maddî eylemlere ilişkin bazı basit vekâlet sözleşmeleri dışında, genellikle, vekilin hizmetleri bir ücret ödenmesini gerektiren hizmetlerdir”. **Tandoğan**, age, s. 365.

<sup>302</sup> **Aral**, age, s. 404; **Gümüş**, age, s. 40; **Özkaya**, age, s. 552; **Sarı**, age, s. 23; **Başpınar**, age, s. 84; **Akıpek**, age, s. 156.

<sup>303</sup> **Tandoğan**, age, s. 502; **Gümüş**, age, s. 21; **Aral**, age, s. 404; **Akıpek**, age, s. 43; **Yalçınduran**, age, s. 121 vd; **Akıncı**, age, s. 13; **Başpınar**, age, s. 78-79; **Sarı**, age, s. 22.

<sup>304</sup> Bu konuda bkz. aşı. § 3, IV.

<sup>305</sup> **Akgün**, agm, s. 1399; **Aral**, age, s. 429; **Akıpek**, age, s. 65; **Zevkliler**, age, s. 371. Ücret alacağının muacceliyet kazanması ile ilgili tartışmalar ve ayrıntılar için öz. bkz. **Yalçınduran**, age, s. 133 vd.



aracılık yaptığı sözleşmenin geçerli olarak kurulması; ticaret işleri tellâllı ise buna ek olarak bordronun verilmesiyle ücrete hak kazanır (TTK m. 106/I).

Belli bir işin görülmesini amaçlayan vekâlet hariç, vekâlet sözleşmesi ile taraflar arasında devamlı borç ilişkisine benzer bir ilişki doğar<sup>306</sup>. Oysa tellâl bir veya birkaç sözleşmenin yapılması için görevlendirilir ve bu sözleşme veya sözleşmelerin kurulması veya kurulamaması ile görevi sona erer. Bir başka deyişle, tellâlla müvekkilin ilişkisi devamlılık arz etmez. Bu yüzden tellâllık sözleşmesinin konusu, vekâlet sözleşmesine göre belirli ve sınırlıdır<sup>307</sup>. Bu da, bir sözleşmenin kurulması olanağını hazırlamaktır.

Tellâl, Türk Ticaret Kanunu'nun 110 ve Borçlar Kanunu'nun 407. maddesinde öngörülen dengeyi bozmadığı sürece, sözleşmenin her iki tarafı için de aracılık edip ücretini ayrı ayrı isteyebilirken, vekilin her iki taraf için vekillik yapması ve ücret istemesi söz konusu olamaz<sup>308</sup>. Bu farklılık, aslında vekil-müvekkil ile tellâl-müvekkil arasındaki ilişkinin niteliğinden kaynaklanır.

Vekâlet sözleşmesinde vekil, vekâlet sözleşmesini kurmakla birlikte, üstlendiği iş görme ediminin ifasına yönelik olarak aktif şekilde harekete geçmekle yükümlüdür. Vekil, vekâlet sözleşmesinin kurulmasından sonra edimin muacceliyetine rağmen hareketsiz kalıyorsa, sözleşmeyi hiç ifa etmiyor demektir. Bu durumda, vekil müvekkili tarafından ifaya zorlanabilir. Edimin ifası olanaksız olmadıkça müvekkil ifayı dava etmek ve cebri icra yoluyla edimi elde etmek olanağına sahiptir<sup>309</sup>. Oysa aşağıda etraflıca inceleneceği üzere, tellâl, aracılık ediminin ifası için aktif şekilde harekete geçip geçmeme konusunda serbestîye sahip olduğu gibi, müvekkilin de tellâllı bu konuda zorlaması söz konusu değildir<sup>310</sup>.

Tellâllığın vekâletten bir farkı da yapılan işin niteliğinde görülür. Vekâlet sözleşmesinin aslî unsurlarından birisi vekilin bir iş görme edimini yüklenmesidir. Bunun kapsamına hukukî işlemler (veya hukukî işlem benzerleri -*quasi contractus*-) girebileceği gibi maddî fiiller de girebilir<sup>311</sup>. Bilindiği gibi hukukî işlem kavramı<sup>312</sup> sözleşmeleri de içine alan üst bir kavramdır.

<sup>306</sup> Bu konuda bkz. **Aral**, age, s. 404; **Akipek**, age, s. 443-44; **Başpınar**, age, s. 67-68. **Gümüş**, vekâlet sözleşmesinin konusunun daima bir iş veya hizmetin görülmesi olması gerçeğinden hareketle, onun konusu ne olursa olsun, kanun gereği sürekli sözleşme sayılacağını ifade etmekte; aksi görüşün benimsenmesi durumunda BK m. 396'daki fesih kavramının açıklanamayacağını belirtmektedir. age, s. 24 -25. Aksi görüş için bkz. **Akıncı**, age, s. 48.

<sup>307</sup> **Karahasan**, agş, s. 1124.

<sup>308</sup> **Berki**, age, s. 177, dn. 2; **Taşdelen**, agt, s. 14; **Efendiye**, agt, s. 26.

<sup>309</sup> **Gümüş**, age, s. 184; **Şahiniz**, age, s. 9, dn. 11.

<sup>310</sup> **Şahiniz**, age, s. 9, 26. Bkz. aşı. § 3, IV.

<sup>311</sup> Öğretideki genel kanı, doktorun hastayı tedavi etmesi, özel ders verilmesi, bir veterinerin hayvanı tedavi etmesi, hukukçunun mütalâa vermesi... gibi sözleşmelerin vekâlet sözleşmesi olduğu yönündedir. Ancak bu vekâlet sözleşmeleri bir hukukî işlemten ziyade, maddî bir fiilin yapılmasını konu alır. Bu konuda ayrıntılı bilgi ve örnekler için bkz. **Tandoğan**, age, s. 359-360; **Gürsoy**, age, s. 134; **Aral**, age, s. 405-406; **Olgaç**, age, s. 44-45; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 555; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 350; **Akipek**, age, s. 33; **Özkaya**, age, s. 19; **Canyürek**, agm, s. 141.

Karş. **Berki**, age, s. 158; **Savaş**, agm, s. 593; **Akbıyık**, agm, s. 222; **Yalçınduran**, age, s. 28, 64 vd, 127 vd; **Başpınar**, age, s. 73-74; **Akgün**, agm, s. 1397.

Onun en yaygın türünü sözleşmeler oluşturmakla birlikte, bu kavram sadece sözleşmelerden ibaret değildir<sup>313</sup>. Bu anlamda, vekil hukukî işlem grubuna giren sözleşmeleri müvekkili adına yapabileceği gibi, sözleşme olarak değerlendirilmeyen, ama hukukî işlem sayılan diğer işlemleri<sup>314</sup> de yapabilir. Dahası, vekâlet sözleşmesinin konusunu salt maddî fiiller de oluşturabilir. Bu unsur vekâletin en önemli niteliği iken<sup>315</sup> tellâlin, lehine tellâllık yaptığı kimse ad ve hesabına bir hukukî işlem yapması söz konusu olmadığı gibi, vekilden farklı olarak zamanının tamamını müvekkili için ayırması da zorunlu değildir; çünkü onun yapacağı işlerin içeriği tam olarak belirli değildir<sup>316</sup>. Başka bir deyişle, tellâlin müvekkili ad ve hesabına hukukî işlem yapması çok istisnâî bir durumken, vekâlet sözleşmelerinin en yaygın türünü, hukukî işlemlerin yapılması için verilen vekâlet oluşturmaktadır.

Yukarıda tellâllığın vekâletin özel bir türü olduğu belirtilmişti. İşte tellâllık sözleşmesi, hukukî işlemlere ilişkin vekâletin değil; öğretide *Tandoğan*<sup>317</sup>, *Şahiniz*<sup>318</sup> ve *Gautschi*'nin<sup>319</sup> isabetle belirttiği gibi *maddî fiillerin yapılmasını içeren vekâletin* özel bir türüdür<sup>320</sup>. Çünkü (hukukî işlemleri yapmayı yüklenen) vekilden farklı olarak tellâl, taraflar adına sözleşme kurmamakta, onları sadece buluşturmaktadır. Bu “*buluşturma*” eylemi ise hukukî işlem değil, maddî bir fiildir. Maddî fiillerde ise temsil olmaz<sup>321</sup>. Çünkü bunlarda hukukî sonuç herhangi bir irade ya da bilgi açıklamasına değil, doğrudan doğruya maddî eyleme bağlanır<sup>322</sup>.

Temsil yetkisi ile vekâlet arasındaki ilişki bazen ayırt edilemeyecek şekle bürünmektedir. Aslında, günlük hayatta vekâletten bağımsız bir temsil ilişkisi (BK m. 32 vd) rastlanılan bir durum değildir. Aksine, bunların bir arada bulunması, işin doğası gereğidir. Böylece, hukukî işlemlere ilişkin vekâlette, vekilin temsil yetkisine sahip olması gereği ortaya çıkmaktadır. Zira

---

<sup>312</sup> Hukukî işlem, hukukî sonuç doğurmaya yönelmiş irade açıklamasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Hatemi**, Hüseyin: *Medenî Hukuka Giriş*, B. 3, İstanbul 2004, s. 140 vd; **Serozan**, age, s. 238 vd.

<sup>313</sup> Örneğin, bir kambiyo senedi -bono, poliçe, çek- düzenlemek sözleşme değildir; ama bir hukukî işlemidir. Çünkü bu taahhütle, yani irade açıklamasıyla hukukî bir sonuç doğmuştur. Nitekim BK m. 388/III’te vekilin özel yetki ile müvekkili adına kambiyo taahhüdünde de bulunabileceği belirtilmiştir.

<sup>314</sup> Bunlara, “*Hukukî İşlem Benzeri Fiil*” denilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Hatemi**, age, s. 140; **Serozan**, age, s. 234.

<sup>315</sup> Bu yönde bkz. **Berki**, age, s. 175.

<sup>316</sup> **Tandoğan**, age, s. 380; **Sarı**, age, s. 28; **Yasasever**, agm, s. 665; **Karahasan**, agş, s. 1124.

<sup>317</sup> “...zira, tellâl temsil yetkisini haiz olmayıp sadece bir akit yapma olanağını göstermek veya ait öncesi görüşmelere ve pazarlığa katılmak suretiyle aracılıkta bulunur”. **Tandoğan**, age, s. 360. Ayrıca, bu yönde bkz. **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 454.

<sup>318</sup> age, s. 21–22.

<sup>319</sup> Art. 394, N. 5 (**Şahiniz**, age, s. 22’den naklen).

<sup>320</sup> Bu görüş doğrultusunda bir tanım vermemiz gerekirse, “tellâllık, maddî fiillere ilişkin vekâletin ücretli olanıdır”.

<sup>321</sup> **Oğuzman/Öz**, age, s. 154, dn. 544; **Eren**, age, s. 384; **Akbıyık**, agm, 219; **Gümüş**, age, s. 29; **Akıncı**, age, s. 32.

<sup>322</sup> **Serozan**, age, s. 235.

vekâlet iç ilişkisi, temsil dış ilişkisi ilgilendirmektedir<sup>323</sup>. İç ilişkisi ilgilendiren vekâlet sözleşmesi ile vekile temsil yetkisi verilmezse, bu işlemin dış ilişkide icra edilmesi hem müvekkil hem, üçüncü kişi açısından sorun oluşturur. Çünkü müvekkil her ne kadar, vekâlet sözleşmesi ile iç ilişki bakımından vekille hukukî bir bağ kurmuşsa da, bu bağın dış ilişkide de hüküm doğurması ve vekilin müvekkil adına hukukî işlemler yapabilmesi, onun temsil yetkisine sahip olmasını gerektirir<sup>324</sup>. İşte bunu düşünen kanun koyucu, hukukî işlemlere ilişkin vekâletle temsilin yollarını birleştirmiş ve Borçlar Kanunu’nun 388. maddesinin II. fıkrasına kanunî bir karine koymuştur<sup>325</sup>. Buna göre, eğer vekâlet *hukukî işlemlerin yapılmasını konu alıyorsa*, vekil kanunî karine gereğince (*Rechtsvermutung*) temsil yetkisine de sahiptir<sup>326</sup>. Bu yüzden, bu tür bir vekâlette, vekil müvekkilinin doğrudan veya dolaylı temsilcisi olarak hareket eder<sup>327</sup>. Hükümün karşıt kavramından çıkan sonuç, bu karinenin “*maddî fiilleri*” içeren vekâlette uygulanamayacak olmasıdır. Kaldı ki buna gerek yoktur; çünkü bu tür bir vekâlette vekil müvekkili ad ve hesabına hukukî işlemler (veya hukukî işlem benzerleri) yapmaz, özellikle müvekkil için haklar kazanmaz, borçlar da yüklenmez<sup>328</sup>; tersine maddî bir fiilde bulunur.

O hâlde, bu açıklamalarımızdan şu sonuçları çıkarabiliriz:

1. ÖNERME : *Tellâllık maddî fiillere ilişkin vekâletin özel bir türüdür.*
2. ÖNERME : *Maddî fiillere ilişkin vekâlette vekilin temsil yetkisine sahip olduğu karinesi geçerli değildir (BK m. 388/II’nin karşıt yorumu).*
3. SONUÇ/VARGI : *O hâlde tellâlin müvekkilini temsil yetkisi yoktur.*

<sup>323</sup> Tandoğan, age, s. 357; Olgaç, age, s. 100; Oğuzman/Öz, age, s. 161; Hatemi/Serozan/Arpacı, age, s. 392; Akbiyık, agm, s. 217, 219; Aral, age, s. 411; Serozan, age, s. 286; Akipek, age, s. 46, dn. 55; Uygur, C.VII, s. 8481; Zevkililer, age, s. 359; Başpınar, age, s. 100–101; Özkaya, age, s. 20; Emiroğlu, agm, s. 111.

<sup>324</sup> Bu konuda bkz. Tandoğan, age, s. 394; Esener, age, s. 63; Akipek, age, s. 46; ayrıca bkz. Akbiyık, agm, s. 220–221; Başpınar, age, s. 100.

<sup>325</sup> Aral, age, s. 415. Aksi görüş için bkz. Esener, age, s. 66. İSBK m. 396’ya göre; “*vekâlet, en başta vekâletin yerine getirilmesi için gereken hukukî eylemlere temsil yetkisini de içine alır*”. Bkz. Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 692.

<sup>326</sup> Aral, age, s. 415; Akbiyık, agm, s. 224; Akipek, age, s. 46; Akgün, agm, s. 1403; Hatemi/Serozan/Arpacı, age, s. 405; Tandoğan, age, s. 394.; Karahasan, age, s. 988; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 571–572; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 362; Şahiniz, age, s. 24; Akyiğit, Temsil Yetkisi, s. 421.

Fransız, Avusturya ve İtalyan Hukuklarında vekâlet ve temsil arasındaki ilişki için bkz. ve karşı. Tandoğan, s. 357. Ayrıca bkz. Belgesay, Mustafa Reşit: “Azledilen Mümessilin Tazminat Hakkı ve Kanun Hilesi”, AD 1962, Y. 53, S. 11–12, s. 1188; Gümüş, age, s. 29.

<sup>327</sup> Bkz. Tandoğan, age, s. 357; Esener, age, s. 66; Yavuz, agt, s. 28; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 694; Akbiyık, agm, s. 224; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 556, 572; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 351, 362; Şahiniz, age, s. 24; Akipek, age, s. 33, 46; Yalçınduran, age, s. 27.

<sup>328</sup> Bu konuda bkz. Tandoğan, age, s. 359; Hatemi/Serozan/Arpacı, age, s. 392; Savaş, agm, s. 586; Karahasan, age, s. 966; Gümüş, age, s. 30; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 555; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 350; Akipek, age, s. 33, 56; Uygur, C.VII, s. 8483; Yalçınduran, age, s. 28; Başpınar, age, s. 73; Canyürek, agm, s. 142.

Dikkat edilirse Borçlar Kanunu'nun 404 vd maddelerinde, (TTK m. 105'ten farklı olarak) adi işler tellâlinin temsil yetkisine sahip olmadığına dair bir hüküm bulunmamaktadır. Yukarıdaki yorum ile tellâlin müvekkilini temsil yetkisine sahip olmadığı ortaya çıksa da, böyle bir düzenlemenin Borçlar Kanunu'nda da yer alması isabetli olabilirdi. Tellâl kanun gereğince temsil yetkisine sahip kılınmadığından, -hukukî işlemleri yapan vekilden farklı olarak- müvekkili adına sözleşme yapması, özel olarak yetkilendirilmesine bağlıdır (TTK m. 105)<sup>329</sup>.

Tellâl da aynen vekil gibi üstlendiği aracılık faaliyetini sözleşmeye uygun olarak yerine getirmek zorundadır. Bilindiği gibi, vekâlet sözleşmesinin unsurlarından biri de vekilin edim sonucundan değil; edim fiilinden sorumlu olmasıdır<sup>330</sup>. Vekil, üstlendiği iş görme borcunu özenle yerine getirmekle yükümlü olmasına rağmen, öngörülen sonucun gerçekleşmemesinden sorumlu değildir; yeter ki özen ve sadakat borcuna uygun davransın<sup>331</sup>. Oysa vekilden farklı olarak tellâlin ücrete hak kazanması, sözleşmede öngörülen sonucun gerçekleşmesine bağlıdır<sup>332</sup>. Bu noktada, vekille tellâl arasındaki en temel fark ise, vekilin bu borcuna aykırı davrandığı zaman müvekkiline karşı sorumlu olmasıdır; çünkü bu bir borçtur. Oysa bu, tellâl için bir külfet olduğundan, aykırı (başka bir borç ihlâli olmadığı sürece) davranış sadece ücret ve masraf isteme hakkından mahrum kalınması sonucunu doğurur (BK m. 407; TTK m. 110).

Vekil vekâlet işini yürütürken kural olarak bağımsız hareket eder. Bu bağımsızlığın dış sınırını ise Borçlar Kanunu'nun 389. maddesindeki talimatlara uyma borcu belirler. Tellâl da vekil gibi aracılık faaliyetini müvekkilinden bağımsız olarak yürütür. Hatta onun tellâla vekil gibi emir ve talimat vermesi kural olarak söz konusu değildir. Yani, tellâlin bağımsızlığı vekile göre daha geniştir. Vekil ise nispi bağımsızdır<sup>333</sup>. Bu bağımsızlık, vekilin müvekkilinin çıkarına belli bir sonuca ulaşmak için iş görürken, o amaca erişmede belli ölçüde karar vermek zorunda olmasının bir sonucudur<sup>334</sup>. Vekil başkasının menfaatine ve yararına iş gördüğünden, müvekkilin işin yapılması konusundaki talimatlarına uygun davranılması, özen ve sadakat borcunun gereği ve hatta bir yansımasıdır. Ancak, sözleşmeye işin icrasına ilişkin olarak konulacak hükümlerle veya müvekkilin sonradan vereceği talimatlarla bu bağımsızlık önemli ölçüde sınırlandırılabilir<sup>335</sup>.

---

<sup>329</sup> Hatta bu işlemler BK m. 388/III'ün saydığı işlemlerden ise, genel bir yetki dahi yetmez; tellâla bu konuda özel yetki verilmesi gerekir.

<sup>330</sup> Edim fiili-edim sonucu kavramları ile ilgili ayrıntılar için bkz. **Tandoğan**, age, s. 363; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 422; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 559, 561; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 351, 353; **Aral**, age, s. 407; **Akıpek**, age, s. 36, 52; **Uygur**, C.VII, s. 8487; **Zevkliler**, age, s. 360; **Özkaya**, age, s. 21; **Savaş**, agm, s. 599; **Yalçınduran**, age, s. 32, 68; **Başpınar**, age, s. 60 vd; **Gümüş**, age, s. 73 vd.

<sup>331</sup> Bu konuda bkz. **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 559; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 351; **Akıpek**, age, s. 36; **Yalçınduran**, age, s. 32; **Başpınar**, age, s. 60.

<sup>332</sup> **Yalçınduran**, age, s. 53.

<sup>333</sup> Bu konuda bkz. **Tandoğan**, age, s. 374; **Karahasan**, age, s. 980; **Gümüş**, age, s. 31; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 564; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 356; **Akıpek**, age, s. 35, 52; **Yalçınduran**, age, s. 36, 48; **Uygur**, C.VII, s. 8487; **Başpınar**, age, s. 79; **Akıncı**, age, s. 6; **Sarı**, age, s. 21 vd; **Özkaya**, age, s. 22.

<sup>334</sup> **Karahasan**, age, s. 980.

<sup>335</sup> **Tandoğan**, age, s. 374.

Kuşkusuz, tellâl da vekil gibi iş görme edimini kendisi değil başkasının menfaatine yaptığından müvekkilinin iradesine aykırı davranamaz; fakat bu bağımlılık vekilinki kadar sıkı değildir. Bunun temel nedeni, tellâl ile müvekkili arasındaki ilişkinin vekâletteki gibi az-çok süreklilik arz etmemesi, tellâlin (hukukî işlemler için görevlendirilen) vekil gibi temsil yetkisine sahip olmaması ve en önemlisi de vekile göre bağımsız olmasıdır<sup>336</sup>. Tellâl da tıpkı vekil gibi müvekkilin menfaatlerini korumak ve eğer her iki tarafa da aracılık ediyorsa tarafların menfaatlerini dengede tutmak zorunda olduğuna göre, aralarındaki bağımsızlık ilişkisine zarar vermemek koşuluyla müvekkil belli oranda ona talimat verebilir ve tellâl buna uymak zorundadır<sup>337</sup>.

Borçlar Kanunu'nun 394. maddesinde, müvekkilin vekile karşı olan borçları arasında, vekil tarafından yapılan masraf ve verilen avansların müvekkil tarafından ödenmesi düzenlenmiştir. Gerçekten, bu hükme göre müvekkilin, vekilin vekâlet sözleşmesine uygun olarak vekâlet konusu şeyi ifa için yaptığı masraflar ve verdiği avansları faiziyle birlikte ödemesi gerektiği gibi, vekilin üstlendiği borçlardan da onu kurtarması gerekir. Vekil, müvekkili ad ve hesabına hareket ettiği için onun doğrudan etkilediği yer müvekkilin hukukî alanıdır. Bu görevin yerine getirilmesi için gereken masraf, avans ve üstlenilen borçların ödenmesi, işin niteliği gereğidir. Oysa müvekkilin tellâla avans vermesi veya tellâlin müvekkili adına borç yüklenmesi söz konusu olmayacağı için tellâllık ilişkisinde müvekkilin böyle bir borcu da kural olarak olmaz. Bunun olması için, tellâla aynı zamanda vekâletin de verilmesi gerekir. Nitekim İsviçre Federal Mahkemesi, bir kararında bu gereği vurgulamıştır<sup>338</sup>. Bunun dışında, tellâl en fazla masrafların ödenmesini isteyebilir ki, bunun için de tarafların bu konuda anlaşması gerekir (TTK m. 109 ve BK m. 405/III). Meğerki Türk Ticaret Kanunu'nun 110 ve Borçlar Kanunu'nun 405. maddesindeki koşullar gerçekleşsin ve tellâl bu haktan dahi mahrum olsun.

Tellâllık da vekâlet de birer iş görme sözleşmeleridir. Her ikisinde de vekil ve tellâl müvekkillerinin menfaatine bir işi veya hizmeti görmeyi taahhüt ederler. Bu açıdan bakıldığında, işi “*özen ve sadakatle*” yerine getirme borcu, özel bir önem ve anlam taşır<sup>339</sup>.

Gerek tellâl, gerek vekilin işi bizzat ifa yükümü bulunmaktadır. Bunun istisnaları ve bundan doğan sorumluluk hakkında her ikisi için de Borçlar Kanunu'nun 391. maddesi uygulama alanı bulur.

<sup>336</sup> Bu yönde bkz. **Yalçınduran**, age, s. 54; **Şahiniz**, age, s. 28.

<sup>337</sup> Bu konuda bkz. aşağıda, § 8, I, 4.

<sup>338</sup> BGE, 1. HD. 14.6.1955, (Jdt. 1956 I 114), **Kaneti**, Selim: İsviçre Federal Mahkemesinin Borçlar Hukuku Kararları, (1955–1964), C. II, Özel Borç İlişkileri, Borç İlişkilerinde Yasaların Çatışması, Ankara 1968, s. 161; **Kaneti**, Salamon: “İsviçre Federal Mahkemesinin Borçlar Hukuku Kararları”, İstBD 1957, C. XXXI, S. 6, s. 3 vd. (BGE 81 II 358=Jdt 1956 I 114; aynı Karar için bkz. **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, ags, s. 171; **Uygur**, C.VIII, s. 8979 ).

<sup>339</sup> Bu konuda bkz. aşağıda, § 8, I, 2.

Tellâllık sözleşmesi, az-çok tesadüfe bağlı bir sözleşmedir. Çünkü müvekkil, kural olarak tellâlin bulduğu kişi ile sözleşme yapıp yapmama serbestisine sahiptir. Benzer durum vekâlet sözleşmesi için de geçerlidir. Gerçekten de vekil özen borcuna ister uygun davransın, ister davranmasın, sonucun gerçekleşmesi az-çok tesadüfidir<sup>340</sup>.

Son olarak, tellâllık ilişkisinin sona ermesine ilişkin olarak Borçlar Kanunu ile Türk Ticaret Kanunu'nda bir hüküm olmadığı için vekâlet sözleşmesinin sona ermesine ilişkin Borçlar Kanunu'nun 396 ilâ 398 arasındaki hükümler tellâllık için de uygulama alanı bulur.

### § 3 — TELLÂLLIK SÖZLEŞMESİ

#### I. KURULUŞU ve ŞEKLİ

##### A - K u r u l u ş u

Tüm sözleşmelerde olduğu gibi, tellâllık sözleşmesinin kurulması için de tarafların karşılıklı ve birbirine uygun surette iradelerini beyan etmeleri gerekir (BK m. 1). Bu bir hukukî işlem olduğundan, hukukî işlemlerin geçerli olabilmesi için gerekli koşullar (fiil ehliyeti gibi), burada da aranacaktır.

Tellâllık sözleşmesinin kurulması için tarafların sözleşmenin esaslı noktaları üzerinde uyuşmaları gerekir. Tarafların ikincil noktalarda suskun kalmaları sözleşmenin kurulmasını engellemez (BK m. 2). Bu sözleşmede müvekkil, aracılık veya sözleşmenin yapılması olanağının hazırlanması faaliyeti karşılığında tellâla bir ücret ödemeyi; tellâl ise bu ücret karşılığında müvekkil ile üçüncü kişi arasında sözleşmenin yapılması olanağını hazırlamayı veya sözleşmenin kurulmasına aracılık etmeyi kabul etmiş olmalıdır<sup>341</sup>.

Tellâllık sözleşmesinde, tellâlin hangi sözleşmenin yapılmasına olanak hazırlayacağı veya aracılık edeceği de saptanmalıdır<sup>342</sup>. Tellâlin bu faaliyetler için genel olarak görevlendirilmesi düşünülemez. Çünkü böyle bir durum tellâl ile iş sahibi arasındaki ilişkiyi sürekli kılacağından bu durum tellâllığın temeliyle bağdaşmaz. Bu olasılıkta, koşulları varsa acentelik ilişkisi söz konusu olabilir<sup>343</sup>.

##### B - Ş e k l i

Sözleşmenin kurucu unsuru olan icap ve kabul adı verilen iradelerin geçerliliği için bunların belli bir şekilde açıklanmasının zorunlu olup olmadığı, sözleşmelerin şekle bağlı olup

<sup>340</sup> Başpınar, age, s. 137.

<sup>341</sup> Bkz. Taşdelen, agt, s. 35; Efendiye, agt, s. 27; Şahiniz, age, s. 12, 47.

<sup>342</sup> İsviçre Federal Mahkemesi'ne göre, 'tellâlin kararlaştırılan ücrete hak kazanabilmesi için ne çeşit bir faaliyet göstereceği sorunu, sözleşmenin esaslı noktalarındandır. Tellâllık sözleşmesinin CO Art. 2 (BK m. 2) gereğince bağlı olabilmesi için, tarafların bu nokta üzerinde uyuşmaları gereklidir. Bütün hal ve şartların, özellikle tarafların önceki ve sonraki davranışlarının değerlendirilmesi yoluyla bu noktada bir uyuşmanın var olup olmadığı, varsa kapsamının ne olduğu incelenmelidir'. Şahiniz, age, s. 47.

<sup>343</sup> Bu yönde bkz. Taşdelen, agt, s. 35, 49; Efendiye, agt, s. 27.

olmamasıyla ilgili bir sorundur<sup>344</sup>. Bu konudaki temel düzenlemeyi getiren Borçlar Kanunu’nun 11. maddesine göre, sözleşmenin geçerliliği, kanunda aksine düzenleme olmadığı sürece herhangi bir şekle bağlı değildir. Tellâllık sözleşmesinin şekline ilişkin olarak Türk Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu, kural olarak bu hükümden farklı bir düzenleme getirmemiştir<sup>345</sup>. Dolayısıyla, taraflar bu sözleşmeyi, sözlü-yazılı veya açık-zımnî irade beyanları ile kurabilirler; yeter ki sözleşmenin esaslı noktalarında anlaşmış olsunlar. Bu yüzden, bu sözleşme ve ondan doğan alacak hakkı, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nca izin verilen her türlü delille ispat edilebilir (HUMK m. 288 vd)<sup>346</sup>.

Hukukumuzda tellâllık sözleşmesinin şekle bağlı olmaması kuralının istisnalarından birini, Borçlar Kanunu’nun 404. maddesinin III. fıkrası oluşturmaktadır. Buna göre, “*gayrimenkul tellâllığı akdi, yazılı şekilde yapılmadıkça muteber olmaz*”. Bu hüküm Borçlar Kanunu’nun ilk şeklinde bulunmayıp, Kanun’a 29.6.1956 tarih ve 6763 sayılı “*Türk Ticaret Kanununun Meriyet ve Tatbik Şekli Hakkında Kanun*”un 41. maddesinin (g) bendi ile eklenmiştir<sup>347</sup>.

Şekil konusunda verilecek diğer bir örnek, 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu’nun 19 ve onun uygulama Yönetmeliği’nin 15. maddesinde yer almaktadır. Aşağıda görüleceği gibi, Kanun iş tellâllığı sözleşmesi için bir şekil koşulu getirmemesine rağmen, Uygulama Yönetmeliği’nin 15. maddesinin II. fıkrasında, -kanaatimizce- bir şekil koşulu öngörülmüştür. Buna göre, işverenlerden (veya istisnaen işçiden ücret istediği hâllerde işçiden) alınacak ücret, taraflar arasında yapılacak *yazılı sözleşmede* belirtilir. Görüldüğü gibi, Kanun’da aranmayan bir

<sup>344</sup> Bu konudaki açıklamalar için bkz. **Kılıçoğlu**, Ahmet: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 4, Ankara 2004, s. 72; **Eren**, age, s. 236-237; **Oğuzman/Öz**, age, s. 113 vd.

<sup>345</sup> “...TTK’ da ticaret tellâllığına müteallik akitlerin yazılı şekilde yapılacağına dair amir bir hüküm mevcut değildir”. TD, 15.9.1961, E. 1961/4509, K. 1961/3882 (Batider 1963, C. II, S. 1, s. 3; **Çevik**, agş, s. 274. Aynı yönde bkz. 11. HD, 3.12.1990, E. 1990/7667, K. 1990/7730 (YKD 1991, C. 17, S. 7, s. 1037-1038; aynı Karar için bkz. **Eriş**, agş, s. 1255, No: 14; **İpekçi**, agş, s. 776, No: 33; **Uygur**, C. VIII, s. 8995; **Moroğlu**, age, s. 118; [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1989-7667.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1989-7667.htm)); TD, 24.5.1968, E. 1968/922, K. 3210 (**Doğanay**, agş, s. 566, dn. 43; **İpekçi**, agş, s. 771, No: 13).

<sup>346</sup> HGK, 1.12.1972, E. 596, K. 947 (**Doğanay**, agş, s. 576, dn. 59; **İpekçi**, agş, s. 784, No: 1); 11. HD, 3.12.1990, E. 1990/7667, K. 1990/7730 (YKD 1991, C.17, S.7, s. 1037-1038; aynı Karar için bkz. **Moroğlu**, age, s. 118; [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1989-7667.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1989-7667.htm)).

“...Türk Ticaret Kanunu’nun ticaret işleri tellâllığına ilişkin 100 ve onu takip eden maddelerinde ticaret tellâllığı akitlerinin yazılı şekilde yapılacağını gösteren bir hüküm mevcut değildir... Diğer taraftan HUMK’ un 288. maddesi hükmünce... senetle ispat olunması gerekir”. TD, 15.11.1961, E. 4508, K. 3802, Batider 1963, C. II, S. 1, s. 112. Bu yönde bkz. 13. HD, 11.3.1996, E.1996/1614, K.1996/2226 [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1996-1614.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1996-1614.htm).

<sup>347</sup> Bu madde ile ilgili Adliye Encümeni Mazbatası: «...Tatbikatta gayrimenkul tellâllığına ait faaliyetlerde önlenmesi lâzım gelen birtakım kötü hareketlere mevzu olmaktadır. Bunlardan başlıcası bir kimsenin herhangi bir iş için vazifelendirmede bir tellâlin onun peşinden kovalayarak bir gayrimenkul alım-satımı yapmış olduğunu tespit edince bu alım satımın kendi aracılığı ile yapılmış olduğu iddiası ile davalar açması ve böylece bir takım redde mahkûm yersiz davaların mahkemeleri boş yere uğraştırmakta olmasıdır. Hem gayrimenkul tellâlları içinde doğrulukla iş görenleri üzüntüye uğratan hem de birçok iş sahiplerini yersiz ve sebepsiz davalarla işgal eden durumlara kesin olarak son vermek maksadıyla gayrimenkul tellâllığı akdinin muteber olması için yazılı şekle bağlanması zarurî görülmüş ve bu itibarla Borçlar Kanununun 404 üncü maddesine bunu bildiren bir hüküm eklenmiştir». Türk Ticaret Kanunu’nun Yürürlüğe Giriş ve Uygulanma Şekli Hakkında Kanun Lâyihası ve Adliye Encümeni Mazbatası (1/151), 2. VII. 1952, Sıra Sayısı 199, Devre X, İçtima 2, s. 16. Ayrıca bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. aşa. § 11.

koşul Yönetmelik’le getirilerek Borçlar Kanunu’nun 11. ve Türkiye İş Kurumu Kanunu’nun 19. maddesine aykırı davranılmıştır<sup>348</sup>.

Şekle tâbi bir hukukî işlem, kanunun öngördüğü şekilde yapılmamışsa geçerli olmayacağından, böyle bir hukukî işlemin varlığı, diğer kesin delillerle, yani yemin<sup>349</sup> ve ikrarla<sup>350</sup> ispat edilemeyeceği gibi<sup>351</sup>, takdirî delil olan tanık dahi (kural olarak) dinlenemez<sup>352</sup>.

Borçlar Kanunu’nun 16. maddesi gereğince, taraflar, kanunen şekle bağlı olmayan bir sözleşmeyi, iradî olarak şekle tâbi kılabilirler. Böyle bir durumda, bu şekle uyulmaması da geçersizlik sonucunu doğurur.

Yukarıda açıklanan durum, geçerlilik şekli ile ilgilidir. Oysa ispat açısından aynı esas geçerli olmayabilir. Gerçekten de Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 288. maddesine göre; bir hakkın doğumu, düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve itfası amacıyla yapılan *hukuksal işlemlerin*, yapıldığı zamandaki miktar veya değeri belli bir miktarı aştığında<sup>353</sup> bunlar ancak kesin delille ispat edilebilir ve karşı taraf razı olmadığı sürece tanık dinlenemez (HUMK m. 289)<sup>354</sup>. Bu nedenle taşınmaz tellâllığı sözleşmesi<sup>355</sup> dışındaki bir tellâllık sözleşmesi, sözlü olarak dahi kurulabilirken, bu sözleşme ile ilgili olarak ortaya çıkacak bir uyuşmazlıkta, işlemin değeri belli bir sınırı aştığında kesin delile ihtiyaç olacak ve böylece delil olmadığından dava kaybedilecektir. Bu yüzden, maddî hukuk açısından bir sorun olmasa da, ilerde ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklarda ispat sorunu yaşamamak için bu sözleşmenin en azından yazılı olarak yapılması tavsiye olunur.

<sup>348</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. aşa. § 12.

<sup>349</sup> Bu yönde bkz. 3. HD, 5.6.1958, E. 4081, K. 3495 (Çernis, Volf: “Ticaret Kanununda Şekilcilik”, I. Banka ve Ticaret Hukuku Haftası, Ankara 1959, s. 32. Aynı Karar için bkz. Doğanay, age, s. 562, dn. 34; Hukuk Postası 1958, Y. 1, S. 1, s. 31-32; Doğanay, İsmail: “Yazılı Şekilde Yapılması Gereken Gayrimenkul Tellâllığı Sözleşmesinde, Her İki Tarafın İmzalarının Birlikte Bulunması Şart Mıdır?”, Batider 1971, C. VI, S. 2, s. 252, dn. 6; İpekçi, agş, s. 770, No: 5; Olgaç, age, s. 198, No: 7).

Yargıtay bu konudaki bir kararında aksi yönde karar vermiştir. Bu Karar için bkz. TD, 3.3.1972, E. 5927, K. 1045 (Karahasan, agş, s. 1125, dn. 136; Erman, Sahir/Elbir, Halit Kemal/Tuncer, Erdoğan: Türk İçtihatlar Külliyyatı, (1972), C. II, İstanbul 1974, s. 230, ayrıca bkz. s. 221–223).

<sup>350</sup> TD, 20.6.1958, E. 4/14, K. 37 (Hukuk Postası 1958, Y. 1, S. 1, s. 31; aynı Karar için bkz. Olgaç, age, s. 199, No: 10).

<sup>351</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder: Medenî Usul Hukuku, B. 15, Ankara 2004, s. 444, 488; Doğanay, agm, s. 252; Doğanay, agş, s. 562, 565.

<sup>352</sup> 3. HD, 24.12.1961, E. 7766, K. 5829 (Olgaç, age, s. 194-195, No: 2); 13. HD, 5.2.1985, E.1984/7888, K. 1985/1010 (YKD 1985, C. XI, S. 9, s. 1345-1346; aynı Karar için bkz. Dalamanlı/Kazancı/Kazancı, agş, s. 165; Karahasan, agş, s. 1125, No: b); 13. HD, 20.1.1992, E. 1991/4859, K. 1992/445 (Uygur, C.VIII, s. 8990; [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1991-4859.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1991-4859.htm)); 13. HD, 21.11.1991, E. 8216, K. 10630; 13. HD, 21.2.1985, E. 643, K. 1135 (Uygur, C.VIII, s. 8981).

<sup>353</sup> Şu an için bu miktar 21.7.2004 tarih ve 5219 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle 430 YTL olmuştur. Maddedeki parasal sınır, 26.9.2004 tarih ve 5236 Sayılı Kanun’un 19. maddesiyle bu Kanun’a eklenen ek 4. madde hükmü gereğince, (yürürlüğe giriş tarihi 1.6.2005) her takvim yılı başından geçerli olmak üzere, önceki yılda uygulanan parasal sınırların, o yıl için 213 sayılı VUK mük. m. 298 uyarınca Maliye Bakanlığınca her yıl tespit ve ilân edilen yeniden değerlendirme oranında artırılması suretiyle uygulanır.

<sup>354</sup> 13. HD, 3.12.2001, E.2001/9336, K. 2001/1123 [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2001-9336.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2001-9336.htm).

<sup>355</sup> ve aşağıda görüleceği gibi, iş tellâllığı sözleşmesi.



## II. TARAFLARI

### A - Genel Olarak

Tellâllık sözleşmesi incelenirken, bu sözleşmenin taraflarının da doğru şekilde tespit edilmesi gerekir. Çünkü bu ilişkide -komisyonculuğa benzer şekilde- iki ayrı sözleşme vardır ve bunların birbirine karıştırılmaması gerekir. Birinci sözleşme, tellâl ile duruma göre sadece bir taraf ya da her iki taraf arasında kurulan *tellâllık sözleşmesidir*. Örneğin, tellâl (T), (A) ile (B) arasında bir sözleşmenin yapılmasını sağlamışsa, tellâllık sözleşmesinin tarafları, T ile A; T ile B veya T ile A, B olabilir. Bir de tellâlin aracılık faaliyeti sonucunda kurulmasını sağladığı sözleşme vardır ki, buna *asıl sözleşme* denilebilir. Asıl sözleşmenin tarafları (A) ile (B)'dir. Bu sözleşmede tellâl, iş sahibi için görülen iş görme ediminin, konusu belirli vekili durumundadır<sup>356</sup>.

Bu sözleşmelerin ayırt edilmesi, ileride özellikle ticaret işleri tellâllığında önem arz edecektir<sup>357</sup>.

### B - Birkaç Kişinin Birlikte Tellâl Olması

Borçlar Kanunu'nun 395. maddesinin II. fıkrası gereğince, birkaç kişi bir müvekkil için tellâllığı birlikte kabul etmişse, işin yapılmasından dolayı müteselsilen sorumlu olurlar. Bunun için, birden çok kişinin tellâllığı birlikte kabul etmeleri, görülen işin konusunun aynı olması ve birlikte hareket iradesinin olması gerekir<sup>358</sup>. Aynı maddenin devamında, vekâleti birlikte gören kişilerin kendi sıfatlarını başkalarına devre yetkileri olmadıkça, yalnız birlikte yapacakları işlemlerle müvekkili bağlayabilecekleri belirtilmiştir. Hükmün bu son kısmı daha çok hukukî işlem için görevlendirilen vekiller için uygulanabilir niteliktedir. Çünkü vekillerin birlikte hareket zorunluluğu, müvekkili borç altına sokan işlemler için öngörülmüştür<sup>359</sup>. Tellâlin ise müvekkil adına hukukî işlem yapması, ayrıca yetkilendirilmediği sürece olası değildir. O yüzden de birlikte '*tasarruf*'ta bulunmaları sorunundan kural olarak bahsedilemez<sup>360</sup>.

### C - Tellâllık Yapamayacak Olanlar

Mevzuatımızda, tellâllık mesleğinin icra edilmesine ilişkin bazı sınırlandırmalar bulunmaktadır. Bu sınırlandırmaların bulunduğu olasılıklarda, ilgili kişilerin bu işi yapmaları ve tellâllık sözleşmesinin tarafı olmaları yasaklanmış ve aksi davranış yaptırıma bağlanmıştır.

---

<sup>356</sup> **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 688; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 427; **Akyazan**, Batider 1972, s. 448; **Şahiniz**, age, s. 26.

<sup>357</sup> Bkz. aşa. § 4.

<sup>358</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Tandoğan**, age, s. 567 vd; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 725; **Karahasan**, age, s. 1079; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 602; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 383; **Özkaya**, age, s. 587.

<sup>359</sup> **Karahasan**, age, s. 1080; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 602; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 383; **Zevkililer**, age, s. 371.

<sup>360</sup> Birden fazla tellâlin birlikte görevlendirilmesi durumunda ücret alacakları için ayrıca bkz. aşa. § 8, II, A, 1, aaa.

11.6.1932 tarih ve 2007 sayılı “*Türkiyedeki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun*”un 1/I/A maddesi gereğince, simsarlık sadece Türk vatandaşlarına hasredilmiş bir meslekti. Ancak, 27.2.2003 tarih ve 4817 sayılı “*Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun*”un<sup>361</sup> 35. maddesi ile bu Kanun yürürlükten kaldırıldığı ve yeni Kanun’da bu yönde bir hüküm öngörülmediği için, yasak ortadan kalkmıştır<sup>362</sup>. Bu Kanun, yabancıların çalışması konusunu Avrupa Birliği Hukuku ile uyumlu ve daha esnek bir şekilde düzenlemiştir. Dolayısıyla, bugün tellâllık faaliyetinin yapılabilmesi, vatandaşlık koşuluna bağlı değildir.

İkinci olarak, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nun<sup>363</sup> 11. maddesinde avukatlıkla bağdaşmayan işler arasında sigorta prodüktörlüğü, tacirlik ve esnafılık da sayılmıştır. Avukat, bu hükümler gereğince tellâllık da yapamaz<sup>364</sup>. Bunu destekleyen bir hüküm, yine aynı Kanun’un 48. maddesinde yer almıştır. Buna göre, avukat veya iş sahibi tarafından vaat olunan veya verilen bir ücret yahut da herhangi bir çıkar karşılığında avukata iş getirmeye aracılık edenler ve aracı kullanan avukatlar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bu konudaki bir diğer hüküm ise, 23.1.1953 tarih ve 6023 sayılı “*Türk Tabipler Birliği Kanunu*”nun<sup>365</sup> 64. maddesinde yer almaktadır. Buna göre “*ücret ve herhangi bir menfaat mukabilinde tabiplere iş getirenler veya delâlet edenlere, üç aydan bir seneye kadar hapis cezası verilir*”<sup>366</sup>.

7.6.1985 tarih ve 3224 sayılı “*Türk Diş Hekimleri Birliği Kanunu*”nun<sup>367</sup> 11. maddesinin (e) bendinde, oda yönetim kurulunun görevleri arasında, diş hekimlerinin hastalarla diş hekimleri arasında aracılık yapmayı meslek edinenlerle işbirliği yapmasının önlenmesi de sayılmıştır. Bu hükme aykırı davranan diş hekimleri, Kanun’un 44. maddesine göre disiplin cezasına çarptırılacakları gibi, bu eylem üç aydan bir yıla kadar hapis ve ağır para cezasını gerektirir. Buna benzer bir hüküm, 9.3.1954 tarih ve 6343 sayılı “*Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun*”un<sup>368</sup> 33. maddesinde yer almıştır. Buna göre, “*iş veya hasta sahipleri ile oda âzası*

<sup>361</sup> RG, 6.3.2003, S. 25040.

<sup>362</sup> Yargıtay ise, **29.3.2004** tarihinde verdiği bir kararında “...olay tarihinde yürürlükte olan 2007 sayılı Kanun’un 1. maddesi gereğince yabancı uyruklu davacının tellâllık (aracılık) faaliyetlerini meslek edinmesinin mümkün olmadığını...” ifade etmiştir (E. 2003/8720, K. 2004/3160 - Yayınlanmamış Karar). Oysa Kararın verildiği tarihte, bu Kanun yürürlükten kalkmıştı.

<sup>363</sup> RG, 7.4.1969, S. 13168.

<sup>364</sup> Çünkü tellâllıkla uğraşan kişi, bu işi az-çok devamlı bir şekilde yapıyorsa ya tacir ya da esnaf konumunda olacaktır. Ayrıca bu konuda bkz. HGK, 5.6.1957, E. 4/14, K. 37 (**Olgaç**, age, s. 199, No: 11; aynı Karar için bkz. **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, ags, s. 169–170; **Uygur**, C.VIII, s. 8998); 4. HD, 2.2.1965, E. 1964/2026, K. 454 (**Olgaç**, age, s. 201–202, No: 12; **Uygur**, C. VIII, s. 8977); 4. HD, 1.6.1965, E. 1964/8907, K. 2929 (**Olgaç**, age, s. 202, No: 14; **Karahasan**, ags, s. 1124, No: 137).

<sup>365</sup> RG, 31.1.1953, S. 8323.

<sup>366</sup> 3. CD, 10.3.1954, E. 6151, K. 1893 (AD 1954, S. 8, s. 1054–1055).

<sup>367</sup> RG, 25.6.1985, S. 18792.

<sup>368</sup> RG, 18.3.1954, S. 8661.

arasında aracılık yapanların...” bu faaliyetlerinin engellenmesi oda yönetiminin görevleri arasında belirtilmiştir. Kanun’un 71. maddesine göre, veteriner hekimlerle iş ve hasta sahipleri arasında bir menfaat karşılığında aracılık yapanlar bir aydan altı aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Görüldüğü gibi, diş hekimleri ve veteriner hekimler, hem kendileri bu konuda aracılık yapamayacak, hem bu işi yapan kişilerin aracılığından faydalanamayacaktır.

Yukarıda açıklananlar dışında, Kanunlarımız bazen de tellâllık yapabilmek için bazı özel koşullar aramaktadır. Örneğin, borsa simsarlığı, iş tellâllığı, sigorta tellâllığı gibi <sup>369</sup>.

### III. KONUSU

Tellâllık sözleşmesinin konusu, tellâlin bir sözleşme kurulması fırsatını gösterme veya o sözleşmenin kurulmasını sağlamak amacıyla gerçekleştirdiği faaliyet (BK 404/I). Bu sözleşme ile müvekkil, tellâla onun araştırıp bulacağı üçüncü kişi ile kendisi arasında tasarladığı sözleşmenin kurulması konusunda aracılık yapma işini vermiş ve bu faaliyete karşılık bir ücret vaat etmiştir. Tellâl ise sözleşmenin konusunu oluşturan işte üçüncü kişiyi araştırıp bulmayı ve aracılık yapmayı üstlendiği işin sözleşme ile sonuçlanmasını sağlamak için gerekli zemini hazırlamayı taahhüt etmiştir<sup>370</sup>. Kısacası, tellâlin üstlendiği faaliyet (edim), bir esas sözleşmenin kurulması fırsatını gösterme veya kurulmasına aracılık etme veya bunların her ikisi oluşturur<sup>371</sup>. Tellâlin bu işteki rolü de sadece sözleşmenin kurulmasına aracılıktan ibaret olup, onun kanun gereği temsil yetkisine sahip olması söz konusu değildir. Bunun doğal sonucu olarak tellâl, aracılık faaliyeti sonucu kurulmasını sağladığı sözleşme ile ilgili olarak herhangi bir hak, borç veya sorumluluk sahibi olmaz<sup>372</sup>.

Tellâllık sözleşmesinin konusunu oluşturan aracılık faaliyetinin kapsamı taraflar arasındaki sözleşmeye göre belirlenir. Aracılık hizmeti, sadece tarafları bir araya getirmekten ibaret bir basitlikte olabileceği gibi, sözleşme taslağını hazırlamak ve pazarlık aşamasına aktif olarak katılmak gibi bir yoğunluğu da içerebilir<sup>373</sup>.

Tellâllık sözleşmesinin konusu ile ilgili olarak kanun herhangi bir sınırlamaya gitmemesine rağmen, ticaret işleri tellâllı ancak ticarî işlere aracılık edebilir<sup>374</sup>. Ayrıca, tellâllık sözleşmesinin

<sup>369</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. aşa § 11 vd.

<sup>370</sup> **Kurtoğlu**, Serda: “Türk Borçlar Hukukunda Taşınmaza İlişkin Simsarlık Sözleşmesi, İstBD 1975, S. 5-6, s. 464; **Doğanay**, ags, s. 557; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 688; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 428; **Şahiniz**, age, s. 1.

<sup>371</sup> Bu konuda bkz. **Şahiniz**, age, s. 8.

<sup>372</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Arslanlı**, age, s. 209; **Edgü**, age, s. 183; **Mimaroğlu**, age, s. 503; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 198; **Domanic**, age, s. 333; **Alver**, age, s. 200; **Baştuğ/Erdem**, age, s. 158; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 688; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 428.

<sup>373</sup> **Deryal**, age, s. 73-74; **Arkan**, age, s. 179.

<sup>374</sup> **Arslanlı**, age, s. 210; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 208; **Baştuğ/Erdem**, age, s. 158.

konusunun emredici hükümlere, ahlâka, adaba, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusunun olanaksız olması durumunda butlan yaptırımını söz konusu olur (BK 19-20)<sup>375</sup>.

#### IV. HUKUKÎ NİTELİĞİ

##### A - Genel Olarak

Borçlandırıcı sözleşmeler, edim ilişkisine göre “*bir tarafa borç yükleyen sözleşmeler*” ve “*iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler*” olarak ikiye ayrılır<sup>376</sup>. Bir tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, taraflardan sadece biri borç altına girmekte, diğer taraf için herhangi bir borç söz konusu olmamaktadır.

İki tarafa borç yükleyen sözleşmeler de kendi içinde “*tam iki tarafa borç yükleyen*”, “*eksik iki tarafa borç yükleyen*” ve “*çok taraflı sözleşmeler*” olarak üçe ayrılır<sup>377</sup>. Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde taraflardan her ikisi de birbirine karşı aslî bir edim yüklenmekte; her ikisinin edimi arasında tam bir karşılıklılık ve bağımlılık bulunmaktadır. Bu nedenle bu sözleşmelere sinallagmatik sözleşmeler denilmektedir<sup>378</sup>.

Eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde ise, tarafların yüklendikleri edimlerin birbiriyle değişimi söz konusu değildir. Bu sözleşmelerde, önce tarafların biri için ivazsız bir aslî edim yükümü (borcu); sonra, bu borç nedeniyle, fakat ondan bağımsız olarak diğer tarafın talî edim yükümü (borcu) doğar<sup>379</sup>. Tellâllık sözleşmesinin hukukî niteliği acaba bu gruplardan hangisine girmektedir?<sup>380</sup>. Aslında bu, tellâllık sözleşmesinin bazı özellikleri nedeniyle son derece güç bir belirlemedir. Bu sorunun yanıtına geçmeden önce, bu konuda öğretilde ileri sürülen görüşleri incelemek gerekecektir:

##### B - Öğretilerdeki Görüşler

Tellâllık sözleşmesinin hukukî niteliği hem Türk öğretisi, hem yabancı öğretilerde tartışmalıdır. Burada sorunu çözmek için tellâlin faaliyetinin mercək altına alınması; bunun için

---

<sup>375</sup> Bkz. **Taşdelen**, agt, s. 36.

<sup>376</sup> **Eren**, age, s. 191.

<sup>377</sup> **Eren**, age, s. 194.

<sup>378</sup> **Eren**, age, s. 194; **Serozan**, age, s. 254.

<sup>379</sup> **Eren**, age, s. 194-195.

<sup>380</sup> Hemen belirtelim ki, bu tespit teorik bir tartışma olmaktan öteye, uygulama açısından da son derece önemli sonuçlar doğuracak niteliktedir. Varılacak sonuca göre, uygulanacak hükümler farklılaşacaktır. Örneğin, bu sözleşme tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme olarak kabul edilirse, BK m. 81'deki ödemezlik def'i hükümleri uygulanabilecek; müvekkil ücret ödeme borcunu yerine getirmediğinde temerrüt hükümlerinin uygulanmasında BK m. 106 vd hükümleri devreye girebilecektir. Eğer eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme olduğu kabul edilirse, ödemezlik def'ine ilişkin hükümler uygulanamayacak; borçlunun temerrüdünde, borcun muaccel olması (BK m. 101/I) ve (gerekiyorsa) ihtar koşulu ile yetinilecek ve bunun dışında mehil (ek süre) tayini (BK m. 106/I) gerekmeyecek, dahası alacaklı lehinde borçlu temerrüdünün özel sonuçları doğmayacaktır (BK m. 107-108).

Bu tartışmanın pratik sonuçları ile ilgili tartışmalar için ayrıca bkz. **Gümüş**, age, s. 196-197; 200-201; **Taşdelen**, agt, s. 110 vd.

tellâlin bir borç mu, yoksa külfet (*Obliegenheit*)<sup>381</sup> altında mı olduğunun saptanması gerekir<sup>382</sup>. Çünkü tellâlin aracılık yapma borcu altında olduğu kabul edilirse, bu sözleşme tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme; külfet olduğu savunulursa eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme olacaktır<sup>383</sup>.

*Olgaç'a göre, "Tellâllık iki taraflı ve karşılıklı borç doğuran akitlerdendir. Onunla, tellâl müvekkil tarafından arzu edilen bir akdin hazırlanmasıyla meşgul olmayı vaat eder. Buna karşılık diğer taraf da tellâla bir ücret ödemeyi taahhüt eyler. Tellâlin borcunun kapsamı önce sözleşmeden, sonra da yerine getirilmesi istenilen akdin niteliğinden çıkarılır. Tellâlin sadece bir akdin yapılması imkânını hazırlaması (şahsî münasebetlerini ortaya koymak, malumat toplamak ve ilân yapmak suretiyle) yahut akdin icrasına aracı olmak ve tekliflerde bulunmak ve fikir vermek suretiyle konuşmalara iştirak etmesi hâllerinde hangisiyle mükellef bulunduğunu anlamak için teamüllerden mülhem olunarak yukarıdaki iki hususa dayanılabilir. Tellâl hiç*

<sup>381</sup> Bu terimin yerine "yükletti" sözcüğünün kullanılması hakkında bkz. **Aday**, age, s. 15-16. Bu terimle ilgili ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Aday**, age, s. 6 vd. Yüklettiler ile Borçlar Hukuku'nun borçları arasındaki ayrımı reddeden 'gerçek borç öğretisi' için bkz. s. 44 vd.

<sup>382</sup> "Külfet, hukuk düzeninin kişiye diğer bir kişi karşısında yüklemiş olduğu davranış olup, yükümlü kişi bu davranışı yerine getirmediği takdirde ya iktisap etmesi gereken bir hakkı kazanamaz ya da böyle bir hakkı kaybeder. Külfet de aynen borç (edim yükümlülüğü) gibi, bir davranışı konu edinir. Ancak, borçta borçlu borçlanmış olduğu davranışı yerine getirmediği takdirde alacaklı borçluya karşı ifa veya tazminat davası açıp, onu zorlayabildiği halde külfette hukuk düzeni diğer kişiye, külfet yükümlüsüne karşı külfet oluşturan davranışı yerine getirmeye ilişkin bir talep ve dava hakkı tanımamıştır. Külfeti oluşturan davranışı yerine getirme diğer kişinin değil, külfet yükümlüsünün yararına sonuçlar doğurur. Külfet yükümlüsü, söz konusu davranışı yerine getirdiği takdirde kendi lehine doğacak bir hakkın kaybını önler. Meselâ, BK 198'e göre, alıcının, teslim aldığı satılanı muayene edip, satılana satıcının sağlaması (tekeffülü) altında bulunan bir ayıp gördüğü zaman bunu satıcıya derhal ihbar etmesi bir külfettir. Alıcı, söz konusu muayeneyi yapmadığı ve gerekli ihbarda bulunmadığı takdirde kanunun ayıba karşı tekeffül sebebiyle kendisine tanımış olduğu hakları kaybeder. BK. 90 vd. maddeleri alacaklıya, borçlu tarafından kendisine yapılacak ifaya katılma külfeti yüklemiştir. Alacaklı, katılma fiillerini yapmadığı takdirde mütemerrit olur. Keza, BK. 44'e göre de zarar gören, zararın doğmasını veya artmasını önleyici şekilde davranmak zorundadır. Bu davranış da bir külfettir. Söz konusu davranışı gerçekleştirmeyen zarar gören ya tazminattan yoksun kalır ya da daha az tazminat alır. Sigorta hukukunda da sigortalıya yüklenmiş bazı ihbar külfetleri vardır". Bkz. **Eren**, age, s. 227, dn. 89. "Eser-Schmidt'e göre yüklettiler, ilgisine bir külfet (*Last*) getirmekle birlikte, bunları yüküm (=Pflicht) olarak nitelendiremeyiz; çünkü bunların etkisi yüklettili kişinin hukuksal iktidarını sınırlandırmaktan ibarettir, yoksa bir başka tarafın (alacaklının) lehine bir bağlılık (borç=*Verbindlichkeit*) sağlamazlar". Bkz. **Aday**, age, s. 4.

Öğretide, "borç", "yükümlülük" ve "külfet" kavramlarının kullanılışında tam bir yeknesaklığın olduğu söylenemez. Yabancı öğretilerde, "yükümlülük" kavramının bir üst kavram olarak kullanılması ve bunların alt başlığının da "borç" ve "külfet" olarak adlandırılmasına rastlanmaktadır. Özellikle, BGB § 311 vd'da 2002'de yapılan değişikliklerle, tüm ifa engelleri için "yükümlülüğün ihlâli" ifadesinin kullanılması, bu durumu destekler niteliktedir. (Bu değişikliklerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Kocayusufpaşaoğlu**, Necip/**Hatemi**, Hüseyin/**Serozan**, Rona/**Arpacı**, Abdülkadir: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, B. 3, C. III, (İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme), İstanbul 2002, s. 119 vd). Türk öğretisinde ise örneğin, **Şahin**, "borç" ve "külfet" kullanırken, "yükümlülük" kavramını kullanmamaktadır (age, s. 13 vd). Buna karşılık, **Başpınar**, vekilin özen borcundan bahsedilemeyeceği, bunun teknik anlamda bir "borç" değil, "yükümlülük" olduğunu belirterek olaya farklı bir bakış açısı getirmiştir. Yazar'a göre, BK m. 390/II vekilin vekâlet görevini ifa ederken davranışını yükümlülük olarak nitelemiştir. Çünkü, özen yükümlülüğünün bağımsız olarak bir davaya konu edilmesi mümkün değildir. O'na göre, yükümlülük kavramı, bir kimsenin kanun tarafından kendisine yüklenen bazı davranışların gereğini yapmadığı takdirde, bir kimsenin haklarını kısmen veya tamamen kaybetmesini ifade eder (Bkz. age, s. 57). **Tekinay**'a göre ise, yükümlülük ile dar anlamdaki borç, daima eş anlamlı sözcükler değildir. Her şeyden önce yükümlülük ahlâk kurallarından da doğabilir. Tamamen hukuk alanında kalan yükümlülükler bile borç ilişkilerine hasredilemez. Örneğin, bir derneğin üyelerinin dernek tüzüğüne uymakla yükümlü olduğundan bahsedilir. Bu yükümlülükler, mevcut hukukî ilişkiler içinde yer aldıkları hâlde birer borç niteliğinde sayılmaz (Bkz. **Tekinay**, Selâhattin Sulhi: Borçlar Hukuku, İstanbul 1971, s. 27-28). Biz, çalışmamızda, esas olarak "borç" kavramını kullanacağız.

<sup>383</sup> Bu konuda bkz. **Şahin**, age, s. 15.

gayret göstermezse, sözleşmeyle üzerine aldığı borcu ihlâl etmiş sayılır ve 96. madde uyarınca sorumlu olur... Tellâl, müvekkil menfaatine her türlü gayreti göstermekle mükelleftir”<sup>384</sup>. Görüldüğü gibi *Olgaç*, bu sözleşmeyi tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme olarak nitelemiş ve bunun doğal sonucu olarak da tellâlin borç altında olduğunu ileri sürmüştür.

*Karayalçın*, bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmektedir: “Tellâl ile talimat veren şahıs arasındaki ilişkinin mahiyeti münakaşalıdır. Bazıları bu münasebetin tek taraflı, yani sadece bir tarafa vecibe tahmil eden bir akid telâkki etmektedir. Bu tel telâkkiye göre iş gördürenin vecibesi aracılık işi gerçekleştiği zaman tellâla ücret tediye etmekten ibarettir. Bu görüşü benimseyenler tellâlin aracılık yapmakla mükellef olmadığını, tellâllık mukavelesinin vekâlet akdinin, iş görme mukavelesinin bir nevi bulunmadığını ve dolayısıyla BK. 404 f.2 ile vekâlet hükümlerine yapılan atıfta «vekâlet» kelimesinin teknik anlamda kullanılmadığını iddia ederler. Bundan dolayı tellâlin akdin meydana gelmesi için fırsatlar aramaya ve bunlar hakkında bilgi vermeye veya müstakbel taraflar arasında müzakere ve aracılık yapmaya mecbur olup olmadığı şüphelidir. Bu sebeple tellâlin aracılık işi yapmakla mükellef tutulması isteniyorsa talimat veren şahsın bu ciheti tellâllık mukavelesinde açıkça belirtmesinde fayda vardır<sup>385</sup>”. Kanaatimizce, taraflar *Karayalçın*’ın belirttiği gibi tellâlin yükümlülük altında olduğunu kararlaştırırlarsa, tellâllık sözleşmesi renk değiştirerek vekâlet sözleşmesine benzemeye başlar. Başka bir deyişle, böyle bir durumda tellâl, sadece temsil yetkisine sahip olmayan bir vekil olur<sup>386</sup>. Eğer bu yetki de verilirse, artık o kişiyi tellâl değil, vekil olarak kabul etmek gerekir.

Bu konuda *Becker*, İsviçre Borçlar Kanunu’nun 412. maddesinde, (Borçlar Kanunu’nun 404. maddesinin II. fıkrasının karşılığı olarak gelen) “tellâllık sözleşmesiyle, tellâl, ücret karşılığında bir sözleşmenin kurulması fırsatını göstermeye ya da bir sözleşmenin kurulmasına aracılık etmeye vekâlet alır» hükmünü ele alarak şu değerlendirmelerde bulunmuştur: “Âdi vekâletin aksine, tellâllık sözleşmesinde tellâlin müvekkili için çalışmakla yükümlü olması zorunlu değildir. Ne var ki tellâl ücretini yalnız sözleşmesel koşullar gerçekleşirse alabilir. Aracılık edilen işin meydana gelmesi, tellâllık ücretinin ödenmesi borcunun yalnız hukukî koşuludur... Yasamızın sözü [OR Art. 412’deki “vekâlet alır” sözünü kastediyor] şüphesiz bu kavram tanımlamasına aykırı görünmektedir. Çünkü, yasa tellâlin bir sözleşmenin kurulmasına aracılık ‘vekâletini’ alacağını söylemektedir. Bundan tellâlin uygun bir çalışma göstermekle yükümlü olduğu sonucu çıkarılabilir. Fakat yasa hükmünün tarihsel oluşumunun gösterdiği gibi, yasanın amacı bu olamaz. Çünkü 1909 tasarısı, md. 1476’da açıklıkla ‘tellâllık sözleşmesi ile tellâl... bir sözleşmenin kurulmasına aracılık etmekle yükümlü olur’ hükmünü koymuştu. Bu madde yasada

<sup>384</sup> age, s. 190-191. Aynı görüş için bkz. **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 163.

<sup>385</sup> age, s. 504; ayrıca bkz. **Gürsoy**, age, s. 144.

<sup>386</sup> Zaten maddî fiillere ilişkin vekâlet sözleşmesinde vekilin temsil yetkisine sahip olması da gerekmediğinden, tellâllıkla vekâlet arasındaki sınır da kaybolur.

değiştirildi: *Çünkü tellâl yükümlü olmamalıdır ve bu nedenle de böyle bir vekâletin ifası için dava açılmaz. O halde md. 412/BK md. 404'teki vekâlet kelimesi, OR md. 395/BK 386'daki teknik manada anlaşılmamalıdır*<sup>387</sup>. Görüldüğü gibi, yazar, İsviçre Hukuku'nda tellâlin teknik anlamda bir borç altında olmadığını belirterek, kanımızca isabetli bir yorum yapmıştır. Ayrıca, İsviçre kanun koyucusunun eski metindeki ifadeyi almaması da bu düşünceyi desteklemektedir.

Öğretide *Schneider/Fick* tellâlin, kaynağını sadakat ve özen borcundan alan bir ifa yükümlülüğü altında olduğunu iddia etmektedir. Bu görüş kabul edildiğinde, artık tellâlin edimi ile müvekkilin edimi arasında bir karşılıklık bulunduğu kabul edilecek; dolayısıyla bu sözleşme tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme sayılacaktır<sup>388</sup>.

*Şahiniz*, tellâlin müvekkili için gerçekleştirdiği faaliyetin bir borç değil, külfet olduğunu ileri sürmektedir. Tellâlin aracılık faaliyetinde bulunması, müvekkilin ücret ödeme borcunun doğması için gerekli koşullardan birini oluşturur. Aracılık faaliyetinde bulunma, tellâl açısından bakıldığında ücrete hak kazanmak için yerine getirilmesi gerekli bir külfet niteliğindeyken, müvekkil açısından bakıldığında, ücret ödeme borcunun doğumu için gerekli olan geciktirici koşullardan birisidir. Buradaki külfetin konusu ise *'esas sözleşmenin kurulmasına yönelik olarak aracılık faaliyetinde bulunmaktır'*. Böylece, söz konusu külfetin yerine getirilmemesi, tellâlin ücrete hak kazanamamasına neden olacaktır. Yazara göre, tellâllık sözleşmesinin kurulması ile tellâl müvekkile karşı sadakat borcu altına girmektedir. Ancak, müvekkilin ücret ödeme borcu ile tellâlin sadakat borcu birbiriyle değişim ilişkisi içinde olmadığı gibi, tellâlin aracılık edimi de bir *'külfet'* niteliğinde bulunduğundan, müvekkilin ücret ödeme borcu ile herhangi bir değişim ilişkisi içinde bulunmamaktadır. Bu nedenle, tellâllık sözleşmesi eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme olarak kabul edilmelidir<sup>389</sup>.

### **C - Hukukî Nitelikle İlgili Bir Sorun: Aktif Çaba Gösterilmesi Gerekip Gerekmediği**

Tellâlin faaliyetini yürütürken, taraflar arasında sözleşmenin kurulması için aktif çaba göstermek zorunda olup olmadığı tartışmalıdır. Konu, tellâlin borç mu külfet altında mı olduğu sorunu ile yakından ilgilidir.

*Arslanlı*'ya göre, tellâllık sözleşmesine Borçlar Kanunu'nun 404. maddesinin II. fıkrasının atfı dolayısıyla vekâlet sözleşmesi hükümleri uygulanacağından, vekâlette olduğu gibi tellâllıkta da tellâl, kendisine verilen işte aracılık yapmayı taahhüt etmiş sayılır. O'na göre, tellâlin aracılık borcu yalnızca müvekkiline üçüncü kişiyi tanıtmaktan veya bildirmekten ibaret olmayıp, tellâlin

<sup>387</sup> Bkz. **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 745; **Becker (Çev. Dura, Suat)**: "Tellâllık Sözleşmesi", YD 1983, C. 9, S. 1-2, s. 76. Bu yönde bkz. **Şahiniz**, age, s. 17.

<sup>388</sup> Bkz. **Şahiniz**, age, s. 16.

<sup>389</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Şahiniz**, age, s. 14 vd.

söz konusu işi yapmak isteyen üçüncü kişiyi bulmaya *çaba sarf etmesi* ve o kişiyi müvekkili ile sözleşme yapmaya yönlendirmesi gerekmektedir. Hatta bununla da kalmayarak tellâlin tarafları bir araya getirdiğinde aralarında meydana gelebilecek anlaşmazlıkları da gidermekle görevli olduğunu belirtmektedir. Ancak, bu görüşü savunduktan sonra, buna bir çekince eklenmekte ve vekâlet sözleşmesinin temel unsurlarından biri olan “*vekilin edim sonucundan değil, edim fiilinden sorumlu olması*” ilkesinin aynen tellâl için de geçerli olduğunu ifade etmektedir. “...Yalnız tellâl, tellâllık akdi ile taahhüt ettiği aracılığın neticesini, yani mukavelenin akdini üzerine almış değildir”. Çünkü o, iş sahibinin müstahdemi olmadığı gibi faaliyetinin zaman ve tarzını istediği gibi belirleyebileceğinden, aracılık taahhüdünün ifası istenebilse dahi bu talebin infazı, hukuken olası değildir. Tellâlin aracılık konusunda hiçbir çaba sarf etmemesi durumunda müvekkili, uğradığı zararın tazminini isteyebilir<sup>390</sup>. Görüldüğü gibi Yazar, ilk başta bunun bir borç olduğunu ve bu yüzden de aktif çaba sarf edilmesinin zorunluluğunu belirtmekte; ancak hemen sonra bunun dava yoluyla uygulanmasının olanaksız olduğunu ifade ederek görüşünü külfete doğru kaydırmaktadır. Aslında bir taahhüdün ifası için müvekkil tellâla ifa veya tazminat davası açamıyorsa, burada aktif çaba gösterme yükümlülüğü de yok demektir<sup>391</sup>.

*Doğanay*, tellâlin en belli başlı görevinin kendisine verilen işte aracılık yaparak, o işin sözleşme ile sonuçlanmasını sağlamaktan ibaret olduğunu; bu yüzden tellâlin bu görevini yerine getirirken, sadece tarafları bir araya getirmekle yetinmeyip ayrıca onlar arasında çıkabilecek uyuşmazlıkları da gidermeye *çaba sarf etmekle* ve üçüncü kişiyi sözleşme yapmaya ikna etmekle yükümlü bulunduğunu; sadece müstakbel tarafı bulup müvekkiline bildirmekle yetinen tellâlin görevini lâıykıyla yerine getirmiş sayılamayacağını savunmaktadır<sup>392</sup>.

*İmregün* bu konuda ayrıntıya girmeden, sadece ticaret işleri tellâlinin müvekkili ile üçüncü kişi arasında sözleşmenin yapılması için çaba sarf etmekle yükümlü olmakla birlikte, bu kişiler arasında tarafsızlığını koruması gereğinden söz etmektedir<sup>393</sup>.

*Saka*, ticaret işleri tellâlinin bu işi meslek olarak yapması nedeniyle, meslekî çalışmanın etkin bir eylemliliği gerektirdiğini savunmaktadır. O’na göre, sözleşmenin kurulması için gerekli çabayı harcamayan ticaret işleri tellâli, hak yitimi veya eylemsizliği ile oluşan zararların sonuçlarına katlanmak zorundadır<sup>394</sup>.

*Ayhan*’a göre tellâlin aracılık borcu tarafları birbirine tanıtmaktan ibaret değildir. Tellâl, kendisine verilen işi yapmak isteyen üçüncü kişiyi bulmaya *çaba sarf etmelidir*<sup>395</sup>.

---

<sup>390</sup> age, s. 209.

<sup>391</sup> Karş. **Saka**, age, s. 363.

<sup>392</sup> agş, s. 571.

<sup>393</sup> **İmregün**, Kara Ticareti, s. 147-148; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 182.

<sup>394</sup> age, s. 365.

<sup>395</sup> age, s. 285.



Bu görüşlere bakılırsa, Türk Hukukunda tellâlin aracılık faaliyetinin bir “*borç*” olduğu görüşünün ağır bastığı anlaşılmaktadır. Yazarların çoğu, tellâlin bir külfet altında bulunduğundan bahsetmemekte; bu kavramın adı, tartışma bağlamında bile geçmemektedir.

İsviçre ve Alman Hukuku’nda ise baskın görüş, tellâlin müvekkili ile yaptığı tellâllık sözleşmesi gereğince, aracılık konusunda aktif bir çaba göstermeyi taahhüt etmediği yolundadır<sup>396</sup>. Tellâla verilen işte aracılık yapma borcu, sözleşmenin bir unsuru olmadığı gibi müvekkil de aracılık yapması konusunda tellâldan aktif çaba göstermesini isteyemez. Bu görüşe göre, tellâllık sözleşmesi gerçekte sadece bir *ücret vaadinden* ibarettir. Zira tellâlin ücrete hak kazanabilmesi, aracılık ettiği sözleşmenin taraflar arasında geçerli olarak kurulmasına bağlıdır. Bu, tellâllık ücretinin istenmesinin temel koşulu olduğuna göre tellâl, sözleşmenin kurulması için gereken aracılığı yapmamışsa ücret isteyemeyeceğinden, böylece dolaylı olarak çaba göstermek zorunda bırakılmış olacaktır. Tellâldan aracılık konusunda çaba sarf etmesinin beklenmesi için, onun bu yönde bir taahhütte bulunması gerekir. Müvekkilin menfaatleri, ücretin sözleşmenin kurulması koşuluna bağlanması ile yeterli derecede korunmuştur<sup>397</sup>.

Aşağıda açıklanacağı gibi, tellâlin aracılık faaliyetinde bulunma borcunun olmamasından hareketle aracılık faaliyetinde bulunmak tellâl açısından bir külfettir<sup>398</sup>. Demek ki, tellâl ayrıca taahhüt etmediği sürece müvekkili için aktif çaba sarf etmek zorunda değilse, bunun doğal bir sonucu olarak bu faaliyet tellâl için gerçek bir ‘*borç*’ değil, ‘*külfet*’ olacaktır<sup>399</sup>. Çünkü bu nitelemenin doğal bir sonucu olarak, müvekkili tellâla karşı bu konuda aynen ifa veya tazminat davası açıp onu zorlayamayacaktır<sup>400</sup>. Bunun bir külfet olması, tellâlin bu konuda aktif bir çaba göstermek zorunda olmadığını göstermektedir. Çünkü bu sözleşmenin eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğu görüşüne katılıyoruz.

---

<sup>396</sup> İsviçre Federal Mahkemesi bu konuda farklı bir Karar vermiştir. *Mahkeme, tellâlin uzun süre hareketsiz kalarak sözleşmeyi ifa yönünde herhangi bir girişimde bulunmamasını sözleşmeye aykırılık olarak nitelendirmiş ve tellâlin müvekkilin menfaatlerini koruma borcuna aykırılık teşkil ettiğini belirtmiştir.* (Semaine Judicaire, 2000/I, No: 21, s. 321. Bkz. **Poroy/Yasaman**, age, s. 253, dn. 92. Görüldüğü gibi, Mahkeme bu Karar’ı ile dolaylı yoldan tellâlin aktif çaba göstermesi gerektiğini hükme bağlamıştır.

<sup>397</sup> Bkz. **Arslanlı**, age, s. 209; **Tandoğan**, age, s. 380. Aynı yönde bkz. **Arkan**, age, s. 180; **Şahiniz**, age, s. 9-10.

<sup>398</sup> **Şahiniz**, age, s. 9, 18; **Becker (Çev., Dura, Suat)**, agş, s. 744 ; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 690; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 429; **Yalçınduran**, age, s. 53.

<sup>399</sup> Yargıtay kararlarında, bu tartışmaların yer aldığı bir karara rastlanamamıştır. Sadece, bir Hukuk Genel Kurulu Karar’ında, “...*gayrimenkul tellâllığı akitlerinde de iki taraf değil, sadece gayrimenkul sahipleri borç deruhte ederler, tellâllar için bir yükümlülük söz konusu değildir*”, denilmektedir. (HGK, 10.7.1971, E. 1968/T-805, K. 451. Bkz. **Doğanay**, agm, s. 255-256, dn. 10.

<sup>400</sup> **Şahiniz**, age, s. 9-10. Daha önce külfetle ilgili olarak verilen tanım için bkz. **Eren**, age, s. 227, dn. 89.

## C - G ö r ü ű m ü z

Biz de *Şahiniz* gibi, tellâllık sözleşmesinin ‘*eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme*’ olduğu kanaatindeyiz. Ancak, bu konudaki açıklamalara geçmeden önce, eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdeki ilişkilerin seyrini incelemek, sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır.

Bu tür sözleşmelere verilecek tipik örnekler *ariyet*, *faizsiz karz* ve *ücretsiz vekâlet* sözleşmeleridir. Örneğin ariyet sözleşmesinde, ariyet veren bir şeyi belli bir süre ücretsiz olarak kullandırmayı taahhüt ettiğinde, o şeyi teslim borcu altına girmektedir. Ne zaman ki o şey ariyet alana teslim edilirse, o andan itibaren ariyet alanın da belli süre içinde o şeyi iade borcu doğar; ancak ariyet verenin teslim (aslî) borcu ile alanın iade borcu birbiriyle değişim ilişkisi içinde değildir. Aynı duruma faizsiz karz sözleşmesinde rastlamak olasıdır<sup>401</sup>. Buna karşılık, ücretsiz vekâlet sözleşmesi eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme olarak kabul edilmekle birlikte<sup>402</sup> burada ilişkiler bazı açılardan farklılaşmaktadır. Her şeyden önce, sözleşmenin konusu karz ve ariyetten farklıdır. Orada, bir şeyin belli bir süre kullanılması veya bir miktar para yahut mislî şeyin, karşı tarafın mülkiyetine geçirilmesi söz konusudur. Başka bir deyişle, buradaki borç, bir verme borcudur. Oysa vekâlet sözleşmesinin konusunu bir verme borcu değil, bir işin görülmesi veya hizmetin ifası oluşturur. Ücretsiz vekâlette vekil, müvekkili için karşılıksız olarak bir işi görmeyi veya hizmeti yerine getirmeyi borçlanmaktadır. Eğer, vekil bu işi görürken bazı masraflar da yapmışsa, müvekkilin bunları ödeme borcu doğmakla birlikte, bu borç vekilin iş görme aslî edimi ile bir değişim ilişkisi içinde bulunmamaktadır. Görüldüğü gibi, burada aslî borç altına giren müvekkil değil, vekildir. Bu açıdan yukarıdaki ariyet ve karz örneklerindeki ilişkilerin tersi yönünde işleyen bir durum söz konusudur. Bu tersine işleyiş, vekâletin özel bir türü olan tellâllık sözleşmesinde de görülmektedir.

Müvekkil tellâlla bir tellâllık sözleşmesi yaptığında, tellâl *Şahiniz*’in belirttiği gibi bir *edim borcu* değil, *edim külfeti* altına girmektedir<sup>403</sup>. Çünkü hukuk düzeni, burada serbest irade ile yerine getirilecek bir edime avantajlar vaat etmektedir<sup>404</sup>. Böylece, tellâl etkin çaba göstermeyerek sözleşmenin kurulmasına yardımcı olmaz, bu konuda edilgen kalırsa, sözleşme kurulamadığı için en fazla ücret hakkından mahrum olur; başka bir deyişle sadece ‘*hukuk düzeninin bu edime sağladığı avantajlardan*’ yararlanamaz. Bunun dışında bir ihlâlde

<sup>401</sup> Karz sözleşmesi konusundaki bu ayrıntılar için bkz. **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 201 vd; **Feyzioğlu**, Feyzi Necmeddin: Borçlar Hukuku, İkinci Kısım, Akdin Muhtelif Nevileri, C. I, B. 4, İstanbul 1980, s. 763.

<sup>402</sup> Bu konuda bkz. **Aral**, age, s. 404; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 358.

<sup>403</sup> age, s. 18. Bu ayrıca konuda bkz. **Bucher**, Eugen: Obligationenrecht, Besondere Teil, 3. Aufl., Zürich 1988, s. 235; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 690; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 429; **Becker** (Çev. **Dura**, Suat), age, Borçlar Hukuku, s. 744; **Yalçınduran**, age, s. 53; **Yasasever**, agm, s. 665. Zira Alman ve İsviçre Hukuklarında tellâllık sözleşmesi ücret vaadinden ibarettir ve tellâl aracılık yapma konusunda borçlanmamıştır. Aksi görüş için bkz. **Saka**, age, s. 365.

<sup>404</sup> Bu cümle, **Heinrich Siber**’in ‘Hukuksal Zorlama’ öğretisinde yaptığı ayırımlardan birisi olan ‘*germanik anlamda borç*’ kavramına ilişkin olarak verdiği tellâllık örneğinden alınmıştır (**Aday**, age, s. 58’den naklen).

Ayrıca, bu konuda **Gerhard von Burcha**’nın ‘Dolaylı Edim Yükümü’ öğretisi için bkz. **Aday**, age, s. 60-61.

bulunulmadığı sürece, salt bu davranış, tellâlin müvekkiline karşı sorumluluk altına girmesine neden olmaz. Zira konuyu düzenleyen hükümlerde, buna ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Oysa örneğin acente için Kanun bunu bir yükümlülük (TTK m. 123/I) olarak düzenlemiştir. Böylece, acente Kanun'un yüklediği, kendisine bırakılan bölge veya ticaret dalı içinde sözleşme uyarınca müvekkilinin işlerini görmez veya menfaatlerini korumazsa, sadece ücret alacağından mahrum olmakla kalmaz; salt bu davranış bir tazminat yükümlülüğü doğurur. Ayrıca, bu durum, haklı nedenle sözleşmenin müvekkil tarafından feshedilmesine de neden olabilir (TTK m. 134)<sup>405</sup>.

Böylece, tellâlin bir edim külfeti altında olduğu saptandıktan sonra, bu sözleşmedeki ilişkiler şöylece özetlenebilir: Tellâllık sözleşmesinin kurulmasıyla, tellâl bir sadakat borcu altına girer<sup>406</sup>. Tellâl, aktif bir çaba sarf etmeyerek, müvekkili için uygun bir sözleşen bulmasa bile, sadakat borcu ve onun görünüm şeklini oluşturan yükümlülöklere uymak zorundadır. Tellâl, bunlara ilişkin bir ihlâlde bulunduğu zaman ihlâl edilen yükümlölük dolayısıyla tazminat borcu altına girer. Örneğin, tellâl müvekkili için çaba sarf etmese bile, müvekkiline ait sırları açığa çıkarır ve onun zarar görmesine neden olursa, bir ihlâlde bulunmuş olur. Tellâl, bunun ötesinde, yukarıdaki durumun tersine, aktif çaba sarf etmeye başlarsa, o an, edim külfeti ve sadakat borcu ile birlikte, bir özen borcu ile yükümlenir<sup>407</sup>. O, uygun bir sözleşen bulurken artık özenli hareket etme borcu altındadır. Bunun aksine, özensiz davranışlar sergiler ve müvekkilinin zarara uğramasına neden olursa, edim külfetinden bağımsız olarak yine tazminata mahkûm edilebilir. Çünkü bilindiğı gibi, vekilin istenilen sonucun meydana gelmemesinden sorumlu olmaması için, üstendiğı iş görme borcunu özen ve sadakatle yerine getirmesi gerekir. Ancak, tellâl ne sadakat borcuna aykırı davranmış ve ne de başka bir ihlâlde bulunmuşsa, sırf külfetini yerine getirmediğı için sorumlu tutulamaz. Aksi durum, külfet kavramının doğasına aykırı olur.

Tellâllık ilişkisinde, yukarıda belirtildiğı gibi, tellâllık sözleşmesinin kurulmasıyla, tellâl bir edim külfeti ve aynı zamanda sadakat borcu altına girmekte ve müvekkili için uygun bir taraf bulmak için çaba sarf etmeye başladığında da özen borcu ile yükümlü olmaktadır. Buna karşılık müvekkil bu sözleşmenin kurulması ile iradî koşula bağılı bir ücret vaadinde bulunmaktadır. Çünkü tellâl ne zaman onun için çaba sarf ederek uygun bir taraf bulur ve müvekkil de onunla sözleşme yaparsa, işte o zaman müvekkilin ücret ödeme borcu doğar. Ancak, bu ilişkide görüldüğü gibi, tellâl hiçbir zaman bir aslı borç altına girmemektedir. Onun üstlendiğı şey, bir edim külfeti ve sadakat borcu ile yukarıdaki koşullarda özen borcudur. Son ikisi de '*yan borç*'

---

<sup>405</sup> Bu konudaki ayrıntılar için bkz. yuk. § 2, IV.

<sup>406</sup> Şahiniz, age, s. 14.

<sup>407</sup> Şahiniz, age, s. 14.

olarak karşımıza çıkar<sup>408</sup>. Müvekkilin, ücret ödeme borcu ise yukarıdaki klâsik eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdeki edim ilişkilerinden farklı olarak, koşula bağlıdır. Eğer, o iradî koşul gerçekleşmezse, ücret ödeme aslî borcu da doğmaz. Ancak, tellâl bir edim külfeti ve iki yan borçla yüklü olsa da, bunlar yine klâsik eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde olduğu gibi müvekkilin ücret ödeme aslî borcu ile değişim ilişkisi içinde bulunmamaktadır<sup>409</sup>. Böylece, tellâllık sözleşmesi, klâsik örneklerinden küçük bazı farklılıklar taşısa da bunları ihmal ettiğimizde, yine eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme olarak nitelenebilir<sup>410</sup>.

Tarafların aksine sözleşme yaparak tellâlin bu külfetinin bir borç olduğunun kararlaştırılmasına ise bir engel yoktur<sup>411</sup>.

Yukarıdaki durumun aksine, müvekkille tellâl arasında “*münhasır tellâllık sözleşmesi*” yapılmışsa, durum farklı olacaktır. Münhasır tellâllık sözleşmesi, müvekkilin tellâlla yaptığı sözleşme uyarınca, aynı işin görülmesinin -tellâllık sözleşmesi boyunca- başka bir tellâla verilmesinin olası olmadığı tellâllık sözleşmesi türüdür. Görüldüğü gibi, bu olasılıkta müvekkil, ilk tellâlla arasındaki sözleşmesel ilişkiyi sona erdirmeden başka bir tellâlla aynı işin yapılması konusunda anlaşılmaya varamamakta; âdeti o süre içerisinde bu işi ilk tellâla hasretmektedir. Müvekkil bu borcunu ihlâl ederse, borca aykırılıktan sorumlu olur. Kanaatimizce, tellâl ile müvekkil arasındaki tellâllık sözleşmesi münhasır tellâllık sözleşmesi ise, tellâlin artık edim külfeti altında olduğunu savunmak, hem hakkaniyete hem, dürüstlük kurallarına aykırı olur. Bu durumda, müvekkilin başka bir tellâlla aynı iş için anlaşması, borca aykırılık teşkil edeceğine göre, bu fedakârlığın karşılığında tellâlin da bir *borç* altında olduğunu kabul etmek gerekir. Eğer tellâlin bu durumda dahi edim külfeti altında olduğu kabul edilirse, müvekkil başka bir tellâla başvurma olanağına sahip olmayacak; buna karşılık tellâlin hareketsiz kalması nedeniyle müvekkilin uğradığı zararlar tazmin edilemeyecektir. Aksi düşüncenin, tellâllık ilişkisindeki menfaatler dengesini müvekkil aleyhine haksız bir şekilde bozduğu açıktır. Terazinin müvekkil

<sup>408</sup> **Gümüş** ise vekilin sadakat borcunun yan borç olduğunu, özen borcunun aslî edimden bağımsız bir varlığa sahip olmadığını savunmaktadır, age, s. 159. **Şahiniz** ise tellâl için her ikisinin de yan borç olduğunu belirtir, age, s. 180.

<sup>409</sup> **Eren**, age, s. 194-195; **Şahiniz**, age, s. 10, 16-17.

<sup>410</sup> Aksi görüş için bkz. **Kurtoğlu**, agm, s. 463. “...Bizim de katıldığımız görüş, simsarlık sözleşmesinde müvekkilin simsarı aracılığa zorlayabileceğini savunmaktadır. Simsarlık sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen = bilateral bir akitir... Simsarın yükümlülüğünü yerine getirmesini zorlama olanağı müvekkile verilmezse sonunun ne zaman geleceği belli olmayan bir süre müvekkili sözleşmeyle bağlı tutmak gerekecektir. Diğer yünden, simsarın ne zaman olursa olsun olumlu bir çaba harcamaksızın önüne çıkan bir rastlantıdan yararlanmasını kabul etmek gerekecektir. Böyle bir anlayışın her iki yönüyle sözleşmenin niteliği ile bağdaşmadığı açıktır. Tarafların akit öncesine, akdin kurulmasına veya akdin yerine getirilmesine aracılık edilmesi konularında geniş anlaşma olanakları bulunduğu göre, sözleşmenin varlığına yaraşır bir ciddiyetle düşünüp simsarlık sözleşmesini yapmaları gerekir. Vekâlet sözleşmesi talih ve tesadüflere, olasılıklara yer vermeyen bir sözleşme türüdür”. Kanaatimizce, bu görüş, tellâllıkla vekâlet sözleşmesi arasındaki farkları ortadan kaldırır niteliktedir. BK m. 404/III’e göre, tellâllık vekâletin sadece özel bir türüdür; yoksa vekâlet sözleşmesi ile aynı şey değildir.

<sup>411</sup> Bu yönde bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 503; **Şahiniz**, age, s. 4, 18; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 690; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 429.

aleyhine bozulan tarafının dengeye gelmesi, ancak tellâlin da borç altında olduğunu kabul edilmesi ile mümkün olacaktır.

İsviçre Federal Mahkemesi, bir Kararı'nda, emlakçı ile müvekkil arasında 40.000.000 Frank'lık bir taşınmazın satımı konusunda yapılan münhasır tellâllık sözleşmesinde, emlakçı tellâlin bu taşınmazın satılmasını sağlama konusunda bir borç altında olduğunu vurgulamıştır. Zira Karar'da özenle ve üzerine vurgu yapılarak '*Obliegenheit*' değil '*Pflicht*' terimi tercih edilmiştir. Bu tercihin nedeni de taraflar arasındaki tellâllık sözleşmesinin '*münhasır*' tellâllık sözleşmesi olmasına bağlanmaktadır. Olayda müvekkil emlakçının sözleşmeyi ihlâl ettiğini iddia etmiş ve satım bedelinin %1'ini oluşturan cezaî koşulun ödenmesi istemiyle dava açmış; Federal Mahkeme de davalı tellâlin davacı için aracılıkta bulunma borcu olduğu, sözleşmede yer alan, müvekkilin menfaatlerini normal bir tacirin göstermesi gereken özenle korumak yükümlülüğünün de bu iddiayı doğruladığını belirtmiştir. Bu yüzden, tellâlin çaba sarf ederek bir taraf bulmakla yükümlü olduğu vurgulanmıştır. Ancak, tellâl için bu bir borç olmakla birlikte o, bu borcunu yerine getirmeyi sağlayacak reklâm araçlarını seçmekte serbesttir<sup>412</sup>.

Sonuç olarak, taraflar arasında münhasır tellâllık sözleşmesi kurulmadığında tellâl edim külfeti altında olduğundan aktif çaba sarf etmek zorunda olmayacak; buna karşılık Federal Mahkeme'nin belirttiği şekilde münhasır tellâllık sözleşmesinin olduğu durumlarda tellâl gerçek anlamda bir borç altına gireceğinden müvekkili için aktif çaba sarf etmesi söz konusu olacak ve sırf bunun ihlâli, tazminat sorumluluğunu doğuracaktır.

## V. TELLÂLLIK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

### A - Genel Olarak

Tellâllığın son bulmasına ilişkin olarak ne Borçlar Kanunu'nunda ne Türk Ticaret Kanunu'nda bir hüküm bulunmaktadır. Dolayısıyla, Borçlar Kanunu'nun 404. maddesinin yaptığı atıf gereğince, vekâlet sözleşmesinin son bulma nedenlerine ilişkin 396 vd hükümleri, burada da uygulama alanı bulur<sup>413</sup>.

### B - Son Bulma Nedenleri

#### 1. Aracılık Edilen Sözleşmenin Yapılması veya Yapılamayacağının Anlaşılması

Tellâllık sözleşmesinin en doğal son bulma nedeni, tellâlin aracılık işini başarıyla sonuçlandırarak taraflar arasında sözleşmenin kurulmasını sağlamaktır. Tellâlin aslî görevi, tarafları buluşturmak, yanlar arasında tarafsız davranarak onları uzlaştırmak ve böylece bir

---

<sup>412</sup> BGE 103 II 129 (<http://clir.bger.ch/cgi-bin//MapProcessorCGI?mapfile/ConvertDocFrameCGI>) (2.11.2005).

<sup>413</sup> Vekâlet ve dolayısıyla tellâllık sözleşmelerinin sona erme nedenleri bu maddede sayılanlarla sınırlı değildir. Diğer sona erme nedenleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Akıncı**, age, s. 33 vd; **Sarı**, age, s. 48 vd.

sözleşme yapma olanağı yaratmaktır. Tellâl bunu yerine getirdiğinde, sözleşme geçerli olarak kurulmuşsa, hizmetinin karşılığında ücretini alır ve taraflar arasındaki ilişki de son bulur.

Vekâlet sözleşmesinde, vekil özen ve sadakatle edimini yerine getirmesine rağmen, istenilen sonuç ortaya çıkmasa bile ortada yine de gereği gibi bir ifa vardır<sup>414</sup>. Buna karşılık, aynı durumun tellâllık için söylenmesi olası değildir. Tellâl ne kadar özen ve sadakatle davranırsa davranırsın, kural olarak, buluşturduğu taraflar asıl sözleşmeyi kurmazsa, tellâlin, -sonuç ortaya çıkmamasına rağmen- ücret isteme hakkına sahip olması söz konusu olmaz. Böylece, tellâllık sözleşmesi, sözleşmenin kurulamaması veya kurulamayacağının anlaşılması ile sona erecektir.

Bu bağlamda belirtilmesi gereken bir diğer konu da tellâlin aracılık ettiği sözleşmedeki edimin ifasının olanaksız hâle gelmesidir<sup>415</sup>. Zira bu durumda da sözleşmenin kurulamayacağı açıkça anlaşılmaktadır. Örneğin, satışı söz konusu olan taşınmazın yıkılması veya kamulaştırılması hâlinde durum böyledir<sup>416</sup>. Bu olasılık, kusursuz sonraki olanaksızlık durumlarına örnektir. Bilindiği gibi, sözleşme gereğince borçlanılan edimin borçlu tarafından kusurlu olarak olanaksız hâle getirilmesi (BK m. 96) de<sup>417</sup> mümkündür. Bu durumda müspet zararın tazmini zorunluluğu ortaya çıkacaktır<sup>418</sup>.

## 2. Sürenin Dolması

Müvekkil tellâlla sözleşme yaparken bu işin belli bir süre ile sınırlı olduğunu, bu süre içinde, örneğin uygun bir alıcı bulunamadığı takdirde, ilişkilerinin son bulacağını söyleyerek sözleşme yapabilir. Böyle bir durumda, tellâlin bu süre içinde müvekkili için onun koşullarına uygun bir taraf bulamaması, tellâllık sözleşmesinin sona ermesine ve ücretini isteyememesine neden olur<sup>419</sup>. Örneğin (A), bir taşınmaz tellâliyle acil paraya ihtiyacı olduğu için, on beş gün içinde taşınmaza “X YTL”ye alıcı bulması için anlaşmış, ama tellâl bu süre içinde alıcı bulamamışsa, sözleşme sona erecektir<sup>420</sup>.

<sup>414</sup> Bkz. **Tandoğan**, age, s. 609; **Karahasan**, age, s. 1087-1088; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 606; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 387; **Akipek**, age, s. 74; **Yalçınduran**, age, s. 87 vd; **Akıncı**, age, s. 101.

<sup>415</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Sarı**, age, s. 54-55.

<sup>416</sup> Bkz. **Olgaç**, age, s. 193; **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 164; **Akıncı**, age, s. 45-46; **Şahiniz**, age, s. 168.

<sup>417</sup> “...Taraflar arasındaki 16.8.1991 tarihli (hizmet ve komisyon anlaşması) başlıklı belgede, bir aylık bir bekleme süresi öngörülmüş ve bundan sonra taraflar 15 gün içinde fesih bildiriminde bulunmazlarsa, bir ay daha ek süre öngörülmüştür. Davalı bu süreler geçmeden 4.9.1991 tarihinde kendiliğinden ve tek taraflı olarak taşınmazını bir üçüncü kişiye tapuda satıp temlik ettiğinden, sözleşme hükümlerine aykırı davranmıştır. Yani, sözleşmeyi kusurlu olarak imkânsız hale getirmiştir”. 13. HD, 6.10.1992, E. 7320, K. 7537 (**Uygur**, C. VIII, s. 8994).

<sup>418</sup> **Şahiniz**, bu durumda tellâllık sözleşmesinin tesadüfî niteliği gereği, tellâlin müvekkilden tazminat isteyemeyeceğini ifade etmektedir. Çünkü O’na göre tellâl bir zarara uğramış değildir. Ancak, müvekkil bu durumu tellâla bildirmezse, tellâlin bu yüzden uğradığı zararları tazmin etmek zorunda kalır. Bkz. age, s. 168.

<sup>419</sup> Bu konuda bkz. HGK, 10.7.1971, E. 1968/T-805, K. 451 (RKD 1971/II/1, s. 47 vd; aynı Karar için ayrıca bkz. **Erman/Elbir/Tuncer**, age, s. 221, C. II, s. 221-223; **İpekçi**, agş, s. 769, No: 3; **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 168; **Moroğlu**, age, s. 117; **Çevik**, agş, s. 275).

<sup>420</sup> “...Mahkemece, iddia, savunma ve dosyadaki kanıtlara nazaran, taraflar arasındaki sözleşmede, sözleşmenin 20.6.2000 tarihinde hiç bir ihtar ve bildirimle gerek kalmaksızın kendiliğinden sona ereceğinin

Taraflar, bu süre içinde sözleşme kurulmasa bile tellâlin ücrete hak kazanacağını veya masraflarının ödeneceğini kararlaştırmamışlarsa, tellâl ücret veya masraflarının ödenmesini isteyemez (TTK m. 109)<sup>421</sup>. Ama sözleşme daha sonra kurulsun bile, bunda tellâlin çabası rol oynamışsa o, buna rağmen ücret isteyebilmelidir<sup>422</sup>. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda, benzer bir durum acente için açıkça öngörülmüştür. Tasarı'nın 113. maddesinin III. fıkrasına göre, *“sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra yapılmış olan bir işlem sebebiyle acente, ancak bu işleme aracılık etmiş veya işlemin yapılmasında etken olmuş ve bu işlemin yapılmasını hazırlamış ve söz konusu işlem sözleşme ilişkisinin bitmesinden sonra uygun bir süre içinde akdedilmiş ise, ücret talep etme hakkını haiz olur”*. Tasarı'daki bu hüküm karşısında, benzer bir düzenlemenin tellâllık için de getirilmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

### 3. Azil ve İstifa

Borçlar Kanunu'nun 396. maddesinin I. fıkrasında, vekâletten azil ve istifanın her zaman olası olduğu düzenlenmiştir<sup>423</sup>. Bu hüküm gereğince, her zaman herhangi bir haklı neden veya gerekçeye dayanmak zorunda olunmaksızın, müvekkil tellâlî azledebileceği gibi, tellâl da istifa edebilir<sup>424</sup>. Bu bildirim, bozucu yenilik doğuran bir hakkın kullanılması niteliğindedir ve sonuçları ileriye etkili olur<sup>425</sup>. Örneğin, tellâl müvekkille işin yürümeyeceğini anlayabilir; bunun dışında tellâlin güveni sarsıcı davranışları<sup>426</sup> da müvekkil açısından azil nedeni olabilir.

Öğreti ve uygulamadaki baskın görüş, azil ve istifa hakkından önceden vazgeçilemeyeceği yönündedir. Bunun gerekçesinde, vekâlet sözleşmesinin temelinde bulunan güvenin sarsılması durumunda müvekkilin azil; vekilin de istifa hakkının sınırlandırılmasının, bu ilişkinin niteliği ile bağdaşmayacağı düşüncesi yatmaktadır<sup>427</sup>.

---

kararlaştırıldığı, taşınmazın ise alıcıya 1.9.2000 tarihinde satıldığı, davacının doğrudan, doğruya mal sahibi davalı ile dava dışı alıcıyı buluşturup, bedelde mutabakat sağlandığı hususunu ispatlayamadığı gerekçeleriyle, davanın reddine karar verilmiştir”. 11. HD, 19.10.2001, E. 2002/2869, K. 2002/6786 (Yayımlanmamış Karar).

<sup>421</sup> “...Olayda, davacı ile davalı arasındaki sözleşmede davacı tellâlin 30 gün içinde arzu edilen evsafa gayrimenkul bulunduğu takdirde anlaşma akitle sonuçlanmasa bile tellâlin ücrete müstahak olacağı kararlaştırıldığına nazaran tellâlin tavassutu akitle sonuçlanmadıkça ücrete müstahak olamaz görüşünden hareket edilerek işin esasına girilmeden davanın reddi isabetsizdir”. TD, 10.2.1959, E. 3004, K. 3165 (Doğanay, agş, s. 572, dn. 49). Ayrıca bkz. **Poroy/Yasaman**, age, s. 254.

<sup>422</sup> Bu yönde bkz. **Gürsoy**, age, s. 145; **Poroy/Yasaman**, age, s. 254; **Arkan**, age, s. 189; **Şahiniz**, age, s. 144.

<sup>423</sup> Bu hükmün ahde vefa ilkesi ile ilişkisi için bkz. **Sarı**, age, s. 64. Bu hükmün getiriliş nedenleri hakkında ayrıca bkz. s. 69 vd.

<sup>424</sup> Bkz. **Akipek**, age, s. 75, 184, 239; **Yalçınduran**, age, s. 90; **Gümüş**, age, s. 36; **Şahiniz**, age, s. 145, 148-149; **Efendiye**, age, s. 78. Aynı durumun temsil için de geçerli olduğu hakkında bkz. **Berki**, agm, s. 25.

<sup>425</sup> Bkz. **Tandoğan**, age, s. 620; **Karahasan**, age, s. 1088; **Aral**, age, s. 432; **Şahiniz**, age, s. 145; **Akipek**, age, s. 75, 242; **Yalçınduran**, age, s. 89; **Başpınar**, age, s. 256-257; **Sarı**, age, s. 89; **Akıncı**, age, s. 54-56. Hüküm ve sonuçları için bkz. s. 107 vd; Ayrıca bkz. **Berki**, agm, s. 22.

<sup>426</sup> Örnek olarak, tellâlin müvekkilin direktiflerine uymaması, onun istediği nitelikleri taşımayan kişileri getirmesi verilebilir. Bu yönde bkz. 4. HD, 15.5.1980, E. 1600, K. 6365 (**Karahasan**, age, s. 1089).

<sup>427</sup> Bu yönde bkz. **Gürsoy**, age, s. 146; **Tandoğan**, age, s. 623; **Olgaç**, age, s. 163; **Destanoğlu**, agm, s. 87; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 730; **Karahasan**, age, s. 1090; **Gümüş**, age, s. 36; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 607; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 388; **Akipek**, age, s. 75, 239, 241; **Zevkililer**, age, s. 374; **Şahiniz**, age, s.

Borçlar Kanunu'nun 396. maddesinin II. fıkrasına göre, azil veya istifayı uygun olmayan bir zamanda<sup>428</sup> gerçekleştiren taraf, diğerinin bu yüzden uğradığı zararı karşılamak zorundadır<sup>429</sup>. Ancak, bu hükmü tellâllık için uygularken dikkatli olmak gerekir. Çünkü daha önce ifade edildiği gibi<sup>430</sup>, kural olarak tellâlin müvekkili için aktif çaba sarf etme yükümlülüğü yoktur. Bu nedenle, tellâl, uygun olmayan zamanda azledildiğini ileri sürerek müvekkilinden tazminat isteyemez. Zira tellâl, bulduğu kişinin müvekkille sözleşme yapması durumunda ücrete hak kazanır. Müvekkili bu konuda zorlamak ise olası değildir. Dolayısıyla, tellâlin müvekkili tarafından azledilmemiş olsaydı, mutlaka ücrete hak kazanacağını ileri sürmesi olanak dışıdır<sup>431</sup>. Bununla birlikte, hükmün tellâllık alanında sınırlı da olsa uygulanabileceği ileri sürülmüştür<sup>432</sup>. Cenevre Kantonu Mahkemesi'nin bir kararına göre müvekkilin azil hakkının tellâl açısından uygun olmayan bir zamanda kullanıldığından bahsedilebilmesi, bu hakkın tellâl tarafından müvekkilin arzusuna uygun bir esas sözleşmenin hazırlanıp ona sunulmuş olduğu bir zamanda, tellâla atfedilecek herhangi bir kusur bulunmamasına rağmen gerçekleştirilmiş olmasına bağlıdır<sup>433</sup>. Bu koşullarda, zamansız olarak yapılan bir azilde, aşağıda belirtilen durum yoksa tellâl ücretini değil, sadece masraflarını (zarar olarak) isteyebilecektir. Burada bahsedilen zararın menfi zarar olduğu savunulmaktadır<sup>434</sup>. Buna karşılık, azle tellâlin neden olması durumunda (örneğin, BK m. 390/III'e aykırı olarak alt tellâl görevlendirilmesi gibi) sözleşmenin uygun olmayan zamanda sona erdirilmesinden söz edilemez<sup>435</sup>.

Tellâl haklı bir neden olmaksızın uygun olmayan bir zamanda istifa eder ve müvekkilini zor durumda bırakırsa, müvekkilin bu yüzden uğradığı zararlar tazmin edilecektir<sup>436</sup>.

Tellâl azledildiğinde sözleşmenin kurulması olanağını yaratmışsa, ücret alacağını isteyip isteyemeyeceği konusunda Kanun'da bir açıklık yoktur. Yukarıda, azil veya istifa için haklı bir nedenin gerekli olmadığını belirtmiştik. İşte her ne kadar, bu irade beyanlarında bulunmak için

---

149, 158-159; **Yalçınduran**, age, s. 43, 89-90; **Arkan**, age, s. 189; **Başpınar**, age, s. 255; **Sarı**, age, s. 7; **Akıncı**, age, s. 64 vd; **Özkaya**, age, s. 592. Ayrıca bkz. **Belgesay**, agm, s. 1185 vd.

Azil ve istifadan önceden vazgeçilememe konusunda, **Aral** farklı bir görüş ileri sürerek bu konuda tipik ve atipik vekâlet ayırımı yapmaktadır. Ayrıntılar için bkz. age, s. 433-434; aynı tartışma için bkz. **Gümüş**, age, s. 37; **Yalçınduran**, age, s. 40 vd, 235 vd; **Taşdelen**, age, s. 114; **Efendiye**, age, s. 78. Bu konuda ayrıca bkz. **Canyürek**, agm, s. 144.

<sup>428</sup> Bu kavramla ilgili ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Sarı**, age, s. 135 vd.

<sup>429</sup> Bkz. **Şahiniz**, age, s. 151 vd; **Yalçınduran**, age, s. 90.

<sup>430</sup> Bkz. yuk. § 3, IV, C.

<sup>431</sup> **Arkan**, age, s. 188, dn. 3.

<sup>432</sup> Bkz. **Şahiniz**, age, s. 154-155.

<sup>433</sup> Bkz. **Şahiniz**, age, s. 155-156; **Özkaya**'ya göre, burada zamansız azil veya istifa yerine, haklı neden kavramı kullanılsaydı daha isabetli olurdu. Bkz. ve karş. age, s. 592. Aksi görüş için bkz. ve karş. **Akıncı**, age, s. 115-116.

<sup>434</sup> Bkz. **Tandoğan**, age, s. 638; **Gürsoy**, age, s. 146; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 729; **Karahasan**, age, s. 1105; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 607; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 388; **Şahiniz**, age, s. 154; **Akipek**, age, s. 76; **Özkaya**, age, s. 592; **Aral**, age, s. 434. Karş. **Akıncı**, age, s. 120.

<sup>435</sup> **Akipek**, age, s. 184, 245.

<sup>436</sup> Bu konuda bkz. **Şahiniz**, age, s. 157-158; **Tandoğan**, age, s. 638; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 729; **Akipek**, age, s. 244.



haklı nedene dayanmak zorunlu değilse de, azil sonrasındaki durum için bu durum önem taşıyabilir. Böylece, tellâl haksız bir şekilde, yani herhangi bir kusuru olmadan azledilmişse ve sözleşme tellâlin faaliyetleri sonucu kurulmuşsa, ücretini talebe hakkı olmalıdır. Burada önemli olan, tellâlin azilden önceki faaliyeti ile azilden sonra esas sözleşmenin kurulması arasında gerekli nedensellik bağının bulunmasıdır<sup>437</sup>. Hatta müvekkil bekleyip tam sözleşmenin kurulması aşamasında tellâli azlederse, bu tutum dürüstlük kuralları ile de bağdaşmaz<sup>438</sup>. Buna karşılık, müvekkil için haklı nedenlerin olduğu durumlarda, azle rağmen tellâl ücret isteyememelidir<sup>439</sup>.

#### 4. Ölüm

İş görme sözleşmelerinden olan vekâlet sözleşmesinde tarafların kişiliklerinin önemi ve bu ilişkinin kurulmasının temelinde bir güven ilişkisinin bulunması dolayısıyla taraflardan birinin ölümü, sözleşmenin geleceğe etkili olarak sona ermesine neden olur (BK m. 397/I)<sup>440</sup>. Ancak, bu hüküm emredici nitelikte değildir. Zira hükümde “*hilâfi mukaveleden veya işin mahiyetinden anlaşılmadıkça...*” ifadesi geçmektedir. Böylece, taraflar bunun aksini kararlaştırabilecekleri gibi, kararlaştırmazlar bile işin niteliği, özellikle müvekkilin ölümüne rağmen tellâllık ilişkisinin sona ermesini gerektirmeyebilir. Bu hükmü tellâlin ölümü hâlinde uygulamak ise mümkün değildir. Çünkü bir iş görme sözleşmesinden doğan edim borcunun mirasçılara geçmesi düşünülemez. Vekâlet sözleşmesi, kişisel güven ve yeteneğe dayandığından, aksine anlaşma yapılması da mirasçıları bağlamaz<sup>441</sup>. Buna karşılık, müvekkilin ölümü durumunda, taraflar aksini kararlaştırmışsa veya işin niteliğinden sözleşmenin sona ermemesi gerektiği anlaşılıyorsa, tellâllık sözleşmesi son bulmaz<sup>442</sup>.

#### 5. Ehliyetsizlik

Yukarıda anılan hükme göre, vekâlet sözleşmesini sona erdiren durumlardan biri de vekil veya müvekkilin ehliyetini kaybetmesidir. Burada bahsedilen ehliyet, fiil ehliyetidir. Vekil veya müvekkil, tam ehliyetsiz duruma düşerse, Türk Medenî Kanunu’nun 404 vd hükümleri gereğince kendilerine bir vasi tayin edilir ve tellâl veya müvekkilin yasal temsilcisi olan vasi, onların adına

<sup>437</sup> Bu yönde bkz. **Şahiniz**, age, s. 147; **Arkan**, age, 189, dn. 1.

<sup>438</sup> Benzer görüş için bkz. **Şahiniz**, age, s. 147.

<sup>439</sup> **Gürsoy**, age, s. 145. **Akıncı**, bu konuda şu örneği vermektedir: “...Ancak örneğin emlakçı ile yapılan bir sözleşmede emlak tarafları buluşturduktan sonra müvekkil emlakçı ile yaptığı sözleşmeye son vererek karşı tarafla kendisi sözleşme yaparsa, geri almanın emlakçı (vekil) açısından uygun olmayan bir zamanda yapıldığı kabul edilmelidir” (age, s. 118).

<sup>440</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Gürsoy**, Kemal Tahir: “Vekâlet Akdinin Ölüm Nedeniyle Sona Ermesi ve Sonuçları”, Temsil ve Vekâlete İlişkin Sorunlar Sempozyumu, (14 -16 Haziran 1976), İstanbul 1977, s. 2, 11 vd; **Şahiniz**, age, s. 167; **Akıpek**, age, s. 78; **Yalçınduran**, age, s. 91; **Akıncı**, age, s. 70.

<sup>441</sup> Bkz. **Berki**, age, s. 68.

<sup>442</sup> Yargıtay’ın bu yöndeki kararları için bkz. **Gürsoy**, agm, s. 6 vd; ayrıca bkz. **Kuntman**, Osman: “Müvekkilin Ölümünden Sonra da Vekilin Temsil Yetkisinin Devam Edeceğine Dair Yargıtay İkinci Hukuk Dairesi Kararı ve Eleştirisi”, İstBD 1971, S. 1-2, s. 47 vd; **Akıpek**, age, s. 79; **Akıncı**, age, s. 71.

işlemler yapar. Bu durumda, tellâllık sözleşmesi de kendiliğinden sona erer<sup>443</sup>. Buna karşılık, vekil veya müvekkilin sınırlı ehliyetli olması bu kapsamda değerlendirilemez<sup>444</sup>. Başlangıçta tam ehliyetli olan bir tellâl veya müvekkilin, sonradan sınırlı ehliyetsiz olması durumunda, tellâllık sözleşmesi açısından önemli olan, sadece ayırt etme gücüne sahip kısıtlıların durumudur. Bu durumda dahi, kişiye bir vasi atanacağı için tellâllık sözleşmesi sona erecektir<sup>445</sup>.

Aksinin kararlaştırılması veya işin niteliğinden anlaşılması durumunda vekâletin sona ermeyeceğine ilişkin hükmün sadece ölümü mü kastettiği, diğer hâlleri de kapsayıp kapsamadığı konusu tartışmalıdır. Ancak, baskın görüş olarak, bunun ehliyeti de kapsadığı savunulmaktadır<sup>446</sup>.

## 6. İflâs

Borçlar Kanunu'nun 397. maddesinin I. fıkrasında sayılan bir diğer sona erme nedeni de iflâstır. İflâsla, tellâl veya müvekkilin malvarlıkları üzerinde tasarrufta bulunma olanakları ortadan kalkmakla birlikte, tellâllık maddî fiillere ilişkin vekâletin bir türü olduğu için, özellikle tellâlin iflâsı, bu işin görülmesini engellemez<sup>447</sup>; ancak tellâllık ücretinden doğan alacak hakkının iflâs masasına ödenmesi gerekir (İİK m. 191, 192); aksi hâlde müvekkil ikinci bir ödeme ile karşı karşıya kalabilir. Buna karşılık, müvekkilin iflâs etmesi durumunda, iflâsın açıldığı andan itibaren (İİK m. 166), müvekkilin malvarlığı üzerinde tasarrufta bulunması mümkün olmayacağından, örneğin onun taşınmaz satımı konusunda aracılık yapan tellâla ücretini veya malike taşınmazın bedelini ödemesi söz konusu olmaz ve tellâllık ilişkisi de sona erer. Tarafların bunun aksine sözleşme yapmaları da mümkün değildir<sup>448</sup>.

---

<sup>443</sup> Ehliyetsizliğin vekâlet sözleşmesinin sona ermesinin, özellikle konusu hukukî işlemlerin yapılması olan vekâlet sözleşmelerinde uygulanabileceği ifade edilmekte ve bu durum eleştirilmektedir. Ayrıntı bilgi ve tartışmalar için bkz. **Akıncı**, age, s. 78 vd.

<sup>444</sup> Özellikle, evli kişilerin sınırlı ehliyetli olması durumu bu çerçevede söylenebilir. Ayrıca, kendisine TMK m. 429 gereğince yasal danışman atanmışlar, yasal danışmanından sadece maddede sayılan konularda görüş alacağından, yine bu kapsamda değerlendirilemez.

<sup>445</sup> Bu yönde bkz. **Tandoğan**, age, s. 667-668.

<sup>446</sup> Bu konuda bkz. **Tandoğan**, age, s. 667; **Akıncı**, age, s. 80; **Yalçınduran**, age, s. 93.

<sup>447</sup> Bu yönde bkz. **Akıncı**, age, s. 83; karşı. **Şahiniz**, age, s. 167.

<sup>448</sup> Bu yönde bkz. **Tandoğan**, age, s. 670; **Akıncı**, age, s. 82; karşı. **Şahiniz**, age, s. 167.

## İKİNCİ BÖLÜM

### KARŞILAŞTIRMALI OLARAK TİCARET İŞLERİ VE ADİ İŞLER TELLÂLLIĞI

#### § 4 — TİCARET İŞLERİ ve ADİ İŞLER TELLÂLLIĞININ TANIMI, UNSURLARI ile UYGULAMA ALANI

##### I. TANIM ve TERMİNOLOJİ SORUNU

##### A - Ticaret İşleri Tellâllığı

Türk Ticaret Kanunu’nun 100. maddesinin I. fıkrasına göre, “*tafaflardan hiçbirine ticarî mümessil, ticarî vekil, satış memuru veya müstahdem veyahut acente gibi bir sıfatla daimî bir surette bağılı olmaksızın, ücret karşılığında, ticarî işlere müteallik mukavelelerin akdi hususunda taraflar arasında aracılık yapmayı meslek edinen kimseye tellâl denir*”<sup>449</sup>. Ticaret işleri tellâlî, taraflardan herhangi birisine, devamlı bir şekilde bağılı ve aynı zamanda da temsil yetkisine sahip olmadan, bir ücret karşılığında, taraflar arasında ticarî iş niteliğindeki sözleşmelerin yapılmasına aracılık eden ve bu işi meslek edinen kimsedir<sup>450</sup>.

Türk Ticaret Kanunu’nun 100. maddesi ile başlayan yedinci faslın başlığı, “*Ticaret İşleri Tellâllığı*” olarak düzenlenmiştir. Öncelikle, kanun koyucunun bu tercihinin isabetli olmadığı belirtilmelidir. Çünkü, ticaret işleri tellâllığı, adi işler tellâllığının karşıtı olarak kullanılıyorsa, buradaki temel ölçüt, *adi iş-ticarî iş* (TTK m. 3) ayırımı olmalıdır. Bu yüzden, başlık “*Ticarî İşler Tellâllığı*” şeklinde olmalıydı. Ancak kanun koyucunun, bu yöndeki tercihi doğrultusunda, kavram karmaşası yaratmamak için çalışmamızda ‘ticaret işleri tellâllığı’ nı kullanacağız.

##### B - Adi İşler Tellâllığı

Borçlar Kanunu’nun 404. maddesinin I. fıkrasına göre, “*tellâllık öyle bir akittir ki onunla tellâl, ücret mukabilinde bir akdin yapılması imkânını hazırlamağa veya akdin icrasını tavassut etmeye memur edilir*”<sup>451</sup>. Bu tanımdan anlaşılacağı gibi, “tellâllık öyle bir vekâlet mukavelesidir

<sup>449</sup> Bu madde ile ilgili Adliye Encümeni Gerekçesi: «...Yürürlükte bulunan mevzuatta tellâllık müessesesi, gerek Borçlar Kanununda, gerek Ticaret Kanununda, gerek borsalara mahsus kanun ve nizamnamelerde tanzim edilmiştir. Bugünkü durumun olduğu gibi bırakılması ticaret hayatının ihtiyaçlarına tekabül etmektedir. Çünkü aracılık ve mesleğin icra şartları bütün ticaret sahalarında aynı değildir. Meselâ: Bir borsa tellâlî ile bir emlak simsarı arasında faaliyet ve muamele şekilleri bakımından önemli farklar mevcuttur. Bu sebeplerden dolayı, Tasarının (100) ncü ile (115) nci maddeleri yürürlükte olan Ticaret Kanununun (101) ile (118) nci maddelerini tekrarlamaktadır. Yalnız ticaret tellâllığını diğer aracılık işlerinden ayırmak maksadıyla Kanunun (101) nci maddesine tekabül eden Tasarının (100) ncü maddesine üç fıkra eklenmiş ve bundan başka Kanunun (104) ve (105) nci maddelerinde bulunan bir iki tercüme hatası düzeltilmiştir. Tellâl da tacir sıfatını haiz olduğu için Ticaret Kanununun (108) nci maddesi lüzumsuz addedilerek Tasarıya alınmamıştır.» (Türk Ticaret Kanunu Layihası ve Adliye Encümeni Mazbatas 1/150), Zabıt Ceridesi, C. 12 (1956), 83. Fihrist, Sıra Sayısı 198, s. 24).

<sup>450</sup> Diğer tanımlar için bkz. **Gürsoy**, age, s. 144; **Mimaroglu**, age, s. 502; **Karahan**, age, s. 291; **Berzek**, age, s. 167; **Arkan**, age, s. 178.

<sup>451</sup> Bu hüküm, kaynak Kanuna uygun olarak (İsvBK m. 412/I), «tellâllık, tellâlin bir ücret karşılığında, ya diğer tarafa bir sözleşmenin kurulması fırsatını göstermeyi ya da ona bir sözleşme görüşmesi için aracılık etmeyi

ki onunla tellâl tarafların hiçbirisine daimî surette bağımlı olmaksızın, ücret karşılığında, mukavelelerin akdi hususunda aracılık yapmayı taahhüt eder”<sup>452</sup>. Böylece, adi işlere ilişkin tellâllık sözleşmesi, tellâlin ücret karşılığında bir sözleşmenin yapılması olanağını hazırlamak veya sözleşmenin yürütülmesine aracılık etmek için görevlendirildiği bir sözleşmedir<sup>453</sup>. Daha önce belirtildiği gibi, buradan tellâllık sözleşmesinin, içeriği sınırlandırılmış özel bir vekâlet sözleşmesi olduğu anlaşılmaktadır<sup>454</sup>. Nitekim, Borçlar Kanunu’nun 404. maddesinin II. fıkrası da, bu konuda genel olarak vekâlet sözleşmesi hükümlerinin uygulanacağını belirtmiştir. Kanun tellâllıkla ilgili bölümde ayrıntılı hükümler getirme yoluna gitmemiş; tellâllığın özellik arz eden noktalarını düzenlenmiştir. Bu nedenle de vekâlet sözleşmesi (BK m. 386 vd) hükümleri niteliğine uygun düştüğü ölçüde uygulama alanı bulur.

## II. KOŞULLAR

### A - Ticaret İşleri Tellâllığı

#### 1. Olumlu Koşullar

##### a) Ticarî İşe Aracılık Edilmesi

Ticaret işleri tellâllığını adi işler tellâllığından ayıran en önemli unsur, tellâlin *aracılığını yaptığı sözleşmenin* ticarî bir iş olmasıdır<sup>455</sup>. Ticaret işleri tellâllığına *rengini* veren en önemli ölçüt budur<sup>456</sup>.

Yukarıda belirtildiği gibi, tellâllık ilişkisinde iki ayrı sözleşme vardır<sup>457</sup>. Birincisi, tellâlla müvekkili arasındaki *tellâllık sözleşmesidir*. İkincisi ise, tellâlin buluşturduğu taraflar arasındaki sözleşmedir ki, o da *asıl sözleşmedir*. Burada, ticarî iş niteliğinde olması gereken sözleşme

---

*borçlandığı bir sözleşmedir*», şeklinde anlaşılmalıdır. Bkz. **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 688; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 427.

**Şahiniz**’in tanımı ise şöyledir: “Tellâllık öyle bir sözleşmedir ki, bununla müvekkil, tellâlin gösterdiği fırsatın ya da yaptığı aracılığın bir esas sözleşmenin kurulması ile sonuçlanması şartına bağlı olarak tellâla ücret ödemeyi borçlanır”, age, s. 7.

TBKT m. 525/İ’e göre, “simsarlık sözleşmesi, simsarın taraflar arasında bir sözleşme kurulması olanağının hazırlanmasını veya kurulmasına aracılık etmeyi üstlendiği ve bu sözleşmenin kurulması hâlinde ücrete hak kazandığı sözleşmedir”.

<sup>452</sup> Bkz. **Bilge**, age, s. 312.

<sup>453</sup> Bkz. **Mimaroglu**, age, s. 497; **Yasasever**, agm, s. 664; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 195; **Karahasan**, agş, s. 1124.

<sup>454</sup> Bkz. yuk. § 2, VII.

<sup>455</sup> HGK, 19.6.1940, 31 sayılı Karar, (**İpekçi**, agş, s. 781, dn. 3); “Bir kimse hakkında Ticaret Kanunu’nun ticaret işleri tellâllığı ile ilgili hükümlerinin uygulanabilmesi için, bu kimsenin ticarî işlere ilişkin sözleşmelerin akdi hususunda taraflar arasında aracılık yapmayı meslek edinip edinmediği araştırılmalıdır”. Bkz. 11. HD, 24.4.1995, E. 1995/2274, K. 1995/3725 (Batider 1995, C. XVIII, S. 1-2, s. 209-211; aynı Karar için ayrıca bkz. **Kubilay**, Huriye/**Göksoy**, Yaşar Can/**Ayan**, Özge/**Yıldırım**, Ali Haydar: Türk Ticaret Kanunu, Ticarî İşletme (m. 1-135), İçtihatlar ve İsviçre Federal Mahkemesi Kararları, C. I, İstanbul 2004, s. 350; **Doğanay**, agş, s. 557, dn. 21; **İpekçi**, agş, s. 776, dn. 35; **Moroğlu**, age, s. 118; [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1995-2274.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1995-2274.htm)). Aynı yönde bkz. 11. HD, 24.2.1961, E. 3535, K. 652 (**Uygur**, C. VIII, s. 9001).

<sup>456</sup> **Poroy/Yasaman**, TTK m. 100/III’te yer alan, ticarî olmayan işlere dair olan sözleşmenin kurulması konusunda aracılıkla uğraşanların adi işler tellâllığı ile ilgili hükümlere tâbi olacağının belirtilmesini gereksiz bulmaktadır. Bkz. age, s. 254.

<sup>457</sup> Bkz. yuk. § 3, II, A.

tellâllık sözleşmesi değil, *asıl sözleşmedir*. Çünkü Kanun, “...*ticarî işlere müteallik mukavelelerin akdi hususunda taraflar arasında aracılık yapmayı...*” ifadesini kullanarak, tellâlin aracılığını yaptığı sözleşme için bu koşulun var olması gerektiğini vurgulamıştır. Ticaret işleri tellâllığı, Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenen bir konu olduğu için zaten bu iş mutlak anlamda ticarî iştir (TTK m. 3). Ancak bu, ticaret işleri tellâli ile müvekkili arasında ticarî iş olmaya bağlanan sonuçların doğması açısından önemlidir; yoksa ticaret işleri tellâllığı sıfatının doğması için -diğer koşulların yanında- tellâlin aracılığını yaptığı sözleşmenin ticarî iş olması gerekir.

Ticaret işleri tellâllığının belirlenmesindeki temel ölçüt olan ticarî iş, Türk Ticaret Kanunu’nun 3. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, “*bu kanunda tanzim olunan hususlarla bir ticarethane veya fabrika yahut ticarî şekilde işletilen diğer bir müesseseyi ilgilendiren bütün muamele, fiil ve işler, ticarî işlerdendir*”<sup>458</sup>. Bu tanım karşısında, Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenen konular, tarafların sıfatına veya işin ticarî işletme ile ilgili olup olmadığına bakılmaksızın mutlak ticarî işe vücut verir. Örneğin, bir tellâl taşıma sözleşmesinin yapılmasına aracılık etmişse, -diğer koşulların da varlığı hâlinde- bu koşul gerçekleşmiş demektir ve tellâl ticaret işleri tellâli olarak Türk Ticaret Kanunu’na tâbi olacaktır. Çünkü taşıma sözleşmesi Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenmektedir (TTK m. 762 vd).

Aynı maddeye göre, Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenmese bile, bir ticarî işletmeyi ilgilendiren bütün *işlem* ve *fiiller* de ticarî iştir. Öğretide haklı olarak bu cümlelerin geniş yorumlanması gerektiği, işletme ile doğrudan ilişkili fiil ve işlemler kadar, işletmenin amacına ulaşabilmesi için yapılan ve onu dolaylı olarak ilgilendiren fiil ve işlemlerin de bu kapsama girmesi gerektiği savunulmaktadır<sup>459</sup>. Örneğin, bir ticarî işletmenin sahibi olan tacir, daha geniş bir yere taşınmak için bir taşınmaz tellâli aracılığı ile satım veya kira sözleşmesi yaptığında, bu işlem ticarî işletmeyi ilgilendiren bir ticarî iş olacaktır. Bir taraf için ticarî sayılan sözleşmeler, kanunda aksine hüküm olmadığı sürece diğer taraf için de ticarî iş sayılacağına göre, tellâl ticarî işe aracılık edecek ve diğer koşulların da varlığı hâlinde ticaret işleri tellâli sayılacaktır.

Ticarî işle ilgili ikinci hükümse Türk Ticaret Kanunu’nun 21. maddesidir<sup>460</sup>. Bu hüküm, gerçek (TTK m. 14) ve tüzel kişi (TTK m. 18) tacirler açısından ayırım yapmış; tüzel kişi tacirlerin yaptığı her işin ticarî işe vücut verdiğini ve bunların adi alanlarının olmadığını düzenlemiştir. Çünkü Türk Ticaret Kanunu’nun 21. maddesinin I. fıkrasının 2. cümlesindeki

---

<sup>458</sup> Karş. TTKT m. 3: “*Bu kanunda düzenlenen hususlarla bir ticarî işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiiller ticarî işlerdendir*”.

<sup>459</sup> Bunlara haksız fiiller, sebepsiz zenginleşme ve hatta vekâletsiz iş görme dahi girer. Çünkü, Kanun ticarî işi olabildiğince geniş bir perspektiften almıştır. Bu yüzden de geniş anlaşılması gerekir. Bkz. **Arkan**, age, s. 63-64.

<sup>460</sup> Karş. TTKT m. 19: “*Bir tacirin borçlarının ticarî olması asıldır. Ancak; gerçek kişi olan bir tacir, işlemi yaptığı anda bunun ticarî işletmesi ile ilgili olmadığını diğer tarafa açıkça bildirdiği veya işin ticarî sayılmasına durum elverişli olmadığı takdirde borç âdi sayılır. Taraflardan yalnız biri için ticarî iş niteliğinde olan sözleşmeler, Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, diğeri için de ticarî iş sayılır*”.

istisna, sadece gerçek kişi tacirler için öngörüldüğüne göre, bunun karşıt kavramından (*argumentum a contraria*) bu istisnanın tüzel kişi tacirler için geçerli olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır<sup>461</sup>. Bunun dışında, aynı maddenin II. fıkrasına göre, bir taraf için ticarî sayılan sözleşmeler, kanunda aksine hüküm olmadığı sürece diğer taraf için de ticarî nitelikte olacağından, yukarıdaki ticarî işletme örneğinde, taşınmazı satan veya kiralayan kişi tacir olmasa veya bir ticarî işletme işletmese bile, bu iş onun için de ticarî olacak; tellâl da ticarî bir işe aracılık ettiği için -diğer koşullara da sahipse- ticaret işleri tellâlî sayılacaktır.

#### b) Ücret

Acenteliğin tanımını veren Türk Ticaret Kanunu'nun 116. maddesinden farklı olarak, ticaret işleri tellâlîliğinde ücret kanunî bir koşul olarak anılmıştır. Bütün tellâlîlik sözleşmeleri açık veya zımnî olarak ücret vaadini içerir<sup>462</sup>. Kanun bu unsuru "...*ücret karşılığında*..." diyerek ifade etmiştir. Tellâl, müvekkiline karşı bir iş görme borcu altına girmiş; onun, istediği bir sözleşmeyi yapabilmesi için karşı tarafı bulma işini üstlenmiştir. Bu faaliyetin bir ücret (veya halk dilindeki ifadesiyle komisyon) karşılığı yapılması gerekir. Aksi hâlde ortada bir tellâlîlik değil, vekâlet sözleşmesi (BK m. 386/III) var demektir<sup>463</sup>.

*Karayalçın*, aracılık işinin ücret karşılığında yapılmasının Türk Ticaret Kanunu'nun 100. maddesinin I. fıkrasında, ticaret işleri tellâlîliği için bir unsur olarak gösterilmesine rağmen, bunun bir unsur değil, sonuç olduğunu ifade etmektedir. O'na göre, ticaret işleri tellâlî tacir sayıldığı için<sup>464</sup> yaptığı iş dolayısıyla da ücret isteme hakkına zaten sahiptir<sup>465</sup>.

#### c) Meslek Edinme

Türk Ticaret Kanunu'nun 100. maddesinin I. fıkrasında ticaret işleri tellâlîlının bu faaliyetini meslek olarak yapması, kanunî bir koşul olarak aranmıştır<sup>466</sup>. Eğer bu iş geçici olarak yapılmaktaysa, ticaret işleri tellâlîliği değil, adi işler tellâlîliği hükümleri uygulanacaktır (BK m. 404 vd). Böylece, ticaret işleri tellâlî, taraflara göre geçici, fakat meslek bakımından sürekli bir yardımcı konumundadır<sup>467</sup>.

<sup>461</sup> Örneğin, bir anonim şirket, ihtiyacı olan nitelikli bir işçiyi özel istihdam bürosundan (iş tellâlîlinden) temin ettiğinde; anonim şirket tüzel kişi tacir olduğu ve adi sahası da olmadığı için bu *iş sözleşmesi* şirket açısından ticarî iştir (TTK m. 21/I/c.1). Şirket açısından ticarî iş olması, TTK m. 21/II gereğince işçi açısından ticarî iş olmasını sonucunu doğurur. O hâlde örneğimizdeki tellâlîlik bürosu, *ticarî bir işe* aracılık ettiği için -diğer koşullara da sahipse- ticaret işleri tellâlî olarak TTK'ya tâbi olacaktır.

<sup>462</sup> Bkz. **Şahin**, age, s. 8.

<sup>463</sup> **Arslanlı**, age, s. 210; **Bilge**, age, s. 316; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 455; **Saka**, age, s. 367; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 147; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 182; **Doğanay**, agş, s. 558; **Eriş**, agş, s. 1251.

<sup>464</sup> Bu yönde bkz. TD, 15.12.1960, E. 2725, K. 3431 (**Doğanay**, agş, s. 558, dn. 24; **İpekçi**, agş, s. 770, No: 6).

<sup>465</sup> **Karayalçın**, Ticaret, s. 503.

<sup>466</sup> Bkz. 11. HD. 24.4.1995, E. 1995/2274, K. 1995/3725 (Batider 1995, C. XVIII, S. 1-2, s. 209-211).

<sup>467</sup> **Saka**, age, s. 364; **Efendiye**, agt, s. 37.

Tellâlin bu işi meslek olarak yürütmesinin bir sonucu olarak, kendisi tacir sıfatına sahip olmasa da, ticaret işleri tellâlî olarak hak ve borçları Türk Ticaret Kanunu'na tâbi olacaktır<sup>468</sup>.

Bir olayda, tellâlin bu işi meslek olarak mı, yoksa geçici olarak mı yaptığı, basit bir sorun olmaktan öte, o kişiye uygulanacak hükümlerin ve bu arada özellikle zamanaşımı sürelerinin belirlenmesinde önemli bulunmaktadır<sup>469</sup>. Gerçekten de adi işler tellâlî ile ticaret işleri tellâlînin özellikle ücret alacağının zamanaşımı süreleri farklıdır<sup>470</sup>. Bu yüzden tellâlin bu işi meslek edinip edinmediğinin doğru saptanması gerekir<sup>471</sup>.

## 2. Olumsuz Koşullar

### a) M ü v e k k i l i n e B a ğ ı m l ı O l m a m a s ı

Ticaret işleri tellâlî, bağımsız bir tacir yardımcısıdır. O, iş görme külfeti altına girdiği müvekkil/müvekkillerine bağımlı değildir. Kanun bu koşulu, “*tarafılardan hiçbirisine ticarî mümessil, ticarî vekil, satış memuru veya müstahdem veyahut acente gibi bir sıfatla... bağıl olmaksızın...*” ifadesiyle belirtmiştir (TTK m. 100/I/c.1). Eğer, aracılık yapan kişi ticarî mümessil, ticarî vekil, seyyar tüccar memuru, işçi gibi tacire bağımlı olarak çalışıyorsa veya bağımsız olsa bile devamlı bir ilişki içinde olan acente durumundaysa, o kişi tellâl sayılmayacaktır. Çünkü tellâl, bağımlı yardımcıları gibi devamlı şekilde iş görmez; her sözleşme için ayrı ayrı görevlendirilir<sup>472</sup>. Tellâl iş sahibinin müstahdemi olmadığı için çalışma zamanını veya faaliyetinin tarzını dilediği gibi belirleyebilir<sup>473</sup>.

Taraflar arasındaki ilişkide, kişinin bağımlı olarak faaliyette bulunup bulunmaması, özellikle iş sözleşmesi açısından önem arz eder. Gerçekten de, kişi hem işçi sıfatıyla çalışıyor, hem bundan bağımsız olarak işvereni için aracılık yapıyorsa, tellâlîlik ücreti dışında, iş hukukundan doğan alacakların da sahibi olabilir (ihbar ve kıdem tazminatı gibi). Bu durumda, ayrıca işçinin sigortasının yapılması zorunluluğu da doğar. Buna karşılık, işverenle bağımlılık ilişkisi içinde olmadan, işveren için aracılık faaliyeti ile sadece sözleşme yapma olanağı yaratılıyorsa, bu

<sup>468</sup> Arslanlı, age, s. 210; Akyazan, Batider 1972, s. 347; Eriş, agş, s. 1251.

<sup>469</sup> Bu yönde bkz. 11. HD, 12.3.1985 E. 377, K. 1332 (İpekçi, agş, s. 773, No: 19; Doğanay, agş, s. 557-558, dn. 23; Uygur, C.VIII, s. 9000; aynı Karar için ayrıca bkz. İmregün, Genel İlkeler, s. 182, dn. 51; Başbuğoglu, agş, s. 196).

<sup>470</sup> Bkz. aşı. § 8, III.

<sup>471</sup> Bu yönde bkz. 11. HD, 24.4.1995 E. 1995/2274, K. 1995/3725 (Kubilay/Göksoy/Ayan/Yıldırım, agş, s. 350; aynı Karar için ayrıca bkz. Batider 1995, C. XVIII, S. 1-2, s. 209-211; Doğanay, agş, s. 557, dn. 21. Moroğlu, age, s. 118; [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1995-2274.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1995-2274.htm)).

<sup>472</sup> Bkz. Arslanlı, age, s. 210; Edgü, age, s. 184; Olgaç, age, s. 192; İmregün, Kara Ticareti, s. 146; İmregün, Genel İlkeler, s. 182; Aslan/Şenyüz/Ergün, age, s. 90; Karahan, age, s. 292; Berzek, age, s. 167; Arkan, age, s. 176-177; Eriş, agş, s. 1251.

<sup>473</sup> Arslanlı, age, s. 209.

durumda, tellâllık ücreti -ve kararlaştırılmışsa masraf- dışında iş hukukundan doğan bir istem ileri sürülemeyecektir<sup>474</sup>.

*b) Müvekkiliyle Olan İlişkisinin Devamlı Olmaması*

Tellâlla müvekkili arasındaki ilişki devamlı değil, geçicidir. Kanun, bu koşulu, “...*daimî bir surette... olmaksızın...*” diyerek ifade etmiştir. Eğer taraflar arasındaki ilişki devamlı ise tellâllık değil, -diğer koşulların da varlığı hâlinde- acentelik söz konusu olur<sup>475</sup>.

Tellâl, bir ya da birkaç sözleşmeye aracılık yapması için görevlendirilir ve bu sözleşmelerin yapılması veya yapılamayacağını anlaşılmaması ile görevi sona erer<sup>476</sup>.

*c) Aracılığın Esnaf Arasında Olmaması*

Bu koşul Türk Ticaret Kanunu’nun 100. maddesinden değil, 115. maddesinden çıkmaktadır. Gerçekten bu hükme göre “*esnaflar arasında aracılık yapan kimseler hakkında, bu faslın hükümleri tatbik edilmez*”. Bu hüküm karşısında, tellâlin aracılığını yaptığı iş ticarî bir iş olsa bile, bu ilişkinin tarafları “*esnaf*” ise (TTK m. 17) aracı, ticaret işleri tellâlî değil, adi işler tellâlî olacaktır. Birinci olarak, iki esnaf arasında istisnâî de olsa ticarî işe vücut veren bir hukukî ilişki olabilir. Örneğin, iki esnaf arasında kurulan taşıma sözleşmesi mutlak ticarî işe vücut verir (TTK m. 3, 762 vd). İkinci olarak esnaf, günlük hayattan farklı olarak, ticaret hukuku terminolojisinde “*tacir*” kavramının hukukî karşılığı olarak kullanılmaktadır. Tüzel kişileri bir tarafa bırakırsak (TTK m. 18, 136), gerçek kişilerde *tacir sıfatının kazanılması*, ticarî işletme ile ilişkilendirilmiştir (TTK m. 14/I). Bir tellâlin ticarî veya adi işler tellâlî olmasında ne *tacir* ne *ticarî işletme kavramı* üzerinde durulmuştur. Tellâllığın Türk Ticaret Kanunu’na tâbi olmasındaki temel ölçüt, aracılık edilen işin *adi* veya *ticarî iş* olması<sup>477</sup> veya tellâlin faaliyetini geçici veya devamlı olarak sürdürmesidir (TTK m. 100/I). Oysa anılan hüküm, bu ölçütlerin tamamen dışına çıkarak “*esnaf*” kavramını getirmiş ve bir karmaşa yaratmıştır. Bunun sonucu, esnaf arasındaki bir sözleşmeye aracılık eden tellâlin *adi işler tellâlî* olmasıdır.

Yukarıda belirtildiği gibi, esnaf arasında gerçekleşen işler de ticarî iş niteliğinde olabilir<sup>478</sup>. Zira, ticarî iş sadece tacir ve ticarî işletme ile sınırlandırılmamıştır. İki esnafın taşıma sözleşmesi kurmasını sağlayan ve bu yönüyle mutlak ticarî işe aracılık eden tellâlin -diğer koşullara da

<sup>474</sup> Bu yöndeki bir Yargıtay kararı için bkz. 11. HD, 23.5.2002, E. 2002/10516, K. 2003/2901 (Yayımlanmamış Karar).

<sup>475</sup> **Arkan**, age, s. 179. Bu yönde bkz. TD, 27.11.1970, E. 2864, K. 4844 (**Eriş**, agş, s. 1264, No: 2; **İpekçi**, agş, s. 782, No: 10).

<sup>476</sup> **Arkan**, age, s. 178; **Eriş**, agş, s. 1251. Ayrıca bkz. yuk. § 3, V, B, 1.

<sup>477</sup> Bu yönde bkz. **Doğanay**, agş, s. 583.

<sup>478</sup> Karş. **Doğanay**, agş, s. 583; **Eriş**, age, s. 1270. Bu görüşlerin aksine, esnaf arasında aracılık yapan kişinin ticaret işleri tellâlî olamaması, hukukî bir zorunluluk değil; sadece Kanun’un bir tercihidir.



sahipse- sırf esnaf arasında aracılık yaptığı için adi işler tellâlı sayılarak Borçlar Kanunu'na tâbi kılınması, hem açık bir çelişki yaratmakta, hem bu hükmün anlamsızlığını göstermektedir<sup>479</sup>.

## B - Adi İşler Tellâllığı

### 1. Olumlu Koşullar

#### a) *Adi İşe Aracılık Edilmesi*

Adi işler tellâllığı Borçlar Kanunu'nda düzenlendiğine göre bu kurumun açıklanmasında temel alınacak kavram, adi iş olacaktır<sup>480</sup>. Adi iş, ticarî işin karşısı olarak kullanılmaktadır. Bu kavramın ne olduğu ve hangi hâllerde bir adi işin meydana geleceğine dair Borçlar Kanunu'nda bir hüküm bulunmamaktadır. Bu kavram ticarî işin karşısı olarak kullanıldığına göre, aynı zamanda *ticarî olmayan iş* anlamına da gelmektedir. Bu düşünceden hareketle, Türk Ticaret Kanunu'nun 3 ve 21. maddelerinde öngörülen ticarî iş ölçütlerine girmeyen işler, adi işlerdir diyebiliriz.

Borçlar Kanunu, bu düşünceden hareketle adi işler tellâllının adi işlere aracılık etmesini öngörmüştür. Örneğin, bir işçi bürosunun esnaf konumundaki bir işverenle, işçi arasında yaptığı aracılık faaliyetinde konumu, adi işler tellâllığıdır; çünkü aracılık edilen iş, adi bir iştir.

Bazen adi işler tellâlı ticarî işlere de aracılık edebilir. Ancak bu iş, tellâl tarafından geçici olarak yapılıyorsa, ticarî işe aracılık etse bile o, yine de adi işler tellâlı sayılacaktır (TTK m. 100/IV).

Ticaret işleri tellâllığı bahsinde belirtildiği gibi esnaf arasındaki aracılık faaliyeti bu bölümdeki adi işler tellâllığına tâbi olacaktır (TTK m. 115).

---

<sup>479</sup> **Poroy/Yasaman**'ın ifade ettiğine göre, "...Bu maddenin tasarısındaki şekli, faslın hükümlerinin hepsinin değil, sadece bordro ve yevmiye defterine ait olanların esnaf arasında aracılık yapanlara uygulanmayacağı hükmünü koymuştu. Sonradan bu istisnalar bırakılmış ve bütün olarak faslın hükümlerinin esnaf arasında aracılık yapanlara uygulanmayacağı kabul edilmiştir" age, s. 254. Kanaatimizce, hükmün ilk şeklinin getirdiği sınırlama gayet yerindedir; çünkü tacir konumunda olmayan bir kişinin bordro düzenlemek veya yevmiye defteri tutmak gibi yükümlülükler altına sokulması isabetli olmamıştır.

**Poroy/Yasaman**, TTK m. 115 ile ticaret işleri tellâllığının ancak iki ticarî işletme arasındaki işlerde söz konusu olabileceğini savunmaktadır (age, s. 30). Bu görüşe katılmamaktayız. Çünkü kanaatimizce hükmün asıl amacı, ticaret işleri tellâllığının uygulama alanını bu kadar sınırlamak değildir. Hatta bu görüş kabul edilirse bu kurum neredeyse uygulanamaz hale gelir. Bu hükümle ticarî iş temeline dayanan ticaret işleri tellâllığı kavramına '*esnaf*' karıştırılmamak istenmiştir. Çünkü Kanun yanlış bir şekilde esnaf arasında ticarî işe neden olan bir ilişkinin olamayacağını düşünmektedir. Oysa bunun böyle olmadığı yukarıda ifade edilmişti. Bu hükmün yerindeliği tartışılırken, olması gerekenin, istisnaî de olsa esnaf arasındaki sözleşmelere aracılık edenlerin -aralarındaki iş ticarî iş olmak kaydıyla- ticaret işleri tellâlı sayılması olmalıdır. Oysa yukarıdaki görüş, bu sınırlamayı alabildiğince genişletmektedir (Bu yönde bkz. **İpekçi**, agş, s. 787).

<sup>480</sup> "*Ticarî bir akdın temini için yapılan tellâllık ticarî bir muameledir. Adi bir akdın temini için yapılan tellâllık ticarî bir muamele değildir. Bu gibi tellâl ile onu tevkil eden şahıs arasındaki ihtilâf, ticaret mahkemesinin vazifesine girmez*". HUH, 25.5.1932 (**Sungur/Boran**, agş, s. 603).

*b) Bir Sözleşmenin Yapılması Olanaklarını Hazırlaması veya Sözleşmenin İcrasına Aracılık Etmesi*

Tellâlin aslî görevi, çeşitli nedenlerle birbirlerini tanımayan, ama bir konuda sözleşme yapmak isteyen kişileri bir araya getirerek onlar arasında bir sözleşmenin kurulmasını sağlamaktır. Bu unsur Türk Ticaret Kanunu'nun 100. maddesinden farklı olarak adi işler tellâllığı için Kanun'da açıkça düzenlenmiştir.

Borçlar Kanunu'nun 404. maddesinin I. fıkrasına göre tellâl ya bir sözleşmenin yapılması olanağını hazırlamak ya da Kanun'un ifadesi ile sözleşmenin icrasına aracılık etmekle görevlidir. Böylece, tellâlin iş görme edimi iki türlü olabilir. Tellâl ya fırsat gösterici (*Nachweismäkler*) ya da aracı tellâldır (*Vermittlungsmäkler*)<sup>481</sup>. Fırsat gösterici tellâllıktan kastedilen, sözleşmenin kurulmasına ait bilgilerin sağlanması ve böylece bir fırsatın yaratılmasıdır<sup>482</sup>. Örneğin, iş aracılığında, tellâlin iş arayan kişiye sadece bir yerde ilgili mesleği yapan ustaların adresini vermesi, görevini yerine getirmiş olması için yeterli değildir; ona açık olarak işyerinin nerede olduğunu söylemesi gerekir. Aracı tellâl ise, iki tarafı bir araya getirmek ve olası uyuşmazlıkları çözmek için çaba sarf etmek zorundadır<sup>483</sup>. Burada onun için önemli olan nokta, sözleşmeyle öngörülen durum ve koşullar gereği olan biçim ve usul ile herhangi bir şekilde, üçüncü kişinin iradesi ve kararını etkilemektir<sup>484</sup>.

Görüldüğü gibi, Borçlar Kanunu'na göre, sadece sözleşmenin yapılması olanağını hazırlamış tellâl da ücrete hak kazanacaktır. Üçüncü kişi hakkında bilgi verilmesi, o kişinin tanıtılması veya gereken zeminin hazırlanması buna örnek olarak gösterilebilir<sup>485</sup>. Kanun, sadece fırsat göstermeyi bile ifa olarak kabul ettiğinden, ilgili durumda tarafların iradesinin bir aracılık çalışmasına yönelmiş bulunduğunu, işi veren müvekkil ispat etmek zorundadır<sup>486</sup>.

Ticaret işleri tellâllığı ile ilgili hükümlerde ise onun taraflar arasında aracılık yapacağı belirtilmiştir. Demek ki Kanun fırsat gösterme kavramını ticaret işleri tellâlı için öngörmemiştir.

<sup>481</sup> Bu konudaki ayırım için bkz. **Bucher**, age, s. 235, 237; **Jauering**, age, § 652, s. 851; **Honsell**, age, s. 335; **Guhl**, age, s. 567. Öğretide bu amaçla değişik ifadeler kullanılmaktadır. «Aracı tellâl» ve «gösterme tellâlı», (**Becker** (Çev. **Dura**, Suat), agş, s. 746); «fırsat gösterici tellâllık», «aracı tellâllık», (**Şahiniz**, age, s. 281, 285). Ayrıca bu konuda bkz. **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 453; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 688; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 428; **Yasasever**, agm, s. 666.

<sup>482</sup> Benzer ifadeler için bkz. **Akyazan**, Batider 1972, s. 453.

<sup>483</sup> Bunun dışında, **Becker** aracı tellâlin şu sayılanlardan en az birisini yapması gerektiğini belirtir:

a) Sözleşme isteklisi üçüncü kişiyi ziyaret,  
b) Müvekkilin sözleşmeye ilgi duyduğu üçüncü kişiye bildirmek,  
c) Üçüncü kişiyi kazanmaya çalışmak ve üçüncü kişinin sözleşmeye ilgisini müvekkile bildirmek. Bu konuda bkz. **Becker** (Çev. **Dura**, Suat), agş, s. 746. Ayrıca bkz. **Honsell**, age, s. 335; **Uygur**, C.VIII, s. 8975; **Yasasever**, agm, s. 666.

<sup>484</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Becker** (Çev. **Dura**, Suat), agş, s. 746.

<sup>485</sup> Bu yönde bkz. TD, 15.4.1950, E. 3378, K. 1884 (**Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 171; **Sungur/Boran**, agş, s. 607; **Dinçer/Ayan/Doğruer/Arıkan**, agş, s. 138); BGE, 1. HD, 19.5.1964, Jdt 1965 I 37, **Kaneti**, age, s. 163 vd; aynı Karar için bkz. **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 175-176; **Uygur**, C.VIII, s. 8986-8990.

<sup>486</sup> **Becker** (Çev. **Dura**, Suat), agş, s. 746.

O, sözleşmelerin kurulmasına aracılık edecek ve sözleşmenin kurulmasıyla ücrete hak kazanacaktır<sup>487</sup>.

Adi işler tellâllığı için Kanun sadece bu unsuru belirtmekle kalmamış, tellâlin ayrıca “sözleşmenin icrasına aracılık” ederek de faaliyette bulunacağını ifade etmiştir. Oysa, bu hüküm İsviçre Borçlar Kanunu’nun 412. maddesinden Borçlar Kanunu’na yanlış çevrilmiştir. Zira, ifade bu hâliyle son derece yanıltıcıdır. Her şeyden önce kavramın kendisi hatalıdır. ‘İcra’ kavramı ile kastedilen aslında ‘ifa’dır. Şu hâlde ifade ‘sözleşmenin ifası’ şeklinde anlaşılmalıdır; ancak ifa denilince bir sözleşmeden ziyade, o sözleşme gereğince borçlanılan bir edimin yerine getirilmesi kastedilir ki, tellâlin bununla bir ilgisi yoktur<sup>488</sup>. Tellâl sözleşme hükümlerinin yerine getirilmesini ayrıca garanti etmiş olmadıkça sözleşmeden dolayı herhangi bir sorumluluğu üzerine almış değildir. Aslında bir *anlaşma fırsatı göstermek (Abschlussgelegenheit)* veya *sözleşmenin akdine aracılık etmek* anlamına gelen ifadelerin kullanılması gerekirdi<sup>489</sup>. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, Kanun’da yer alan bu çeviri hatasına dikkat çekmiş ve hükmün bu şekilde anlaşılmaması gerektiğini belirtmiştir<sup>490</sup>. Kanun’un ifade etmek istediği şey, tellâlin bir sözleşmenin kurulmasına aracılık etmesidir. Böylece, Borçlar Kanunu’na göre, tellâl ya bir sözleşmenin yapılması olanağını hazırlayacak ya da sözleşmenin kurulmasına aracılık edecektir. İsviçre Federal Mahkemesi’nin maddeye ilişkin yorumu da bu yöndedir<sup>491</sup>.

### c) Ücret

Ticaret işleri tellâllığında olduğu gibi, ücret adi işler tellâllığında da esaslı unsurdur. Burada da tellâl, aracılık faaliyetini bir ücret karşılığında yapar; aksi hâlde tellâllık değil, vekâlet sözleşmesi hükümleri uygulama alanı bulur.

## 2. Olumsuz Koşullar

### a) Müvekkiline Bağımlı Olmaması

Ticaret işleri tellâli gibi, adi işler tellâli da faaliyetlerini bağımsız olarak yürütür. Müvekkil veya müvekkillerine bağımlı olmadığı için çalışma şeklini de kendisi belirler. Bu konuda

<sup>487</sup> Arslanlı, age, s. 215.

<sup>488</sup> Bu yönde bkz. Poroy/Yasaman, age, s. 252-253.

<sup>489</sup> Bu yönde bkz. Bilge, age, s. 312; Kurtoğlu, agm, s. 465-466; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 691; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 430; Şahin, age, s. 251; Poroy/Yasaman, age, s. 251 vd.

<sup>490</sup> Bkz. HGK, 17.4.1968, E. 1967/235, K. 257 (RKD 1968, S. 9-10, s. 245; Batider 1968, C. IV, S.4, s. 718-720; Olgaç, age, s. 194, 206, 277; Dalamanlı/Kazancı/Kazancı, agş, s. 233; Uygur, C. VIII, s. 9088-9089; Doğanay, agş, s. 558, dn. 25; Eriş, agş, s. 1263-1264, No: 1; İpekçi, agş, s. 768, No: 2; Karahasan, agş, s. 1127, No: b; Moroğlu, age, s. 119; Akyazan, age, s. 138, No: 270; Çevik, agş, s. 275; Yetkin, agş, s. 143). Bu konuda ayrıca bkz. Tekil, Ticarî İşletme, s. 206-207; Akyazan, Batider 1972, s. 448.

<sup>491</sup> “Tellâlin aracılığıyla gerçekleştirilen veya bilgisi tahtında akdedilen sözleşmenin icrasını temine mecbur olduğu, onun karakteristik borcundan ve ona ilişkin kanunî hükümlerden çıkarılamaz”. BGE, 1. HD, 15.10.1980, Jdt 1981 I 153- 155 (RO 106 II 224), Karar çevirisi için bkz. Öçal, Federal Mahkeme Kararları, s. 133.

müvekkilin ona talimat vermesi mümkün değildir. O, daha çok işin yapılması ile ilgili direktiflere uymak zorundadır.

#### *b) Müvekkiliyle Olan İlişkinin Devamlı Olmaması*

Bir kişinin ticaret işleri tellâhı olabilmesi için, aracılık işini devamlı olarak yapması kanunî bir zorunluluktur. Oysa adi işler tellâhı için böyle bir koşul aranmamıştır. Zira adi işler tellâllığı bu kurumun en genel düzenlendiği yerdir ve anılan koşul burada da aranırsa, bazı aracılara uygulanacak hüküm bulunamaz. Zaten Türk Ticaret Kanunu'nun 100. maddesinin III. fıkrasında, aracılığın geçici olarak yapılması durumunda, bu faaliyetin Borçlar Kanunu'na tâbi olacağı açıkça belirtilmiştir<sup>492</sup>.

#### *c) Tellâllığı Meslek Edinmenin Zorunlu Olmaması*

Yine bir önceki koşula paralel olarak adi işler tellâhının bu işi meslek şeklinde yürütmesi zorunlu değildir; ancak buna engel bir durum da yoktur. Yani, bir tellâl bu işi hem meslek olarak yapabilir, hem adi işler tellâhı sayılabilir. Örneğin, bu işi meslek edinmiş bir taşınmaz tellâhı adi bir işe aracılık ettiğinde Borçlar Kanunu'na tâbi olacaktır (TTK m. 100/IV). Burada anlatılmak istenen, tellâhın bu işi meslek olarak yapmasa dahi Borçlar Kanunu'na tâbi olmasında bir engelin bulunmamasıdır.

### III. TİCARET İŞLERİ ve ADİ İŞLER TELLÂLLIĞININ UYGULAMA ALANI

Yukarıda ticaret işleri tellâllığının unsurları açıklanırken dağınık da olsa bu konudan bahsedilmesine rağmen, iki tellâllığın arasındaki ilişkiyi kısaca da olsa toplu bir şekilde ifade etmenin yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Adi işler tellâllığı ile ticarî işler tellâllığı arasındaki ilişki Türk Ticaret Kanunu'nun 100. maddesinin IV. fıkrası ile 115. maddesinde belirtilmiştir. Kanun'un 100. maddesinin IV. fıkrasına göre, “*ticarî olmayan işlere dair mukavelelerin akdi hususunda aracılıkla meşgul olan veya ticarî bir aracılık işini arızî olarak üzerlerine alan kimseler hakkında Borçlar Kanununun 404 ilâ 409 ncu maddeleri tatbik olunur*”. Kanun'un 115. maddesine göre ise, “*esnafar arasında aracılık yapan kimseler hakkında, bu faslın hükümleri tatbik olunmaz*”. Bu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde adi işler tellâllığı ile ticaret işleri tellâllığı hükümlerinin uygulama alanı şu şekilde tespit edilebilir: Tellâhın aracılığını yaptığı iş bir adi işse veya ticarî bir iş olsa bile, bu işi

<sup>492</sup> “TTK’ın 100. maddesinin 3. fıkrasına göre, ticarî bir aracılık işini arızî olarak yapan kimseler hakkında BK’ın 404 ilâ 409. maddeleri tatbik olunacağı hükme bağlanmış olup...”, 11. HD, 1. 4. 1986, E. 950, K. 1851 (Eriş, agş, s. 1254, No: 5). “...davacı şirketin dava konusu tellâllık işini arızî olarak yapmış bulunmasına göre, TTK’ın 100/3 maddesi uyarınca uyumsuzluğun BK’ın 404 ve müteakip maddeleri uyarınca çözümlenmesinde de yasaya aykırı bir cihet bulunmamasına göre... tüm karar düzeltme istemlerinin reddi gerekmiştir”. 11. HD, 12.4.1985, E. 2263, K. 2188 (İpekçi, agş, s. 774, No: 21).

geçici olarak yapıyorsa yahut da aracılığını yaptığı sözleşmenin tarafları esnaf konumundaysa (TTK m. 17; TST m. 14) bu tellâl Borçlar Kanunu'na tâbi adi işler tellâlı olacaktır<sup>493</sup>. Bunun dışındaki durumlarda, ticaret işleri tellâllığı hükümleri uygulama alanı bulacaktır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 100. maddesinin V. fıkrasında, borsa tellâlları hakkındaki hükümlerin saklı olduğu bildirilmiştir. Bu yüzden borsa tellâlları hakkında öncelikle ilgili düzenlemeler uygulanacak<sup>494</sup>; adi işler tellâllığı hükümlerine başvurulmayacaktır.

## § 5 — TİCARET İŞLERİ ve ADİ İŞLER TELLÂLININ TACİR SIFATI

Tacirler, gerçek kişi ve tüzel kişi tacir olmak üzere ikiye ayrılır. Gerçek kişi tacirler, Türk Ticaret Kanunu'nun 14. maddesinin I. fıkrasında, ticarî işletme kavramı ile ilişkilendirilerek düzenlenmiştir. Tüzel kişi tacirler ise Kanun'un 18. maddesinde sayılmıştır. Bir tellâllık faaliyetinin tüzel kişilik çatısı altında yürütülmesinde çok fazla sorunla karşılaşmaz. Çünkü bu durumda, tüzel kişi tacir tellâl, esnaf arasında aracılık yapıyor (TTK m. 115) veya tacir olmayan kişileri bir araya getiriyorsa, Borçlar Kanunu'nun adi işler tellâllığı hükümlerine tâbi olacaktır; zira ticaret işleri tellâllığı için gereken en önemli ölçüt, aracılık yapılan işin ticarî iş olmasıdır ki, yukarıda bahsedilen kişiler arasındaki bir işin ticarî iş olması istisnâ bir durumdur.

Gerçek kişi tacir tellâla dönecek olursak; gerçek kişilerde tacir sıfatının kazanılmasının bir ticarî işletme işletmeye bağlı olduğu belirtilmişti. Türk Ticaret Kanunu'nda ticarî işletmenin doğrudan bir tanımına yer verilmemekle birlikte<sup>495</sup>, hangi işletmelerin ticarî işletme olduğu sayılarak dolaylı bir tanım verilmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun 11. maddesinin I. fıkrasına göre, “*ticarethane, fabrika veya ticarî şekilde işletilen diğer müesseseler, ticarî işletme sayılır*”. Kanun'un 12. maddesinde de ticarethane ve fabrikanın ne olduğu örnek olarak belirtilmiştir. Bu maddenin 12. bendine göre, “*acentelik, tellâllık, komisyonculuk ve sair tavassut işleri...*” ticarethane sayılır. İlk bakışta, hüküm bu şekilde okunduğunda, başka herhangi bir koşul aranmasına gerek olmaksızın, böyle bir aracılık işi için kurulan işletmenin mutlaka ticarethane, dolayısıyla da ticarî işletme olacağı; bu işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işleten kişinin de Kanun gereği tacir sıfatını kazanacağı düşünülebilir<sup>496</sup>. Nitekim öğretide bu görüş savunulmaktadır<sup>497</sup>. Örneğin, bu konuda *Kayıhan*, acentelik işletmesinin<sup>498</sup> (ve tellâlin) Kanun'un

<sup>493</sup> Bu yönde bkz. TD, 21.12.1954, E. 4549, K. 9962 (**Sungur/Boran**, agş, s. 602); TD, 10.7.1952, E. 51/4455, K. 3479 (**Sungur/Boran**, agş, s. 603; **Dinçer/Ayan/Doğruer/Arıkan**, agş, s. 134-135).

<sup>494</sup> Bkz. aşa. § 13.

<sup>495</sup> Bu konuda TST m. 14'te ticarî işletmenin unsurları ile birlikte olumsuz bir tanım yer almaktadır.

<sup>496</sup> Aksi yönde bkz. “...*Davacının tacir sıfatına sahip bulunmaması, ihtilâf emlak dellâllığından tevellüt edip ticarî bir işletme ile de ilişkisi görülmemesi itibariyle...*” TD, 10.5.1958, E. 1958/514, K. 1287 (Hukuk Postası 1958, Y. 1, S. 1, s. 10).

<sup>497</sup> Bu yönde bkz. **Edgü**, age, s. 183; **Olgaç**, age, s. 191; **Akyazan**, Batider 1972, s. 448; **Mimaroglu**, age, s. 502; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 197; **Tesal**, age, s. 109; **Başbuğoglu**, agş, s. 203; **Tekil**, Ticarî İşletme, s. 207; **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 163; **Ayhan**, age, s. 284; **Baştuğ/Erdem**, age, s. 157; **Güneş**, agt, s. 35; **Taşdelen**, agt, s. 15; **Efendiyev**, agt, s. 22, 38. Karş. **Saka**, age, s. 364; **Doğanay**, agş, s. 558; **Eriş**, agş, s. 1270.

12. maddesinin 12. bendine göre karine olarak ticarî işletme, bunu işleten kişinin de *ipso iure* tacir sayılacağını ifade etmektedir. Yoksa işletmenin ticarî işletme boyutlarına ulaşması gerekmemektedir. O'na göre aksini iddia eden bu karineyi çürütmelidir<sup>499</sup>.

Kanaatimizce burada, *Kayıhan*'ın aksine kanunî bir karine yoktur. Çünkü Kanun bu işletmeleri sınırlayıcı olarak saymamış; sadece uygulamaya yardımcı olmak için hangi işletmelerin ticarî işletme sayılacağını belirtmiş; nitelikçe bunlara benzer olan işletmelerin de ticarî işletme olabileceğini bildirmiştir<sup>500</sup>. Oysa bir konuda kanunî karinenin olması için o konunun sınırlarının belirli veya belirlenebilir olması gerekir. Bu hükümde sınırları belirli bir düzenleme söz konusu değildir. Madde ticarethaneyi örnekseyici olarak saymıştır<sup>501</sup>.

Bugün artık öğretilde savunulduğu üzere<sup>502</sup>, tellâllık işletmesinin ticarî işletme sayılması için Türk Ticaret Kanunu'nun 12. maddesinin 12. bendi tek başına yeterli olmamaktadır. Bir işletmenin ticarî işletme olabilmesi için gerekli olan ve Ticaret Sicili Tüzüğü'nün 14. maddesinde vurgulanan; *gelir sağlamayı hedef tutma, devamlılık, bağımsızlık* ve en önemlisi işletme içinde yürütülen faaliyetlerin *esnaf faaliyetleri sınırını aşması*<sup>503</sup> koşullarının tellâllık işletmesi için de var olması gerekir. Bu konudaki kilit unsur olan esnaf faaliyeti sınırının aşılp aşılmadığı, çoğu zaman öznel kalacağı için, Türk Ticaret Kanunu'nun 1463. maddesinin II. fıkrası ile Bakanlar Kurulu'na esnaf ile taciri belirleme yetkisi verilmiştir. Bakanlar Kurulu da 25.1.1986'da kabul ettiği Kararname ile bu ayırımı somut ölçütlere dayandırmıştır<sup>504</sup>. Nitekim Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın 11. maddesinin II. fıkrasında da “*ticarî işletme ile esnaf işletmesi arasındaki sınır, Bakanlar Kurulunca hazırlanacak kararnamede gösterilir.*” denilmek suretiyle aynı yaklaşımı

<sup>498</sup> Bu görüşler, acentelik için anlatılmakla beraber, tüm aracılık işleri, tellâllık için de geçerlidir.

<sup>499</sup> *Kayıhan*, age, s. 37-38.

<sup>500</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Gerekçesi. 17. II. 1951 tarihli Türk Ticaret Kanunu Layihası ve Adliye Encümeni Mazbatası, Zabıt Ceridesi, C.12 (1956), 83. Fihrist, Sıra Sayısı 198, s. 13-14. Bu konuda ayrıca bkz. *Dayı*, Fahri: “Ticarî İşletme ve Tacir”, İzmBD 1956, S. 956/4, s. 7 vd.

<sup>501</sup> Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, bu düşüncelerden hareketle 12 ve 13. maddeleri Tasarı'ya almamıştır. TTKT m. 11'e göre, “*ticarî işletme, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmedir. Ticarî işletme ile esnaf işletmesi arasındaki sınır, Bakanlar Kurulunca hazırlanacak kararnamede gösterilir.*” (Ayrıca bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. *Tekil*, Fahman: “Ticaret Kanununun Revizyonu Üzerine Düşünceler”, İmregün'e Armağan, İstanbul 1998, s. 568-569).

TTKT'nin Genel Gerekçesi'nde ise şöyle denilmektedir: “*6762 sayılı Kanunun ilk yürürlüğe girdiği günlerde öğretinin, esnaf işletmesi ile ticarî işletme arasındaki sınırı çizme konusunda, 6762 sayılı Kanunun 17. maddesinden çıkarmaya çalıştığı kriterler uygulamada etkili olmamıştır. Uygulamada sınır Bakanlar Kurulu Kararnameleriyle belirlendiği için, bu uygulama kanunlaşmıştır.*”

Böylece, bir işletmenin ticarî işletme sayılabilmesi için, işletme içinde yürütülen faaliyetin bir önemi kalmamıştır. İşletmenin ne işle uğraştığından çok (mevcut Ticaret Kanunu'nun 12. maddesi bağlamında) o işletmenin bağımsız ve orada yürütülen faaliyetin devamlı olması; bundan da önemlisi esnaf faaliyeti için Ticaret Sicili Tüzüğü'nün 14. maddesinin II. fıkrasında bahsedilen esnaf faaliyeti sınırının aşılması gerekir (Ayrıca bkz. VUK m. 177/I, II, III). Bu konuda somut ölçüt getirmeye yönelik hükümler olan, TTK m. 1463/II ve TTKT m. 11/II'yi burada tekrar anmak isteriz.

<sup>502</sup> *Arkan*, age, s. 178, dn. 3; *Karahan*, age, s. 292; *Göle*, agm, s. 48. Benzer görüş için ayrıca bkz. *Şahin*, age, s. 29, 44.

<sup>503</sup> Bugünkü sınır ve parasal miktar için bkz. VUK m. 177/I, II, III.

<sup>504</sup> RG, 19.2.1986, S. 19024.

devam ettirmiştir. Esnaf faaliyeti sınırının aşılıp aşılmaması unsuruna daha fazla önem atfedilmesinin nedeni, ilk üç unsurun genellikle esnaf işletmelerinde de bulunmasındandır. Ama her iki işletme türünü ayıran ölçüt, bu sınırı aşacak şekilde iş yapmaktan geçmektedir<sup>505</sup>. İşte bu sınırı aşan tellâlın işletmesi ticarî işletme; bu işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işleten gerçek kişi (TTK m. 14/I) tellâl da tacir sıfatına sahip olacaktır. Bunun sonucu olarak tacir olmanın hüküm ve sonuçları, ancak bu koşullarda doğabilecektir (TTK m. 20 vd).

Son olarak belirtmeliyiz ki, bir tellâlın esnaf veya tacir olması ayrı; onun ticaret işleri tellâlı veya adi işler tellâlı olması ayrı bir şeydir.

## § 6 — TİCARET İŞLERİ ve ADİ İŞLER TELLÂLININ TACİR YARDIMCILARI<sup>506</sup> İÇİNDEKİ YERİ

Bugünkü karmaşık ve işbölümüne dayanan toplumsal ve ekonomik ilişkiler içerisinde, bir tacir veya esnafın işletmeleri ile ilgili işleri tek başlarına yürütmeleri güçtür. İşte bu zorluğu aşabilmek için tacirler (veya duruma göre esnaf) işletmeleri gereğince yürüttükleri faaliyetleri genişletmek, kolaylaştırmak ve işletmenin verimini artırmak için farklı alanlarda uzmanlığa sahip kişilerden yararlanırlar<sup>507</sup>. Ticarî işletmenin yönetilmesi, işletilmesi ve işlemlerinin yürütülmesi için, tacirin yanında bazen ona bağımlı, bazen bağımlı olmadan çalışan ve temsil yetkisi olan veya olmayan bu kişilere tacir yardımcısı denir<sup>508</sup>. Bu yardımcılarından gerçek kişilerin işlettiği işletmeler ticarî işletmenin unsurlarına sahipse bu yüzden kendileri de -asıl tacir yanında- tacir sıfatını kazanır.

Tacir yardımcılarının öğretide değişik ayırımlara tâbi tutulduğunu görmekteyiz. Bu konudaki temel ayırım ise “bağımlı-bağımsız yardımcıları” ayırımıdır. Bu ayırım tacirle yardımcı arasında, yardımcının mesleğini icra ederken tacirle olan ilişkisindeki serbestlik derecesine göre yapılır. Eğer yardımcı tacirle doğrudan bir bağımlılık ilişkisi içinde çalışmayıp, nispeten çalışma yöntem ve zamanını kendisi belirliyorsa bağımsız<sup>509</sup>; tacirin gözetimi ve denetimi altında çalışıp onun emir ve talimatları doğrultusunda hareket ediyorsa bağımlı

<sup>505</sup> Bkz. **Bozer**, Ticarî İşletme, s. 367; **Göle**, agm, s. 58; **Arkan**, Taşıma İşleri, s. 314, (Burada konu komisyonculuk için ele alınmıştır; ama tellâllık için de uygulanabilir niteliktedir)

<sup>506</sup> Öğretide yardımcı deyince “*tacir*” kavramı devreye girmekle beraber aslında bu kavram yanıltıcıdır; çünkü tacir yardımcısı dediğimiz kişiler sadece tacirle değil, aynı zamanda esnafla da ilişki içinde olabilir. Örneğin, ticarî mümessil, tellâl ve genel vekil (BK m. 386 vd) aynı zamanda esnafa ve esnaf işletmesine de yardımcı olabilir. Buna karşılık ticarî vekil (BK m. 453-454) ve acente (TTK m. 116-134) sadece *ticarî işletmeler* için atanabilir; dolayısıyla tacire yardımcı olmak durumundadır.

<sup>507</sup> Bu konuda bkz. **Hırş**, age, s. 135; **Bilgişin**, age, s. 313; **Toksal**, Baki: “Borçlar ve Ticaret Kanununun Tanzim İkiligi Bakımından Tüccar Yardımcıları”, İÜHFM 1955, C. XX, S. 1-4, s. 197; **Erem**, age, s. 245; **Karayalçın**, Ticaret, s. 480; **Feyzioğlu**, age, s. 407; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 185; **Domanic**, age, s. 315; **Kırca**, age, s. 29; **Karahan**, age, s. 271; **Poroy/Yasaman**, age, s. 211-212; **Arkan**, age, s. 159-160; **İnal**, age, s. 321.

<sup>508</sup> Benzer tanımlar için bkz. **Mimaroglu**, age, s. 479; **Ayhan**, age, s. 262; **Baktır**, age, s. 161; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 116; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 145.

<sup>509</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Mimaroglu**, age, s. 480; **Arkan**, age, s. 159; **Baştuğ/Erdem**, age, s. 147-148.

yardımcıdır. Tacire bağımlı olmamak, tacir ile tacir yardımcısı arasında herhangi bir hukukî ilişki olmadığı anlamına gelmez. Bağımlı olmayan yardımcıları, tacire ait iş yönünden ona bağımlı olmakla birlikte, *faaliyetlerinde bağımsızdırlar*<sup>510</sup>.

Bağımsız tacir yardımcıları ile tacir arasındaki ilişki -bazı farklılıklara rağmen- özünde bir vekil-müvekkil ilişkisidir<sup>511</sup>. Bir başka deyişle ilişkinin hukukî temeli vekâlet sözleşmesine dayanmaktadır (BK m. 386 vd). Zira bu gruba giren tellâl için Borçlar Kanunu'nun 404. maddesinin II. fıkrası; komisyoncu için aynı Kanun'un 416. maddesinin II. ve acente için Türk Ticaret Kanunu'nun 116. maddesinin II. fıkrasında vekâlet sözleşmesi hükümlerine başvurulabileceği hüküm altına alınmıştır.

Bağımlı ve bağımsız yardımcıları da kendi içlerinde temsil yetkisine sahip olup olmamalarına göre ayrılmaktadır. Temsil yetkisine sahip olmayan bağımlı yardımcıları müstahdem, işçi, çırak gibi kişiler olup bunlar ticaret hukukunun inceleme alanına girmemektedir<sup>512</sup>. Bağımlı olup da temsil yetkisine sahip olan yardımcıları ise, tacirin emir ve talimatları çerçevesinde faaliyet gösteren ticarî mümessil (BK m. 449 vd) ve ticarî vekillerdir (BK m. 453-454). Hemen belirtmek gerekir ki, tacirin bağımlı yardımcıları için belirtilen, tacirin emir ve talimatları doğrultusunda hareket etme unsurunu yanlış algılamamak gerekir. Taciri temsil yetkisine sahip olup, ona bağımlı olarak çalışan, yani onun nezaret ve denetiminde olan yardımcıların temsil yetkisi ve kapsamı, genel hükümlere göre farklılık arz eder<sup>513</sup>. Gerçekten genel hükümlere göre, temsil yetkisinin kapsam ve sınırları, yetkiyi veren işleme (BK m. 33/I) göre belirlenir<sup>514</sup>. Bu genel hükmün, ticaret hayatına doğrudan aktarılması ticarî güven ilkesi ile bağdaşmaz. Bu yüzden, yetkinin kapsamının ne olacağı ve bunun hangi hâllerde sınırlanabileceğini kanun doğrudan doğruya belirlemiştir<sup>515</sup>. *Karayalçın*, temsil yetkisine sahip ve bağımlı olan bu kişileri ifade etmek üzere “*tahdidi kanunla çizilmiş iradî temsil yetkisi*” ifadesini kullanır<sup>516</sup>.

Tacirin bağımsız ve temsil yetkisine sahip olmayan yardımcısı tellâldır<sup>517</sup>. Konumuzu oluşturan tellâlin temsil yetkisi olmadığı için, temsil yetkisinin kapsam ve sınırlarının belirlenmesiyle ilgili olarak yapılan tartışma tellâl için anlam taşımaz.

<sup>510</sup> Bkz. **Arslanlı**, age, s. 165; **Mimaroglu**, age, s. 480; **Ayhan**, age, s. 263; **Erkol**, agt, s. 10.

<sup>511</sup> **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 186; **Ayhan**, age, s. 263; **Saka**, age, s. 339.

<sup>512</sup> Bu konuda bkz. **Hırş**, age, s. 135; **Bilgişin**, age, s. 314; **Toksal**, *Tüccar Yardımcıları*, s. 197; **Arslanlı**, age, s. 165; **Erem**, age, s. 245; **Edgü**, age, s. 165; **Karayalçın**, *Ticaret*, s. 483; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 185; **Baştuğ/Erdem**, age, s. 148; **Deryal**, age, s. 63; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 81; **Arkan**, age, s. 159.

<sup>513</sup> Bu konuda bkz. **Arkan**, age, s. 159.

<sup>514</sup> Bir başka deyişle yetkiyi veren kişinin iradesine göre belirlenir ve sınırlandırma da ona bırakılmıştır.

<sup>515</sup> Bkz. **Karayalçın**, *Ticaret*, s. 482; **Toksal**, *Tüccar Yardımcıları*, s. 197; **Feyzioğlu**, *agm*, s. 408, 410; **Arkan**, age, s. 160.

<sup>516</sup> age, s. 482.

<sup>517</sup> Komisyoncunun doğrudan temsil yetkisi yoktur; dolaylı temsil yetkisi vardır (BK m. 416/I).



Tacirin bağımsız olup da temsil yetkisine sahip olan yardımcıları ise acente ve genel vekildir<sup>518</sup>. Tacir bazı işlemlerini gördürmek için geçici olarak başkasının emeğinden faydalanma yoluna gidip, o somut işlemler için bir vekil tayin edebilir (BK m. 386 vd)<sup>519</sup>. Böylece kendisine bağımlı olmayan, ama temsil yetkisine de sahip (BK m. 388/II), sırf birkaç işlem yapmak için görevlendirilen ve bu işlemlerin yapılması ile görevi biten vekilin emeğinden de faydalanmış olur.

Bu konuda yapılan başka bir ayırım da tacirle olan ilişkinin devamlılığına göredir. Bu ölçüte göre tacir yardımcıları geçici ve devamlı yardımcılar olarak ayrılır. Tellâl ve komisyoncunun tacir ile olan ilişkisi geçicidir. Bunlar, her bir sözleşme için ayrıca atanır. Buna karşılık ticarî mümessil, ticarî vekil ve acentenin tacirle olan ilişkisi devamlılık arz eder. Ticarî mümessil işletmenin işlerini idare etmek üzere atanan en geniş yetkili bağımlı tacir yardımcısıyken, ticarî vekil bir ticarî işletmede, işletmenin olağan işlerini yapmak üzere atanan kişidir ve görülen işin niteliği her ikisinde de devamlılık unsurunu içinde barındırır. Acentenin ilişkisi de ister aracılık yapan, ister sözleşme yapan acente olsun devamlıdır<sup>520</sup>.

Yukarıda yaptığımız ayırımlar çerçevesinde tellâlin konumunu belirleyecek olursak; tellâl bağımsız, temsil yetkisine sahip olmayan, tacirle olan ilişkisi geçici olan bir yardımcıdır.

## **§ 7 — TİCARET İŞLERİ ve ADİ İŞLER TELLÂLLİĞİNİN TEMSİL İLE İLİŞKİSİ ve BU KONUDA KARŞILAŞILABİLECEK SORUNLAR**

### **I. TEMSİL YETKİSİ**

Daha önce de ifade edildiği gibi, tellâl temsil yetkisine sahip olmayan bir aracıdır. Onun temsil yetkisine sahip kılınması, özel olarak yetkilendirilmesine bağlıdır<sup>521</sup>. O, bu yetkiyi almaksızın müvekkilini temsil etmeye çalışırsa, Borçlar Kanunu'nun 38 ve 39. maddesi hükümleri devreye girecek ve müvekkili icazet vermediği takdirde tellâl, üçüncü kişinin, kural olarak menfi (BK m. 39/I), istisnaî olarak da müspet zararını (BK m. 39/I/son) karşılamak zorunda kalacaktır. Bu durumu dikkate alan Türk Ticaret Kanunu'nun 105. maddesi şu hükmü koymuştur: “*Tellâl, bedeli tahsile veya mukavelede gösterilen sair şeyleri teslim almaya salâhiyetli sayılmaz*”. Tellâllık maddî fiilleri içeren vekâletin bir türü olduğu için tellâlin temsil yetkisine sahip olmaması buradan çıkarılsa da, hükmün bunu açıkça belirtmesi yerindedir.

---

<sup>518</sup> Hukukî işlemlerin yapılmasına ilişkin bir vekâlet söz konusu ise vekil temsil yetkisine de sahiptir (BK m. 388/II). Buna karşılık, maddî fiillerin yapılmasını konu alan vekâlette, temsil olmaz; zaten buna gerek de yoktur. Bu konuda ayrıca bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 483-484; **Arkan**, age, s. 159-160.

<sup>519</sup> **Karayalçın**, Ticaret, s. 484.

<sup>520</sup> **Arkan**, age, s. 160.

<sup>521</sup> “BK. 404'ten anlaşıldığına göre, «tellâl»a hukukî işlem yapma konusunda vekâlet (dolayısıyla temsil, müvekkilin hesabına davranma yetkisi) verilmiş olmadığı gibi, yetkilendirme (*Bevollmächtigung*) de söz konusu değildir. Doğrudan temsilci olarak yetkilendirilmek isteniyorsa, bu yetkinin verilmesi gerekir”. **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 454.

Bu hüküm, tellâla hiçbir şekilde temsil yetkisi verilemeyeceği şeklinde anlaşılamaz. Burada anlatılmak istenen, tellâlin acente (TTK m. 116, 119) veya vekil (BK m. 388/II) gibi kanun gereğince temsil yetkisine sahip olmadığıdır; yoksa müvekkili ona temsil yetkisi ve/veya vekâlet verebilir. Örneğin, taşınmaz sahibi, tellâlla tellâllık ilişkisi dışında bir ilişki de kurabilir. Kendisi taşınmazın bulunduğu yerde olmadığı için, güvendiği emlakçıya hem evine iyi bir kiracı veya alıcı bulmasını, hem ona noterden vekâlet vererek tapuda adına tescil işlemini yaptırmasını isteyebilir. Bu durumda tellâl, tellâllıktan bağımsız olarak vekil sıfatına da sahip olur.

Uygulamada, özellikle taşınmaz tellâllarının ev satımlarında evin bedelinin (örneğin %10'luk) bir bölümünün “*avans*” olarak verilmesini istediklerine rastlanmaktadır. Müvekkili tarafından böyle bir yetki verilmediği sürece, bu uygulama kanuna aykırıdır. O, olsa olsa kendi tellâllık ücretine ilişkin avans alabilir<sup>522</sup>, bunun için de zaten yetkilendirilmesine gerek yoktur. Hatta sözleşmede öngörülen koşul gerçekleşmese, tellâl avansı iade etmek zorundadır<sup>523</sup>.

## II. ÇİFTE TEMSİL

Temsil hukuku alanında ortaya çıkan bir sorun çifte temsildir. Burada temsilci, her iki tarafı da temsil ederek işlem yapmaktadır.

Çifte temsil sorunu, tellâllık ilişkisinde daha az karşılaşılabilecek bir sorundur. Çünkü böyle bir sorunun ortaya çıkması, tellâlin temsil yetkisine sahip olmasına bağlıdır ki, yukarıda açıklandığı gibi, tellâl Kanun gereğince temsil yetkisine sahip kılınmış bir kişi değildir (BK m. 388; TTK m. 105). Hatta buradaki sorunun ortaya çıkabilmesi için tellâlin her iki tarafı da temsil yetkisine sahip olması gerekir.

Aşağıda inceleneceği üzere, temsilcinin kendi kendisi ile sözleşme yapması durumunda ortaya çıkan sonuçların çifte temsilde de uygulanacağı öğretide ifade edilmektedir<sup>524</sup>. Bu yüzden, tellâlin, gerek çifte temsil, gerek kendi kendisi ile sözleşme yapması durumunda, temsil olunan açısından yetkisiz temsilin koşulları oluşmuşsa, icazet (olur) verilinceye kadar işlem askıda kalacak; olur verilmemesi durumunda işlem temsil olunanı bağlamayacaktır<sup>525</sup>. Bunu tellâllık ilişkisine aktarırsak; tellâl müvekkilinden habersiz şekilde böyle bir işe giriştiğinde, müvekkil bu durumu öğrenince sözleşmeye icazet vermediği sürece, bu sözleşme ile bağlı olmamalı ve bunun için bir de tellâllık ücreti ödemek zorunda bırakılmamalıdır. Zira bu durum Türk Ticaret

<sup>522</sup> Bu konuda bkz. TD, 12.7.1965, E.1963/5104, K. 1965/2317 (Batider 1966, C. III, S. 1, s. 567; aynı Karar için bkz. **Olgaç**, age, s. 202, No: 13; **Uygur**, C.VIII, s. 8997).

<sup>523</sup> TD, 10.2.1940, E. 2763, K. 861 (**Sungur/Boran**, agş, s. 609).

<sup>524</sup> Bkz. **Esener**, Turhan: “Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk-İsviçre Hukukunda Mümessilin Kendi Kendisiyle Mukavele Yapması”, AÜHFD 1957, C. XIV, S. 1-4, s. 106; **Esener**, age, s. 159.

<sup>525</sup> **Esener**, agm, s. 88, 103; **Esener**, age, s. 159, 171 vd; **Öztan**, Bilge: “Federal Mahkeme Kararları - Temsilcinin Kendi Kendisiyle Akit Yapması”, Batider 1967, C. IV, S. 1, s. 162; **Oğuzman/Öz**, age, s. 170; **Eren**, age, s. 404; **Gezder**, agm, s. 1083 vd.

Kanunu'nun 110 ve Borçlar Kanunu'nun 407. maddeleri gereğince dürüstlük kuralları ile bağdaşmaz ve ücret/masraf isteme hakkının düşmesine tipik bir örnek oluşturur.

### III. TELLÂLIN KENDİ KENDİSİYLE İŞLEM YAPMASI

Temsilcinin bir sözleşmeyi, hem temsil edilen tarafın temsilcisi, hem karşı taraf (üçüncü kişi) olarak yapması hâlinde temsilcinin kendi kendisiyle sözleşme yapmasından bahsedilir<sup>526</sup>. Özellikle vekâlet ilişkisinde, vekil başkasının menfaatine bir iş görme edimini sadakatle yapma borcu altına girdiği için, böyle bir davranış, müvekkilinin menfaatlerinin yeterince gözetilip gözetilmeyeceği, «temsil yetkisinin kötüye kullanılması» (*Missbrauch der Vertretungsmacht*) sorusunu akla getirir<sup>527</sup>. BGB § 181<sup>528</sup>, hem vekilin kendi kendisiyle sözleşme yapmasını (*Selbstkontrahieren*), hem iki tarafın da temsilcisi sıfatıyla hareket ederek icap ve kabulde bulunmasını kural olarak yasaklamıştır<sup>529</sup>. Oysa bu konuda Türk ve İsviçre Borçlar Kanunu'nda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. İsviçre Federal Mahkemesi, Kanun'daki bu boşluğu İsviçre Medenî Kanunu'nun 1/II, III (TMK m. 1)'e göre doldurmuş ve BGB'nin sözü edilen hükmü ve onun öğreti ve içtihatlarındaki yorumuna dayanarak temsilcinin kendi kendisiyle sözleşme yapmasını yalnızca “ifa işlemleri” (*reine Erfüllungsgeschäft*)<sup>530</sup> bir tarafa bırakılırsa, kural olarak reddetmiş; bunun için ya temsil olunanın buna açıkça izin vermiş olmasını ya da bu davranışın temsil olunan için herhangi bir tehlike oluşturmamasını aramıştır<sup>531</sup>.

Bu sorun, tellâllık ilişkisinde de ortaya çıkabilecek bir sorundur. Hatta bunun için yukarıda incelenen çifte temsilden farklı olarak tellâlin temsil yetkisine sahip olmasına da gerek yoktur. O, temsil yetkisine sahip olmadan da müvekkilinin istediği sözleşme konusu şey için kendi kendisiyle sözleşme yapma yoluna gidebilir. Örneğin (A), bir malını 100 ile 150 YTL arasında satılması için uygun bir alıcı bulması konusunda bir tellâlla anlaştığında tellâl, (A)'ya haber vermeden bu malı kendisi, 100 YTL'ye satın alırsa, müvekkilin menfaatlerinin yeterince korunduğu söylenemez. Bu örneğin aksine, özellikle ücret alacağı, satış bedelinin belli bir oranı üzerinden öngörüldüğünde tellâl, satış bedelinin yukarı çekilmesi için daha sıkı pazarlık yapacak, böylece müvekkilin menfaatleri daha iyi korunacaktır. İşte tellâl, İsviçre Federal Mahkemesi

<sup>526</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Esener**, age, s. 155 vd; **Eren**, age, s. 404-405.

<sup>527</sup> **Esener**, agm, s. 91. Fransız hukukundaki durum için bkz. s. 92 vd; **Esener**, age, s. 162; **Şahiniz**, age, s. 100.

<sup>528</sup> “Bir mümessil kendisine başka yolda mezuniyet verilmemişse, temsil olunan namına bizzat kendisiyle kendi namına veya bir üçüncü şahsın mümessili sıfatıyla, bir hukukî muamele akdedemez; meğerki hukukî muamele münhasıran bir mükellefiyet ifasından ibaret olsun”. Bkz. **Esener**, agm, s. 87. Alman hukukundaki bu düzenlemenin nedenleri için bkz. **Esener**, age, s. 158-159.

<sup>529</sup> Bkz. **Esener**, agm, s. 87, 98; **Esener**, age, s. 158; **Öztan**, agm, s. 160; **Tandoğan**, age, s. 399-400; **Eren**, age, s. 404-405; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 575; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 365.

<sup>530</sup> Bu kavram ve ayrıntıları için bkz. **Esener**, agm, s. 90; **Esener**, age, s. 160.

<sup>531</sup> **Esener**, agm, s. 89, 94, 98. Federal Mahkemenin bu konuda verdiği kararları incelemek için bkz. s. 96 vd. Ayrıca bkz. **Esener**, age, s. 160-164; **Öztan**, agm, s. 160-161; **Tandoğan**, age, s. 399-400; **Oğuzman/ Öz**, age, s. 169; **Eren**, age, s. 404-405; **Şahiniz**, age, s. 100; **Akipek**, age, s. 59.

Kararı'nın aksine, böyle bir davranışta bulunursa, işlemi yapmış olsa bile, ücret isteme hakkına sahip olamayacaktır. Bu durum, Borçlar Kanunu'nun 407 ve Türk Ticaret Kanunu'nun 110. maddesine ek olarak ücret isteme hakkının düşmesine bir başka örnek olarak düşünülebilir. Federal Mahkeme'nin içtihadı doğrultusunda, tellâlin bu davranışından müvekkili ya haberdar olmalı ya da bu durum onun için bir tehlike oluşturmamalıdır. Özellikle, borsada kayıtlı veya carî fiyatı olan, dolayısıyla hakkında vurgunculuk yapılamayacak mallar için bu son durum geçerlidir<sup>532-533</sup>.

## **§ 8 — ADİ İŞLER ve TİCARET İŞLERİ TELLÂLININ SÖZLEŞMEDEN DOĞAN BORÇ ve HAKLARI**

### **I. BORÇLAR**

#### **A - Her İki Tellâllık İçin Ortak Olan Borçlar**

##### **1. Genel Olarak**

Vekâlet sözleşmesinin temel özelliği, vekilin bir başkasının işini görmeyi taahhüt etmesinde görülür. Tellâllık da bu özelliği taşıdığından, tellâllık sözleşmesinin kurulması ile birlikte taraflar birbirlerine karşı bazı borçlar ve külfetler üstlenmekte, diğer taraftan da bazı haklara sahip olmaktadır<sup>534</sup>. Bu çerçevede olaya tellâl açısından baktığımızda tellâlin, *-vekilin ağırlığında olmasa da-* müvekkilinin menfaatlerini koruma, onun yararına olacak davranışlarda bulunma ve ona zarar verecek davranışlardan kaçınma yükümlülüğü vardır. Çünkü, tellâllık sözleşmesi ile tellâlla müvekkil arasında güvene dayanan bir ilişki doğar. Bu yüzden tellâl, üçüncü kişi ile yapılacak sözleşmenin olanaklar ölçüsünde müvekkili için uygun koşullarda kurulmasına ve müvekkili bilseydi sözleşmeyi hiç yapmayacağı veya en azından o koşullarda yapmayacağını anlaşıldığı durumlarda, üçüncü kişi ile ilgili olumsuz bilgileri açıklamak durumundadır. Tellâl, bunların aksine müvekkilin menfaatine olacak bir sözleşmenin yapılmasına engel olur veya karşı tarafla ilgili önemli bir bilgiyi müvekkiline bildirmezse, ona karşı sorumlu olur<sup>535</sup>.

Tellâlin aracılık işini yaparken yerine getirmesi gereken borç ve külfetlerin kapsamı tellâllık sözleşmesi ile belirlenir. Taraflar bu sözleşme ile tellâlin yetkilerini sınırlandırabilir veya

<sup>532</sup> **Esener**, agm, s. 100; **Eren**, age, s. 404-405, 416; **Oğuzman/Öz**, age, s. 170.

<sup>533</sup> “Olayda, vekâlet verenin istediği fiyat elde edilemese bile, tellâla indirilmiş bir ücret verileceği vaat edilmiştir. Tellâlin temel yükümlü vekâlet verene mümkün olan en yüksek fiyata satış yapma olanağını sağlamaktır. Tellâlin nesneyi vekâlet verenin belirttiği fiyattan daha aşağıya kendisinin satın almak istemesi, bu ödevle bağdaşmaz. Bu hal ve şartlar altında, nesneyi vekâlet verenin belirttiği fiyattan daha aşağısına kendisi satın almış olan tellâlin, ücrete hak kazanacağı kendiliğinden anlaşılamaz. Sözleşmeyi kendisinin yapmış olmasına rağmen, ücret talebinde bulunmak istiyorsa dürüstlük kuralına göre, vekâlet verene sözleşmenin kurulmasından önce, bunu bildirmek zorundaydı. Vekâlet verenin bu isteği bilmek konusunda korunmaya değer bir menfaati vardı; çünkü bu nokta satılanı teklif edilen fiyata satmak ya da daha yüksek bir fiyat istemek konusundaki kararına etkiliydi. Bu bakımdan, tellâlin vekâlet verenle kendisinin satın sözleşmesi yapmasından sonra, (bu yöndeki isteğini bildirmeden) ileri sürdüğü ücret talebi reddedilmelidir”. BGE, 1. HD. 5.6.1957, Jdt 1958 I 181, **Kaneti**, age, s. 162, No: 103; aynı Karar için bkz. **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, ags, s. 181; **Uygur**, C.VIII, s. 8999.

<sup>534</sup> Bkz. **Şahiniz**, age, s. 52.

<sup>535</sup> **Arslanlı**, age, s. 211; **Karayalçın**, Ticaret, s. 504; **Yasasever**, agm, s. 666, 670.

genişletebilirler<sup>536</sup>. Örneğın, tellâlın temsil yetkisine de sahip olacağı kararlaştırılabilir veya ona vekâlet verilebilir<sup>537</sup>.

Vekâlet sözleşmesini özellikle eser sözleşmesinden ayıran ve ona rengini veren unsur, vekilin edim sonucundan değıl, edim fiilinden sorumlu olmasıdır<sup>538</sup>. O, edim fiilini Borçlar Kanunu’nun 389 vd maddelerinin gösterdiği şekilde yerine getirmek koşuluyla, sonucun istenilen biçimde olmamasından sorumlu değıldir. Tellâllar ise taraflar arasında aracılık yaparlar ve anlaşmanın mutlaka kurulacağı taahhüdünde bulunamazlar<sup>539</sup>. Çünkü tellâllık sözleşmesi az-çok tesadüfe bağılı bir sözleşmedir ve bu garanti, işin niteliğı ile bağdaşmaz<sup>540</sup>.

Son olarak belirtmek gerekir ki, -yukarıda değınildiği gibi- tellâllık sözleşmesinde tellâlın külfetlerinin yanında teknik anlamda “borçları” da vardır. Aşağıda inceleyeceğımız özen-sadakat yükümlölüğü ve bunun görünümleri birer borç olduğı için, bunlara aykırı davranılması, külfetlerden farklı olarak tellâlın sorumluluğına neden olacaktır (BK m. 96)<sup>541</sup>.

Önce, her iki tellâl için ortak olan borçlar açıklandıktan sonra, ticaret işleri tellâlına özgü olarak Türk Ticaret Kanunu’nda öngörölen borçlar incelenecektir.

## 2. Özen ve Sadakat Borcu

### a) Genel Olarak

İş görme sözleşmelerinin en tipini oluşturan vekâlet sözleşmesinde vekil, müvekkili için bir iş görme borcu altına girdiğı için, vekilin işini özen ve sadakat içinde yerine getirmesi, bu sözleşmelerin temelini oluşturur. Tellâllık vekâletin bir türünü oluşturduğuna göre (BK m. 404/II), bu borç burada da önem kazanacaktır. Ancak, tellâl ile müvekkil arasında Kanun tarafından düzenlenmiş bir temsil ilişkisinin bulunmaması (BK m. 388/II; TTK m. 105) ve onun vekile göre tam bağımsız bir yardımcı olması karşısında, ilk bakışta müvekkiline karşı bir özen ve sadakat borcu içinde olmadığı düşünölebilir. Ancak, durum böyle değıldir. Gerçekten tellâl, müvekkili için aktif olarak çalışmaya yükümlü olmamasına rağmen, aracılık faaliyetini içten bağılılıkla ve özenle yerine getirmek zorundadır. Öğretide haklı olarak savunulan bir görüşe göre, tellâl edim sonucunu sağılamak üzere harekete geçerse, yani aktif olarak edim faaliyetine başlarsa, bu faaliyeti sonucunda vekâlet sözleşmesindeki vekil gibi özen borcuna tâbi olur. O hâlde burada sözleşmenin kurulması anından itibaren bir sadakat borcu ve edim külfetinin yerine getirilmesine yönelik olarak harekete geçmesiyle birlikte, bu edime eklenen bir özen borcu söz konusudur.

<sup>536</sup> Arslanlı, age, s. 211; Arkan, age, s. 179; Şahiniz, age, s. 52.

<sup>537</sup> Eğer vekâlet hukukî işlemlerin yapılmasını içeriyorsa, ayrıca temsil yetkisi verilmesine gerek olmaksızın tellâl Kanun gereğince temsil yetkisine de sahip sayılacaktır.

<sup>538</sup> Edim sonucu-edim fiili kavramı ile ilgili ayrıntı bilgi için bkz. Gümüş, age, s. 73 vd, 146 vd, 151; Akıncı, age, s. 6.

<sup>539</sup> Bkz. Edgü, age, s. 184; Hatemi/Serozan/Arpacı, age, s. 422.

<sup>540</sup> Tellâlın bu noktadaki konumu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 800.

<sup>541</sup> Şahiniz, age, s. 54.

Bunun bir sonucu olarak, müvekkil her ne kadar aracılık ediminin ifasını talep ve dava etmek (ve cebri icra yoluyla elde etmek) olanağına sahip olmasa da, sözleşmenin kurulmasıyla birlikte sadakat borcunun ihlâli dolayısıyla ve aktif olarak aracılık faaliyetine başlanmışsa özen borcuna aykırılık nedeniyle tellâli sorumlu tutabilecektir (BK m. 96, 390/III)<sup>542</sup>. Görüldüğü gibi, niteliği itibariyle birer yan borç olan özen ve sadakat borçlarının ihlâli hâlinde dahi *gereği gibi ifa etmeme* olgusu ile karşılaşılabilmektedir<sup>543</sup>.

Borçlar Kanunu'nun 404. maddesinin II. fıkrasının yaptığı atıf dolayısıyla vekâlet hükümleri tellâllıkta tamamlayıcı bir etkiye sahip olduğundan, bu konuda öncelikle ilgili özel hükümlere gidilmesi; burada boşluk bulunursa vekâlet hükümlerinin tellâllığın niteliğine uygun düştüğü ölçüde ve gerektiğinde yumuşatılarak uygulanması gereğinden söz etmiştik. İşte bu yaklaşımın en somut uygulama alanı bulduğu konu, özen ve sadakat borcu olmaktadır.

Tellâlin iş görme edimini yerine getirirken bu görevi özen ve sadakatle yürütmek zorunda olmasına karşın, kanaatimizce onun özellikle borcunun ağırlığı ve kapsamı vekil kadar olmamalıdır<sup>544</sup>. Her şeyden önce dolaylı da olsa Borçlar Kanunu'nun 407 ve Türk Ticaret Kanunu'nun 110. maddeleri, özen ve sadakat borcu konusunda bir ölçüt getirdiğine göre, bu konuda ilk başvurulacak hükümler de onlar olmalıdır. Başka bir deyişle, bu hükümler gereğince, tellâlin özen ve sadakat borcu, aracılık işini dürüstlük kuralları çerçevesinde yürütmek; her iki tarafa da aracılık edilen durumlarda haksız bir çıkar sağlamayarak taraflar arasında denge unsuru olmak ve bu dengeyi bozmamak şeklinde belirir. Kanun böyle kapsamı sınırlandırılmış bir özen ölçüsü getirmese, suskun kalarak Borçlar Kanunu'nun 390. maddesinin uygulanmasını sağlardı. Bu konuda özel bir ölçüt getirildiğine göre, vekilin özen ve sadakat borcunun kapsamı *dolaylı olarak* uygulama alanı bulmalıdır<sup>545</sup>.

#### *b) Özen Borcu*

Tellâlin en önemli borçlarından birini işini özenle yapmak oluşturmaktadır. Özen, beşerî bir davranışın, özellikle beşerî bir fiilin ölçütü olup, somut bir amaç ve belirli bir sonuca erişmek için akıl ve iradenin kullanılmasıdır<sup>546</sup>. Özen borcu, sadakat borcunun ifaya ilişkin faaliyetlerde

<sup>542</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Şahiniz**, age, s. 10, 58-59.

<sup>543</sup> **Şahiniz**, age, s. 59, 85.

<sup>544</sup> Bu yönde bkz. **Şahiniz**, age, s. 63. Yazar, sadakat borcunun kapsamının tellâllıktan daha az takdir edilmesinin nedenlerini, tellâllığın sonuçlarının az-çok tesadüfe bağlı olması, tellâlin edim külfeti altında olması ve müvekkilin kural olarak esas sözleşmeyi yapıp yapmamakta serbest olmasına bağlamaktadır.

<sup>545</sup> Çünkü Kanun, vekâlet hükümlerini daha çok hukukî işlemlere ilişkin vekâleti dikkate alarak sevk etmiştir. Oysa tellâllık maddî fiillere ilişkin vekâletin özel bir çeşididir. O hâlde amaçsal yorumla, niteliğine uygun düştüğü ölçüde bu hükümler tellâl için de uygulanabilmeli; ancak kapsamı daha dar düşünülmelidir. Zaten müvekkille tellâl arasındaki ilişkinin niteliği de bunu gerektirir. Kaldı ki (hukukî işlemler için görevlendirilen) vekilden farklı olarak tellâl, ipso iure temsil yetkisine sahip olmadığından, o ne doğrudan, ne de dolaylı temsilci olarak müvekkilinin hesabına hareket edecektir.

<sup>546</sup> Bu konuda bkz. **Aral**, age, s. 418; aynı yönde bkz. **Akipek**, age, s. 54.

somutlaşması, başka bir deyişle bu faaliyetlerdeki ifadesi olarak ortaya çıkar ve tüm ifa süresi boyunca bu faaliyetlere, kısacası aslî edime eşlik eder<sup>547</sup>. Tellâlin bu borcunun konusunu, işin başarıyla sonuçlanabilmesi için hayat deneyimlerine ve işlerin olağan akışına göre kendisinden beklenen dikkat, öngörü ve özeni göstererek işin başarıyla sonuçlanmasını engelleyecek davranışlardan kaçınması oluşturur<sup>548</sup>.

Borçlar Kanunu'nun 390. maddesinin II. fıkrası, vekilin sorumluluğunun genel olarak işçinin sorumluluğuna ait hükümlere tâbi olacağı yönünde hüküm getirmiştir<sup>549</sup>. İşçinin özen borcunu düzenleyen Borçlar Kanunu'nun 321. maddesinin I. fıkrasında, önce işçinin taahhüt ettiği işi özenle yapmak zorunda olduğu bildirildikten sonra, işçinin iş sahibine kasıt, ihmal veya dikkatsizlik sonucu verdiği zararlardan sorumlu olduğu hükme bağlanmıştır. Aynı maddenin II. fıkrasının 2. cümlesinde ise işçiye düşen özen borcunun derecesi açıklanmıştır. Kanun'a göre bu, öncelikle sözleşmeye göre belirlenir. Bunun dışında işçinin o iş için gerekli olup da iş sahibince bilinen veya bilinmesi gereken bilgi düzeyi, meslekî deneyimi, mesleğine olan hâkimiyeti, işe yatkınlığı ve nitelikleri de gözetilir.

Bu hükümle Kanun bir yandan vekilin işçi gibi özenle davranmak zorunda olduğunu belirtmiş; diğer yandan hafif kusurla dahi olsa müvekkiline vereceği zararları tazmin edeceğini hükme bağlamıştır<sup>550</sup>. İşçinin (vekilin, dolayısıyla tellâlin) özen borcu sübjektif (öznel) öğeler içeren objektif (nesnel) bir ölçüte göre belirlenmiştir. Objektif ölçüt, sözleşmeye uygun olarak görülecek işin çeşidini, zorluğunu ve gerektirdiği öğrenim ve meslekî bilgi derecesini göz önünde tutar. Böylece yapılan işin önemi, zorluğu ve müvekkil için taşıdığı önem ne kadar büyükse, özen de o oranda olacaktır. Yine öğretide belirtildiği gibi, Borçlar Kanunu'nun 98. maddesi gereğince, vekâletin ücretli veya ücretsiz olması da bu derecenin belirlenmesinde özel bir öneme sahiptir<sup>551</sup>.

---

Özen kavramı ve bu kavramla ilgili ayrıntılar için bkz. **Gümüş**, age, s. 44 vd. Özen borcunun; hukukî niteliği ile ilgili tartışmalar için (bkz. **Gümüş**, age, s. 130 vd), sadakat borcu ile olan ilişkisi için (bkz. **Şahiniz**, age, s. 56-57).

<sup>547</sup> **Şahiniz**, age, s. 62.

<sup>548</sup> Bkz. **Tandoğan**, age, s. 410; **Yasasever**, agm, s. 670; **Canyürek**, agm, s. 182; **Karahasan**, age, s. 1001; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 586; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 371; **Gümüş**, age, s. 144, 209 vd; **Aral**, age, s. 418; **Şahiniz**, age, s. 56, 62; **Akipek**, age, s. 54; **Zevkliler**, age, s. 367; **Yalçınduran**, age, s. 68; **Başpınar**, age, s. 123-124, 128, 135, 136; **Özkaya**, age, s. 359.

<sup>549</sup> Bu atfın anlamı ile ilgili ayrıntılı açıklama için bkz. **Gümüş**, age, s. 289 vd.

<sup>550</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Akgün**, agm, s. 1411; **Donay**, Süheyl: "Vekilin Talimata Uyuma ve Dürüstlikle Hareket Etme Borcu", Batider 1969-70, C. V, S. 1, s. 736; **Tandoğan**, age, s. 410; **Karahasan**, age, s. 1002; **Tozun**, Hasan: "Vekâlet Akdinden Kaynaklanan Tazminat Davaları-2", BaBD 1996, S. 57, s. 26; **Tozun**, Hasan: "Vekâleten Yapılan Akitlerin Feshi ve İptali", BaBD 1996, S. 57, s. 24.

<sup>551</sup> Bkz. **Akgün**, agm, s. 1412; **Donay**, agm, s. 736, 748; **Gümüş**, age, s. 337 vd; **Canyürek**, agm, s. 182; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 586; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 371.

Karş. **Aral**, age, s. 421; **Zevkliler**, age, s. 367; **Tozun**, Fesih, s. 24; **Yalçınduran**, age, s. 69, 97 vd; **Akıncı**, age, s. 17-18; **Başpınar**, age, s. 79, 127.

Fransız ve İtalyan hukuklarında vekâletin ücretsiz olması durumunda vekilin tazmin yükümlülüğünün daha hafif olacağı hakkında bkz. **Başpınar**, age, s. 111, 113.

Ancak öğretide, ücretsiz vekâletin özen borcunun kapsamını değil; ödenecek tazminatın miktarında etkili olduğu belirtmektedir. Ayrıntılar ve tartışmalar için bkz. **Gümüş**, age, s. 346 vd.

Sübjektif ölçüte göre ise işçinin iş sahibince bilinen veya bilinmesi gereken bilgi derecesi, yetenekleri ve diğer nitelikleri dikkate alınmalıdır<sup>552</sup>.

Borçlar Kanunu'nun 390. maddesinin, işçinin özen borcuna atıf yapması, öğretilde eleştirilmiştir<sup>553</sup>. Vekâletteki güven unsurunun, vekilin kişiliğinin müvekkil için taşıdığı önemin, özellikle resmî bir sınav sonucu alınan belgelere dayanılarak icra edilen ve uzmanlığı gerektiren işlerin görülmesinin, nesnel ölçüte başvurma olanağını hemen hemen ortadan kaldırdığı ifade edilmektedir. Ayrıca, devletin diploma veya ruhsat vermek için aradığı koşulların özel hukuka yansıyan bir garanti niteliği taşıdığı; bu bakımdan bu tarz işlerde, vekilin göstermesi gereken özenin öznel ölçütlere göre belirlenemeyeceği, ondan, daha üst düzeyde bir özenin bekleneceği ifade olunmaktadır<sup>554</sup>. *Donay*, «meslek sahibi olan kimselerin kendi mesleklerinden beklenebilen özen ve bilgiden sorumlu» olduklarını ifade etmektedir<sup>555</sup>. Bazı tellâllık türlerinde devletin denetim veya izninin ön plâna çıktığı görülmektedir<sup>556</sup>. Bu şekilde, devletin izin veya ruhsat vererek faaliyetlerini gerçekleştirmesine olanak sağladığı tellâllar için özen borcu doktor, avukat, mimar gibi meslek sahiplerinde olduğu şekilde daha nesnel ölçütlere dayanmalı; buna karşılık, bu tarz bir durumla karşı karşıya olmayan tellâllar için özenin derecesi, aynı meslek grubunda diğer tellâlların göstermesi gereken özen kadar olmalıdır.

Görüldüğü gibi, burada tellâlin göstereceği özenin derecesi, kendine özgü bir hâl almaktadır. Böylece, vekil için dahi uygulanması sıkıntılı ve yerindeliği son derece tartışmalı olan bu atfın, tellâl için doğrudan uygulanamayacağını düşünmekteyiz<sup>557</sup>. Çünkü işçinin tam bağımlı bir kişi olması karşısında tellâl tam bağımsız bir yardımcıdır; bu nedenle böyle bir bağımlılık ilişkisinde işçinin özen borcu ile ilgili bu hüküm, tellâllık ilişkisinin bünyesine uymamaktadır. Nitekim Türk Borçlar Kanunu Tasarısı, yukarıdaki eleştirileri dikkate almış olmalıdır ki, 511. maddesinde

<sup>552</sup> Öznel ölçütle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., *Gümüş*, age, s. 295; *Donay*, agm, s. 737; *Tandoğan*, age, s. 411; *Hatemi/Serozan/Arpacı*, age, s. 417; *Karahasan*, age, s. 1002; *Yavuz*, Borçlar Hukuku, s. 586; *Yavuz*, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 371; *Aral*, age, s. 419; *Şahiniz*, age, s. 64; *Akipek*, age, s. 56; *Başpınar*, age, s. 154; *Akıncı*, age, s. 6, 17; *Özkaya*, age, s. 359.

<sup>553</sup> Bu konuda bkz. *Başpınar*, age, s. 153, 160 vd. Aynı yönde bkz. 4. HD, 22.2.1974 E. 1973/3098, K. 865 (*Özkaya*, age, s. 462-463).

Bu hükmün kaynak Kanun'dan farklı çevrildiği ve oradaki gibi anlaşılması gerektiği yönünde bkz. *Gümüş*, age, s. 294 vd; ayrıca bkz. s. 316 vd; *Şahiniz*, age, s. 56, 64; *Akıncı*, age, s. 17.

<sup>554</sup> Bkz. *Donay*, agm, s. 738; *Tandoğan*, age, s. 411-412; *Gürsoy*, age, s. 137; *Canyürek*, agm, s. 182; *Karahasan*, age, s. 1002; *Yavuz*, Borçlar Hukuku, s. 586; *Yavuz*, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 371; *Gümüş*, age, s. 316 vd; *Şahiniz*, age, s. 64; *Akipek*, age, s. 56; *Yalçınduran*, age, s. 69; *Akıncı*, age, s. 18.

Roma hukukunda vekilin özen derecesinin iyi aile babasının göstermekle yükümlü olduğu özen (*diligentia bonus pater familias*) olduğu hakkında bkz. *Savaş*, agm, s. 598. Aynı yönde bkz. *Akgün*, agm, s. 1412. *Gümüş*, bu düşüncüyü vekilin bağımsız ve konusunda uzman bir kişi olması gerçeğine bağlamaktadır, age, s. 317-318.

<sup>555</sup> agm, s. 738.

<sup>556</sup> Örneğin, belli koşullara sahip olmayan kişiler borsa simsarlığı yapamazlar. Bu konuda ilgili devlet birimlerinden ruhsat alınması, sınava girilmesi vs. gerekir. Yine, iş tellâllarının (özel istihdam büroları) faaliyete geçebilmesi, Türkiye İş Kurumu Kanunu (md. 17 vd) ve ilgili Yönetmelik'te öngörülen koşulların yerine getirilmesi ve faaliyet izni alınmasına bağlıdır. Benzer koşullar, emlakçılar için de öngörülmektedir.

<sup>557</sup> Bu yönde bkz. *Şahiniz*, age, s. 66. Yazara göre, tellâlin özen ve sadakat yükümlülüğünün kapsamı, kendi mesleğindeki ortalama bedensel ve fikrî olgunluğa sahip bir tellâldan beklenebilecek sadakat ve özen olmalıdır. Böylece, aracı tellâl ile fırsat gösterici tellâlin özen ve sadakat borcu aynı olmayacaktır, s. 67.



vekilin özen borcuna ilişkin hükümde önemli değişiklikler yapmıştır<sup>558</sup>. Tasarı bu şekilde kanunlaşırsa hem vekilin, hem tellâlin iş görme edimini yerine getirirken göstermesi gereken özen, daha nesnel bir ölçüte dayandırılmıştır. Böylece, tellâl için de uygulanabilecek bu hüküm gereğince o, kendi kişisel işinde göstereceği özeni değil, benzer işlerde görev alan basiretli bir tellâlin göstermesi gereken özeni gösterecektir.

Yukarıda açıklandığı üzere<sup>559</sup>, tellâlin sözleşmenin kurulması konusunda aktif çaba gösterme yükümlülüğü olmadığı için, o vekil gibi istenilen sonucun meydana gelmemesinden sorumlu olmayacaktır. Ancak, vekilin olumsuz sonuca rağmen sorumlu olmaması için, vekâlet görevini özen ve sadakat içinde yerine getirmesi gerekmektedir. Çünkü vekil, özeni sonuç için değil, işin yürütülmesi için göstermek zorundadır<sup>560</sup>. Oysa tellâl için olumlu sonucun doğması zaten bir borç olmadığı için, o aktif olarak çaba sarf edip, uygun bir taraf bulamadığında, ücret ve masraf isteme hakkını yitirecektir. *Gümüş*'e göre, sadakat yükümü bir yan yüküm olduğundan, bunun ihlâli hâlinde kural olarak uğranılan zararların tazmini mümkündür. Buna karşılık, vekilin özen yükümü, gerçek anlamda bir edim yükümü veya yan yüküm oluşturmaz. “Özen yükümlerinin” bir görünümü olarak, aslî edimden bağımsız bir varlığa sahip değildir ve ihlâli hâlinde, salt özen yükümünün ihlâline dayalı olarak ifa davası ile takip mümkün olmadığı gibi, tazminat talebinde de bulunulamaz<sup>561</sup>. *Şahiniz*<sup>562</sup> ise, bunun aksini savunmakta ve her iki borcun ihlâli durumunda da Borçlar Kanunu’nun 96. maddesine başvurulabileceğini ifade etmektedir.

Tellâlin özen (ve yerine göre sadakat) borcunun somut görünümleri; müvekkiline, karşı tarafın önemli ve onca bilinen durumunu bildirme, durum ve koşullara göre bilgi toplama ve müvekkili uygun bir şekilde durumdan düzenli olarak haberdar etme şeklinde belirir<sup>563</sup>.

Tellâlin özensiz davranışlarıyla edim sonucu olanaksızlaşmışsa, tellâl kusurlu olanaksızlık dolayısıyla sorumlu olacağı gibi; olanaksızlık olmasa bile özensiz veya sadakatsiz davranışlar

---

<sup>558</sup> TBKT m. 511/II: “Vekil üstlendiği iş ve hizmetleri, vekâlet verenin haklı menfaatlerini gözeterek, sadakat ve özenle yürütmek zorundadır. Vekilin özen borcundan doğan sorumluluğunun belirlenmesinde, benzer alanda iş ve hizmetleri üstlenen basiretli bir vekilin göstermesi gereken davranış esas alınır”

Bu değişiklik olumlu karşılanmıştır. “818 s. Borçlar Kanunu’nun 390. maddesinin birinci fıkrasında yer alan vekilin sorumluluğunun umumî surette işçinin sorumluluğuna ait hükümlere tâbi olacağına ilişkin hüküm, Tasarının 511.maddesine alınmamış, yerine, vekilin üstlendiği görevi vekâlet verenin haklı menfaatlerini gözetmek suretiyle sadakat ve özenle yürütmek zorunda olduğu yerinde olarak ifade edilmiştir.Tasarı’nın 511. maddesinin 2. fıkrasında yeni bir düzenlemeye yer verilmiş, vekilin özen borcundan doğan sorumluluğunda, benzer iş ve hizmetleri üstlenen basiretli bir vekilin göstermesi gereken davranışın esas alınacağı ifade edilmiştir. Böylece, BK m. 390’da ifadesini bulan «iyi bir surette ifa» ibarelerine açıklık getirilmiş olmaktadır. Kanımızca yerinde bir düzenleme olmuştur”. Bu konuda bkz. **Kuntalp**, Erden/**Barlas**, Nami/**Morali**, Ahu Ayanoğlu/**İşintan** Pelin Çavuşoğlu/**İpek**, Mehtap/**Yaşar**, Mert/**Koç**, Sedef: Türk Borçlar Kanunu Tasarısı’na İlişkin Değerlendirmeler, İstanbul 2005, s. 248.

<sup>559</sup> Bkz. yuk. § 3, IV, C.

<sup>560</sup> **Başpınar**, age, s. 92; **Akıncı**, age, s. 17.

<sup>561</sup> age, s. 159. Yazar ayrıca, özen yükümünün ihlâlinin kötü ifa; sadakat yükümünün ihlâlinin yan yükümlerin ihlâli olduğunu belirtmektedir, s. 180.

<sup>562</sup> age, s. 59, 85.

<sup>563</sup> Bkz. **Becker** (Çev. **Dura**, Suat), agş, s. 702, 749.

dolayısıyla müvekkilin uğradığı zararları tazmin edecektir.<sup>564</sup>. Burada, özen borcunun yerine getirilmediğinin ispatı müvekkile düşer<sup>565</sup>. Müvekkil, tellâlin, mesleğinin kurallarına uygun olmayan bir davranışta bulunmasının hayat deneyimleri ve işlerin olağan akışına göre özensiz davranış oluşturduğunu kanıtlayacaktır. Fakat Borçlar Kanunu’nun 96. maddesindeki ispat yükü dolayısıyla, tellâl bu sonucun doğmasında kendi kusuru olmadığını kanıtlamadıkça, tazminat ödemek zorunda kalacaktır.

### c) Sadakat Borcu

Borçlar Kanunu’nun 390. maddesinin II. fıkrasına göre, “*vekil müvekkile karşı vekâleti iyi bir surette ifa ile mükelleftir*”. Öğretide belirtildiği üzere, burada geçen ‘*iyi bir surette ifa*’ deyimini kaynak İsviçre Borçlar Kanunu’nun 398. maddesinin II. fıkrasındaki gibi «*sadakat ve özenle ifa*» şeklinde anlamak gerekir<sup>566</sup>. Vekilin edimini sadakatle yerine getirmesi, gösterilmesi gereken özeni de içine almakta olup, sırf ifa borcuna ilişkin değildir; ondan daha fazlasını kapsar<sup>567</sup>.

Sadakat borcu, tellâlin kendisi için değil de başkası için iş görmesi ve işini gördüğü müvekkilinin menfaat ve iradesine uygun davranması zorunluluğundan çıkmaktadır. Bu borç gereğince, tellâl müvekkilinin menfaatlerini tellâllık sözleşmesi ile güdülen amaç doğrultusunda koruyacak; kendi menfaatini müvekkilinkine tâbi kılacak ve müvekkilinin yararına olacak davranışlarda bulunup ona zarar verecek davranışlardan kaçınacaktır<sup>568</sup>. Sadakat borcu, müvekkilin yararlarına ve onun arzularına uygun olarak hareket etmeyi kapsadığından, genel bir deyişle, *dürüstlük kurallarına uygun ifa* şeklinde tanımlanmaktadır<sup>569</sup>. Çünkü bu borç, Türk Medenî Kanunu’nun 2. maddesinde yer alan genel ilkenin özel ve daha yoğun olan bir türüdür<sup>570</sup>.

Sadakat borcu aslında, tek boyutlu bir kavram olmayıp, içeriği itibariyle değişik yükümlülükleri barındıran çok boyutlu bir kavramdır. Örneğin, aşağıda görülecek olan talimatlara uyma, sır saklama gibi yükümlülükler, sadakat borcu ile yakından ilgilidir. Yine bu borcun bir

<sup>564</sup> Şahiniz, age, s. 10.

<sup>565</sup> Bkz. Tandoğan, age, s. 432; Karahasan, age, s. 1002; Yalçınduran, age, s. 70; Başpınar, age, s. 276-277.

<sup>566</sup> Bkz. Tandoğan, age, s. 407; aynı yönde bkz. Hatemi/Serozan/Arpacı, age, s. 417; Canyürek, agm, s. 182; Karahasan, age, s. 1000; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 702; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 585, 595; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 370, 377; Gümüş, age, s. 153, 180; Aral, age, s. 417; Şahiniz, age, s. 54; Başpınar, age, s. 56, 128; Özkaya, age, s. 359.

<sup>567</sup> Donay, agm, s. 739; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 704.

<sup>568</sup> Donay, agm, s. 739; Tandoğan, age, s. 407; Hatemi/Serozan/Arpacı, age, s. 417; Karahasan, age, s. 1001; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 594-595; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 378; Aral, age, s. 417; Gümüş, age, s. 154-155; Şahiniz, age, s. 54-55; Akipek, age, s. 58; Zevkliler, age, s. 367; Akıncı, age, s. 16; Özkaya, age, s. 358; aynı yönde bkz. 13. HD. 5.2.1991, E. 7902, K. 1070 (Karahasan, age, s. 1012-1013).

<sup>569</sup> Bkz. Donay, agm, s. 739; Yalçınduran, age, s. 71; Karahasan, age, s. 1004.

“...Sadakatle ifa, müvekkilin yararlarına ve onun arzularına uygun hareket etme borcunu kapsar. Sadakatle ifa genel bir deyişle, objektif iyiniyet kurallarına uygun olarak ifa şeklinde tanımlanmaktadır”. 4. HD. 22.2.1974, E. 1973/3098, K. 865 (Özkaya, age, s. 462-463, Akipek, age, s. 58, dn. 98).

<sup>570</sup> Akipek, age, s. 153; Gümüş, age, s. 154; Şahiniz, age, s. 55.

gereği olarak, tellâl müvekkili ile çıkar çatışması içinde bulunan diğer tarafa karşı, kendi müvekkilinin haklarını korumak durumundadır. Bu yüzden birbirine zıt çıkarları temsil eden tellâl, her iki taraftan da ücret alamamalıdır (TTK 110)<sup>571</sup>. Zaten, Borçlar Kanunu'nun 407 ve Türk Ticaret Kanunu'nun 110. maddesi de buna yakın bir düzenleme getirmiştir.

Özen borcu, tellâlin taraflar arasında sözleşme yapma olanağını sağlaması ile ortadan kalktığı hâlde, sadakat borcu tellâl ile müvekkil arasındaki sözleşme müzakereleri ile başlar<sup>572</sup> ve yerine göre, bu yükümlülüğün en önemli görünüm şekli olan sır saklama borcu olarak (kural olarak) iş tamamlandıktan sonra da devam eder<sup>573</sup>. Daha doğrusu bu borç sır saklama borcu hâline dönüşerek varlığını bu şekilde sürdürür<sup>574</sup>. Ancak bunun ağırlığını vekilinki gibi düşünmemek gerekir. Çünkü tellâlla müvekkil arasındaki ilişki, tasarlanan sözleşmenin kurulması ile sona erip, devamlılık arz etmez. Oysa kural olarak vekille müvekkili arasındaki ilişki, tek bir işlemin yapılması ile sona ermeyebilir. Bu yüzden, İsviçre Federal Mahkemesi'ne göre, eğer tellâl üçüncü kişilerle sözleşmenin yapılmasından sonra bu sözleşmenin icrasına kadar sadakat borcundan sorumlu ise bu borç tellâllıktan değil, dürüstlük kurallarından -ya doğrudan doğruya ya da yan borç olarak- kaynaklanır. Bu olasılıkta sadakat borcunun ihlâli, ücretin ödenmesine ilişkin kazanılmış hakkın kaybını, geçmişe etkili olarak ortaya çıkarmaz; ihlâl sadece tellâli müvekkilin uğradığı zararı gidermek borcu altına sokar<sup>575</sup>.

Tellâlin dürüstlük kurallarına aykırı davranarak, müvekkili için uygun koşullarda olan bir sözleşmenin yapılmasına engel olması veya bu konuda zorluklar çıkarması, sadakat borcu ile bağdaşmaz. Örneğin, müvekkil bir taşınmazı inşaat yeri olarak satın almak için uğraşır ve tellâl tam zamanında, bir komşunun inşaat yasağı elde etmesine neden olursa böyledir<sup>576</sup>. Tellâl bu durumda ücret isteme hakkını kaybedeceği gibi ortaya çıkan zararı tazmin etmek zorunda kalır<sup>577</sup>.

Tellâlin her iki taraf için de aracılık yapması mümkündür ve hatta aşağıda görüleceği gibi Türk Ticaret Kanunu'nun 110. maddesi, bu durum dikkate alınarak sevk edilmiştir. Böyle bir olasılıkta, tellâl dürüstlük kurallarına aykırı davranmaz; haksız bir menfaat sağlamaz etmez ve

---

<sup>571</sup> Bkz. **Bilge**, age, s. 315; **Donay**, agm, s. 739-740; **Tandoğan**, age, s. 407; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 417; **Aral**, age, s. 418; **Şahiniz**, age, s. 55; **Gümüş**, age, s. 156; **Akipek**, age, s. 59; **Karahasan**, age, s. 1001; **Yalçınduran**, age, s. 72; **Özkaya**, age, s. 359; **Tozun**, Tazminat, s. 26; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, age, s. 705, 749-750; **Yasasever**, agm, s. 666.

<sup>572</sup> Sadakat yükümlülüğünün başlaması ile ilgili olarak bkz. **Gümüş**, age, s. 159; **Şahiniz**, age, s. 14 (ve öz. dn. 24), 55.

<sup>573</sup> Bu konuda bkz. **Donay**, agm, s. 739; **Tandoğan**, age, s. 408; **Karahasan**, age, s. 1001; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 594-595; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 377; **Gümüş**, age, s. 159; **Aral**, age, s. 417; **Şahiniz**, age, s. 55; **Akipek**, age, s. 58; **Zevkililer**, age, s. 367; **Yalçınduran**, age, s. 72; **Akıncı**, age, s. 16; **Özkaya**, age, s. 359; **Tozun**, Tazminat, s. 26. Tellâlin sadakat borcu ile ilgili bir Federal Mahkeme Kararı için bkz. **Şahiniz**, age, s. 61.

<sup>574</sup> **Akipek**, age, s. 58, 153.

<sup>575</sup> Bkz. BGE, 1. HD. 15.10.1980 tarihli Belag Inter Ltd. (AG/Altrom AG davası Kararı: Jdt 1981 I 153- 155 (RO 106 II 224) (**Öçal**, Federal Mahkeme Kararları, s. 134; aynı Karar için bkz. **Şahiniz**, age, s. 61).

<sup>576</sup> Bkz. **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 750; **Gürsoy**, age, s. 146.

<sup>577</sup> Bu konuda bkz. **Gümüş**, age, s. 203; **Bilge**, age, s. 315; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 750, 758; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, Tellâllık, s. 81, 88.

tarafından birini kayırmazsa, bu durum tek başına sadakat yükümünün ihlâli olarak nitelendirilemez. Zira vekil için düşünülemeyecek olan bu duruma Kanunun kendisi izin vermiştir.

Tellâlin sadakat (ve yerine göre özen) borcunun bir görünümü de aydınlatma (bilgilendirme) borcunda görülür. Müvekkil tellâla güvenerek onu bu işte görevlendirdiğine göre, o da müvekkili için önemli olan veya olabileceğine inandığı konuları ona açıklamalı ve gerekli tavsiyelerde bulunmalıdır<sup>578</sup>. Bunların başında karşı tarafın ödeme gücü ile ilgili bilgiler gelir<sup>579</sup>. Fakat kendisi sırf bu iş için zaman ayırıp araştırma yapmak zorunda değildir<sup>580</sup>. Tellâl, karşı tarafın ödeme gücünün olmadığı, iflâs ettiği, aleyhindeki icra takiplerinin semeresiz kaldığını, malî durumunun bozuk olduğunu bildiği veya bu konuda duyum aldığı anda, müvekkilini uyarmalı ve onu bu konuda araştırmaya sevk etmelidir. Aksi davranış sadakat borcuna aykırı olur ve tellâl müvekkilinin zararlarını karşılamak durumunda kalır.

### 3. Sır Saklama Borcu

Borçlar Kanunu'nda vekilin (ve tellâlin) sır saklama yükümlülüğüne ilişkin açık bir hüküm bulunmamakla birlikte, tellâllık ve vekâlet ilişkisinin temelini güvene dayanması ve sadakat borcunun bir gereği olarak, vekil (ve tellâl) vekâlet konusu işin yerine getirilmesi sırasında müvekkili hakkında öğrendiği sırları saklamakla yükümlüdür<sup>581</sup>.

Tellâlin müvekkille olan ilişkisi devamlılık arz etmese bile, aracılık faaliyeti sırasında ona ait iş sırlarını öğrenmesi söz konusu olabilir. Böyle bir durumda, tellâl dürüstlük kuralları gereğince bunları üçüncü kişilere açıklayıp müvekkilini zor duruma düşüremeyeceği gibi, bu iş sırları aracılığıyla kendisi de haksız bir kazanç elde edemez. Örneğin, tellâl karşı tarafa, müvekkilinin ekonomik olarak zor durumda olduğunu, acil paraya ihtiyaç duyduğunu açıklarsa; bu durumu öğrenen taraf, müvekkili pazarlık konusunda zorlayacak; hatta onun pazarlık şansını

<sup>578</sup> Bkz. **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 595; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 378; **Aral**, age, s. 418; **Şahiniz**, age, s. 76; **Akipek**, age, s. 59; **Yalçınduran**, age, s. 72. Aydınlatma yükümünün özen yükümü olan ilişkisi konusunda bkz. **Gümüş**, age, s. 160 vd.

<sup>579</sup> “Tellâl müvekkili lehine bir faaliyette bulunduğu hallerde, onun menfaatlerini de gözetmek zorundadır; ödeme gücünün bulunmaması veya yetersiz ödeme gücüne sahip olma gibi, güdülen amacın gerçekleşmesine mani olabilecek bütün hususları müvekkile bildirmek tellâla düşer. Davadaki şartlar, davalıdan üçüncü kişinin ödeme gücü konusunda özel bir dikkatin istenmesine imkân verecek niteliktedir. Gerçekten müvekkilin, sözleşmenin icrasındaki menfaatini bunu gerektirmektedir. Davacı kasap olarak tacir olmasına rağmen, ticarî işletmenin satışındaki menfaatlerini koruma konusunda tecrübesiz ve bilgisizdir. Bu nedenle davalı, üçüncü kişinin ödeme gücü konusunda daha fazla bilgi verme, en azından bu konuda müvekkilinin dikkatini çekme ve ona gerekli bilgileri bizzat istemeyi tavsiye etme borcu altındadır. Davalı bunu yapmadığından sonuçlara katlanmak zorundadır”. BGE, 1. HD. 22.5.1983, X (et.R.)/T Kararı; Jdt 1985 I 30 (RO 110 II 276) (**Öçal**, Federal Mahkeme Kararları, s. 136).

<sup>580</sup> Bu yönde bkz. **Becker (Çev. Dura, Suat)**, age, s. 702; **Şahiniz**, age, s. 76-77

<sup>581</sup> Bu yönde bkz. **Gürsoy**, age, s. 137; **Donay**, agm, s. 740; **Tandoğan**, age, s. 450; **Karahasan**, age, s. 1019; **Gümüş**, age, s. 34; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 595; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 378; **Aral**, age, s. 417; **Şahiniz**, age, s. 83; **Akipek**, age, s. 58; **Yalçınduran**, age, s. 72; **Özkaya**, age, s. 362.

ortadan kaldıracaktır<sup>582</sup>. Bu davranış, sır saklama ve dolayısıyla sadakat borcunun çok açık şekilde ihlâli anlamına geldiği gibi, dürüstlük kuralları ile de bağdaşmaz. Bunu yapan tellâl, ücret isteme etme hakkından yoksun kalır. Müvekkil, ayrıca bu yüzden uğradığı zararları da isteme hakkına sahip olur<sup>583</sup>.

Tellâlin bu yükümlülüğü sadece müvekkile ait işletmenin imalât ve ticaretine ait sırlarını açığa vurmamayı veya yaymamayı değil; aynı zamanda müvekkilin menfaatine aykırı düşen, işletmenin geliri, ekonomik durumu, özellikleri, reklâm plânları, yazışmaları ve her türlü bilgi ve tecrübeyi de kapsar<sup>584</sup>.

Sır saklama yükümlülüğünün kapsamı, tacirle ilişkisi az-çok süreklilik gösteren yardımcıları için daha katı değerlendirilmelidir; çünkü doğal olarak tacirle bu kişiler arasında hem yoğun bir güven ilişkisi oluşmuştur, hem bu sıkı ilişki dolayısıyla yardımcının öğrenebileceği sırların kapsamı genişlemiştir. Oysa tellâlin temsil yetkisinin olmayışı ve tacirle olan ilişkisinin geçici oluşu bu konuda daha esnek olunmasını gerektirebilir<sup>585</sup>.

Dürüstlük kurallarının gerektirdiği hâllerde, bu yükümlülük tellâllık ilişkisi son bulduktan sonra da devam eder. Tellâl bu yükümlülüğüne aykırı hareket ederse ve koşulları varsa Türk Ticaret Kanunu'nun 57. maddesinin 8. bendi gereğince, haksız rekabet hükümlerine başvurulabilir<sup>586</sup>.

#### 4. Talimatlara Uyma Borcu

Borçlar Kanunu'nun 389. maddesinin I. fıkrasında vekilin talimatlara uyma borcu düzenlenmiştir<sup>587</sup>. Talimat verme ve buna uyma borcu, vekâletin başkasının menfaatine yapıldığının göstergelerindendir.

Talimat, müvekkilin vekâlet sözleşmesi kurulduktan sonra vekile kendisine verilen işi ne şekilde göreceğini belirten tek taraflı ve varması gereken yenilik doğuran bir irade açıklamasıdır<sup>588</sup>. Talimatın amacı, vekilin hem müvekkili yararına yaptığı işlerin içeriğini somutlaştırmak, hem müvekkilin işle ilgili olarak fikir değiştirmesi durumunda, bu iradesinin de

<sup>582</sup> Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 750; Becker (Çev. Dura, Suat), Tellâllık, s. 81; Şahiniz, age, s. 60, 85.

<sup>583</sup> Şahiniz, age, s. 10-11.

<sup>584</sup> Bu konuda bkz. Kınacıoğlu, age, s. 48-49; Dalamanlı/Kazancı/Kazancı, agş, s. 163.

<sup>585</sup> Bu yönde bkz. Şahiniz, age, s. 84.

<sup>586</sup> Kınacıoğlu, age, s. 49.

<sup>587</sup> BK m. 389/I: “Vekil, müvekkilinin sarıh olan talimatına muhalefet edemez. Ancak, hal icabına göre müvekkilden mezuniyet istihsaline imkân olmamakla beraber şayet imkân olup da istizan olunsaydı müvekkilin muvafakat edeceği derkâr bulunan hususlarda, inhıraf edebilir”.

TBKT m. 510: “Vekil, vekâlet verenin açık talimatına uymakla yükümlüdür. Ancak, vekâlet verenden izin alma olanağı bulunmadığında, durumu bilseydi onun da izin vereceği açık olan hâllerde, vekil talimattan ayrılabilir. Bunun dışındaki durumlarda vekil, talimattan ayrılırsa, bundan doğan zararı karşılamadıkça işi görmüş olsa bile, vekâlet borcunu ifa etmiş olmaz”.

<sup>588</sup> Donay, age, s. 729; Tandoğan, age, s. 436; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 591; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 375; Uygur, C.VII, s. 8534; Şahiniz, age, s. 70; Zevkililer, age, s. 368; Akipek, age, s. 59; Akıncı, age, s. 19; Özkaya, age, s. 325. Karş. Aral, age, s. 424-425.

vekâlet işine yansımaları sağlamaktır<sup>589</sup>. Bu yüzden, vekil verilen talimatlar sonucunda görülen işte meydana gelebilecek değişiklikleri, işin ne durumda olabileceğini, onun yarar ve zararına olabilecek konuları bildirmelidir. Böylece, vekil her iki durumda da, müvekkilinin iradesi doğrultusunda, vekâlet konusu işin en iyi şekilde yapılmasını sağlamak amacına yaklaşmış olacaktır.

Vekilin müvekkilinin talimatlarına uyma borcu, özen ve sadakat borcunun en önemli görünümünden olduğundan; vekil işi sadakatle, yani müvekkilin menfaatlerini en iyi şekilde koruyarak, özenle görecektir<sup>590</sup>. Daha önce de ifade edildiği üzere, vekilin edim sonucundan değil, edim fiilinden sorumlu olması gerçeği karşısında, istenilen sonuç meydana gelmese dahi bundan sorumlu olmamasının koşulu, görevini özen ve sadakat içinde ve talimatlara uygun şekilde yerine getirmesidir<sup>591</sup>. Oysa tellâl, taraflar arasında sözleşmenin kurulmasını sağlamak zorunda olmadığı gibi<sup>592</sup>, bunu sağlayamadığında kural olarak herhangi bir sorumluluğu olmadığından, onun talimatlara uyma borcu, vekilinki gibi olmamalıdır. Başka bir deyişle, tellâl vekile göre daha bağımsız olduğu için, işin görülmesi ile ilgili talimatlar onun için daha sınırlı düzeydedir; fakat bunun hiç olmadığı da söylenemez<sup>593</sup>. Bu durumda, tellâlin talimatlara uymasından çok müvekkilinin işin görülmesi ile ilgili direktiflerine uygun davranmasından söz edilebilir<sup>594</sup>.

Tellâl her iki tarafa da aracılık ediyorsa, işin niteliği gereği, onların direktiflerini bağdaştırma yolunda çaba sarf edecek demektir<sup>595</sup>.

---

<sup>589</sup> **Tandoğan**, age, s. 437; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 591; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 375; **Aral**, age, s. 424-425; **Şahin**, age, s. 70; **Yalçınduran**, age, s. 73.

<sup>590</sup> **Tandoğan**, age, s. 438.

<sup>591</sup> “...Vekil, iş görürken yöneldiği sonucun elde edilmemesinden değil bu sonuca ulaşmak için yaptığı uğraşların özenle görülmemesinden sorumludur”. 13. HD. 6.11.2000, E. 8590, K. 9569 (**Karahasan**, age, s. 1008).

<sup>592</sup> Daha önce de belirtildiği gibi, tellâllık sonuçları az-çok tesadüfe bağlı bir sözleşmedir.

<sup>593</sup> Bu yönde bkz. **Şahin**, age, s. 70.

<sup>594</sup> Örneğin, kiralayan (A), tellâl (B)’yle yaptığı sözleşmeyle kendisine uygun koşullarda bir kiracı bulmasını istemiş ve bir taşınmaz tellâllığı sözleşmesi yapmış; ancak daha sonra kiracı olarak öğrenci olan bir kişiyi istemediğini ve böyle bir kişiye evini kiralamayacağını açıklamışsa, burada tellâlin uyması gereken bir direktif vardır. Müvekkilin, zaman içinde bu koşullara sahip bir kiracı bulamayınca, tellâla bir direktif daha vererek ilk direktifini değiştirmesi ve evini öğrenciye de kiralayabileceğini belirtmesi mümkündür. Tellâl, her iki direktife de uymak zorundadır. Uymazsa, müvekkil o kişi ile sözleşme yapmayacağından ücret (ve kararlaştırılmışsa masraf) talep edemeyeceği gibi, bu durum dolayısıyla müvekkil, iradesine aykırı davranış dolayısıyla tellâl müvekkilinin uğradığı zararları tazmin etmek zorunda kalır. Bu konuda başka bir örnek de mal satımına aracılık eden tellâl için verilebilir. Bir malın satılması konusunda görevlendirilmiş olan tellâla belli bir fiyata kadar satış yapabileceği belirtildikten sonra, bundan vazgeçilerek müvekkilinin belirlediği daha aşağı bir fiyata malı satması konusunda direktif verilebilir. Tellâl, malı yetkisiz bir şekilde öngörülen fiyattan aşağıya satarsa, yetkisiz temsilin (BK m. 38-39) koşullarının bulunması durumunda, alıcının menfi ve/veya müspet zararlarını karşılamak zorunda kalacağı gibi, ücret ve masraf talep etme hakkından mahrum olur. Ayrıca, müvekkil yukarıdaki örnekteki gibi onu azledebilir. Ayrıca bu konuda bkz. **Şahin**, age, s. 70; **Bilge**, agm, s. 424-425; **Gezder**, agm, s. 1082, 1087 vd. Bu yönde bkz. 4. HD, 15.9.1966, E. 1965/3929, K. 8113 (**Olgaç**, age, s. 120).

<sup>595</sup> **Kurtoğlu**, agm, s. 467.

## 5. İşi Bizzat Yapma Borcu

### a) K u r a l

Borçlar Kanunu'nun 67. maddesinde, borcun bizzat ifa edilmesinde alacaklının yararı olmadığı sürece, borçlunun borcunu bizzat ifa etmek zorunda olmadığı kuralı yer almıştır. O hâlde, Borçlar Kanunu, bu konudaki temel kuralı koymuş ve borçlunun borcu bizzat ifa etmesinin zorunlu olmadığını hükme bağlamıştır. Bu ilkenin istisnasını ifade eden '*menfaat*', edimin ifasında borçlunun kişiliğinin alacaklı açısından önem taşıdığı borç ilişkilerinde, genellikle *yapma* borcu doğuran iş görme sözleşmelerinde söz konusu olur<sup>596</sup>. Bu tarz borçlarda alacaklı, borçlunun kişiliğine güvenmektedir ve böyle bir borcun borçlu dışında üçüncü kişi tarafından ifa edilmesine tahammülü yoktur<sup>597</sup>.

Tellâllıkla ilgili hükümlerde, tellâlin işi bizzat yapmasına ilişkin bir hüküm bulunmadığından, vekâlet sözleşmesi hükümlerine başvurulacaktır (BK m. 404/II). Konuyu düzenleyen Borçlar Kanunu'nun. 390. maddesinin III. fıkrasına göre, "*vekil, başkasını tevkile mezun veya hal icabına göre mecbur olmadıkça veya âdet başkasını kendi yerine ikameye müsait bulunmadıkça müvekkilünbihi kendisi yapmaya mecburdur*"<sup>598</sup>. Böylece, önce ana kural konulmuş ve Borçlar Kanunu'nun 67. maddesinin aksine bu konudaki temel ilkenin, vekilin borcunu bizzat ifa etmesi olduğu belirtilmiştir. Tellâllık için de uygulama alanına sahip olan bu hüküm gereğince, kural olarak tellâl da edimini bizzat ifa etmek zorunda olacak ve alt tellâl atayamayacaktır. Bunun temel nedeni ise, vekâletin güven temeline dayanmasıdır<sup>599</sup>.

Dikkat edilirse, yukarıda bahsedilen fıkra, Borçlar Kanunu'nun 390. maddesinde yer almaktadır. Bu madde ise vekilin özen borcunu düzenlemektedir. Demek ki, kanun koyucu işin bizzat yapılmasını, özen borcu içinde değerlendirmiştir.

### b) İ s t i s n a

#### aa- Alt Tellâllık<sup>600</sup> (Der Untermaklervertrag )

Alt tellâllık, tellâlin kendi müvekkiline karşı yerine getirmesi gereken aracılık edimini ifa edebilmek için, kendi adına yaptığı bir sözleşmeyle tellâllık sözleşmesinden kaynaklanan iş

<sup>596</sup> Bkz. **Eren**, age, s. 884 vd; **Donay**, agm, s. 740.

<sup>597</sup> Bkz. **Kılıçoğlu**, age, s. 405; **Donay**, agm, s. 740; **Şahiniz**, age, s. 118. Ayrıca bkz. **Akipek**, age, s. 109; **Başpınar**, age, s. 198.

<sup>598</sup> TBKT m. 511/III'te daha anlaşılır bir ifadeyle, "*vekil, vekâlet borcunu bizzat ifa etmekle yükümlüdür. Ancak vekile yetki verildiği veya durumun zorunlu ya da teamülün olanaklı kıldığı hâllerde vekil, işi başkasına yaptırabilir*" denilmiştir.

<sup>599</sup> Bu yönde bkz. **Akgün**, agm, s. 1414; **Erlüle**, Fulya: "Alt Vekâlet", Selâhattin Sulhi Tekinay'a Armağan, İstanbul 1999, s. 259; **Donay**, agm, s. 740; **Gürsoy**, age, s. 139; **Tandoğan**, age, s. 456; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 587; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 372; **Akipek**, age, s. 58, 61, 108 vd; **Akıncı**, age, s. 14 vd.

<sup>600</sup> Alt sözleşme türleri, alt vekâlet sözleşmesinin konumu, bu konudaki ayırım ve ayrıntılar için bkz. **Akipek**, age, s. 91 vd; 117 vd. Alt vekilin üstlendiği edimin maddî fiilleri de konu alabileceği hakkında bkz. **Akipek**, age, s. 115. Alt vekâlette, alt vekilin yükümlülükleri için bkz. **Akipek**, age, s. 116.

görme ediminin bir kısmı veya tamamını tevdi etmesi ve başkasını tellâl olarak atamasıdır<sup>601</sup>. Alt tellâllık ilişkisi, tellâl ile alt tellâl arasında bir tellâllık sözleşmesiyle kurulur. Alt tellâllığın varlığı hâlinde, müvekkil ile asıl tellâl arasındaki ilişki devam eder; buna karşılık tellâlin tellâlıyla (alt tellâl) müvekkil arasında herhangi bir sözleşmesel ilişki yoktur<sup>602</sup>. Ancak, aşağıda inceleneceği üzere, Kanun müvekkile doğrudan alt tellâla karşı sahip olduğu bazı haklar tanımıştır. Her ne kadar, alt tellâllık sözleşmesi, asıl tellâllık sözleşmesinden bağımsızsa da ve tellâlin edim yükümü alt tellâllık nedeniyle değişmese de, tellâl tellâllık sözleşmesinden doğan edimini kısmen veya tamamen bir üçüncü kişiye devrettiğinden, alt tellâlı kullanan tellâlin, müvekkile karşı sorumluluğu bir anlamda alt tellâl nedeniyle sorumluluğu da içerecek şekilde genişlemektedir<sup>603</sup>.

Alt tellâllık ilişkisine örnek vermek gerekirse; işveren (A), iş tellâlı (B)’den, niteliklerini belirttiği bir işçi ile kendisi arasında aracılık yapmasını istemiş olmasına rağmen, o anda tellâlin bürosunda o niteliklerdeki bir işçi kayıtlı olmayabilir. Bu durumda, tellâl aşağıdaki koşullarda, tanıdığı iş tellâlı (C) ile temasa geçerek istenilen niteliklerdeki işçiyi o bürodan sağlarsa, bir alt tellâllık ilişkisi doğar. Burada, (A) ile (B) arasında asıl tellâllık, (B) ile (C) arasında alt tellâllık sözleşmesi kurulmuştur.

Vekâlet ilişkisinde vekil, kanunun öngördüğü istisnalara girmediği hâlde, özellikle izinsiz olarak alt vekil atadığında, durum müvekkil için tehlike oluşturabilir. Bu yüzden Kanun 391. maddede müvekkil lehine bazı hükümler sevk etme ihtiyacı duymuştur. Çünkü vekâlet ilişkisinin temelinde yukarıda belirttiğimiz gibi güven ilişkisi bulunmaktadır. Ayrıca, müvekkil, vekilin kişiliğine güvenerek ona vekâlet vermiştir. O yüzden vekilin kanuna aykırı olarak başkasını tevkil etmesi, bu ilişkinin niteliği ile bağdaşmaz. Kaldı ki, kural olarak vekil işin sonuçlanmamasından sorumlu değildir. Vekâlet ilişkisinde müvekkili bekleyen bu tehlike, tellâllık ilişkisindeki müvekkil için çok fazla geçerli değildir. Çünkü tellâl müvekkil adına bir işlem yapmaz; sadece onun önerdiği kişi ile isterse sözleşme yapar. O yüzden diğer tarafın, müvekkilin kendi tellâlı veya alt tellâldan gelmesi o kadar önem arz etmez. İster asıl, ister alt tellâldan gelsin, burada müvekkil için önemli olan nokta, “karşı taraf” ve “yapılacak sözleşmenin koşullarının onun

<sup>601</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Gautschi**, agş, Art. 412, s. 127 vd; **Akipek**, age, s. 114; **Şahiniz**, age, s. 114. Ayrıca alt vekâlet-ikame vekâlet arasındaki ayırım için bkz. **Tandoğan**, age, s. 459; **Aral**, age, s. 422-423; **Akipek**, age, s. 113, 128-129.

<sup>602</sup> Bkz. **Akgün**, agm, s. 1415; **Erlüle**, agm, s. 260; **Donay**, agm, s. 745-746; **Şahiniz**, age, s. 114; **Akipek**, age, s. 113-114, 185 vd; **Yalçınduran**, age, s. 190.

HGK, 1.10.1969, E. 4/10, K. 715 “...vekil, vekâlet sözleşmesinden kaynaklanan borçlarının yerine getirilmesi için kendi adına yaptığı bir sözleşmeyle başkasını kendi yerine geçirmiş olur ve de vekil ile vekillik veren arasındaki vekillik sözleşmesi varlığını sürdürür. Buna karşılık, ilk vekil kendi adına ikinci (alt) vekil atadığı, vekillik verenin temsilcisi niteliği ile hareket etmediği için, vekille vekillik veren arasında sözleşme ilişkisi kurulmuş olmaz. Şu kadar ki, vekillik verenin alt vekile karşı yasadan kaynaklanan bazı doğrudan istem hakları, özellikle alt vekilliğin gereği gibi yerine getirilmesini istemek ve gereği gibi yerine getirmeme durumunda giderim için istemde bulunmak hakkı vardır. Oysa, vekillik veren alt vekilin gördüğü işe onay verip onunla asıl vekillik ilişkisine girişmedikçe, alt vekili ona karşı vekâlet sözleşmesinden kaynaklanan bir istemde bulunamaz” (**Karahasan**, age, s. 1021).

<sup>603</sup> Bkz. **Akipek**, age, s. 161.



*çıkarlarına ne kadar uygun olduğudur*”. Zira o her ikisinin getirdiği kişi ile de sözleşme yapmayabilir. Örneğin, yukarıdaki iş tellâllığı örneğinde, asıl tellâl, müvekkiline haber vermeyip araştırma için bir gün süre isteseydi ve yukarıdaki işlemi ondan habersiz yapsaydı, acaba (A)’nın menfaatleri ne kadar fazla zedelenebilirdi? Bu soruya olumlu yanıt vermek güçtür.

#### *bb- Alt Tellâl Atanmasının Koşulları*

Borçlar Kanunu’nun 390. maddesinin III. fıkrası, işin bizzat yapılması zorunluluğunu ifade ettikten sonra, bazı hâllerde bu zorunluluğun ortadan kalktığını belirtmiştir. Böylece, tellâl bazı durumlarda işi başkasına yaptırmak için alt tellâl atayabilir<sup>604</sup>.

#### *aaa- Tellâlin Buna Yetkili Kılınması*

Bu olanak Borçlar Kanunu’nun 390. maddesinin III. fıkrasının 1. cümlesinde “*vekil, başkasını tevkile mezun... bulunmadıkça*” denilerek ifade edilmiştir. Böylece, müvekkili, tellâlin işi başkasına gördürmesine açık veya zımnî bir irade beyanı ile izin vermişse, tellâlin artık işi bizzat görme yükümlülüğü kalmaz; tellâl alt tellâl atayarak işin görülmesini sağlayabilir. Müvekkil bu rızayı sözleşme yapılırken açık bir şekilde verebileceği gibi, sonradan açık veya örtülü olarak da verebilir<sup>605</sup>. Bu rıza verilirken, bazı sınırların çizilmesi ve böylece belli kişilerin belli koşullarla alt tellâl olarak atanması öngörülebilir<sup>606</sup>.

#### *bbb- Alt Tellâl Atanmasının Koşullar Gereğince Zorunlu Olması*

Bazı durumlarda, müvekkil tellâla bu konuda yetki vermemiş olsa bile, somut olayın koşulları, bu iznin aranmasını gerektirmeyecek nitelikte olabilir. İşte bu gibi durumları düşünen kanun koyucu yine müvekkilin menfaatlerinin zarar görmemesi için, tellâlin ondan izin almasına gerek dahi olmadan işi başkasına yaptırabileceğini düzenlemiştir. Bu durumun gerçekleşmesi için, tellâlin kendisinden ya da dışardan kaynaklanan bir nedenle işi göremeyecek durumda olması veya işi görmesinin olanaksız olması gerekir<sup>607</sup>. Örneğin, tellâlin aniden hastalanması ve müvekkil için gecikmesinde sakınca bulunan bir hâl olması gibi.

Eğer tellâl tacir sıfatına sahipse, işi başkasına devrederken basiretli (öngörülü) bir tacir gibi davranmalıdır (TTK m. 20).

<sup>604</sup> Alt tellâl atanması ile ifa yardımcısından yararlanılması ayrı şeylerdir. Tellâlin BK m. 100 gereğince ifa yardımcısından yararlanması için BK m. 390’daki koşullar gerekmez. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Şenocak**, Zarife: Borçlunun İfa Yardımcılarından Dolayı Sorumluluğu, Ankara 1995, s. 103 vd. öz. 123; **Akipek**, age, s. 113.

<sup>605</sup> **Akipek**, age, s. 110; **Yalçınduran**, age, s. 189; **Şahiniz**, age, s. 119.

<sup>606</sup> **Akipek**, age, s. 111.

<sup>607</sup> **Akipek**, age, s. 112.

### ccc- Bu Konuda Bir Örf ve Âdetin Bulunması

Yukarıdaki iki istisnâî durumun aksine, bazen ne müvekkil bu konuda bir izin verir, ne zorunlu bir durum ortaya çıkar. Ancak, bu iki durumun yokluğuna rağmen, eğer tellâlin bir başkasına işi gördürmesi konusunda bir teamül bulunmaktaysa, yine işin bizzat görülmesi zorunluluğu ortadan kalkar<sup>608</sup>.

Tellâlin yaptığı iş bir ruhsatı gerektiriyorsa (borsa simsarı gibi), tellâlin işi başkasına yaptırması örf icabı bile olsa, o bu işi ancak yine ruhsat sahibi bir kişiye devredebilir<sup>609</sup>.

### c) Borca Aykırılıktan Doğan Sorumluluk

Tellâlin işi bizzat görme borcunu ihlâl etmesi durumunda onun sorumluluğunun ne olacağı Borçlar Kanunu'nun 391. maddesinde düzenlenmiştir. Kanun burada, vekilin işi başkasına devretmeye yetkili olup olamamasına göre bir ayırım yapmıştır. Hemen belirtmek gerekir ki, Kanun'un böyle bir ayırım yapması, vekilin alt vekil atamaya yetkisinin olmadığı hâllerde dahi (BK m. 391'in örtülü ifadesi ile) bu sözleşmeyi geçerli olarak kabul ettiğini göstermektedir<sup>610</sup>.

### aa- Tellâl Bu Konuda Yetkili Değilse

Tellâl yetkili kılınmadığı, bir zorunluluk olmadığı veya bu konuda bir örf ve adet bulunmadığı hâlde işin görülmesini başkasına devretmişse, bu takdirde alt tellâlin fiillerinden kendi fiili gibi sorumludur. Bu durum her şeyden önce, müvekkille olan sözleşmeye aykırı bir tutumdur ve tellâl, bunun tüm sonuçlarından, alt tellâlin kusuru olmasa bile sorumlu olur<sup>611</sup>. Bu sorumluluğun temelinde, tellâlin kendisinin aynı davranışta bulunması durumunda sorumlu tutulup tutulmayacağı düşüncesi yatmaktadır. Eğer tellâl, caiz olmayan şekilde, kendi yerine işi gören kişinin fiilini doğrudan kendisi yerine getirseydi, tellâlin bu davranışı, tellâllık sözleşmesinden kaynaklanan sadakat ve özen borcuna aykırı sayılacaksa, müvekkilin uğradığı zarar nedeniyle sorumluluk da doğacaktır. Tellâlin yerine iş gören kişinin özen borcunu yerine getirip getirmediği belirlenirken, bu kişinin kişisel özellikleri, tecrübesi, uzmanlığı ve nitelikleri değil; tellâlin kişisel özellikleri ve işe ilişkin diğer nitelikleri göz önünde bulundurulacaktır<sup>612</sup>.

<sup>608</sup> Öğretide vekâlet sözleşmesi açısından buna örnek olarak, kıymetli evrak alım satımında diğer bir borsadaki komisyoncunun, eşya taşımada ara taşıyıcının, bir senedin tahsili için tahsile alan banka tarafından kendi şubesi olmayan bir yerde başka bir bankanın tevkili, vesikalı akreditifte muhabir bankanın vesika karşılığı ödeme yapmak için görevlendirilmesinin örf ve adete uygun olduğu ifade edilmiştir, **Tandoğan**, age, s. 457; **Olgaç**, age, s. 126; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 588; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 373; **Aral**, age, s. 422; **Özkaya**, age, s. 361; **Donay**, agm, s. 743-744; **Akipek**, age, s. 112; **Yalçınduran**, age, s. 190.

<sup>609</sup> Bu konuda bkz. **Tandoğan**, age, s. 458; **Akipek**, age, s. 112; **Özkaya**, age, s. 361.

<sup>610</sup> Bkz. **Akipek**, age, s. 118.

<sup>611</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Gürsoy**, age, s. 139; **Akgün**, agm, s. 1416; **Donay**, agm, s. 745; **Tandoğan**, age, s. 465; **Olgaç**, age, s. 131; **Becker** (Çev. Dura, Suat), agş, s. 712; **Erlüle**, agm, s. 262-263; **Karahasan**, age, s. 1026; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 590; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 374; **Gümüş**, age, s. 169; **Aral**, age, s. 423; **Akipek**, age, s. 173, 180; **Zevkliler**, age, s. 369; **Başpınar**, age, s. 197; **Özkaya**, age, s. 473.

<sup>612</sup> **Akipek**, age, s. 178-179; **Başpınar**, age, s. 197.

Buna karşılık, iş tellâlı örneğinde olduğu gibi, tellâlin bu davranışı hukuka aykırı olsa bile, tellâlin yerine koyduğu kişi, işi öngörülen şekilde yerine getirmişse ve diğer taraf onunla sözleşme yapmayı kabul etmişse, herhangi bir sorumluluk ortaya çıkmaz. Çünkü, vekâletten doğan borç, gereği gibi yerine getirilmiştir ve bu sefer ifayı kabul etmemek dürüstlük kuralları ile bağdaşmaz<sup>613</sup>.

*bb- Tellâl Bu Konuda Yetkili İse*

Yukarıdaki durumun aksine, tellâl alt tellâl atama konusunda yetkili kılınmışsa (veya BK m. 390/III' ün öngördüğü diğer durumlardan biri varsa) sorumluluğu daha hafif olacaktır. Gerçekten de Borçlar Kanunu'nun 391. maddesinin II. fıkrasına göre, tellâl bu durumda yalnız alt tellâlin seçiminde ve ona talimat vermede gösterilmesi gereken özeni göstermek zorundadır<sup>614</sup>. Özenle seçimin anlamı da iş hayatının gereklerine ve görüşlerine göre belirlenir<sup>615</sup>. Böylece tellâl, yerine koyduğu kişiyi seçme ve ona talimat vermede kusurunun olmadığını kanıtlayarak sorumluluktan kurtulabilir. Başka bir deyişle, onun sorumlu olması için ancak yerine gerekli nitelikleri taşıyan bir kimseyi koymaması veya ona yanlış yahut eksik talimat vermesi ve böylece kendisine düşen özen yükümlülüğünü ihlâl etmesi gerekir<sup>616</sup>. Fakat tellâldan kendi yerine geçen kişiyi gözetim altında bulundurması veya denetlemesi beklenemez<sup>617</sup>. Ancak, müvekkilin özellikle alt tellâl atanmasına izin verdiği durumlarda, bu iznin içinde, denetleme zorunluluğu getirmesi de söz konusu olabilir. Bu durumda, koşulların elverdiği ölçüde denetleme söz konusu olabilir<sup>618</sup>.

*cc- Her İki Olasılıkta Müvekkilin Durumu*

Tellâl, alt tellâl atamaya ister yetkili olsun, ister olmasın her iki durumda da müvekkil, tellâlin alt tellâla karşı sahip olduğu bütün hakları, müvekkille aralarında bir hukukî ilişki olmamasına rağmen doğrudan doğruya alt tellâla karşı kullanabilir (BK m. 391/III). Bu hüküm olmasaydı, müvekkille alt tellâl arasında herhangi bir sözleşmesel ilişkinin olmaması yüzünden, müvekkil alt tellâlin işi görmesi sırasında, kendisine verebileceği zararlar için sözleşmeden doğan bir tazminat davası açamayacaktı. İşte bu hüküm, müvekkile alt tellâllık sözleşmesinden doğan

<sup>613</sup> Bu yönde bkz. **Tandoğan**, age, s. 465; **Donay**, agm, s. 745; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 712; **Erlüle**, agm, s. 262; **Karahasan**, age, s. 1026; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 590; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 374; **Akipek**, age, s. 179-180; **Gümüş**, age, s. 142, 149, 205. Karş. **Akıncı**, age, s. 101.

<sup>614</sup> **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 707; **Akgün**, agm, s. 1414, 1416; **Donay**, agm, s. 744; **Erlüle**, agm, s. 263; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 590; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 374; **Aral**, age, s. 424; **Gümüş**, age, s. 172; **Şahiniz**, age, s. 125; **Akipek**, age, s. 163; **Başpınar**, age, s. 199; **Özkaya**, age, s. 473.

<sup>615</sup> **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 710.

<sup>616</sup> **Tandoğan**, age, s. 466; **Erlüle**, agm, s. 263; **Karahasan**, age, s. 1026-1027; **Akipek**, age, s. 163; **Özkaya**, age, s. 473.

<sup>617</sup> Bu yönde bkz. **Karahasan**, age, s. 1027; **Akgün**, agm, s. 1415; **Akipek**, age, s. 163; **Erlüle**, agm, s. 263; **Özkaya**, age, s. 474. Karş. **Berki**, age, s. 164.

<sup>618</sup> **Akipek**, age, s. 163-164.

istem haklarını ileri sürme olanağı tanımaktadır<sup>619</sup>. Böylece, müvekkille alt tellâl arasında bulunmayan sözleşmesel ilişkiyi, âdetâ Kanun kurmuştur. Buna karşılık, işi yapan üçüncü kişi (alt tellâlin), müvekkile karşı herhangi bir istemde bulunamaz<sup>620</sup>.

Müvekkil, alt vekilden vekâletin gereği gibi ifasını dahi isteyebileceksen, tellâllık ilişkisinin niteliği, bu istemi kaldırmaz; çünkü asıl tellâl kendi tellâline karşı böyle bir hakka sahip değilken, müvekkil öncelikle sahip değildir<sup>621</sup>. Zira Borçlar Kanunu'nun 391. maddesinin II. fıkrasına göre, müvekkil kendisinin vekiline karşı sahip olduğu hakları değil, ancak vekilinin alt vekilden isteyebileceği şeyleri doğrudan doğruya alt vekile karşı ileri sürebilir<sup>622</sup>. Tellâllık ilişkisinde tellâlin gerçek anlamda bir borcu olmadığından, onun taraflar arasında sözleşme kurmasını sağlamaya zorlamak mümkün değildir. Bu açıklamalar çerçevesinde müvekkil, alt tellâldan aktif çaba göstermesini isteyemeyecektir.

## 6. Hesap Verme Borcu

Vekilin hesap verme borcu Borçlar Kanunu'nun 392. maddesinde düzenlenmiştir. Bu borç biri dar, diğeri geniş olmak üzere iki şekilde değerlendirilir. Dar anlamda hesap verme denilince daha çok parasal hesap anlaşılmaktadır<sup>623</sup>. Buna karşılık, geniş anlamda hesap verme borcu, -bunu da kapsayan- ondan daha geniş olarak bilgi vermeyi de içeren bir borçtur. Gerçekten de hesap verme borcu denilince yalnız işin görülmesi için alınmış önlemlere ilişkin açıklamalar değil, aynı zamanda iş çevrelerinin görüşleri gereğince esaslı sayılan maddî ve hukukî durum ve koşullar hakkında her açıklama anlaşılmalıdır<sup>624</sup>. Böylece, vekil (ve tellâl) sadece işin bitmesi ile değil, işin görülmesi sırasında da müvekkiline bilgi vermekle yükümlüdür. Bu borç, maddî fiilleri konu alan vekâlet sözleşmeleri için de geçerlidir<sup>625</sup>.

Tellâl için bu hüküm, daha çok geniş anlamda hesap verme borcu çerçevesinde uygulanabilir. Dar anlamda hesap verme kavramı tellâla yabancısıdır. Çünkü o temsilci olmadığı gibi, kural olarak müvekkili adına herhangi bir hukukî işlem yapmamakta, herhangi bir parayı da teslim almamaktadır.

<sup>619</sup> Tandoğan, age, s. 469; Erlüle, agm, s. 264; Donay, agm, s. 746; Akipek, age, s. 185 vd.

<sup>620</sup> Karahasan, age, s. 1025; Erlüle, agm, s. 266.

<sup>621</sup> Çünkü, asıl tellâl, alt tellâllık ilişkisinde müvekkil; asıl tellâllık ilişkisinde tellâl konumundadır. Ayrıntılar için bkz. Akipek, age, s. 91 vd, 113 vd.

<sup>622</sup> Bu konuda bkz. Tandoğan, age, s. 473-474; Hatemi/Serozan/Arpacı, age, s. 420; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 711; Şahin, age, s. 129; Karahasan, age, s. 1021; Akipek, age, s. 195, 205; Zevkliler, age, s. 369. Bu hakların kapsamı ve bu konudaki ayrıntılar için bkz. Akipek, age, s. 205-206.

<sup>623</sup> Bkz. Tandoğan, age, s. 481.

<sup>624</sup> Bu konuda bkz. Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 714; Akgün, agm, s. 1417; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 596; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 379; Aral, age, s. 427; Akipek, age, s. 62; Yalçınduran, age, s. 75; Özkaya, age, s. 489.

<sup>625</sup> Bu yönde bkz. Karahasan, age, s. 1029; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 597; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 380; Zevkliler, age, s. 370; Akipek, age, s. 63; Akıncı, age, s. 21; Özkaya, age, s. 489.

## B - Ticaret İşleri Tellâline Özgü Borçlar

### 1. Genel Olarak

Adi işler ve ticaret işleri tellâlinin her ikisi için de ortak olan borçlar yukarıda incelendi. Bu bölümde, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine tâbi olan ticaret işleri tellâline özgü borçlar incelenecektir

### 2. Bordro Verme

Tellâlin bordro verme yükümlülüğü Türk Ticaret Kanunu’nun 101 vd maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre, tellâl taraflardan her birine, sözleşme yapıldıktan sonra, içeriği Kanun’la belirlenen bir kanıtlama aracı ve “ücretin doğumuna yol açan hak ediş belgesi olan”<sup>626</sup> bordroyu vermek zorundadır<sup>627</sup>. Bu belge üç nüsha olarak düzenlenmeli, ikisi sözleşmenin taraflarına verilmeli; diğeri de tellâlda kalmalıdır<sup>628</sup>. Çünkü tellâl, diğer koşulların yanında bordroyu vermekle ücrete hak kazanacaktır (TTK m. 106/I/c.1).

Kanun burada, öncelikle bordro verilmesini gerektiren ve gerektirmeyen hâller ayırımı yaparak düzenleme yapmıştır.

#### a) Bordro Verilmesini Gerektiren Haller

##### aa- Karşı Taraf Biliniyorsa

Bordro verilmesinin gerektiği hâllerde, karşı taraf biliniyorsa, Türk Ticaret Kanunu’nun 101. maddesinin I. fıkrasının 1. cümlesi uygulanacaktır. Ancak Kanun, burada da bir ayırım yaparak *derhâl yerine getirilmesi gereken ve gerekmeyen* işlemler için farklı hükümler sevk etmiştir. Bu konudaki açıklamalara geçmeden önce Kanun’un kullandığı ifadeleri açıklığa kavuşturmak gerekmektedir.

Bilindiği gibi Borçlar Kanunu’nun 74. maddesi gereğince, taraflar arasında bir vade kararlaştırılmamışsa veya işin niteliğinden aksi anlaşılmıyorsa her borç doğduğu anda muacceldir. Bir başka deyişle alacaklı edimin ifasını, borç ilişkisinin kurulduğu anda talep ve dava edebilir. Edimin ifası bir vadeye bağlanmışsa, vade günü gelmeden borcun muaccel olması, yani talep ve dava edilebilirliği söz konusu olmayacaktır.

Bu noktadan hareket ettiğimizde, derhâl yerine getirilmesi gereken işlemlerden, özellikle bir satım sözleşmesinde tarafların aynı anda ifa kuralına (BK m. 81) uygun olarak gerçekleştirdikleri

<sup>626</sup> Saka, age, s. 365.

<sup>627</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Capelle, age, s. 77; Baumbach/Duden, age, s. 306-307; Arslanlı, age, s. 212; Karayalçın, Ticaret, s. 504; Mimaroglu, age, s. 504; Özdemir/Kınacıoğlu, age, s. 198; Başbuğoglu, agş, s. 197; Tekil, Ticarî İşletme, s. 208-209; Ayhan, age, s. 285; Baştuğ/Erdem, age, s. 159; İmregün, Kara Ticareti, s. 148; İmregün, Genel İlkeler, s. 182-183; Karahan, age, s. 295; Baktır, age, s. 170; Saka, age, s. 365; Doğanay, agş, s. 569; İnal, age, s. 333; Berzek, age, s. 168; Arkan, age, s. 180-181; Eriş, agş, s. 1259.

<sup>628</sup> Domaniç, age, s. 334.

ifa kastediliyor olmalıdır. Örneğin, satıcının satım konusu şeyi hemen teslim etmeyi; alıcının da semeni derhâl ödemeyi yükümlendiği ilişki böyle düşünülebilir.

Öğretide *Arslanlı, derhâl yerine getirilmesi gerekmeyen işlemler* ifadesini açıkça kullanmamakla birlikte, tellâln aracılık ettiği işlemin daha sonra ifa edilmesinin, taraflarca açık veya zımnî olarak kararlaştırıldığı, örneğin vadeli veya koşula bağlı bir *satışın* söz konusu olduğu durumlarda, Türk Ticaret Kanunu'nun 102. maddesinin uygulanması ve her iki tarafa da diğerinin imzasını taşıyan bir bordro verilmesi gereğinden söz etmektedir<sup>629</sup>.

Derhâl yerine getirilmesi gerekmeyen işlemlerde ise taraflar edimlerini aynı anda yerine getirmemekte, örneğin alıcı semeni bir ay sonra ödemeyi taahhüt etmektedir.

Aslında bu kavram, her sözleşme tipi için uygun düşmeyebilir. Özellikle, tellâln mutlaka satım sözleşmesi gibi tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelere aracılık etmesi gibi bir koşul da yoktur. O, her türlü sözleşme için aracılık faaliyetinde bulunabilir. Örneğin, taşınmaz tellâlları taşınmaz satımının yanında, kira sözleşmesinin kurulmasına da aracılık etmektedir (Bu konuya aşağıda bordro verme ile ilgili hükümler değerlendirilirken değinilecektir<sup>630</sup>).

#### aaa – Derhal Yerine Getirilmesi Gereken İşlemler

Türk Ticaret Kanunu'nun 101. maddesinde açıkça belirtilmemekle birlikte, burada derhâl yerine getirilmesi gereken işlemler de düzenlenmiştir. Bu, Türk Ticaret Kanunu'nun 102. maddesinin I. fıkrasının aksi yorumundan (*argumentum a contrario*) anlaşılmaktadır.

Bu hükme göre tellâl, taraflar arasındaki *asıl sözleşmenin* kurulmasından sonra, aracılık yaptığı tarafların her birine, sözleşmenin içeriği ve koşulları; özellikle bir mal veya kıymetli evrak alım-satımına aracılık ediliyorsa yukarıdakilere ek olarak, bunların türünü, miktarını, fiyatını, teslim zamanını gösteren ve tellâln kendi imzasını da içeren bir bordro vermekle yükümlüdür (TTK 101).

Aslında, tellâln her türlü aracılık işi için yukarıda sayılan konuların tamamını bordroya geçirmesi öngörülmeliydi. Ancak, kanun koyucu emtia ve kıymetli evrak alım-satımının niteliklerini göz önüne alarak, ilerde hem taraflar arasında, hem tellâl ile taraflar arasında herhangi bir uyuşmazlığın doğmaması için çaba sarf etmiştir. Fakat Kanun burada “*hususiyetle*” ibaresini kullandığı için bunun dışında kalan sözleşmelere aracılık edilmesi durumunda da diğer unsurların bordroya yazılmasına bir engel yoktur; hatta taraflar açısından bunun yararı vardır.

Tellâln yaptığı iş, aracılıktan ibarettir. Çünkü aracılığını yaptığı sözleşme, her iki tarafın iradesi ile kurulur. Ancak, aracı olan tellâl, taraflar arasındaki sözleşme görüşmelerine en yakın kişidir; hatta bazen bu görüşmeleri bizzat yönetmektedir. Kanun işte bu nedenle, bahsettiğimiz

<sup>629</sup> age, s. 212; ayrıca bkz. **Doğanay**, agş, s. 569.

<sup>630</sup> Bkz. aş. d.

aşamaya bizzat tanık olan tellâlin bordro düzenleme yükümlülüğünü öngörmüştür. Bordroyu düzenlemekten kasıt, tellâl tarafından o sözleşmenin iki tarafına, sözleşmenin koşulları bakımından, bir ispat aracı sağlamaktan ibarettir; çünkü bordro, taraflar arasındaki sözleşmenin kurulmasını sağlamaz; sadece bir ispat aracıdır<sup>631</sup>.

#### bbb- Derhal Yerine Getirilmesi Gerekmeyen İşlemler

Türk Ticaret Kanunu'nun 102. maddesinin I. fıkrasında açıkça belirtildiği üzere, derhâl yerine getirilmesi gerekmeyen işlemler söz konusu olduğunda, bordrolar taraflara imzalatılacak ve tarafların her birine, diğer tarafın imzaladığı bordro tellâl tarafından verilecektir. Böylece, bu bordroların taraflar arasında teati edilmesi sağlanacaktır<sup>632</sup>. Bu olasılıkta, taraflardan birisi bordroyu kabul etmez veya imzalamaktan çekinirse, tellâl diğer tarafa bu durumu bildirmek zorundadır. Buna karşılık, bordronun itirazsız kabul veya imzası, içeriğinin kabul edildiği anlamına gelir<sup>633</sup>.

Kanun, ihbar için herhangi bir şekil koşulu koymamıştır. Yukarıda belirtildiği gibi, bu tür işlemlerde taraflardan birisi edimini hemen değil, örneğin kararlaştırılan ileri bir tarihte ifa edecektir. İşte böyle bir olasılıkta, tarafların birisince bordro kabul edilmediği veya imzalanmadığında bu durum, diğer taraf için bir tehlike oluşturur. Çünkü taraflara gönderilen ve kabul edilen bordroların her ikisi de aynı nitelikte olduğu takdirde sözleşmenin koşulları ve varlığı hakkında kesin delil oluşturacaktır<sup>634</sup>. Tehlikeyle karşı karşıya kalan tarafın korunabilmesi için kanun koyucu durumun ona derhâl bildirilmesini öngörmüştür.

Türk Ticaret Kanunu'nun 102. maddesinin II. fıkrasında, tellâlin tarafların bordroya koymuş oldukları imzaların gerçekliğinden -bir başka deyişle her bir imzanın sahibine ait olup olmamasından- sorumlu olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle, tellâlin imzalama işini tarafların huzurunda yaptırması veya noterden onaylı imza örneğine uygun imzalar sağlaması yahut da imzaların noterce tasdik ettirilmesi, tellâlin sorumlu olma olasılıklarını zayıflatacaktır<sup>635</sup>. Kanun bununla yetinmemiş, ticarî senetlerin niteliklerini de göz önünde bulundurarak tellâlin bunların alım satımına aracılık etmesi durumunda, senetlerin ciro veya temlik amacıyla atılan imzaların doğruluğundan dahi sorumlu olduğunu belirtmiş ve ticarî işlemlere ayrı bir güven kazandırmıştır<sup>636</sup>.

<sup>631</sup> Bu konuda bkz. **Arslanlı**, age, s. 212; **Tesal**, age, s. 110; **Ayhan**, age, s. 286; **Doğanay**, agş, s. 569; **Arkan**, age, s. 181; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 90.

<sup>632</sup> Bkz. **Akşit**, age, s. 76; **Başbuğoğlu**, agş, s. 197; **Ayhan**, age, s. 286; **Poroy/Yasaman**, age, s. 255.

<sup>633</sup> **Arslanlı**, age, s. 212.

<sup>634</sup> Bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 505; **Tesal**, age, s. 110; **Doğanay**, agş, s. 569.

<sup>635</sup> Bu konuda bkz. **Domanic**, age, s. 336.

<sup>636</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Edgü**, age, s. 185; **Erem**, age, s. 260; **Tesal**, age, s. 110; **Karayalçın**, Ticaret, s. 504; **Mimaroglu**, s. 504; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 198; **Alver**, age, s. 202; **Saka**, age, s. 365;

*bb - Karşı Taraf Bilinmiyorsa*

Türk Ticaret Kanunu'nun 101. maddesinin 1. cümlesi gereğince, bordroda asıl sözleşmeyi yapan tarafların ad ve soyadlarının bulunması gerekir. Bu kuralın istisnasını Türk Ticaret Kanunu'nun 103. maddesinde düzenlenen ve özellik arz eden bordro oluşturmaktadır<sup>637</sup>. Buna göre, bordroda taraflardan biri gösterilemese bile -daha doğrusu o anda bilinmiyorsa - bilinmeyen tarafın daha sonra bildirileceği kaydını içeren bordroyu bir taraf kabul etmiş ve bu kişiyi tellâl daha sonra bildirmişse (bulmuşsa), bordroyu ilk şekliyle kabul etmiş olan taraf, tellâlin bulunduğu o kişiye karşı haklı bir itirazda bulunmadığı takdirde o koşullarda, sözleşme ile bağlı olacaktır<sup>638</sup>. Çünkü tellâlin bilinen tarafa gönderdiği ve itiraza uğramayan bordro, o taraf için bir çeşit icap sayılır ve bu icaptan, diğer kişi gösterilinceye kadar dönülemez<sup>639</sup>. Bu durumda, diğer tarafın sonradan bildirileceği kaydını içeren böyle bir bordroyu reddetmeyen müvekkil, adı sonradan bildirilen kişiyle -ona karşı haklı bir itiraz öne sürmediğinde- tellâl tarafından bordroda gösterilen koşullar çerçevesinde yapılan sözleşmenin kendisini bağlayacağını peşinen kabul etmiş sayılır<sup>640</sup>. Çünkü müvekkil, diğer tarafın bildirilmediği böyle bir bordroyu kabul etmek zorunda değildir; ancak açık bordroyu kabul etmişse, tellâla diğer tarafı belirleme hakkını tanıyacağı gibi icabından da dönemeyecektir. Böylece, sözleşme tellâlin üçüncü kişiyi göstermesi ile kurulacaktır. Ancak, bunun istisnasını, bordroyu kabul eden ilk tarafın, sonradan gösterilen kişiye karşı haklı bir itiraz ileri sürmesi oluşturmaktadır. Bu itirazlar, daha çok karşı tarafın kişisel niteliklerine veya ödeme gücüne ilişkindir<sup>641</sup>. Örneğin, o kişinin çevrede kötü ün salmış olması veya iflâs etmiş, ödemelerini tatil etmiş, aleyhindeki icra takipleri sonuçsuz kalmış, konkordato ilân etmiş olması... gibi hâller sayılabilir. Bu hüküm Borçlar Kanunu'nun 82. maddesindeki, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde karşı tarafın, ödeme konusundaki aczi karşısında, diğer tarafın sahip olduğu özel ödemezlik def'ine benzemektedir.

Bordroyu bu şekilde kabul etmiş taraf için ortaya çıkabilecek tehlike yüzünden, Kanun bordroda adı gösterilmeyen ve daha sonra bulunan kişinin kim olduğunun, diğer tarafa yerel teamüle göre; böyle bir teamül yoksa derhâl bildirilmesini emretmiştir (TTK m. 103/I,c.2).

Türk Ticaret Kanunu'nun 103. maddesinin II. fıkrası gereğince bordroda gösterilmemiş olan taraf yukarıda belirtilen süre içinde bildirilmez veya bildirilmekle birlikte o kişi aleyhine haklı bir itiraz söz konusu olursa, bordroyu kabul etmiş olan taraf daha önce kabul ettiği bu bordroyla

---

**Domaniç**, age, s. 336; **Başbuğoglu**, agş, s. 199; **Ayhan**, age, s. 286; **Baştuğ/Erdem**, age, s. 159; **Baktır**, age, s. 172; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 91; **İnal**, age, s. 333; **Berzek**, age, s. 168; **Arkan**, age, s. 181.

<sup>637</sup> Bu konuda bkz. **Arslanlı**, age, s. 212; **Arkan**, age, s. 181.

<sup>638</sup> Çünkü yukarıda belirtildiği gibi, bordro sözleşmenin koşullarını gösteren bir ispat aracıdır.

<sup>639</sup> Bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 505; **Doğanay**, agş, s. 569-570.

<sup>640</sup> **Arkan**, age, s. 181; **Başbuğoglu**, agş, s. 198.

<sup>641</sup> Bu konuda bkz. **Arslanlı**, age, s. 213; **Arkan**, age, s. 181-182.



bağlı olmaktan kurtulur. Demek ki, onun bağlı olmaktan kurtulması için ya süresinde bu bildirim yapılamamış olmalı ya da o kişiye karşı haklı bir itiraz söz konusu olmalıdır.

Bunun dışında, yukarıdaki koşulların gerçekleşmiş olması durumunda, bordroyu o şekilde daha önce kabul etmiş olan taraf -bordro ile bağlı kalmaktan kurtulmanın ötesinde- tellâlin diğer tarafı belirleyememesi durumunda aynı zamanda sözleşmenin ifasını tellâldan da isteyebilir. Bu durum gerçekleşmişse, tellâl kusuru olmasa bile ifadan sorumludur<sup>642</sup>. Ancak, tellâlin bu belirsizlikten kurtulabilmesi için Kanun onun lehine bir düzenleme getirmiş; onun bu konudaki talebi üzerine sözleşmenin ifası derhâl istenmezse o kişinin artık bu hakkını kaybedeceği belirtilmiştir. Aksi olur ve tellâl, edimi bizzat ifa etmek durumunda kalırsa, bu sıfatını kaybederek taraf sayılır ve diğer tarafa karşı sözleşmenin hak ve borçları kendisine ait olur<sup>643</sup>. Bu şekilde de olsa sözleşmenin kurulmasını sağlayan tellâl, görevini yerine getirmiş olduğu için tellâllık ücretine de hak kazanır<sup>644</sup>.

#### *b) Bordro Verilmesini Gerektirmeyen Haller*

Bordro verilmesi kural olmakla birlikte, Türk Ticaret Kanunu'nun 101. maddesinin I. fıkrasının 1. cümlesi, buna bir istisna getirmiştir. Hükme göre, “*mukavele taraflarınca vazgeçilen veya emtianın nev'i dolayısıyla mahallî teamül gereğince lüzum bulunmayan haller dışında tellâl,...bordro vermeye mecburdur*”. Buna göre, her şeyden önce, bordro verilmesi ile ilgili hükümler emredici nitelikte olmadığı için taraflar sözleşme özgürlüğü ilkesi gereğince bu zorunluluğu, yapacakları anlaşma ile ortadan kaldıracabilirler. İkinci olarak, emtianın çeşidi dolayısıyla yerel teamül öngörüyorsa bordro verilmesine yine gerek olmayacaktır.

#### *c) Bordro Verilmesi ve Bunun Sonuçları*

Bordronun işlevi sadece taraflar arasındaki sözleşmenin koşullarını gösteren bir ispat aracı olmakla sınırlı değildir. Aşağıda değinileceği gibi, bordro, özellikle ticaret işleri tellâlinin ücret alacağı açısından önemli bir yere sahiptir. Zira, ücret hakkı tellâlin faaliyeti sonucu taraflar arasında sözleşme kurulmuşsa, bordro verilince doğar (TTK m. 106/I).

---

<sup>642</sup> Bkz. Arslanlı, age, s. 213.

<sup>643</sup> Bu konuda bkz. Mimaroglu, age, s. 505; Özdemir/Kınacıoğlu, age, s. 199; Aslan/Şenyüz/Ergün, age, s. 90; Doğanay, age, s. 570; Berzek, age, s. 168; Arkan, age, s. 182; Eriş, age, s. 1262; İpekçi, age, s. 779.

Tellâlin bizzat taraf olması ve edimi ifa etmek zorunda kalmasına ilişkin bu hüküm, sözleşmedeki edimin cins borcu olması durumunda uygulanabilir nitelik kazanacaktır. Bu hükmün taşınmaz kirası konusunda aracılık yapan bir tellâl için uygulanamayacağı kanaatindeyiz. Bu durum da göstermektedir ki, aşağıda bordro verilmesi ile ilgili hükümler değerlendirilirken tartışılacağı gibi, belli tip sözleşmeden de öte, belli bir edim şekli için getirilmiş bir hüküm söz konusu olduğundan, bu hükümler uygulama yeteneği kazanamamıştır.

<sup>644</sup> Saka, age, s. 365-366; Arkan, age, s. 182.

#### d) Değerlendirme

Bordro verme ile ilgili hükümler incelendiğinde dikkatimizi çeken en önemli nokta, bu hükümlerin daha çok anî edimli borç ilişkisi kuran sözleşmelere aracılık eden tellâllar için uygulanabilir olduğudur<sup>645</sup>. Aslında bu, sadece bordo verme ile ilgili hükümlerle ilgili olmayıp tellâllıkla ilgili diğer düzenlemelerde de karşımıza çıkmaktadır. Bu görüşümüzü destekleyen en önemli kanıtlar, bu hükümleri düzenleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 101 ilâ 103. maddelerinde yer almaktadır. Örneğin, 101. maddenin I. fıkrasının 1. cümlesinde, bordro verilmesinin gerek olmadığı olasılıklar açıklanırken “...*emtianın nev'i dolayısıyla*” ifadesi geçmiştir. Bu istisnaî durum bile daha çok satım sözleşmesi için uygulanabilir niteliktedir. Aynı maddede, bordronun içeriğine yazılacak konular belirtilirken, “*hususiyile, emtia ve kıymetli evrak alım satımlarında...*” özellik arz eden durum öngörülmüştür. Yine 102 ve 103. maddedeki *derhâl yerine getirilmesi gereken-gerekmeyen işlemler* ayırımı da tamamen anî edimli borç ilişkileri dikkate alınarak kaleme alınmıştır. Çünkü bu ayırım bize satım sözleşmesine ilişkin ipuçları vermektedir. Hatta bunların, sadece bu tür borç ilişkileri için uygulanabilecek hükümler olduğu da söylenebilir. Oysa yukarıda belirtildiği gibi, tellâlin sadece anî edimli borç ilişkisi niteliğindeki satım sözleşmesinin kurulmasına aracılık etmesi zorunlu değildir. O, hemen her türlü sözleşmenin kurulmasına aracılık edebilir. Üçüncü bölümde tellâllığın uygulamadaki farklı görünüşleri incelendiğinde, tellâlin aslında satım sözleşmesine aracılık etmesinin çok sık karşılaşılan bir durum olmadığı görülecektir. O örneklerle baktığımızda tellâlin en çok *kira* (taşınmaz tellâlı), *deniz ve kara taşıma* (gemi tellâlı, taşıma işleri tellâlı, taksi durakları), *evlenme* (evlilik ajansları), *sigorta* (sigorta tellâlı) ve *iş* (özel istihdam büroları) sözleşmelerine aracılık yaptığı görülür. Uygulamada taşınmaz tellâlları, taşınmaz alım- satımına, yani sonuçta satım sözleşmesine yaygın olarak aracılık etseler de ticaret işleri tellâllığı hükümlerinde bahsedilen *emtia* taşınır mallar için kullanılmıştır. Bu hükümleri yukarıdaki bakış açısıyla mercek altına aldığımızda, bunların neden uygulama yeteneğine kavuşamadıkları da rahatça anlaşılabilecektir<sup>646</sup>.

<sup>645</sup> Anî edimli ve sürekli borç ilişkileri kavramları, bu konudaki tartışmalar ve özellikle vekâlet sözleşmesinin anî edimli mi yoksa sürekli nitelikte mi olduğu konusundaki ayrıntılar için bkz. **Gümüş**, age, s. 21 vd; **Sarı**, age, s. 43 vd. Bu konuda ayrıca bkz. **Oktay**, Saibe: “Uzun Süreli Sözleşmelerin Geçerliliği”, İÜHFİM 1997, C. LV, S. 3, s. 215 vd.

**Şahin** ise, TTK m. 100 vd'da yer alan hükümlerin daha çok taşınır malları konu edinen sözleşmelerin kurulmasına aracılığa ilişkin tellâllık ilişkilerinde uygulama alanı bulabileceğini ifade etmektedir, age, s. 45.

<sup>646</sup> Bu konuda BGB'de 2002'de yapılan değişikliklerle ilgili ayrıntılar için bkz. **Serozan**, Rona: “Yeni Alman İfa Engelleri Hukuku”, İÜHFİM 2000, C. LVIII, S. 1-2, s. 233 vd.

Borçlar Kanunumuz, uygulamayla koşut giden düzenlemeler getirmemektedir. Benzer durum anî edimli-sürekli borç ilişkileri kuran sözleşmeler ayırımı açısından da geçerli olmuş; bu ayırım Türk Ticaret Kanunu'na kadar yansımış, tellâllar için uygulama olanağı kazanamamış hükümler ortaya çıkmıştır. Dahası, bu sorunun sadece tellâllık için değil, acentelik için dahi söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Orada da acentenin müvekkili için satım sözleşmesi kurması veya kurulmasına aracılık etmesi olasılıkları üzerinde durulmuş ve bu yönde birçok hüküm sevk edilmiştir. TTK'nın 125, 129 ve 132. maddeleri incelendiğinde, kanun koyucunun bu tercihi daha iyi görülebilecektir.

Kanaatimizce bu hükümler hem tek bir sözleşme tipini dikkate aldığı, hem ayrıntıya girdiği için uygulama yeteneği kazanamamıştır.

Yukarıdaki sorun, aslında Türk-İsviçre Hukukuna hâkim olan bir anlayışın yansımasıdır. Zira bu sistemde Borçlar Kanunu’nun genel hükümleri, daha çok *anî edimli* borç ilişkileri dikkate alınarak düzenlenmiş; sürekli borç ilişkileri ihmal edilmiştir. Bu durum, Türk- İsviçre hukuk sisteminin önemli sorunlarından biridir. Bunun tipik örnekleri temerrüt (BK m. 101 vd), ödemezlik def’i (BK m. 81 vd) ve kusursuz sonraki olanaksızlığa (BK m. 117) ilişkin hükümlerde karşımıza çıkar. Aynı yaklaşım, Türk Ticaret Kanunu’na da yansımıştır. Kanun koyucu tellâllıkla ilgili düzenleme yaparken, tellâlnın anî edimli borç ilişkilerine aracılık yapmasını göz önünde bulundurarak hükümler sevk etmiştir. Bu hükümlerin bir kısmı özellikle sürekli borç ilişkileri kuran sözleşmeler için uygulama olanağı bulamamıştır. Ayrıca tellâl, niteliği itibariyle bu iki gruba da girmeyen sözleşme tiplerine aracılık ettiğinde, niteliği elvermediğinden kıyas yolu ile dahi bu hükümlerin uygulanması söz konusu olamamaktadır. Bu durum, ticaret işleri tellâllığı hükümlerinin uygulamasında sıkıntı doğurmuş ve sonuçta Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, bu faslı tümüyle kaldırmıştır<sup>647</sup>.

## 2. Yevmiye Defteri Tutma

### a) Genel Olarak

Tellâlnın yerine getirmesi gereken yükümlülüklerden biri de yevmiye defteri tutmaktır (TTK m. 111). Bu hükme göre, tellâl kendi aracılığı ile yapılan işlemleri bir yevmiye defterine günü gününe yazmak zorundadır<sup>648</sup>. Bordro verme ve örneklerin saklanması olduğu gibi taraflar iradeleri ile yevmiye defterinin tutulmasından vazgeçemezler<sup>649</sup>.

Bu defter tutulurken yapılan işlemlerle ilgili kayıtlar tarih sırasıyla deftere geçirilecek ve bu kayıtlar Türk Ticaret Kanunu’nun 101. maddesinde belirtilen konuları içerecektir. Hatırlanacağı gibi bu maddede öngörülen nokta, bordroda yer alması gereken bilgilerdir. Böylece, Kanun’un 111. maddesinin I. fıkrasının yaptığı atıf dolayısıyla işlemler yevmiye defterine yazılırken, bordronun içeriğini oluşturan konular da geçirilecektir. Bu hüküm sayesinde, yevmiye defteri *-aynı zamanda yapılan sözleşmelerle ilgili bilgiler de barındırdığından-* ilerde ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklarda ispat açısından olumlu bir işlev üstlenecektir. Ancak, işlemin yevmiye defterine geçirilmemiş olması, bu işlemin hükümsüzlüğüne yol açmaz; çünkü taraflar arasındaki esas delil bordrodur<sup>650</sup>. Kanun koyucu, bu işlevi görmüş olmalıdır ki, taraflardan birinin talebi hâlinde,

<sup>647</sup> Bu durumun değerlendirmesi için bkz. aşağıda § 9.

<sup>648</sup> “Yevmiye defterine intikal ettirilmeyen tellâliyenin, defter sahibi lehine delil olarak kabulü caiz değildir”. TD. 3.5.1960, E. 3578, K. 1363 (Doğanay, ags, s. 580, dn. 62).

<sup>649</sup> Bkz. Arslanlı, age, s. 214; İmregün, Kara Ticareti, s. 149; İmregün, Genel İlkeler, s. 184.

<sup>650</sup> Arslanlı, age, s. 214.

tellâln aracılığını yaptığı işlemler için yevmiye defterinin o işe ait kısmının bir suretinin her zaman imzalanarak verilmek zorunda olduğunu bildirmiştir (TTK m. 111/III). Bu zorunluluk için bir yaptırım öngörülmemiştir; fakat suretin verilmemesi hâlinde, suret isteyen taraf durumun tespit edilmesini, bir zarara uğrarsa bunun tazminini tellâldan isteyebilecektir<sup>651</sup>.

Yevmiye defterine geçirilecek her kayıt, tellâl tarafından günü gününe imzalanacaktır (TTK m. 111/II).

Tellâln ayrıca tacir sıfatına sahip olması durumunda, bu sıfatın gerektirdiği diğer defterleri tutması gerekir<sup>652</sup>. Özellikle tacir sıfatıyla tutulacak yevmiye defteri ile (TTK m. 70) tacir olmasa bile tellâln tutması gereken yevmiye defteri birbirinden farklıdır. Tacirin tutacağı yevmiye defterinin işlevi daha çok ticarî işletmenin işlemlerini, giren-çıkan değerleri günü gününe saptamakken, buradaki yevmiye defteri yukarıda açıklanan fonksiyonu ifa eder<sup>653</sup>.

#### *b) Yevmiye Defterini İbraz*

Türk Ticaret Kanunu'nun 112. maddesi, tellâla gerektiğinde yevmiye defterini ibraz yükümlülüğü getirmiştir. Buna göre, mahkeme taraflar arasında çıkan bir uyuşmazlıktan dolayı, uyuşmazlıkla ilgili konuların ispatı için veya diğer herhangi bir dava söz konusu olduğunda, bordro, suret ve diğer ispat edici belgelerin karşılaştırılması için yevmiye defterinin ibrazını emrettiğinde, tellâl bunu mahkemeye vermek ve durumun gerektirdiği hâllerde hâkimin isteği üzerine bu konuda gereken açıklamaları yapmak zorundadır.

Tellâl yevmiye defterini ibraz etmezse, Türk Ticaret Kanunu'nun 83. maddesinin II. fıkrası kıyasen uygulanabilir. Yevmiye defterinde yer almayan konu, diğer taraf aleyhine sonuç doğurmaz<sup>654</sup>.

#### *c) Yevmiye Defterini Tevdi*

Ölen veya işten çekilen tellâln yevmiye defteri, bulunduğu yerin noterine teslim edilecektir (TTK m. 114). Tellâllar tarafından tutulan yevmiye defterinin son kayıt tarihinden itibaren on yıl süreyle saklanması gerektiğinden, ölen veya işten çekilen -işletmesini tasfiye eden- tellâln tuttuğu yevmiye defteri o yer noterine tevdi ve teslim olunarak onun tarafından on yıl süreyle saklanması istenmiştir<sup>655</sup>.

---

<sup>651</sup> Bu konuda bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 506; **Domanıç**, age, s. 337; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 149; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 184; **Doğanay**, agş, s. 581.

<sup>652</sup> Aksi görüş için bkz. **Doğanay**, agş, s. 580.

<sup>653</sup> Bu konuda bkz. **Karayalçın**, Ticaret, s. 505; **Arkan**, age, s. 182.

<sup>654</sup> Bkz. **Eriş**, agş, s. 1269.

<sup>655</sup> **Doğanay**, agş, s. 581.

#### *d) Yevmiye Defteri ile İlgili Sorumluluk*

Tellâl, yevmiye defterinin tutulması ve saklanması ile ilgili hükümlere aykırı hareket ederse hakkında Türk Ticaret Kanunu'nun 67. maddesi uygulanacaktır (TTK m. 113). Ayrıca, ticarî defterlerin onaylanması, tutulması ve saklanmasına dair hükümler tellâlin yevmiye defteri için de söz konusudur (TTK m. 111/II)<sup>656</sup>.

Tellâl, kullanmaya başlamadan önce yevmiye defterini, ticarî işletmenin bulunduğu yerin ticaret sicili memurluğu veya noterine ibraz ederek onaylatır (TTK m. 69/I ve 70/V). Bu defterler Vergi Usul Kanunu'nun 213. maddesindeki defterlerin onayına ilişkin hükümlerinde yer alan bilgileri içerecek şekilde onaylanıp imzalanır. Sicil memuru veya noter, defterin kaç sayfadan ibaret olduğunu ilk ve son sayfaya yazarak mühürler ve imzasıyla onaylar. Noterce, onaylanan defterlerin nitelik ve sayıları, kimlere ait olduğu en geç yedi gün içinde ilgili ticaret sicili memurluğuna bildirilir. Ayrıca, defterlerin o senenin ocak ayı sonuna kadar da kapanış onayı yapılmalıdır<sup>657</sup>.

#### *e) Değerlendirme*

Türk Ticaret Kanunu'nda bordro verilmesinde olduğu gibi, yevmiye defteri tutulması ile ilgili birçok hükmün getirildiği görülmektedir. Yevmiye defteri tutulmasının zorunlu kılınması ve bu konuda ticarî defterlerle ilgili hükümlere atıflar yapılması aslında son derece olumlu bir yaklaşımdır. Çünkü işlemlerin bu deftere düzgün bir şekilde geçirilmesi, hele hele bordro gibi taraflar arasındaki sözleşme için ispat vasıtası niteliğindeki bir belgenin içeriğinin de buna aktarılması, ileride ortaya çıkabilecek (özellikle de ücret) uyuşmazlıklarda hem taraflara, hem yargıca büyük kolaylık sağlayacaktır. Ancak, ne yazık ki bordro düzenlenmesine ilişkin hükümlerde olduğu gibi bunların da uygulamaya yansımadağı ve ölü hüküm olarak varlıklarını yıllarca sürdürdükleri görülmüştür. Zira haklarında tek bir Yargıtay kararına bile rastlanamamıştır. Acaba bu hükümler neden uygulanamamıştır? Kanaatimizce, bu sorunun yanıtı “*ticaret işleri tellallığı*” kavramının kendisinde yatmaktadır. Daha önce değinildiği gibi bu kurumun düzenlenişi hem *tacir-esnaf* hem, *ticarî işletme-esnaf işletmesi* ayırımlarından bağımsızdır; tersine, çıkış noktası *adi iş-ticarî iş* ayırımıdır. Başka bir deyişle, ticaret işleri tellâlinin ne zaman, hangi koşullarda ortaya çıkacağı belli değildir. Aracı, duruma göre adi işler tellâli, duruma göre ticaret işleri tellâli

---

<sup>656</sup> TTK m. 67'de önce, bir tacirin defter tutma yükümlülüğünü yerine getirmeye yetkili kişilerin bu defterlere geçirdiği kayıtların, o tacir tarafından tutulmuş sayılacağı belirtilmiş; daha sonra II. fıkrada bunların Kanun'a uygun olarak veya hiç tutulmaması ve saklanmamasından doğan sorumluluğun işletme sahibine; tüzel kişilerde de yönetim organının üyelerine veya yönetim işlerine yetkili kişilere ait olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, bu yükümlülüklerin ihlali, para cezasına bağlanmıştır. TTK m. 68'e göre, defter tutmak zorunda olan kimse veya işletmeye devam eden halefleri, defterleri son kayıt tarihinden itibaren on yıl geçinceye kadar saklamakla yükümlüdür. Aslında bu hüküm zamanaşımı süresi dikkate alınarak sevk edilmiştir. Ancak, ticaret işleri tellâlinin ücret alacağı bir yılda; diğer davalar da beş yılda zamanaşımına uğrar (Bkz. TTK m. 106; BK m. 126/4).

<sup>657</sup> Bu konuda bkz. **Doğanay**, agş, s. 581; **İmregün**, Kara Ticareti, s. 148; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 183.

olabilir. Bunu belirleyen ise -diğer koşulların yanında- tellâlin aracılığını yaptığı işin *niteliğidir*. İşte bu nedenle, kanaatimizce ticaret işleri tellâllığı “*tacir-esnaf*” ayırımına dayansa ve böylece bu hükümler, ticarî işe aracılık eden kişiler hakkında uygulansaydı, bordro ve yevmiye defteri ile ilgili hükümlerin uygulanması daha mümkün hâle gelebilir; bu yükümlülükler tacir olmanın hüküm ve sonuçları arasında düzenlenerek, bunlara uygulama yeteneği kazandırılabilirdi. Bir başka deyişle, “*Tellâl tacir sıfatına sahipse ve ticarî işlere ilişkin sözleşmelere aracılık ediyorsa, her sözleşmenin yapılmasından sonra taraflara bordro vermek ve her işlemi günü gününe yevmiye defterine geçirmekle yükümlüdür*” şeklinde bir düzenleme, tacir konumundaki tellâlin bu yükümlülüklerinin bilincinde olmasını ve bunları ihlâl etmemesini sağlayabilirdi.

Şu anki düzenlememizde ise tellâl ticarî işe aracılık ettiği anda -diğer koşulların da varlığı hâlinde- Türk Ticaret Kanunu’na ve onun getirdiği yükümlülüklerle tâbi iken (bordro verme, yevmiye defteri tutma gibi), (ticarî iş olsa bile bu işi geçici olarak yaptığında), esnaf arasındaki bir iş veya adî işe aracılık ettiğinde aynı tellâlin durumu değişerek farklı bir konuma girmekte; ticaret işleri tellâlinin yukarıda belirtilen yükümlülüklerinin hiçbirisini yerine getirmek zorunda kalmamaktadır. Örneğin, (T) Taşınmaz Alım-Satım Tic. AŞ (taşınmaz tellâli), X AŞ’ye ait bir taşınmazın Y AŞ’ye satılması konusunda aracılık yapmış olsun. Dikkat edilirse kendisi de tacir konumunda olan (T) AŞ, ticarî bir işe aracılık ettiği için (TTK m. 3, 21/I/c.1), Türk Ticaret Kanunu’na tâbi bir ticaret işleri tellâli olacak ve onun gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirecektir. Oysa aynı tellâl, iki memur arasındaki ev alım satımına aracılık ettiğinde kendisi tacir olmasına rağmen, Borçlar Kanunu’na tâbi adi işler tellâli sayılacak ve daha az yükümlülükle karşı karşıya kalacaktır. Buradan çıkan sonuca göre, ticaret işleri tellâllığı esnaflık veya tacirlik gibi “*sabit*” bir sıfat olmayıp, duruma göre değişen bir hâl almaktadır. Bunun getirdiği büyük bir zorluk vardır. Kişi tacirse, bu sıfatı bildiği için bunun gerektirdiği kanunî zorunlulukları da yerine getirecek ve bunun da bilincinde olacaktır. Aksi hâlde onu bekleyen kamusal yaptırımlar olduğu gibi bunu izleyen kamusal otoriteler de vardır. Örneğin, bir tacir ticaret odasına kaydolmak ve bunun gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır. Bunun ihlâlini ticaret odaları izlediği gibi, tacirin sırf bu ihlâl dolayısıyla başka konularda da zorluklarla karşılaşması, dahası ceza yaptırımına tâbi tutulması uzak bir olasılık değildir. Benzer durum esnaf için de geçerlidir. Kaldı ki esnaf, tacirlere göre daha az kazanç sağlayan ve bu kazancı daha çok bedenî çalışmalarına dayanan kişiler olduğu için, onları bir de yaptığı işleri günü gününe kaydedeceği yevmiye defteri tutmak zorunda bırakmanın -hem her işlem için değil, ticarî işler için- ne kadar isabetli olduğu tartışılabilir.

Tellâlin esnaf veya tacir olması ile bordro düzenleme ve yevmiye defteri tutma yükümlülükleri birbiriyle ilgisiz konulardır. Çünkü kişi yaptığı aracılık dolayısıyla ticaret işleri

tellâlı olduğunu ve bazı farklı yükümlülükleri yerine getirmesi gerektiğini çoğu zaman bilmemektedir. Bu yüzden de (çoğunlukla) esnaf statüsünde olan (örneğin emlakçılığı daha amatörce yapan ve çoğunluğu oluşturan birçok işletme gibi) ve yasal olarak ne yapması gerektiğini bilmeyen bir kitle ile karşı karşıya kalınmaktadır. Ayrıca bu sıfatın *sabit olmaması* ve duruma göre değişmesi gerçeği karşısında, ancak hukukçu olan bir kişinin bilebileceği yükümlülükler de hâliyle yerine getirilememektedir. Bunları yerine getirmek zorunda olduğunu -ticaretle uğraşmasına rağmen- bu işi yapan tellâl bilmediği için müvekkili hemen hemen hiç bilmemektedir. Taraflar arasındaki borç ilişkisi bu koşullara uyulmadan ifa edilmekte ve kimsenin kimseye bir itirazı olmamaktadır. Böylece uygulama, kendi kuralını yerleştirip, işini sorunsuz bir şekilde yapmaya devam etmektedir. Örneğin, ticaret işleri tellâlinin ücrete hak kazanması için, taraflar arasındaki sözleşmenin kurulması yetmemekte; ayrıca bordronun da verilmesi gerekmektedir. Oysa aynı koşul adi işler tellâlı için aranmamıştır. Uygulamadaysa kimse böyle bir koşula uymamaktadır; çünkü çok istisnâî durumlar dışında çoğu kimse bordro verilmesi gerektiği bilgisine sahip değildir. Bordro verilmemesine rağmen, taraflar borçlarını sorunsuz ifa etmekte; bir uyuşmazlık da çıkmamaktadır. Hatta Yargıtay bile, ticaret işleri tellâllığı hükümlerini uygularken bordro verilmesi koşulundan bahsetmemektedir. Yukarıda sayılan yükümlülükleri yerine getirebilecek olanlarsa bu işi profesyonelce yapanlardır. Örneğin, emlak konusunda yaygın şubeleri olan şirketler (veya franchising sözleşmesi ile örgütlenen Turyap-Remax gibi); deniz ticareti hukukunun kendine özgü özellikleri dolayısıyla daha özenli çalışan gemi tellâlları... gibi. Bu sayılanlar ekonomik güçlerinden dolayı danışmanları aracılığıyla iş yapmakta, onlar da bu konuda kendilerini uyarmaktadır. İşte bu nedenlerle anılan hükümler uygulama alanını kazanamamış ve en sonunda ticaret işleri tellâllığı kurumunun tamamen kaldırılması yolunun seçilmesi ile noktalanmıştır<sup>658</sup>.

Yevmiye defteri tutma ile ilgili hükümlerin uygulama alanının olmamasına neden olan yukarıda anlatılan durumun, bordro ile ilgili hükümlerin uygulama alanı bulamamasında da -yukarıda sayılan asıl nedene ek olarak- etken olduğunu düşünmekteyiz.

### 3. Örneklerin Saklanması

Ticaret işleri tellâlinin, aracılığını yaptığı sözleşmelerin, anî edimli borç ilişkileri, bu arada satım sözleşmesi dikkate alınarak düzenlendiğinin en açık kanıtı, örneklerin saklanması yükümlülüğünde görülür. Zira örneklerin saklanması, satım sözleşmesinin bir çeşidi olan “*örnek üzerine satım*” ile ilgili bir konudur.

---

<sup>658</sup> Bu tercihle ilgili değerlendirmeler için bkz. aşağıda § 9.

Örnek üzerinden satım Borçlar Kanunu'nun 218. maddesinde düzenlenmiştir<sup>659</sup>. Bu satım türünde alıcı veya üçüncü kişiye, satım konusu mala ilişkin bir örnek bırakılmaktadır ve taraflar ilerde alıcıya teslim edilecek malın bu örneğe uygun olacağı konusunda anlaşmaktadır. Bu tür satımlarda sözleşmenin hükümlerini doğurması, satılan malın uygunluğu koşuluna bağlanmadığından sözleşmenin hükümleri, sözleşme kurulduğu anda doğar. Bu nedenle bu tür satıma sadece cins borçları konu olabilir.<sup>660</sup>

Türk Ticaret Kanunu'nun 104. maddesinin I. fıkrasına göre tellâl, taraflar arasındaki örnek üzerinden satıma aracılık ediyorsa, satım konusu maldan her birinin kendisine verilen örneğini, o malın niteliklerine itiraz edilmeden kabulüne veya işlemin diğer bir şekilde tamamlanmasına kadar saklamakla yükümlüdür.

Bordo verilmesine ilişkin hükümde olduğu gibi (TTK m. 101/I) bu hüküm de emredici nitelikte olmayıp, düzenleyici bir hükümdür. Bu yüzden taraflar satım konusu taşınır malın örneğinin saklanmasıyla açıkça vazgeçebilir. Bunun dışında, taraflar bundan vazgeçmeseler bile örneklerin saklanmamasını yerel teamül gerektiriyorsa, yine bu zorunluluk ortadan kalkacaktır.

Tellâl ileride delil olarak kullanılmak üzere, tevdi edilen örneğe özel bir işaret koymaya ve ticarî teamülün gereğinden ise bu işareti taraflara imzalatırmak zorundadır (TTK m. 104/III). Ayrıca, tellâl örneklerin saklanmaması yüzünden doğan zararlardan sorumludur<sup>661</sup>.

Yukarıda ticaret işleri tellâllığı hükümlerinin belli sözleşme tiplerini dikkate aldığı belirtilmiş ve bu yaklaşım eleştirilmişti. Açıklanan bu yükümlülük, bunun zirveye çıktığı bir durumun örneğidir. Zira satım sözleşmesi bile aşılıp onun özel bir türü olan *örnek üzerine satıma* ilişkin bir düzenleme yapılmıştır.

## II. HAKLAR

### A - T i c a r e t İ ş l e r i T e l l â l ı

#### 1. Genel Olarak

Ticaret işleri tellâllığının müvekkilinden belli koşulların gerçekleşmesi durumunda isteyebileceği haklar, *aracılık ücreti* ve yaptığı *masraflar*dır.

#### 2. Ücret ve Masrafları İsteme

##### a) Ü c r e t

Ticaret işleri tellâllığı sözleşmesi, Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş bir iş görme sözleşmesi olarak ücret karşılığında yapılmaktadır<sup>662</sup>. Bu koşul, Türk Ticaret Kanunu'nun 100.

<sup>659</sup> Bu konuda ayrıca bkz. 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 5.

<sup>660</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Zevkliler**, age, s. 85.

<sup>661</sup> Bu konuda bkz. **Arslanlı**, age, s. 213; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 199; **Arkan**, age, s. 183.



maddesinin I. fıkrasında, vekâlet sözleşmesinden farklı olarak açıkça ifade edilmiştir. Ücret ödenmesi ile ilgili ayrıntılı hükümlerse Kanun'un 106 vd hükümlerinde yer almaktadır.

#### aa) Koşulları

##### aaa- T a r a f l a r A r a s ı n d a S ö z l e ş m e n i n K u r u l m a s ı

Türk Ticaret Kanunu'nun 106. maddesinin I. fıkrasına göre (bkz. ve karşı. BK m. 405/I; BGB § 653/1), tellâlin ücret isteyebilmesinin en önemli koşulu, taraflar arasında sözleşmenin kurulmuş olmasıdır<sup>663</sup>. Çünkü, tellâllık ilişkisinde iş sahibinin ücret borcunun dayanağı, tellâlin gerçekleştirdiği mesai değil, fiilen gerçekleşen sonuçtur<sup>664</sup>. Kanun bu durumu, “*muamele yapılırca... tellâl ücret isteme hakkını haizdir*”, diyerek ifade etmiştir<sup>665</sup>. Demek ki, tellâllık ücreti, tellâllık sözleşmesinin kurulmasıyla değil, ilkin esas sözleşmenin kurulmasıyla istenebilir<sup>666</sup>. Bu itibarla tellâlin yaptığı hazırlık, teşebbüs ettiği sözleşmenin başka hazırlığa ve başka kişilerin aracılığına gerek bırakmayacak şekilde yapılmasını mümkün kılacak derecede olmalıdır<sup>667</sup>. Bu durumu ifade etmek üzere öğretide ‘*başarı ücreti*’ (*Erfolgslohn*) kavramının kullanıldığına rastlanmaktadır<sup>668</sup>.

Yukarıda ifade edildiği gibi, acenteden farklı olarak tellâlin ücrete hak kazanması, müvekkili açısından o sözleşme gereğince ekonomik sonucun elde edilmesi ile doğmaz. Çünkü tellâlin asıl görevi sözleşme yapmak isteyenleri bir araya getirmek olduğu için, bu buluşturma sonucunda sözleşme kurulunca, bu etkinliğinin ücrete hak kazanması için yeterli olması da gayet normaldir. Ancak, tellâlin çabalarına rağmen sözleşme kurulmaz veya aşağıda görüleceği gibi koşula bağlanmış işlemlerde koşul gerçekleşmezse, tellâl bu işteki çabaları için ücret isteme hakkına sahip olmaz (TTK m. 106/II/c.2). Tellâllık sözleşmesi bu yönüyle sonuçları az çok tesadüfe bağlı

<sup>662</sup> “Tellâllık sözleşmesi koşullarına uyulmamışsa, tellâl ücrete hak kazanamaz” 11. HD, 26.1.1988, E. 7482, K. 290 (İpekçi, agş, s. 775, No: 28).

<sup>663</sup> “Tellâllık sözleşmesi ile tellâl, bir ivaz karşılığında bir sözleşmenin yapılmasını belgelendirmek veya bir sözleşmenin yapılmasına aracılık etmek işini üzerine alır (OR Art. 412/I). Tellâllık sözleşmesi, genel olarak vekâlet hükümlerine tâbidir (OR Art. 412/II). Tellâlin, belgelendirme veya aracılık faaliyeti sonucunda sözleşme meydana geldiği takdirde, tellâllık ücretine hak kazanılır”. BGE 124 II 481 (27.8.1998), (Kubilay/Göksoy/Ayan/Yıldırım, agş, s. 355).

Şahiniz, tellâlin ücret alacağının iki tane ‘iradî ve geciktirici şart’ın gerçekleşmesine bağlı olduğunu; birincisinin tellâlin faaliyeti sonucunda müvekkilin arzusuna uygun ve hukuken geçerli bir esas sözleşmenin kurulması olanağının hazırlanıp müvekkile sunulmuş olması (tellâlin iradesine bağlı şart), ikincisi de sunulan sözleşmenin müvekkil tarafından akdedilmiş olmasıdır (müvekkilin iradesine bağlı şart), age, s. 11, 224 vd.

<sup>664</sup> Bu konuda bkz. Toksal, Bâki: “Bir İşe Müteaddit Tellâlların Tavassutu Halinde Ödenecek Ücret”, İstBD 1955, C. XXIX, S. 6, s. 377.

<sup>665</sup> “Tellâllık akdi davalı adına oğlu tarafından davacı ile yapılmış olmasına ve satış konusu gayrimenkulün davalı tarafın tapuya ferağ verilmek suretiyle davalı akde icazet vermiş sayılacağına ve tavassut akitle sonuçlandığına nazaran davacı tellâl ücrete hak kazanmışken davanın husumet noktasından reddi isabetsizdir”. TD, 21.2.1967, E.1965/3460, K. 1967/693 (Doğanay, agş, s. 565, dn. 42; İpekçi, agş, s. 771, No: 11).

<sup>666</sup> Honsell, age, s. 337; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 753; Uygur, C.VIII, s. 8984; Kurtoğlu, agm, s. 465. Bu durum adi işler tellâllığı için de aynen geçerlidir.

<sup>667</sup> Olgaç, age, s. 203; Kurtoğlu, agm, s. 464.

<sup>668</sup> Bu konuda bkz. Jauering, age, § 652, s. 852; Yalçınduran, age, s. 114 vd; Şahiniz, age, s. 27, 170.

bir sözleşmedir<sup>669</sup>; ancak bu hükmün aksine anlaşma yapılmasına da bir engel yoktur<sup>670</sup>. Bu sözleşmenin tesadüfî karakterinin tellâl açısından yarattığı olumsuz sonuçlar, tellâlin aracılık yapma konusunda borç değil, külfet altında olması ve sözleşmenin sona erdirilmesi konusundaki serbestlik (BK m. 396) ile hafifletilmektedir<sup>671</sup>. Tellâllık ücreti, tellâlin yaptığı hazırlık veya aracılık çalışmaları sonucunda sözleşmenin kurulmasına olanak sağlaması ve katkısı ölçüsünde değerlendirilir; yoksa bu sonucu gerçekleştirmek için gösterilen edim faaliyetinin, diğer bir deyişle bu uğurda harcanan emek, zaman ve çabanın karşılığı olarak değil<sup>672</sup>.

Tellâl, tarafları bir araya getiren, kurulan sözleşme dolayısıyla bir sorumluluğu olmayan ve sözleşmenin dışında kalan bir kişi olduğu için, karşı tarafın, tellâlin müvekkili ile yaptığı ön sözleşmeden cayması durumunda, sözleşme kurulmamış olacağından tellâlin cayan taraftan herhangi bir istemde bulunması mümkün değildir<sup>673</sup>. Ancak, tellâlin görevi sözleşmenin kurulmasını sağlamaktan ibaret ise, tarafların bunun aksine sözleşme yapmalarına bir engel bulunmamakla birlikte, bu durumda taraflar arasındaki sözleşmenin Kanun'un öngördüğü şekilde kurulmuş olması gerekir<sup>674</sup>.

Tellâlin aracılığı ile kurulan sözleşmedeki yararın (örneğin, kurulan sözleşme dolayısıyla satın alınan malın) sahibi ile tellâllık sözleşmesinin diğer tarafının farklı kişi olması, tellâllık ücretinin ödenmesine engel teşkil etmez. Tellâl, faaliyetini yerine getirip sözleşmenin

<sup>669</sup> Bu yönde bkz. **Arkan**, age, s. 184, dn. 1; **Gürsoy**, age, s. 147; **Şahiniz**, age, s. 9.

<sup>670</sup> "... Hazırlık işleminin ikmalinden sonra davalı satıcı, dava dışı alıcıya tapuda temlikten tek taraflı olarak vazgeçtiğine göre davacı alıcının ödemesi gereken %2'lik ücreti de, yine sözleşme hükmü uyarınca, bu defa ceza koşulu olarak davalı satıcıdan isteyebilir. Ne var ki ceza koşulu miktarının belirlenmesinde, mahkemenin BK md. 161/son hükmünü de tartışması, araştırması, gerektiğinde bu miktardan indirim yapıp yapılmayacağını da değerlendirmesi gerekir" HGK, 3.4.2002 E. 2002/13-233, K. 2002/257 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/hgk-2002-13-233.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/hgk-2002-13-233.htm)).

Bu Karar, öğretide **Poroy/Yasaman** tarafından eleştirilmiştir. "...uygulamada tellâllık sözleşmelerinde, tellâlin işinin 'sözleşmeyi yapılma aşamasına' getirmek olduğu kabul edilmiştir. Ancak, tarafların bu aşamada sözleşmenin yapılmasından vazgeçmeleri olasılığı dikkate alınarak, tellâlin hazırlık işlerini yürütmesinin karşılığı olarak ücretin belirli bir kısmına hak kazanması gerektiği kararlaştırılmaktadır. Yargıtay HGK, sözleşmenin yapılmaması halinde ödenen bu bedeli cezaî şart olarak nitelemektedir. Kanımızca bu yaklaşıma katılmak mümkün değildir. Zira, taraflar sözleşmede açıkça hazırlık işlemlerinin yürütülmesine ilişkin karşılığı belirlemekte, tellâllık ücretinin bu edimin yerine getirilmesi karşılığında ödenecek kısmını sözleşmeyle saptamaktadırlar. Bu nedenle söz konusu ücret, burada cezaî şart niteliği taşımayıp, hazırlık işlemlerini yürütme ediminin karşılığını oluşturmaktadır" (age, s. 256). Yargıtay, ne yazık ki buna benzer başka kararlar da vermiştir. Bu yönde bkz. 13. HD, 29.5.1995, E. 1995/2971, K.1995/5228 [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1995-2971.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1995-2971.htm); 13. HD, 22.11.2004, E. 2004/15671, K. 2004/16821 [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2004-15671.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2004-15671.htm); 3. HD, 27.10.1961 E. 7623, K. 6046 (**Olgaç**, age, s. 206-207, No: 2A; **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 174; **Karahasan**, agş, s. 1127, No: a).

<sup>671</sup> **Şahiniz**, age, s. 9.

<sup>672</sup> Bu konuda bkz. **Saka**, age, s. 367; **Şahiniz**, age, s. 170. Bu konuda bkz. 11. HD, 14.12.1984, E. 83/5248, K. 5690 (**Eriş**, agş, s. 1267, No: 2; **İpekçi**, agş, s. 784-785, No: 4). Bu konuda ayrıca bkz. **İmregün**, Genel İlkeler, s. 184, dn. 52; **Başbuğoglu**, agş, s. 196.

<sup>673</sup> Bu yönde bkz. TD, 21.5.1973, E. 1973/1448, K.1973/2305 (Batider 1973, C. VII, S. 1, s. 520-523; aynı Karar için bkz. **İpekçi**, agş, s. 782, No: 11; **Moroğlu**, age, s. 121).

<sup>674</sup> **Kurtoğlu**, agm, s. 469, 473.

kurulmasını sağladığı sürece, o sözleşme dolayısıyla elde edilen menfaatin kime gideceği önemli değildir<sup>675</sup>.

Tellâlin ücret isteyebilmesi için taraflar arasındaki *asıl sözleşmenin* sadece kurulması yetmez; aynı zamanda hukuken geçerli de olması gerekir<sup>676-677</sup>. Borçlar Kanunu'nun 19 ve 20. maddeleri veya diğer özel düzenlemeler gereğince, sözleşme butlanla sakatsa, örneğin, tellâlin aracılık ettiği sözleşme kanuna, ahlâka, adaba, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı ise veya kanunen bir geçerlilik şekline bağlı tutulmuşsa, buna uyulmaması durumunda, tellâl aracılık ettiği böyle bir sözleşme için ücret isteyemeyecektir<sup>678</sup>. Aynı şekilde sözleşmenin geçerli olabilmesi için belli bir makamın izninin alınması gerekiyorsa, bu iznin de verilmiş olması gerekir<sup>679</sup>.

İrade sakatlıkları konusunda şöyle düşünmek gerekir: Bilindiği gibi, Borçlar Kanunu'nun 23 vd hükümleri gereğince, sözleşmenin hata, hile veya tehditle yapılması durumunda, bu duruma maruz kalan taraf hata ve hilede, bunların öğrenildiği; tehditte de durumun ortadan kalktığı andan

<sup>675</sup> Bu yönde bkz. 13. HD, 29.5.2002, E. 2002/407, K. 2002/6360 (YKD 2002, C. 28, S. 12, s. 1815; aynı Karar için bkz. [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2002-407.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2002-407.htm); Eriş, agş, s. 1257, No: 18); 13. HD, 29.5.2002, E. 2002/407, K. 2002/6360 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2002-407.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2002-407.htm)); 13. HD, 7.10.2003, E. 2003/6425, K. 2003/11472 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2003-6425.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2003-6425.htm)).

<sup>676</sup> Bu konuda ayrıntı bilgi için bkz. Honsell, age, s. 337; Guhl, age, s. 569; Gürsoy, age, s. 148; Arslanlı, age, s. 214; Karayalçın, Ticaret, s. 504; Olgaç, age, s. 203; Bilge, age, s. 318; Kurtoğlu, agm, s. 470; Dalamanlı/Kazancı/Kazancı, agş, s. 164, 172; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 754; Taşdelen, agt, s. 81; İmregün, Kara Ticareti, s. 149; İmregün, Genel İlkeler, s. 184; Aslan/Şenyüz/Ergün, age, s. 92; Karahasan, agş, s. 1127; Deryal, age, s. 74; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 691; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 430; Şahiniz, age, s. 228; Doğanay, agş, s. 571; Arkan, age, s. 184; Güneş, agt, s. 50; Efendiye, agt, s. 58.

Kurtoğlu, tarafların sözleşme serbestisinden yararlanarak sözleşme kurulmasa bile tellâla ücretinin ödenmesinin öngörüldüğü durumlarda, taşınmaza ilişkin sözleşmenin biçim açısından geçersizliğinin simsarın ücretini almasını engellemeyeceğini savunmaktadır. O, gerek öğreti, gerek Yargıtay'ın «geçerli bir akit olmadıkça tellâl ücret alamaz» kuralına körü körüne bağlanmanın doğru olmayacağını ileri sürmektedir. Bu kural, BK m. 405/I'nin kötü çevirisiyle maddenin emredici hukuk kuralı olmadığından gözden kaçırılması nedeniyle yerleşmiştir... Dolayısıyla, hâkimin her şeyden önce tellâllık sözleşmesini iyice yorumlaması, burada tellâla düşen aracılık yükümünün sınırlarını iyice araştırarak bu yükümün sözleşmenin yapılmasıyla tamamlanıp tamamlanmadığını saptaması gerekir. Bu konuda bkz. agm, s. 473.

Yargıtay bir kararında, resmî şekilde yapılmaması yüzünden geçersiz olan taşınmaz satım vaadi sözleşmesine yaptığı aracılık nedeniyle tellâlin ücret talep edemeyeceğine hükmetmiş, bu Karar Akyazan tarafından eleştirilmiştir. O'na göre, sözleşmenin geçersizliği taraflarını ilgilendirir. Bu durum, tellâlin ücrete hak kazanamaması sonucunu doğurmalıdır. Bkz. Batider 1972, s. 451.

<sup>677</sup> Bu konuda bkz. TD, 16.5.1961, E. 3695, K. 1961/1067 (Batider C. II, S. 1, s. 111; aynı Karar için bkz. Olgaç, age, s. 208, 2D; Moroğlu, age, s. 119). Aynı yönde bkz. TD, 17.6.1956, E.1956/3352, K. 4233; TD, 6.5.1946, E. 839, K. 1185 (Sungur/Boran, agş, s. 605; Çevik, agş, s. 277).

Bu konudaki bir İsviçre Federal Mahkemesi Kararı'nda şöyle demektedir: “Tellâl, faaliyetinin müvekkil ile tellâl arasında geçerli bir sözleşmenin akdi ile sonuçlandığı veya ona katkıda bulunduğu hallerde ücrete hak kazanır”. 1. HD, 15.10.1980 tarihli Belag Inter Ltd. (AG/Altrom AG davası Kararı: Jdt 1981 I 153- 155 (RO 106 II 224) Öçal, Federal Mahkeme Kararları, s. 133.

<sup>678</sup> “...Olayda davalı, tellâl sıfatıyla hareket etmiştir. Fakat o, 413. madde mucibince (BK md. 405), ancak faaliyetinin bir mukavele ile sonuçlanması halinde ücrete hak kazanır. Bu mukavelenin muteber bir mukavele olması da gerekir. Taraflar arasında söz konusu olan anlaşma, gayrimenkulün ve davacının ticarethanesinin satışına ilişkin bulunmaktadır. Bu bakımdan, CO 216/II maddesine göre, gayrimenkul satış vaaadinin resmî şekilde yapılması gerekmektedir. Davalı tarafından kaleme alınan ve Jean B. (üçüncü kişi) ve Casimir C. (müvekkil) tarafından imzalanmış yazılı anlaşmanın hukukî bakımdan bir kıymeti yoktur. Taraflar bu anlaşmaya dayanarak, ne mukavelenin icrasını isteyebilirler ve ne de ademi ifa halinde bir zarar-ziyan talebinde bulunabilirler”. 7.6.1955, Jdt 1957 I 29/30. Öçal, Akar: “Tellâllık Ücretine İlişkin Federal Mahkeme Kararları”, AD 1966, Y. 57, S. 12, s. 830-831. Ayrıca bkz. TD, 22.12.1959, E. 1958/3293, K. 1958/208 (Olgaç, age, s. 196, No: 4; Uygur, C.VIII, s. 8998).

<sup>679</sup> Arkan, age, s. 184. Bu konudaki değişik olasılıklarda tellâlin ücret alacağının durumu için bkz. Şahiniz, age, s. 230 vd.

itibaren bir yıl içinde sözleşmeyi iptal yetkisine sahiptir. Bu hak, bozucu yenilik doğuran bir haktır ve dava yolu ile kullanılması dahi gerekmez. Bir yıllık süre içinde diğer taraf sözleşme ile bağlı olduğu hâlde, iradesi sakatlanan taraf sözleşme ile bağlı değildir. Onun için bu sözleşme geçersizdir; ancak bu geçersizlik butlan boyutunda olmayıp Kanun tarafından iptal yaptırımına bağlanmıştır<sup>680</sup>. İradesi sakatlanan taraf iptal beyanında bulunduğunda, bu beyan geçmişe etkili olur ve sözleşmenin yapıldığı ilk ana kadar yürür<sup>681</sup>. Bu hak kullanılmazsa, bir yıllık sürenin sonunda iradesi sakatlanan tarafın bu sözleşmeye icazet verdiği varsayılır; böylece bu sözleşme onun için de en baştan itibaren bağlayıcı olur. Eğer iradesi sakatlanan taraf, bu hakkını kullanmazsa, sözleşme geçerli olacağından tellâl da ücrete hak kazanacaktır. Böyle bir beyanda bulunularak sözleşme iptal edildiğinde, bu etki geçmişe dönük olduğundan tellâl ücrete hak kazanamayacaktır. Buna karşılık, iptalden önce tellâllık ücreti ödenmiş ancak daha sonra sözleşme iptal edilmişse, sebepsiz zenginleşme hükümleri gereğince (BK m. 61 vd) bu ücret iade edilecektir<sup>682</sup>. Fakat acentelik konusunda belirtildiği gibi, sözleşmenin bozulması, müvekkilin kusurlu hareketinden ileri gelmişse, kimse kendi kusuru ile yarattığı olumsuz sonuçtan kendi lehine bir hak çıkaramayacağından, tellâl yine ücretine hak kazanmalıdır<sup>683</sup>.

Ücret hakkının doğumu için müvekkilin aracılığını istediği sözleşmenin kurulması gerekmesine rağmen bu koşulu çok katı yorumlamamak gerekir<sup>684</sup>. Başka bir deyişle, burada önemli olan müvekkil için ekonomik olarak güdülen amacın gerçekleşip gerçekleşmediğidir<sup>685</sup>. Bu nedenle örneğin, müvekkil satım sözleşmesini arzularken -ekonomik olarak farklı bir sonuca ulaşılmaması koşuluyla- sonuçta bir trampa sözleşmesi kurulmuşsa, tellâl yine ücrete hak kazanır<sup>686</sup>. Buna karşılık, kanaatimizce, yapılacak başka sözleşme müvekkil için, ekonomik olarak daha kötü koşullar taşıyorsa, tellâl ücrete hak kazanamamalıdır.

<sup>680</sup> Bu konuda bkz. **Hatemi**, age, s. 161-162.

<sup>681</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Kılıçoğlu**, age, s. 136; **Eren**, age, s. 369 vd.

<sup>682</sup> Bkz. **Şahiniz**, age, s. 233; **Arslanlı**, age, s. 215; **Yasasever**, agm, s. 669; **Arkan**, age, s. 184.

<sup>683</sup> Bu yönde bkz. **Karahan**, age, s. 294; **Arkan**, age, s. 184.

Örneğin, esas sözleşmede hile yapan veya tehditte bulunan taraf müvekkilse, bu durum sözleşmeye aracılık yapan tellâlin ücretini etkilememelidir.

<sup>684</sup> Aynı yönde bkz. **Gürsoy**, ags, s. 148; **Yasasever**, agm, s. 669; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, ags, s. 756; **Şahiniz**, age, s. 263-265; **Arkan**, age, s. 184; **Olgaç**, age, s. 204. Karş. **Doğanay**, ags, s. 573.

<sup>685</sup> "...Davacı tellâl, kurulmuş olan satım sözleşmesinin öngörülmüş olan sözleşmeyle denk ve hatta ona oranla daha elverişli olduğunu ileri sürerek, ücreti talep etmektedir... Kurulan sözleşmeyle amaçlanmış sözleşme arasında denklik bulunup bulunmadığı sorununun çözümünde, dürüstlük kurallarına göre, hukukî sonuçtan çok iktisadî sonuç üzerinde durulmalıdır. Özellikle öngörülmüş fiyatın elde edilememesi vekâlet verenin fiilinden ileri gelmişse, ücret borcundan sıyrılmak için, öngörülen sözleşmeyle kurulan sözleşme arasındaki fark ileri sürülemez. Aynı temel düşünceden ötürü, karşılaştırılan alt sınırı oranla çok önemsiz bir fark da tellâli ücretten yoksun kılınmalıdır". 1. HD, 12.12.1950, BGE 76 II 378= Jdt 1951 I 491. Bkz. **Kaneti**, Selim: "İsviçre Federal Mahkemesinin Borçlar Hukuku Kararları", Batider 1971, C. VI, S. 1, s. 382-383.

<sup>686</sup> Bu konuda bkz. **Arslanlı**, age, s. 216; **Bilge**, age, s. 318; **Güneş**, agt, s. 72-73; **Yasasever**, agm, s. 669; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, ags, s. 756; **Arkan**, age, s. 184, dn. 3; **Şahiniz**, age, s. 270. Bu konudaki ayrıntılar ve örnekler için öz. bkz. s. 271 vd.

Müvekkil, tellâlin bulduğu kişi ile sözleşme yapmak zorunda değildir<sup>687</sup>. Hatta bu sözleşme, kendisinin menfaatine dahi olsa durum değişmez. Eğer, sözleşmeyi başka bir kişi ile yapmak için haklı bir neden varsa (özellikle ödeme gücü ile ilgili) veya kendisi tellâlin bulduğu kişiden daha uygun koşullarda (örneğin, tellâlin bulduğu kişiden daha yüksek fiyat veren bir kişi bulduğunda) bir taraf bulmuşsa onunla sözleşme yapma olanağına daima sahiptir<sup>688</sup>. Yargıtay bir kararında, gemi satışına aracılık etmek isteyen tellâlin, alıcının sözleşme yapmaya yanaşmaması yüzünden, tellâllık ücretinden mahrum kaldığından bahisle, zararını alıcıdan istemesinin mümkün olmadığına, isabetli bir şekilde hükmetmiştir. Zira üçüncü kişi lehine sözleşmeler bir tarafa bırakılırsa, sözleşmenin ifasından, dolaylı olarak yararlanacak üçüncü kişilerin bir istem hakkı olmadığı gibi, sözleşmenin ihlâlinden dolayı tazminat isteme hakkı da yalnızca alacaklıya aittir. Bu nedenle, taraflara göre üçüncü kişi konumunda bulunan tellâlin, davalının sözleşmeye aykırı hareket ettiğini savunarak, satıcıdan alacağı tellâllık ücretinden mahrum kalması nedeniyle, bir tazminat istemesi mümkün değildir<sup>689</sup>.

Bu olasılık, yukarıda belirtildiği gibi tellâllık sözleşmesinin az çok tesadüfe bağlı olması ile ilgilidir ve tellâlin işini yaparken dikkate alması gereken bir noktadır<sup>690</sup>. Tarafların, bu konuda aksine bir sözleşme yaparak, müvekkilin sözleşme yapmak zorunda olduğunu kararlaştırmaları, Anayasa'nın 48, Borçlar Kanunu'nun 19-20 ve Türk Medenî Kanunu'nun 23. maddelerine aykırıdır. Böyle bir durumda, sırf aracılık işi için ücret istenemeyeceği gibi masraflar da talep edilemez<sup>691</sup> (TTK m. 106/II/c.son). Bu durum, adi işler tellâli için de uygulanabilir niteliktedir<sup>692</sup>.

Yukarıda bahsedilen bu durum dolayısıyla tellâli bekleyen bir tehlike ortaya çıkmaktadır. Bunu önlemek için kendisi, müvekkilinden bir miktar peşin para alma yolunu seçer. Aşağıda belirtileceği gibi, bu para (kaparo), hukukî açıdan genellikle rücu tazminatı, bir pişmanlık akçesi olmaktadır<sup>693</sup>. Ancak, tellâl bu tehlikeyi önlemek için, pey akçesi almak yerine, taraflar arasında

<sup>687</sup> Bu yönde bkz. **Bilge**, age, s. 319; **Yasasever**, agm, s. 670; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 753; **Karahasan**, agş, s. 1127; **Güneş**, agt, s. 85; **Taşdelen**, agt, s. 83; **Efendiye**, agt, s. 59; **Şahiniz**, age, s. 9, 27, 106 vd.

<sup>688</sup> Bu yönde bkz. **Gürsoy**, age, s. 147; **Karayalçın**, Ticaret, s. 509; **Olgaç**, age, s. 203; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 754; **Güneş**, agt, s. 86; **Doğanay**, agş, s. 573; **Şahiniz**, age, s. 110; **Arkan**, age, s. 185.

<sup>689</sup> *"Tellâlin yaptığı hazırlık veya aracılık sonunda sözleşme meydana gelmezse, tellâl ücrete hak kazanmaz. Davalının sonradan tellâlin gösterdiği alıcı yerine başkası ile sözleşme kurması, davalıdan tellâllık ücretinin alınmasını gerektirmez"*. 13. HD, 2.4.1984, E. 550, K. 2454 (**Uygur**, C.VIII, s. 8994-8995).

<sup>689</sup> TD, 21.5.1971, E. 1448, K. 2303 (**Uygur**, C. VIII, s. 8978-8979).

<sup>690</sup> **Bilge**, age, s. 319. **Şahiniz**, age, s. 9.

<sup>691</sup> Bu yönde bkz. **Gürsoy**, age, s. 147; **Arslanlı**, age, s. 214; **Karayalçın**, Ticaret, s. 508; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 754; **Karahan**, age, s. 294.

Bu konuda bkz. 3. HD, 12.6.1958, E. 3643, K. 3639 (Hukuk Postası, 1958, Y. 1, S. 1, s. 30-31; aynı Karar için bkz. **Olgaç**, age, s. 209).

<sup>692</sup> Bu yönde bkz. 13. HD, 30.10.1989, E. 1989/3454, K. 1989/6194 (YKD 1990, C. XVI, S. 9, s. 1339-1340; aynı Karar için bkz. **Karahasan**, agş, s. 1128, dn. d; **Uygur**, C. VIII, s. 9002; [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1989-3454](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1989-3454)).

<sup>693</sup> Bu yönde bkz. **Bilge**, age, s. 319; **Güneş**, agt, s. 89; **Taşdelen**, agt, s. 86; **Efendiye**, agt, s. 62.

sözleşme kurulmamış olsa bile yine de ücrete hak kazanılacağını sözleşmeye koydurarak aynı sonuca ulaşabilir<sup>694</sup>.

Müvekkilin yukarıda bahsedilen hakkını kullanmasının, dürüstlük kurallarına (MK m. 2/II) aykırı olduğu hâllerde Kanun bunu korumayacağından, tellâllık ücretini ödemek zorunda kalacaktır. Müvekkil, sırf tellâllık ücretini ödememek için tellâlin bulduğu kişi ile sözleşme yapmayacağını bildirerek tellâli aradan çıkarır ve daha sonra, o kişiyle doğrudan bağlantı kurarak sözleşmeyi yaparsa, bu durumu ispat eden tellâl, ücrete yine hak kazanır<sup>695</sup>. Zira müvekkilin bu davranışı her şeyden önce dürüstlük kuralları ile bağdaşmaz. Öğretide, uygulamada sıkça ortaya çıkan bu durumun yaptırım altına alınması ve kanunda açıkça düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir<sup>696</sup>.

Müvekkil, tellâla arzuladığı işi yapması için bir süre vermişse ve tellâl da bu süre içinde o işi gerçekleştirememişse, bu durum tellâllık sözleşmesinin sona ermesine neden olur<sup>697</sup>. Bu durumda kural olarak, tellâlin ücret istemesi mümkün olmaz. Ancak, bir sürenin öngörüldüğü hâllerde dahi müvekkil dürüstlük kurallarına aykırı olarak sürenin geçmiş olmasına dayanamaz. Örneğin tellâl, bu süre içinde taşınmaz satımına aracılık etmiş, ama tescil işlemi, sürenin dolmasından sonraki güne denk gelmişse, tellâl ücrete hak kazanır<sup>698</sup>.

Bir iş için birden fazla tellâl görevlendirilmişse ücret istemlerine Borçlar Kanunu'nun 395. maddesi uygulanır ve kural olarak her tellâl payına düşeni alır<sup>699</sup>. Yargıtay'ın eski bir kararına göre, bu konuda bir anlaşma yapılmamışsa paylaşırma, kanuna, orada da hüküm yoksa yerel örfe göre belirlenecektir. *Toksal*, birden fazla tellâlin birbirlerinden haberdar olarak bir aracılık işine girişmeleri durumunda, aralarında bir adi şirket ilişkisinin bulunduğunu ve aksi kararlaştırılmadığı sürece gelir ve giderin eşit olarak paylaşılacağını (BK m. 523/I) belirterek bu yaklaşımı eleştirmiştir<sup>700</sup>. *Arkan* da birden fazla tellâlin müştereken görevlendirilmesi durumunda

<sup>694</sup> **Berki**, age, s. 176.

<sup>695</sup> Bu yönde bkz. **Gürsoy**, age, s. 148; **Arslanlı**, age, s. 215-216; **Karayalçın**, Ticaret, s. 508; **Olgaç**, age, s. 205; **Bilge**, age, s. 319; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 753; **Karahasan**, agş, s. 1127; **Güneş**, agt, s. 87; **Şahiniz**, age, s. 105; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 691; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 430; **Efendiyev**, agt, s. 59; **Arkan**, age, s. 185.

Bu yönde bkz. TD, 15.4.1950, E. 3378, K. 1884 (**Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 171; **Sungur/ Boran**, agş, s. 607).

<sup>696</sup> Bu konuda bkz. **Tesal**, age, s. 112.

<sup>697</sup> Bkz. yuk. § 3, V, B, 2.

<sup>698</sup> Bu yönde bkz. **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 754; **Şahiniz**, age, s. 109.

<sup>699</sup> Bu yönde bkz. **Toksal**, Müt'addit Tellâl, s. 377; **Yasasever**, agm, s. 671; **Bilge**, age, s. 320; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, s. 750; **Berki**, age, s. 176; **Güneş**, agt, s. 90; **Taşdelen**, agt, s. 92; **Yalçınduran**, age, s. 188

2. HD, 5.4.1954, E. 53, K. 2015 "...aynı akdın inikadına birden fazla simsarı tavassutu halinde, bunlardan her birine verilmesi gereken ücret ve bunun alıcı ve satıcıya terettüp eden miktarı hakkında nizam hükümleri ve mahallî örf dahi tetkik edilerek neticesine göre davacının simsariye ücreti ve bunun davalıyı ilzam eden miktarı tespit ve tefrik edilmek lâzım gerekirken..." (**Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 170).

<sup>700</sup> Bu konuda bkz. TD, 53/6407, K. 54/2813 (**Toksal**, Müt'addit Tellâl, s. 378). Benzer görüş için bkz. **Şahiniz**, age, s. 140.

ücreti eşit olarak paylaşacaklarını ifade ederek bu görüşe dolaylı yoldan destek vermektedir<sup>701</sup>. Buna karşılık, birden fazla tellâl ayrı ayrı görevlendirilmişse, müvekkil ile tellâllar arasındaki ilişki birbirinden bağımsızdır. Bu durumda, kendi emeği ile ilk defa sözleşmenin kurulmasını sağlamış olan tellâl ücret isteyebilir; fakat işlem tellâlların birlikte faaliyetleri sonucunda yapılmışsa bunların etki dereceleri saptanamıyorsa, her tellâl ayrı ayrı ücretin tamamına hak kazanır<sup>702</sup>; aksi hâlde ücret, çabalarına göre aralarında paylaşılır<sup>703</sup>. Örneğin, memur (A), evinin kiraya verilmesi konusunda üç ayrı taşınmaz tellâlî ile anlaşmışsa, müvekkil, birbirinden bağımsız olarak çaba sarf eden tellâllardan hangisinin bulduğu kişi ile sözleşme yaparsa, o tellâl ücret isteyebilecektir.

Yargıtay'ın bir kararına göre, tellâllık sözleşmesinde, müvekkilin tellâl eliyle olmasa bile her ne şekilde olursa olsun satışı gerçekleştirmesi hâlinde tellâllık ücretinin ödeneceği kararlaştırılmışsa, satışın gerçekleşmesinde tellâlin bir katkısı olmasa bile, müvekkil ücreti ödemek zorundadır<sup>704</sup>.

Tellâla, tellâllık sözleşmesinin kurulmasıyla ücret veya parayla ölçülebilen değerler verilmiş, ama tellâl sözleşmenin kurulmasını sağlayamamışsa, taraflar, sözleşme kurulmasa bile tellâlin ücrete hak kazanacağını kararlaştırmadıkları sürece onun, aldığı şeyleri iade etmesi gerekir<sup>705</sup>.

Taşınmaz satım sözleşmesine aracılık yapılırken, satım sözleşmesinin tarafları, emlak vergisini düşük ödemek için, satım bedelini de düşük gösterme yoluna gitmektedir. Bu sözleşmelere aracılık eden taşınmaz tellâlları, genelde satım bedeli üzerinden bir oranı aracılık ücreti olarak aldıkları için, tellâllık ücretinin taşınmazın gerçek değeri mi, yoksa göstermelik değeri üzerinden mi hesaplanacağı konusu tereddütlere neden olabilmektedir. Yargıtay bir kararında, tarafların aralarında düzenlediği tellâllık sözleşmesinde karşı tarafın gerçek satış bedeli üzerinden tellâllık ücreti ödeyeceğinin kararlaştırılması karşısında, ilk derece mahkemesinin tapuda yazılı satış bedeli üzerinden ücret ödeneceğine karar vermesini, sözleşme hükümlerine

<sup>701</sup> Bkz. age, s. 185.

<sup>702</sup> Bu yönde bkz. **Gürsoy**, age, s. 148; **Toksal**, Mütөөddit Tellâl, s. 379; **Karayalçın**, Ticaret, s. 508; **Bilge**, s. 320; **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 172; **Bilge**, age, s. 320; **Kurtoğlu**, agm, s. 470; **Yasasever**, agm, s. 672; **Olgaç**, age, s. 205-206, dn. 9; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 750; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 692-693; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 430; **Güneş**, agt, s. 92-93; **Taşdelen**, agt, s. 92; **Efendiyeв**, agt, s. 65; **Arkan**, age, s. 185. Bunun aksi yönünde bir HGK için bkz. aşı. II, A, 1, a, ddd.

<sup>703</sup> Bu yönde bkz. **Arslanlı**, age, s. 217; **Doğanay**, agş, s. 573; **Taşdelen**, agt, s. 92. Ayrıca bkz. “Birbirinden müstakilen faaliyette bulunan tellâlların tavassutu neticesinde bir akit inşa edilmişse, tellâllardan her biri, ücretin yalnız bir kısmını talep edebilir”. BGE, 12.11.1946, ATF 72, II, 421 (**Tepeci**, Kâmil: Notlu ve İzahlı Borçlar Kanunu, B. 2, Ankara 1954, s. 622).

<sup>704</sup> Bkz. 13. HD, 10.6.1996, E. 5525, K. 5803 (**Eriş**, agş, s. 1256, No: 16; [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1996-5525.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1996-5525.htm)); 3. HD, 29.4.1957, E. 3520, K. 2994 (**Olgaç**, age, s. 214); 13. HD, 19.11.1997, E. 1997/8854, K. 1997/9395 (YKD 1998, C. 24, S. 3, s. 379-380; aynı Karar için bkz. **Karahasan**, agş, s. 1129, dn. e; **Uygur**, agş, s. 9003; [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1997-8854.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1997-8854.htm)); 13. HD, 20.4.1998, E. 2397, K. 3332 (**Karahasan**, agş, s. 1130-1131).

<sup>705</sup> 13. HD, 31.1.1989, E. 5541, K. 486 (**Kaçak**, Nazif: Emsal İçtihatlarla Borçlar Kanunu, Ankara 2002, s. 967).



aykırı bulmuş ve Kararı bozmuştur. Yargıtay’a göre, mahkemenin yapması gereken şey, konusunda uzman bilirkişileri görevlendirerek, dava konusu taşınmazın satış tarihindeki gerçek değerini belirlemek ve kararlaştırılan ücreti aşmamak koşuluyla, gerçek satış bedeli üzerinden tellâllık ücretine hükmetmektir<sup>706</sup>.

#### bbb - Koşula Bağlanmış Sözleşmelerde Koşulun Gerçekleşmesi

Türk Ticaret Kanunu’nun 106. maddesinin I. fıkrasına göre, sözleşme bir koşula bağlanmışsa, tellâl o koşul gerçekleşince ücrete hak kazanır. Daha önce belirtildiği gibi, tellâllık ilişkisinde *asıl sözleşme* ve *tellâllık sözleşmesi* olmak üzere iki ayrı sözleşme vardır. Burada, koşula bağlanacak olan sözleşme, *asıl sözleşme*dir.

Bilindiği gibi ‘koşul’, Borçlar Kanunu’nun 149 ilâ 155. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Hukuksal işlemin kurulması veya hükümlerini devam ettirmesi ilerde gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsiz olaylara bağlandığında ortada bir koşul ve koşula bağlı bir işlemden söz edilir<sup>707</sup>.

Koşul denildiğinde, olayın sonuçlarına göre ya erteleyici (talikî) (BK m. 149-151) ya da bozucu (infisahî) (BK m. 152) koşul anlaşılır<sup>708</sup>. Eğer bir hukuksal işlemin hüküm doğurup doğurmayacağı ilerde gerçekleşmesi belirsiz bir olaya bağlanmışsa, geciktirici koşul var demektir<sup>709</sup>. Bu koşulda, hukuksal işlem taraflar arasında kurulmasına rağmen, onun hüküm ve sonuçları koşul olarak kararlaştırılan olay gerçekleştiğinde doğacaktır<sup>710</sup>.

Bozucu koşulda ise hukuksal işlem hüküm ve sonuç doğurmaya başlamış olmasına rağmen, özellikle bunun sonuçlarının ortadan kalkması, taraflar arasında kararlaştırılan koşulun gerçekleşmesine bağlanmıştır (BK m. 152)<sup>711</sup>.

Borçlar Kanunu’nun 149. maddesinin II. fıkrasına göre, iki taraf aksini kararlaştırmadıkları takdirde koşula bağlı olan sözleşme ancak koşulun gerçekleşmesi anından itibaren hüküm ifade eder.

Türk Ticaret Kanunu’nun 106. maddesinde, koşul konusunda, sadece “...*mukavele bir şarta bağlı ise...*” ifadesi kullanılırken, Borçlar Kanunu’nun 405. maddesinin II. fıkrasında “*akit talikî bir şart ile yapılmış ise...*” denilerek bu konuda adi işler ve ticaret işler tellâllığı arasında bir farklılık yaratmıştır<sup>712</sup>. Başka bir deyişle, ticaret işleri tellâllığı ile ilgili hükümlerde erteleyici

<sup>706</sup> 13. HD, 25.3.2002, E. 2002/1151, K. 2002/3096 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2002-1151.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2002-1151.htm)).

<sup>707</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Kılıçoğlu**, age, s. 559; **Eren**, age, s. 1115-1116.

<sup>708</sup> Bkz. **Eren**, age, s. 1124-1125.

<sup>709</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Eren**, age, s. 1124-1125; **Kılıçoğlu**, age, s. 562, 567; **Serozan**, age, s. 281.

<sup>710</sup> Bkz. **Hatemi**, age, s. 160; **Serozan**, age, s. 281.

<sup>711</sup> Bkz. **Eren**, age, s. 1124-1125; **Kılıçoğlu**, age, s. 563; **Serozan**, age, s. 281; **Şahin**, age, s. 244.

<sup>712</sup> TBKT m. 528/II: “*Simsarın yardımıyla kurulan sözleşme geciktirici koşula bağlanmışsa, ücret koşulun gerçekleşmesi hâlinde ödenir*”. BGB § 652/II/c. 2’de de, sözleşmenin bir geciktirici koşula bağlı olarak kurulması durumunda, koşul gerçekleştiğinde, tellâllık ücretinin talep edilebileceği düzenlenmiştir.



koşuldan değil, sadece ‘*şarttan*’ bahsedilmiştir. Şu hâlde, Borçlar Kanunu’nun 405. maddesinin II. fıkrasına göre, tellâlin aracılığını yaptığı işe ait sözleşme bir koşula bağlanmışsa tellâlin o koşulun gerçekleşmesi ile ücrete hak kazanacağı belirtilmesine karşılık; sözleşme bir vadeye veya bozucu koşula bağlandığı zaman tellâl, sözleşmenin kurulmasından sonra, tellâllık ücretine hak kazanmış sayılacaktır<sup>713</sup>. Bu durumda işin niteliği gereği, Türk Ticaret Kanunu’nda geçen ‘şart’, daha çok geciktirici koşul olarak anlaşılmalıdır<sup>714</sup>. Buna rağmen, yine de bozucu koşul kararlaştırılmışsa, tellâl sözleşmenin kurulması ile ücretini isteyebilir<sup>715</sup>. Ancak, koşulun gerçekleşmesi durumunda tellâla ödenen ücretin iadesinin istenip istenemeyeceği Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenmemiş olmakla birlikte, Borçlar Kanunu’nun 152. maddesinin II. fıkrası gereğince, bozucu koşulun gerçekleşmesinin geçmişe etkili olmaması dolayısıyla tellâl, bu ücreti iade etmek zorunda değildir<sup>716</sup>. Alman Hukuku öğretisi ve uygulamasındaki baskın görüşe göre de tellâl bozucu koşulun gerçekleşmesi hâlinde kendisine ödenmiş ücreti iadeye zorlanamaz<sup>717</sup>. İsviçre öğretisinde ise aksi görüş hâkimdir<sup>718</sup>.

#### ccc - B o r d r o V e r i l m e s i

Adi işler tellâllından farklı olarak, ticaret işleri tellâlinin ücrete hak kazanması için taraflar arasında sözleşmenin kurulması yeterli olmayıp, ayrıca bordronun da verilmesi gerekir. Türk Ticaret Kanunu’nun 106. maddesinin I. fıkrasında “...*bordroyu vermiş olan tellâl...*”ın ücrete hak kazanmasından bahsedilmektedir.

Bordro verilmesi ile ücrete hak kazanma, sözleşme herhangi bir koşula bağlanmamışsa, tellâlin taraflar arasında sözleşmenin kurulmasını sağlaması ile doğacakken, bu yükümlülük koşula bağlı sözleşmeler için de varlığını sürdürecektir. Başka bir deyişle, sözleşme bir koşula bağlanmışsa, tellâlin ücrete hak kazanabilmesi için, taraflar arasında sözleşmenin kurulması, öngörülen koşulun gerçekleşmesi ve bordronun verilmesi gerekir<sup>719</sup>.

Yukarıda belirtildiği gibi, bordro sözleşmenin kurulmasında bir delildir. Türk Ticaret Kanunu, tellâlin ücret isteyebilmesi için Kanun’a uygun olarak düzenleyip taraflara vereceği

<sup>713</sup> Doğanay, agş, s. 572; Kurtoğlu, agm, s. 469; Olgaç, age, s. 205; Yasasever, agm, s. 668-669; Bilge, age, s. 318; Dalamanlı/Kazancı/Kazancı, agş, s. 172; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 755; Taşdelen, agt, s. 88.

<sup>714</sup> Bu yönde bkz. Karayalçın, Ticaret, s. 507; Olgaç, age, s. 204; Doğanay, agş, s. 572; Poroy/Yasaman, age, s. 255; Güneş, agt, s. 72; Efendiyeve, agt, s. 63.

<sup>715</sup> Bu yönde bkz. Bilge, age, s. 318; Yasasever, agm, s. 669; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 755; Şahiniz, age, s. 244; Taşdelen, agt, s. 89; Efendiyeve, agt, s. 64.

<sup>716</sup> Bu yönde bkz. Arkan, age, s. 184; Yasasever, agm, s. 669. Karş. Kurtoğlu, agm, s. 470, Şahiniz, age, s. 245 vd.

<sup>717</sup> Bkz. Arslanlı, age, s. 215; Karayalçın, Ticaret, s. 507; Yasasever, agm, s. 669; Güneş, agt, s. 72; Taşdelen, agt, s. 89; Efendiyeve, agt, s. 64.

<sup>718</sup> Bkz. Bilge, age, s. 318; Güneş, agt, s. 72; Taşdelen, agt, s. 89; Efendiyeve, agt, s. 64; Yasasever, agm, s. 666. İtalyan Medenî Kanunu m. 1757/II’deki düzenleme için bkz. Kurtoğlu, agm, s. 470, dn. 13.

<sup>719</sup> Bu yönde bkz. Karahan, age, s. 293; Berzek, age, s. 169.

bordroyu, aracılıkta bulunulan sözleşmenin kurulmasına “kanunî bir karine saydığı için”<sup>720</sup>, bordronun taraflara verilmiş olması, tellâllık ücretini muaccel hâle getirir<sup>721</sup>.

Bordro verme ile ilgili hükümler yukarıda tartışıldığı için burada ayrıntıya girmiyoruz<sup>722</sup>. Ancak şu kadarını söylemek gerekir ki, bordronun ücret istemedeki bu işlevinin ne kadar uygulandığı tartışılabilir.

#### ddd- Tellâlin Faaliyeti İle Esas Sözleşmenin Kurulması Arasında Nedensellik Bağının Olması

Tellâlin ücrete hak kazanmasının bir diğer koşulu da sözleşmenin kurulması ile kendi faaliyeti arasında nedensellik bağının bulunmasıdır<sup>723</sup>. Gerek İsviçre Federal Mahkemesi, gerek öğreti, buradaki nedensellik bağının, tazminat hukuku anlamındaki nedensellik değil, psikolojik bir nedensellik (*psychologischer Zusammenhang*) olduğunu ifade etmektedir<sup>724</sup>. Fırsat göstermeyi konu alan tellâllıkta bu bağ, müvekkilin daha önce sahip olmadığı bilginin sağlanmasında; aracılığı konu alan tellâllıkta ise tellâlin üçüncü kişinin iradesini olumlu veya olumsuz olarak etkilemesinde görülür<sup>725</sup>. Bunun sonucunda, tellâlin vermiş olduğu bilgi veya yaptığı görüşme ve pazarlıkların, işlerin normal akışına göre sözleşmenin kurulmasını mümkün kılacak nitelikte olması gerekir<sup>726</sup>. Fakat üçüncü kişinin kararının yalnız tellâlin faaliyeti sonucunda oluşması zorunlu değildir. Bu yüzden anılan nedenselliğin sınırının iyi çizilmesi gerekmektedir. Zira tellâlin ücrete hak kazanması için herhangi bir nedensellik bağı yeterli olmayacaktır<sup>727</sup>. Aksi hâlde bir sözleşmenin yapılması olanağını hazırlayan tellâlin, iki kişi

<sup>720</sup> Doğanay, agş, s. 573.

<sup>721</sup> Bkz. Arslanlı, age, s. 216; Eriş, agş, s. 1263.

<sup>722</sup> Ayrıntılar için bkz. yuk. § 8, I, B, 2.

<sup>723</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Gürsoy, age, s. 148; Honsell, age, s. 338; Bucher, age, s. 237; Guhl, age, s. 569; Jauering, age, § 652, s. 853; Arslanlı, age, s. 215; Yasasever, agm, s. 670; Karayalçın, Ticaret, s. 506; Bilge, age, s. 318; Akyazan, Batider 1972, s. 454; Berki, age, s. 176; Tepeci, age, s. 621; Dalamanlı/Kazancı/Kazancı, agş, s. 172; İmregün, Kara Ticareti, s. 149; İmregün, Genel İlkeler, s. 184; Şahiniz, age, s. 292; Doğanay, agş, s. 571; Berzek, age, s. 170; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 692; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 430; Güneş, agt, s. 63; Taşdelen, agt, s. 83; Efendiyeve, agt, s. 59.

“İlk sözleşmenin kurulmasından sonra ikinci sözleşmede davacı tellâlin katkısı yoksa bu ikinci sözleşme için tellâl, ücret isteme hakkına sahip değildir”. 11. HD, 13.11.1990, E. 3591, K. 7240 (Eriş, agş, s. 1266, No: 7; İpekçi, agş, s. 783, No: 16).

<sup>724</sup> Bu kavramla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Guhl, age, s. 569. Bu konudaki İsviçre Federal Mahkemesi kararları için bkz. BGE 84 548 (Honsell, age, s. 338); 7.6.1955, Jdt 1957 I 29/30; 12.2.1960, Jdt 1961 I 189 (Öçal, Federal Mahkeme Kararları-Ücret, s. 831 vd, 834); 1. HD, 12.12.1950, BGE 76 II 378= Jdt 1951 I 491 (Kaneti, Federal Mahkeme, s. 380). Ayrıca bkz. Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 757; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 87; Kurtoğlu, agm, s. 465; Güneş, agt, s. 66; Efendiyeve, agt, s. 60; Şahiniz, age, s. 293.

<sup>725</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Şahiniz, age, s. 294; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 757; Akyazan, Batider 1972, s. 454.

<sup>726</sup> Bkz. Bilge, age, s. 318-319; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 757. Bu yönde bkz. 13. HD, 21.3.2002, E. 2002/863, K. 2002/2899 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13.hd-2002-2899.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13.hd-2002-2899.htm)).

<sup>727</sup> “...Ancak, herhangi bir nedensellik bağı tellâlin ücrete hak kazanması için yeterli değildir. Tellâl isteklinin sözleşmeyi yapma konundaki iradesinin oluşumunu doğrudan doğruya ya da dolayısıyla bilinçli olarak etkilemiş olmalıdır. Sözleşmenin kurulması konusunda istek uyandırıcı çalışmasıyla işin sonuçlandırılmasına hizmet etmelidir... Ancak, isteklinin sözleşmeyi yapma konusundaki kararının yalnız ya da başlıca tellâlin çalışmasıyla elde etmiş olması gerekli değildir; tellâlin tellâllık sözleşmesi çerçevesindeki çalışmalarının, istekliyi sözleşme yapmaya

arasında sonradan meydana gelecek her işlemten dolayı, bir çeşit taksit gibi tellâllık ücreti istemeye hakkı olacağı şeklinde anlamsız bir sonuç doğacaktır<sup>728</sup>. İsviçre Federal Mahkemesi'ne göre, tellâlin sonradan yapılan sözleşmeler için ücret isteme hakkı, başlangıçtan itibaren öngörülen daha büyük bir işlemin münferit kısmı niteliğinde olup da ilk gerçekleşen teklif ile ekonomik bir birlik oluşturdıkları takdirde mevcuttur<sup>729</sup>. Bir başka deyişle, genel hayat tecrübelerine göre isteklikle sözleşmeyi yapan üçüncü kişi arasındaki ekonomik ya da kişisel ilişkilerden dolayı, tellâlin çalışması üçüncü kişiye yansıyabilmişse nedensellik bağının varlığı kabul edilmelidir<sup>730</sup>. Bu konuda beslenen ümitler ve sadece varlığına inanılan olanaklar, birinci işlem ile sonraki işlemler arasında ekonomik bir birliğin kabulünü haklı gösterecek şekilde olmayıp şüphelidir<sup>731</sup>.

Böylece, taraflar arasında yukarıda açıkladığımız aşamalardan geçen sözleşme, tellâlin aracılığı sonucunda yapılmış olduğunda o da ücrete hak kazanacaktır. Eğer, tellâlin tüm çabalarına rağmen, müvekkil onun bulduğu kişi ile sözleşme yapmamışsa, arada nedensellik bağı olmadığından ücret hakkı da doğmayacaktır<sup>732</sup>. Buna karşılık, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun bir kararına göre, müvekkil bir tellâlla anlaşma yaptıktan sonra, o anlaşmayı ortadan kaldırmadan başka bir tellâlla aynı konuda sözleşme yaparsa ilk tellâla yine de ücretini ödemek zorundadır<sup>733</sup>. İsviçre Federal Mahkemesi ise, benzer bir olayda farklı bir yaklaşım sergilemiştir<sup>734</sup>.

---

yönelten nedenlerden birini yaratmış olması yeterlidir". Bkz. BGE, 1. HD, 12.12.1950, BGE 76 II 378= Jdt 1951 I 491 (**Kaneti**, Federal Mahkeme, s. 381).

<sup>728</sup> Bu yönde bkz. **Brand**, Ernst (**Çev. Tolun**, Osman): "İsviçre Federal Mahkemesinin Borçlar Hukuku Sahasındaki İçtihatları", AD 1956, S. 9, s. 968.

<sup>729</sup> **Brand** (**Çev. Tolun**, Osman), agç, s. 969.

<sup>730</sup> Bkz. **Kaneti**, Federal Mahkeme, s. 380. BGE, 1. HD, 12.12.1950 tarihli Kararı buna örnek olarak şunu vermektedir: "İlk isteklikle üçüncü kişi arasında bir birlik oluşturmalarına elverişli ölçüde sıkı iktisadî ya da kişisel ve toplumsal bağlılık varsa, aynı sonuca ulaşılabilecektir. Bu son olgu meselâ sözleşme tellâlin üzerinde çalıştığı istekli yerine, onun ortak olduğu bir şirket adına yapılmışsa ya da isteklikle üçüncü kişi aynı ev birliğinden ya da aileden iseler gerçekleşecektir. Bu tür hal ve şartlar varsa, genel hayat tecrübesine göre, isteklikle sözleşme yapan üçüncü arasındaki iktisadî ya da kişisel bağlılık dolayısıyla, tellâlin çalışmalarının topluluğun diğer üyelerine yansımış olduğu söylenebilir". **Kaneti**, Federal Mahkeme, s. 381-382.

<sup>731</sup> **Brand** (**Çev. Tolun**, Osman), agç, s. 969.

<sup>732</sup> "...Sözleşme tellâlin üzerinde çalıştığı isteklikle değil de bir üçüncü kişiyle kurulmuşsa, hukuk yönünden değer taşıyan bir nedensellik bağının varlığı kabul edilemez; çünkü bu durumda, tellâlin sözleşmeyi yapan tarafın, irade oluşumunu ve kararını eylemli olarak etkilendirmesi yolundaki zorunlu şart eksiktir. Bunun gibi, üçüncü kişi tellâlin üzerinde çalıştığı istekli tarafından sözleşmeyi yapmaya yöneltilmişse, kural olarak durum aynıdır". Bkz. BGE, 1. HD, 12.12.1950 (BGE 76 II 378= Jdt 1951 I 149, **Kaneti**, Federal Mahkeme, s. 381). Bu yönde bir Yargıtay Karar'ı için bkz. TD, 21.5.1971, E. 1448, K. 2303 (**Uygur**, C. VIII, s. 8978-8979).

<sup>733</sup> HGK, 3.2.1999, E.1999/13-61, K.1999/32 (**Kubilay/Göksoy/Ayan/Yıldırım**, agç, s. 354-355; [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/hgk-1999-13-61.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/hgk-1999-13-61.htm)).

<sup>734</sup> Olayda, H.A., M ismindeki bir tellâli kendisine ait bir kafeyi satması için görevlendirir. M, bu durumu gazetelerde ilân eder. J adlı bir kişi işletmeye talip olur, işletmeyi gezer; fakat fiyatını pahalı bulduğu için almaktan vazgeçer. H.A. daha sonra W adlı başka bir tellâla başvurur; onun müstahdemi V de daha önce kafeyi almaktan vazgeçen J ile tekrar temas kurar ve V'nin çabası ile ve biraz da fiyatın düşürülmesi ile J ikna olur ve orayı satın alır. Bunun üzerine ilk tellâl, kendisinin de bu işte katkısının olduğundan bahisle H.A.'ya dava açar. Dava W'ye de ihbar edilir. O, satımla neticelenen faaliyet sebebiyle ücrete hakkı olan yegâne kimsenin kendisi olduğunu söyler. M'nin talebi mahkeme tarafından da reddedilir. Kararın devamında şöyle der: "CO 412 ve 413. maddelerine ilişkin Federal Mahkemenin müstakar içtihatlarına göre, tellâlin bir ücrete hak kazanabilmesi için, faaliyetinin bir akdin inikadını doğurması gerekir. Fakat alıcının mukaveleyi imzalamak kararının münhasıran ve aslî olarak tellâlin aracılığına

Nedensellik bağının varlığını ispat külfeti, kural olarak ücretini isteyen tellâla aittir<sup>735</sup>. Nedensellik bağı hukukî işlem değil, maddî bir fiil olduğu için, senetle ispat kuralına tâbî değildir (HUMK m. 288). Tellâl, sözleşmenin yapılması için durum ve koşulların gerektirdiği elverişli çalışmalarda bulunduğunu ispatladığında, yapılan sözleşmenin tellâlin aracılığıyla kurulduğunun kabulü gerekir. Bu karinenin aksini iddia eden ve tellâllık ücreti vermek istemeyen tarafın, tellâlin faaliyeti ile kurulan sözleşme arasında herhangi bir nedensellik bağının olmadığını ispat etmesi gerekir<sup>736</sup>. Çünkü aksi durumda, uygulamada çok sıkça görülen ‘tellâlin aradan çıkarılması’ eylemleri yüzünden, tellâlin haklı ücret istemlerinin sonuçsuz kalması söz konusu olabileceği gibi, bunun ispatı neredeyse olanaksız olacak ve tellâl, ücret hakkından haksız şekilde yoksun kalacaktır. Buna karşılık, öğretide savunulan bir görüşe göre, tellâlin faaliyeti, sözleşmenin kurulmasında pek az bir katkı sağlamışsa, ücret istenemez<sup>737</sup>.

#### eee- İfa Aşamasında Ortaya Çıkan Sorunların (Kural Olarak) Ücret Alacağına Etkisinin Olmaması

Tellâllık ücretinin doğumu, aracılık edilen sözleşmenin ifasına bağlı değildir<sup>738</sup>. Taraflar arasındaki sözleşme geçerli olarak kurulduktan sonra, tarafların bu sözleşme gereğince

---

*bağlı olması elzem değildir. Vekilin çalışmasının alıcının kararını istihsal eden sebeplerden biri olması yeterlidir. Diğer taraftan, sonucun doğrudan doğruya tellâlin bir neticesi olması da zaruri değildir, yeter ki tellâlin faaliyeti ile akdin inikadı arasında hiç olmazsa psikolojik bir bağ bulunsun... Bununla beraber, bir tellâlin bir işte sadece çalışmış olması, şayet hazırladığı imkânın üçüncü şahsın kararı üzerinde hiçbir tesiri olmamışsa, ona bu çalışması karşılığında bir ücret verilmesi sonucunu doğurmaz. Davada, M' nin gayretlerinin K' nin iradesi üzerinde hiçbir tesiri olmamıştır ve bu gayretlerin neticede de hiçbir rolü yoktur. Sadece yeni tellâl W ve onun müstahdemi V'nin ikna edici sözleri sayesinde ki J esasen daha avantajlı bir fiyatla teklif edilen, H.A' nin işletmesini almaya karar vermiş bulunmaktadır". Bkz. 9.2.1955, Jdt 1957 I 31/32c (Öçal, Federal Mahkeme Kararları-Ücret, s. 831-833).*

<sup>735</sup> 11. HD, 3.12.1990, E. 1989/7667, K. 1990/7730 "...Taraflar arasında tellâllık sözleşmesi oluşmasına göre, bu sözleşme hükümlerini davacının yerine getirdiği ve ücrete hak kazandığını ispat etmesi gerekir. Taraflar arasında tellâllık sözleşmesi yapıldığı kabul edildiğinden, davacının tanıkla dahi bu sözleşmeyi yerine getirdiğinin ispatı olanaklıdır. Bu itibarla, davacının tanık listesinde yazılı tanığının dinlenmesi ve gerektiğinde yemin teklif etmek hakkı da kullandırılması ve hâsıl olacak sonuç çerçevesinde bir karar verilmesi gerekirken, yazılı biçimde hüküm tesisi doğru görülmemiş ve hükmün bozulması gerekmiştir" (YKD 1991, C. 17, S. 7, s. 1038; aynı Karar için bkz. Eriş, agş, s. 1255, No: 14; İpekçi, agş, s. 776, No: 33; Uygur, C.VIII, s. 8995; Moroğlu, age, s. 118; [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1989-7667.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1989-7667.htm)). Bkz. TD, 8.12.1970, E. 4962, K. 920 (İpekçi, agş, s. 772, No: 17). Ayrıca bkz. Gürsoy, age, s. 148; Bilge, age, s. 319; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 758; Yasasever, agm, s. 670; Şahiniz, age, s. 308.

"Tellâlin, ücrete istihkakını tespit için tavassutu ile akdin meydana gelişi arasında illiyet rabitasının mevcut bulunduğunu ispat etmelidir. Tarafların satışa karar vermelerinde tellâlin tavassutunun, tamamen veya esas itibarıyla, rol oynamış bulunmasına lüzum yoktur. İçtihat, üçüncü şahsın kararı ile tellâlin faaliyetleri arasında psikolojik bir bağın mevcudiyeti ile iktifa etmektedir". Bkz. BGE, 8.4.1946, ATF 72 II 84 (Tepeci, age, s. 622).

<sup>736</sup> Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 758; Doğanay, agş, s. 573; Şahiniz, age, s. 309; Karahan, age, s. 294.

<sup>737</sup> Bu yönde bkz. Gürsoy, age, s. 148; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 755.

<sup>738</sup> Bu yönde bkz. Honsell, age, s. 337; Bucher, age, s. 236; Arslanlı, age, s. 215; Karayalçın, Ticaret, s. 507; Akyazan, Batider 1972, s. 448; İmregün, Kara Ticareti, s. 149; İmregün, Genel İlkeler, s. 184; Aslan/Şenyüz/Ergün, age, s. 92; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 691; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 429; Şahiniz, age, s. 251; Eriş, agş, s. 1263.

Buna karşılık, Yargıtay bir kararında, "...esasen BK'nın 405. maddesi uyarınca tellâlin ücrete hak kazanabilmesi için akdin kurulmasının değil, fakat akdin icrasının şart koşulmuş bulunmasına (?) ve davaya konu kira akdinin icra edilmemiş olmasına göre" demiştir. 11. HD, 6.4.2001, E. 2001/5047, K. 2001/7906 (Yayımlanmamış Karar).

borçlandıkları edimleri hiç veya gereği gibi ifa (BK m. 96) etmemeleri<sup>739</sup>, sözleşmeyi feshetmeleri veya sözleşmeden dönmeleri tellâla ödenen ücretin iadesini gerektirmez<sup>740</sup>. Bu bakımdan tellâl, komisyoncudan daha iyi durumdadır<sup>741</sup>. Fakat tarafların sözleşmenin ifa edilmesi ile ücrete hak kazanılacağını kararlaştırmalarına da bir engel yoktur<sup>742</sup>. Bu olasılıkta, doğal olarak tellâlin ücretini alması kendi iradesi dışında meydana gelebilecek aksaklıklar yüzünden mümkün olmayabilecek; bu durum tellâlin işini zorlaştıracaktır<sup>743</sup>. İsviçre Federal Mahkemesi, tarafların tellâlin üçüncü kişilerle yapılan sözleşmenin icrasından itibaren ücrete hak kazanacağını; ücret hakkının veya üçüncü kişilerle yapılan sözleşmenin geciktirici koşula bağlanması; ücretin istenebilirliğinin geciktirilmesinin yahut da herhangi bir durumda ücret hakkının ortadan kalkacağını öngörülmesinin, tellâlin sadakat borcunun genişlemesi anlamına geleceğini belirtmiştir<sup>744</sup>. Ancak, tellâlin yaptığı hazırlık ve gerçekleştirdiği aracılık işlerine rağmen, taraflar işlemi daha sonra kendileri yapmış görünmek ve sözleşmenin kurulmasında tellâlin sanki hiç emeği geçmemiş görüntüsünü yaratmak için işlemi geciktirip daha sonra da o işlemi kendi aralarında yapabilir. Tellâl bu durumda Borçlar Kanunu'nun 154. maddesi gereğince, tarafların dürüstlük kurallarına tamamen aykırı olarak, kendisinin aracılık ettiği işin sözleşme ile sonuçlanmasını -sırf tellâllık ücretini vermemek amacıyla- o ana kadar ertelediklerini; fakat kendi faaliyeti sonucunda sözleşmenin kurulduğunu iddia ederek tellâllık ücretini isteyebilir<sup>745</sup>. Bunun gibi, esas sözleşmenin ifa edilmemesi tamamıyla müvekkile yüklenebilecek nedenlerden doğmuşsa, tellâl yine ücretini isteyebilmelidir<sup>746</sup>.

Yargıtay kararına konu olmuş bir olayda, davacı bir işyeri kiralamak için emlakçıya başvurmuş; teklif edilen yer için 1250 Dolar tellâllık ücreti ödenmiş; ancak bulunan yerin konut niteliğinde olması nedeniyle kira sözleşmesi yapılamamıştır. Davalı ise, davacı müvekkili ile kiralayan arasında kira sözleşmesi imzalandığını, [işyeri olarak kullanma isteği dolayısıyla] dışarıdan kapı açılmak istenmesi dolayısıyla kira sözleşmesinin feshedildiğini, davalının zararını

<sup>739</sup> Örneğin, ayıplı mallar dolayısıyla sözleşmeden dönme; BK m. 82'deki ödemezlik def'inin kullanılmasına rağmen yeterli teminatın verilmemesi ve sözleşmenin feshi; yine borcun ifasında temerrüde düşülmesi ve alacaklının seçimlik haklardan dönme tercihinin kullanılması... gibi.

<sup>740</sup> Bkz. "Tellâliye, yapılan işe mukabil verilen bir ücrettir. Akdin feshi halinde ücretin istirdadı icap etmez". 4. HD, 12.11.1932, E. 3185, K. 2099 (Tepeci, age, s. 621); Gürsoy, age, s. 148; Bilge, age, s. 321; Güneş, agt, s. 81; Şahinîz, age, s. 251, 254; Olgaç, age, s. 204; Berki, age, s. 176; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 755; Taşdelen, agt, s. 82; Efendiye, agt, s. 59; Doğanay, agş, s. 572; Arkan, age, s. 185.

<sup>741</sup> Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 755.

<sup>742</sup> TD, 10.2.1959, E. 3004, K. 3165 (Olgaç, age, s. 207-208, No: 2C).

<sup>743</sup> Karayalçın, Ticaret, s. 507; Alver, age, s. 204; Doğanay, agş, s. 572; Serozan, age, s. 283.

<sup>744</sup> Bkz. BGE, 1. HD, 15.10.1980, Jdt 1981 I 153-155 (RO 106 II 224) (Öçal, Federal Mahkeme Kararları, s. 134).

<sup>745</sup> Bu yönde bkz. Doğanay, agş, s. 572; Yasasever, agm, s. 670; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 691; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 430; Güneş, agt, s. 87; Akyol, Şener: Medenî Hukukla İlgili İsviçre Federal Mahkemesi Kararları (BGE 38 II- BGE 47 II), C. I, İstanbul 1980, s. 104-105, BGE 44 II 494= Jdt 1919 I 226 (23.11.1918); Şahinîz, age, s. 108 vd, 242.

<sup>746</sup> Bu yönde bkz. Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 756.

kiralayandan alması gerektiği ileri sürerek davanın reddi savunmuştur. İlk derece mahkemesi, mesken olan yerin işyeri olarak kullanılabileceğine dair kat maliklerinden izin alındığının belgelendirilmediği gerekçesiyle 1250 Dolarlık tellâllık ücretinin iadesine hükmetmiş; Karar Yargıtay’ca onanmıştır<sup>747</sup>.

#### *bb) Ücretin Borçlusu*

Türk Ticaret Kanunu’nun 108. maddesi gereğince, tellâllık ücretinin taraflardan hangisince ödeneceği sözleşme ile belirlenebileceği gibi bunu kanun da saptamış olabilir<sup>748</sup>.

Ücretin kanun tarafından belirlenmesine en güzel örnek 4904 sayılı “*Türkiye İş Kurumu Kanunu*” dur. İlerde açıklanacağı gibi işçi ve işvereni karşılaştırma ve buluşturma faaliyetini yerine getiren ve bu özelliği itibariyle de “*tellâl*” konumunda olan “*özel istihdam büroları*” ile ilgili olarak Kanun, ücretin kim tarafından ödeneceğini kendisi belirlemiştir<sup>749</sup>. Anılan Kanun’un 19. maddesinin II. fıkrasına göre, “*özel istihdam büroları iş arayanlardan her ne ad altında olursa olsun menfaat temin edemez ve ücret alamazlar. İşe yerleştirme faaliyeti karşılığı ücret sadece işverenden alınır*”<sup>750</sup>. Görüldüğü gibi Kanun, iş bulma şeklinde beliren tellâllık faaliyetinde, sosyal düşünceler ve işçinin korunması ilkesi doğrultusunda, tellâlin (özel istihdam bürosunun) işçiden bu faaliyet karşılığında ücret almasını yasaklamış ve aksine anlaşmaları da batıl saymıştır<sup>751</sup>. Böylece, ücretin borçlusu kanun tarafından saptanmıştır. Hemen belirtelim ki bu kuralın bazı işler açısından istisnaları vardır<sup>752</sup>.

Ücretinin borçlusunun kanun tarafından belirlenmesine bir örnek de 90 sayılı “*Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*”<sup>753</sup>’nin 16. maddesi ile yürürlükten kaldırılan 2279 sayılı “*Ödünç Para Verme İşleri Kanunu*”nun 13. maddesinde düzenlenmekteydi. Buna göre, ödünç para verme işlerinde aracılık yapanların, ödünç para alan taraftan herhangi bir ad altında aracılık ücreti almaları yasaklanmıştı. Tellâl sadece ödünç verenden ücret isteyebilirdi. 90 sayılı KHK’de ise bu yönde bir hüküm bulunmamaktadır.

Aşağıda belirtileceği gibi, ticaret işleri tellâli ile adi işler tellâlinin aracılıktaki işlevi birbirinden farklıdır. Ticaret işleri tellâllığı ile ilgili düzenlemede tellâlin taraflara daha eşit konumda olması öngörülmüştür. Bu yüzden, o her iki tarafa da aracılık etmektedir. Eğer,

<sup>747</sup> 11. HD, 12.12.2002, E. 2003/7436, K. 2004/1871 (Yayımlanmamış Karar).

<sup>748</sup> “*Tellâl, ancak münasebet tesis ettiği veya diğer âkitle karşılaştırdığı kimseden ücret isteyebilir*”. HGK, 8.1.1958, E.4, K. 1 (İstBD 1959, C. XXXIII, S. 1-3, s. 33; aynı Karar için bkz. **Olgaç**, age, s. 210).

<sup>749</sup> Bkz. aşı. § 12, III, B.

<sup>750</sup> Aynı tanıma 4904 sayılı Kanun’un uygulama Yönetmeliği’nde (Bkz. Özel İstihdam Büroları Yönetmeliği; RG, 19 Şubat 2004, S. 25378) de rastlanmaktadır. Anılan Yönetmeliğin 15. maddesine göre; “*Bürolar, iş arayanlardan her ne ad altında olursa olsun menfaat temin edemez ve ücret alamazlar. İşe yerleştirme faaliyeti karşılığı ücret sadece işverenden alınır*”.

<sup>751</sup> Bkz. m. 19/III/a.

<sup>752</sup> Bkz. aşı. § 12, III, B.

<sup>753</sup> RG, 6 Ekim 1983, S. 18183.

yukarıdaki örneklerde olduğu gibi ücretin borçlusu kanun tarafından belirlenmemişse ve taraflar da bu konuda bir anlaşmaya varmamışsa, yerel teamül devreye girer ve ücretin borçlusu ona göre belirlenir. Eğer yerel teamülden de sonuç çıkmazsa, o her iki taraftan da ücret isteyebilir veya bunun yarı yarıya ödenmesini talep edebilir. Özellikle ücretin yarı yarıya ödenmesinin istenmesine olanak tanınmasının temeli, ticaret işleri tellâlinin sadece kendi müvekkili için değil, diğer taraf için de çalışan bir kişi olması gerçeğine dayanmaktadır. Oysa adi işler tellâlî bir tarafa daha yakın düzenlendiği için ayrıca vaat edilmedikçe diğer taraftan ücret istemesi mümkün değildir<sup>754</sup>.

Özellikle taşınmaz alım-satımlarında her ne kadar Ankara Ticaret Odası'nın 25.9.1978 tarih ve 43 sayılı Kararı gereğince<sup>755</sup>, tarafların aralarında özel bir anlaşma olmadığı takdirde taşınmaz tellâlîna %2'şer 'komisyon ücreti'<sup>756</sup> ödemesinin teamül olduğu kararlaştırılmışsa da uygulamada, tellâlîlık ücreti taşınmaz satımlarda *satın alandan*; kiralamalarda da sadece *kiracıdan* alınmaktadır. Satan veya kiralayandan veya herhangi bir ücret istenilmemekte<sup>757</sup>; tellâlîlık ücretinin yarı yarıya ödenmesi yoluna da gidilmemektedir. Bunu, tellâlîn bir taraftan olan ücret alacağından sırf ticarî kaygılarla vazgeçmesi olarak niteleyebiliriz.

#### *cc) Ücretin Miktarı*

Tellâlîn Türk Ticaret Kanunu'nun 107. maddesinin I. fıkrası (karş. BK m. 406) gereğince elde ettiği ücretin miktarı, doğaldır ki her şeyden önce taraflar arasında sözleşme özgürlüğü ilkesi gereğince serbestçe kararlaştırılabilir. Eğer, sözleşmede bu konuda bir düzenleme yoksa ücret, tarifelere bakılarak belirlenecektir<sup>758</sup>. Örneğin, 5174 sayılı "*Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu*"nun 47. maddesinin IV. fıkrasına göre, "*borsa komisyoncusu, ajan ve simsarların aracılık ettikleri işlemlerden alacakları ücretler, alım satım tutarının binde beşini ve yıllık aidat tavan ücretini geçmemek üzere, borsa meclisince tespit edilir ve Birlikçe onaylanır*". "*Ticaret Borsalarında Alım-Satım Yapanlar Hakkında Yönetmelik*"in<sup>759</sup> 9. maddesinde de aynı hüküm tekrarlanmaktadır. Bu konuda bir tarife yoksa ücret o zaman yerel teamüle göre belirlenecektir (bkz. ve karş. BGB § 653/2; TTK m. 130)<sup>760</sup>.

<sup>754</sup> Bu konuda bkz. **Arslanlı**, age, s. 216; **Karayalçın**, Ticaret, s. 509.

<sup>755</sup> Bkz. **Ulusoy**, Erol: Ticarî Örf ve Adet Hukuku, İstanbul 2001, s. 181.

<sup>756</sup> Bu Karar'da dahi, hukuken farklı anlamlara gelebilecek olan 'komisyon ücreti' terimi tercih edilmiştir. Oysa, doğrusu 'tellâlîlık ücreti'dir. Bu konuda bkz. aşa. § 11.

<sup>757</sup> Bkz. 13. HD, 9.4.2001, E.2001/3072, K. 2001/3682 (**Kubilay/Göksoy/Ayan/Yıldırım**, agş, s. 357).

<sup>758</sup> Bu konuda İsviçre hukukundaki durum için bkz. **Gautschi**, Georg: Berner Kommentar, Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Das Obligationenrecht, 2. Abteilung, 5. Teilband, Kreditbrief und Kreditauftrag, Mäklervertrag, Agenturvertrag, Geschäftsführung ohne Auftrag, Art. 407-424, Bern 1964, Art. 414, s. 163.

<sup>759</sup> RG 13.1.2005, S. 25699.

<sup>760</sup> TD, 25.5.1965, E. 1964/2669, K. 1965/1778 (**Doğanay**, agş, s. 575; **İpekçi**, agş, s. 784, No: 2); 11. HD, 25.12. 1985, E. 7349, K. 7352 (**Eriş**, agş, s. 1267, dn. 3; **İpekçi**, agş, s. 785, No: 5); TD, 25.5.1936, E. 413, K. 1807 (**Tepeci**, age, s. 622).

## b) Masraflar

Tellâla tanınan ikinci önemli hak, aracılık faaliyeti sırasında yaptığı masraflarının ödenmesini isteme hakkıdır. Ancak, acentelikten farklı olarak burada olağan-olağanüstü masraf ayırımı yapılmadığı gibi, tellâlin bu istemde bulunması da acenteye göre daha zordur. Gerçekten de Türk Ticaret Kanunu’nun 109. maddesine göre, “*tellâl tarafından yapılacak masrafların ödenmesi kararlaştırılmışsa muamele bitirilmese bile, bu masraflar istenebilir*”<sup>761</sup>. Demek ki, taraflar (tellâl ile müvekkili) işlem bitirilmese, başka bir deyişle tellâlin faaliyetine rağmen sözleşme kurulamamış olsa bile, bu masrafların ödenmesini kararlaştırmışlarsa, müvekkil tellâlin masraflarını ödeyecektir<sup>762</sup>. Dikkat edilirse, madde tellâlin masraflarını isteyebilmesinin ön koşulunu, tarafların bu konuda bir anlaşmaya varmasına bağlamıştır<sup>763</sup>. Devam eden cümlede, “*...muamele bitirilmese bile bu masraflar istenebilir*” dediğine göre kanaatimizce, muamele bitirilince - başka bir deyişle, taraflar arasında tellâlin nedensel katkısı ile bir sözleşme geçerli olarak kurulunca- masraflar öncelikle istenebilecektir; ancak bunun için yine maddenin giriş cümlesindeki, “*taraflar arasında bu konunun kararlaştırılması*” koşulu aranacaktır<sup>764</sup>. Buradan çıkan sonuca göre, taraflar masrafların ödenmesi konusunda bir anlaşmaya varmamışlarsa sözleşme kurulsa da kurulmasa da tellâl masraflarını isteyemeyecektir.

Öte yandan, yukarıda belirtildiği gibi, acentenin olağan masraflarını müvekkilinden istemesi söz konusu olmadığı gibi, olağanüstü masrafların ödenmesi için de tarafların bu konuda anlaşmış olmalarına gerek yoktur; zira bu masrafların ödenmesini kanunun kendisi belirtmiştir (TTK m. 127). Buna karşılık kanun, tellâl için olağan-olağanüstü masraf ayırımını yapmadığından, -makul ölçüde olmak koşuluyla- onun olağanüstü masraflarını istemesi dahi mümkündür<sup>765</sup>. Ancak, müvekkille nasıl olsa anlaştık diye tellâlin aşırı masraflarının ödenmesi düşünülemez. Yapılan masraflarla işin gereği arasında doğrudan bir ilişki bulunmalı; bunlar işin yapılması için zorunlu ve faydalı masraflar olmalıdır. Vekâlet sözleşmesine ilişkin Borçlar Kanunu’nun 394. maddesi, yol gösterici bir hüküm içermekte ve müvekkilin ödeyeceği masrafların ‘*usulî dairesinde*’ olacağını ifade etmektedir. Kanun’da belirtilmemiş olmakla birlikte, Borçlar Kanunu’nun 409. maddesindeki indirim kuralı burada da kıyasen uygulanmalıdır<sup>766</sup>.

<sup>761</sup> BGB § 652/II’de, tarafların kararlaştırması durumunda masrafların ödeneceği belirtilmiştir. Eğer sözleşme kurulamazsa, taraflar kararlaştırmadığı sürece, müvekkilin masraf ödemesi söz konusu değildir.

<sup>762</sup> Bkz. **Honsell**, age, s. 339. “...Aracılığı akdin in’ikadına müncer olmasa bile tellâlin yine de ücreti alacağını tazammun eden şart muteberdir...” TD, 16.5.1961, E. 3965, K. 1067 (Batider, C. II, S.1, s. 110; **İpekçi**, agş, s. 782, No: 8; **Olgaç**, age, s. 208, No: 2D; **Moroğlu**, age, s. 119; **Çevik**, agş, s. 277); 11. HD, 1.6.2000, E. 2000/1524, K. 2000/4972 (**Uygur**, C.VIII, s. 9004; [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-2000-1524.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-2000-1524.htm)).

<sup>763</sup> Bu hükmün getirilme nedeni konusunda ayrıca bkz. **Şahiniz**, age, s. 217.

<sup>764</sup> Benzer görüş için bkz. **Şahiniz**, age, s. 219.

<sup>765</sup> Bu konuda bkz. yuk. § 2, IV.

<sup>766</sup> Bkz. **Kurtoğlu**, agm, s. 468-469.



Uygulamada, özellikle taşınmaz tellâllarının, müvekkilinin tellâl tarafından bulunan kişi ile sözleşme yapmaktan kaçınmasını önlemek ve kaçınması durumunda da kendisinde alıkoymak üzere ‘kaparo’ adı altında daha aracılığa başlamadan önce bir para aldıklarına rastlanmaktadır<sup>767</sup>. Ticarî hayatta kaparo genellikle pey akçesi yerine geçmektedir<sup>768</sup>. Bu konuda hüküm koyan Borçlar Kanunu’nun 156. maddesine göre, “bir kimse pey akçesi verdiği takdirde, bunu zamânî rücu olarak değil, belki akdın inikadına delil olarak vermiş addolunur. Hilâfına mahallî adet veya mukavele olmadıkça, pey akçesini alan, alacağına mahsup etmeyerek onu muhafaza eyler”. Maddenin I. fıkrası, bir sözleşmenin kurulmasının ardından bir miktar paranın ödenmesi ile ilgili bir yorum kuralı getirmiştir. Buna göre, bu amaçla yapılan sözleşme kural olarak cayma tazminatı (zamânî rücu) değil, pey akçesi, yani sözleşmenin kurulduğunun kanıtı niteliğindedir<sup>769</sup>. Bu durumda da yapılan ödeme sadece bir ispat aracı olmakta, bunu ödeyen kimsenin sözleşmeden cayması hâlinde alanın cayma tazminatı olarak bunu alıkoyması mümkün olmaktadır<sup>770</sup>. Ancak Kanun, bunun aksine sözleşme yapılabileceğini veya sözleşme yapılmaya bile yerel âdetin aksini belirtebileceğini düzenlemiştir. Bir başka deyişle, bunun niteliği öncelikle taraflar arasındaki sözleşme ile belirlenecektir. Ayrıca, uygulamada kanunî düzenlemenin aksine, pey akçesi alacaktan mahsup edilmekte ve bir tür kısmî ifa niteliğini göstermektedir<sup>771</sup>.

Yukarıda belirtildiği gibi, tellâl bu konuda yetkilendirilmeden, kendi ücret alacağı için değil, asıl sözleşmeden doğan alacak için kaparo veya buna benzer bir adla ücret isteyemez<sup>772</sup>. Bu, kanuna aykırı bir davranıştır. İsviçre Federal Mahkemesi bir Kararı’nda, Borçlar Kanunu’nun 404. maddesinin II. fıkrası (İsvBK m. 412/II) gereğince Borçlar Kanunu’nun 392. maddesinin (İsvBK m. 400) tellâllık sözleşmesinde de uygulanacağını, bu kural gereğince tellâlin vekil olarak, vekâletin yerine getirilmesi nedeniyle aldığı vekâlet verene vermek zorunda olduğunu; böylece tellâlin alıcı olmak isteyen bir isteklinin satım parasına mahsuben kendisine verdiği parayı, vekâlet verene ödemek zorunda olduğunu ve bu talebin vekâlet sözleşmesine dayanması

<sup>767</sup> Bu yönde bkz. **Doğanay**, agş, s. 578; **Yasasever**, agm, s. 670; **Efendiye**, agt, s. 62.

<sup>768</sup> Bkz. **Bilge**, age, s. 319; **Yasasever**, agm, s. 670; **Taşdelen**, agt, s. 86; **Doğanay**, agş, s. 578.

“...Borçlar Kanunu’nun 156. maddesinde belirtildiği gibi, bir kimse pey akçesi verdiği takdirde bunu zamanî rücu olarak değil, belki akdın inikadına delil olarak vermiş addolunur. Hilâfına âdet veya mukavele olmadıkça pey akçesini alan alacağına mahsup etmeyerek onu muhafaza eder”. TD, 29.6.1967, E. 1966/2276, K. 1967/2786 (Batider 1968, C. IV, S. 3, s. 543).

<sup>769</sup> Bu yönde bkz. HGK, 17.4.1968, E. 1967/235, K. 257 (RKD 1968, S. 9-10, s.245; Batider 1968, C. IV, S. 4, s. 718-720; aynı Karar için bkz. **Olgaç**, age, s. 194, 277; **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 233; **Uygur**, C.VIII, s. 9088-9089; **Doğanay**, agş, s. 558, dn. 25; **Eriş**, agş, s. 1263-1264, No: 1; **İpekçi**, agş, s. 768, No: 2; **Karahasan**, agş, s. 1127, No: b; **Moroğlu**, age, s. 119; **Akyazan**, age, s. 138, No: 270; **Çevik**, agş, s. 275; **Yetkin**, agş, s. 143).

<sup>770</sup> Bkz. **Kılıçoğlu**, age, s. 572; **Doğanay**, agş, s. 578; **Taşdelen**, agt, s. 87.

<sup>771</sup> **Taşdelen**, agt, s. 87

<sup>772</sup> Bu yönde bkz. TD, 12.7.1965, E. 1963/5104, K. 1965/2317 (Batider 1966, C. III, S.1, s. 567; aynı Karar için bkz. **Olgaç**, age, s. 202, No: 13; **Uygur**, C.VIII, s. 8997).

nedeniyle on yılda zamanaşımına uğrayacağını ifade etmiştir<sup>773</sup>. Dikkat edilirse burada tellâl, salt tellâl sıfatıyla hareket etmemiş; kendisine vekâlet de verilmiştir. Bu yüzden Borçlar Kanunu’nun 392. maddesine gidilmesi doğrudur. Kararın tersinden düşünecek olursak, tellâla bu konuda ayrıca vekâlet veya temsil verilmediği sürece tellâlin, asıl sözleşmeden doğan bir para alacağı için kaparo alamayacağını söyleyebiliriz.

## B - A d i İ ş l e r T e l l â l ı

### 1. Genel Olarak

Adi işler tellâlin ücret alacağı konusu Borçlar Kanunu’nun 405-406. maddelerinde ticaret işleri tellâllığı hükümlerine benzer şekilde düzenlenmiştir.

### 2. Ücret ve Masrafları İsteme

#### a) Ü c r e t

##### aa) Ücret Hakkının Kazanılması

Borçlar Kanunu’nun 405. maddesinin I. fıkrasına göre<sup>774</sup>, “yaptığı hazırlık veya icra eylediği tavassut akdin icrasına müncer olunca, tellâl ücrete müstahak olur”<sup>775</sup>. Bu düzenleme, Türk Ticaret Kanunu’nun 106. maddesi ile aynı yöndedir. Ticaret işleri tellâllığında olduğu gibi burada da tellâl, ancak sözleşme yapma fırsatını göstermesi veya yaptığı aracılık sonucunda taraflar arasında sözleşmenin kurulması ile ücrete hak kazanacaktır<sup>776</sup>. Tellâlin mücerret hazırlık ve

<sup>773</sup> Bkz. BGE, 1. HD, 14.6.1955, Jdt. 1956 I 114 (**Kaneti**, age, s. 161; **Kaneti**, Borçlar Hukuku Kararları, s. 3 vd., -BGE 81 II 358=Jdt 1956 I 114-; aynı Karar için bkz. **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 171; **Uygur**, C.VIII, s. 8979 ).

<sup>774</sup> **Yavuz** bu hükmün kaynak Kanun’a uygun olarak şu şekilde anlaşılması gerektiğini belirtmektedir: «Tellâl, verdiği bilgi ya da yürüttüğü görüşme akdin kurulması ile sonuçlanınca, ücrete hak kazanır. – Sözleşme geciktirici şarta bağlı olarak yapıldığında, ücret, ancak şartın gerçekleşmesinden sonra borçlanılır.– Sözleşmede tellâlin giderlerinin kendisine ödeneceği kararlaştırılmışsa, bunlar ona borçlanılır». Bkz. **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 690; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 429.

**Becker** ise İsvBK m. 413 için şöyle demiştir: “Tellâlin fırsat göstermesi ya da aracılığı sonucu sözleşme meydana gelir gelmez tellâllık ücretine hak kazanılır. Sözleşme bir geciktirici koşul ile yapılırsa tellâllık ücreti ilkin, koşulun gerçekleşmesinde istenebilir. Sözleşmede tellâla giderler için bedel vaat edilmişse, iş meydana gelmese de tellâl bunu isteyebilir”. Bkz. **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 753.

<sup>775</sup> “...Hazırlık ve tavassut, akdin icrası ile sonuçlanırsa tellâl ücrete hak kazanır (BK m. 405/1). Olayda, davalı ile üçüncü kişi arasında aracılık yapılan satış akdi gerçekleşmediğinden davacılar ücret talebinde bulunamazlar. Davalının esas sözleşmeyi yapmaktan vazgeçmiş olması sonuca etkili değildir”. 13. HD, 30.10.1989, E. 1989/3454, K. 1989/6194 (YKD 1990, C. XVI, S. 9, s. 1339-1340; aynı Karar için bkz. **Karahasan**, agş, s. 1128; **Uygur**, C.VIII, s. 9002; [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1989-3454](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1989-3454)); 13. HD, 6.5.2003, E. 2003/1009, K. 2003/5710 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2003-1009.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2003-1009.htm)). Aynı yönde bkz. 13. HD, 21.2.1991, E. 5988, K. 1927 (**Uygur**, C.VIII, s. 8986).

<sup>776</sup> “Borçlar Kanununun 405. maddesindeki tellâlin yaptığı hazırlık ve icra eylediği tavassutun akdin icrasına müncer olması halinde tellâlin ücrete müstahak olacağına dair hükmün hilâfına mukavele yapılması caizdir”. TD, 12.6.1959, E. 1587, K. 1726 (**Olgaç**, age, s. 207, No: 2B); 3. HD, 9.12.1958, E. 7687, K. 6451, (**Olgaç**, age, s. 20, No: 4); 4. HD, 12.6.1958, E. 6247, K. 4110 (**Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 168); 2. HD, 9.10.1952, E. 4429, K. 4307 (**Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 170; **Sungur/Boran**, agş, s. 603; **Çevik**, agş, s. 277); 13. HD, 5.2.2002, E. 2001/12106, K. 2002/1130 ([www.kazanci.com.tr/kh2/ibb/files/13hd-2001-12106.htm](http://www.kazanci.com.tr/kh2/ibb/files/13hd-2001-12106.htm)); “...taraflar arasında taşınmaz mal satış tellallığı için ilişki kurulduğu, tellâllığın fırsat tellallığı olmayıp, aracılık tellâllığı niteliğinde olduğu, ücretin hak edilebilir olması için B.K.nun 405.maddesine göre aktin icra edilebilir olması

sözleşmenin yapılması için faaliyet göstermiş olması, ücret istemesi için yeterli değildir<sup>777</sup>. Ticaret işleri tellâllığında olduğu gibi bu hüküm emredici nitelikte olmadığından, aksine sözleşme yapılması mümkündür<sup>778</sup>. Fakat ticaret işleri tellâllığında açıkça düzenlendiği ve Borçlar Kanunu’nun 404. maddesinin I. fıkrasının ‘yanlış’ ifade ettiği gibi<sup>779</sup>, taraflar ücretin gerçekten sözleşme gereğince borçlanılan edimin ifa edilmesi ile ödeneceğini de kararlaştırabilirler<sup>780</sup>.

Sözleşme geciktirici koşula bağlı olarak yapılmışsa, tellâla verilecek ücret, koşulun gerçekleştiği anda ödenmesi gereken bir ücret hâline gelir<sup>781</sup>.

Yukarıda açıklananlar dışında, ücret hakkı konusunda ticaret işleri tellâllığı bahsinde yapılan açıklamalar burada da geçerlidir.

#### *bb) Ücretin Miktarı*

Tellâllık ücretinin miktarı, ticaret işleri tellâllığında olduğu gibi sözleşme özgürlüğü ilkesi çerçevesinde taraflar arasında serbestçe belirlenebilir. Eğer, taraflar arasında açık veya zımnî irade beyanı ile bir ücret kararlaştırılmamışsa, bu durumda tarifelere bakılarak bir sonuca varılmaya çalışılacaktır (BK m. 406). Tarifelerden de bir sonuç çıkmazsa, Kanun’un ifadesi ile “mütemail olan ücret”, yani teamüle uygun ücret kararlaştırılmış sayılacaktır<sup>782</sup>.

Türk Borçlar Kanunu Tasarısı’nın 527. maddesi daha kısa bir hüküm öngörerek, “*ücret, belirlenmemişse tarifeye, tarife yoksa alışılabilen usule göre ödenir*” denilmiştir.

#### *cc) Ücretin Borçlusu*

Adi işler tellâllığı ile ilgili hükümlerde, tellâllık ücretinin kim tarafından ödeneceğine ilişkin Türk Ticaret Kanunu’nun 108. maddesindeki gibi bir hüküm yoktur. Aşağıda görüleceği gibi, Borçlar Kanunu, tellâllıkla ilgili düzenleme yaparken Türk Ticaret Kanunu’ndan farklı olarak, onun her iki taraf için değil, daha çok kendi müvekkili için aracılık yapmasını hesap ettiğiinden,

---

*gerektiği, somut olayda bu durumun gerçekleşmediği, davacının verdiği istemekte haklı olduğu gerekçesiyle asıl davanın kabulüne...*” 11. HD, 9.10.2002, E. 2003/7811, K. 2004/2233 (Yayımlanmamış Karar).

<sup>777</sup> Bkz. **Berki**, age, s. 175; **Akyazan**, Batider 1972, s. 453; **Yasasever**, agm, s. 667; **Karahasan**, agş, s. 1126; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 692; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 429.

<sup>778</sup> TD, 10.2.1959, E. 3004, K. 3165 (**Olgaç**, age, s. 207-208, No: 2C; aynı Karar için bkz. **Doğanay**, agş, s. 572, dn. 49; **İpekçi**, agş, s. 781, No: 6); TD, 16.5. 1961, E. 3695, K. 1961/1067 (**Olgaç**, age, s. 208, No: 2D); 3. HD, 16.1.1958, E. 327, K. 298 (**Olgaç**, age, s. 207-208, No: 2C); TD, 27.2.1960, E. 1960/559, K. 646 (**Olgaç**, age, s. 208-209, No: 2F); 13. HD, 25.12.1985, E. 1985/7498, K. 1985/7876 (YKD 1986, C. 12, S. 5, s. 706-707; aynı Karar için bkz. **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 174; **Başbuğulu**, agş, s. 202); 13. HD, 20.4.1998, E. 2397, K. 3332 (**Karahasan**, agş, s. 1130, No: f); 13. HD, 1.10.1996, E. 1996/7500, K. 1996/8048 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1996-7500.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1996-7500.htm)). Aynı yönde bkz. 13. HD, 17.2.1992, E. 9124, K. 1333 (**Uygur**, C.VIII, s. 8993); TD, 10.5.1958, E. 1958/514, K. 1287 (Hukuk Postası 1958, Y. 1, S. 1, s. 10).

<sup>779</sup> Bu konudaki değerlendirmeler ve tespitler için bkz. yuk. § 4, B, 1, b.

<sup>780</sup> Bkz. **Kurtoğlu**, agm, s. 465; **Poroy/Yasaman**, age, s. 253; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 691; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 430.

<sup>781</sup> Bkz. **Berki**, age, s. 175; **Kurtoğlu**, agm, s. 461; **Mimaroğlu**, age, s. 497; **Özdemir/Kınacıoğlu**, age, s. 195; **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 754; **Karahasan**, agş, s. 1126.

<sup>782</sup> “*Tellâllık ücreti hakkında bir tarife mevcut olmadığı takdirde mütemail ücretin sözleşmede kabul edilmiş sayılması gerekir*”. HGK, 8.1.1958, E. 4, K. 1 (**Olgaç**, age, s. 210).

öncelikli olarak bu yaklaşımdan yola çıkılmalı ve ücretin esas borçlusunun kendi müvekkili olduğu sonucuna varılmalıdır. Aksi durumda, bu konudaki boşluk, Türk Ticaret Kanunu'nun 108. maddesine gidilerek doldurulmalıdır. Böylece, bu konuda taraflar arasında bir sözleşme veya bir Kanun hükmü varsa ona göre; yoksa yerel teamül dikkate alınmalıdır. Buradan da sonuç çıkmazsa, ücret yarı yarıya ödenmelidir<sup>783</sup>. Bu konudaki bir Hukuk Genel Kurulu Kararı'nda, tellâlin ancak ilişki kurduğu veya diğer tarafla karşılaştırdığı kimseden ücret isteyebileceği belirtilmiştir<sup>784</sup>.

#### *b) Masraflar*

Borçlar Kanunu'nun 405. maddesinin III. fıkrasına göre, “*yapacağı masrafın tellâla verileceği mukavele edilmiş ise, iş bir neticeye müncer olmasa bile tellâl masrafını alır*”. Bu hüküm Türk Ticaret Kanunu'nun 109. maddesi ile aynı şeyi ifade etmektedir. Buna göre, yapacağı masrafların tellâla verileceği sözleşmede kararlaştırılmadığı sürece, tellâlin müvekkilinden masraflarını istemesi mümkün değildir. Ancak, eğer bu kararlaştırılmışsa, aracılığı sonucunda sözleşme kurulmamış olsa bile tellâl masraflarını isteyebilecektir. *Poroy/Yasaman*'a göre<sup>785</sup>, sözleşmenin kurulması sağlandığı, yani Kanun'un ifadesiyle sonuç alındığı takdirde ne olacağı konusunda Kanun'da bir hüküm bulunmadığı ve bu konuda bir boşluk olduğundan vekâletle ilgili hükümlere, (BK m. 394'e) veya yerel örf'e göre karar vermek gerekir. Ancak, kanımızca burada, ticaret işleri tellâlinin masraf isteme hakkı açıklanırken, hükmün karşıt kavramından ulaşılan sonucun, burada da uygulanabileceğini ve vekâlet hükümlerine gidilmesinin gerekmediğini düşünmekteyiz<sup>786</sup>.

### III. ÜCRET İLE İLGİLİ ORTAK HÜKÜMLER

#### **A - Ücret ve Masraf İsteme Hakkının Düşmesi**

İş görme sözleşmelerinde, o işin yapılması için görevlendirilen kişi (vekil) bir başkası için faaliyette bulunduğundan bu tip sözleşmelerde “*özen ve sadakat*” borcu özel bir anlam taşımaktadır (BK m. 321, 390, 528; TTK m. 320)<sup>787</sup>.

Türk Ticaret Kanunu'nun 110. maddesine göre; “*tarafsızlığını ihlâl edecek derecede âkitlerden birini iltizam eden veya hüsnüniyet kurallarına aykırı mahiyette bunların birinden kendisine menfaat temin eden tellâlin ücret ve masraf istenme hakkı kalmaz*”. Borçlar Kanunu'nun 407. maddesine göre ise, “*tellâl, borçlarına muhalefetle diğer tarafın menfaatine*

<sup>783</sup> Bu yönde bkz. **Bilge**, age, s. 320. **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 692; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 430

<sup>784</sup> Bkz. HGK, 8.1.1958, E. 4, K. 1 (**Olgaç**, age, s. 210).

<sup>785</sup> age, s. 253.

<sup>786</sup> TBKT m. 526/III'e göre, “*simsarlık sözleşmesinde simsarın yapacağı giderlerin kendisine ödeneceği kararlaştırılmışsa, simsarın yardımı sözleşmenin kurulmasıyla sonuçlanmamış olsa bile giderler ödenir*”.

<sup>787</sup> Bkz. yuk. § 8, I, A, 2.

*hareket eder veya hüsnüniyet kaideleri hilâfına diğer âkitten ücret vaadi alırsa ücrete ve yaptığı masraflara ait olan hakkını zayi eyler*”<sup>788</sup>. Bu iki hüküm, ‘kimsenin kendi kusuruna dayanarak bir hak iddia edemeyeceği’ (*nemo auditur terpitudinem suam allegans*) şeklindeki genel hukuk ilkesinin bir yansımasıdır.

Bir tellâl için en önemli hak, yerine göre aracılık ettiği sözleşmeler dolayısıyla ücret istemektir; zira o, bu işi bir ücret karşılığında yapan kişidir. Ancak, Türk Ticaret Kanunu’nun 110 ve Borçlar Kanunu’nun 407. maddesinde belirtilen koşullarda tellâl bu en önemli hakkını kaybetmektedir. Gerçekten de bu hükümler, özen-sadakat borcuna veya Türk Medenî Kanunu’nun 2. maddesine aykırı hareket eden tellâl için en büyük yaptırımdır<sup>789</sup>. Çünkü tellâlin bu durumda müvekkili için aracılık yaptığı söylenemez<sup>790</sup>. Tellâlin karşılaşılabileceği bu yaptırım, onu daha dürüst davranmaya itecektir. Bu yüzden, tellâl her türlü aracılık işinde müvekkilinin yararını korumak ve özellikle diğer taraftan yarar sağlama karşılığında müvekkiline karşı yükümlülüklerini yerine getirmekten geri kalmamak durumundadır<sup>791</sup>. Ayrıca, müvekkilin bu gibi durumları ispat edip ücreti ödemekten kaçınması güç olduğundan hüküm, müvekkili ispat külfetinden kurtaran bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır<sup>792</sup>.

### 1. Tarafsızlığın İhlâli

Tellâlinin tarafsızlığını ihlâl etmesi, ücret ve masraf isteme hakkından mahrum olması sonucunu doğurur. Zira tellâl kural olarak her iki tarafa da bağımlı olmadan faaliyet göstermektedir. Tellâlin, aracılık işini lâyıkıyla yerine getirilebilmesi için taraflara *eşit mesafede* ve onlar arasında denge unsuru olması gerektiği hâllerde, bunun ihlâl edilmemesi gerekir. Böylece, tellâl taraflardan birini diğerine göre üstün konuma sokacak bir davranış sergilediğinde, bu yükümlülüğünü ihlâl etmiş olacaktır<sup>793</sup>.

<sup>788</sup> TBKT m. 528. maddesine göre, “simsar, üstlendiği borcuna aykırı davranarak diğer tarafın yararına hareket eder veya dürüstlük kurallarına aykırı olarak diğer taraftan ücret sözü alırsa, ücrete ve yaptığı giderlere ilişkin haklarını kaybeder”. Bu konuda ayrıca bkz. BGB § 654.

<sup>789</sup> “...Tellâllik sözleşmesinin ayırt edici özelliği, ivazlı oluşu yanında, tellâlin herhangi türden bir sözleşmenin belgelendirilmesi veya bu sözleşmeye aracılık konusundaki faaliyetindeki başarısına bağlı olmasıdır... Tellâllik sözleşmesinde belirtilen asıl sözleşmenin tellâlin gayretleri sonucunda akdedilmesi durumunda, tellâllik ücreti doğar. Öte yandan OR Art. 415 uyarınca ayırık tutulan durumun her halde dikkate alınması gerekir. Buna göre, tellâl tellâllik sözleşmesini ihlâl edecek şekilde sözleşmenin karşı tarafından ücret vaadi almış olduğu takdirde, ücret veya masraf talep etmesi mümkün değildir. Diğer taraftan çift taraflı tellâllik genel olarak hukuka aykırı değildir. Ancak, bunun sözleşme ile yasaklanmamış olması ve bir menfaat çatışmasına yol açmamış olması gerekir”. Bkz. BGE, 27.8.1998, 124 II 481 (Kubilay/Göksoy/Ayan/Yıldırım, agş, s. 356).

<sup>790</sup> Alver, age, s. 206.

<sup>791</sup> Kurtoğlu, agm, s. 466

<sup>792</sup> Bilge, age, s. 321; Karayalçın, Ticaret, s. 511; Yasasever, agm, s. 666; Güneş, agt, s. 107, 108; Arkan, age, s. 188; Becker (Çev. Dura, Suat), agş, s. 762; Şahiniz, age, s. 87.

<sup>793</sup> Bu olasılıkla ilgili ayrıntılar için bkz. Şahiniz, age, s. 88-90.

Burada ifade edilmek istenen asıl şey, sözleşmede, tellâlin karşı taraf için aracılık yapmayacağının açıkça kararlaştırılması veya bu şekilde davranmanın sözleşmenin niteliğiyle bağdaşmamasına rağmen, tellâlin bu davranışları sergilemesidir<sup>794</sup>.

## 2. Dürüstlük Kurallarına Aykırılık

Tellâlin ücret ve masraf isteme hakkından mahrum olmasına neden olan bir diğer hâl de onun dürüstlük kurallarına aykırı davranarak taraflardan birinden kendine menfaat sağlaması veya Borçlar Kanunu’nun 407. maddesinin belirttiği gibi, ücret vaadi almasıdır. Tek taraflı aracılık yapan tellâlin kendisine, kararlaştırılan ücret dışında karşı tarafça herhangi bir ücret veya menfaat vaat ettirmiş olması dürüstlük kuralları ile bağdaşmayacağı gibi, her iki taraf için de çalışan tellâlin taraflardan birisinden normal ücret dışında bir menfaat sağlaması da uygun düşmez<sup>795</sup>. Örneğin, taraflardan biri tellâla para vererek, ayıplı bir mal hakkında olumlu propaganda yapmasını istemiş ve tellâl da karşı tarafı yanıltarak bu malın son derece sağlam olduğu, kaçırmaması gerektiği, bir daha bu fiyata bulmasının olanaksız olduğunu söyleyerek onun sözleşmeyi yapmasını sağlamıştır. Tellâlin bu davranışı dürüstlük kurallarına aykırıdır ve tellâl bu durumun ortaya çıkması durumunda ücret ve masraf isteme hakkını yitirecektir<sup>796</sup>.

Bununla birlikte, tellâl ile üçüncü kişi arasında kurulan ilişkiler bakımından Borçlar Kanunu’nun 407 ve Türk Ticaret Kanunu’nun 110. maddeleri arasında önemli bir yapısal fark bulunmaktadır. Borçlar Kanunu’ndan, tellâlin daha çok müvekkiline bağlı ve onun çıkarlarını korumakla yükümlü olduğu; diğer taraftan da ücret vaadi alması mümkün olmakla birlikte, böyle bir vaat almamışsa ücretini sadece kendi müvekkilinden alabileceği anlamı çıkmaktadır<sup>797</sup>. Gerçekten maddede, tellâlin yükümlülüklerine aykırı davranıp *diğer tarafın* menfaatine hareket etmesi ve dürüstlük kurallarına aykırı olarak *diğer taraftan* ücret vaadi almasından söz etmektedir. Bu da ibrenin müvekkilinden yana döndüğünü gösterir.

<sup>794</sup> Bkz. **Bilge**, age, s. 322; **Karayalçın**, Ticaret, s. 511; **Yasasever**, agm, s. 666; **Akyazan**, Batider 1972, s. 448; **Güneş**, agt, s. 105; **Şahiniz**, age, s. 91, 95 vd; **Arkan**, age, s. 188.

<sup>795</sup> Bkz. **Akyazan**, Batider 1972, s. 448; **Bilge**, age, s. 322-323; **Şahiniz**, age, s. 87.

<sup>796</sup> Tellâlin bu konuda iyiniyetle davranmamasına şu örnek olarak verilebilir: (A), X malının 10.000 YTL fiyatla satılması konusunda tellâlla anlaşıyor ve bu sözleşme yapılırsa tellâla 500 YTL ücret ödemeyi taahhüt ediyor. Tellâl ise daha fazla para kazanabilmek için (A)’dan habersiz şekilde 12.000 YTL üzerinden sözleşme yapmaya çalışıyor; ancak fiyatın yüksekliği yüzünden satım konusu mala alıcı çıkmıyor. Bu yüzden mal uzun süre satılamıyor. Bu durum tellâlin iyiniyet kurallarına aykırı bir davranışı olarak değerlendirilebilir (TTK m. 110; BK m. 407). Daha sonra, sözleşme -tellâlin faaliyeti sonucu- kurulsu bile tellâl, ücret ve masraf isteme hakkını yitireceği gibi, müvekkilin bu yüzden uğradığı zararlar da karşılamak durumundadır (BK m. 96).

Dikkat edilirse, burada aynı zamanda diğer tarafla işbirliği içinde yapılmış bir “hile” vardır. Çünkü karşı taraf kasten saik hatasına (**Oğuzman/Öz**, age, s. 91) düşürülmüştür. BK m. 28/II gereğince üçüncü kişinin hilesi nedeniyle sözleşmenin iptal edilebilmesi için hileye uğrayan taraf dışındaki tarafın bu durumu bilmesi veya bilmesinin gerekmesi gerekir. Bu örneğimizde durum bilinmektedir. Dolayısıyla, burada tellâl sadece ücret ve masraf talep etme hakkından mahrum olmakla kalmaz; aynı zamanda diğer tarafın bu yüzden uğradığı zararı da tazmin etmek zorunda kalır (**Akyazan**, Batider 1972, s. 448). Hâkim görüşüne göre, burada sadece menfi zararın ödenmesi talep edilebilir (**Oğuzman/Öz**, age, s. 95).

<sup>797</sup> Bkz. **Arslanlı**, age, s. 211; **Yasasever**, agm, s. 666; **Alver**, age, s. 203; **Edgü**, age, s. 184.

Buna karşılık Türk Ticaret Kanunu'ndan, ticaret işleri tellâlinin *tarafsız* bir konum işgal ettiği, tellâlin üçüncü kişi ile iletişime geçmekle onun da menfaatlerini koruma borcunu üzerine almış sayılacağı anlamı çıkmaktadır<sup>798</sup>. Böylece, o her ne kadar birçok durumda “taraplardan birinin adamı gibi işe başlasa”<sup>799</sup> da aslında kendi başına hareket etmekte olup, taraflardan herhangi birisine gizli veya açık olarak ek bir menfaatle daha çok bağlı olmamakla ve iki tarafı anlaştırmakla tarafsız kalarak, anlaşmayı her iki tarafın menfaatlerini aynı derecede gözeterek yaptırmakla yükümlüdür<sup>800</sup>. Hatta *Arslanlı* tellâlin üçüncü kişi ile iletişime geçtiğinde tellâlla onun arasında da zımnî olarak bir tellâllık sözleşmesi doğduğunu savunmaktadır. Buna kanıt olarak da tellâlin her iki taraftan da ücret isteyebilmesi (TTK m. 108); her iki tarafa da bordro verilmesinin zorunlu olması (TTK m. 101); yevmiye defterinin yapılan işe ait kısımlarının her iki tarafa da istenildiğinde verilmesi (TTK m. 111); örnek üzerinden satışlarda örneklerin saklanması her iki taraf için de söz konusu olmasını (TTK m. 104) göstermektedir<sup>801</sup>. Gerçekten de hüküm, tellâlin *tarafsızlığını bozacak şekilde taraflardan birisini* kayırmasından söz etmiştir. Ayrıca, Borçlar Kanunu'nda ‘*diğer âkitten*’ bahsedilirken burada ‘...*hüsnüniyet kaidelerine aykırı mahiyette bunlardan birinden kendisine menfaat temin eden*’ tellâldan bahsedilmiştir ki, bu düzenleme farklılıkları *Arslanlı*’yı son derece haklı çıkarmaktadır.

## B - Z a m a n a ş ı m ı

### 1. Ticaret İşleri Tellâllığı

Türk Ticaret Kanunu'nun 106. maddesinin II. fıkrasının 1. cümlesi gereğince, ticaret işleri tellâlinin ücret alacağı işlemin yapılmasından itibaren bir yıl içinde zamanaşımına uğrar<sup>802</sup>. Yargıtay, eski tarihli kararlarında bunun bir hak düşürücü süre olduğuna hükmetmişti<sup>803</sup>. Ancak,

<sup>798</sup> Bkz. *Arslanlı*, age, s. 211; *Edgü*, age, s. 184; *Erem*, age, s. 261; *Mimaroğlu*, age, s. 507; *Özdemir/Kınacıoğlu*, age, s. 200; *Baştuğ/Erdem*, age, s. 160; *İmregün*, Kara Ticareti, s. 148; *İmregün*, Genel İlkeler, s. 182; *Aslan/Şenyüz/Ergün*, age, s. 90; *Arkan*, age, s. 180.

<sup>799</sup> *Domanıç*, age, s. 338.

<sup>800</sup> *Tesal*, age, s. 109; *Domanıç*, age, s. 338.

<sup>801</sup> *Arslanlı*, age, s. 211. Benzer ifadeler için bkz. *İmregün*, Kara Ticareti, s. 148; *İmregün*, Genel İlkeler, s. 182.

<sup>802</sup> “*Tellâl aracılık yaptığı kimseler arasında mukavele yapılırken veya mukavele bir şarta bağlı ise bu şart gerçekleşince ücrete müstahak olur. Bu ücret muamelenin yapıldığı günden itibaren 1 yıllık zamanaşımına tâbidir.* 11. HD, 21.2.1984, E. 1984/69, K. 1984/922 (*Eriş*, age, s. 1264-1265, No: 4; aynı Karar için bkz. *İmregün*, Genel İlkeler, s. 184, dn. 53; *İpekçi*, age, s. 783, No: 13; *Uygur*, C.VIII, s. 9001; *Çevik*, age, s. 278; *Başbuğulu*, age, s. 200 ); 11. HD, 1.4.1986, E. 950, K. 1851 (*Eriş*, age, s. 1254, No: 5; s. 1265, No: 5; *İpekçi*, age, s. 775, No: 24; *Başbuğulu*, age, s. 201); “*Tellâllık ücretine ilişkin uyumsuzluk bir yıllık zamanaşımına tâbidir*”. 11. HD, 20.5.1974, E.2109, K. 1744 (*Eriş*, age, s. 1264, No: 3); 11. HD, 16.4.2003, E. 2003/8123, K. 2004/3756 (Yayımlanmamış Karar).

<sup>803</sup> “*TTK’ nın 106. maddesindeki bir yıllık süre, zamanaşımı süresi olmayıp, hak düşürücü süredir*”. HGK, 7.12.1960, E. 40, K. 49 (İstBD 1961, C. XXXV, S. 1-2, s. 35); “*Davacı tellâlin iddia ettiği tavassut muamelesi 1955 yılına ait olup bu dava ise 1958 yılında açılmış bulunduğundan TTK’ nın 106. maddesindeki bir yıllık ‘hak düşürücü’ süre geçtiği halde dava reddedilmeyerek kabulü isabetsizdir*”. TD, 24.2.1961, E. 1960/3535, K. 1961/652 (*Doğanay*, age, s. 574; *İpekçi*, age, s. 780, No: 1; *Uygur*, C.VIII, s. 9001).

daha sonra bu yöndeki içtihadattan haklı olarak dönülmüştür<sup>804</sup>. Çünkü bir sürenin hak düşürücü süre mi yoksa zamanaşımı süresi mi olduğunun tespiti, daha çok bu süreye tâbi olan hakla ilgili bir sorundur. Gerçekten, yenilik doğuran haklar koşula bağlanamaması, bir kez kullanılmakla tükenmesi ve onlardan dönmenin mümkün olmaması dolayısıyla, daha çok hak düşürücü süreye tâbi tutulmaktadır (Örneğin BK m. 31). Oysa zamanaşımı süresinin konusunu daha ziyade ‘alacak’ hakları oluşturmaktadır<sup>805</sup>. Burada da yenilik doğuran bir hakkın kullanılmasından değil, alacak hakkının zamanında talep edilmemesinden söz edilebileceğinden, bu süre açık bir şekilde zamanaşımı süresidir.

Genel hükümlerden farklı olarak 106. maddenin II. fıkrasında dikkatimizi çeken nokta, zamanaşımının işlemeye başlayacağı tarihin, işlemin yapıldığı tarih olmasıdır. Buradaki işlemin yapıldığı tarihten kasıt, aracılık yapılan sözleşmenin kurulduğu tarihtir<sup>806</sup>. Gerçekten, Borçlar Kanunu’nun 128. maddesine baktığımızda, “*müruruzaman alacağın muaccel olduğu zamandan başlar...*” demektedir.

Bir borcun muaccel olması, alacağın alacaklı tarafından talep ve dava edilebilir hâle gelmesi demektir. Böylece, muacceliyetle, alacak hakkı gerçek bir talep hakkına dönüşmektedir<sup>807</sup>.

Borçlar Kanunu’nun 74. maddesi gereğince, taraflar borcu vadeye bağlamamışlarsa veya işin niteliğinden aksi anlaşılmıyorsa her borç doğduğu anda muacceldir; başka bir deyişle o anda talep ve dava edilebilir. Muacceliyet, bu hüküm gereğince genelde borcun doğumuyla birlikte oluşur. Ama borç bir vadeye bağlanmışsa muacceliyet vadenin gelmesi ile başlar ve muaccel alacağın talep edilebilirliği, zamanaşımı süresi ile sınırlıdır<sup>808</sup>.

Bu açıklamaları tellâllık ilişkisine aktardığımızda şu sonuçlar ortaya çıkar: Tellâlin görevi, dürüstlük kuralları içinde, taraflardan birini diğerine göre üstün konuma sokmadan taraflar arasında sadece bir sözleşmenin geçerli olarak kurulmasını sağlamaktan ibarettir. Tellâlin aslî işi bu olduğuna göre, ücretini isteme hakkı da işte bu anda doğmaktadır. Bir başka deyişle, ücret alacağının talep ve dava edilebilir olduğu an, tellâlin faaliyeti sonucu taraflar arasında geçerli olarak bir sözleşmenin kurulduğu andır. Taraflar bu alacak hakkını vadeye bağlamadığı sürece,

---

<sup>804</sup> “TTK’nın 106 maddesindeki bir yıllık süre, zamanaşımı süresi olup, ‘hak düşürücü süre’ olmadığından, ileri sürülmedikçe, mahkemece re’sen nazara alınamaz”. 11. HD, 12.3.1985, E.377, K. 1332 (Doğanay, agş, s. 575, dn. 57; İpekçi, agş, s. 773, No: 19; Başbuğoglu, agş, s. 196 ).

<sup>805</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Eren, age, s. 1233-1234; Oğuzman/Öz, age, s. 446 vd.

<sup>806</sup> Bu konuda bkz. Mimaroglu, age, s. 508; Doğanay, agş, s. 573. Saka, bunun aracılık konusu sözleşmenin, sözleşen taraflar için bağlayıcılık kazandığı an olduğunu belirtmektedir, age, s. 368.

“...Uyuşmazlık, zamanaşımı süresinin nereden başlayacağı noktasında toplanmaktadır. TTK’nın 106/1. fıkrası hükmüne göre, tellâlin tellâllık ücreti talep hakkı, sözleşmenin yapıldığı -aracılık yapılan işlemin akitle sonuçlandığı- günden itibaren aradan bir yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Somut olayda, mahkemece, zamanaşımı süresinin başlangıcına, tellâllık sözleşmesinin yapıldığı tarih olan 13.01.2000 tarihi esas alınmıştır. Oysa aracılık yapılan işlemin tapu sicil müdürlüğü yazısından 12.05.2000 tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır”. 11. HD, 19.9.2002, E. 2003/7255, K. 2004/1682 (Yayımlanmamış Karar).

<sup>807</sup> Bkz. Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı, age, s. 48.

<sup>808</sup> Bkz. Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı, age, s. 46.



işin niteliğinden de aksi anlaşılmadığına göre, borç bu anda muacceliyet kazanacak; o andan itibaren de ücret alacağı hakkında bir yıllık zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır<sup>809</sup>. Sözleşme koşula bağlı olarak yapılmışsa, Kanun'da bu konuda bir açıklık olmamakla birlikte, ücret alacağının zamanaşımının başlangıcı, koşulun gerçekleştiği, başka bir deyişle ücretin muaccel olduğu an olmalıdır<sup>810</sup>.

Bu açıklamalarımız çerçevesinde, Türk Ticaret Kanunu'nun 106. maddesi, her ne kadar zamanaşımı süresinin başlangıcının borcun muaccel olduğu an olduğundan bahsetmemişse de aslında, burada Borçlar Kanunu'nun 128. maddesinden farklı bir durum söz konusu olmayıp, aynı esas dolaylı bir yoldan ifade edilmiştir.

Tellâlin ücret alacağı bir senetle veya imzası inkâr edilmemiş bir mektupla ikrar edilmiş veya bir mahkeme hükmüyle sabit olmuşsa, bu konuda Türk Ticaret Kanunu'nda bir hüküm olmadığından (TTK m. 1; TMK m. 5; BK m. 544) bu süre Borçlar Kanunu'nun 135. maddesi gereğince on yıl olacaktır<sup>811</sup>.

Türk Ticaret Kanunu'nun 106 ve Borçlar Kanunu'nun 126. maddesinde belirtilen davalar, sadece tellâl konumunda olan kişiler hakkında uygulanabilir. Bu sığa sahip olmayan kişiler bu sürelerden yararlanamaz<sup>812</sup>. Yukarıdaki bir yıllık süre ise ticaret işleri tellâlinin ücret hakkı ile ilgili davalar için geçerlidir. Borçlar Kanunu'nun 126. maddesine 6763 sayılı Kanun'la eklenen 4. bent hükmüne göre, “...ticarî tellâllık ücreti davası hariç tellâllık akdinden doğan bütün davalar...” beş yıllık zamanaşımı süresine tâbidir. Böylece, ticaret işleri tellâlinin ücret alacağı, işlemin yapıldığı andan itibaren bir yıl; bunun dışında kalan davalar ise *borcun muaccel olmasından* (BK m. 128) itibaren beş yılda zamanaşımına uğrar.

Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesi gereğince, Kanun'da aksine hüküm olmadıkça, ticarî hükümler koyan kanunlarla belirlenen zamanaşımı süreleri sözleşme ile değiştirilemez. Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen tüm hükümler mutlak ticarî hükümlerden olduğundan (TTK m. 1/I/c.2) ve ticaret işleri tellâlinin ücret alacağına ilişkin 106. madde de ticarî hüküm sayıldığından bu süre sözleşme ile değiştirilemeyecektir.

---

<sup>809</sup> Ticaret işleri tellâlinin ücret alacağı, TTK m. 106/I gereğince bordronun verilmesi ile muaccel olur. Bkz. yuk. § 8, II, A, 1, bbb.

<sup>810</sup> Bu yönde bkz. **İmregün**, Kara Ticareti, s. 150; **İmregün**, Genel İlkeler, s. 185; **Aslan/Şenyüz/Ergün**, age, s. 92; **Karahan**, age, s. 294; **Poroy/Yasaman**, age, s. 256; **Arkan**, age, s. 187.

<sup>811</sup> **Erem**, age, s. 242; **Karayalçın**, Ticaret, s. 512; **Mimaroglu**, age, s. 504; **Alver**, age, s. 205; **Ayhan**, age, s. 288; **Doğanay**, agş, s. 574; **Güneş**, agt, s. 110-111; **Taşdelen**, agt, s. 93; **Efendiyev**, agt, s. 66. Bu yönde bkz. TD, 15.11.1932, E.1960, K. 2209 (**Doğanay**, agş, s. 574; **İpekçi**, agş, s. 781, No: 41; **Sungur/Boran**, agş, s. 609; **Dinçer/Ayan/Doğruer/Arıkan**, agş, s. 137).

<sup>812</sup> Bkz. 19. HD, 24.4.2000, E. 2000/941, K. 2000/2998 (**Kubilay/Göksoy/Ayan/Yıldırım**, agş, s. 352; aynı Karar için bkz. [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/19-hd-2000-941.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/19-hd-2000-941.htm)).

## 2. Adi İşler Tellâllığı

Adi işler tellâllığından doğan haklarda zamanaşımı süresi beş yıldır (BK m. 126/4). Bu süre, genel kural uyarınca, borcun muaccel olduğu andan itibaren başlayacaktır (BK m. 128).

### C - Aşırı Tellâllık Ücretinin İndirilmesi

Türk Ticaret Kanunu’nun 100. maddesinin IV. fıkrasının 1. cümlesine göre; “24. madde hükmü mahfuz kalmak üzere Borçlar Kanununun 409. maddesi hükmü ticaret tellâllığına da tatbik olunur”. Görüldüğü gibi madde bizi Borçlar Kanunu’nun 409. maddesine yönlendirmektedir. “Ücretten tenzil” kenar başlıklı bu hükme göre, “hizmet mukavelesi ve gayrimenkul satışı imkânını hazırlamak veya bunların icrasına tavassut etmek için fahiş bir ücret şart edilmiş ise borçlunun talebi üzerine bu ücret hâkim tarafından âdilâne bir surette tenkis edilebilir” (bkz. ve karş. BGB § 655)<sup>813</sup>.

Bu düzenlemeye göre, aşırı tellâllık ücretinin indirilmesi, tellâlin aracılık yaptığı her türlü sözleşme için uygulanamaz. Bunun için tellâlin aracılığını yaptığı sözleşmenin ya iş sözleşmesi ya da taşınmaz satışı olması gerekir. Dolayısıyla, bunların dışında kalan ödünç, taşınmaz kirası, sigorta sözleşmelerine ve borsadaki satım işlemlerine aracılıkta uygulanamaz<sup>814</sup>.

Görüldüğü gibi, Kanun’un bu olanağı iki tür sözleşme için öngörmesinin altında sosyal düşünceler yatmaktadır. İşverene göre zayıf durumda olan işçinin aldığı ücret dışında, çoğu zaman bir geliri olmamaktadır. İşçinin iş bulmasına ve işverenle buluşmasına neden olan tellâlin bir de aşırı tellâllık ücreti alması onu daha zor duruma düşürecektir. Öte yandan Kanun’un taşınmaz satışları için bunu öngörmesi, yine ülkemizde çekilen konut sıkıntısı ile yakından ilgilidir. İşte, Kanun taşınmaz alıcısını korumak için de ona aracılık yapan tellâla aşırı olarak ödenen ücretin istem hâlinde indirilmesini öngörmüştür<sup>815</sup>.

Borçlar Kanunu, iş sözleşmelerinde aracılık yapılması durumunda aşırı tellâllık ücretinin istem hâlinde indirilmesini öngörse de, bu hükmün işlevi yıllar sonra ortaya çıkabilmiştir. Çünkü, 2004 yılına kadar iş ve işçi bulma tekeli, kamu kurumu niteliğindeki “İş ve İşçi Bulma Kurumu”na aitti. Dolayısıyla, gerçek ve tüzel kişilerin iş sözleşmelerine aracılık etmesi mümkün olamamaktaydı. İşte bu tekel 2004 yılında 4904 sayılı “Türkiye İş Kurumu Kanunu” ile ortadan

<sup>813</sup> “...OR 417/BK 409’un gayrimenkul tellâllığı alanında güttüğü amaç, yalnız tecrübesizliği ya da ihtiyatsızlığı dolayısıyla, satıcının usta ve işlerde yetkinlik kazanmış bir tellâlin aşırı talepleri karşısında, korunmasız kalmasını önlemek değildir. Bu kural, kamu menfaati düşüncelerine de dayanır. Özellikle, gayrimenkul piyasasına akisleri olacak haksız menfaatleri engellemeye de yönelmiştir. Salt nazari düşüncelerle uygulama alanı sınırlandırılmayacak bir buyurucu hukuk kuralıdır...” BGE, 1. HD, 10.12.1962, BGE 88 II 511 (Dalamanlı/Kazancı/Kazancı, agş, s. 187). **Hirş**, bu hükmün nedenini şöyle açıklamaktadır: “Fahiş surette yüksek bir cezaî şartın veya dellâliyenin tenzili, tüccar olan bir borçlu tarafından istenemez. İsviçre örneğine aykırı görünen bu hüküm çok gevşek bir borçlu ahlâkını daha fazla zayıflatmamak maksadıyla, eski hukuktan alınmıştır”. **Hirş**, Ernst (Çev. Müftügil, Şevket): “İsviçre Hukukunun Yeni Türk Ticaret Kanununa Tesiri”, AD 1957, Y. 48, S. 1, s. 7.

<sup>814</sup> Bu yönde bkz. **Becker** (Çev. Dura, Suat), agş, s. 764; **Honsell**, age, s. 339; **Akyazan**, Batider 1972, s. 455.

<sup>815</sup> Bu yönde bkz. **Karahasan**, agş, s. 1130; **Berki**, age, s. 178,

kaldırıldığından, bugün “*özel istihdam büroları*”nın aracılık faaliyeti sonucunda işçi ile işverenin buluşturulması gerçek veya tüzel kişiler tarafında yapılabilir hâlde gelmiştir<sup>816</sup>. O hâlde bugün aşırı tellâllık ücretinin indirilmesi iş sözleşmeleri açısından daha işlevsel olabilecektir<sup>817</sup>.

Hükmün uygulanmasının diğer bir koşulu, kararlaştıran ücretin aşırı olmasıdır<sup>818</sup>. Hukukumuzda, sözleşme serbestîsi ilkesi kabul edildiğine göre, hâkimin sözleşmeye müdahalesi de gelişigüzel olmamalı; her somut olaya göre, ücretin aşırı olup olmadığı ayrı ayrı değerlendirilmeli ve ona göre bir sonuca varılmalıdır<sup>819</sup>. Hemen belirtmek gerekir ki, hâkim bu ücretin indirilmesine re’sen karar veremez<sup>820</sup>. Zira Kanun “...*borçlunun talebi üzerine...*” ifadesini kullanmıştır<sup>821</sup>. Yargıtay, bir kararında bu gereğe uygun davranmayan yerel mahkeme kararını bozmuştur<sup>822</sup>.

Bir indirim talebi ile karşılaşan hâkim, tarafların menfaatlerini gözeterek ve somut olayın koşullarını da dikkate alarak, takdir yetkisi ile adalet ve hakkaniyete uygun bir oran belirlemelidir. Bu değerlendirme yapılırken, tellâllık sözleşmesinin az çok tesadüfe bağlı olması dolayısıyla, tellâlin olayda gösterdiği çalışmanın, kararlaştırılmış ücrete orantısını esas almak doğru olmaz. Esas olan, tellâlin ediminin değerinin, ifa yerindeki olağan ücrete göre ölçülmesidir<sup>823</sup>. Bu da faaliyetin gerçek değeri, tellâlin ayırdığı zaman, müvekkilin ekonomik durumu ve sözleşmenin yapılmasıyla ilgili diğer durumlar göz önüne alınarak saptanır. Bu

---

<sup>816</sup> Ancak, ülkemizde iş ve işçi aracılığı konusunda hiçbir zaman mutlak tekel anlayışı benimsenmemiştir. Bu işlerde aracılık faaliyeti ağırlıklı olarak Devlet tarafından yürütülse de, 2004 yılına kadar, bu aracılığın sınırlı da olsa bazı istisnaları mevcuttu. Örneğin, tarım işlerinde aracılık gibi. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. aşağıda § 12, II.

<sup>817</sup> Benzer görüşler için bkz. **Kurtoğlu**, agm, s. 470, dn. 15.

<sup>818</sup> “*Gayrimenkul tellâllığı alanında, benzer durumlarda, tellâllık ücretinin satım parasının %2’si civarında olması âdettir. Oysa davacı %1’in üstünde ücret vaat etmiştir. Davacının meslekten tellâl olmayışı, bu aşırılığı daha göze batar yapmaktadır... Ne var ki, davacının çok yüksek bir ücret vaat ettiği ve davacının bu vaat üzerine faaliyete geçtiği göz önünde tutulmak gerekir. Bu bakımdan ücret, sözleşmeyle hiç kararlaştırılmamışçasına belirtilemez. Bu hal ve şartlara göre, davacıya borçlanılan ücreti 6000 Frank’a indirmek hakkaniyete uygundur*”. Bkz. BGE, I. HD, 11.6.1957 -Jdt. 1958 I 176- (**Kaneti**, age, s. 173 vd; **Öçal**, Federal Mahkeme Kararları-Ücret, s. 833-834; aynı Karar için bkz. **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 189; **Uygur**, C.VIII, s. 9009-9010).

Federal Mahkeme bir başka Kararında, tellâla bu gibi hallerde kullanılmakta olan %2 oranındaki komisyon yerine %11’lik bir komisyonu aşırı bulmuştur. Bkz. 11.6.1957 tarihli BGE, Jdt 1958 I 176/177 (**Öçal**, Federal Mahkeme Kararları-Ücret, s. 834). Başka bir Kararı’nda ise 200.000 Frank tutan taşınmaz satış bedelinin %15’i oranındaki komisyonu aşırı bulmuştur; aynı eser, s. 834.

<sup>819</sup> Bkz. 13. HD, 9.4.2001, E. 2001/3072, K. 2001/3682 (**Kubilay/Göksoy/Ayan/Yıldırım**, agş, s. 357-358); 13. HD, 20.4.1998, E. 2397, K. 3332 (**Karahasan**, agş, s. 1130-1131).

<sup>820</sup> Bkz. HGK, 24.1.1968, E. 966/4-365, K. 45, (**Olgaç**, age, s. 214). Aynı yönde bkz. **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 694; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 431; **Akyazan**, Batider 1972, s. 456; **Yasasever**, agm, s. 674; **Şahiniz**, age, s. 193.

<sup>821</sup> Bu yönde bkz. BGE, 11.6.1957 Kararı, Jdt 1958 I 176/177, (**Öçal**, Federal Mahkeme Kararları- Ücret, s. 833).

<sup>822</sup> Bkz. 13. HD, 16.11.1995, E. 1995/9657, K. 1995/10070 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1995-9657.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1995-9657.htm)). Aynı yönde bkz. **Gürsoy**, age, s. 149.

<sup>823</sup> Bu yönde bkz. **Becker (Çev. Dura, Suat)**, agş, s. 764-765. Bu yönde bkz. 13. HD, 1.5.1987 E. 2249, K. 2653 (**Uygur**, C.VIII, s. 8993-8994). **Şahiniz** öğretideki hâkim görüşün ücretin fahiş olup olmadığının tespitinde, “kararlaştırılmış ücret tutarı” ile “bu ücrete hak kazanmak için tellâl tarafından gerçekleştirilmesi gerekli olan sonuç” birbiriyle karşılaştırılması ile bulunacağını ifade etmektedir. Bkz. age, s. 202. Ayrıca bu konuda İsviçre öğretisindeki tartışmalar için bkz. 204 vd.

değerlendirme sonucunda ücretin tamamen ortadan kaldırılması yoluna gidilmesi mümkün değildir<sup>824</sup>. Fakat borcun tamamından kurtulmaya ilişkin istem, indirim talebini de kapsar.

Hükmün taşınmaz tellâlları için uygulanmasında da bazı sıkıntılar vardır. Çünkü ilerde değinileceği gibi, meslek odaları, kuruluş kanunlarının kendilerine verdiği yetkiye dayanarak, yıllar içinde taşınmaz tellâllığı ile ilgili çeşitli teamül kuralları yayınlamıştır. Bunların birçoğu da birbirinden farklılık göstermektedir. Örneğin Ankara Ticaret Odası, Ankara’da taşınmaz alım-satımlarında her iki taraftan, taşınmazın değerinin %2’si oranında tellâllık ücreti alınacağı kararlaştırmıştır<sup>825</sup>. Bu teamül kuralının uygulanmasının ön koşulu, tarafların bu konuda bir anlaşmaya varmamış olmalarıdır<sup>826</sup>. Kaldı ki, meslek odası, tarafların bu konuda farklı bir anlaşma yapamayacağını da kararlaştıramaz; çünkü Anayasa’nın 48. maddesindeki sözleşme özgürlüğü kuralı ne kanunla ne de bir meslek örgütü kararı ile “kaldırılabilir”<sup>827</sup>. Uygulamanın bu şekilde olmadığı da bir gerçektir. Bir taşınmaz satışında hiçbir emlakçı kolay kolay meslek odasının öngördüğü oran dışında bir ücret isteyemez; çünkü halk arasında bu teamül kuralına kanun, hatta anayasa hükmü gibi anlam atfedilmektedir. Kişi, bu oranın dışına çıkmak isteyen bir emlakçının kendisini kandırmak istediği izlenimine kapılmakta; bu oranın dışına çıkılmasının mümkün olmadığını düşünmektedir. Halkın zihnindeki bu düşünce, ödediği tellâllık ücretinin aşırı olduğu şeklinde bir kanaate varmasını engellemekte ve bu hükmün uygulanması da zorlaşmaktadır.

Borçlar Kanunu, yukarıda belirtildiği gibi, bu olanağın sadece iki tür sözleşme için geçerli olabileceğini belirtmiştir. Aslında bu sınırlamanın nedenini anlamak güçtür. Çünkü, tellâlin aracılık ettiği diğer sözleşmelerde de bu tür durumlarla karşılaşılması olasıdır. Türk Borçlar Kanunu Tasarısı da bu durumu dikkate almış ve isabetli bir yaklaşımla, bu sınırlandırmayı kaldırmıştır<sup>828</sup>.

Bu konuda ortaya çıkabilecek bir sorun da aşırı tellâllık ücretinin ödendikten sonra iadesinin istenip istenemeyeceğidir. Bu konuda Türk ve İsviçre Borçlar Kanunu’nda bir hüküm bulunmamaktadır. Borçlar Kanunu’nun 408. maddesi, BGB § 655’ten alınmıştır. Orada, Türk-İsviçre Hukuku’ndan farklı olarak bu indirimin hem sadece iş sözleşmeleri için söz konusu

---

<sup>824</sup> Bkz. **Olgaç**, age, s. 213; **Bilge**, age, s. 321; **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, ags, s. 185; **Karahasan**, ags, s. 1130.

<sup>825</sup> **Ulusoy**, age, s. 181.

<sup>826</sup> 25.9.1978 tarihinde verilen Kararda, “gayrimenkul alım satımlarında alınacak komisyon nisbeti, taraflar arasında yapılacak anlaşmaya bağlıdır. Özel bir anlaşma olmadığı takdirde, taraflardan %2’şer komisyon ücreti alınması teamüldendir” denilmesine rağmen, 28.9.1999 tarih ve 51 sayılı teamül Kararı’nda, “odaca belirlenmiş ve onaylanmış olan ücret tarifesinde belirtilen oranların dışında ücret alınması ve talep edilmesi yasaktır” denilerek, Anayasa’ya uygunlu tartışılır bir Karar verilmiştir. Kararlar için bkz. **Ulusoy**, age, s. 179-180.

<sup>827</sup> **Şahin** ise AY m. 135’te sözü edilen kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu niteliğindeki tellâllık örgütünün tarifesinin resmî tarife olduğunu ve tellâllık sözleşmesinde ücretin kararlaştırılmamış olduğu hallerde uygulama alanı bulacağını ve bunun herkesi bağlayacağını ifade etmektedir, age, s. 177.

<sup>828</sup> TBKT m. 530’e göre, “sözleşmede aşırı bir ücret kararlaştırılmışsa, borçlunun istemi üzerine, bu ücret hâkim tarafından hakkaniyete uygun olarak indirilebilir”.

olabileceği belirtilmiş, hem ücretin ödenmesinden sonra indirim isteme hakkının ortadan kalkacağı hükme bağlanmıştır. Oysa bu son hüküm İsviçre Borçlar Kanunu'na alınmamış, doğal olarak da Borçlar Kanunu'muza yansımamıştır<sup>829</sup>. Bu durum da göstermektedir ki, ücret ödenmiş olsa bile koşulları varsa iade talebinin mümkün olması gerekir<sup>830</sup>.

Türk Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu'na atıf yaparken, bir sınırlandırma da getirmiştir. Buna göre, bu hüküm uygulanırken Türk Ticaret Kanunu'nun 24. maddesi saklı tutulacaktır. Buna göre, “ *tacir sıfatını haiz bir borçlu, Borçlar Kanununun... ve 409. maddesinde yazılı hallerde, fahiş olduğu iddiasıyla, bir ücret veya cezanın indirilmesini mahkemeden isteyemez*”. Buradan çıkan sonuca göre, aşırı olduğu iddia edilen ücretin borçlusu, yani aracılık isteyen kişi tacir ise, böyle bir istemde bulunması mümkün olmayacaktır. Onun yapacağı şey koşulları varsa gabin hükümlerine başvurmaktır<sup>831</sup>. Ancak, tacirlerin basiretli işadamı gibi davranma yükümlülüğü bulunduğu (TTK m. 20/II) onun tecrübesizlik veya hiffetsizliğe dayanması, bu işin kendi ticaretine ait bir alanla ilgili olmamasına bağlıdır. Çünkü bu hükme göre bir gerçek kişi tacirden ancak kendi ticaret alanıyla sınırlı olarak öngörülü davranması beklenebilir. Buna karşılık, kendi ticaret alanına girmeyen bir konuda bu yükümlülüğü olmadığından gabinin öznel unsurlarından herhangi birisine dayanması mümkün olur. Örneğin, gerçek kişi tacir (A) ticarî işletmesi için bir taşınmaz tellâli ile anlaşmış ve o da bir işyeri alım-satımına aracılık etmişse, burada tellâllık ücretinin aşırı olduğu gerekçesiyle indirim istenmesi veya gabinin olduğu iddiasıyla sözleşmenin iptal edilmesi mümkün değildir. Buna karşılık, aynı kişi başka bir yerden ailesiyle yerleşmek üzere bir taşınmaz satın alırken aynı durumla karşılaştığında tecrübesizlik, hiffetsizlik veya müzayaka hâline dayanabilecektir; çünkü burada ticarete ait bir alan söz konusu değildir. Başka bir örnek de iş tellâlları için verilebilir. Müvekkil tacir olduğunda, bir iş tellâli aracılığıyla işçi sağlandığında, o işçi (örneğin kendi evinde temizlik işleri için görevlendirilecek bir gündelikçi olmadıkça) ticarî işletmedeki faaliyet için kullanıldığında yine basiretli bir işadamı gibi davranacak ve iş tellâline borçlandığı tellâllık ücretinin aşırı olduğunu iddia edemeyecektir

<sup>832</sup>.

## § 9 — ARA DEĞERLENDİRME

Bu açıklamalarımız çerçevesinde görüldüğü gibi, ticaret işleri ve adi işler tellâllığı hükümleri arasında, bordro verme, yevmiye defteri tutma ve ücret alacağının zamanaşımı süresi

<sup>829</sup> Bkz. BGE, 1. HD, 10.12.1962, BGE 88 II 511 (Kaneti, age, s. 175 vd; Öçal, Federal Mahkeme Kararları-Ücret, s. 834-835; aynı Karar için bkz. Dalamanlı/Kazancı/Kazancı, agş, s. 188; Uygur, C.VIII, s. 9010-9011); Şahiniz, age, s. 193.

<sup>830</sup> Bu yönde bkz. Karahasan, agş, s. 1131. Karş. Bilge, age, s. 321; Yavuz, Borçlar Hukuku, s. 694; Yavuz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 431; Şahiniz, age, s. 198.

<sup>831</sup> Bkz. Karayalçın, Ticaret, s. 511; Doğanay, agş, s. 578.

<sup>832</sup> Kuşkusuz, tüzel kişi tacirlerin özel alanı olamayacağı, yaptıkları her iş ticarî sayılacağı için (TTK m. 21/I/c.1), onların ticarî olmayan alanından bahsedilemez.

dışında, büyük benzerlikler olduğu görülmektedir. Ancak, bu benzerliklere rağmen ticaret işleri tellâllığı hükümlerinin uygulama alanının farklı olması ve bundan doğacak uyuşmazlıkların ticaret mahkemesinde görülmesi, ikisi arasında önemli bir farklılık yaratmaktadır.

Daha önce, ticaret işleri tellâllığında düzenlenen birçok hükmün neden uygulanamadığı, açıklanmıştı<sup>833</sup>. Anılan hükümlerin uygulamaya istenilen ölçüde yansımadağı bir gerçektir. Bu düşüncelerle Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, bir kurum olarak ticaret işleri tellâllığını tümüyle kaldırmıştır. Gerekçe’de şu açıklama yer almaktadır: “6762 sayılı Kanunda ayrıntılı bir şekilde düzenlemiş olan ticaret işleri tellâllığı (m. 100-115), eskimiş ve artık uygulama olanağı kalmamış hükümlere yer vermişti. Aynı konunun BK’da da düzenlenmiş bulunduğu dikkate alınarak ve BK’daki bu hükümler uygulama yönünden yeterli görülerek, ticaret işleri tellâllığına ilişkin maddeler çıkarılmıştır”. Görüldüğü gibi Tasarı, bu hükümlerin hiç uygulanmadığını ve eskidiğini belirterek, yeni Tasarı’da bu kuruma yer vermemiştir.

Gerekçe’de geçen, adi işler tellâllığı hükümlerinin uygulama açısından yeterli görülmesi tartışılabilir. Zira orada tellâllık en genel ve basit şekliyle düzenlenmişken, ticaret işleri tellâllığı konuyu, ticarî işlere aracılık edenler açısından, özel olarak ele almıştır. Ayrıca, bu davaların ticaret mahkemelerinde görülecek olması (uzmanlık mahkemesi olması dolayısıyla) ve ticarî işlerdeki sür’at gereğince ücret alacağının zamanaşımı süresinin, genel yaklaşım uyarınca (karş. TTK m. 661) daha kısa tutulması önemli farklılıklardır. Bunların adi işler tellâllığı hükümleri ile sağlanması güçtür. Bu yüzden, kurumun kaldırılması yerine, düzeltilerek korunması, daha gerçekçi bir yaklaşım olurdu<sup>834</sup>. Bunun en önemli nedeni de gün geçtikçe sözleşmelerdeki aracılık faaliyetinin örnek ve türlerinin çoğalmasındır. Hatta Kanun’a aracılık faaliyeti ile uğraşanlar hakkında uygulanabilecek genel hükümlerin konulması bile düşünülebilir. Bunun en son örneği, mortgage brokerlerinde (tutulu ev edindirme tellâli) görülmüştür.

Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’nı hazırlayan Komisyon’un aynı kurumun iki kanun tarafından düzenlenmesinin yarattığı ikiliği ortadan kaldırmak amacıyla hareket ettiği görülmektedir<sup>835</sup>. 6762 sayılı Kanun’un yürürlüğe giriş nedenleri arasında, benzer konuların hem Borçlar Kanunu, hem 865 sayılı eski Ticaret Kanunu’nda -üstelik farklı şekilde- düzenlenmesinin yarattığı karmaşanın önlenmesi de vardır<sup>836</sup>. 6762 sayılı Kanun’un yürürlüğe sokulmasının temel gerekçelerinden birini bu oluştururken, Kanun’u hazırlayanlar -başta Hirsch olmak üzere- ticaret

<sup>833</sup> Bkz. yuk. § 8, B, 1, d; 2, e.

<sup>834</sup> Zira 6762 sayılı Kanun’un bu konudaki hatası, hem çok ayrıntılı ve gereksiz bazı hükümlere yer vermesi hem -yukarıda belirtildi gibi- ticaret işleri tellâllığı kurumunu sabit değil, değişken bir durum olarak düzenlemesidir. Oysa, önerdiğimiz şekilde, ticaret işleri tellâllığı, tacir kavramı ile ilişkilendirilerek düzenlenseydi, uygulama yeteneği kazanmamış birçok hüküm uygulanabilirdi.

<sup>835</sup> Bu konudaki tartışmalar için bkz. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, Konferans, Bildiriler-Tartışmalar, Ankara 13-14 Mayıs 2005, s. 25. Öz. *Türk* ile *Tekinalp* arasındaki tartışma için bkz. s. 34, 38.

<sup>836</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Arkan**, age, s. 7 vd.

işleri tellâllığı hükümlerini korumuştur. Bu yaklaşım anlamlıdır; çünkü Kanun yürürlüğe girerken, Borçlar Kanunu’nun adi işler tellâllığı hakkındaki hükümleri de yürürlükteydi. O hâlde bu olgu bilinmesine rağmen, yine bir “ikilik” yaratılması ilginç bir yaklaşımdır. Kanun bir taraftan Borçlar Kanunu ile var olan ikilikleri ayıklarken, diğer taraftan bir konuda bu ikiliği koruyacak bir düzenleme yapmışsa, herhâlde bunun bir nedeni vardır. O da ticarî işlere aracılık eden kişilerin farklı bir statüye sokulmasıdır. Bu düşünceye karşı şu ileri sürülebilir: “6762 sayılı Kanun böyle bir yaklaşım sergilese bile öngördüğünün aksine bu hükümlerin adi işler tellâllığından farklı bazı hükümleri uygulama alanı bulamamıştır. O yüzden de kaldırılması yerindedir”. Bu, kısmen doğru olmakla birlikte, yukarıda belirtildiği gibi kurumun aksayan yönleri düzeltilmeli ve bu kurum Tasarı’da yer almalıydı. Bu gerekliliğin açık göstergesi ise uygulamada değişik hukuk alanlarında adi ve ticarî işlere aracılık yapan değişik türde birçok aracının olması ve yeni aracılık türlerinin ortaya çıkmasıdır. Bunları kapsayacak bir düzenleme olmaması, mahkemelerin adi işler tellâllığı hükümlerini uygularken sıkıntılarla karşılaşmasına neden olabilecektir.

Bu konuda belirtilecek bir husus da sigorta aracıları konusunda Tasarı’nın getirdiği düzenlemedir. Aşağıda açıklanacağı üzere, sigorta aracılarından kasıt, konumuz açısından sigorta prodüktörü ve brokeridir (SMK m. 37)<sup>837</sup>. Bu aracılardan tellâl olup olmadığı tartışmalıdır<sup>838</sup>. Ancak, şu anda bu tartışmaların pratik önemi pek yoktur; çünkü mevcut Kanun’un 117. maddesinin 2. bendine göre, sigorta aracıları hakkında acentelik hükümleri uygulanır. Başka bir deyişle, bu maddede, aslında acenteliğin tüm unsurlarını karşılamamakla birlikte, bir boşluğun doğmasını önlemek amacıyla Kanun, bunları acentelik hükümlerine tâbi kılarak yukarıda belirtilen tartışmanın uygulama açısından bir önemi olmadığını göstermişti. Zira bunlar ister tellâl olarak kabul edilsin, ister edilmesin uyuşmazlık hâlinde acentelik hükümleri uygulanacaktır. Oysa dikkat çekici bir şekilde mevcut 117. maddenin 2. bendi Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’na alınmamıştır. Bu konuyla ilgili olarak, Gerekçe’de şu ifadeler yer almaktadır: “6762 sayılı Kanun’un 117 nci maddesinin (2) numaralı bendi Tasarıya alınmamıştır. Çünkü ne sigorta şirketiyle ne de sigorta ettirenle sürekli bir ilişki içinde bulunmayan [bulunan] aracılara, sürekli ilişkinin varlığının bir tanım unsuru olduğu acente hakkındaki hükümlerin uygulanması uygun değildir”. Bu yaklaşımın doğru olup olmaması ayrı bir konudur. Ancak, burada daha önemli bir konu vardır ki, bu aracılardan hukukî statüsünün ne olacağı ve bunlara hangi hükümlerin uygulanacağıdır. Bir an için bunların tellâl olduğunu varsayıp, tellâllık hükümlerinin uygulanacağını düşünsek de ticaret işleri tellâllığı hükümleri bulunmadığından, uygulanacak fasıl

<sup>837</sup> “Sigortacılık Kanunu Tasarısı” da bu konuda köklü değişiklikler getirmemiştir. Bu konuda bkz. aşa. § 14, III, VII.

<sup>838</sup> Bkz. aşa. § 14, III, B, C.

adi işler tellâllığı hükümleri olacaktır. Mutlak ticarî işe aracılık eden sigorta aracılarının herhangi bir tellâl gibi değerlendirilerek haklarında adi işler tellâllığı hükümlerinin uygulanmasının -ticarî iş ve davaların özellik arz eden nitelikleri dolayısıyla- ne kadar gerçekçi olduğu tartışılabilir. O yüzden, en azından bunların hukukî statüsü ve bunlar hakkında uygulanacak hükümlerle ilgili olarak Sigorta Murakabe Kanunu'na hükümler eklenmelidir.



## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### TELLÂLLIĞIN UYGULAMADAKİ FARKLI GÖRÜNÜMLERİ

#### § 10 — GENEL OLARAK

Bu bölümde, uygulamada tellâllık temeline dayandığını tespit edebildiğimiz sözleşmesel ilişkileri inceleyeceğiz. Bu inceleme yapılırken, ilgili özel düzenlemeler ele alınacak; bunun dışındaki konularda ise ilk iki bölümde açıklamaya çalıştığımız temel esaslar geçerli olacaktır.

Daha önce, tellâllığın uygulamada çok değişik adlarla anılır olduğu belirtilmişti<sup>839</sup>. Bu karmaşa, kendisini özellikle bu bölüm kapsamına giren sözleşmesel ilişkilerde hissettirmektedir. Çünkü özel tellâllık türleri ile ilgili olarak bazen, mevzuatta kullanılan terimlerle uygulama farklılaşabilmektedir. Bu nedenle, biz başlıklarımızda olanaklar elverdiğince mevzuatta kullanılan terimleri tercih etmeye çalıştık. Fakat yeri geldiğinde, uygulamada yaygın olan kullanımları vermeyi de faydalı gördük.

#### § 11 — TAŞINMAZ TELLÂLLARI (EMLÂKÇILAR)

##### I. GENEL OLARAK

Taşınmaz tellâllığı, en kısa anlatımıyla bir taşınmazın üzerinde aynî veya şahsî bir hakkın (satış, kiralama vb) kurulması amacıyla gerçekleştirilen aracılık faaliyetidir. Bugün, diğer tellâllık türleri ile karşılaştırıldığında, taşınmaz tellâllarının, tellâllığın en yaygın türünü oluşturdukları görülür. Her semtte, hatta mahallede onlarca emlakçı adı altında faaliyet gösteren yerlerin varlığı hemen her gün karşılaştığımız bir olgudur. Taşınmaz tellâllığının bu kadar yaygın bir meslek olmasının temelinde ise, en başta hızlı nüfus artışı ve son elli yıldır köylerden kente göç eden binlerce insanın barınma ihtiyacının konut arzında yarattığı anormal artış yatar<sup>840</sup>. Bu durumların, son elli yılda emlakçılığın yaygın bir iş hâline gelmesine neden olduğu söylenebilir. Böylece, yakın zamana kadar, her köşe başına herhangi bir standarda veya yasal hükme uymak zorunda olmaksızın emlakçı dükkânları açılmaya başlamıştır. Ne yazık ki, bu mesleği profesyonelce yürüten emlakçıların sayısının çok olmadığı da bir gerçektir. Bu konuda her ne kadar aşağıda incelenecek olan “Mecburî Standartlar Tebliği”<sup>841</sup> çıkarılmış olsa da tebliğ, sorunları çözmekte yeterli olmamaktadır. Bugün bir odaya dahi sahip olan, binlerce kişinin çalıştığı bu sektörle ilgili hukukî zemin, ne yazık ki yeterince oturtulamamıştır.

İsviçre Borçlar Kanunu’nun 418. maddesi kantonlara, tellâllığa ilişkin özel hükümler koyma yetkisi vermektedir. Kantonlar, değişik zamanlarda Federal Kanun’dan aldıkları yetkiyle konuyu

<sup>839</sup> Bkz. yuk. § 1, I, B.

<sup>840</sup> Bu konuda bkz. **Kurtoğlu**, agm, s. 460.

<sup>841</sup> RG, 8.7.2003, S. 25162. Bu Tebliğ’de 2004’te değişiklikler yapılmıştır. Bkz. RG, 29.4.2004, S. 25447.

düzene kavuşturmuştur<sup>842</sup>. Ayrıca, 19.1.1940 tarihli Federal Meclis Kararnamesi de taşınmaz tellâllığını düzen altına sokmuş ve özellikle arazi vurgunculuğu önlenmiştir<sup>843</sup>. Bunun dışında İsviçre’de, 1 Ocak 1994 tarihinde, taşınmaz tellâlları ile ilgili bir kanun yürürlüğe girmiştir (BGBB)<sup>844</sup>. Amerika’da ise, bu araçlar, “*Real Estate Agency*”<sup>845</sup> (taşınmaz acentesi) adı altında gelişmiş ve her federe devletin kanunlarına uygun şekilde düzenlenmiştir<sup>846</sup>.

Türk kanun koyucusu, yukarıda anılan hükmü -kantonal hukuka ilişkin olduğu için- Borçlar Kanunu’na almamış; fakat bu maddenin öngördüğü düzen, ihtiyaçlar gözetilerek doldurulmamıştır. Borçlar Kanunu’nun kabulünden beri, taşınmaz tellâllığı sözleşmesinin yazılı biçimde yapılacağı kuralından başka bir yenilik getirilmiş ve konu açıklığa kavuşturulmuş değildir. Bu boşluğun içtihat yoluyla gereği gibi doldurulduğunun söylenmesi de güçtür<sup>847</sup>. Bunun ötesinde kanunlarımızda, taşınmaz tellâlları ile ilgili olarak yukarıda belirtilen hüküm dışında yer alan tek hüküm, aşırı tellâllık ücretinin indirilmesine ilişkin Borçlar Kanunu’nun 409. maddesidir. Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenen ticaret işleri tellâllının yükümlülükleri ile ilgili hükümlerin birçoğu da emlakçılar için uygulanabilir nitelikte değildir. Daha önce ifade edildiği üzere<sup>848</sup>, özellikle bordro verme ile ilgili düzenlemeler, daha çok taşınır satımına aracılık eden tellâllar düşünülmüş ve sevk edilmiştir. Buna karşılık, Yargıtay’ın önüne tellâllıkla ilgili olarak gelen uyuşmazlıkların çoğunluğunu, emlakçılarla müvekkilleri arasındaki ücret uyuşmazlıkları oluşturmaktadır.

## II. KAVRAM ve TANIM

Bugün uygulamada «emlak komisyoncusu» kavramı ile ifade edilen taşınmaz tellâllığı ile ilgili olarak mevzuat düzeyinde birbirinden farklı terimler kullanılmaktadır. Örneğin, Borçlar Kanunu’nun 404. maddesinde ‘gayrimenkul tellâllığı’ kavramı kullanılırken, Mecburî Standartlar Tebliği’nin değişik maddelerinde ‘emlak komisyoncusu’ ifadesi tercih edilmiştir. Bu tercih, aynı konuda farklı terimlerin kullanılması dolayısıyla eleştirilebilir niteliktedir<sup>849</sup>. Zira komisyoncu ile

<sup>842</sup> Bunlara örnek olarak İsviçre’de 20.12.1856 tarihli Kanun’la Cenevre, 8.4.1897 tarihli Kanun’la Bâle, 4.11.1942 tarihli Kanun’la Zürih, 12.12.1938 ve 2.8.1941, 26.5.1941, 15.12.1942 tarihli Kanunlar’la Vaud Kantonları’nda düzenlemeler yapılmıştır. Bu konuda bkz. **Kurtoğlu**, agm, s. 461.

<sup>843</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Yasasever**, agm, s. 673; **Karayalçın**, Ticaret, s. 501; **Mimaroglu**, age, s. 499.

<sup>844</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Guhl**, age, s. 568.

<sup>845</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. [http://en.wikipedia.org/wiki/Real\\_estate\\_broker](http://en.wikipedia.org/wiki/Real_estate_broker) (7.8.2006).

<sup>846</sup> **Mimaroglu**, age, s. 499, dn. 11.

<sup>847</sup> Bu yöndeki tespit için bkz. **Kurtoğlu**, agm, s. 461. **Bilge**, İsviçre’de düzene bağlanmış taşınmaz tellâllığının ülkemizde hâlâ “*başı boş*” bir durumda bulunduğunu, bu konunun düzene bağlanmasının taşınmazlar üzerindeki vurgunculuğu önleyeceğini ifade etmiştir, age, s. 311-312.

<sup>848</sup> Bkz. yuk. § 8, I, B, 2.

<sup>849</sup> Zira, Yargıtay bile, kararlarında bu özensizliği sürdürmektedir. “*Davacı vekili, davalının ‘emlak komisyoncusu’ olup müvekkiline kiralık işyeri için aracılık yaptığını, teklif edilen yer için 1250 Dolar komisyon ödendiğini...*”. 11. HD, 12.12.2002, E. 2003/7436, K. 2004/1871 (Yayımlanmamış Karar); “*...Davacı vekili, emlak*

tellâl arasında hukukî nitelik açısından çok ciddî farklılıklar bulunmaktadır<sup>850</sup>. Biz, -Tebliğe ilişkin açıklamalarımız dışında- genel olarak ‘taşınmaz tellâllığı’ terimini tercih edeceğiz.

Daha önceki bölümlerde, uygulamada “*taşınmaz tellâlî*” teriminin yerine “*komisyoncu*” teriminin yerleştiği; oysa komisyoncu denilen kişinin kanun tarafından (dolaylı) temsil yetkisine sahip kılındığı, buna karşılık tellâlin kanun gereği böyle bir yetkiye sahip olmadığı belirtilmişti<sup>851</sup>. Bugün için emlakçı olarak adlandırılan kişiler, ticaret hayatında birer tellâl olarak faaliyette bulunmaktadır<sup>852</sup>.

Yukarıda belirtildiği gibi, mevzuatımızda taşınmaz tellâllığının tanımına ilişkin bir hüküm yer almamaktadır. O hâlde, genel düzenlemelerden hareket ederek taşınmaz tellâlî şöyle tanımlanabilir: “*Taşınmaz tellâlî, ücret karşılığında bir taşınmaz üzerinde aynî veya şahsî bir hakkın kurulması olanağını hazırlamak (ve buna fırsat göstermek) veya bu sözleşmelerin kurulmasına aracılık etmek üzere görevlendirilen bağımsız bir kişidir*”. Ticaret işleri tellâlî açısından baktığımızda da şu tanım gelmektedir: “*Tarafların hiçbirine devamlı bir şekilde bağlı olmaksızın, ücret karşılığında, taşınmaz üzerinde aynî veya şahsî bir hakkın kurulması konusunda ticarî iş niteliğindeki sözleşmelere aracılık eden ve bu işi meslek edinen kimsedir*”.

### III. TAŞINMAZ TELLÂLLIĞI SÖZLEŞMESİ

#### A - Ş e k i l i

Daha önce de belirtildiği üzere, tellâllık sözleşmesinin kurulması, kural olarak herhangi bir şekle bağlı değildir<sup>853</sup>. Bu kuralın önemli istisnalarından birisini taşınmaz tellâllığı sözleşmesi oluşturmaktadır (BK m. 404/II)<sup>854</sup>. Bu hüküm Borçlar Kanunu’nun ilk şeklinde bulunmayıp, Kanun’a 6763 sayılı Kanun’la eklenmiştir.

Hükme ve gerekçesine bakıldığında getirilen düzenlemenin, tereddütsüz bir geçerlilik şekli olduğu görülmektedir<sup>855</sup>. Bu yüzden, hüküm, öğretide şekil açısından ticaret hukukunun serbestliği ile bağdaşmadığı gerekçeyle eleştirilmiştir<sup>856</sup>.

---

*komisyoncusu* olan müvekkilinin aracılık yaptığı daireyi beğenip satın almasına rağmen...”. 11. HD, 3.11.1999, E. 2001/2248, K. 2001/2613 (Yayımlanmamış Karar).

<sup>850</sup> Bkz. yuk. § 2, V.

<sup>851</sup> Bkz. yuk. § 2, IV.

<sup>852</sup> Bkz. yuk. § 1, I, A, 2.

<sup>853</sup> § 3, I, B.

<sup>854</sup> Bu konudaki diğer istisna için bkz. § 13, III, A.

<sup>855</sup> Bu yönde bkz. **Doğanay**, agm, s. 247.

<sup>856</sup> Bu konudaki tartışmalar için bkz. **Çernis**, Volf: “Ticaret Kanununda Şekilcilik”, I. Banka ve Ticaret Hukuku Haftası, Ankara 1959, s. 33; **Arık**, Kemâl Fikret: “Türk Ticaret Kanunu Karşısında Medenî Hukuk Bakımından Bazı Mülâhazalar” I. Banka ve Ticaret Hukuku Haftası, Ankara 1959, s. 344; 350.

**Akyazan**’a göre, bu hüküm eski hâliyle ne kadar sakıncalıysa, ispat koşulu olmayıp geçerlilik şekli olması da o kadar sakıncalıdır. O’na göre, bu sefer de uygulamada tarafların ikrar etmekte oldukları sözlü bir tellâllık sözleşmesi dahi geçersiz sayılmaya başlanmış ve tellâl bu yüzden ücret hakkından mahrum kalmıştır. Bu ise adalet ve nesafet duyguları ile bağdaşmamaktadır. Yazar, daha da ileri giderek taşınmazın alıcı ve satıcının kabul ve ikrar etmesi durumunda salt bu hükme dayanılarak, yazılı şekilde yapılmadığından bahisle tellâlin ücretten yoksun bırakılmaması

Bu bir geçerlilik şekli olduğuna göre, öngörülen şekle uyulmadan yapılacak bir taşınmaz tellâllığı sözleşmesi, Borçlar Kanunu'nun 11. maddesinin II. fıkrası gereğince geçersiz olacaktır<sup>857</sup>. Ayrıca, bu durumun hâkim tarafından kendiliğinden gözetilmesi gerekir<sup>858</sup>. Yargıtay kararına konu olan bir olayda, taraflar arasında yazılı bir taşınmaz tellâllığı sözleşmesi yapılmadığından, emlakçının tellâllık ücretini talebe hakkı olmadığı; ancak tellâlin tacir olması dolayısıyla, ticarî işletmesi ile ilgili bir hizmet ifa eden (TTK m. 22) tacir tellâlin -tüm tellâllık ücretine değil- uygun bir ücrete hak kazanacağı ifade edilmiştir<sup>859</sup>.

gerektiğini; bu hükmün gerekçesine bakıldığında, bunun eklenmesinin nedeninin taşınmaz tellâllığı sözleşmesine sağlık ve geçerlilik vermekten ziyade, tanık vb ile olmayan bir tellâllık sözleşmesinin iddia ve ispatını önlemektir. O, bu hükmü dozun aşıldığını iddia etmektedir. Hâkim ahlâka, adaba, emredici kurallara ve kamu düzenine aykırı olmadığı sürece, kanun hükümleriyle hak ve nesafet gibi yüce hukuk kurallarını bağdaştırmak zorundadır. Kanunun hükmüne aksine anlam vermek, hâkimi isabetli ve âdil sonuçlara ulaştırmaz. Bkz. Batider 1972, s. 451.

**Doğanay** ise, bu hükmün hukuk siyaseti bakımından aşırı ve sert olmasının ayrı, bunun geçerlilik şekli olduğunun kesinliğinin ayrı bir durum olduğunu belirtmektedir. Bkz. age, s. 563.

Aslında, Kanun âdeta ileriye görmüşçesine davranmıştır. Çünkü bugün emlakçılık o kadar yaygınlaşmıştır ki, gerekçenin bahsettiği sorunlar had safhaya ulaşmıştır. Daha kısa süre önceye kadar bir odaya dahi sahip olmayan emlakçılar, bazen haksız istemlerle, özellikle konut sıkıntısı yüzünden mağdur olan müvekkillerden, aracılık yaptıklarını iddia ederek tellâllık ücreti talep etmekte ve kendi meslekleri hakkında olumsuz bir imajın yaratılmasına neden olmaktadır. Bu konuda Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yukarıda anılan Tebliği çıkarmış olmakla birlikte, sorunlar çözülememiştir. Şu an, BK m. 404/II, bazı taşınmaz tellâllarının kötüniyetli davranışlarını önlemede kullanılacak önemli bir hukuksal silahtır. O yüzden, bu düzenlemenin yerinde olduğunu düşünüyoruz. Nitekim TBKT m. 525/III de bu hükmü aynen korumuştur. Kanun bir tercih yapmak durumunda kalmıştır. İyiniyetli tellâlların korunmaya değer hakları mı, yoksa kötüniyetli olarak hareket eden tellâllara karşı korunması gereken müvekkiller mi? Burada daha çok müvekkilin haklarını koruma yolu seçilmiştir. Bu hüküm yüzünden, şekil koşulunu bilmeyen iyiniyetli tellâlların da zarar görebileceği bir gerçektir. Nitekim **Tandoğan** da, taşınmaz tellâllığı sözleşmesinin yazılı şekle tâbi kılınmasının isabetli olduğunu, bu hükmün amacının bazı tellâlların kötü hareketlerini ve iş sahiplerinin yersiz ve nedensiz davalarla uğraştırılmasının önlenmesini amaçladığını belirtmiştir. Bu hükmün geçerlilik şekli öngörmesi her ne kadar eleştirilse de, iş sahibini düşünmeye sevk etmek bakımından da yerindedir. Bkz. **Tandoğan**, Haluk: “Yürürlüğe Girişinin Ellinci Yılında Türk Borçlar Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, Batider 1976, C. VIII, S. 4, s. 56.

<sup>857</sup> “Borçlar Kanununun 404. maddesine 6763 sayılı Kanun ile eklenen son fıkrasına göre, taşınmaz mal tellâllığı akdi yazılı şekilde yapılmış olmadıkça muteber olmaz. Bu hükmün Borçlar Kanununun 404. maddesine eklenmesini gerektiren sebep göz önünde tutulursa, hükmün buyurcu nitelikte olduğu ve akdin tarafları için yazılı şeklin geçerlilik şartı olarak kabul edildiği görülür”. HGK, 10.7.1971, E. 1968/T-805, K. 451 (RKD 1971/III/1, s. 47 vd; aynı Karar için ayrıca bkz. **Ermən/Elbir/Tuncer**, age, s. 221-223; **İpekçi**, agş, s. 769, No: 3; **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 168; **Moroğlu**, age, s. 117; **Çevik**, agş, s. 275); aynı yönde bkz. 3. HD, 30.5.1966, E. 442, K. 3481 (**Olgaç**, age, s. 196, No: 3C); 19. HD, 5.5.1992, E. 913, K. 1863, (**Uygur**, C.VIII, s. 8982-8983, [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/19hd-1992-913.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/19hd-1992-913.htm); 13. HD, 1.10.1991, E. 5835, K. 8712 (**Uygur**, C.VIII, s. 8983); 13. HD, 21.1.2003, E. 2002/12228, K. 2003/459, [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2002-12228.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2002-12228.htm); 13. HD, 18. 10. 2004, E. 2004/6164, K.2004/14877 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2004-6164.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2004-6164.htm)); 13.HD,3.4.1995,E.1995/2689, K.1995/3215 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd19952689.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd19952689.htm)); 11. HD, 6.2.1979, E.1978/5877, K.1979/495 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1978-5877.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1978-5877.htm)); 13.HD, 25.3.1996,E.1996/2567, K.1996/2821, ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1996-2567.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1996-2567.htm)); 13. HD, 4.4.2002, E. 2002/2139, K. 2002/3634 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2002-2139.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2002-2139.htm)); 13. HD, 3.4.2003, E. 2002/15360, K.2003/3980, ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2002-3634.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2002-3634.htm)); 13. HD, 31.10.1996, E. 1996/8554, K.1996/9410, ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1996-8554.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1996-8554.htm)); 13. HD, 20.1.1992, E.1991/4859, K.1992/445, ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1991-4859.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1991-4859.htm)); 13. HD, 21.2.1985, E. 643, K. 1135 (**Uygur**, C.VIII, s. 8981); 11. HD, 15.5.2001, E. 2001/10400, K. 2002/2679 (Yayımlanmamış Karar).

<sup>858</sup> 3. HD, 12.5.1960, E. 2883, K. 2944 (**Olgaç**, age, s. 194, No: 2); TD, 12.5.1958, E. 2883, K. 2944 (**Olgaç**, age, s. 198, No: 8); 3. HD, 2.6.1961, E. 4503, K. 3586, (**Olgaç**, age, s. 194, No: 3).

<sup>859</sup> “...Ancak, BK.nun 404/son maddesi hükmüne göre, her türlü taşınmaz tellallığı sözleşmesinin yazılı olmasının geçerlilik koşulu olduğu yolundaki buyurucu kurala uygun olarak taraflar arasında bu nitelikte bir yazılı sözleşme bulunmadığı için davalı emlak komisyoncusu bu sözleşme çerçevesinde ücret talebinde bulunamaz ise de, tarafların tacir olmasına ve toplanan kanıtlarla davalının davacı tarafa kiralık işyeri bulunmasında hizmet ifa etmiş olduğunun sabit olmasına göre TTK.nun 22.maddesindeki karşı tarafın ticari işletmesi ile ilgili bir iş veya hizmet

Tellâllık sözleşmesinin geçersiz olması, ona dayanılarak kararlaştırılan fer'î bir borcu, örneğin cezaî koşulu da geçersiz kılar<sup>860</sup>. Öğretide savunulan<sup>861</sup> ve Yargıtay kararlarına<sup>862</sup> da yansıyan bir görüşe göre, sözleşme geçerli olarak kurulmadığında, vaat edilen tellâllık ücreti *fer'i bir borç* olan cezaî koşul olduğu için istenemez.. Bu görüşe katılmak mümkün değildir. Çünkü tellâllık ilişkisinde, tellâl müvekkili için uygun bir taraf bulduğu ve müvekkil de onunla geçerli olarak bir sözleşme kurduğu anda ücrete hak kazanır. Müvekkilin ücret ödeme borcu cezaî koşul olmayıp, aslî edim borcudur<sup>863</sup>. Bu olasılıkta, komisyonun istenememesi, tellâllık sözleşmesinin geçerli olmamasından ileri gelir. Geçerli olmayan bir tellâllık sözleşmesinden dolayı -kural olarak- ücret alacağı doğmaz<sup>864</sup>.

Buna karşılık Yargıtay bir kararında, taraflar arasında yazılı bir taşınmaz tellâllığı sözleşmesi yapılmasa bile, tellâlin fiilen görevini ifa etmiş olması durumunda, kendisine bunun karşılığında verilen bononun iptalinin istenmesinin dürüstlük kuralları ile bağdaşmayacağına hükmetmiştir<sup>865</sup>. Yine aynı Mahkeme, değişik kararlarında, şekil eksikliğinin edimler yerine

---

*görmüş olan davalının uygun bir ücret isteyebileceği hükmü gözetilerek davalının hak kazandığı, uygun bir ücret miktarı belirlendikten sonra davanın kısmen kabulüne karar verilmek gerekirken, Yasa'nın anılan açık buyurucu hükmüne aykırı düşen meslek odası cevabına üstünlük tanınarak davalının tüm tellâllık ücretine hak kazandığı sonucuna varılması doğru görülmemiştir” (11. HD, 24.12.1999, E. 2000/4982, K. 2000/5792 (Yayımlanmamış Karar).*

<sup>860</sup> TD, 27.2.1960, E.1960/559, K. 646 (**Olgaç**, age, s. 195, No: 3); TD, 16.5.1961, E. 13695, K. 1961/1067 (Batider C. II, S. 1, s. 111; aynı karar için bkz. AnBD 1961, S. 4, s. 75-76; **Olgaç**, age, s. 208, No: 2D; **Moroğlu**, age, s. 119; **Çevik**, agş, s. 277); HGK, 3.2.1993 E. 1992/3-713, K. 1993/23 (**Uygur**, C.VIII, s. 8979-8990, [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/hgk-1992-3-713.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/hgk-1992-3-713.htm)); 13. HD, 24.9.2001, E. 2001/6302, K. 2001/8247 (YKD 2001, C. 27, S. 12, s. 1844-1845; aynı karar için bkz. **Eriş**, agş, s. 126-1257, No: 17; **Kaçak**, age, s. 890-891; **Uygur**, C. VIII, s. 8982, [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2001-6302.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2001-6302.htm); HGK, 10.11.1993, E. 1993/13-125, K. 711 (**Saka**, age, s. 364, dn. 44).

<sup>861</sup> **Doğanay**, agş, s. 562.

<sup>862</sup> TD, 24.9.1965, E. 1965/679, K. 1965/2602 (**Doğanay**, agş, s. 562-563, dn. 36.). Aynı yönde bkz. HGK, 3.4.2002, E. 2002/13-233, K. 2002/257 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/hgk-2002-13-233.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/hgk-2002-13-233.htm)); 13. HD, 29.5.1995, E. 1995/2971, K.1995/5228 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1995-2971.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1995-2971.htm)); 13. HD, 22.11.2004, E. 2004/15671, K.2004/16821 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2004-15671.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2004-15671.htm)); 13. HD, E. 2002/1151, K. 2002/3096 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2002-1151.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2002-1151.htm)).

<sup>863</sup> Bkz. yuk. § 8, II, A, 1, a.

<sup>864</sup> Ancak, bu konuda aşırı şekilci olmak adalete aykırı sonuçlar doğurabilir. Özellikle, geçersizliğin meydana gelmesinde kusuru olmayan tarafa bunun ileri sürülmesi, duruma göre dürüstlük kuralları ile bağdaşmayabilir.

<sup>865</sup> 11. HD, 1.3.1983, E. 1217, K. 1114, (**Uygur**, C.VIII, s. 8996). Bu olayda da temel ilişkisi taşınmaz tellâllığı olan bir bono ile ilgili uyumsuzluk vardır. “...BK’ nın 404/son fıkrası hükmü uyarınca taşınmaz tellâllığı sözleşmesi yazılı olarak yapılmadıkça geçerli olamaz. Geçersiz bir sözleşmeye dayanılarak hak iddia edilmesi mümkün değildir. Ancak, buna rağmen sözleşme ifa edilmişse, tellâlin temel alacağını isteyebileceği de uygulamada kabul edilmiştir” 11. HD, 22.5.1992, E. 2633, K. 7084, (**Uygur**, C.VIII, s. 8996-997); 13. HD, 30.10.1995, E. 1995/8582, K. 1995/9381 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1995-8582.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1995-8582.htm)). Bu konuda ayrıca bkz. **Uyar**, Talih: “Yargıtay Kararlarında ‘Dürüstlük (Objektif İyiniyet)’ Kuralı (MK 2/I) ve ‘Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı’ (MK 2/I)”, Seyfullah Edis’e Armağan, İzmir 2000, s. 443. Yazara göre, tarafların şekle aykırı olarak yaptıkları işlemde doğan borçların bilerek ve istenerek yerine getirilmesi veya şekil eksikliğini hile veya kusuru ile sebebiyet veren kimse ileri sürmüştü, bu dinlenmez. Bu konudaki Yargıtay kararları için bkz. s. 444 vd. Bu yönde bkz. **Kurtoğlu**, agm, s. 471, 475. Buna benzer şekilde, Yargıtay’ın taşınmaz devrinde şekil eksikliğini ileri sürmenin dürüstlük kuralları ile bağdaşmayacağı yönündeki 30.9.1988 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararı’nda (E. 1987/2, K. 1988/2) da aynı sonuca ulaşılmıştır.

getirildikten sonra ileri sürülmesinin de dürüstlük kurallarıyla bağdaşmayacağına hükmetmiştir<sup>866</sup>.

Öğreti ve uygulamadaki baskın görüş, taşınmaz tellâllığı sözleşmesinde her iki tarafın da imzasının bulunması gerektiği<sup>867</sup>; aksi hâlde sözleşmenin geçerli olarak kurulmuş sayılamayacağı yönündedir<sup>868</sup>. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun kararına konu olan bir olayda, bir anonim şirket, taşınmaz tellâline hitaben, altı imzalı bir mektup yazmış ve tellâldan, taşınmazlarının satımı konusunda aracılık yapmasını istemiş; eğer taşınmaz on gün içerisinde istenilen bankaya satılırsa, % 2 ücret ödemeyi vaat etmiştir. Tellâl, bu yazıya uzunca bir süre cevap vermemiş; müvekkil iki ay sonra taşınmazını kendi olanakları ile o bankaya satmış, tellâlsa bu satışın kendisinin aracılığı ile yapıldığını iddia ederek ücret istemiştir. Davalı şirket, tellâl aracılığı ile bu satışın gerçekleşmediğini; kaldı ki on günlük sürenin de geçirildiğini ileri sürerek, davanın reddini istemiştir. İlk derece mahkemesi, davacı tarafın dinlettiği tanıkların beyanlarına dayanarak, satış sözleşmesinin davacı tellâllın aracılığı ile kurulduğunu kabul etmiş ve Borçlar Kanunu’nun 13, 404/II ve 405. maddelerine dayanarak, davalı şirketin tellâllık ücreti ödemesine karar vermiştir. Kararın temyizi üzerine, Yargıtay Ticaret Dairesi, tellâllık sözleşmesinde davacı tellâllın imzasının bulunmadığını, Borçlar Kanunu’nun 13. maddesi gereğince, söz konusu belgede borç üstlenen her iki tarafın imzasının yer almamasından dolayı, tek imzalı böyle bir belgenin geçersiz olduğunu ve ayrıca tellâllın on günlük süreyi aştığını belirterek hükmü bozmuştur. İlk derece mahkemesi, kararında direnince olay Hukuk Genel Kurulu’na gitmiştir. Kurul’da ilk derece mahkemesinin kararının doğru olduğu yönündeki azınlık görüşü şunları savunmuştur: Davalı şirketin, davacı tellâla hitaben yazdığı imzalı mektup, Borçlar Kanunu’nun aradığı yazılı şekil koşulunu karşılamaktadır. Tellâllın, bu mektubu aldıktan sonra, aracılık yapmayı kabul ettiğini ayrıca bildirmesine gerek yoktur. Çünkü Borçlar Kanunu’nun 13. maddesinin II. fıkrasına göre, aksi kanunda yazılı olmadıkça, altı imzalı bir mektup, yazılı şekil

<sup>866</sup> Bkz. TD, 3.3.1972, E. 1971/5927, K. 1972/1045 (Erman/Elbir/Tuncer, age, s. 230; aynı Karar için bkz. Saka, age, s. 363, dn. 43); HGK, 4.12.1974, E.1974/T-1584, K. 1308 (Doğanay, agş, s. 562, dn. 35).

<sup>867</sup> Kurtoğlu, bu sözleşmenin tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğunu savunduğu için, doğal olarak her iki tarafın da imzasının bulunması gerektiğini belirtmektedir, agm, s. 471.

<sup>868</sup> Bkz. Doğanay, agş, s. 248. Bu yöndeki kararlar için bkz. TD, 24.9.1965, E. 1965/679, K. 1965/2602 (Doğanay, agm, s. 253, dn. 7; İpekçi, agş, s. 771, No: 10 Olgaç, age, s. 196, No: 3; Akyazan, age, s. 138, No: 269); 11. HD, 15.3.1982, E. 1158, K. 1064 (Doğanay agş, s. 560, dn. 30); 11.HD, 6.2.1979, E. 1978/5877, K. 1979/495 (Doğanay, agş, s. 560, dn. 29). “Taşınmaz satışıma aracılık eden tellâl iki tarafın imzasını taşıyan yazılı bir sözleşmeye dayanmadıkça satıcının tek taraflı olarak verdiği belgeye dayanarak ücret isteyemez”; TD. 29.3.1969, E. 1966/2982, K. 802 (İpekçi, agş, s. 771, No: 15; Moroğlu, age, s. 118; Akyazan, age, s. 139, No: 272; Çevik, agş, s. 278); HGK, 22.5.1974, E. 1970/741, K. 1974/57 (YKD 1975, C. 1, S. 8, s. 7-8; aynı karar için bkz. Karahasan, agş, s. 1124-1125, No: a; Uygur, C. VIII, s. 8981, [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/hgk-1974-741.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/hgk-1974-741.htm)); HGK, 10.7.1971, E. 1968/T-805, K. 451 (RKD 1971/II/1, s. 47 vd; Erman/Elbir/Tuncer, age, s. 221-223; İpekçi, agş, s. 769, No: 3; Dalamanlı/Kazancı/Kazancı, agş, s. 168; Moroğlu, age, s. 117; Çevik, agş, s. 275); 13. HD, 15.3.2005, E.2004/15586, K. 2005/4066 [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2004-15586.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-2004-15586.htm); 13.HD, 5.12.1994, E. 1994/8195, K.1994/10841, [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1994-8195.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/13hd-1994-8195.htm); 11.HD, 15.3.1982, E. 1158, K. 1064 (Uygur, C.VIII, s. 8984). Ayrıca bkz. Gülersen, Ahmet Kemâl: “Yazılı Biçimde Yapılan Hukukî İşlem ve Tasarruflarda İmzanın Önemi”, AnkBD 1979, S. 1, s. 53 vd.

yerine geçer. Taşınmaz tellâllığı sözleşmesinde, her iki taraf değil, sadece taşınmazın sahibi borç altına girmektedir; tellâllar için bir yükümlülük söz konusu değildir. Ayrıca, sözleşmenin aslında davacı tellâlin aracılığı ile kurulduğu, tanık beyanları ile de sabit olmuştur. Tapu devrinin geç verilmesi yüzünden on günlük sürenin aşılması, tellâlin ücrete hak kazanamaması sonucunu doğurmaz. *Doğanay*'a göre, şirketin tellâla hitaben yazdığı mektup tamamen bir icap niteliğindedir. Bununla tellâla aracılık konusunda bir teklifte bulunulmuştur. Taşınmaz tellâllığı sözleşmesinin geçerli olarak kurulmuş sayılabilmesi için, tellâlin icaba uygun olarak, yazılı bir şekilde yanıt vermesi gerekirdi. Ayrıca, geçerlilik şekline tâbi olan bir sözleşme, kesin delillerle de -tanık, yemin, ikrar vs.- ispat edilemez. Borçlar Kanunu'nun 13. maddesinin I. fıkrasına göre, yazılı olarak yapılması gereken sözleşmelerde, borç altına girenlerin imzasının bulunması gerekir. Somut olayda ise, bu koşul gerçekleşmemiştir. Kanunun öngördüğü şekilde, her iki tarafın karşılıklı irade beyanlarının birleştiğini gösteren bir tellâllık sözleşmesi var olmadıkça, şirketin davacıya yazdığı ve sadece kendisinin imzasını taşıyan icap niteliğindeki mektupta vaat edilen ücretin dayandırıldığı asıl sözleşme geçersizdir. Bu durum, o sözleşmenin fer'isi niteliğindeki ücreti de geçersiz kılar<sup>869</sup>. İlk derece mahkemesinin Kararı, bu görüşlere de dayanılarak açıklanan gerekçelerle bozulmuştur<sup>870</sup>.

Yukarıda söz edilen somut olayda, Hukuk Genel Kurulu'nda karşı görüşte olan azınlığın ifade ettiği ve kanaatimizce olayın çözümüne ışık tutacak bazı noktalar hiç değerlendirilmemiştir. Örneğin, *Doğanay* ve Kurul, ısrarla Borçlar Kanunu'nun 13. maddesinin I. fıkrasını hükme dayanak yaparken, karşı görüşün ileri sürdüğü II. fıkra hükmü tartışma dışı bırakılmıştır.

*Doğanay*'ın isabetle ifade ettiği gibi, şirketin tellâla gönderdiği imzalı mektup, bir icap niteliğindedir. Müvekkil bu mektup ile taşınmaz tellâlinin kendisine aracılık yapmasını istemiştir. Yine Yazar'ın haklı olarak belirttiği gibi, bir sözleşme kendilerine taraf denilen iki veya daha çok kişinin hukukî bir sonuç meydana getirmeye yönelik irade açıklamalarının birleşmesiyle oluşur. Ancak, O'na göre, burada bir sözleşme kurulmamış; icapçı icapta bulunmasıyla kalmıştır<sup>871</sup>.

Kanaatimizce, sorunun çözümü iki aşamalıdır. Birincisi, sözleşmenin kurulup kurulmaması; ikincisi ise yazılı şekil koşuludur. Belirtmek gerekir ki, Hukuk Genel Kurulu, sözleşmenin kurulmuş sayılıp sayılmaması noktasında, Borçlar Kanunu'nun 387. maddesindeki, vekâlet sözleşmesinin zımnî kabulle kurulmasına ilişkin hükmü değerlendirmeyerek, eksik inceleme yapmıştır. Bu hükme göre, "*vekilin tevdi edilen işi idare hususunda resmî bir sıfatı varsa veya işin icrası mesleğinin icabından ise vekâlet, vekil tarafından derhal reddedilmedikçe kabul edilmiş sayılır*". Daha önce ifade edildiği gibi, Borçlar Kanunu'nun bu hükmü, tellâllığı meslek

<sup>869</sup> *Doğanay*, agm, s. 248 vd.

<sup>870</sup> Karar metni için bkz. *Doğanay*, agm, s. 225-256, dn. 10.

<sup>871</sup> agm, s. 252 vd.



olarak yürütenler için de uygulanabilir (BK m. 404/III)<sup>872</sup>. Bu hükmün uygulanması için vekilin ya resmî bir sıfatı bulunacak veya bu iş mesleğinin gereği olacaktır. İkincisi de vekâlet sözleşmesi olaydaki gibi hazır olmayanlar arasında kurulacaktır<sup>873</sup>. Olayda, tellâlin bu işi mesleğinin gereği olarak devamlı bir şekilde yapması olasıdır. Çünkü olaydan anlaşıldığı kadarıyla, tellâl tacir konumundadır. O hâlde, şirketin gönderdiği, icap niteliğindeki mektubu, tellâl makul bir süre içerisinde reddetmediği sürece, tellâllık sözleşmesi zımnen kurulmuş demektir. Çünkü bu hüküm, Borçlar Kanunu'nun 6. maddesinin özel bir uygulama hâlidir. Böylece, *Doğanay*'ın aksine, her sözleşmenin açık icap ve kabul iradesiyle kurulması zorunlu değildir. Kural olarak kimse, kendisine yöneltilen bir icabı reddetmekle yükümlü değilse de, olaydaki gibi, kanun susma olgusuna zımnî kabul sonucu bağlamış olabilir. O hâlde, olayımızda kurulmuş bir taşınmaz tellâllığı sözleşmesinden söz edebiliriz.

Tartışılması gereken ikinci nokta, kurulduğunu düşündüğümüz sözleşmenin şekil açısından geçerli olup olmadığıdır. Bu konuda bize yol gösterecek hüküm ise, Hukuk Genel Kurulu'nun hiç tartışmadığı, Borçlar Kanunu'nun 13. maddesinin II. fıkrasıdır. Maddede, aksi kanunda yazılı olmadıkça, altı imzalı bir mektubun yazılı şekil yerine geçeceğini düzenlemektedir. Bu hükmün yerindeliği tartışılabilir; ama anılan hüküm Kanun'da yer alırken, onu yok saymak mümkün değildir. Şirket, altı imzalı bir mektup gönderdiğine; icap niteliğindeki bu irade açıklamasına tellâl makul bir süre içinde olumsuz yanıt vermediğine göre, kurulmuş olan bu tellâllık sözleşmesi, Borçlar Kanunu'nun 13. maddesinin II. fıkrası gereğince *yazılı şekilde* yapılmış sayılır. Böylece, Borçlar Kanunu'nun 6, 13/II, 387. maddeleri bir arada değerlendirildiğinde, olayda geçerli bir taşınmaz tellâllığı sözleşmesinin kurulduğu görülür.

Son aşamada tartışılması gereken nokta, taşınmaz satışının gerçekten tellâl aracılığı ile yapıp yapılmadığının tespitidir. *Doğanay*, -yukarıda belirtildiği gibi- yazılı şekle tâbi bir sözleşmenin varlığının kesin delillerle ispat edilemeyeceğini -haklı olarak- ifade etmekte; ancak tanık beyanlarına dayanılarak tellâlin satışta aracılık ettiğinin saptanmasına karşı çıkmaktaydı. Ancak, burada iki noktanın birbirinden ayırt edilmesi gerekir. Yazılı şekle tâbi olan taşınmaz tellâllığı sözleşmesinin varlığının kesin delille dahi ispat edilememesi ayrı; satışın tellâlin aracılığı ile gerçekleştiğinin, başka bir deyişle nedensellik bağının ispatı ayrı bir sorundur. Daha önce ifade edildiği gibi, tellâlin faaliyeti ile esas sözleşmenin kurulması arasındaki nedensellik bağının ispatı herhangi bir şekle tâbi değildir<sup>874</sup>. Zira, bu bir hukukî işlem değil; maddî fiildir. Maddî fiillerin özellikle senetle ispat edilmesi zaten mümkün değildir. Somut olayda da bu olgu,

---

<sup>872</sup> Bkz. yuk. § 2, VII.

<sup>873</sup> Bkz. **Becker** (Çev. Dura, Suat), agş, s. 690; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 570; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 360-361; **Aral**, age, s. 411. Karş. **Başpınar**, age, s. 77.

<sup>874</sup> Bkz. yuk. § 8, II, A, 1, ddd.



tanık beyanları ile ispat edilmiştir. O hâlde, açıklanan bu nedenlerle, Hukuk Genel Kurulu’nun değil, azınlık görüşüne katılmaktayız.

Yukarıdaki olayı farklı bir şekle dönüştürürsek, taşınmaz tellâllığı sözleşmesinde, sözleşmenin her iki tarafça da imzalanmasının gerekip gerekmediğini açığa çıkarabiliriz. Örneğin, müvekkil mektup göndermeyip, doğrudan tellâlin bürosuna gelseydi; ama tellâllık sözleşmesinde yalnızca kendisinin imzası bulunsaydı, *-Yargıtay’ın yerleşik içtihatları gereği-* bu sözleşmeyi geçersiz mi sayacaktık? Borçlar Kanunu’nun 13. maddesinin I. fıkrasında, yazılı şekilde yapılması gereken sözleşmelerde, “*borç altına girecek*” kişilerin imzasının bulunması gerektiği belirtilmiştir. Öğretide *Oğuzman/Öz*, iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde her iki tarafın da imzasının bulunacağını; bu açıdan tam veya eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler arasında bir fark olmadığını savunmaktadır<sup>875</sup>. Yazılı olarak yapılması gereken sözleşmelerde, her iki tarafın imzasının bulunması gereğinin tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde mutlak olarak aranması gerekir. Zira bu olasılıkta her iki taraf da aslî edim borcu altına girmektedir. Bu kuralın, eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler için de geçerli olduğunu kabul etmekle birlikte; bu tür sözleşmelerden olduğunu ifade ettiğimiz tellâllık sözleşmesinde sadece bir taraf aslî edim borcu altına girdiğinden, her iki tarafın imzasının bulunması koşulunun katı bir şekilde aranması, amacı aşar nitelikte ve adalet duygusuna aykırı olabilir<sup>876</sup>. Bu yüzden, eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, -somut olay ve dürüstlük kuralları da dikkate alınarak- özellikle borç altına girenin sözleşmeyi imzalaması yeterli sayılmalı; bu konuda katı davranılmamalıdır. Taşınmaz tellâllığı sözleşmesinin yazılı şekle tâbi kılınmasındaki amaç, -gerekçeye baktığımızda- özellikle müvekkili korumaktır. Taraflar, aralarında anlaşmaya varmışsa, sadece tellâlin imzasının bulunmaması, sözleşmenin geçersiz kılınması için yeterli olmamalıdır. Çünkü bu olasılıkta müvekkilin menfaatleri korunmamış; tam tersine onun aleyhine bir durum ortaya çıkmıştır. Oysa örneğin, yukarıdaki Hukuk Genel Kurulu Kararı’nda, azınlık görüşünün savunduğu, taşınmaz tellâllığı sözleşmesinde, her iki tarafın değil, sadece taşınmaz sahibinin borç altına girdiği; tellâllar için bir yükümlülüğün söz konusu olmadığı görüşüne hiç değinilmemiştir. Bu yaklaşım, -isabetli bir şekilde- dolaylı da olsa, tellâllığın eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme olduğunun benimsendiğini göstermektedir.

Taşınmazların devri için her ne kadar, Borçlar Kanunu’nun 213, Türk Medenî Kanunu’nun 706 ve Tapu Kanunu’nun 26. maddeleri gereğince, sözleşmenin resmî şekilde yapılması kanunî

---

<sup>875</sup> age, s. 117, dn. 357.

<sup>876</sup> Bu bakımdan, taşınmaz tellâllığı sözleşmesinde özellikle borç altına giren müvekkilin imzasının bulunup bulunmadığının saptanması daha önemlidir. Yargıtay’ın, sırf taşınmaz tellâlinin imzasının bulunmaması yüzünden sözleşmeyi batıl sayan yerleşik içtihadının katı bir lâfzi yoruma dayandığını düşünüyoruz. Bu görüşümüzü destekleyen nokta ise BK m. 404/II’nin getiriliş gerekçesidir. Eğer sözleşmede sadece tellâlin imzası varsa; fakat müvekkilin imzası yoksa kuşkusuz bu sözleşme geçersizdir.

zorunluluksa da, taşınmaz tellâllığı sözleşmesinin yazılı şekilde yapılmasının zorunlu olmasından kasıt, resmî şekil değildir; çünkü tellâllık sözleşmesi ile taşınmaz devredilmez. Taşınmazın satışı için tellâl sadece aracılık yapmakla görevlendirilir. Bu yüzden burada sözleşmenin adi yazılı şekilde yapılması dahi yeterlidir<sup>877</sup>. Ancak, tarafların bu sözleşmeyi noterde resmî şekilde yapmalarına da bir engel yoktur.

*Doğanay*, taşınmaz tellâllarının Borçlar Kanunu hükümlerine tâbi tutulmaları ve bu tür tellâllar hakkında münhasıran Borçlar Kanunu hükümlerinin uygulanmasının zorunlu olmasından dolayı, şekil zorunluluğunun, bu işle uğraşan ticaret işleri tellâlları için uygulanamayacağı görüşündedir<sup>878</sup>. Bu görüşe katılmamaktayız. Birinci olarak, Türk Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu, tellâllık hükümlerini sevk ederken benzer noktalardan yola çıktığından hükümler birbirini tamamlar niteliktedir. İkincisi, bu hükmün getiriliş nedenine bakılıp amaçsal yorum yapıldığında *Doğanay*'ın bu görüşünün lâfzi yoruma dayandığı görülecektir. Son olarak, tellâlin Türk Ticaret Kanunu veya Borçlar Kanunu'na tâbi olması, aracılığını yaptığı işlemin niteliğine ve bu işi meslek olarak yapıp yapmamasına bağlıdır. İkinci unsur ihmal edilebilir niteliktedir; çünkü genelde adi işler tellâllı da bu işi devamlı olarak ve meslek şeklinde yapar. O hâlde geriye işin adi veya ticarî olması kalmaktadır. Örneğin taşınmaz tellâlı (A), iki tüzel kişi tacir arasındaki taşınmaz alım-satımına aracılık ettiğinde Türk Ticaret Kanunu'na tâbi olacağından bu görüşe göre şekil koşulu gerekmeyecek; aksine aynı tellâl iki memur arasındaki alım satıma aracılık ettiğinde Borçlar Kanunu'nun 404. maddesinin III. fıkrası gereğince tellâllık sözleşmesi yazılı şekilde yapılmadıkça geçerli olmayacaktır! Taşınmaz tellâlinin, adi bir işe aracılık etmesi durumunda bu sözleşmenin yazılı olacağını; buna karşılık aynı tellâlin ticarî bir işe aracılık etmesi durumunda şekil koşulunun ortadan kalkacağını savunmak, hükmün *ratio legis* ile bağdaşmamaktadır. Bu yüzden, kanaatimizce, sadece Borçlar Kanunu değil; hem Borçlar Kanunu, hem Türk Ticaret Kanunu'nun tellâllıkla ilgili hükümleri, niteliğine uygun düştüğü ölçüde, *çift yönlü olarak* uygulanmalı ve birbirlerindeki boşlukları doldurmalıdırlar. Öğretide birçok yazar da bu görüştedir<sup>879</sup>. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da görüşünü bu yönde açıklamıştır<sup>880</sup>.

<sup>877</sup> "...Türk Ticaret Kanununun mer'iyet ve tatbik şekli hakkındaki 6763 sayılı Kanunun 41.maddesinin (g) bendi ile Borçlar Kanunu'nun 404. maddesine eklenen fıkra ise, gayrimenkul tellâllığı akdinin yazılı olarak yapılmasının kâfi olduğu belirtilmiş olup bu akdin resmî şekilde yapılmasının şart olduğu gösterilmemiştir... Mahkemece taraflar arasındaki akdin resmî şekilde yapılmadığından bahisle yazılı şekilde tahsisle karar verilmesi yolsuzdur". 3. HD, 27.10.1961, E. 7623, K. 6046 (**Olgaç**, age, s. 206-207, No: 2A; **Karahasan**, agş, s. 1127, No: a ).

<sup>878</sup> **Doğanay**, agş, s. 559.

<sup>879</sup> **Bilge**, age, 321; **Uygur**, C.VIII, s. 8976; **Saka**, age, s. 363; **Güneş**, agt, s. 46; **Efendiye**, agt, s. 12; **Taşdelen**, agt, s. 15, 50; **Şahin**, age, s. 52; **Yavuz**, Borçlar Hukuku, s. 688; **Yavuz**, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 427.

<sup>880</sup> HGK, 10.7.1971, E. 1968/T-805, K. 451 (RKD 1971/II/1, s. 47 vd; **Erman/Elbir/Tuncer**, age, s. 221-223; aynı Karar için bkz. **İpekçi**, agş, s. 769, No: 3; **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 168; **Moroğlu**, age, s. 117; **Çevik**, agş, s. 275).

## B - K o n u s u v e K a p s a m ı

Borçlar Kanunu'nun 404. maddesinin II. fıkrası, sadece taşınmaz tellâllığı sözleşmesinin yazılı şekilde yapılmasını emretmiş; ancak bu sözleşmenin kapsamı ve konusunun ne olacağı konusunda herhangi bir açıklama yapmamıştır. Bu durum, şekil zorunluluğunun kapsamının ne olacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Böylece taşınmaz üzerinde aynî veya şahsî hak doğuran sözleşmelerin hangisi/hangilerinin bu kapsama girdiği ve “taşınmaz” teriminden anlaşılması gerekenin ne olduğu tereddütlere neden olabilmektedir.

Bu konuda tartışılması gereken ilk sorun, “taşınmaz” kavramı ile ilgilidir. Bu kavramdan ne anlaşılması gerektiği konusunda başvurulacak en önemli hüküm, Türk Medenî Kanun'un 704. maddesidir. Buna göre, taşınmaz mülkiyetinin konusunu, “*arazi, tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar ve kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümler*” oluşturmaktadır<sup>881</sup>. Kurtoğlu'nun haklı olarak belirttiği gibi, tellâllık açısından taşınmaz kavramı eşya hukuku tanımlarının dışında en geniş biçimiyle değerlendirilmelidir. Yazar, bununla bağlantılı olarak, taşınmaz tellâllığını da taşınmaz ile uzaktan veya yakından, doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisi bulunan sözleşmelerin yapılmasına aracılık anlamında kullanılması gerektiğini belirtmektedir<sup>882</sup>.

Yukarıdaki tartışmaya ilişkin ikinci sorun ise, bu terimle ilgili hangi sözleşmelerin tellâllığın konusunu oluşturacağıdır. Hemen belirtmek gerekir ki, taşınmaz tellâllığının konusunu, taşınmaz üzerinde aynî veya şahsî hak kurulmasına ilişkin sözleşmeler oluşturur. Böylece, asıl sözleşme ister aynî, ister şahsî hak doğursun bu sözleşmelere aracılık edilmesi durumunda tellâllık sözleşmesinin yazılı olarak yapılması gerektiği kabul edilmektedir<sup>883</sup>. Bu düşünceden hareketle, taşınmazın satımı, kiralanması<sup>884</sup>, alım-satım vaatleri, taşınmaz karşılık gösterilerek ödünç alınması; arsa karşılığı daire yapımı; taşınmaz trampası; taşınmaz üzerinde irtifak, sükna, sulama, geçit hakkı sözleşmeleri; taşınmazın sermaye olarak konulduğu ortaklık anlaşmaları<sup>885</sup> (BK m. 521; TTK m. 139, 140, 285, 476/II, 509, KoopK m. 98), taşınmaz üzerinde ipotek tesisi veya

---

<sup>881</sup> EMK'de madenler de bu kapsamda iken, TMK bunu çıkarmıştır.

<sup>882</sup> agm, s. 461.

<sup>883</sup> Bkz. Şahiniz, age, s. 3; Kurtoğlu, agm, s. 462. Arkan da kira sözleşmelerinin bu kapsama girmesi gerektiğini savunmaktadır, age, s. 177-178.

<sup>884</sup> Buna karşılık Yargıtay bir Kararı'nda bunun aksini belirtmiştir. “Uyumsuzluk, taşınmazın kiralanmasına aracılık etmekten doğan tellâllık ücretine ilişkin olup, taşınmazın aynına ait bulunması ve kira sözleşmesinin kişisel bir hak doğurması itibariyle tellâllık sözleşmesinin geçerli olması için yazılı olması zorunlu değildir”. 11. HD, 4.10.1974, E. 2591, K. 2559 (İpekçi, agş, s. 772, dn. 18).

<sup>885</sup> Kurtoğlu, agm, s. 462. İştirâ hakkının kurulmasına aracılık durumunda da taşınmaz tellâllığının söz konusu olduğu ve İsvBK m. 417/BK m. 409'un olaya uygulanması hakkındaki İsviçre Federal Mahkemesi Kararı için bkz. 1. HD, 11.6.1957 (Jdt 1958 I 176) (Dalamanlı/Kazancı/Kazancı, agş, s. 189).

alım, geri alım, önalım gibi eşyaya bağlı borç doğuran sözleşmelere aracılık edilmesi durumunda tellâllık sözleşmesi yazılı olarak yapılacaktır<sup>886</sup>.

#### IV. TAŞINMAZ TELLÂLLİĞİ MESLEĞİ ve BU KONUDAKİ DÜZENLEMELER

##### A - Emlâkçılar Odasının Kuruluşu

Emlâkçılar çok uzun zaman herhangi bir oda çatısı altında örgütlenememiştir. Bu durum, emlâkçılık mesleğinde kamu otoritesi denetiminin uzun yıllar devreye girememesine neden olmuştur. Emlâkçılar Odasının kuruluşu da hayli sıkıntılıdır. 24.6.1997 tarihinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, emlâkçıların 507 sayılı eski Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu'nun kapsamına girdikleri ve oda kurabileceklerine karar vermiş ve Bakanlığın bu kararı Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü'ne gönderilmiştir. Fakat çeşitli nedenlerle bu kararın Resmî Gazete'de yayımlanması gecikmiştir. Bunun üzerine açılan davada mahkeme idarenin aleyhine karar vermiş ve karar sonuç olarak 22.1.1999 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece, ilk başta “İstanbul Umum Emlâk Komisyoncuları Odası”nın kurulması, beş yıllık bir süreç sonunda mümkün olabilmıştır<sup>887</sup>.

##### B - “Emlâkçılar İçin Getirilen Mecburî Standartlar Tebliği”

Emlâk piyasasını düzenlemek, hem emlâkçıların, hem müvekkillerin menfaatlerini korumak amacıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından “Mecburî Standartlar Tebliği” yürürlüğe sokulmuştur<sup>888</sup>. Bu tebliğ, 2004 yılında değişikliğe uğramıştır<sup>889</sup>.

---

<sup>886</sup> Bu yönde bkz. **Doğanay**, agş, s. 255; **Doğanay**, agş, s. 564; **Mimaroğlu**, age, s. 499; **Arkan**, age, s. 177-178; **Karayalçın**, Ticaret, s. 501. Benzer görüş için bkz. **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 164.

**Baydemir** ise emlâkçıların taşınmazların alım-satımı ve kirasına ilişkin sözleşmelere aracılık ettiğini ifade ederek taşınmaz tellâllığı sözleşmesinin kapsamını daraltma eğilimindedir. Bkz. **Baydemir**, Mehmet: Her Yönüyle Emlâk, İstanbul 2002, s. 7.

Bu konuya ilişkin bir Yargıtay kararında şöyle denilmektedir: “...Gayrimenkul tellâllığı mefhumunu dar manada anlamamak ve bu mefhumu yalnız gayrimenkul alım ve satımı işine hasretmemek icap eder. Bu mefhumu alım ve satım gibi gayrimenkul üzerinde mülkiyet hakkına müteallik aynî hak iktisabına yarayan muameleleri ve icar ve isticar gibi gayrimenkul ile ilgili ve şahsî hak doğuran muameleleri ve kezalet ipotek gibi gayrimenkule ilişkin ve mülkiyetten gayri aynî hak tevhit eden muameleleri ithal etmek isabetli olur. Nitekim tatbikatta gayrimenkul icar ve isticar işlerine ve ipotek muamelelerine gayrimenkul alım satımında olduğu gibi gayrimenkul tellâlları tarafından delâlet ve tavassut edildiği müşahade olunmaktadır. Kaldı ki, Adliye Encümeni mazbatasında gayrimenkulün alım satımı için derpiş edilen kötü hareketlerin gayrimenkul icar ve isticar ve ipotek muameleleri için de varit olduğu şüphesizdir. Bu suretle sebep ve illete iştirak ise hükümde ayniyet ve vahdeti istilzam eder”. 3. HD, 20.10.1958, E. 6315, K. 5337 (Hukuk Postası 1958, Y. 1, S. 1, s. 323; aynı Karar için ayrıca bkz. **Çernis**, agm, s. 32; **Akyazan**, Batider 1972, s. 452; **Olgaç**, agş, s. 197). **Akyazan**, bu Karar’ı eleştirmiş ve kapsamın bu kadar genişletilemeyeceğini savunmuştur. Bkz. Tellâllık, s. 453. **Saka** ise, taşınmaz üzerinde aynî hak kurmaya yönelik olması durumunda bunun şekle tâbi olacağını bildirmektedir, age, s. 363.

<sup>887</sup> Bu konuda yaşanan gelişmeler için bkz. <http://www.emlakpusulası.org/odahakkındam.asp> (25.7.2005).

<sup>888</sup> Tebliğ No: ÖSG-2003/59. RG, 8.7.2003, S. 25162. Tebliğ’de kanunî dayanak olarak, 8.1.1985 tarih ve 3143 sayılı “Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun”; 10.6.1930 tarih ve 1705 sayılı “Ticarette Tağşişin Meni ve İhracatın Murakabesi ve Korunması Hakkında Kanun” ve 18.11.1960 tarih ve 132 sayılı “Türk Standartları Enstitüsü Kuruluş Kanunu” olarak gösterilmiştir.

<sup>889</sup> RG, 29.4.2004, S. 25447.

Tebliğ'in 0.1. maddesinde, bu Tebliğ'in "emlâk komisyonculuğu" hizmetlerinin genel kurallarına ilişkin standartları düzenlediği belirtilmiştir.

Tebliğ'in "Emlâk komisyonculuğu hizmetleri-Genel Kurallar" başlıklı 0.2. maddesi, 'tarifleri' düzenlemiştir. Buna göre, "emlâk komisyonculuğu", "*emlâk alım, satım, kiralama vb. aracılık işleri*" olarak tanımlanmıştır (m. 0.2.2). Emlâk komisyoncusu ise, "*gerçek hak sahiplerinin talebi üzerine düzenlenen süreli veya süresiz iş sözleşmesi (?) yaparak; [hak sahiplerinin talebi üzerine bir tellâllık (iş görme) sözleşmesi hazırlayarak] taşınmazın alımı, satımı, rehin vb. aynı [aynî] hak tesisi gibi tüm hukukî ve teknik işlemleri ve kiralanması [kiralama] konusunda aracılık eden ve kiralama sonrası hizmetleri yerine getiren, bu konularda gerektiğinde danışmanlık, bilirkişilik ve ekspertizliğini [ekspertizlik] yapan ve bunlarla ilgili olarak gerekli form, beyanname vb. belgeleri doldurabilen, bu iş ve işlemleri kendi adına açılmış bir iş yerinde yapan kişi veya kuruluş*" olarak tanımlanmıştır<sup>890</sup>. Tanımda geçen "iş sözleşmesi" ifadesi yanıltıcıdır. Kastedilen "iş görme sözleşmesi"dir. Çünkü tellâl, müvekkiline işçi gibi bağımlı değildir. Ayrıca, emlâkçılığın kendi adına açılmış bir işyerinde yapılması unsuru, bu işin meslek olarak yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Oysa bu, Borçlar Kanunu'nun 404. maddesinin I. fıkrasına aykırıdır; çünkü adi işler tellâllığı için meslek edinme koşulu yoktur. Maddenin sonundaki "*kuruluş*" sözcüğü de gereksizdir. Kişi denildiğinde zaten tüzel kişiler de buna dahil olacaktır.

Tebliğ'e göre "emlâk"; "ev, arsa, bağ, bahçe gibi taşınmazların ortak adı"dır (m. 0.2.1)<sup>891</sup>. Tebliğ daha baştan, emlâk kavramının kapsamını hukukî açıdan değil (karş. TMK m. 704), günlük dildeki örneklerle belirleyerek tanımlama yolunu seçmiştir. Hâlbuki bu konuda Türk Medenî Kanunu'nun ilgili hükümlerinden faydalanabilirdi (m. 704 vd). Yine, yukarıda belirtildiği gibi, 'taşınmaz tellâllığı' yerine, hukukî bir terim olmayan 'emlâk komisyonculuğu' kullanılmış ve gereksiz bir terim kargaşası yaratılmıştır.

Emlâkçıların uymakla yükümlü oldukları kurallar ise Tebliğ'in 1.1 vd maddelerinde düzenlenmiştir. Tebliğin 2004 yılında değiştirilen 1.1.1. maddesine göre, emlâk komisyoncusu; Ticaret Odası veya Sanayi ve Ticaret veya Esnaf Sanatkârlar Odası bünyesinde kurulan Emlâk Meslek Odalarına kayıt olmalı; üyesi olduğu meslek odasınca onaylanmış veya kullanıma sunulmuş olan sözleşmeyi düzenleyerek müşterisine vermeli ve emlâk komisyonculuğu dışında

---

<sup>890</sup> Benzer bir hüküm Ankara Ticaret Odası Oda Meclisinin 28.9.1999 tarih ve 51 sayılı Teamül Kararı'nda da yer almaktadır. Buna göre, "*Gerçek hak sahiplerinin talebi üzerine düzenlenen süreli veya süresiz iş sözleşmelerine (?) dayanılarak, gayrimenkulün alımı, satımı, rehin ve sair aynî hak tesisi gibi tüm hukukî ve teknik işlemlerin yapılması konusunda aracılık etmek, pazarlama faaliyetlerinde bulunmak, işlemlere ilişkin anlaşma sözleşmelerini düzenlemek(?)...*" **Ulusoy**, age, s. 179.

<sup>891</sup> Öğretide de benzer tanımların verildiği görülmektedir. Bkz. **Baydemir**, age, s. 7.

herhangi bir iş yapmamalıdır<sup>892</sup>. Anılan bu son zorunluluk, Anayasa'nın 48. maddesinde güvenceye bağlanan çalışma hakkı ve sözleşme özgürlüğü ilkesine aykırıdır. Çünkü temel hak ve hürriyetlere bir sınırlama getirilecekse, bunun “*kanunla*” olması gerekir (AY m. 13, 48)<sup>893</sup>.

Emlâkçılar tarafından, hizmet verilen bölgenin kroki, maket, plânı vb. tanıtma unsurları emlak bürosunun duvarlarında veya müşterinin görebileceği uygun bir yerde gösterilmeli, kiralık ve satılık taşınmazların özelliklerini gösteren pano asılmalı ve bu konuda daha iyi tanıtım için gerekli fotoğraf, video, broşür vb araçlardan yararlanılmalı (m. 1.1.2); taşınmazın özelliklerinin belirtildiği tanıtıcı ve bilgi verici yazılı ve görüntülü belgeler uyumsuzluk hâlinde hukukî belge özelliği taşıyacak şekilde düzenlenmelidir (m. 1.1.10).

Tebliğ'in 2004 yılında değiştirilen 1.1.3. maddesine göre, emlak komisyonculuğu hizmetleri, ilgili Ticaret Odası veya Sanayi veya Ticaret Odası veya Esnaf Sanatkârlar Odası bünyesinde kurulan Emlâk Meslek Odalarınca belirlenmiş ücret tarifesine veya teamüle göre ücret verilmeli ve tellâllık ücretlerinin yüzdeleri ile yer gösterme hizmeti karşılığında herhangi bir ücret talebinde bulunamayacağına<sup>894</sup> ilişkin bilgilerin yer aldığı fiyat tarifesi müşterilerin görebileceği bir yere asılmalıdır<sup>895</sup>. Ankara Ticaret Odası Meclisi'nin 25.9.1978 tarih ve 43 sayılı Kararı'na göre, tellâllık ücreti  *tarafların anlaşmasına bağlıdır; özel bir anlaşma yapılmadığı sürece* her iki taraftan da %2'ser komisyon alınması teamüldendir<sup>896</sup>. Buna karşılık, yine aynı Odanın 1999'daki Teamül Kararı'na göre, “*odaca belirlenmiş ve onaylanmış olan ücret tarifesinde belirtilen oranların dışında ücret alınması ve talep edilmesi yasaktır*”<sup>897</sup>. Görüldüğü gibi 1978 yılında alınan Karar ile 1999'daki Teamül Kararı birbiriyle çelişmektedir. İlk Karar'da tarafların ücret konusunda anlaşmamaları durumunda Odaca belirlenen tarifenin devreye gireceği belirtilmişken, sonraki Karar'da bu tarifenin dışına çıkılması yasaklanmıştır. Anayasa'nın 135. maddesi ve 5174 sayılı Kanun'dan aldığı yetkiye dayanarak yukarıda anılan Kararı alan ticaret odası, yine Anayasa ile güvence altına alınmış olan “*çalışma ve sözleşme özgürlüğü*”nü (AY. m.

---

<sup>892</sup> Eski metin şöyle idi: “*Emlâk komisyoncusu, ilgili meslek odasına kayıt olmalı, emlak komisyonculuğu hizmetlerini meslek odasınınca kullanıma sunulan sözleşmeyi düzenleyerek vermeli ve emlak komisyonculuğu dışında herhangi bir iş yapmamalıdır*”.

<sup>893</sup> Aynı yasak, yukarıda anılan Ankara Ticaret Odasının 28.9.1999 tarihli Teamül Kararı'nda da yer almaktadır. Bu hükmün de Anayasa'ya uygunluğu tartışılır niteliktedir.

Burada belirtilen yasağa rağmen, uygulamada emlakçıların işyerlerinde bu iş dışında başka işlerle iştigal ettiklerine rastlanmaktadır. Bunlar arasında dekorasyon işlerine aracılık veya bu işi bizzat yapma; oto alım satımına aracılık sayılabilir. Hatta, muhtarlık yapan bir kişinin, muhtarlık bürosunu emlakçı dükkânına çevirdiğine - gözlemlerimizle- bile rastlanmaktadır.

<sup>894</sup> Aynı yasak, Ankara Ticaret Odasının 28.9.1999 tarihli Teamül Kararı'nda da yer alır. “*Emlâkçılar, müşteriden verilen hizmet karşılığında yer gösterme parası alamazlar*”. Buna karşılık, Denizli Ticaret Odası bu durumda araç masrafının müşteriye ait olduğunu kararlaştırmıştır. **Ulusoy**, age, s. 180, 182.

<sup>895</sup> Eski metin şöyle idi: “*Emlâk komisyonculuğu hizmetleri ilgili meslek kuruluşlarınca belirlenmiş ücret tarifesine göre verilmeli ve komisyon ücretlerinin oranları ile yer gösterme hizmeti karşılığında herhangi bir ücret talebinde bulunulmayacağı müşterilerin görebileceği bir yere asılmalıdır*”.

<sup>896</sup> **Ulusoy**, age, s. 181.

<sup>897</sup> **Ulusoy**, age, s. 180.

48) zedeleyebilir mi? Kuşkusuz, Odanın Anayasa veya kanundan yetki alması, yetkisinin sınırsız olduğu anlamına gelmez. O yüzden burada iki Anayasa hükmünün çatışması söz konusudur ve Odanın aldığı bu kararların Anayasa'ya aykırı olup olmadığı tartışılabilir. Yukarıda anılan Tebliğ'in bazı hükümlerinin, bu teamül kararından esinlenilerek kaleme alındığı da görülmektedir. Kanaatimizce, tartışma götürmeyecek olan nokta, Teamül Kararı kaynaklı Tebliğ hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olduğudur. Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki, bir idarî işlem “*yok hükmünde*” olmadığı sürece hem “*icraîdir*”, hem “*hukuka uygunluk karinesinden*” yararlanır<sup>898</sup>. Dolayısıyla idarî yargı organlarınca iptal edilinceye kadar uygulanması da zorunludur; zira hukuka aykırı da olsa ortada idarenin bir “*tasarrufu*” vardır.

Tebliğ'e göre, emlâk bürosunun hizmet ortamı ile ilgili olarak uyulması gereken kurallar vardır. Buna göre büro, Kat Mülkiyeti Kanunu'nun belirlediği şekliyle bağımsız bir bölüm şeklinde kurulmalıdır. Ayrıca, büroda yer alacak havalandırma, ısınma, WC-lavabo, elektrik, su tesisatı gibi teknik ayrıntılar da Tebliğ'de belirtilen TSE'nin standartlarına uygun olmalıdır (m. 1.2.1, 1.2.2, 1.2.3, 1.2.4).

Emlâk komisyoncusunun bürosunda matbu alıcı ve satıcı yetki sözleşmesi ve kira kontratı; tellâliye, pey akçesi, yer gösterme ve komisyon paylaşım sözleşmesi, ekspertiz formu, senet ve damga pulu; hukuk, vergi, kadastro, muhasebe, pazarlama, tapu vb mevzuatı içeren kitaplar, basılı evrak ve ilgili belgeler (m. 1.2.5) ile bilgisayar, yazıcı, telefon, faks gibi sayılan bazı araçlar bulundurulmalıdır (m. 1.2.7).

Emlâk bürosunda yeterli sayıda eleman olmalı, bu elemanlar mal sahipleri ile müşterileri bir araya getirdiklerinde, onlara hukukî yönden yeterli bilgi verebilmeli ve mevzuatın gerektirdiği işlemlerde yardımcı olabilmelidir. Emlâk komisyoncusu da üyesi olduğu Ticaret Odası veya Sanayi ve Ticaret Odası veya Esnaf Sanatkârlar Odası bünyesinde kurulan Emlâk Meslek Odaları'nca düzenlenmiş kurslara katılmış olmalıdır. Esnaf ve Sanatkârlar Odaları bünyesinde kurulan Meslek Odaları bulunmadığı yerlerde bu kurslar, Ticaret Odaları veya Sanayi ve Ticaret Odalarınca; bu odaların da bulunmadığı yerlerde ise Emlâkçılık Mesleği Dernekleri tarafından düzenlenir(m. 1.3.1)<sup>899</sup>.

Son olarak, tebliğin 1.3.4. maddesine göre emlâkçılar; kiralama ve satış işlemleri kapsamında, tarafların bir araya getirilmesi, tapu işlemlerine ilişkin randevu alınması ve işlerin takip edilmesi gibi sayılan iş ve işlemler ile aracılık ve danışmanlık hizmeti kapsamında da satış,

<sup>898</sup> Bkz. **Günday**, Metin: İdare Hukuku, B. 9, Ankara 2003, s. 114 vd.

<sup>899</sup> Hüküm 2004'te değiştirilmeden önce şöyleydi: “Emlâk komisyoncusu, ilgili meslek kuruluşları veya derneklerince ya da yetkili kılınmış kamu kurumlarınca düzenlenmiş kurslara katılmış olmalıdır”.

pazarlama, ipotek, kat irtifakı, kat mülkiyeti kurma, ifraz<sup>900</sup> ve tevhit<sup>901</sup>, trampa, cins değişikliği<sup>902</sup>, hibe, taksim, tashih, aplikasyon<sup>903</sup>, harita ve belediyelerden bölge imar planı çıkarma, kadaströ müdürlüklerinden röperli kroki<sup>904</sup> ve çap belgesi alma<sup>905</sup>, emlak beyannamesi düzenleme, noterden satış vaadi ve normal kira sözleşmesi yapma işlemlerini yapabilmelidir.

### C - İstanbul Emlâkçılar Odasının Genelgesi

İstanbul Umum Emlâkçılar Odası da emlakçıların uyması gereken zorunlu meslekî teamüller, bir ‘genelge’<sup>906</sup> ile düzenlemiştir.

Genelgenin (A) maddesi altında mesleğin konusu; yukarıda anılan Tebliğ’e benzer şekilde düzenlenmiş, ancak sadece taşınmaz kirası ve alım-satımına hasredilmiştir (m. A.1, 2). Oysa, yukarıda belirtildiği gibi, mülkiyetin dışındaki aynî haklar ile eşyaya bağlı hak ve borç doğuran sözleşmelere aracılık durumunda da bir taşınmaz tellâllığı ilişkisi olabilir. Aynı maddede ayrıca emlakçıların taşınmaza ilişkin konularda danışmanlık yapmak ve beyanname doldurmak gibi görevlerinden de bahsedilmiştir.

Odaya kaydolacak meslek mensuplarının okur-yazar olması gerekmektedir (m. B.1). Mevcut üyeler, üye olacaklar ve bunların yanlarında çalışacakların kurs ve seminerlere katılması ve bunlarda başarılı olmaları zorunludur. Aksi hâlde bu kişiler emlak komisyonculuğu ile uğraşamaz (m. B.2). Ayrıca, emlak komisyoncuları, iş yerinde bu iş dışında bir iş yapamaz (m. B. 3)<sup>907</sup>.

Meslek mensuplarının uymak zorunda olduğu kurallar ise, Genelge’nin (C) maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, emlakçılar işleri dolayısıyla öğrendikleri sırları ifşa edemez (m. C.1). Oda üyesi olan tellâl, müşteriden vekâletname ve odadan tanıtma kartı almadan resmî mercilerde işlem yapamaz (m. C. 2). İş sahibinin odaya kayıtlı bir emlakçıyla sözleşme yapması durumunda odaya kayıtlı diğer bir emlakçı aynı taşınmazın pazarlanmasını üstlenemez (m. C. 3). Odaya kayıtlı emlakçılar müşterileri ile yapacakları sözleşmelerde odaca bastırılan tek tip sözleşmeyi kullanmak zorundadır. Bunların çoğaltılması veya başkasına kullanırılması da mümkün değildir

<sup>900</sup> “Bir taşınmazın imar mevzuatı yönünden inşaata elverişli parsellere bölünmesidir” (Bkz. “2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu’nun Çeşitli Harçlarla İlgili Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” m. 7/I/b. (RG, 21.8.1981, S. 17435).

<sup>901</sup> “Birden fazla parseli, üzerinde bina yapılabilecek şekilde birleştirmektir”, bkz. yuk. Yönetmelik m. 7/I/c.

<sup>902</sup> “Bir taşınmazın cinsinin, yapısız iken yapılı veya yapılı iken yapısız hale; bağ, bahçe, tarla vb. iken arsa veya arazi iken, bağ bahçe vb. duruma dönüştürmek için paftasında ve tapu sicilinde yapılan işlemdir”. Bkz. [http://www.hkmo.org.tr/meslegimiz/kadastro\\_islemleri.php](http://www.hkmo.org.tr/meslegimiz/kadastro_islemleri.php) (25.7.2006).

<sup>903</sup> “Aplikasyon (yer tespiti), tescilli haritalardaki parsel köşe noktalarının zeminde yerinin belirtilmesidir”. Bkz. [http://www.hkmo.org.tr/meslegimiz/kadastro\\_islemleri.php](http://www.hkmo.org.tr/meslegimiz/kadastro_islemleri.php) (25.7.2006). Benzer tanım için bkz. (Baydemir, age, s. 144).

<sup>904</sup> “Ada veya parsellerin yeri değişmeyen sabit tesislerebağlı olarak zeminden alınan ölçülerin olduğu kroki”. Bkz. “İmar Kanunu’nun 18. maddesi Uyarınca Yapılacak Arazi ve Ars Düzenlemesi ile İlgili Esaslar Hakkında Yönetmelik” m. 4/i/1 (RG, 2.11.1985, mük. S. 18916).

<sup>905</sup> “Taşınmaz malın genel kadaströ planından kopya edilmiş ve onun geometrik biçimini tek başına gösteren (küçük) plân” (Baydemir, age, s. 148).

<sup>906</sup> [www.emlakpusulasi.org](http://www.emlakpusulasi.org) (12.7.2005).

<sup>907</sup> Bu yönde bir sınırlamanın Anayasa açısından değerlendirmesi için bkz. yuk. § 11, IV, B.



(m. C. 4, 5). Odaya kayıtlı emlakçı taşınmazın gazetede ilânı hariç reklâm yapamaz (m. C. 7). Odaca belirlenmiş bilirkişi ve ekspertiz dışındakiler bilirkişilik veya ekspertizlik görevi üstlenemezler; onların ücret tarifeleri de yönetim kurulunca belirlenir (m. C. 9).

Mesleğin ifası sırasında uyulması gereken kurallar da (E) maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, emlakçının sözleşmelerini Odaca verilen matbu sözleşmelerle yapması zorunludur (m. E. 1). Emlakçının yer gösterme ücreti alması mümkün değilse de, işini icra ettiği ilçe sınırları dışında vereceği hizmetlerde ulaşım masraflarını müşterinin ödemesi gerekir (m. E. 2, 3). Odaya kayıtlı olan emlakçı, ancak odaya kayıtlı emlakçı ile sözleşme yapabilir (m. E. 4). Burada kastedilen, alt tellâllık sözleşmesidir. Yine bu sınırlandırma, kanunla getirilmediği için Anayasa'nın 48. maddesindeki çalışma ve sözleşme özgürlüğü ilkesine aykırıdır. Genelge'ye göre, böyle bir durumda her iki emlakçı kendi müşterileri ile yapmış oldukları sözleşmeyi dayanak göstererek kendi aralarında ayrıca bir yazılı sözleşme yapacak ve müşterilerle yapılan sözleşmenin birer fotokopisi onaylanıp imzalanacak; yapılan bu sözleşmeye eklenecektir. Ücret paylaşımı da kendi aralarındaki sözleşmeye göre belirlenecektir.

Aynı Genelge'de, taşınmaz satımına ilişkin '*mülk sahibi*' [taşınmaz sahibi] ile yapılacak sözleşmede dikkat edilecek konular sayılırken, '*mülk sahibinin*' [taşınmaz sahibi] vekilinin başvurusu durumunda vekâletnamesinin aslını göstermesi ve özellikle taşınmazın pazarlanması konusunda sözleşme yapma ve 'borçlanma yetkisinin' (?) bulunması gerekmektedir. Böylece, vekâletnamede taşınmazın pazarlanması konusunda özel yetkinin varlığı aranmıştır. Ancak, bu hüküm Borçlar Kanunu'nun 388. maddesinin III. fıkrasına aykırıdır. Hükme göre, vekilin taşınmazı devredebilmesi, özel olarak yetkilendirilmesine bağlıdır. Oysa taşınmazın sahibi, tellâlla bir tellâllık sözleşmesi yaptığında, ona sadece uygun bir taraf bulması konusunda yetki vermiş olur. Tellâl bu sözleşmeye dayanarak taşınmazı devir yetkisine zaten sahip değildir. Ayrıca, -vekilin yapacağı hukukî işlem şekle tâbi olsa bile- vekâlet sözleşmesi herhangi bir şekle tâbi değildir<sup>908</sup>. Başka bir deyişle, Borçlar Kanunu'na göre, müvekkil vekile taşınmazı devir yetkisi verse bile, şekle tâbi değilken, tellâla taşınmazın 'pazarlanması' konusunda yetki verilmesinin şekle bağlanmasının anlamsızlığı ortadadır.

#### **D – “Emlâkçılara İlişkin Meslekî Teamüller”**

Emlakçıların, bugün müşterilerine çok değişik konularda yardımcı oldukları ve bunların âdeti teamül hâline geldiği görülmektedir. Bunlar daha çok tapu işlemleri ve taşınmazla ilgili noktalarda yoğunlaşmaktadır. Belirtilen bu yükümlülüklerin bir kısmı, hem Tebliğ'de, hem odaların teamül kararlarında yer almaktadır. Uygulamadan şunlar örnek gösterilebilir: Satıcı ve alıcı arasındaki bilgilerin değişiminin gerçekleştirilmesi ve bunların bir araya getirilmesi; pazarlık

<sup>908</sup> Bkz. Tandoğan, age, s. 364.

aşamasında uzlaşma ortamının sağlanması; tapudaki işlemlerin başlatılması ve gerekiyorsa vergi dairelerinden vergi kimlik numaralarının alınması; bankalara harçların yatırılması, satılan yer arsa ise belediyeden imar durumunun öğrenilmesi ve kadastrodan röperli kroki işlemlerinin yapılması; eski beyanname borçlarının öğrenilmesi ve yatırılması; binalarda elektrik, su, çevre temizlik vergisi gibi sorunların çözülmesi; tapudaki haciz, ipotek gibi şerhlerin kaldırılması; yeri alan kişilerin emlak beyannamelerinin verilmesi; satış sonrası bazı hizmetlerin görülmesi vb. Kiralama söz konusu olduğunda her iki tarafın da ileride sıkıntı duymaması için kiralamayla ilgili konularda bilgi verilmeli; kira sözleşmesinin ayrıntılı olarak hazırlanması ile tahliye taahhüdü ve depozitonun alınması sağlanmalıdır<sup>909</sup>.

Müşteriler (müvekkil) de satış veya kira işlemlerinde dikkat etmeli; örneğin, arsa alırken emlakçı ile birlikte arsanın imar durumunu sorgulamalı ve bunun için belediyeden imar durumu hakkında bilgi edinmelidir. Tapu senedinde ada<sup>910</sup>, pafta<sup>911</sup>, parseli<sup>912</sup> belirtilen arsanın, gösterilen arsaya tekabül edip etmediği araştırılmalı ve bunun için kadastro müdürlüğünden tapu senedinde belirtilen arsanın sınır tespiti yaptırılmalıdır. Bu konuda önemli olan başka bir konu da emlak vergisinin ödenip ödenmediğinin kontrolüdür. Çünkü 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu’nun 30. maddesinin VIII. fıkrasına göre, devir ve ferağı yapılan bina ve arazinin, devir ve ferağı yapıldığı yıl ile geçmiş yıllara ait ödenmemiş emlak vergisinin ödenmemesinden, devreden ve devralan müteselsilen sorumludur. Ayrıca, tapu kütüğü incelenerek satışla ilgili aleyhte bir durum olup olmadığı da kontrol edilmelidir<sup>913</sup>.

Yukarıda belirtilen birçok işin yapılabilmesi, emlakçıya vekâlet verilmesini gerektirir. İşte, aslında tellâl konumunda olan emlakçılar, bundan bağımsız olarak “vekil” sıfatını da kazanabilirler.

---

<sup>909</sup> **Doğanay** bu konuda şunları saymaktadır: “...Meselâ, gayrimenkulün o güne kadar olan emlak vergisinin ödenip ödenmediğini ilgili vergi dairesinden inceleyip şayet ödenmemişse, gayrimenkul sahibinden alacağı para ile vergiyi ödeyip kaydını kapattırır; belediyenin ilgili imar şubesinden, o arsa veya binanın o günkü imar vaziyeti ile şehir imar planındaki müstakbel durumunu ve inşaat kot yüksekliğini tahkik edip alıcıya bildirmesi gerekir. Ayrıca, satış konusu olan gayrimenkul betonarme olarak, daha önce yapılmış bir bina ise, o zaman tellâl, binanın statik ve betonarme hesap ve planlarını dahi alıcıya göstermesi ve bu surette gayrimenkulü akde hazır bir hale getirmesi iktiza eder”, agm, s. 255; agş, s. 564.

<sup>910</sup> “Kentin birbirine komşu olan, birbirini kesen çevresi yollarla sınırlandırılmış bulunan ve çoğu parsellere bölünmüş arsa ile böyle bir arsayı kaplayan yapılar takımı; içinden taşıt geçmeyen yapı adası”, **Baydemir**, age, s. 143.

<sup>911</sup> “Tapulama ve kadastro haritalarının her biri”. Bkz. Tapulama ve Kadastro Paftalarını Yenileme Yönetmeliği m. 4/f (RG, 21.3.1995, S. 22234). Bu konuda diğer bir tanım için bkz. **Baydemir**, age, s. 163.

<sup>912</sup> “İmar adaları içerisinde kadastro parsellerinin İmar Kanunu, İmar Plânı ve yönetmelik esaslarına göre düzenlenmiş şekli”. Bkz. 3194 sayılı İmar Kanunu m. 5. Bu konuda diğer bir tanım için bkz. **Baydemir**, age, s. 155.

<sup>913</sup> Emlak alır veya satarken dikkat edilmesi gereken ince noktalar konusundaki liste için bkz. **Baydemir**, age, s. 134 vd.

## V. DEĞERLENDİRME

Gerek Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tebliği, gerek odalarca belirlenen meslek kuralları bir arada değerlendirildiğinde ortaya çıkan en çarpıcı sonuç, bu düzenlemelerde yer alan hükümlerin birçoğunun kanunla düzenlenmesi gerektiğidir. Buna rağmen, ilgili meslek kuruluşları ve bakanlık, bu konuda dayanabileceği temel bir kanun olmamasına rağmen<sup>914</sup>, düzenleyici bazı kurallar koymuştur. Kaldı ki, tüm bu düzenlemelerde dikkati çeken bir başka ilginç nokta ise, konulan bu kurallara aykırı davranışların yaptırıma bağlanamamasıdır. Emlâkçılar Odası ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın uygulayabileceği yaptırım türü ise sadece idarîdir. Örneğin, bir emlak komisyoncusu işyerinde başka işlerle uğraşsa veya odaca belirlenen matbu sözleşmeleri kullanmadan sözleşmelerini beyaz kâğıda yazsa, çeşitli idarî cezalara (duruma göre, para veya meslekten geçici veya sürekli olarak men cezası gibi) çarptırılmaktan başka bir sonuç doğmayacaktır<sup>915</sup>. Zaten, kanunî dayanak olmadan, düzenleyici idarî işlemlerle başka türlü bir yaptırım getirilmesi, Anayasa'nın 38. maddesi karşısında mümkün değildir. O hâlde anılan bu kurallar birer yaptırımsız ilke kuralı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu açıklamalarımız, emlak piyasasının düzenlenmesi için acilen bir kanuna ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bu kanun çıkarılırken, başta emlakçılar odası olmak üzere, konu ile ilgili kişi ve kurumlar birlikte hareket ederek (Tapu Müdürlükleri, Ticaret Odaları gibi) bu meslek alanı disiplin altına alınmalı ve yukarıda belirtilen kural ve yaptırımlar kanun ile getirilmelidir<sup>916</sup>.

Çıkarılacak bu kanunda taşınmaz tellâllığının tanımı, taşınmaz tellâllığı sözleşmesinin kapsamı ve konusu, tarafların hak ve yetkileri, taşınmaz tellâllığı yapabilmek için gereken temel koşullar (eğitim durumu, kursu başarıyla tamamlama, fiziksel mekânla ilgili kurallar, başka iş yapma yasağı, satış veya kira sonrası hizmetlerle ilgili yükümlülükler, müşteriye bilgilendirme, tapu veya vergi ile ilgili konularda yardımcılık görevi vb) ile yaptırımlar açık bir şekilde belirlenmeli; ayrıntılar konusunda da ilgili meslek kuruluşlarına kural koyma yetkisi tanınmalıdır.

---

<sup>914</sup> Her ne kadar, "Mecburî Standartlar Tebliği" çıkarılırken, anılan Kanunlar dayanak yapılsa da, konuyla ilgili doğrudan bir kanunun olmaması, bu dayanakları zorlamaktadır.

<sup>915</sup> Bu konuda karşılaşılabilecek en ağır yaptırım da meslekten çıkarma olacaktır.

<sup>916</sup> Benzer görüşler, İzmir Emlakçılar Odası Başkanı ile yapılan bir röportajda da dile getirilmiştir. Bunun tam metni için bkz. <http://ya2005.yeniasir.com.tr/06/07/index.php3?kat=ila&sayfa=ik4&bolum=ilanlar> (7.12.2005); ayrıca bkz. **Kurtoğlu**, agm, s. 460.

## § 12 — ÖZEL İSTİHDAM BÜROLARI (İŞ ve İŞÇİ TELLÂLLİĞİ)

### I. GENEL OLARAK İŞ ve İŞÇİ TELLÂLLİĞİ ve GELİŞİMİ

Bir ülkede sanayi, tarım, hizmet gibi sektörler ne kadar gelişmiş olursa olsun, bu alanlarda çalışacak nitelikli kişiler bulunamadığı sürece, bu gelişmişlik bir anlam ifade etmez. Gerçekten insan gücü, ülkelerin sahip olduğu en değerli ekonomik servettir<sup>917</sup>.

Günümüzde, gerek Türkiye’de gerek, diğer ülkelerde var olan en temel sorunlardan biri işsizliktir. Bu sorun az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde çok daha büyük boyutlarda iken, gelişmiş ülkelerde de azımsanmayacak noktalara ulaşmıştır. Özellikle sosyal devlet ilkesinin gerçek anlamıyla uygulandığı ve sosyal güvenliğin, sosyal devlet harcamalarının en büyük kalemini oluşturduğu, Almanya, Danimarka, Fransa gibi ülkelerde dahi sosyal güvenlik, sağlık ve işsizlik sigortası gibi harcamalar, anılan ülkelerin bütçelerinde sarsıntılara yol açmış ve böylece, son yirmi yıldır, sosyal devlet ilkesinin ne düzeyde uygulanması gerektiği tartışılmaya başlanmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında, kuşkusuz, teknolojinin akıl almaz bir hızla ilerlemesine paralel olarak, yeni iş alanlarının ortaya çıkması ve aynı zamanda bazı işlerin tarihe karışması gibi yapısal değişikliklerden kaynaklanan “yapısal ve teknolojik işsizliğin” etkisi büyüktür<sup>918</sup>.

Dünyadaki bu gelişmelere paralel olarak, ülkemizde son elli yıldır yaşanan köyden kente göç; 1950’lerden itibaren, altyapısı hazırlanmadan hızlı bir şekilde gerçekleşen tarımda makineleşme olgusunun tarım sektöründe açığa çıkardığı istihdam fazlası işgücünün, büyük şehirlerde istihdam olanaklarını araması da işsizliğin ülkemizde, dünya ölçeğinin de üzerinde kronikleşmesine neden olmuştur<sup>919</sup>.

İşsizliğin azaltılması, bugün birçok ülke hükümetlerinin ortak vaadi olmasına rağmen, işsizlik her geçen gün, daha da büyümekte ve beraberinde birçok sosyal, ekonomik ve toplumsal sorunu getirmektedir. İşsizliğin azaltılması yoluyla sosyal refahı sağlamak üzere çeşitli yöntem ve araçlar geliştirilmiştir. Hemen belirtmek gerekir ki, işsizlikle mücadelenin üç boyutu vardır:

- 1- Yatırımlarla istihdam yaratmak,
- 2- İş arayanlarla, bunlara uygun açık işleri eşleştirmek,

---

<sup>917</sup> Bkz. **Dunnett**, Sir James (Çev. **Esmer**, Ülfet): “İş ve İşçi Bulma Kurumlarının İşlevleri”, İşgücü 1979, C.1, S. 3, s. 60.

<sup>918</sup> Teknolojik işsizlikle ilgili olarak bkz. **Başterzi**, Süleyman: İşsizlik Sigortası, Ankara 1996, s. 16 vd; **Ersoy**, Turan: “Tam İstihdam Düzeyine Ulaşmada İş ve İşçi Bulma Kurumuna Düşen Görevler”, İşgücü 1979, Y. 1, S.1, s. 13 vd. İşsizlik sorununun nedenleri ile ilgili olarak ayrıca bkz. **Blanpain**, Roger: “İşgücü Piyasalarının Değerlendirilmesi ve Özel İstihdam Bürolarının Rolü”, Çalışma Yaşamında Özel İstihdam Bürolarının Kuruluşu ve İşleyişi Semineri, 3-4 Kasım 1994, s. 32 vd.

<sup>919</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Süzek**, Sarper: İş Hukuku, B. 2, İstanbul 2005, s. 715-716; **Başterzi**, Süleyman/**Şuğle**, Mehmet Ali: İstihdam ve Danışmanlık Hizmetlerinin Hukuksal ve Toplumsal Yönleri, Ankara 1999, s. 1 vd; **Ersoy**, agm, s. 18 vd; 38.

### 3- İşsizliğin tazmini<sup>920</sup>.

Sayılanlar içerisinde, yeni yatırımlar yaparak istihdam olanaklarını genişletmek, kuşkusuz en başta yapılması gerektirir. Bunun bir süreç içinde gerçekleşeceği de açıktır. Ancak, -konumuz açısından- en az onun kadar önemli olan nokta, istihdam ilişkilerinde doğru eşleştirmeyi yapabilmektir<sup>921</sup>. Aksi hâlde, eksik istihdam veya gizli işsizlik sorunları ile karşılaşılması olasıdır<sup>922</sup>.

Birçok ülke gibi, Türkiye’de de iş ve işçi bulma hizmeti, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün bu konuda çıkardığı sözleşmelerle belirlenen kurallara uygun bir şekilde, ücretsiz ve tarafsız bir kamu hizmeti olarak örgütlenmiştir<sup>923</sup>.

## II. İŞ ve İŞÇİ TELLÂLLİĞİ KAVRAMI ve HUKUKÎ NİTELİĞİ

### A - K a v r a m v e T a n ı m

Özel istihdam bürolarının faaliyeti, iş arayan işçi ile işçi arayan işvereni buluşturmadır. Yani, aracılığın bir türüdür. ILO’nun tanımına göre, özel istihdam büroları, bir sözleşme ile ve bir bedel karşılığında gerçek ya da tüzel kişiler adına istihdam boşluğunun doldurulmasını veya meslekî ilerlemeyi ya da istihdama girişi kolaylaştırmak veya hızlandırmak amacıyla faaliyet göstermeyi üstlenen özel hukuk hükümlerine tâbi hizmet kuruluşlarıdır<sup>924</sup>. 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu’nun 17. maddesine göre ise, “iş arayanların elverişli oldukları işlere yerleştirilmeleri ve çeşitli işler için uygun işçiler bulunmasına aracılık etme görevi, Kurum ve bu amaçla gerçek veya tüzel kişiler tarafından kurulan özel istihdam bürolarınca yapılır. Özel istihdam büroları, Kurumca iş piyasasının ihtiyaçları dikkate alınarak belirlenecek sayıda ve aranan koşullar çerçevesinde seçilmek ve izin verilmek kaydıyla, kamu kurum ve kuruluşları dışında iş ve işçi bulma faaliyetinde bulunabilirler...”. Özel İstihdam Büroları Yönetmeliği’nin 5. maddesinde ise büroların faaliyetleri ile ilgili şu hükme yer verilmiştir: “Bürolar, iş arayanların yurt içi ve yurt dışında elverişli oldukları işlere yerleştirilmeleri ve çeşitli işler için uygun işçiler bulunmasına aracılık etmek amacıyla Kurum tarafından kurulmasına izin verilen, gerçek veya tüzel kişiliği haiz kuruluşlarıdır”. Görüldüğü gibi, Yönetmeliğin bu hükmü, kötü bir şekilde kaleme alınmıştır. Her şeyden önce, büronun gerçek veya tüzel kişiliğinden değil, gerçek veya tüzel kişiye ait bir bürodan söz etmek uygun olur. Büroyu açmak için başvuran kişi, faaliyetlerini bir tüzel kişilik çatısı altında yürütmüyorsa, gerçek kişi aracıdır ve bu kişi duruma

<sup>920</sup> Bu konuda bkz. **Baştırzi**, age, s. 1.

<sup>921</sup> İşsiz işgücü ile boşta bulunan işlerin eşleştirilememesinden doğan işsizliğe ‘friksiyonel’ işsizlik denilmektedir. Bu kavramla ilgili ayrıntılar için bkz. **Baştırzi**, age, s. 22 vd.

<sup>922</sup> Bu kavramlarla ilgili ayrıntılar için bkz. **Baştırzi**, age, s. 46 vd.

<sup>923</sup> **Erkul**, agm, s. 196; **Sözer**, Ali Nazım: “Türkiye’de İş Aracılığı Faaliyetleri”, Çimento İşveren 1994, C. 8, S. 6, s. 3.

<sup>924</sup> Bkz. **Baştırzi/Şuğle**, age, 83.

göre tacir veya esnaf sayılır. Aracılık faaliyeti örneğin bir anonim veya limited şirketin işletme konusu olarak yürütülüyorsa, bu durumda da yine büro değil, şirket tüzel kişiliğe sahip olur; büro olsa olsa onun işletmesi konumundadır ki, hukukumuzda ne esnaf işletmesinin, ne ticarî işletmenin kişiliği vardır. Bu yüzden, Yönetmelik'te geçen "...gerçek veya tüzel kişiliği haiz kuruluşlardır" ibaresi yerine ya sadece 'kuruluşlardır' ya da 'işletmelerdir' demek yeterli idi.

Böylece, özel istihdam bürolarının, tarafların herhangi birisine bağımlı olmadan, Türkiye İş Kurumu'nun iznine bağlı olarak, gerçek kişiler veya özel hukuk tüzel kişileri tarafından ücret karşılığında<sup>925</sup> yürütülebilen, işçi ile işveren arasında iş sözleşmesi kurulmasına aracılık eden ve genelde bu işi meslek edinen bürolar/işletmeler olduğunu söyleyebiliriz<sup>926</sup>.

### **B - H u k u k î N i t e l i ğ i**

Türk Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu açısından bakıldığında, özel istihdam bürolarının yaptığı faaliyet, tipik bir tellâllık faaliyetidir. Zira burada büro, taraflara herhangi bir şekilde bağımlı olmadan, eşit mesafede kalarak, bir iş sözleşmesinin kurulmasına aracılık ederek bunun karşılığında ücret almaktadır. Dolayısıyla, yukarıda koşulları açıklanan tellâllık faaliyetinden bir farkı yoktur<sup>927</sup>. Kuşkusuz, özel istihdam büroları ile ilgili olarak özel bir Kanun ve uygulama Yönetmeliği olduğu için, bu hükümler öncelikli olarak uygulanacak; doğrudan Türk Ticaret veya Borçlar Kanunu'na gidilemeyecektir. Ancak, söz konusu düzenlemelerde hüküm bulunmayan hâllerde, niteliğine uygun düştüğü ölçüde Türk Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu'na gidilebilir; zira özel hüküm varken genel hükme gidilememesi temel bir hukuk ilkesidir. Örneğin, iş hukukunun kendine özgü koşulları ve işçinin korunması ilkesi dolayısıyla, tellâllık ücretinin işçiden alınması kural olarak yasaklanmış; aksine anlaşmalar batıl sayılmıştır (TİKK m. 19/II; ÖİBY m. 15). Böyle bir durumda, Borçlar Kanunu veya Türk Ticaret Kanunu'na gidilemez.

Özel istihdam bürolarını gerçek kişiler işletebileceği gibi, bu faaliyet bir ticaret şirketi çatısı altında da yürütülebilir. Gerçek kişi tarafından işletilen bir büroda, büronun faaliyeti ticarî işletme sınırlarına ulaşmışsa, onu kendi adına kısmen dahi olsa işleten kişi tacir sayılır; aksi hâlde kişi esnaf konumundadır. Bunun dışında iş tellâlı; adi işler veya ticaret işleri tellâlı da olabilir. Yukarıda görüldüğü gibi, bu tamamen aracılık edilen işin niteliği ve bu işi meslek olarak edinip edinmemekle ilgili bir sorundur. Gerçi aşağıda inceleneceği gibi, bu büroları açıp faaliyete başlayabilmek için Kanun ve Yönetmeliğin aradığı koşulları düşündüğümüzde, bu işin geçici olarak yapılması pek olası görünmemektedir. O hâlde, geriye aracılık edilen işin ticarî mi, adi mi olduğu kalmaktadır. Örneğin, büro, bir ticaret şirketinin ihtiyacı olan muhasebe elemanını

<sup>925</sup> Aracılık ücreti konusundaki istisnaî durum için bkz. aşı. IV, B.

<sup>926</sup> Bu konudaki diğer bir tanım için bkz. **Tuncay**, Can: "Bir Seminerin Ardından: Özel İstihdam Büroları", Çimento İşveren 1995, C. 9, S. 1, s. 6.

<sup>927</sup> Bkz. yuk. § 4.

sağlamışsa; şirket ile işçi arasındaki iş sözleşmesi ticarî iş niteliğindedir<sup>928</sup>. O hâlde, bu örnekte, büro ticarî iş niteliğindeki bir iş sözleşmesine aracılık ettiği için aynı zamanda ticaret işleri tellâlî konumundadır. İlgili özel düzenlemede aksine hüküm olmadığı sürece, Türk Ticaret Kanunu’nun 100 vd maddeleri burada da uygulama alanı bulacaktır. Örneğin, büronun ücret alacağı, 106. madde gereğince bir yılda zamanaşımına uğrar; zira ilgili özel düzenlemede aksine bir hüküm yoktur. Yukarıdaki örneğin aksine, büro, bir esnaf ile işçinin arasındaki iş sözleşmesine aracılık etseydi, Borçlar Kanunu’na tâbi adi işler tellâlî olacak; zamanaşımı konusunda da Borçlar Kanunu’nun 126. maddesi uygulanacaktı.

### C - M e v z u a t t a k i Y e r i

İş ve işçi aracılığı faaliyeti ile ilgili mevzuatın geçmişi oldukça eskiye dayanır<sup>929</sup>. Ülkemizde, 1936 yılında çıkarılan 3008 sayılı İş Kanunu’nun 63 ilâ 71. maddeleri arasında ‘iş ve işçi bulma’ konusuna yer verilmiş; bu konu, bir kamu hizmeti olarak düzenlenmiş ve ilk defa hükme bağlanmıştır<sup>930</sup>. Kanun’un 65. maddesinde ise, bu Kanun’un yürürlüğe girmesinden sonra işçilere iş ve işlere işçi bulmak üzere, kazanç sağlamak amacıyla özel büro açılmasının yasak olduğu ifade edilmiş; Kanun’un yürürlüğe girmesinden önce bu amaçla açılan büroların kapatılacağı belirtilmiştir<sup>931</sup>. Bununla birlikte, 3008 sayılı Kanun’un 68. maddesinde, idarî makamlardan izin alınması, bu faaliyetin ücretsiz olarak yapılması ve denetime tâbi olması koşuluyla, işçi-işveren kuruluşlarının, kamuya yararlı dernekler ile hayır derneklerinin iş ve işçi bulma konusunda faaliyet göstermesine izin verilmiştir<sup>932</sup>.

3008 sayılı Kanun’u yürürlükten kaldıran, 1475 sayılı eski İş Kanunu’nun 83. maddesinde, *“işçilerin elverişli oldukları işlere yerleşmelerine ve çeşitli işler için elverişli işçiler bulunmasına aracılık etme hususlarının düzenlenmesi, kamu görevi olarak Devletçe yapılır. Bu görev 4837 sayılı Kanunla kurulan İş ve İşçi Bulma Kurumunca yapılır”* demekte idi. Aynı Kanun’un 84. maddesinde ise; İş ve İşçi Bulma Kurumu’nun görevleri temel noktaları itibariyle sayılmış, bu

<sup>928</sup> Çünkü TTK m. 21/II/c.1 ve 2’ye göre, tüzel kişi tacirlerin yaptığı her iş ticarîdir ve onlar için bunun istisnası yoktur. Bir taraf için ticarî sayılan sözleşmeler, kanunda aksine hüküm olmadığı sürece, diğer taraf için de ticarî olacağına göre (TTK m. 21/II), bu sözleşme işçi açısından da ticarî işe vücut verir. Oysa, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, bir kararında (15.10.1997, E. 1997/9-486, K. 1997/822), anonim şirketle işçi arasındaki ilişkiyi ticarî iş olarak nitelememiştir. Bu Karar’ın eleştirisi için bkz. **Battal**, Ahmet: “Tacirin İş Kanunu’na Tâbi Bir Sözleşmeden Doğan Cezaî Şart Borcuna TK. 24 (İndirim Yasağı) Uygulanabilir Mi?”, Batider 1999, C. XX, S. 2, s. 21 vd.

<sup>929</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Dereli**, Toker: “Türkiye’de Çalışma Yaşamında Özel İstihdam Hizmetlerinin Yeri ve İşlevi Ne Olmalıdır?”, Çalışma Yaşamında Özel İstihdam Bürolarının Kuruluşu ve İşleyişi Semineri, 3-4 Kasım 1994, s. 60 vd. İstihdam servisine ilişkin uluslararası standartların gelişimi için bkz. **Baştterzi/Şuğle**, age, s. 51 vd. Bu büroların dünya ölçeğindeki gelişimi için bkz. **Sözer**, agm, s. 3.

<sup>930</sup> Bu Kanun’dan çok önce, 1580 sayılı mülga Belediye Kanunu’nda da bir düzenleme yer almaktaydı. Kanun, belediyelerin isteğe bağlı olarak, iş ve işçi bulma bürosu açabileceğini öngörmekteydi. Ancak, bu hükmün işletildiğini söylemek güçtür. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Baştterzi/Şuğle**, age, s. 61.

<sup>931</sup> Bu konuda bkz. **Erkul**, agm, s. 196-197. Tarım alanında mevsimlik işçilerle çiftlik sahipleri arasındaki aracılık faaliyeti ve bu konudaki ayrıntılar için ayrıca bkz. s. 205-210.

<sup>932</sup> Bkz. **Baştterzi/Şuğle**, age, 62-63; **Sözer**, agm, s. 4. Aynı modelin 931 sayılı İş Kanunu’nda da olduğu görülmektedir. Bkz. s. 66.

ödevlerin yapılış şekillerinin de bir tüzükle düzenleneceği öngörülmüştü<sup>933</sup>. 1475 sayılı İş Kanunu'nun 85. maddesinde açık bir şekilde, işçilere iş ve işverenlere işçi bulmak için, kazanç amacıyla olsun olmasın, faaliyet gösterilmesi, çalışılması veya büro açılmasının yasak olduğu hükme bağlanmıştı<sup>934-935</sup>. Kuşkusuz bu yasaklamaların temelinde, işsizlerin iş araçlarınınca sömürülmesinin önüne geçilmesi durumu yatmakta idi. Oysa, 1475 sayılı Kanun'un 85. maddesinin ilk şeklinde, 3008 sayılı Kanun'un 68. maddesindeki istisnaî duruma benzer bir hüküm yer almaktaydı. Böylece her iki düzenlemeye de Devlet tekeli temel alan; ama belirli oranda bu tekeli yumuşatan bir model benimsenmişti. Ancak, 1983 yılında, 2869 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle, bu istisna kaldırılmış ve böylece mutlak tekel modeline daha çok yaklaşmıştır<sup>936</sup>.

Böylece, yakın zamana kadar, iş ve işçi bulma tekeli, kamu kurumu niteliğindeki “İş ve İşçi Bulma Kurumu”na aitti. Kamu tüzel kişiliğine sahip bu Kurum dışında, kural olarak, herhangi bir gerçek veya tüzel kişinin iş sözleşmesine aracılık etmesi söz konusu değilken, 22.5.2003 tarih ve 4857 sayılı İş Kanunu'nun 90. maddesinde, “iş arayanların elverişli oldukları işlere yerleştirilmeleri ve çeşitli işler için uygun işçiler bulunmasına aracılık görevi, Türkiye İş Kurumu ve bu hususta izin verilen özel istihdam bürolarınca yerine getirilir” hükmüne yer verilmiştir<sup>937</sup>. Bu düzenlemeye paralel olarak, 25.6.2003 tarih ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu ile hem “İş ve İşçi Bulma Kurumu”nun adı değiştirilerek “Türkiye İş Kurumu” yapılmış, hem anılan Kurum'un yanında, gerçek kişiler veya özel hukuk tüzel kişileri tarafından kurulacak “özel istihdam büroları” aracılığı ile de iş ve işçi bulunması mümkün hâle getirilmiştir (m. 17/I/c.2). Böylece, bu konuda uzun yıllardır süren ağırlıklı Devlet tekeli modeli değiştirilmiş ve devlet dışında da iş sözleşmelerine aracılık edilmesine izin verilmiştir<sup>938</sup>. Buna, “denetime tâbi birlikte

<sup>933</sup> Bkz. “İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun Ödevlerinin Yapılış Şekilleri Hakkında Tüzük”, RG, 11.8.1973, S. 14622.

<sup>934</sup> Bu yasağa aykırı davranışlar için aynı Kanun'un 105. maddesinde, büroları kapatma ile hapis ve para cezası öngörülmüştü. Bu düzenlemenin eleştirisi için bkz. **Sözer**, agm, s. 4.

<sup>935</sup> İş ve işçi aracılığının Almanya'daki mevzuat düzeyindeki gelişimi için bkz. **Akyiğit**, Ercan: “İş Aracılığında Son Gelişmeler (Almanya Örneği)”, Çimento İşveren 1996, C. 10, S. 3, s. 3 vd; **Walwei**, Ulrich: “İşe Yerleştirme Sistemleri Alman Liberalleşmesine Özel Bir Vurgu İle, Bütün Dünyada Değişiyor”, Çalışma Yaşamında Özel İstihdam Bürolarının Kuruluşu ve İşleyişi Semineri, 3-4 Kasım 1994, s. 48 vd; **Tuncay**, agm, s. 4.

<sup>936</sup> Bkz. **Baştırzi/Şuğle**, age, s. 68. Bu değişikliğin eleştirisi için ayrıca bkz. s. 79. Buna rağmen, tarım alanında iş ve işçi aracılığı konusunda serbestlik bulunmakta idi (Bkz. “Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığı Hakkında Tüzük, RG, 15.5.1978). Bu nedenle, ülkemizde hiçbir zaman mutlak Devlet tekeli sistemi benimsenmemiştir. Bu modele, “ılımlı tekel modeli” denildiği hakkında bkz. **Tuncay**, agm, s. 4.

<sup>937</sup> Bu konuda bkz. **Yelekcı**, Memduh/**Yelekcı**, İlhami: Notlu, İzahlı-İctihatlı 4857-1475-854-5953 Sayılı İş Kanunu Şerhi, Tüzük ve Yönetmelikler, Ankara 2004, s. 143.

<sup>938</sup> Kanun'un Genel Gerekçesi'ne bakıldığında ise şu satırlara yer verilmiştir: “...Kurum... Uluslararası Sözleşmelere uygun bir şekilde teşkilât yapısını, hukukî statüsünü ve personel rejimini geliştiremediğinden, sadece iş ve işçi bulma aracılığı faaliyetlerine ilişkin birtakım formaliteleri yerine getirmeye çalışan bir Kuruluş görünümünden öteye geçememiştir... Ülkemizdeki İş ve İşçi Bulma Kurumunun yasal görevleri bakımından batıdaki benzer iş kurumlarından büyük bir farklılığı bulunmamakla beraber yürütülen hizmetlerin kapsamı, etkinliği ve yaygınlığı açısından bakıldığında, Kurumun büyük ölçüde modernize edilmeye ve çağdaş bir yapılanmaya ihtiyacı bulunmaktadır... Ayrıca yasada özel istihdam bürolarının ihdasına da yer verilmiştir. İşe yerleştirme hizmetinin



çalışma modeli” de denilmektedir<sup>939</sup>. 4904 sayılı Kanun’un 17. maddesinin Gerekçesi’ne bakıldığında şu ifadelerle yer verilmiştir: “Uluslararası alanda meydana gelen gelişmelere paralel olarak sürekli ve hızla değişen işgücü piyasasındaki işgücü taleplerinin süratle karşılanması ve işsizliğin azaltılması, uluslararası sözleşmelerin hayata geçirilmesi ve şu anda gayri resmî de olsa faaliyette bulunan danışmanlık firmalarının düzen ve disiplin altına alınarak denetlenebilmesi açısından Kurumun hizmetlerini tamamlar nitelikte özel istihdam bürolarının faaliyete geçirilmesini teminen bir yasal düzenlemeye ihtiyaç duyulmuş ve söz konusu büroların kuruluşuna izin verilmesine, izin yenilenmesine ve faaliyet ve denetime ilişkin esaslar 96 sayılı ILO Sözleşmesi hükümleri doğrultusunda düzenlenmiştir. Böylece Türkiye İş Kurumu’nun iş ve işçi bulmadaki aracılık tekeli gereği gibi kullanmasına olanak bulamamasından doğan sakıncalar giderilmiş, işgücü piyasasının ihtiyaçlarına cevap verilmiş ve Kurumun sınırlı da olsa rekabet içinde gelişmesine olanak sağlamıştır”<sup>940</sup>.

Görüldüğü gibi bu düzenlemenin temel amacı, yukarıda anlatılanların ışığında, günden güne çığ gibi büyüyen işsizlik sorununu aşmaya bir parça da olsa katkıda bulunmak ve ayrıca bu yolla yeni istihdam olanakları yaratmaktır<sup>941</sup>. Gerçekten de Özel İstihdam Büroları Yönetmeliği’nin Uygulanması Hakkındaki Tebliğ’in<sup>942</sup> 1. maddesinde, bu büroların iş ve işçi bulmaya aracılık faaliyeti yanında, işgücü piyasası, istihdam ve insan kaynaklarına yönelik hizmetlerde de bulunabilecekleri belirtilmiştir. Zira, bugün sayısı yüz yetmişi aşan bu bürolar sayesinde de bir katma değer yaratılmakta ve bu bürolarda çalışan kişilere de iş olanağı tanınmaktadır.

---

geçmişine bakıldığında, bu hizmetin bir kamu hizmeti olarak nitelendirildiği ve kamu tekeli şeklinde gelişme gösterdiği görülmektedir. Bunda, emeğin sömürülmesinin, bir başka ifade ile işçi simsarlığının önlenmesi düşüncesi, işgücü planlaması ve eğitim politikalarının yanı sıra birtakım ekonomik nedenler belirleyici rol oynamıştır. Bununla birlikte son yıllarda ekonomik ve sosyal alanda görülen değişimler, teknolojilerde sağlanan gelişmeler, küreselleşme olgusu ve bunun yarattığı uluslararası rekabet, işgücü piyasalarını derinden etkilemekte, işgücünün ve çalışma sistemlerinin yapısını değiştirmekte, işgücüne yönelik taleplerde yeni tercihler ortaya çıkmakta, genelde düşük nitelik gerektiren tekrara dayalı işler azalmakta, işçiler artık daha yüksek meslekî nitelik aramakta, büro hizmetleri ve yönetimle ilgili işler çoğalmakta ve yaygınlaşmaktadır. Bütün bu değişme ve gelişmeler de işe yerleştirme hizmetlerinde kamu tekeli uygulamasında bir serbestleştirmeye gidilmesini, diğer bir ifadeyle özel işe yerleştirme faaliyetlerine de izin verilmesini gerekli kılmaktadır. Diğer taraftan, ülkemizde iş ve işçi bulma faaliyetlerinde bir devlet tekeli var olmasına karşın, danışmanlık firması adı altında pek çok firmanın iş ve işçi bulma aracılığı yaptığı da bir gerçektir. Konu ile ilgili bir yasal düzenlemenin bulunmamasından dolayı bu firmaların denetimleri de mümkün olamamaktadır. Özellikle işsiz kesimin içinde bulunduğu malî ve sosyal konum dikkate alındığında, bunlara ilişkin bir sömürülme olasılığının sonuçlarını da dikkate almak gerekir”(www.tbmm.gov.tr).

<sup>939</sup> Bkz. **Tuncay**, agm, s. 4; **Walwei**, agb, s. 45-46.

<sup>940</sup> Bkz. **Günay**, Cevdet İlhan: İş Hukuku, Yeni İş Yasaları, Ankara 2003, s. 1391.

<sup>941</sup> Buna karşılık, bu düşüncede olmayan milletvekilleri de bulunmaktadır. “...Türkiye İş Kurumu Kanun Tasarısının İkinci Kısım Birinci Bölümünde yer alan «Özel İstihdam Büroları» başlığı altında getirilen düzenlemenin ve devamındaki maddelerin tümüne Anayasamızın değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi edilemez ilkelerinden olan sosyal devlet ilkesine aykırılığı yönünden muhalefet ediyorum. Ayrıca, emeğin âdeta köle gibi alınır satılır duruma gelmesine yol açacak böyle bir uygulamaya İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 4. maddesinde yer alan «Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz, kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaktır» ilkesine aykırılığı, dolayısıyla İnsan Hakları kavramını, nitelikleriyle birlikte benimseyen Anayasamızı da ihlâl etmesi yönden de karşı olduğumu beyan ederim. Enver Öktem”. **Günay**, age, s. 1394. Bu yönde diğer milletvekillerinin eleştirileri ve karşı oy yazıları için bkz. s. 1399, 1405.

<sup>942</sup> RG, 2.8.2005, S. 25541.

İş ve işçi aracılığının kurumsallaşmasının sağlayacağı bir diğer yarar ise, yaratılan istihdam niteliklerine uygun işgücünün eşleştirilmesidir. Böylece, kendisine uygun işe yerleştirilen işçinin marjinal verimi artacak; işsizliğin bir başka boyutunu oluşturan gizli işsizlik veya eksik istihdamın da önüne geçilmiş olacaktır<sup>943</sup>.

### III. İŞ ve İŞÇİ TELLÂLLİĞİ SÖZLEŞMESİ

#### A - Ş e k l i

Daha önce belirtildiği gibi, kural olarak tellâllık sözleşmesi için kanunlarımızda herhangi bir şekil koşulu getirilmemiştir<sup>944</sup>. Türkiye İş Kurumu Kanunu da buna paralel bir yaklaşım sergileyerek, iş tellâllığı sözleşmesi için bir şekil koşulu öngörmemiştir. Kanun'un 19. maddesinin II. fıkrasına göre, *“özel istihdam büroları iş arayanlardan her ne ad altında olursa olsun menfaat temin edemez ve ücret alamazlar. İşe yerleştirme faaliyeti karşılığı ücret sadece işverenden alınır. Ancak, yönetmelikle belirlenecek meslekler ve üst düzey yöneticiler için işe yerleştirilenlerden ücret alınmasına izin verilebilir”*<sup>945</sup>. Yine aynı maddenin III. fıkrasının (a) bendinde, *“özel istihdam bürolarının yönetmelikte öngörülenler dışında iş arayanlarla ücret konusunda **anlaşma yapmaları**, onlardan ücret almaları veya herhangi bir şekilde menfaat temin etmeleri halinde özel istihdam büroları ile işverenler arasında yapılmış bulunan anlaşmalar,...geçersizdir”*, denmektedir. Bu iki hüküm, birlikte değerlendirildiğinde, ilk bakışta iş tellâllığı sözleşmesinin herhangi bir şekle bağlı olmadığı izlenimi doğabilir. Oysa, Özel İstihdam Büroları Yönetmeliği'nin 15. maddesinin II. fıkrasına göre, *“işverenlerden ve bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen iş arayanlardan alınacak ücret, taraflar arasında yapılacak **yazılı sözleşmede** belirtilir. Talep edilmesi halinde ücret sözleşmesi Kuruma ibraz edilir”* hükmü yer almıştır. Yönetmeliğin anılan hükmünün ilk fıkrasında önce, büroların işçilerden ücret alma yasağı tekrar edildikten sonra, iş arayanlardan profesyonel sporcu, teknik direktör, antrenör, manken, fotomodel ve sanatçı meslek gruplarında yer alanlar ile genel müdür veya bu görevlere eş ya da daha üst düzey yöneticilerden ücret alınabileceği belirtilmiştir. İşte, II. fıkrada sadece işverenlerden alınması gereken aracılık ücreti ile istisnaen iş arayanlardan yukarıdaki gruba girenlerden alınacak aracılık ücretinin, taraflar arasında<sup>946</sup> yapılacak yazılı sözleşmede belirtileceği; istem hâlinde de Kurum'a ücret sözleşmesinin ibraz edileceği düzenlenmiştir. Görüldüğü gibi, Yönetmelik hükmü, aracılık sözleşmesinin olmasa bile, ücretin yazılı sözleşmede belirtileceğini öngörmüştür. Böyle bir sözleşmede, ücret ile birlikte taraflar ve

<sup>943</sup> Bu konuda bkz. **Başterzi/Şuğle**, age, s. 2, 5-6.

<sup>944</sup> Bkz. yuk. § 3, I, B.

<sup>945</sup> 1994 yılından beri, Alman hukukunda da aynı düzenlemenin bulunduğu hakkında bkz. **Akyiğit**, İş Aracılığı, s. 8 vd.

<sup>946</sup> Yani duruma göre, işveren-büro; işveren-büro-işçi arasındaki aracılık sözleşmesinin tarafları.

onların imzasının yer alması da söz konusu olabileceğinden, dolaylı da olsa bir yazılı şekle zorunluluğu getirilmiştir<sup>947</sup>. Oysa, Borçlar Kanunu'nun 11. maddesinin I. fıkrasında, sözleşmenin şeklinin “*kanunda*” açıklık olmadıkça herhangi bir şekle bağlı olmadığı ifade edilmiştir<sup>948</sup>. Yönetmelik hükmünün, Türkiye İş Kurumu Kanunu'nun 19. maddesi ile Borçlar Kanunu'nun 11. maddesine uygunluğu tartışılabilir. Ancak, kanaatimizce, burada aracılık sözleşmesini şekle tâbi tutan bir düzenlemeden söz edilebilir. Zira, bu hüküm uygulamada, iş tellâllığı sözleşmesinin şekle tâbi olarak yapılması sonucunu doğuracaktır.

### **B - İş ve İşçi Tellâllığı Sözleşmesinde İstisnaî Bir Durum: Ücret**

İş tellâllığı sözleşmesinde, diğer tellâllık sözleşmelerinde olduğu gibi, ücret, sözleşme özgürlüğü ilkesinin sınırları içinde serbestçe kararlaştırılabilir. Tellâllık ilişkisinde ücretin borçlusu, Türk Ticaret Kanunu'nun 108. maddesine göre, sözleşme veya kanun ile belirlenmemişse, ticarî teamül dikkate alınarak; bu da yoksa her iki tarafça yarı yarıya ödenir. Borçlar Kanunu'nun 406. maddesine göre ise ücret tayin edilmediği takdirde tarife varsa ona göre belirlenir; aksi hâlde “müteamil”, yani teamül olan ücret kararlaştırılmış sayılır. Özellikle, ticaret işleri tellâllığında, tellâlin her iki taraf için de aracılık yaptığı varsayımı söz konusu olduğu için sonuçta taraflar ücreti yarı yarıya ödeyecektir<sup>949</sup>.

Türk Ticaret Kanunu'nun 108. maddesinde geçen “...*kanun ile tayin edilmemişse...*” ibaresine verilecek en tipik örnek, Türkiye İş Kurumu Kanunu'nun 19. maddesinin II. fıkrasıdır. Buna göre, “*özel istihdam büroları iş arayanlardan her ne ad altında olursa olsun menfaat temin edemez ve ücret alamazlar. İşe yerleştirme karşılığı ücret sadece işverenden alınır. Ancak, yönetmelikte belirlenecek meslekler ve üst düzey yöneticiler için işe yerleştirilenlerden ücret alınmasına izin verilebilir*”. Aynı maddenin III. fıkrasının (a) bendine göre ise, bu hükme aykırı olarak yapılan anlaşmalar geçersizdir (ÖİBY m. 15, 16/I/a; ÖİBHT m. 1/II ). Ayrıca, Kanun'un 18. maddesi ve Yönetmeliğin 16. maddesinin II. fıkrasına göre, bu yasağa aykırı davranan büroların faaliyet izinleri kaldırılır.

---

<sup>947</sup> Kanaatimizce, bu hüküm Kanun'un yasakladığı, işçiden ücret alınmasını önlemek ve bunu takip edebilmek için getirilmiştir.

<sup>948</sup> “BK”mız geçerlilik şeklinin ancak ‘*kanunda sarahat*’ halinde söz konusu olabileceğini öngörmüştür. Bunun sonucu olarak bir kurumun çıkardığı Yönetmelik ya da Genelge ile bir sözleşmenin yazılı geçerlilik koşuluna bağlanması mümkün değildir (Yarg. 11. HD. 1.4.1988, E. 204, K.1953 UYGUR, C.1, s. 1077–1078) (Karara konu olayda, profesyonel bir futbolcunun transferine ilişkin olarak yapılan bir sözleşme olup, Profesyonel Futbol Yönetmeliği'nin 8. maddesi gereğince bu tür sözleşmelerin resmî şekle uygun olarak yapılması öngörülmüştür. Yargıtay bu yönetmelik hükmünün bir ‘kanun’ hükmü olmadığını, Beden Terbiyesi Kanunu'nda da transfer sözleşmelerinin şekle tâbi olacağı konusunda bir hüküm bulunmadığına... karar vermiştir.” Bkz. Kılıçoğlu, age, s. 73, dn. 38.

<sup>949</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. yuk. § 8, II, A, 1, bb; B, 1, cc.

## V. İŞ ve İŞÇİ TELLÂLIĞI TÜRLERİ

Bugün, iş ve işçi aracılığının birçok türü bulunmaktadır<sup>950</sup>. Ancak biz -konumuz bakımından- Türkiye İş Kurumu Kanunu’nun düzenlediği Özel İstihdam Büroları ile yine aynı Kanun’un 3. maddesine dayanılarak çıkarılmış olan “Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığına İzin Verilmesi ve Aracıların Denetimi Hakkına Yönetmelik” hükümleri çerçevesinde, tarım sektöründeki iş ve işçi aracılığını inceleyeceğiz.

### A - Özel İstihdam Büroları

#### 1. Özel İstihdam Bürosu Açabilme Koşulları

##### a) Genel Olarak

İş arayanların işçi araçlarının eline düşerek sömürülmesini engellemek amacıyla, Kanun ve Uygulama Yönetmeliği, bu büroları açmak isteyenlerde bazı koşulların aranacağını ve bazı koşulların ise bulunmaması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, faaliyet izni aldıktan sonra, başlangıçta bulunan niteliklerin kaybedilmesi veya Kanun ve Yönetmelik hükümlerine aykırı davranan büroların faaliyet izinlerine ilişkin idarî işlemlerin kaldırılması da düzenlenen bir diğer konudur. Bu hükümlerin getirilmesindeki temel amaç, iş hukukunda egemen olan işçinin korunması ilkesinin, iş sözleşmesinin kurulmasından önceki aşamada da uygulanmasını sağlamaktır.

##### b) Başvuruda Bulunan Kişide Aranacak Özellikler

Türkiye İş Kurumu Kanunu’nun 17. maddesinin II. fıkrasına göre<sup>951</sup>, Kurumca yapılacak duyuru üzerine, özel istihdam bürosu açmak için başvuracak gerçek kişiler ile tüzel kişileri idare, temsil ve ilzama yetkili kişilerin şu özelliklere sahip olması gerekir:

- 1- Bu kişilerin, Türk Vatandaşı ve en az lisans düzeyinde öğrenim görmüş olmaları, müflis veya konkordato ilân etmemiş olmamaları gerekir (ÖİBY m. 7/II/a). Lisans eğitimi konusunda da yurt içinde veya denkliği Millî Eğitim Bakanlığı ya da Yüksek Öğretim Kurumu Başkanlığı’nca kabul edilmiş olan yurt dışındaki en az dört yıllık eğitim veren fakülte veya yüksek okullardan mezun olma koşulu vardır (ÖİBY m. 7/II/b).
- 2- Taksirli suçlar ve aşağıda sayılan suçlar dışında tecil edilmiş hükümler hariç olmak üzere, ağır hapis veya altı aydan fazla hapis cezası almış veyahut affa uğramış olsa bile Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlarla, zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı<sup>952</sup> veya

<sup>950</sup> Ancak, bu araçların büyük çoğunluğu hukukî nitelik olarak tellâllıkla örtüşmemektedir. Bu aracılık türleri ile ilgili farklı örnekler için bkz. **Baştırzi/Şuğle**, age, 84 vd; **Tuncay**, agm, s. 6 vd.

<sup>951</sup> Tevdi edilmesi gereken belgelerin ayrıntıları için bkz. ÖİBHT m. 2.

<sup>952</sup> “Yüz kızartıcı suçlar” ibaresi ile ilgili eleştiri için bkz. aça. § 14, IV.

şeref ve haysiyeti kırıcı suçtan veya istimal ve istihlâk kaçakçılığı hariç kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, kara para aklama veya Devlet sırlarını açığa vurma, vergi kaçakçılığı suçlarından dolayı hükümlü bulunmamaları gerekmektedir. Bu durumun, Cumhuriyet Başsavcılığından alınacak belge ile kanıtlanması gerekir (ÖİBY m. 7/II/d).

Görüldüğü gibi Kanun, bu koşulların tüzel kişilik çatısı altında örgütlenecek bürolarda, tüzel kişiliği temsil, ilzam ve idare ile yetkili kişileri kapsayacağını belirterek kapsamı bir hayli geniş tutmuştur. Örneğin, bu faaliyet bir anonim şirket çatısı altında yapılacaksa, bu koşullar, yönetim kurulu üyeleri ile murahhas müdürde (TTK m. 317, 319); limited şirketlerde ise müdür veya müdürlerde aranacaktır (TTK m. 541).

Bunların dışında, özel istihdam bürolarının, iş ve işçi bulma faaliyetini gerçekleştirebilecek düzeyde yönetim, nitelikli uzman personel, teknik donanım ve uygun bir işyerine sahip olmaları, iş ve işçi bulma aracılığı izni için her yıl Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 298. maddesi gereğince yeniden değerlendirme oranına göre değişecek, kesin ve süresiz teminat mektubu<sup>953</sup> ile istenen diğer bilgi ve belgeleri Kuruma vermeleri ve masraf karşılığını ödemeleri gerekir (TİKK m. 17/III). Büroların yönetim sorumlusu ile nitelikli uzman personelin özgeçmişleri, teknik donanım envanter listesi ile uygun bir işyerine sahip olduklarına ilişkin gerekli bilgi ve belgeler, il veya ilçe şube müdürlüklerine ibraz edilecektir. Yukarıda belirtilen tüzel kişileri temsil ve ilzama yetkili kişilerin nüfus cüzdanı örnekleri, tüzel kişiliğin kuruluş sözleşmesinin yayımlandığı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nin bir örneğinin de bulunulan yerin il veya ilçe şube müdürlüklerine verilmesi ve büro açma isteğine ilişkin yazılı istemde bulunulması gerekir (ÖİBY m. 7/II).

#### *c) Türkiye İş Kurumu'nun İncelemesi ve Faaliyet İzni*

Kurum, yukarıda belirtilen koşulları taşıyan kişilerin bu durumlarını da belgeleyen başvurusunu inceler. Bu amaçla başvuran gerçek veya tüzel kişilerin istemlerini en geç otuz gün içinde, gerektiğinde yerinde tespit ve inceleme yapılarak değerlendirilir. Başvuranlar arasında Kurumca yapılacak değerlendirme sonucunda, iş ve işçi bulma faaliyetinde bulunması uygun görülenler, Resmî Gazete'de, Kurum'un internet sayfasında ([www.iskur.gov.tr](http://www.iskur.gov.tr)) ve Kurum ilân panolarında ilân edilir. Ayrıca, bu izin bir idarî işlem olduğu için, başvuru yapana ayrıca yazılı olarak bilgi verilir (TİKK m. 17/III; ÖİBY m. 8).

Yönetmelik'in 8. maddesinin II. fıkrasında, Kurum tarafından izin verilen büroların, Kuruma bilgi vermek ve Yönetmeliğin 7. maddesinde belirtilen konuları yerine getirmiş olmak koşuluyla internet üzerinden de faaliyet gösterebilecekleri öngörülmüştür. Yine Yönetmeliğin uygulama

<sup>953</sup> Teminat olarak verilebilecek diğer değerler için bkz. ÖİBHT m. 3.

Tebliğî'nin 5. maddesinde, Kurumun yetkilendirdiği bürolardan bu şekilde faaliyet gösterenler, web sitelerinin ana sayfasına, Kurum'dan alınan izin belgesinin tarih ve numarası ile iş arayanlardan hiçbir ad altında menfaat sağlayamayacağını ve ücret alınamayacağını belirtmek zorundadır. Bu bürolar, sitelerine reklâm alabilir.

Yukarıda açıklanan şekilde, istemleri uygun görülen gerçek veya tüzel kişilerden, bin YTL masraf karşılığı alınır. Bu miktar her yıl yeniden değerlendirilme oranına göre yeniden düzenlenir (VUK mük. m. 298). Kurumca belirlenen miktarda masraf karşılığının tahsil edilmesinden sonra, Kurum tarafından hazırlanan “Özel İstihdam Bürosu İzin Belgesi” verilir. Kurumca tahsil edilen masraf karşılıkları ise iade edilmez (ÖİBY m. 8/II, III, IV).

#### *d) Faaliyet İzninin Sona Ermesi/Erdirilmesi ve Yenilenmesi*

Kurumun verdiği faaliyet izni, üç yıl geçerlidir. Bu izinlerin üçer yıllık sürelerle yenilenmesi mümkündür. İznin yenilenmesi için, iznin sona erme tarihinden itibaren en az bir ay önce yazılı istemde bulunulması gerekir. Ancak, bunun için, iznin verilmesinde aranan koşullar hâlâ var olmalıdır. Ayrıca, faaliyette bulunan büroların, başlangıçta verdikleri teminat mektubunun miktarı, sonraki yıl veya yıllarda artırılmışsa (VUK mük. m. 298), bu miktar da tamamlanmak zorundadır (ÖİBY m. 9). Kuruma verilen teminat mektupları, izin veya yenileme talebinin reddi hâlinde kararın tebliği tarihinden itibaren; yenileme talebinde bulunulmaması hâlinde izin süresinin bitimini takip eden bir ay içinde iade edilir. İznin iptali hâlinde, iptal kararının kesinleşmesini takiben teminat Kuruma gelir olarak kaydedilir ve bu teminat ilgilinin hiçbir borcu ile mahsup edilemez (TİKK m. 17/V; ÖİBY m. 10/I, 11/VI). İznin yenilenmesi durumunda da bürodan masraf karşılığı alınır (TİKK m. 17/VI).

Yukarıda anlatılan, yenileme için öngörülen koşulların yerine getirilmemiş olması hâlinde yenileme talebi reddedilir (TİKK m. 18).

Bazı durumlarda da verilen izinlerin iptal edilmesi; daha doğrusu idarî işlemin kaldırılması yoluna gidilir. Kanun'un 18. maddesinin II. fıkrasına göre (ÖİBY m. 11/IV; ÖİBHT m. 6);

- 1- İznin verildiği veya yenilendiği tarihten itibaren on sekiz ay içinde hiçbir işe yerleştirme gerçekleştirilememiş ise,
- 2- İzin verilmesi veya yenilenmesi için aranan koşulların taşınmadığı veya kaybedildiği tespit edilmiş ise,
- 3- Kanun'un 19. maddesinin I ve II. fıkralarında yazılı yükümlülüklerle Kurum tarafından yapılan yazılı uyarılara rağmen uyulmamışsa. Burada, aşağıda büroların yükümlülükleri başlığı altında görülecek olan konulardaki hukuka aykırı davranışlar bulunmaktadır. Örneğin, büronun işçilerle ilgili gizli tutması gereken bilgileri, Kanun'un öngördüğü

amaç dışında kullanması veya üçüncü kişilere aktarması gibi. II. fıkrada ise ücret alma yasağı düzenlenmiştir.

- 4- Kanun'un 19. maddesinin III. fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde belirtildiği şekilde anlaşma yapılmış olması. Bu maddede, istisnaî durum dışında işçiden ücret alınmasına dair anlaşmalar; işgücünün sigortasız, sendikasız veya asgarî ücretin altında ücret ödenerek çalıştırılması koşullarını taşıyan anlaşmalar ile bir işveren veya iş arayanın, işe yerleştirme faaliyeti için diğer özel istihdam bürolarından veya Kurum'dan hizmet almalarını engelleyen anlaşmalar geçersiz sayılmıştır (ÖİBY m. 16). İşte bu yükümlülüklerden herhangi birinin ihlâli, verilen iznin kaldırılmasına ve faaliyetin durdurulmasına yol açar.
- 5- Kanun'un 20. maddesinin (a), (b) ve (c) bentlerinde yer alan fiillerin üç kez tekrarlanması. Bu hükümde, büroların yurt dışı iş ve işçi bulma faaliyetlerine ilişkin hizmet sözleşmelerini Kuruma onaylatmaması; Kurum tarafından istenen bilgi ve belgelerle işgücü piyasasının izlenmesi için gerekli olan istatistik bilgileri talebin tebliği tarihinden itibaren on beş gün içinde Kuruma vermemesi; Kurum müfettişlerince istenen bilgi, belge, kayıt ve defterleri on beş gün içinde ibraz etmemesi düzenlenmiş, bu davranışlar idarî para cezasına bağlandığı gibi, büronun faaliyet izninin kaldırılması sonucunu doğuracağı da belirtilmiştir.

Yenileme istelerinin reddi veya iptal kararlarına karşı, kararın tebliği tarihinden itibaren on beş gün içinde Kuruma itiraz edilebilir. İtirazların otuz gün içinde sonuçlandırılması zorunludur. İtiraz yoluna başvurulmuş olması, doğal olarak, ilgililerin yargı yoluna başvurmasını engellemez; başka bir deyişle, burada zorunlu idarî başvuru söz konusu değildir (TİKK m. 20/son; ÖİBY m. 12. Ayrıca bkz. İYUK m. 11, 12).

## 2. Özel İstihdam Bürolarının Yükümlülükleri

Hukuken tellâl niteliğinde olan özel istihdam bürolarının bazı yükümlülükleri bulunmaktadır. Daha önce, tellâllıkla ilgili açıklamalarımızda, genel olarak bunların ayrıntılarına değinilmişti<sup>954</sup>. Burada ise daha çok kamu hukuku karakterli olan ve Türkiye İş Kurumu Kanunu ile uygulama Yönetmeliği'nde yer alan bazı yükümlülüklerden bahsedilecektir. Bu yükümlülükler özel hüküm niteliği taşıdığı için, öncelikle uygulanacak; bunun dışındaki durumlarda ise, yine niteliğine uygun düştüğü ölçüde tellâllıkla ilgili Türk Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu hükümlerine başvurulabilecektir.

Türkiye İş Kurumu Kanunu'nun 19. maddesi ile Yönetmelik'in 14. maddesine göre, özel istihdam büroları, iş arayanlara ve açık işlere ilişkin bilgileri sadece iş ve işçi bulma faaliyeti için

---

<sup>954</sup> Bkz. yuk. § 8, I, A, B.

gerekli olması hâlinde toplayabilir, işleme tâbi tutabilir veya bundan faydalanabilir. Büroların bu bilgileri, iş ve işçi bulma amacına yönelik olarak bir üçüncü kişiye vermesi hâlinde, bu kişi söz konusu bilgileri ancak, kendisine verilmiş amacına uygun şekilde işleme tâbi tutabilir ve yararlanabilir (ÖİBY m. 14/V). İş arayanlar ile işgücü arayanların istem ve beklentilerinin örtüşebilmesi için, başvuru sırasında; kimlik, eğitim, meslek, ücret bilgiler ile işyeri tarafından işgücü ile ilgili aranan koşullar, çalışma saatleri, sosyal haklar gibi bilgiler büro tarafından istenir ve bunlar kayıt altına alınır. Bürolar, işe yerleştirilenler ve onların işyerlerine ait kayıtlarını beş yıl saklamak zorundadır. Bununla birlikte, toplanan bilgilerin kişiye özel veya iş ya da işletme sırlarıyla ilgili olması hâlinde bürolar bunları sadece ilgilinin izin vermesi hâlinde toplayabilir, kaydedebilir ve kullanabilir (ÖİBY m. 14/III, IV, V). Bu yükümlülükle bağlantılı olarak Kanun, 17. maddesinde, büroların işgücü piyasasının izlenmesi için gerekli olan; iş arayanlar, açık işler ve işe yerleştirmelerle ilgili istatistik bilgiler en geç üç ayda bir olmak üzere Kurumca belirlenecek zamanlarda başvurusunu yaptığı Kurum il veya şube müdürlüğüne düzenli olarak bildirmek, uygulamanın takibi için gerekli olan diğer bilgi ve belgeleri de (Örneğin Yönetmeliğe göre yazılı yapılması gereken iş tellâllığı ile ücret sözleşmesi, m. 15/I, II) istem hâlinde Kurum'a vermek zorundadır (TİKK m. 19/son; ÖİBY m. 17; ÖİBHT m. 7). Görüldüğü gibi, bu düzenlemelerin bazıları, aslında tellâlin sır saklama yükümlülüğünün özel görünüm şekilleridir.

Kanun'a göre, büroları denetleme yetkisi Kurum müfettişlerindedir ve bürolar müfettişlerin istediği her türlü bilgi ve belgeyi vermek ve bu bilgilerin doğruluğunu ispata yarayan defter, kayıt ve belgeleri ibraz etmek zorundadır (TİKK m. 17/son).

Büroların bir diğer yükümlülüğü de, yukarıda değindiğimiz işçiden ücret alma yasağıdır<sup>955</sup>. Yukarıda, faaliyet izninin iptali konusunda görüldüğü gibi büroların, işçiden ücret istemesi yasak olduğu gibi, bu amaçla yapılan anlaşmalar da batıldır. Ayrıca işçinin sigortasız, sendikasız veya asgarî ücretin altında bir ücretle çalışmasına yönelik anlaşmalarla bir işverenin veya iş arayanın, işe yerleştirme faaliyeti için diğer özel istihdam bürolarından veya Kurum'dan hizmet almalarını engelleyen anlaşmalar da batıl sayıldığına ve bu durum faaliyet izninin iptaline neden olduğuna göre (TİKK m. 18/II; ÖİBY m. 16), bu sayılanları yapmamak da büroların yükümlülükleri arasındadır.

### **3. Türkiye'deki Uygulama ve Büroların İş Bulmadaki İşlevselliği**

Özel İstihdam büroları faaliyete geçtiğinden beri gerek Kanun, gerek ilgili Yönetmelik'in koyduğu bir zorunluluk olarak, bürolar kendileri aracılığı ile gerçekleşen işe yerleştirmeleri Kurum'a göndermek zorunda oldukları için, bu konuda son derece sağlıklı bilgilerin edinilmesi

---

<sup>955</sup> Bu yasağın mutlak olmadığı, bazı istisnâ işler için işçiden de ücret alınabileceği belirtilmişti (TİKK m. 19/II; ÖİBY m. 15). Bkz. yuk. § 12, III, B.



olanağı da olmuştur. Bu istatistik bilgileri, Kurum'un internet sayfasında da yayımlandığından, bu konuda değerlendirme yapma fırsatı da elde edilmiş olmaktadır.

Kurum'un internet sitesinin verilerine göre, büroların faaliyete geçtiği 2004 yılında başvuru yapanların eğitim düzeyleri ve cinsiyetlerine göre işe yerleştirme rakamları verilmiştir (Kaynak: [www.iskur.gov.tr](http://www.iskur.gov.tr)).

## ÖZEL İSTİHDAM BÜROLARI 2004 YILI FAALİYET GENEL İSTATİSTİKLERİ

### EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE

| EĞİTİM DÜZEYLERİ                         | BAŞVURU |        |         | İŞE YERLEŞTİRME |       |        |
|------------------------------------------|---------|--------|---------|-----------------|-------|--------|
|                                          | Erkek   | Kadın  | Toplam  | Erkek           | Kadın | Toplam |
| Okuma Yazma Bilmeyen                     |         | 3      | 3       |                 |       |        |
| Okur Yazar                               | 6       | 10     | 16      | 3               |       | 3      |
| İlkokul Mezunu                           | 766     | 405    | 1.171   | 426             | 10    | 436    |
| Orta ve Dengi Okul Mezunu                | 402     | 464    | 866     | 98              | 6     | 104    |
| Sanat Ortaokulu Mezunu                   | 96      | 168    | 264     | 4               |       | 4      |
| Lise ve Dengi Okul Mezunu                | 6.030   | 5.439  | 11.469  | 117             | 22    | 139    |
| Sanat ve Teknik Lise Mezunu              | 249     | 155    | 404     | 27              | 2     | 29     |
| Lise Üstü Sanatla İlgili Bölüm<br>Mezunu | 107     | 150    | 257     | 2               |       | 2      |
| Anadolu Teknik Lise Mezunu               | 652     | 314    | 966     | 8               |       | 8      |
| Meslek Lisesi Mezunu                     | 1.988   | 2.295  | 4.283   | 73              | 16    | 89     |
| Meslek Yüksek Okulu Mezunu 2<br>Yıllık   | 6.561   | 7.044  | 13.605  | 25              | 19    | 44     |
| Yüksek Okul ve Fakülte Mezunu            | 39.508  | 34.952 | 74.460  | 134             | 163   | 297    |
| Master/ Doktora                          | 5.240   | 3.608  | 8.848   | 13              | 9     | 22     |
| GENEL TOPLAM                             | 61.605  | 55.007 | 116.612 | 930             | 247   | 1.177  |

Tabloya bakıldığında, başvuruda bulunan kadınların genel olarak işe daha az yerleştiği görülmektedir. Tabloda yüksekokul ve fakülte mezunu olarak başvuru yapanların sayısı, diğerlerine göre oldukça fazladır; buna karşılık bunların içinde işe yerleştirme oranı son derece düşüktür (%0,5). Genel toplam içerisinde, işe yerleştirme oranı da azdır. Bu oran da % 1'dir. Başka bir deyişle, 2004 yılında bürolar her yüz kişiden ancak birini işe yerleştirebilmiştir.

**İLLERE GÖRE DAĞILIM**  
**ANKARA ÖZEL İSTİHDAM BÜROLARI**  
**2004 YILI FAALİYETİ**  
**EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE**

| EĞİTİM DÜZEYLERİ                      | BAŞVURU |       |        | İŞE YERLEŞTİRME |       |        |
|---------------------------------------|---------|-------|--------|-----------------|-------|--------|
|                                       | Erkek   | Kadın | Toplam | Erkek           | Kadın | Toplam |
| Okuma Yazma Bilmeyen                  |         |       |        |                 |       |        |
| Okur Yazar                            | 3       |       | 3      | 3               |       | 3      |
| İlkokul Mezunu                        | 423     |       | 423    | 417             |       | 417    |
| Orta ve Dengi Okul Mezunu             | 105     | 2     | 107    | 90              |       | 90     |
| Sanat Ortaokulu Mezunu                |         |       |        |                 |       |        |
| Lise ve Dengi Okul Mezunu             | 244     | 92    | 336    | 92              | 1     | 93     |
| Sanat ve Teknik Lise Mezunu           | 39      | 11    | 50     |                 |       |        |
| Lise Üstü Sanatla İlgili Bölüm Mezunu |         |       |        |                 |       |        |
| Anadolu Teknik Lise Mezunu            | 13      | 1     | 14     |                 |       |        |
| Meslek Lisesi Mezunu                  | 23      | 11    | 34     | 6               |       | 6      |
| Meslek Yüksek Okulu Mezunu 2 yıllık   | 120     | 126   | 246    | 4               |       | 4      |
| Yüksek Okul ve Fakülte Mezunu         | 2.018   | 1.465 | 3.483  | 47              | 15    | 62     |
| Master/ Doktora                       | 71      | 55    | 126    |                 |       |        |
| GENEL TOPLAM                          | 3.059   | 1.763 | 4.822  | 659             | 16    | 675    |

İl bazında baktığımızda, 2004 yılında Ankara’da toplam başvurular içinde işe yerleştirme oranı, yaklaşık % 14’tür. Buna karşılık, master/doktora yapıp bürolara başvuranların hiçbirisi işe yerleştirilememiştir. Yüksekokul ve fakülte mezunu kişilerin fazlalığı ve bunların çok azının işe yerleştirilmesi de dikkat çekicidir (Bursa ve Eskişehir’deki durum için bkz. [www.iskur.gov.tr](http://www.iskur.gov.tr)).

Bu konuda çarpıcı rakamların olduğu bir başka il ise İstanbul’dur.

**İSTANBUL ÖZEL İSTİHDAM BÜROLARI**  
**2004 YILI FAALİYETİ**  
**EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE**

| EĞİTİM DÜZEYLERİ                      | BAŞVURU |        |         | İŞE YERLEŞTİRME |       |        |
|---------------------------------------|---------|--------|---------|-----------------|-------|--------|
|                                       | Erkek   | Kadın  | Toplam  | Erkek           | Kadın | Toplam |
| Okuma Yazma Bilmeyen                  |         |        |         |                 |       |        |
| Okur Yazar                            |         |        |         |                 |       |        |
| İlkokul Mezunu                        | 114     | 172    | 286     |                 |       |        |
| Orta ve Dengi Okul Mezunu             | 149     | 380    | 529     |                 |       |        |
| Sanat Ortaokulu Mezunu                | 85      | 168    | 253     |                 |       |        |
| Lise ve Dengi Okul Mezunu             | 5.380   | 4.924  | 10.304  | 6               | 1     | 7      |
| Sanat ve Teknik Lise Mezunu           | 208     | 140    | 348     |                 |       |        |
| Lise Üstü Sanatla İlgili Bölüm Mezunu | 107     | 150    | 257     |                 |       |        |
| Anadolu Teknik Lise Mezunu            | 618     | 251    | 869     | 1               |       | 1      |
| Meslek Lisesi Mezunu                  | 1.519   | 2.053  | 3.572   | 18              | 7     | 25     |
| Meslek Yüksek Okulu Mezunu 2 yıllık   | 6.187   | 6.655  | 12.842  | 17              | 18    | 35     |
| Yüksek Okul ve Fakülte Mezunu         | 37.044  | 32.994 | 70.038  | 79              | 138   | 217    |
| Master/ Doktora                       | 5.139   | 3.520  | 8.659   | 13              | 9     | 22     |
| GENEL TOPLAM                          | 56.550  | 51.407 | 107.957 | 134             | 173   | 307    |

Her şeyden önce, bürolara yapılan başvurulardan, işsizliğin en yoğun hissedildiği şehrin İstanbul olduğu görülmektedir. Gerçekten de İstanbul'da toplam başvuruların içinde işe yerleştirme oranı sadece % 0,2'dir. Burada, işsizlerin içerisinde, yüksekokul ve fakülte mezunlarının sayısı çok ciddi boyutlardadır. Buna karşılık, işe yerleştirme oranı da son derece düşüktür.

2005 yılına gelindiğinde, Türkiye genelinde bürolara başvuruların sayısı bir önceki yıla göre yedi kat artmış; fakat işe yerleştirme oranı sadece %1,2'de kalmıştır.

**ÖZEL İSTİHDAM BÜROLARI 2005 YILI FAALİYET**  
**GENEL İSTATİSTİKLERİ**

**EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE**

| EĞİTİM DÜZEYLERİ                         | BAŞVURU SAYISI |         |         | İŞE YERLEŞTİRME |       |        |
|------------------------------------------|----------------|---------|---------|-----------------|-------|--------|
|                                          | Erkek          | Kadın   | Toplam  | Erkek           | Kadın | Toplam |
| Okuma Yazma Bilmeyen                     | 49             | 73      | 122     | 1               | 2     | 3      |
| Okur Yazar                               | 38.625         | 25.597  | 64.222  | 191             | 87    | 278    |
| İlkokul Mezunu                           | 9.449          | 5.253   | 14.702  | 2.044           | 839   | 2.883  |
| Orta ve Dengi Okul Mezunu                | 7.141          | 1.977   | 9.118   | 658             | 300   | 958    |
| Sanat Orta Okulu Mezunu                  | 86             | 56      | 142     | 17              | 17    | 34     |
| Lise ve Dengi Okul Mezunu                | 55.230         | 34.752  | 89.982  | 830             | 665   | 1.495  |
| Sanat ve Teknik Lise Mezunu              | 1.220          | 1.271   | 2.491   | 154             | 27    | 181    |
| Lise Üstü Sanatla İlgili Bölüm<br>Mezunu | 193            | 289     | 482     | 10              | 9     | 19     |
| Anadolu Teknik Lise Mezunu               | 2.069          | 1.067   | 3.136   | 21              | 14    | 35     |
| Meslek Lisesi Mezunu                     | 23.922         | 18.469  | 42.391  | 561             | 328   | 889    |
| Meslek Yüksek Okulu Mezunu 2 Yıllık      | 67.916         | 70.983  | 138.899 | 343             | 333   | 676    |
| Yüksek Okul ve Fakülte Mezunu            | 204.863        | 177.532 | 382.395 | 1.599           | 1.042 | 2.641  |
| Master/Doktora                           | 33.628         | 26.120  | 59.748  | 119             | 95    | 214    |
| GENEL TOPLAM                             | 444.391        | 363.439 | 807.830 | 6.548           | 3.758 | 10.306 |

## İLLERE GÖRE DAĞILIM

### ANKARA ÖZEL İSTİHDAM BÜROLARI 2005 YILI FAALİYETLERİ (11 BÜRO) EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE

| EĞİTİM DÜZEYLERİ                      | BAŞVURU SAYISI |        |        | İŞE YERLEŞTİRME |     |       |
|---------------------------------------|----------------|--------|--------|-----------------|-----|-------|
|                                       | E              | K      | T      | E               | K   | T     |
| Okuma Yazma Bilmeyen                  |                | 1      | 1      |                 |     |       |
| Okur Yazar                            | 28             | 9      | 37     | 8               |     | 8     |
| İlkokul Mezunu                        | 1.503          | 309    | 1.812  | 720             | 2   | 722   |
| Orta ve Dengi Okul Mezunu             | 840            | 237    | 1.077  | 189             | 4   | 193   |
| Sanat Orta Okulu Mezunu               |                |        |        |                 |     |       |
| Lise ve Dengi Okul Mezunu             | 5.217          | 3.027  | 8.244  | 169             | 46  | 215   |
| Sanat ve Teknik Lise Mezunu           | 104            | 118    | 222    |                 |     |       |
| Lise Üstü Sanatla İlgili Bölüm Mezunu |                |        |        |                 |     |       |
| Anadolu Teknik Lise Mezunu            | 55             | 29     | 84     |                 |     |       |
| Meslek Lisesi Mezunu                  | 1.439          | 299    | 1.738  | 163             | 6   | 169   |
| Meslek Yüksek Okulu Mezunu 2 Yıllık   | 4.781          | 3744   | 8.525  | 80              | 27  | 107   |
| Yüksek Okul ve Fakülte Mezunu         | 19.006         | 12.172 | 31.178 | 300             | 122 | 422   |
| Master/Doktora                        | 1.927          | 1155   | 3.082  | 21              | 4   | 25    |
| GENEL TOPLAM                          | 34.900         | 21.100 | 56.000 | 1.650           | 211 | 1.861 |

2005 yılı il bazında bakıldığında, Ankara'daki bürolar aracılığı ile işe yerleştirilenlerin oranı, %3,3'tür.

**İSTANBUL**  
**ÖZEL İSTİHDAM BÜROLARI 2005 YILI FAALİYETLERİ (81 BÜRO)**  
**EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE**

| EĞİTİM DÜZEYLERİ                      | BAŞVURU SAYISI |         |         | İŞE YERLEŞTİRME |       |       |
|---------------------------------------|----------------|---------|---------|-----------------|-------|-------|
|                                       | E              | K       | T       | E               | K     | T     |
| Okuma Yazma Bilmeyen                  | 1              |         | 1       |                 |       |       |
| Okur Yazar                            | 38.269         | 25.398  | 63.667  | 167             | 74    | 241   |
| İlkokul Mezunu                        | 3.674          | 1.820   | 5.494   | 172             | 108   | 280   |
| Orta ve Dengi Okul Mezunu             | 3.882          | 474     | 4.356   | 123             | 12    | 135   |
| Sanat Orta Okulu Mezunu               | 22             | 10      | 32      | 6               | 5     | 11    |
| Lise ve Dengi Okul Mezunu             | 46.328         | 28.781  | 75.109  | 143             | 116   | 259   |
| Sanat ve Teknik Lise Mezunu           | 594            | 601     | 1.195   | 25              | 10    | 35    |
| Lise Üstü Sanatla İlgili Bölüm Mezunu | 148            | 264     | 412     | 3               | 6     | 9     |
| Anadolu Teknik Lise Mezunu            | 1.881          | 898     | 2.779   | 12              | 7     | 19    |
| Meslek Lisesi Mezunu                  | 20.248         | 16.872  | 37.120  | 62              | 57    | 119   |
| Meslek Yüksek Okulu Mezunu 2 Yıllık   | 60.950         | 65.219  | 126.169 | 116             | 147   | 263   |
| Yüksek Okul ve Fakülte Mezunu         | 175.833        | 158.289 | 334.122 | 859             | 477   | 1.336 |
| Master/Doktora                        | 30.759         | 24.279  | 55.038  | 87              | 90    | 177   |
| GENEL TOPLAM                          | 382.589        | 322.905 | 705.494 | 1.775           | 1.109 | 2.884 |

İstanbul'da bu oran 2005 yılında sadece %0,4'tür.

İZMİR ÖZEL İSTİHDAM BÜROLARI 2005 YILI FAALİYETLERİ (6 BÜRO)  
EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE

| EĞİTİM DÜZEYLERİ                      | BAŞVURU SAYISI |       |        | İŞE YERLEŞTİRME |     |     |
|---------------------------------------|----------------|-------|--------|-----------------|-----|-----|
|                                       | E              | K     | T      | E               | K   | T   |
| Okuma Yazma Bilmeyen                  | 10             | 5     | 15     |                 | 1   | 1   |
| Okur Yazar                            | 44             | 18    | 62     | 2               | 1   | 3   |
| İlkokul Mezunu                        | 820            | 274   | 1094   | 40              | 19  | 59  |
| Orta ve Dengi Okul Mezunu             | 535            | 130   | 665    | 19              | 4   | 23  |
| Sanat Orta Okulu Mezunu               |                |       |        |                 |     |     |
| Lise ve Dengi Okul Mezunu             | 574            | 500   | 1074   | 35              | 19  | 54  |
| Sanat ve Teknik Lise Mezunu           | 20             | 1     | 21     |                 |     |     |
| Lise Üstü Sanatla İlgili Bölüm Mezunu |                |       |        |                 |     |     |
| Anadolu Teknik Lise Mezunu            | 16             | 6     | 22     |                 |     |     |
| Meslek Lisesi Mezunu                  | 731            | 333   | 1.064  | 56              | 17  | 73  |
| Meslek Yüksek Okulu Mezunu 2 Yıllık   | 506            | 496   | 1.002  | 17              | 26  | 43  |
| Yüksek Okul ve Fakülte Mezunu         | 3.185          | 2.778 | 5.963  | 49              | 41  | 90  |
| Master/Doktora                        | 624            | 438   | 1.062  | 4               |     | 4   |
| GENEL TOPLAM                          | 7.065          | 4.979 | 12.044 | 222             | 128 | 350 |

İzmir'e bakıldığında bu oran % 2,9'dur.

İş ve işçi aracılığı konusunda kamu hizmeti gören Türkiye İş Kurumu’nun sonuçları ise şöyledir<sup>956</sup>:

#### İSTİHDAM HİZMETLERİ

| YILLAR        | KAYITLI BAŞVURU | AÇIK İŞ <sup>957</sup> | İŞE YERLEŞTİRME |        | KAYITLI İŞSİZ |
|---------------|-----------------|------------------------|-----------------|--------|---------------|
|               |                 |                        | KAMU            | ÖZEL   |               |
| 1999          | 435.195         | 224.444                | 122.942         | 79.000 | 487.525       |
| 2000          | 768.386         | 195.672                | 108.624         | 76.968 | 730.496       |
| 2001          | 327.417         | 226.899                | 143.890         | 70.108 | 718.665       |
| 2002          | 324.760         | 139.275                | 100.589         | 24.482 | 464.228       |
| 2003          | 557.092         | 129.258                | 39.459          | 25.939 | 587.479       |
| <b>TOPLAM</b> | 2.412.850       | 915.548                | 515.054         | 276489 | -             |

Tabloya bakıldığında, işsizlik sorununun 1999’dan 2003’e katlanarak geldiği; başvuranların sayısının artmasına karşılık, işe yerleştirme oranının düştüğü görülmektedir. Örneğin, 1999’da, kayıtlı başvuru içerisinde işe yerleştirme (kamu ve özel) yaklaşık %50’lere varırken, 2003 yılında işsizlerin sayısı artmış; ama işe yerleştirme %11’lerde kalmıştır. Kuşkusuz, Türkiye İş Kurumu, yıllardır işe yerleştirme konusundaki uzmanlığı ve kurumsal kimliği ile özel istihdam bürolarından daha fazla işe yerleştirme işlemi yapmıştır. Türkiye İş Kurumu’nun işe yerleştirme faaliyetleri ile ilgili bazı yıllara ait örnekler, aşağıda ‘EK’ başlığı altında verilmiştir<sup>958</sup>.

<sup>956</sup> Bkz. <http://www.iskur.gov.tr/mydocu/tablo1.html> (25.7.2006).

<sup>957</sup> Açık iş, “Kuruma işverenlerden intikal eden işçi istemidir”. Bkz. [www.iskur.gov.tr](http://www.iskur.gov.tr).

<sup>958</sup> Bkz. a.ş. s. 267 vd.



#### 4. Değerlendirme

Yukarıdaki tablolara bakıldığında, faaliyete geçtiklerinden beri, özel istihdam bürolarının iki yıl içerisinde istenilen oranda işe yerleştirme yapamadıkları görülmektedir. Bunun iki nedeni olduğu kanaatindeyiz:

- 1- Ülkemizdeki nüfus artışı ve ekonomik darboğazlara paralel olarak kronikleşen işsizlik,
- 2- Özel sektöre ilk kez iş ve işçi aracılığı yapılması konusunda yetki verilmesi ve uygulamanın çok yeni olması. Başka bir deyişle, iş aracılığı kurumunun bizde esas olarak, Devlet tekelinde olmasının yarattığı alışkanlıklar sonucunda, bu kültürün henüz gelişmemiş olması<sup>959</sup>.

Kuşkusuz, Devlete düşen en büyük ödev, işsizliğin azaltılması için yatırımları artırarak, yeni istihdam olanakları yaratmaktır. Bunun için en başta, nüfus artışının kontrol altına alınması, ülke kaynaklarının çevreye zarar vermeden atıl durumdan çıkarılarak endüstriye aktarılması ve nitelikli işgücü yaratılması gerekmektedir.

Yukarıda sayılanlar dışında, kuşkusuz bürolar her ne kadar işe yerleştirmede çok başarılı bir seyir izlemese de, işsizliğin önlenmesine küçük bir katkıda da bulunmuştur. İlerleyen yıllarda, özel aracılardan işlevi daha iyi anlaşılır ve bu kültür yerleşirse, büroların iş bulmada daha etkin roller üstlenebileceğine inanıyoruz.

#### B - Tarım Sektöründe İş ve İşçi Tellâlları

Yukarıda ifade edildiği gibi<sup>960</sup>, ülkemizde tarımda iş ve işçi bulma aracılığı da son derece yaygın olan bir tellâllık türüdür. Özellikle, yaz aylarında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Ege ve Akdeniz Bölgesi'ne mevsimlik işçi akışı olmaktadır. Tarım işçiliğinde aracılık yapanlar, klâsik bir tellâldan farklı bir takım görevler ve işlevler üstlenmektedir. İşte tarım işçilerinin, kötüniyetli işçi aracılarının eline düşmesini engellemek için “*Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığına İzin Verilmesi ve Aracıların Denetimi Hakkında Yönetmelik*” 2005 yılında yürürlüğe girmiştir<sup>961</sup>.

Yönetmelik'in 1. maddesinde, amacın tarımda iş ve işçi bulma aracılığı için gerçek veya tüzel kişilere izin verilmesi, bu kişilerin çalışma ve denetimi ile ilgili usul ve esasların belirlenmesi olduğu ifade edilmiştir.

Tarımda iş ve işçi aracılığı yapabilmek, bazı açılardan özel istihdam bürolarına göre zorlaştırılmıştır. Gerçekten Yönetmelik'in 5. maddesinde tarımda iş ve işçi bulma aracılığının,

---

<sup>959</sup> Benus, 1994 yılındaki Seminerde, işsiz nüfusun yaklaşık üçte birinin, (o zamanki adıyla) İş ve İşçi Bulma Kurumu'na başvurduğunu; Kurum'un ise başvuruların yaklaşık yarısını başarılı bir şekilde işe yerleştirdiğini ifade etmektedir. Buradan çıkan sonuca göre, Kurum, Türkiye'deki işsiz nüfusun yaklaşık altıda birine hizmet vermektedir. Bu konuda bkz. Benus, Jacop: “Avrupa'daki Özel İstihdam Büroları Yönetmeliklerinin Önemli Özellikleri ile İlgili Tanımlamalar”, Çalışma Yaşamında Özel İstihdam Bürolarının Kuruluşu ve İşleyişi Semineri, 3-4 Kasım 1994, s. 16.

<sup>960</sup> Bkz. yuk. § 1, I, B, 2.

<sup>961</sup> RG, 14.3.2005, S. 2542.

Türkiye İş Kurumu'nca yapılacağı; ancak, Kurum il veya şube müdürlüğü bulunmayan yerlerde ya da olmasına rağmen haberleşme ve işçilerin işyerlerine gitme güçlükleri gibi sorunların söz konusu olduğu durumlarda Kurum etkili olamazsa, ancak bu olasılıkta gerçek veya tüzel kişilere tarım işlerinde aracılık yapmaları için izin verileceği ifade edilmiştir. Özel istihdam bürolarının aracılığında olduğu gibi, burada da işçiden ücret alınması yasaktır.

Bu alanda aracılık yapacaklarda aranan nitelikler ise 6. maddede sayılmıştır. Bunlar; Türk vatandaşı olmak, 18 yaşını bitirmiş olmak, kamu haklarından yoksun bulunmamak, Yönetmelik'te sayılan bazı suçlardan hüküm giymemiş olmak, en az ilkokul mezunu olmaktır.

Tarım aracılığı yapmak üzere başvuran ve Kurum tarafından tarımda iş ve işçi bulma aracılığı yapması uygun görülen gerçek veya tüzel kişilere Kurum il veya şube müdürlüklerince yazılı olarak bilgi verilir. İstemleri uygun bulunan gerçek veya tüzel kişilerden Kurum'ca belirlenen miktarda masraf karşılığının tahsil edilmesinin ardından "*Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracısı*" belgesi verilir. Bu belgenin süresi bir yıldır (TİBAHY m. 8/I/c.1). Tüzel kişiler için bu belgede, tüzel kişiliği idare, temsil ve ilzama yetkili kişiler de gösterilir (TİBAHY m. 7). Yine Yönetmelik'e göre, aracılık, yalnız aracı belgesi almış olanlarca yapılır; başkasına devredilemez, vekâlet yoluyla da yürütülemez (TİBAHY m. 10).

Yönetmelik'in 11. maddesinde, aracılarla ilişkin bazı yükümlülükler düzenlenmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi, bu yükümlülükler, tarımda iş ve işçi araçlarını klâsik bir tellâlden çok daha ileri boyuta götürmektedir. Bu yükümlülükler şunlardır:

**1-** Aracılar, tarım işverenleri ile düzenleyecekleri iş sözleşmelerini Kurum'da düzenleyecek ya da Kurum dışında düzenleyecekleri sözleşmelerin bir örneğini düzenleme tarihinden itibaren iki hafta içinde Kuruma teslim edecektir (TİBAHY m. 11/I/a).

**2-** Kurumca onanmış bu sözleşmede gösterilen dışında, harç, masraf ve ücret alamayacaktır (TİBAHY m. 11/I/b).

**3-** Tarım mevsimi süresi içerisinde işçilerle ilgili derleyebileceği bilgileri içeren bildirim belgesi isteme ve yenileme sırasında Kuruma verecektir (TİBAHY m. 11/I/c).

**4-** Tarım işçilerinden ücret almayacaklar, hizmetlerinin karşılığını yalnız işverenlerden isteyeceklerdir (TİBAHY m. 11/I/d).

**5-** Tarım işçilerine işe yerleştirmeden önce, yapılacak işler, ücret ve diğer konular hakkında gerekli bilgileri vereceklerdir (TİBAHY m. 11/I/e).

**6-** Tarım işçilerini oturdukları yerden işyerine kadar en hızlı ve güvenilir araçlarla götürüp getirecek, bu gidiş ve dönüşlerde doğrudan kontrol ve gözetim yapacaklardır (TİBAHY m. 11/I/f).

**7-** Ücretlerin kararlaştırılan ödeme biçimine göre, işverence (Günlük-Haftalık-Aylık) her işçinin kendisine ödenmesini sağlayacaklardır (TİBAHY m. 11/I/g).

**8-** Çalışan tarım işçilerinin günlük brüt kazançlarının Asgari Ücret Tespit Komisyonu Kararında belirtilen ücretin altında olmayacağını taahhüt edeceklerdir (TİBAHY m. 11/I/h).

**9-** Tarım işçilerinin barınma yerlerini, yeme ve yatma durumlarını sağlığa ve barınma koşullarına uygun biçimde sağlama ve düzenlemeye çalışacaklardır (TİBAHY m. 11/I/ı).

**10-** İşverenle yapmış olduğu sözleşme hükümlerine uygun olarak her işçinin hakkını işveren karşısında savunacak; usulsüz ve haksız uygulamaları derhâl Kurum'a bildireceklerdir (TİBAHY m. 11/I/i).

Bu yükümlülükler içerisinde, özellikle f, g, h, ı ve i bentlerinde sayılanlar dikkat çekicidir; çünkü burada aracının, tarım işvereni ile işçiye buluşturup işverenden aracılık ücretini aldıktan sonra görevi son bulmamakta; yerine göre ücret, çalışma koşulları, ulaşım, barınma, işverene karşı savunma gibi konularda yükümlülükler devam etmektedir. Kuşkusuz, bu ağırlıkta yükümlülüklerin getirilmesinin temelinde, özellikle mevsimden mevsime çalışan, eğitim durumu ve ekonomik koşulları çok kötü durumda olan; bazen sırf boğaz tokluğuna çalışmaya bile razı olan, topraksız ve fakir işçilerin, acımasız işverenlerle, iş simsarlarının eline düşmesini engellemek yatmaktadır. Bu yönüyle, getirilen düzenlemeler isabetlidir.

İşveren ile aracı arasında, aracının işverenden alacağı ücret ve çalışma koşulları, aracının ve işverenin karşılıklı yükümlülükleri, örneği Kurum'ca düzenlenen bir sözleşmede belirtilir (TİBAHY m. 12/I). Aracı ücretini sadece işverenden alabileceği gibi, işverenden alınacak ücreti de istediği gibi belirleyemez. Ücret; vali veya vali yardımcısı ya da kaymakam başkanlığında olmak üzere il ziraat odası başkanı, Kurum il veya şube müdürü, varsa o ildeki tarım-iş sendikasının bir temsilcisi ile komisyon başkanının katılmasında fayda gördüğü kurum ve kuruluşların birer temsilcisinden oluşan komisyon tarafından belirlenir (TİBAHY m. 12/II). Türkiye İş Kurumu Kanunu'nda yer almayıp, Yönetmelik'le getirilen bu hükmün, Anayasa'nın 48. maddesindeki sözleşme özgürlüğü ilkesi ile ne kadar bağdaştığı tartışma götürülebilir<sup>962</sup>.

---

<sup>962</sup> Denetleme, İdarî Para Cezaları için bkz. TİBAHY m. 15 vd.

## § 13 — TİCARET BORSASI ARACILARI

### I. GENEL OLARAK

5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu'nun 28. maddesine göre ticaret borsaları; Kanun'da yazılı esaslar çerçevesinde, borsaya dahil maddelerin alım satımı ve borsada oluşan fiyatlarının tespit, tescil ve ilânı işleriyle uğraşmak üzere kurulan kamu tüzel kişiliğine sahip kurumlardır. Ticaret borsalarının kuruluş amacı; üretici, aracı ve tüketici piyasalarının denetlenerek üretici ve tüketicilerin korunmasını sağlamaktır<sup>963</sup>. Görüldüğü gibi, ticaret borsalarındaki alım-satımlar ve bunların aracılık faaliyetleri kamu hukuku karakterli kurallarla düzen altına alınarak, üretici ve tüketiciler korunmakta; böylece bu düzenlemelerin sosyal boyutu da açığa çıkmaktadır.

Borsalar, ticarî ihtiyaçların gerekli kıldığı illerde, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin olumlu görüşü üzerine, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından kurulur (TOBBK m. 29). Borsaların görevleri ise, aynı Kanun'un 34. maddesinde belirtilmiştir. Borsaların en başta gelen işlevi, borsaya dahil maddelerin borsada alım satımını düzenlemek ve tescil etmektir.

Biz burada, ticaret borsalarındaki alım-satım işlemlerinde karşımıza çıkan borsa aracılarında borsa komisyoncusu, ajanı ve özellikle konumuz açısından tellâl olma niteliği nedeniyle borsa simsarını ele alacağız.

### II. BORSA ARACILIĞI TÜRLERİ

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu'nun 47. maddesine göre, borsada alım satım işlerinde aracılık yapabilecekler, borsa komisyoncusu, ajanı ve simsarıdır. Ticaret Borsalarında Alım Satım Yapan Aracılar Hakkında Yönetmelik'in<sup>964</sup> 5. maddesinde borsaya dahil maddeler üzerindeki spot piyasa işlemlerinde; borsaya kayıtlı gerçek kişiler ile tüzel kişilerin tescilli ana sözleşmelerinde temsil ve bağlayıcı işlemler yapma yetkisi verilen gerçek kişi temsilci, borsa komisyoncusu, borsa ajanı, borsa simsarından başkalarının borsada işlem ve faaliyette bulunmaları yasaktır. Ancak, borsaya dahil maddelerin üretici veya seri hâlde üretim yapmadan doğrudan tüketiciye satışını yapan imalatçıları, borsaya kayıt zorunluluğu olmaksızın kendi mallarını borsada satabilir. Üretici ve imalatçılar hariç, borsaya kayıtlı olmayan gerçek veya tüzel kişiler ancak bir aracı vasıtasıyla borsada faaliyet gösterebilir (TBAHY m. 5/III). Borsa komisyoncusu, ajanı veya simsarı olarak kayıtlı olmadığı hâlde, borsaya dahil maddeler üzerinde, bunların yapabileceği işlemleri yapanlardan bu işleme ait tescil ücreti beş

---

<sup>963</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Dağ**, Üner: "Ticaret Borsaları", Ömer Teoman'a Armağan, C. I, İstanbul 2002, s. 256 vd; **Öçal**, Akar: "Mahkeme Kararlarında Ticaret Borsaları", EİTİAD 1975, C. XI, S. 1, s. 259-260.

<sup>964</sup> RG, 13.1.2005, S. 25699.

misli tahsil olunur (TOOBK m. 47/II; TBAHY m. 7/II). Böylece kanun koyucu, borsa dışındaki araçların yaptıkları işlemleri, cezalı da olsa kabul etmiş ve bunlara hukukî geçerlilik tanımıştır<sup>965</sup>.

### **A - Borsa Komisyoncusu**

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kanunu’nun 47. maddesinin I. fıkrasına göre, “*kendi adına ve başkasının hesabına borsada alım satım yapanlara borsa komisyoncusu... denir*”. Aynı tanıma Ticaret Borsalarında Alım Satım Yapan Aracılar Hakkında Yönetmelik’in 10. maddesi ile 5590 sayılı Kanun döneminde çıkarılan Tüzük’ün<sup>966</sup> 18. maddesinde de rastlanmaktadır. Görüldüğü gibi, borsa komisyoncusu, borçlar hukuku anlamında dolaylı temsilcidir ve komisyoncu (BK m. 416 vd) ile aynı işlevi görmektedir<sup>967</sup>. Fakat borsada kayıtlı malları kendi adına ve başkası hesabına alıp satan bu komisyoncu ile ilgili özel hükümler olduğundan, öncelikli olarak bunlara başvurulacaktır.

### **B - Borsa Ajanı**

Kanun’un 47. maddesine göre, “...*başkasının adına ve hesabına vekil sıfatıyla borsada alım satım yapanlara borsa ajanı... denir*”<sup>968</sup>. Görüldüğü gibi borsa komisyoncusundan farklı olarak, borsa ajanı doğrudan temsil yetkisine sahip olmaktadır. Bu yönüyle, faaliyeti acentenin faaliyetine benzemektedir<sup>969</sup>. Ajanlar, borsada alım satım yapmak için adına iş yaptıkları kişilerden resmî vekâletname almak ve en geç işlem sırasında borsaya vermekle yükümlüdür (TBAHY m. 11/son).

### **C - Borsa Sımsarı**

#### **1. Tanımı**

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kanunu’nun 47. maddesine göre, “*borsa alım satımlarında yalnız aracılık yapanlara borsa sımsarı denir*”<sup>970</sup>. Görüldüğü gibi, borsa sımsarları yalnızca aracılık faaliyetini sürdürmektedir.

#### **2. Hukukî Niteliği**

Yukarıdaki tanıma bakıldığında, adından da anlaşılacağı gibi, borsa sımsarlığının hukukî niteliği özünde bir tellâllıktır. Zira onlar taraflara bağımlı olmaksızın ve onları temsil etmeksizin, sadece aracılık faaliyetlerini yürütmektedir. Ancak, borsa sımsarları hakkında özel hükümler

<sup>965</sup> Bkz. İlhan, Cengiz/Güven, Onur: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu Şerhi, İzmir 2004, s. 151.

<sup>966</sup> “Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Ticaret Borsaları ve Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Tüzüğü” (RG, 11.2.1988, S. 19722).

<sup>967</sup> Bkz. Dağ, agm, s. 288.

<sup>968</sup> Aynı tanım için bkz. TBAHY m. 11; ayrıca TOBBT m. 19.

<sup>969</sup> Dağ, agm, s. 289.

<sup>970</sup> Aynı tanım için bkz. TBAHY m. 12 (TOBBT m. 21).

olduğundan, bunlar hakkında öncelikli olarak bu hükümler uygulanacaktır. Bu, Türk Ticaret Kanunu'nun 100. maddesinin IV. fıkrasının son cümlesinin de bir gereğidir.

### 3. Koşulları

Borsa simsarı olabilmek için hangi koşulların gerektiği, aracılarla ilgili Yönetmelik'in 12. maddesinde düzenlenmiştir. Borsa simsarı olabilmek için;

- En az lise veya dengi bir okulu bitirmiş olmak,
- İflâs etmemiş ya da iflâs etmiş olsa bile itibarını yeniden kazanmış olmak,
- Kötü şöhrete sahip olmamak<sup>971</sup>,
- Taksirli suçlar hariç, ağır hapis veya iki yıldan fazla hapis cezasıyla cezalandırılmamış olmak veya sayılan bazı suçlardan dolayı affa uğranılmış olsa bile hüküm giymemiş olmak,
- Mesleğini icraya engel bulaşıcı bir hastalığı bulunmamak,
- En az bir yıl süreyle borsaya kayıtlı olarak, tüccar veya borsa ajanı yanında staj yapmış olmak ve bu stajı vergi dairesinden alınacak belgelerle ispatlamak gerekir.

Tüzel kişilerin borsadaki alım satımlarda yalnızca aracılık yapabilmesi için, şirketin tescilli ana sözleşmesinde temsil ve bağlayıcı işlemler yapma yetkisi verilen gerçek kişi temsilcilerinin, yukarıda sayılan koşullara sahip olması gerekir (TBAHY m. 11/II, 25/I). Şirketin amacı ve faaliyet konusunun da münhasıran borsa kotasyonuna dahil maddelerin alım satımına aracılık yapmakla sınırlandırılmış olması ve ana sözleşmede şirket ad ve hesabına doğrudan ve dolaylı olarak alım satım faaliyetinde bulunulmasına olanak verecek hükümlerin olmaması gerekir (TBAHY m. 25/II)<sup>972</sup>.

### 4. Ücreti

Borsadaki alım satımlarda yalnız aracılık faaliyeti yapan borsa simsarları, aracılık ücretlerini normal bir tellâl gibi, sözleşme özgürlüğü ilkesi çerçevesinde belirleyemez. Gerçekten de Kanun'un 47. maddesi, bu konuda sözleşme özgürlüğü ilkesine bir sınırlama getirerek, borsa simsarlarının<sup>973</sup> aracılık ettikleri işlemlerden alacakları ücretlerin, alım satım tutarının ‰ 5'ini ve yıllık tavan ücretini geçmemek üzere, borsa meclisince tespit edilip Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından onaylanacağını öngörmüştür. Daha önce de belirtildiği gibi<sup>974</sup>, burada ücretin

---

<sup>971</sup> Bu koşul, son derece öznel nitelikte olup, 'kötü şöhrete sahip olmak' ibaresi, açıklığa kavuşturulmaya muhtaçtır.

<sup>972</sup> Yukarıda sözü edilen Tüzük'ün 21. maddesinde ise, borsa simsarlığı için farklı bir düzenleme getirmişti. Bunlar; Türk Vatandaşı olmak, okur-yazar olmak, kötü şöhret sahibi olmamak, ağır hapis cezasıyla veya sayılan bazı suçlardan dolayı (ki bunlar da farklı ve daha kısa tutulmuştu) hüküm giymemiş olmak, en az bir yıl tüccar veya ajan yanında çalışmış olduğunu belgelemektir. 5590 sayılı Kanun yürürlükten kalktığı için, Tüzük'ün hükmü kalmamıştır.

<sup>973</sup> Bu hüküm borsa ajanı ve komisyoncusu için de geçerlidir (TOBBK m. 47/IV; TBAHY m. 9).

<sup>974</sup> Bkz. yuk. § 8, II, A, 1, bb.

Kanun tarafından belirlenmesine bir örnek bulunmaktadır (karş. TTK m. 108). 5590 sayılı mülga Kanun'un 53. maddesinin son fıkrasında, simsarların aylıkla çalıştırılmalarının da mümkün olduğu; bu takdirde aldıkları aylık ücretin miktarının borsa meclisinde tespit edileceği düzenlenmişti. Bu düzenleme karşısında, aylıkla simsar çalıştırılması, simsarla borsa arasında bir bağımlılık ilişkisi yaratacağından, simsarlığın temel unsurları ile bağdaşmamakta idi. 5174 sayılı Kanun'un 47. maddesinde, bu yönde bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Buna paralel olarak da, Yönetmelik'in 9. maddesinde borsaların aylıkla simsar çalıştıramayacakları açıkça hükme bağlanmıştır<sup>975</sup>.

## 5. Yükümlülük ve Sorumlulukları

Borsa simsarının hangi görev ve yükümlülüklerle tâbi olduğu, Yönetmelik'te ayrıntılı bir şekilde yer almıştır. Ancak, hemen belirtmek gerekir ki, açıklanacak bu yükümlülükler, sadece borsa simsarı için değil; borsa ajanı ve komisyoncusu için de geçerlidir (bkz. TBAHY m. 6, 7, 8, 9).

Yönetmelik, borsalar ve borsalardaki spot piyasada gerçek ve tüzel kişi tacir olarak faaliyet gösterecek aracıları kapsamaktadır (TBAHY m. 2).

### *a) Y ü k ü m l ü l ü k l e r*

Borsa simsarı, borsa meclislerince belirlenecek miktarda teminat göstermek zorundadır. Teminat; banka teminat mektubu, birinci derecede taşınmaz ipoteği, devlet tahvili, hazine bonusu veya yönetim kurulunca belirlenecek tüccar kefaleti olabilir. Teminat, simsarın borsaya kaydolduğu tarihte verilir ve simsarın borsadan üyeliğinin silindiği tarihten bir yıl sonra iade edilir (TBAHY m. 8).

Borsa simsarlarının bazı faaliyetlerde bulunması mümkün değildir. Bu yasaklar Yönetmelik'in 7. maddesinde sayılmıştır. Buna göre;

- Simsarlar, kayıtlı oldukları borsaya dahil maddelerin doğrudan doğruya veya dolaylı olarak alım satımını yapamazlar (m. 7/I/a). 5590 sayılı Kanun döneminde çıkarılan Tüzük'ün 22. maddesinin I. fıkrasında, bu yasağa aykırı davrananların sıfatlarının kendiliğinden sona ereceği düzenlenmişti.
- Simsarlar, borsaya dahil maddelerin alım satımını yapan şirket kuramayacakları gibi, kurulmuş olan şirketlere ortak olamaz ve şirketin organlarında görev alamazlar.
- Simsarlar, borsaya dahil maddelerin alım veya satımını yapan eşlerinin ve üçüncü dereceye kadar kan ve ikinci derece dahil ikinci dereceye kadar sıhrî hısımlarının ve

---

<sup>975</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. İlhan/Güven, agş, s. 152.

evlatlıklarının aracılık hizmetleri ile bunların ortak olduğu veya organlarında görev aldığı tüzel kişiler için aracılık hizmeti veremez.

- Borsada gerçekleştirilen bir işlemin hem alıcı, hem satıcı tarafın aracısı olarak faaliyet gösteremezler. Böylece, simsarın her iki tarafın da aracısı olması engellenmek istenmiştir.
- Simsarın, aracılık faaliyeti sadece kayıtlı bulunduğu borsada geçerli olup, bu hizmetleri diğer borsalarda yürütmesi mümkün değildir. Ancak, bunlar borsaya dahil olmayan maddeler üzerinde borsa dışında işlem yapabilirler.

#### *b) Sorumluluklar*

Borsa simsarları, alıcı ve satıcı firmaları bir araya getirmek, onların çıkarlarını gözetmek, meslekî bilgi ve deneyimlerine dayanarak piyasanın durumu hakkında en doğru bilgileri aktarmak ve böylece ilgili piyasanın sağlıklı bir şekilde oluşmasına katkıda bulunmakla görevlidir (TBAHY m. 6/I).

Simsarların görevlerinden kaynaklanan yükümlülükleri, alım satım sözleşmesinin yapılması ile sona erer. Bu aşamaya kadar, simsarlar kendi kusurundan kaynaklanan veya kötüniyete dayanan her türlü eylemden sorumludur. Bu sorumluluk bağlamında tarafların veya borsanın uğradığı zarar, yukarıda söz edilen, simsarın borsaya verdiği teminatından karşılanır. Eğer ortaya çıkan zarar teminatı aşan boyutta ise, tazmin edilmeyen kısım genel hükümlere göre tahsil edilir (TBAHY m. 6/II).

Buna karşılık sözleşme yapılması ile görevi sona eren simsar, mal bedelinin ödenmemesi ve/veya geç ödenmesinden ya da işin doğal akışı sürecinde kalite ve diğer nedenlerle doğabilecek uyuşmazlıklardan sorumlu tutulamaz. Bu hüküm, tellâllıkla ilgili temel düzenlemelere uygundur. Ancak, bu süreçte mal bedelinin satıcıya devredilmesi için simsara yapılan ödemelerde, bu devrin simsar tarafından yerine getirilmemiş olması durumunda, oluşan zarar simsarın borsadaki teminatından karşılanır (TBAHY m. 6/III).

Bununla birlikte, alım satım beyannamesinde aksine bir koşul olmadıkça, simsarlar, satıcının deposunda teslim aldığı malların miktar ve kalitesinden sorumludur. Bu durumda, alıcı tarafın kilo ve kalite farkına dayanarak yaptığı indirim farkı tutarı kadar, gizli ayıp durumu hariç olmak üzere, simsarın teminatından rücu edilebilir. Ancak, rücu hakkının kullanılabilmesi için, taraflardan herhangi birinin talebi üzerine malın mutabık kalınan diğer bir tartı ile tartılmasının karşılıklı kabul edilmiş ve yapılan tartımlar sonucunda teslim/tesellüm kilosunda kesin anlaşmaya varılmış olması zorunludur (TBAHY m.6/IV).

Borsa simsarlarının aracılık yaptıkları alım satımlar, borsa ajanı ya da alıcı veya satıcı tarafından tescil ettirilir. Alım satım beyannamelerinde borsa simsarının ad ve imzası da yer alır



(TBAHY m. 12/III; Tüzük m. 21/II). Simsarlar, aracılık hizmeti verdikleri alım satımlara ait tescil yükümlülüğünün borsaya karşı yerine getirilmesinde, satıcı ve/veya alıcı tarafla birlikte müteselsilen sorumludur (TBAHY m. 6/V).

## § 14 — SİGORTA PRODÜKTÖR ve BROKERLERİ

### I. GENEL OLARAK

Bir ülkede sigorta endüstrisinin gelişmesi, o ülke ekonomisinin önemli aşamalar kaydettiğinin bir göstergesidir. Gerçekten risklerin sigortalanması sigorta ettiren açısından, olumsuz bir durumla karşılaşıldığında zararlarının giderilmesini sağlayacaktır. Ayrıca, bu yolla elde edilen birikimler hem ülkede istihdam ve katma değer yaratılmasına, hem ekonomik ve sosyal hayat için zorunlu olan güvenlik ve istikrarın sağlanmasına, büyük sermayelerin toplanmasına yardımcı olacaktır<sup>976</sup>.

Yukarıda çizilen tablonun gelişim gösterebilmesi, sigorta şirketlerinin kurularak, risklerin sigorta ettirilmesi alışkanlığının yaratılması ile mümkün olur. Ancak, sigorta şirketlerinin, sigorta işlemlerini tek başına yürütebilmesi ve bir merkezde müşteri bulması olanaklı değildir. Bu yüzden, rizikolarını sigorta ettirmek isteyenlerle, sigortacıların buluşmasını sağlayacak bir örgütlenmeye bugünkü işbölümünün geliştiği dünyamızda eskisinden daha fazla ihtiyaç vardır. Sigorta şirketleri, sigorta işlemlerini tabana yaymak için en başta, şubeler açabilir. Ancak, bu yaklaşım, önemli bir sermaye aktarımını gerektirdiği gibi, şubenin istenilen düzeyde etkinlik sağlayamaması, sigorta şirketi açısından bir zararın doğmasına neden olur<sup>977</sup>. Bu nedenle, sigorta şirketleri sigorta aracılarının emeğinden faydalananarak sigorta ettirmek isteyenlerle buluşup, daha az masraf yapmakta ve sigorta sözleşmelerinin yapılmasına zemin hazırlamaktadır. Bugün bu ihtiyacı karşılayan sigorta aracıları, sigorta hizmetlerini halka arz etmekte ve bu arzı en geniş sınırlara ulaştırabilmektedir<sup>978</sup>. Çünkü, sigorta aracıları -ister acente, ister prodüktör veya broker olsun- sigorta işlemlerinde sigorta ettirmek isteyenlerle ilk teması sağlayan kişilerdir. Sigorta şirketlerinin müşterilerle doğrudan temasa geçmesi ise zordur. Bu aracılar ne kadar bilgili, dürüst ve istekli olarak çalışırlarsa, sigorta ettirmek isteyenlerin sayısı hem çoğalacak, hem sigorta endüstrisine güven artacaktır. Durum, sadece sigorta sözleşmesinin kurulması açısından değil, aynı zamanda rizikonun gerçekleşmesinden sonraki aşamada, sigorta ettirenin alacağını rahatça tahsil edebilmesi açısından da önemlidir. Bunun dışında, sigorta aracıları ilk teması sağlayan kişiler olduklarından, gerektiğinde sigorta şirketlerini uyarak işletme politikaları üzerinde de etkili olabilmektedir. Bu aracılar, bütün bunların dışında sigorta ettirenler için danışmanlık görevini de yürüterek bu alanda önemli katkılarda bulunmaktadır<sup>979</sup>.

<sup>976</sup> Bu konuda bkz. Sigorta Murakabe Kanunu Semineri (11-16 Kasım 1968), “Gerekçe”, İstanbul 1969, s. 1.

<sup>977</sup> Bu konuda bkz. **Arkan**, age, s. 189-190; **Atabek**, Reşat: Sigorta İstihsal Organları Hukuku, İstanbul 1968, s. 9 vd; **Baktır**, age, s. 179.

<sup>978</sup> Aracıların sigortacılığın halka yayılmasındaki önemi hakkında bkz. **Neyzi**, Ali: “Acente ve Prodüktör”, SDD 1974, S. 176, s. 7.

<sup>979</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Memiş**, Tekin: “Avrupa Birliği ve Türk Hukuku’nda Sigorta Aracıları”, N. 1-2, <http://www.jura.uni-sb.de/turkish/TMemis.html> (22.6.2006); **Karayalçın**, Ticaret, s. 517-518; **Kalpsüz**, Turgut: Sigorta Prodüktörlerinin Hukukî Durumu, Ankara 1967, s. 3 vd; **Kalpsüz**, Turgut: “Sigorta Prodüktörlerinin

Özel sigortacılığın gelişmesi ve başarısı da büyük ölçüde sigorta aracılarının içinde bulunduğu üretim (istihsal) organlarının yetenek ve hizmetleri ile mümkün olmaktadır. Bu aracılardan temel amaç ve görevi ise, en genel anlamda, sigorta şirketlerine yeni müşteriler bulmak ve müşteri sayısını artırmak; prim tahsilinde, irade beyanlarının, hasar bildirilerinin alınması, bildirilmesi ve sigorta tazminatının ödenmesinde yardımcı olmaktır<sup>980</sup>.

Yukarıda belirtilen sigorta aracıları<sup>981</sup>, sigorta acenteleri ile sigorta prodüktör ve brokerleridir<sup>982</sup>. Bu aracılar, sigorta işlemlerini arz etmedeki olumlu işlevlerini gereği gibi yerine getirebilmek için bazı koşulları da taşımak zorundadır<sup>983</sup>. Ülkede sigortacılığın gelişmesi, sigorta ettirenlerin mağdur olmaması ve Devlete olan güvenin sarsılmaması için, sigorta işlerinde aracılık edebilecekler, hem ilgili kanunlarda, hem düzenleyici idarî işlemlerde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir<sup>984</sup>.

Sigorta acenteleri birer tellâl olmamalarına rağmen, acenteliğin tellâllıkla bağlantısı inkâr edilemez. Zira özellikle aracı acenteliğin tellâllıkla ilgisine yukarıda değinilmişti<sup>985</sup>. Ayrıca aracı acenteler hakkında boşluk bulunan hâllerde tellâllık hükümleri uygulanacaktır. Ancak biz konumuzla doğrudan ilgisi bakımından sigorta aracılığı konusunda sigorta prodüktör ve brokerlerini incelemeyi uygun bulduk.

---

Hukukî Durumu”, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968, s. 161 vd; **Kalpsüz**, Turgut: “Sigorta Prodüktörleri Mefhumu”, SDD 1967, S. 99, s. 10; **Atabek**, Reşat: “İstihsal Organlarının Murakabesi”, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968, s. 297; **Atabek**, Reşat: Sigorta Hukuku, İstanbul 1950, s. 18; **Aydın**, Günay: Türkiye ve İngiltere Uygulamalarında Sigorta Aracıları Üzerindeki Denetim ve Düzenlemeler (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1992, s. 9, 12; **Kender**, Rayegân: Türkiye’de Hususî Sigorta Hukuku I (Sigorta Müessesesi-Sigorta Sözleşmesi), B. 7, İstanbul 2001, s. 91; **Kayihan**, age, s. 69; **Doğanay**, ags, s. 590.

<sup>980</sup> **Karayalçın**, Yaşar: “Tüzel Kişilerin Sigortaya Aracılık Yapması”, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968, s. 228, 231-232; **Karayalçın**, Yaşar: “Tüzel Kişilerin Sigorta İşlerinde Aracılık Yapması”, SDD 1967, S. 99, s. 11. Sigorta aracılarının sigorta endüstrisinin gelişmesindeki önemi için ayrıca bkz. **Atabek**, Reşat, Sigorta Murakabe Kanunu Semineri, s. 60-61.

<sup>981</sup> Sigorta endüstrisinde aracılıkta bulunanlarla ilgili olarak yaşanan terim kargaşası için bkz. **Kalpsüz**, age, s. 4 vd; **Kalpsüz**, agb, s. 161-162; **Kalpsüz**, Prodüktör, s. 10; **Karayalçın**, agb, s. 231 vd.

<sup>982</sup> Sigorta aracılığı kavramı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Memiş**, agm, N. 15-16; karşı. **Bozer**, Ali: Sigorta Hukuku, Ankara 1965, s. 17-18; **Karayalçın**, agb, s. 231; **Saka**, age, s. 369; **Ulutekin**, Hanefi: “İstihsal Organları”, SDD 1984, S. 290, s. 4.

Sigortacılık Kanunu Tasarısı’nın tanımlar başlıklı 2. maddesinin (b) bendinde, sigorta aracısının sigorta acentesi, broker ve prodüktör olduğu düzenlenmiştir.

<sup>983</sup> **Memiş**, agm, N. 2.

<sup>984</sup> Sigorta şirketlerinin dış denetiminin nedenleri konusundaki ayrıntılar için bkz. **Bozer**, Ali: “Açılış Bildirisi”, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968, s. 6-7; **Aydın**, agt, s. 13 vd. Sigorta istihsal organlarının denetim gereklerinin nedenleri için bkz. **Atabek**, İstihsal, s. 25-26.

<sup>985</sup> Bkz. yuk. § 2, IV.

## II. KAVRAM, TANIM ve UNSURLAR

### A - Kavram ve Tanım

#### 1. Sigorta Prodüktörü

Sigorta prodüktörü, sigorta endüstrisinde aracılık yapanları ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır. Fransızca bir sözcük olan ‘prodüktör’ (producteur), ‘üretici’ (istihsalci) anlamına gelmektedir<sup>986</sup>. Zira, eski tarihli eserlerde sigorta aracıları için “sigorta istihsal organları, istihsalci” ifadelerinin kullanıldığına rastlanmaktadır<sup>987</sup>. Bu anlamda olmak üzere, sigorta prodüktörü sigorta şirketine müşteri bulan üretici veya aracı anlamını karşılamaktadır<sup>988</sup>. Alman ve İsviçre hukukunda ise, sigorta tellâlî anlamına gelen “*Versicherungsmakler*” terimi yerleşik olarak kullanılmaktadır<sup>989</sup>.

Sigorta aracılığı konusunda yabancı bir kavram olan prodüktör, Sigorta Murakabe Kanunu’nun 37. maddesi ile hukuk sistemimize girmiştir. Bu Kanun’un yürürlükten kaldırdığı 25.6.1927 tarih ve 1149 sayılı “*Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkındaki Kanun*”un -3392 sayılı Kanun’la değişik- 19. maddesinde prodüktör değil, tellâl terimi kullanılmaktaydı<sup>990</sup>. Ancak, öğretilerdeki bir görüşe göre, hem Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkındaki Kanun’da, hem Türk Ticaret Kanunu’nun 1267. maddesinde ‘tellâl’ terimi kullanıldığı hâlde, bu terimin küçümseyici ve aşağılayıcı (pejoratif) sayılması yüzünden, prodüktör sözcüğü yanlış ve zihinlerde tereddüt uyandıracak şekilde kullanılmıştır<sup>991</sup>. Gerçekten de özellikle sigorta aracılığı konusunda, Sigorta Murakabe Kanunu’ndan sonra ciddi terim karışıklıkları yaşanmış, bu da prodüktörün aşağıda incelenecek olan hukukî niteliğinin saptanmasında sıkıntılarla karşılaşılmasına neden olmuştur<sup>992</sup>.

Yukarıda söz edilen Sigorta Murakabe Kanunu’nun 16.6.1994 tarih ve 539 sayılı KHK ile değişik 37. maddesinin III. fıkrasına göre, “*sigorta ettiren ve sigortacıya bağlı olmaksızın çeşitli sigorta dallarında sigorta olmak isteyenlere bilgi vererek sigorta sözleşmesinin şartlarını müzakere ve tehlikenin konusu ve özelliklerine göre sigorta teklifnamesini hazırlamada yardımcı*

---

<sup>986</sup> Bkz. **Ariemre**, M. Fethi/**Ekener**, Haşim: Türk Hususî Sigorta Mevzuatı ve Lügatı, Ankara 1957, s. 768; **Başer**, Hayri: “Özel Hukuk Sigortacılığı Kanunu”, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968, s. 28; **Karayalçın**, agb, s. 231.

<sup>987</sup> Çünkü, 1994’te 539 sayılı KHK ile değiştirilmeden önce, Sigorta Murakabe Kanunu’nun 9. maddesinin başlığı ‘istihsal teşkilâtı’ idi.

<sup>988</sup> ‘Prodüktör’ teriminin Fransız hukuk çevresinde kullanılan anlamları için ayrıca bkz. **Kalpsüz**, age, s. 12; **Kalpsüz**, agb, s. 170-171.

<sup>989</sup> Bkz. **Kalpsüz**, age, 13; **Karayalçın**, agb, s. 228, 231.

<sup>990</sup> Bkz. **Karayalçın**, agb, s. 234; **Atabek**, age, s. 12.

<sup>991</sup> Bkz. **Başer**, agb, s. 28; **Ekener**, Haşim: “Mer’i Murakabe Kanununun Tatbikatında Görülen ve Telâfisi Gereken Noksanlar”, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968, Tartışmalar, s. 82; **Başer**, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri, *Kalpsüz*’ün tebliği ile ilgili tartışmalar, s. 273. ‘Prodüktör’ sözcüğünün hatalı ve aslından sapmış bir şekilde kullanıldığı hakkında bkz. **Kalpsüz**, age, s. 13; **Kalpsüz**, agb, s. 171.

<sup>992</sup> Sigorta aracısı yerine sigorta prodüktörünün kullanılması gerektiği hakkında karş. **Özcam**, Ziya, Sigorta Murakabe Kanunu Semineri, s. 146-147, 241.

olan ve çalışmalarının karşılığı olarak komisyon alan gerçek ve tüzelkişilere prodüktör denir”<sup>993</sup>. Bu tanım, 1994 yılında yapılan değişiklikten önce şöyle idi: “Herhangi bir sigorta şirketinde doğrudan doğruya memur veya müstahdem bulunmayan (mutavassıt sıfatı ile) muhtelif sigorta branşları hakkında sigorta olmak isteyenlere malûmat vererek, sigorta mukavelesinin şartlarını müzakere ve tehlikenin mahiyet ve hususiyetlerine göre sigorta teklifnamesini izhar salâhiyetini haiz ve teşebbüslerinin neticesi olarak komisyon almak suretiyle iş temin eden hakikî ve hükmî şahıslar”a prodüktör denir. Görüldüğü gibi, yeni tanımda önemli değişiklikler yapılmıştır. Bir kere ilk tanımda prodüktörün sigorta şirketine bağımlı olmayacağı belirtilirken, yeni tanımda prodüktörün her iki tarafa da (hem sigortacı, hem sigorta ettirene) bağımlı olmadığı –yerinde olarak- belirtilmiştir. İkinci olarak, eski tanımda prodüktörün sigorta teklifnamesini ‘izhar’ yetkisi olduğu belirtilmişti. Oysa prodüktörün teklifnameyi izhar yetkisi bulunmaz<sup>994</sup>. Son olarak, aşağıda görüleceği gibi, prodüktörün komisyon hakkı için “teşebbüslerinin neticesi olarak komisyon almak suretiyle iş temin eden” ifadesi kullanılmışken, yeni tanımda “çalışmalarının karşılığı olarak komisyon alan” ibaresi tercih edilmiştir. Bu da prodüktörün ücret alacağına ne zaman kavuşacağı konusunda tereddütler uyanmasına neden olmuştur.

Sigorta Prodüktörleri Yönetmeliği’nin<sup>995</sup> tanımlar başlıklı 3. maddesinin (e) bendinde ise sigorta prodüktörü için şu tanım verilmiştir: “Sigorta ettiren ve sigortacıya bağlı olmaksızın, çeşitli sigorta dallarında sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlere bilgi vererek sözleşmenin şartlarını müzakere ve tehlikenin konusuna ve özelliklerine göre sigorta teklifnamesini hazırlamada yardımcı olan ve ayrıca rizikonun takdirine etkili, kendisince bilinen hususları da sigorta şirketine bildirmek suretiyle aracılık hizmeti ifa eden gerçek ve tüzel kişileri, ifade eder”. Görüldüğü gibi, Yönetmelik’te Kanun’da yer almamasına rağmen, prodüktörün rizikonun takdirine etkili, kendisince bilinen konuları da sigorta şirketine bildirmek suretiyle aracılık görevini yerine getireceği ifade edilmiştir.

## 2. Sigorta Brokeri

Broker, İngilizce’de ‘aracı, komisyoncu, simsar’ anlamındadır<sup>996</sup>. İngiliz hukukundaki tanımına ve uygulamalara bakılacak olursa, sigorta brokerliği, iki taraf arasında taraflardan birinin temsilcisi olarak aracılık yapan ve temsilcisi adına sözleşme koşullarını oluşturan

---

<sup>993</sup> Sigortacılık Kanunu Tasarısı’nın 2. maddesinin (k) bendinde prodüktör şöyle tanımlanmıştır: “Sigorta ettiren ve sigorta şirketine bağlı olmaksızın çeşitli sigorta dallarında sigorta yaptırmak isteyenlere bilgi vererek sigorta sözleşmesinin şartlarını müzakere eden, tehlikenin konusu ve özelliklerine göre sigorta teklifnamesini hazırlamada yardımcı olan kişiyi, ifade eder”. Görüldüğü gibi, mevcut düzenlemeden farklı olarak ücret, unsurların içinden çıkarılmıştır.

<sup>994</sup> Bu konuda bkz. **Atabek**, İstihsal, s. 36-37.

<sup>995</sup> RG, 2.8.1995, S. 22362.

<sup>996</sup> Metro Collins Cobuild, Essential Dictionary (İngilizce-İngilizce, Türkçe Sözlük), s. 119 «Broker».

kişidir<sup>997</sup>. Aslında sigorta brokeri denildiğinde, mevzuatta kullanılan tanımı bir tarafa bırakacak olursak, akla sigorta tellâlî gelmektedir. Böylece sigorta brokeri, sigorta sözleşmelerinin kurulmasında sigortacı ile sigorta ettiren arasında tarafsız bir konumda bulunarak, sigorta sözleşmesinin kurulmasında aracılık eden kişi olarak düşünülebilir. Oysa durum böyle değildir. Gerçekten de aşağıda hukukî nitelik bölümünde açıklanacağı üzere, 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu’nda kullanılan tanım, sigorta tellâlî kavramı ile tam olarak örtüşmekten uzaktır.

Sigorta Murakabe Kanunu’nun, 539 sayılı KHK ile değişik 37. maddesinin I. fıkrasına göre, *“sigorta sözleşmelerinde sigortalıyı temsil ederek ve sigorta şirketinin seçiminde tamamen bağımsız ve tarafsız davranarak, tehlikelerin sigorta edilmesi için sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlerle sigorta şirketlerini bir araya getiren, sigorta sözleşmesinin akdinden önceki gerekli hazırlık çalışmalarını yapan ve gerektiğinde bu anlaşmaların uygulanmasında, özellikle tazminatın ödenmesinde yardımcı olan gerçek veya tüzel kişilere sigorta brokeri... denir”*<sup>998</sup>. “Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği”<sup>999</sup> ise brokerleri *“hayat, hayat dışı sigorta veya reasürans alanlarından birinde veya bir kaçında brokerlik yapan kişi”* (m. 4/f) olarak tanımlamış; böylece sigorta brokerleri Kanun’da yer almayan bir ayırıma tâbi tutulmuştur.

Sigortacılık Kanunu Tasarısı’nın 2. maddesinin (d) bendinde ise broker şöyle tanımlanmıştır: *“Sigorta veya reasürans sözleşmesi yaptırmak isteyenleri temsil ederek, bu sözleşmelerin yaptırılacağı şirketlerin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak ve teminat almak isteyen kişilerin hak ve menfaatlerini gözeterek sözleşmelerin akdinden önceki hazırlık çalışmalarını yürütmeyi ve gerektiğinde sözleşmelerin uygulanmasında veya tazminatın tahsilinde yardımcı olmayı meslek edinen kişiyi, ifade eder”*. Görüldüğü gibi, Tasarı, brokerin tanımında bazı değişiklikler yapmıştır. Tasarı’ya, brokerin teminat almak isteyenlerin hak ve menfaatlerini koruması ve bu işi meslek olarak yürütme zorunluluğu girmiştir.

## **B - U n s u r l a r**

### **1. Sigorta Prodüktörü**

Sigorta prodüktörünün tanımını veren Sigorta Murakabe Kanunu’nun 37. maddesi, aynı zamanda, bu terimin unsurlarını da barındırmaktadır. Yukarıda verilen tanımdan şu unsurlara varılabilir:

---

<sup>997</sup> Bkz. **Sönmez**, Levent: “Uluslararası Sigorta Pazarlarındaki Gelişmeler ve Denizcilik Sigortaları 4-Türkiye’de Yeni Bir Sistem, Brokerlik ve Olası Etkileri”, SDD 1996, S. 428, s. 30. İngiliz hukukundaki düzenleme için ayrıca bkz. **Kortan**, Dündar: “Brokerlik Hizmeti”, SDD 1968, S. 104-105, s. 4.

<sup>998</sup> Hemen belirtmek gerekir ki, sigorta brokeri kavramı, Sigorta Murakabe Kanunu’nun ilk şeklinde bulunmamaktaydı. Bu kavram, yukarıda sözü edilen 539 sayılı KHK ile ilk kez hukuk sistemimize girmiş; böylece sigorta aracılığı alanında sigorta acentesi ve prodüktörüne bir yenisi daha eklenmiştir. Bu durum ise 1994’ten beri, sigorta prodüktörleri ile brokerlerinin arasındaki nitelik farkının ortaya konulması konusunda öğretilde yoğun tartışmaların yaşanmasına neden olmuştur Bkz. aşı. B.

<sup>999</sup> RG, 1.11.2000, S. 24217.

#### *a) Bağımsızlık*

Prodüktörün bağımsızlığı, Kanun'da “*sigorta ettiren ve sigortacıya bağlı olmaksızın...*” denilerek ifade edilmiştir. Böylece, prodüktör ne sigorta ettirene, ne de sigortacıya bağımlı olarak çalışacak; tarafsızlığını koruyarak görevini yapacaktır. Aşağıda inceleneceği üzere, prodüktörün bu unsuru tellâllikle örtüşmektedir. Sigorta prodüktörünün tanımını veren bu hüküm, 1994'te değiştirilmeden önce prodüktör için “*herhangi bir sigorta şirketinde doğrudan doğruya memur veya müstahdem bulunmayan (mutavassıt sıfatı ile)...*” ifadesini içermekteydi. Dikkat edilirse, bu tanımda prodüktörün sadece sigorta şirketine bağımlı olmadığı belirtilmekle yetinilmiş; buna karşılık sigorta ettirene bağımlı mı, yoksa ondan bağımsız mı olduğu konusunda bir açıklama yapılmamıştı. Buna karşılık, hükümde parantez içinde prodüktörün ‘*mutavassıt sıfatı ile*’ görevini yerine getireceği ifade olunmuştu. İşte, 539 sayılı KHK ile tanım değiştirilmiş; prodüktörün ne sigortacıya, ne sigorta ettirene bağımlı olarak, onlara eşit uzaklıkta görevini yerine getireceği açık bir şekilde düzenlenmiştir.

#### *b) Meslek Edinme*

Prodüktör bu işi meslek olarak yapmak zorundadır (SPY m. 9/III)<sup>1000</sup>. Bununla birlikte -brokerlerden farklı olarak- Yönetmelik, prodüktörlerin başka bir işle uğraşamayacağına ilişkin bir hüküm sevk etmemiştir. Bu yüzden, prodüktörler, Yönetmeliğin 14. maddesinde öngörülenlere girmemek kaydıyla, istediği işle uğraşabilir.

#### *c) Taraplara Göre Geçici Olma*

Prodüktörün sigortacı ve sigorta ettirenle ilişkileri geçicidir. Sigortacı veya sigorta ettiren ile sürekli ilişki içinde olan bir aracı prodüktör sayılmaz. Zira, böyle bir durumda sigorta ettiren kimse prodüktörle ilişkiye girdiğinde, kendisinin tarafsız bir şekilde aracılık edeceğini düşünerek başvurmuştur. Oysa bu olasılıkta, prodüktörün tarafsız olduğunu ve sigorta ettiren ile sigortacıyı eşit mesafede tutacağını iddia etmek zordur<sup>1001</sup>.

#### *d) Temsil Yetkisine Sahip Olmama*

Prodüktörün tarafları temsil yetkisi yoktur. Aşağıda görüleceği üzere, sigorta brokerinden farklı olarak, sigorta prodüktörünün *ipso iure* temsil yetkisi bulunmamaktadır. Ancak, özellikle sigorta şirketinin bazı konularda prodüktöre temsil yetkisi vermesinde de bir sakınca yoktur. Örneğin ilk primin tahsili yetkisi gibi.

---

<sup>1000</sup> Sigorta Murakabe Kanunu'nun 25. maddesi, 539 sayılı KHK ile değiştirilmeden önce şu hükmü taşıyordu: “*Sigorta istihsalciliğini meslek itihaz etmeyen ve bu mevzu ile bilfiil uğraşmayan hakikî veya hükmî şahıslara (bankalar hariç) sigorta istihsal organı vasfı vererek komisyon ödemek I. fıkra hükmüne aykırı hareket sayılır*”.

<sup>1001</sup> Bkz. **Kalpsüz**, age, s. 18-19; **Kalpsüz**, agb, s. 176-177.

#### e) Aracılık Yapma

Prodüktör, çeşitli sigorta dallarında sigorta olmak isteyenlere bilgi verir, sigorta koşullarını görüşür ve özellikle rizikonun konusu ile özelliklerine göre sigorta sözleşmesine ilişkin teklifnameyi hazırlamada yardımcı olur<sup>1002</sup>. Sigorta Prodüktörleri Yönetmeliği, prodüktörün rizikonun takdirine etkili, kendisince bilinen hususları da sigorta şirketine bildirmek suretiyle aracılık hizmeti ifa edeceğini eklemiştir (bkz. ve karş. TTK m. 1279). Ancak öğretide *Atabek*, Sigorta Murakabe Kanunu’nun 37. maddesinde sigorta teklifnamesinin prodüktör tarafından hazırlanacağını yanlışlıkla yazıldığını düşünmektedir<sup>1003</sup>. Yazar’a göre, koşulların müzakeresi, anlaşmaya varılması hâlinde sözleşmenin kurulması ile ilgilidir. Prodüktör ise ne sigorta ettirmek isteyen, ne sigortacı adına sözleşme koşullarını görüşüp sözleşmenin kurulması için gereken irade beyanlarında bulunabilir. O, tarafları karşılaştırır, teklif ve karşı teklifleri iletir, anlaşmaya varılması için iki tarafa da gerekli uyarılarda bulunur ve sonuç olarak sözleşmenin kurulmasını sağlarsa, şirketten poliçenin düzenlenmesini ister. Fakat bir sözleşmenin kurulmasını sağlamak üzere bir irade beyanında bulunamaz ve hatta genellikle sözleşme koşullarını görüşmek üzere taraflardan birinin temsilcisi değildir<sup>1004</sup>.

#### f) Ücret

Prodüktör, bu işi Kanun’un deyimiyle komisyon karşılığında yapar. Aslında belirtmek istenen, aracılık ücretidir. Ancak, prodüktörün tanımı 1994’te değiştirilmeden önce “*teşebbüslerinin neticesi olarak komisyon*” alan ifadesi kullanılmışken, değişiklikten sonra “*çalışmalarının karşılığı olarak komisyon*” alan ibaresi tercih edilmiştir. Prodüktörün asıl görevi, sigortacı ile sigorta ettireni bir araya getirerek sigorta sözleşmesinin kurulmasını sağlamak olduğundan, tıpkı tellâlin ücret alacağında olduğu gibi, bu aşamada ücrete hak kazanması gerekir. Ancak, 1994’teki değişiklikten sonra ücret alacağının salt sözleşmenin kurulması anında mı, yoksa daha sonraki bir dönemde mi doğacağı anlaşılamamaktadır. Çünkü sadece ‘çalışmalarının karşılığı olarak komisyon’ alacağı öngörülmüştür. Sigorta Prodüktörleri Yönetmeliği’nin 12. maddesi ise prodüktörlerin hizmetlerine karşılık, aracılığını yaptığı sigorta sözleşmeleri nedeniyle alınan primler üzerinden komisyona hak kazanacağı belirtilmiştir. Bu hükümden, prodüktörün, salt aracılık yapması ile değil, sigorta ettirenden prim tahsilâtı yapıldıktan sonra ücretini alacağı sonucu çıkmaktadır<sup>1005</sup>. *Kalpsüz* ise, taraflar arasında sözleşmenin kurulmasının, tellâlin görevlerinin bitmesi değil, aksi kararlaştırılmadıkça, onun ücrete hak kazanması sonucunu

<sup>1002</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Ünsal**, İsmet: “Prodüktörün Târifi ve Vasıfları”, SDD 1960, S. 13, s. 11.

<sup>1003</sup> Bkz. agb, s. 309.

<sup>1004</sup> **Atabek**, İstihsal, s. 36. Bu yönde bkz. **Bozer**, age, s. 32. Bu konuda ayrıca bkz. **Neyzi**, agm, s. 11.

<sup>1005</sup> Bu konuda bkz. **Kalpsüz**, age, s. 9, 43; **Kalpsüz**, agb, s. 167, 201-202. **Atabek** ise prodüktörün acente gibi, sözleşmenin kurulmasının ardından primin tahsili ile komisyona hak kazanacağını belirtmektedir. Bkz. İstihsal, s. 162.



doğuracağını ve bu açıdan da prodüktörlerle diğer tellâllar arasında bir fark olmadığını belirtmektedir<sup>1006</sup>. Ayrıca, görüldüğü gibi, prodüktör aslında sigorta ettiren kimse lehine faaliyette bulunduğu hâlde, aracılık ücreti sigortacı tarafından ödenmektedir<sup>1007</sup>.

## 2. Sigorta Brokeri

### a) *Sigorta Ettireni Temsil Yetkisine Sahip Olma*

Sigorta brokerinin sigorta ettireni *ipso iure* temsil yetkisi bulunmaktadır. Zira, bu unsur açıkça Sigorta Murakabe Kanunu'nun 37. maddesinde ifade edilmiştir.

### b) *Bağımsızlık*

Sigorta brokeri sigorta ettireni temsil ederken, sigorta şirketinin seçiminde tamamen bağımsız ve tarafsız davranır.

### c) *Aracılık Yapma*

Broker, rizikoların sigorta edilmesi konusunda sigorta ettireni temsil ederek, onunla sigorta şirketlerini bir araya getirir ve aracılık görevi yapar. Broker, öncelikle müşterisinin gerekli risk yönetimi çalışmalarını yapar ve bunun sonucunda elde ettiği veriler doğrultusunda risk yönetimi modellerini belirler. Bunlar, ayrıca aracılık görevini sigorta programlarının, sigorta şirketi nezdinde, sigorta ettirenin hak ve menfaatlerini koruyacak şekilde oluşturulmasına ve bu programların yürütülmesine de yardımcı olur<sup>1008</sup>.

### d) *Ücret*

Broker, ücret (komisyon) karşılığında aracılık hizmetini yerine getirir. Kanun'da her ne kadar -prodüktörden farklı olarak- ücret (komisyon) alınacağı belirtilmese de, bu durum brokerin aracılık hizmetini ücretsiz yapacağı anlamına gelmez<sup>1009</sup>. Nitekim, Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği'nin 20. maddesinde brokerlerin sigorta veya reasürans şirketlerinden, broker komisyonu dışında hiçbir menfaat sağlayamayacağı; alacakları komisyon tutarını da sözleşmenin yapılmasından önce temsil ettiği kişilere açıklamak zorunda olduğu ifade edilmiştir. Hatta istem hâlinde komisyonun miktarı yazılı olarak temsil edilen kişiye bildirilir. Ancak, brokerler taahhüt ettikleri hizmetleri sunarken, bu hizmetlerin karşılığı olarak müşteriden bir ücret isteyemez. Brokerler, verdiği hizmetlerin karşılığını, acentelerde olduğu gibi, sigorta

<sup>1006</sup> age, s. 16; agb, s. 174; Prodüktör, s. 31.

<sup>1007</sup> Bkz. **Kalpsüz**, age, s. 43; **Kalpsüz**, agb, s. 201; **Atabek**, İstihsal, s. 162.

<sup>1008</sup> Bkz. [www.arasholding.com/sirketler\\_sigorta.asp](http://www.arasholding.com/sirketler_sigorta.asp) (10.6.2006); [www.arasbroker.com/broker.html](http://www.arasbroker.com/broker.html) (26.6.2006) [www.evrenselsigorta.com/index.php?contentId=9&mid=9](http://www.evrenselsigorta.com/index.php?contentId=9&mid=9) (10.6.2006); [www.bogazicibroker.com](http://www.bogazicibroker.com) (26.6.2006). Bu konuda ayrıca bkz. **Sönmez**, agm, s. 31.

<sup>1009</sup> Karş. **Kender**, age, s. 102.

şirketlerinden ve bu payın içinde temin etmektedir. Dolayısıyla, müşteriler poliçe primi dışında ayrıca bir brokerlik ücreti ödemez<sup>1010</sup>.

### III. HUKUKÎ NİTELİK

#### A - Genel Olarak

Sigorta prodüktör ve brokerinin hukukî niteliğinin ne olduğu uzun yıllardan beri tartışılmaktadır. Bu tartışmaların doğmasına, sayılan kurumlarla ilgili olarak mevzuat düzeyinde yaşanan terim karmaşası da zemin hazırlamıştır. Özellikle, Sigorta Murakabe Kanunu Kanun'da 1994 yılında yapılan değişikliklerle, bu konuda yeni terimler getirilmiş ve bu karmaşa had safhaya ulaşmıştır. Biz, öğretilerdeki görüşleri de dikkate alarak sigorta prodüktör ve brokerlerinin hukukî niteliğini incelemeye çalışacağız.

#### B - Sigorta Prodüktörü

Sigorta prodüktörünün tanımını veren 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 37. maddesi incelendiğinde, sigorta prodüktörünün hukukî niteliğini açıklığa kavuşturacak bir düzenlemenin yer almadığı görülmektedir<sup>1011</sup>. Bu zorluk, Türk Ticaret Kanunu'nun 117. maddesinin 2. bendi dolayısıyla daha da artmaktadır.

#### 1. Öğretilerdeki Görüşler

“Sigorta prodüktörü” adı altında hukuk sistemimize 1959 yılında girdiğinden beri, prodüktörlüğün hukukî niteliğinin tellâllık mı, acentelik mi, yoksa kendine özgü bir aracılık türü mü olduğu yoğun olarak tartışılmıştır. Bu konudaki öğreti görüşlerini vermek, konu hakkında fikir yürüten yazarların görüşlerinden faydalanarak doğru sonuca ulaşabilmede büyük katkı sağlayacaktır.

Sigorta prodüktörlerinin hukukî niteliği konusunda öğretilerde -gerekçelerinde küçük farklılıklar olmakla birlikte- iki temel görüş savunulmaktadır. Birinci görüş, prodüktörün özünde bir aracılık-tellâllık faaliyeti yürüttüğü ve aracı acente olduğu yönündedir<sup>1012</sup>. İkinci görüş ise, prodüktörün ticaret işleri tellâl olduğunu ileri sürmektedir<sup>1013</sup>.

*Kalpsüz*, sigorta prodüktörünün bağımsız bir aracı olduğunu ifade ederken, Sigorta Murakabe Kanunu'nun prodüktörlüğü tanımlayan 37. maddesinin ilk şeklinde geçen,

<sup>1010</sup> Bkz. [www.polarisbroker.com/brokerlik.asp](http://www.polarisbroker.com/brokerlik.asp) (26.6.2006).

<sup>1011</sup> *Kalpsüz*, age, s. 9-10; *Kalpsüz*, agb, s. 167-168.

<sup>1012</sup> Bu görüşte olanlar, *Kalpsüz*, *Karayalçın* ve *Bozer*'dir. Bu yöndeki diğer bir görüş için bkz. *Domaniç*, age, s. 355.

<sup>1013</sup> Bu görüşte olanlar esas olarak, *Atabek*, *Arseven* ve *Memiş*'tir. Bu yöndeki diğer görüşler için bkz. *Mimaroglu*, age, s. 501; *Aydın*, agt, s. 10.

prodüktörün sadece sigortacıya karşı bağımsız olacağı düzenlemesini eleştirerek<sup>1014</sup>, onun kural olarak sigorta ettirenin alanında çalışan bir kişi olduğunu; prodüktörlüğün bu yönüyle de acentelikten çok tellâllıkla örtüştüğünü, prodüktörün sadece sigortacıya karşı değil, tellâl gibi her iki tarafa karşı da bağımsızlığını koruyacağını belirtmektedir<sup>1015</sup>. Bununla birlikte, prodüktörle aracılık talebinde bulunan taraf arasındaki ilişkinin niteliğinin Fransız hukukunda vekâlet; İsviçre hukukunda tellâllık; Alman hukukunda istisna ve (bazı hükümler açısından) vekâlet ilişkisi olarak kabul edildiği<sup>1016</sup> ifade edildikten sonra, Türk hukukunda bu ilişkinin aslî karakterinin vekâlet sözleşmesi niteliğinde olduğu ve hukukumuzda prodüktörlerin aracılık yapan acente (TTK m. 117/2) sayıldığı<sup>1017</sup>; burada hüküm bulunmayan hâllerde tellâllık ve vekâlet hükümlerine (TTK m. 116/II) gidilebileceği ifade edilmiştir. Başka bir deyişle, sigorta prodüktörleri hakkında *-kadar tellâllığa daha yakın olsa da-* doğrudan tellâllık hükümleri uygulanamaz. Bunların aracı acente olması dolayısıyla ancak burada boşluk bulunması durumunda tellâllık ve vekâlet hükümlerine gidilebilir<sup>1018</sup>.

Aynı yaklaşım *Karayalçın* tarafından da benimsenmiştir. Yazar, Türkçe'ye Fransızca'dan gelen prodüktör sözcüğünün, sigortacılıkta dar ve özel bir anlama geldiğini; sigorta prodüktörünün temelde bir çeşit sigorta tellâli, simsarı olduğunu belirttikten sonra<sup>1019</sup>, Türk sigortacılığında prodüktör adı verilen aracının, ticaret hukuku bakımından 'tellâl' değil, aracılık yapan acente sayılabileceğini ifade etmiştir<sup>1020</sup>. Ancak, bunun Türk Ticaret Kanunu'nun 117. maddesinin 2. bendinin nasıl yorumlanacağına göre değişeceği de belirtilmiştir. Yazar'a göre, bu hüküm iki şekilde yorumlanabilir: Birinci olarak, hüküm sigortacı veya acenteye sürekli olarak

---

<sup>1014</sup> Bilindiği gibi, 1994'teki değişiklikten sonra, her iki tarafa da bağımlı olmadığı kanun hükmü haline gelmiştir. Bkz. yuk. II, B, 1.

<sup>1015</sup> **Kalpsüz**, age, s. 14; **Kalpsüz**, agb, s. 171-172.

<sup>1016</sup> **Kalpsüz**, Alman hukukunda sigorta tellâllığının eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olarak kabul edildiğini; tellâlin aracılık yapması için başvuran kişi ile yaptığı sözleşme gereğince aracılık konusunda faaliyette bulunmayı taahhüt etmediğini; bu sözleşme ile tellâla başvuran tarafın sadece etkinliği olumlu bir sonuca ulaştığı takdirde kendisine ücret ödemeyi taahhüt ettiğini, buna karşılık tellâlin bir borç altına girmediğini, aracılık konusunda faaliyette bulunmanın onun açısından «in obligationen» değil, sadece ücreti talep hakkının doğumu bakımından «in conditio» olduğunu ifade etmektedir. Bkz. age, s. 31; agb, s. 189.

<sup>1017</sup> **Kayıhan**, eserinde Kalpsüz'ün görüşünü aktarırken şunları ifade etmiştir: “**Kalpsüz** ise... **Karayalçın** ve **Bozer**'in aksine; prodüktörü aracı acente olarak kabul etmemektedir. Yazar'a göre, gerek yabancı hukuklarda ve gerekse acentelik hükümlerinin uygulandığı Türk Hukukunda prodüktörün acenteden çok tellal olduğu ifade edilmektedir. Şu hale göre, prodüktör kesinlikle bir aracı acente olarak kabul edilemez. Tam anlamıyla tellal olmasa bile, bu kişi en fazla tellal sayılabilir”. Oysa, *Kalpsüz*'ün atıf yapılan eserinin 189. sayfasında aynen şu ifadeler geçmiştir: “*Türk hukukunda* ise prodüktörle, kendisi için aracılık ettiği şahıs arasındaki münasebet aslî karakteri itibarıyla bir vekâlet akdi mahiyetindedir. Şöyle ki türk hukukunda prodüktörler, «aracılık yapan acenta» durumundadırlar (TK. 117, I, 2). Aracılık yapan acentalara, Acentalık Faslında hüküm bulunmayan hallerde *tellâllık hükümleri uygulanır...*”.

<sup>1018</sup> Bkz. age, s. 30 vd; agb, s. 188 vd. Prodüktörle karşı taraf arasındaki ilişkinin niteliğini saptarken de onun sözleşmenin kurulmasına aracılık etmesi durumunda, karşı taraf da bu aracılığı istemişse, prodüktör her iki taraf için de aracılık eden kimse konumundadır ve bu durumda yine “*prodüktörlük-aracılık yapan acentelik*” hükümleri devreye girecektir.

<sup>1019</sup> agb, s. 231.

<sup>1020</sup> agb, s. 236; age, s. 519-520.

tâbi olmasa ve bu işi meslek olarak yapmasalar bile sigorta sözleşmelerinin kurulması konusunda aracılık yapanları acentelik hükümlerine tâbi tutmak için konulmuş olabilir. Bu yorum benimsendiğinde, süreklilik ve meslek edinme unsurları göz önüne alınmadan bütün sigorta aracıları acentelik hükümlerine tâbi olacak; böylece, *özel hukuk açısından* sigorta acentesi ile sigorta prodüktörü arasında bir *fark kalmamış olacaktır*. Eğer hükmü bu şekilde yorumlayamazsak, o zaman gereksiz kabul etmek gerekir. İkinci yorum benimsenirse de sigortacı ile sürekli ilişki içinde olmayan meslekten sigorta aracıları, ticaret işleri tellâllığı (TTK m.100); sigorta aracılığı işini geçici olarak yapanlar da adi işler tellâllığı hükümlerine tâbi olacaktır (BK m. 404 vd)<sup>1021</sup>.

*Bozer* sigorta prodüktörünün, sigorta şirketine bağımlı bir kişi olmamasını, [*Türk Ticaret Kanunu'nun 117. maddesinin 2. bendinin atfı ile*] Türk Ticaret Kanunu'nun 116. maddesindeki acentelik tanımına bağlamakta; bu yüzden sigorta prodüktörünün ancak aracı acente sayılabileceğini ifade etmektedir. Yazar, bununla birlikte prodüktörün aracılık faaliyetini aynen tellâl gibi yerine getirdiğini; fakat bu durumun onu Türk Ticaret Kanunu anlamında tellâl gibi değerlendirmeye yetmeyeceği görüşündedir. O, sadece tellâllığın özel ve farklı bir türüdür. Bu nedenle de [*Türk Ticaret Kanunu'nun 116. maddesinin II. fıkrasının atfı ile*] prodüktörlere acentelikle ilgili fasılda hüküm bulunmayan hâllerde tellâllık (ve vekâlet) hükümleri uygulanabilir. Yazar prodüktörü aracı acente saydığı için, doğal olarak prodüktörün sigorta şirketi ile devamlı ilişki içinde olduğunu, bunun ne Sigorta Murakabe Kanunu ne, Türk Ticaret Kanunu'nda bulunduğunu; Türk Ticaret Kanunu'nun 116. maddesinin bir gereği olduğunu da belirtmektedir<sup>1022</sup>.

İkinci görüşü ise *Atabek, Arseven* ve *Memiş* savunmaktadır.

*Atabek*, Sigorta Murakabe Kanunu'nda geçen prodüktör tanımını verdikten sonra, bu tanıma dayanarak, Türk Ticaret Kanunu'nda adı geçen sigorta tellâllının [*1267. madde kastedilmiş olmalı*], sigorta prodüktöründen başka bir kişi olmadığını ileri sürmektedir<sup>1023</sup>. Zira, 1267. maddede geçen tellâl ile prodüktör aynı kişidir<sup>1024</sup>. Yazar'a göre, sigorta prodüktörü sigorta teklifnamesinin açıklanmasında sigorta ettirenin yardımcısı olsa da, bunu kendisi imzalamaz. Teklifnamenin sigorta ettirenden çıktığı kabul edilir. Ayrıca, prodüktör sigorta sözleşmesinin koşullarını belirleme ve tespit konusunda yardımcı olsa da, müvekkil adına söz sahibi değildir; o sadece tarafları yakınlaştırıcı ve uzlaştırıcı bir görev üstlenir. Daha da önemlisi, prodüktör

---

<sup>1021</sup> agb, s. 244. TTK m. 117/2'nin yorumu konusunda, ilginç bir görüş için bkz. **Birsel**, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri, *Kalpsüz*'ün tebliğinin tartışmalar kısmı, s. 270-271; *Kalpsüz*'ün yanıtı için bkz. s. 279-280. *Karayalçın*'ın bu konudaki görüş ve eleştirileri için bkz. s. 285.

<sup>1022</sup> **Bozer**, age, s. 32.

<sup>1023</sup> İstihsal, s. 10.

<sup>1024</sup> İstihsal, s. 135-136, 150.

dilediği ve uygun bulduğu sigorta şirketi ile müşterisinin temasa geçmesini ve anlaşmasını sağlama konusunda çaba göstermekte özgürdür. Bu hakkı olmadığı takdirde onu acente olarak kabul etmek gerekir. Aynı şekilde, sigorta şirketi de kendisine başvuran prodüktör ile anlaşıp anlaşmamakta, onun aracılığı ile gerçekleşen teklifi inceleyip kabul edip etmemekte ve istediği prodüktör ile çalışmakta serbesttir. Gerek ülkemizde, gerek yabancı ülkelerde görülen bu anlayış, prodüktörün teknik bir eleman olduğunu, taraflar arasında aracılıkta bulunduğunu, kural olarak tarafların hiçbirisinin vekili olmadığını, ayrıca yetkilendirilirse temsil yetkisine sahip olabileceğini göstermektedir<sup>1025</sup>. Bu açıklamalar, *Atabek*'in prodüktörü tellâllıkla özdeşleştirdiğini göstermektedir<sup>1026</sup>.

*Arseven*'e göre prodüktörler aracılık yapan bağımsız tellâllardır. Bunlar sigorta şirketi adına sigorta sözleşmesi yapmayacakları gibi, prim tahsil etmez ve belirli bir sigorta şirketine de sözleşme ile bağımlı değildirler. Prodüktörler sigorta sözleşmesine aracılık ettiklerinden (TTK m. 3, 1263 vd) Borçlar Kanunu'na (m. 404-409) değil, Türk Ticaret Kanunu'nun ticaret işleri tellâllığı hükümlerine tâbidir. Ancak, tellâl ücretini kendisini bulan kişiden aldığı hâlde, burada kural olarak sigortacıdan alır<sup>1027</sup>.

*Memiş*, sigorta uygulamasında prodüktör olarak kullanılan kavramın esasen Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlı yapılan [ticaret işleri] tellâllıktan başka bir kişi olmadığını belirtmektedir. Tellâlla aracılığını yaptığı kişi/kişiler arasında devamlı bir ilişki olmadığından onun acente olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Çünkü tellâl, acentenin aksine sigortacının sınırlarına tâbi olmayıp, daha çok sigorta ettirenin adına hareket etmekte ve onun vekili gibi davranmaktadır. Türk hukukunda kullanılan sigorta prodüktörü kavramı ise Fransız dilinde kullanılan anlamından kaydırılmış ve hukukî niteliği itibarıyla sigorta tellâllına dönüştürülmüştür<sup>1028</sup>.

İsviçre hukukunda aracılık yapan acentenin sigorta tellâllından farkı sigortacı adına bazı hukukî işlemlerde bulunma yetkisine sahip olmasıdır. Fransız hukukunda ise, sigorta acentesi sigortacının; sigorta tellâlı ise daha çok sigorta ettirenin sahasında faaliyet gösterir<sup>1029</sup>.

Alman hukukunda, sigorta tellâlları, bir sözleşme ile taraflardan herhangi birisine devamlı olarak bağımlı olmadan, sigorta ettiren veya sigortacı için sigorta sözleşmelerinin kurulmasına aracılık eden kimse olarak tanımlanmaktadır. Bu hukuk sisteminde, sigorta tellâllına sözleşme yapma yetkisi verilse bile, bu durum onu acente hâline getirmez; çünkü sigortacı ile aralarında devamlı bir ilişki yoktur. Ayrıca, burada sigorta tellâlları sigorta ettirene daha yakın

<sup>1025</sup> Bkz. İstihsal, s. 156.

<sup>1026</sup> Bu konuda ayrıca bkz. *Atabek*, Sigorta, s. 20.

<sup>1027</sup> *Arseven*, Haydar: Sigorta Hukuku, B. 2, İstanbul 1991, s. 56, 62-63.

<sup>1028</sup> agm, N. 36-37, 44; Prodüktörün tellâl olduğu yönündeki diğer görüşler için bkz. *Doğanay*, agş, s. 590 vd; *Kender*, age, s. 99 vd; *Kayıhan*, age, s. 73-74; *Başer*, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri, *Atabek*'in sunumuna ilişkin tartışmalar, s. 325; *Atabek*, agb, Tartışmalar, s. 329.

<sup>1029</sup> Bkz. *Kalpsüz*, age, s. 6 vd; *Kalpsüz*, agb, s. 163 vd.

görülmektedir. Bu nedenlerle, sigorta tellâlları hakkında Alman Ticaret Kanunu'nun (HGB) ticaret işleri tellâllığı hükümleri (§§ 93-104) ile Alman Medenî Kanunu'nun (BGB) tellâllık sözleşmesi (§§ 652-657) hükümleri uygulanmaktadır.

İsviçre hukukunda ise sigorta tellâlî adi işler tellâlından farklı hükümlere tâbi değildir. Bu hukuk sisteminde, sigorta tellâlları belli bir ücret karşılığında bir sigorta sözleşmesi yapma olanaklarını gösteren veya sigorta sözleşmesinin kurulmasına aracılık eden kişidir. İsviçre Borçlar Kanunu'nun kabul ettiği sistem gereğince, tellâl müvekkilinin menfaatlerini korumak zorunda olup, sınırlı olarak bile müvekkilinin temsilcisi değildir. Bu nedenle sigorta tellâlları hakkında dahi, İsviçre Borçlar Kanunu'nun 412-418. maddeleri arasındaki “tellâllık sözleşmesi” (*Maklervertrag*) hükümleri uygulanır<sup>1030</sup>.

Görüldüğü gibi, bu hukuk sistemlerinde dahi, sigorta tellâlî sayılabilmek için, sigorta ettiren veya sigortacı tarafından kendisine temsil yetkisi verilmemiş olması veya özel bir teamül gereğince bunlardan birinin vekili sayılmaması gerekmekte ve böylece haklarında adi işler veya ticaret işleri tellâllığı hakkındaki hükümler uygulanmaktadır<sup>1031</sup>.

## 2. Görüşümüz

Bu konudaki görüşümüze geçmeden önce, sigorta prodüktörlüğü konusunda yapılan mevzuat değişikliklerini incelemekte fayda vardır. Çünkü, Sigorta Murakabe Kanunu'nun ilk şeklinde prodüktörlerle ilgili, doğrudan ve dolaylı hükümler incelendiğinde, bu dönemdeki görüşlerin prodüktörün tellâl olmadığı yönünde ağırlık kazanmasını normal karşılamak gerekir. Zira, Sigorta Murakabe Kanunu'nun, 1994'te geçirdiği kapsamlı değişiklikten sonra, prodüktörlükle ilgili doğrudan veya dolaylı hükümler bir hayli farklılaşmıştır. Bu değişiklikler ile sigorta prodüktörü tarafsız ve bağımsız bir kimliğe bürünmüş; tellâllığa daha yaklaşmıştır.

539 sayılı KHK ile değiştirilmeden önce, Sigorta Murakabe Kanunu'nun 37. maddesinin IV. fıkrasında sigorta prodüktörünün teminat yatırma zorunluluğundan bahsedilmekteydi<sup>1032</sup>. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, sigorta şirketlerine verilmesi gereken teminatın miktarını, prodüktörlerin sigorta şirketleri nezdinde en son yıl faaliyetleri sonucunda oluşan primlerin %2'si olarak tespit etmişti. Öğretide *Kalpsüz*'ün haklı olarak ifade ettiği gibi, sigortacı ve sigorta ettiren arasında tarafsız ve bağımsız bir konumda bulunması gereken prodüktör için böyle bir koşul öngörülmesi, prodüktörlüğün temel nitelikleri ile bağdaşmamakta; bu durum prodüktörün fiilen bir-iki sigortacı

<sup>1030</sup> Bkz. *Kalpsüz*, age, s. 10-11; *Kalpsüz*, agb, s. 168-169.

<sup>1031</sup> Bkz. *Kalpsüz*, age, s. 12; *Kalpsüz*, agb, s. 170.

<sup>1032</sup> Hüküm şöyleydi: “*Bilûmum sigorta prodüktörleri Ticaret Vekâletince tâyin edilecek defterleri tutmaya ve 3000 Liradan az olmamak üzere Vekâlet tarafından tâyin edilecek teminat akçelerini çalışıkları sigorta şirketine tevdi etmeye mecburdur*”. 14.11.1963 tarihli mülga Sigorta Prodüktörleri Yönetmeliği'nin 5. maddesinde de aynı zorunluluk -doğal olarak- yer almıştı.

ile çalışmak zorunda kalması sonucunu doğurmaktaydı<sup>1033</sup>. Böylece, Türk Ticaret Kanunu'nun 116. maddesinde acentelik için aranan devamlılık unsuru, bu şekilde sağlanmaya çalışılmakta ve özel hukuk açısından, acentelikle prodüktörlüğün ayırımı olanaksızlaşmakta idi<sup>1034</sup>. Bunun dışında, aslında özünde bir tellâl olan prodüktörün tarafsız bir aracı olması gerçeğinden hareket edecek olursak, aracılığını yaptığı sigorta sözleşmesinden dolayı herhangi bir sorumluluğunun olduğunu savunmak zordur. Ayrıca, prodüktör aracı olduğuna göre, -ayrıca yetkilendirilmediği sürece- primi tahsil etmeye yetkili değildir ki, sigorta şirketine de borçlu olsun!<sup>1035</sup> O hâlde aracılığını yaptığı sözleşme dolayısıyla kural olarak sorumluluğu olmayan bir kişinin teminat yatırması neye hizmet etmektedir?<sup>1036</sup> Bu koşul, prodüktörün hukukî niteliğinin tellâllık olamayacağı görüşlerini de güçlendirmiştir. Çünkü ilişkinin niteliği, devamlılık (fiilî) durumunun ortaya çıkması yüzünden acenteliğe doğru kaymaya başlamıştır. Öte yandan 14.2.1963 tarihli mülga Sigorta Prodüktörleri Hakkındaki Yönetmelik'in 5 ve 8. maddelerinde, teminat verilmesi düzenlenirken, prodüktörlerin *çalıştıkları* sigorta şirketinden bahsedilmiş olunması da prodüktörlüğün kanunî tanımı ile bağdaşmayan ve onu daha çok sigorta şirketine bağımlı hâle getiren bir anlayışı yansıtmakta idi. Böylece, aslında değişik sigorta şirketleri ile çalışma olanağına sahip olan prodüktör, bu koşul yüzünden belli sigorta şirketi/şirketleri nezdinde çalışmak zorunda bırakılmıştı<sup>1037</sup>. Yine, Sigorta Murakabe Kanunu'nun 26. maddesinde sigorta şirketlerinin sigorta acenteleri ile sigorta aracılara verebilecekleri komisyonun azamî oranlarını ve sigorta acenteleri ile sigorta aracılarının sigorta işlemlerinden doğan borçları (örneğin primi tahsil yetkisi verilmiş prodüktör) çalıştıkları sigorta şirketlerine ödemek zorunda oldukları süreleri tespit etmeye Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yetkili kılınmıştı<sup>1038</sup>. Kanaatimizce bu

<sup>1033</sup> **Kalpsüz**, age, s. 24-25; **Kalpsüz**, agb, s. 181 vd; **Atabek**, agb, s. 308; **Atabek**, İstihsal, s. 15. Bu düzenlemenin eleştirisi için bkz. **Atabek**, İstihsal, s. 39 vd.

<sup>1034</sup> Bkz. **Atabek**, agb, s. 299.

<sup>1035</sup> Bkz. **Atabek**, İstihsal, s. 39.

<sup>1036</sup> **Kalpsüz** bu durumu eleştirirken şunu ifade etmiştir: "...Diğer yandan prensip itibariyle sigortacı ile sigortalı arasında sadece tavassut eden ve taraflardan hiçbirini temsile selâhiyetli bulunmayan prodüktörden, sigorta şirketinin ne yüzden alacaklı olabileceğini tahmin etmek güçtür". Bkz. age, s. 25; agb, s. 183. **Atabek** ise şöyle bir yorum getirmiştir: "Hakikî veya hükûmî bir şahıs prodüktör olarak çalışabilmek için, asgarî 3000 lirayı teminat olarak çalıştığı sigorta şirketine tevdi etmelidir. Kanunda kötü bir tarzda tespit edilen bu hüküm, tatbikatta ve bilhassa Yönetmelik kaleme alınırken, sigorta şirketlerinin prim alacaklarının bir teminatı olarak mütalââ edilmiştir. Hakikatte bir paranın depo edilmesi, sigorta şirketinin hukukunu değil, sigorta ettirenin hukukunu bir nebze emniyete almak maksadıyla vazedildiği her nedense unutulmuştur". Bkz. agb, s. 308; bu hükmün hizmet ettiği amaç konusunda ayrıca bkz. **Atabek**, İstihsal, s. 40.

<sup>1037</sup> Bkz. **Kalpsüz**, age, s. 25; **Kalpsüz**, agb, s. 183-184.

<sup>1038</sup> Madde metni şöyle idi: "Sigorta şirketlerinin sigorta acenteleriyle sigorta aracılara, bunların durumlarına göre, verebilecekleri komisyonların azami nisbetlerini ve sigorta acenteleriyle sigorta aracılarının da sigorta muamelelerinden doğan borçlarını çalıştıkları sigorta şirketlerine ödemeye mecbur oldukları azamî ödeme mehilleri tespitine Ticaret Bakanlığı yetkilidir. Azamî komisyon nisbetleri üzerinde komisyon vermek ve almak, azamî ödeme mehilleri uzatmak veya uzattırmak memnurdur. Ticaret Bakanlığınca tespit olunan azamî komisyon nisbetlerinden ayrıca şirketlerin sigorta acentelerine veya sigorta aracılara nakdî, aynî her ne nam ve şekil altında olursa olsun menfaat sağlamaları bu memnuniyete aykırı hareket sayılır". 16.6.1994 tarih ve 539 sayılı KHK ile değiştirildikten sonra hükmün I ve II. fıkraları şu şekilde düzenlenmiştir: "Hayat sigortalı ve süresi bir yılı aşan sağlık sigortalı ile zorunlu sigortalı dışında kalan sigorta sözleşmelerinde uygulanacak tarifeler sigorta şirketi

nedenlerle, 1994 yılına kadar, prodüktörlüğün özünde bir tellâllık olduğu ağırlıklı olarak savunulamamıştı. Neyse ki, 1994'te yapılan değişiklikle teminat yatırma zorunluluğu kaldırılmış; yürürlükteki Yönetmelik'te de bağımlılık ilişkisini çağrıştıran ifadeler yer verilmemiştir.

Yukarıda birinci grup yazarların prodüktörün hukuken aracı acente olduğunu savundukları belirtilmişti. Özellikle *Kalpsüz*, önce prodüktörlüğün, tarafsız konumu ve temsil yetkisine sahip olmaması dolayısıyla, tellâllıkla örtüştüğünü savunmuş; ancak Türk Ticaret Kanunu'nun 117. maddesinin 2. bendinin yaptığı atıf dolayısıyla, sigorta prodüktörlerinin aracı acente sayılacağını ifade etmişti. Benzer bir yaklaşımı *Karayalçın* benimsemiş ve sigorta prodüktörünün tellâl mı aracı acente mi sayılacağını, hükmün yorum şekline göre değişeceğini belirtmişti.

Hemen belirtmek gerekir ki, sigorta prodüktörünün hukukî niteliğinin saptanması ve onun tellâl olarak kabul edilip edilmemesi ayrı bir sorun; hukukî niteliği ne olursa olsun hakkında acentelikle ilgili hükümlerin uygulanacağını hükme bağlanması ayrı bir sorundur. Unutulmamalıdır ki, Türk Ticaret Kanunu'nun 117. maddesinin 2. bendi<sup>1039</sup>, sigorta aracılarının hukukî niteliğini saptayan bir hüküm olmayıp, sadece bir uygulama boşluğu doğmaması için kendisi acente olmadığı hâlde bu hükümlere tâbi olan sigorta aracılarını düzenlemektedir. Sigorta prodüktörünün acentelikle ilgili hükümlere tâbi kılınması, onun hukukî niteliğinin aracı acente olduğunu göstermez. Sadece kanun koyucunun bu tercihi üzerinde eleştirel bir gözle bakılmasını gerektirebilir. Bu nedenle, sigorta prodüktörünün Türk Ticaret Kanunu'nun 117. maddesindeki atfa dayanılarak aracı acente olduğu görüşünü paylaşamıyoruz. Çünkü öğretilerde de bu atıf yoğun şekilde eleştirilmiş; hükmün işin niteliğine uygun düştüğü ölçüde uygulanması<sup>1040</sup> gerektiği önerilmiştir. Kaldı ki, anılan hükmün Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'na alınmaması dolayısıyla, bu niteliğin saptanmasının önemi daha da büyük olmaktadır; zira Tasarı aynen kanunlaşırsa, artık sigorta aracıları hakkında acentelik hükümlerinin uygulanması mümkün olmayacak; bunlar hakkında *-ilgili özel düzenlemelerin dışında-* hangi hükümlerin uygulanacağı sorununun çözülmesi gerekecektir. Çünkü bunların tellâl veya acente sayılması arasında, sonuçları itibariyle ciddî farklılıklar bulunmaktadır.

Biz, ikinci grup yazarlar gibi, sigorta prodüktörünün *-özellikle 1994 değişikliğinden sonra-* sigorta tellâl olduğunu düşünüyoruz. Çünkü sigorta prodüktörünün tanımını veren hüküm ve ilgili Yönetmelik incelendiğinde, prodüktörün sigortacı ve sigorta ettirene bağımlı olmadan,

---

tarafından serbestçe belirlenir. Bakanlık, sigorta tarife ve talimatlarını ve aracılık komisyon hadlerini tespit ve ilâna, sigorta tarifelerini tasdike tabi tutmaya, zorunlu sigortaların tarifelerini serbest bırakmaya ve bu hususlarla ilgili tüm tedbirleri almaya yetkilidir". Bu konuda ayrıca bkz. **Başer**, Hayri: "Komisyon Hadleri, Prim Tahsil ve Ödeme Mehilleri", SDD 1963, S. 50, s. 2, 23-24; **Damcı**, Adnan: "Sigorta Şirketlerinin İstihsal Organlarına Verebilecekleri Azami Komisyon ve Ödeme Mehilleri", Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Semineri (15-18 Mayıs 1967), Ankara 1968, s. 364 vd; **Damcı**, Adnan: "Âzamî Komisyon ve Ödeme Mehilleri", SDD 1967, S. 99, s. 14.

<sup>1039</sup> TTK m. 117/2'nin yorumu için bkz. **Karayalçın**, agb, s. 237-238.

<sup>1040</sup> Bkz. **Bozer**, age, s. 34; **Memiş**, agm, N. 109; **Kayıhan**, age, s. 74; **Kalpsüz**, age, s. 35 vd; **Kalpsüz**, agb, s. 192 vd; **Arkan**, age, s. 215.



değişik sigorta dallarında sigorta olmak isteyenlere bilgi vererek sözleşmenin koşullarını görüştüğü, rizikonun konusu ve özelliklerine göre de sözleşmenin hazırlanmasında yardımcı olduğu görülür. Bu faaliyeti de ücret karşılığı yapar (TTK m. 100; BK m. 404). Yine ilgili düzenlemelerde açıkça belirtilmemekle birlikte, prodüktörün taraflarla ilişkisi geçici olduğu gibi, Kanun, onu tarafları temsil yetkisine sahip kılmamıştır. Bunun dışında, kural olarak, prodüktörün aracılık ettiği sözleşme ile ilgili olarak herhangi bir sorumluluğu da yoktur. Son olarak, prodüktör daima sigorta sözleşmesinin kurulmasına aracılık ettiği ve bu işi meslek olarak yapmak zorunda olduğundan, hep ticaret işleri tellâlı konumunda olacaktır.

Görüldüğü gibi, prodüktör denilen sigorta aracı, tellâllığın temel unsurlarını taşıyan bir aracıdır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, prodüktörün klâsik bir tellâlda olmayacak bazı görevleri vardır. Bunu da normal karşılamak gerekir; çünkü sigorta sözleşmesine aracılık eden bir kişinin, sigorta hukukunun doğasından kaynaklanan bir takım görevlerle donatılmasından doğal bir şey yoktur<sup>1041</sup>. Örneğin *Atabek*, sigorta poliçesinin devamı süresince prodüktör ile sigorta ettirenin ilişkisinin devam edeceğini belirtir. Özellikle yeni bir durum ortaya çıktığında, bunun sonuçları hakkında sigorta ettirene bilgi verilmesi gerekir. Hasar durumunda ve yapılması gereken ihbarlar üzerinde özenle durulmalıdır. Rizikonun gerçekleşmesinden sonra da hasarın gerçek tutarının saptanması için tarafsız bir şekilde hareket edilmelidir. Prodüktör, sigortacı ile sigorta ettiren arasında tarafsız tarafsız konumunu korumalıdır. Çünkü sigorta sözleşmesi basit bir satım sözleşmesinden çok öte, uzun süreli bir sözleşmedir ve bu nedenle aracılık edeceklerin de özel bir durumda bulunması gerekir. Bunlar sıradan bir tellâldan çok daha öte görev üstlenmiştir<sup>1042</sup>.

Prodüktörün, tellâllığın sigorta hukukundaki özel görünümü ve bu hukuk alanının ihtiyaçları ile şekillenmiş bir aracı olduğu destekleyen bir durum da meslekî sorumluluk sigortası konusundadır. Gerçekten sigorta brokerlerinin meslekî sorumluluk sigortası yaptırma zorunluluğu (SRBY m. 26), Yönetmelik'te prodüktörler için öngörülmemiştir Prodüktör için meslekî

---

<sup>1041</sup> Çünkü daha önce borsa simsarı, özel istihdam büroları, emlakçılar ve hatta tarım işlerinde aracılık faaliyetinde görüldüğü gibi, tellâllığın uygulamadaki farklı görünüm şekillerinin her birinde, işin niteliğinin, aracılık yapılan alanın ve tarafların konumunun gerektirdiği şekilde, aracı, klâsik tellâldan daha farklı bazı yükümlülüklerle donatılmış olabilmektedir. Bunu da ticaret ve iş hayatının olağan akışına uygun bulmak gerekir. Hatırlanacak olursa, tarım işlerinde aracılık faaliyetini yerine getirenlerle ilgili Yönetmelik, aracının işçilerin ulaşım ve barınma ihtiyaçlarını karşılamasını; hatta yeri geldiğinde onları işverene karşı korumasını düzenlemiştir. İşte benzer bir durum sigorta prodüktörü için öngörülmüştür. Burada da sigortacılık alanının niteliğine uygun bir şekilde, prodüktörün klâsik bir tellâln ilerisinde bazı yükümlülüklerinin olduğu göze çarpmaktadır. Ancak, prodüktör de tıpkı diğer aracılar gibi, taraflardan herhangi birine bağımlı olmadan, tarafsız bir şekilde, sigorta ettiren ile sigortacı arasında en iyi koşullarda sigorta sözleşmesi kurulmasını temin için çabalamaktadır. Onun ilgili düzenlemelerde bir tellâla göre ileri düzeyde yükümlülüklerle sahip kılınması, niteliğini değiştirmez. Bu durum, özellikle sorumluluk açısından önem arz etmektedir. Aksi hâlde, yukarıda sayılan aracıları tellâl saymamak gerekirdi ki, bunun doğru bir yaklaşım olmadığını düşünüyoruz. Önemli olan, prodüktörde olduğu gibi, aracılık faaliyetinin kapsam, işleyiş ve durumunun tellâllığın yukarıda açıklanan temel unsurları ile bağdaşıp bağdaşmadığının tespitidir.

<sup>1042</sup> agb, Tartışmalar, s. 313.

sorumluluk sigortası öngörülmeyp broker için öngörülmesi, onun aracılık yaptığı işlemler dolayısıyla sorumluluğunun olduğunu gösterir. Meslekî sorumluluk sigortasının özünde, bir mesleği icra ederken, karşı tarafa verilebilecek olası zararların karşılanması temeli yatmaktadır<sup>1043</sup>. Demek ki, broker müvekkili için yaptığı aracılık faaliyeti sonucunda ona zarar verirse sorumlu olacaktır ki, bu rizikonun sigortalanması zorunluluğu getirilmiştir. Oysa, prodüktörü tellâl olarak kabul ettiğimizde, aracılığını yaptığı işlemler dolayısıyla ilerde inceleyeceğimiz durumlar dışında<sup>1044</sup> herhangi bir sorumluluğu olmayacağından, meslekî sorumluluk sigortası yaptırması da söz konusu olmaz. Bu açıdan, prodüktör hakkında bu zorunluluğun getirilmemesi yerindedir<sup>1045</sup>.

### C - Sigorta Brok e r i

Sigorta brokeri kavramı, daha önce de ifade edildiği gibi, Sigorta Murakabe Kanunu'nun ilk şeklinde bulunmayıp, 1994 yılında çıkarılan 539 sayılı KHK ile hukuk sistemimize girmiştir. Bu nedenle, sigorta aracıları denilince -acente dışında- hep sigorta prodüktörü akla gelmiş ve tartışmalar bu kavram üzerinde yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte, kanun koyucu, bazı açılardan prodüktöre benzeyen, bazı açılardan ise ondan bir hayli uzaklaşan 'sigorta brokeri' diye bir kurum yarattığına göre, bunun hukukî niteliğinin saptanması da öğretiy e düşmektedir.

Sigorta prodüktörüne göre daha yeni bir kavram olan sigorta brokerinin hukukî niteliği konusunda öğretide çok yoğun tartışmalar yapılmamıştır. Bu konuda görüş belirten birkaç yazara bakılacak olursa, görüşlerin ağırlık noktasının, brokerle prodüktörün aynı kişi olduğu noktasında toplandığı görülecektir. Gerçekten de *Kender* ve *Memiş*, hukukî nitelik itibariyle brokerin prodüktörden bir farkı olmadığını; her ikisinin de hukuken tellâl konumunda bulunduğunu; birbiriyle aynı olan iki kavramın farklı iki şeymiş gibi yansıtılmasının, üstelik brokerler için ayrı yönetmelik çıkarılmasının konunun ele alınışındaki dikkatsizlik ve özensizliği gösterdiğini ifade etmektedir<sup>1046</sup>. Özellikle *Kender*'e göre, brokerin ayrı kişi zannedilmesi belki İngiltere'deki uygulamaya bakılması sonucu ortaya çıkmıştır. Oysa, İngiliz hukuk uygulaması kara Avrupası'na göre çok farklıdır. Ancak, yine de brokerin hukukî niteliği prodüktörden farklı değildir<sup>1047</sup>.

Brokerin hukukî niteliğinin doğru saptanması için tanımına tekrar bakacak olursak; “*sigorta sözleşmelerinde sigortalıyı temsil ederek ve sigorta şirketinin seçiminde tamamen bağımsız ve tarafsız davranarak, tehlikelerin sigorta edilmesi için sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlerle sigorta şirketlerini bir araya getiren, sigorta sözleşmesinin akdinden önceki gerekli hazırlık*

<sup>1043</sup> Bu konuda bkz. **Şenocak**, Kemal: Meslekî Sorumluluk Sigortası, Ankara 2000.

<sup>1044</sup> Bkz. aşı. § 14, V, B, II.

<sup>1045</sup> Karş. **Memiş**, agm, N. 111; **Metzade**, agm, s. 5.

<sup>1046</sup> **Memiş**, agm, N. 30, 41,45, 68,101; **Kender**, age, s. 101,

<sup>1047</sup> age, s. 102.

çalışmalarını yapan ve gerektiğinde bu anlaşmaların uygulanmasında, özellikle tazminatın ödenmesinde yardımcı olan gerçek veya tüzel kişilere sigorta brokeri... denir”. Görüldüğü gibi, sadece tanım okunduğunda bile, prodüktörle brokerin aynı kişi olmadığı görülür<sup>1048</sup>. Bu nedenle, yukarıda belirtilen görüşe katılamıyoruz. Her şeyden önce, brokerin prodüktörden farklılaştığı temel bir nokta vardır: Temsil yetkisi. Gerçekten de broker sigorta ettirmek üzere kendisine gelen kişiyi *ipso iure* temsil yetkisine sahiptir. Ayrıca prodüktör, taraflara karşı eşit mesafede kalması gerekirken, broker sigorta ettiren tarafındadır ve onun menfaatlerini en iyi şekilde koruyarak, en uygun sigortacı ile onun adına sözleşme yapacaktır. Bu bakımdan, karşımızda iki ayrı kurum olduğuna şüphe yoktur.

Broker, acenteden de farklıdır; çünkü acente sigorta şirketinin temsilcisi iken, broker sigorta şirketinden bağımsız; ama hepsi ile çalışabilir durumda olan ve müşteriyi temsil ederek ona en uygun sigorta teminatı bulmakla görevli ve yetkili bir aracıdır; bir başka deyişle, o, âdeta sigorta ettirenin acentesi gibidir<sup>1049</sup>. Böylece o, sigorta ettiren adına onun uygun sigorta alternatiflerini geliştirmek ve onları uygulamakla görevli bir aracı rolündedir<sup>1050</sup>.

Görüldüğü gibi, ilk tespitte sigorta brokerinin hemen tellâl olduğunu söylemek -broker sözcüğü her ne kadar tellâl demek olsa da- zordur. Çünkü, tellâlî diğer tacir yardımcılarından ayıran temel unsurlardan biri de tellâlın *ipso iure* temsil yetkisine sahip olmaması ve taraflara göre geçici bir yardımcı olmasıdır. Bunun dışında o, taraflardan birini diğerine göre -dürüstlük kurallarına aykırı olarak- üstün konuma sokacak davranışlardan kaçınacaktır. Oysa Kanun açıkça brokerin sigorta ettireni temsil yetkisine sahip olduğunu belirtmektedir. Bunun dışında, broker sigorta ettirenin adamı konumundadır. Bu yönüyle, broker tellâllıktan uzaklaşmıştır. Ancak, aynı maddede geçen, “sigorta şirketinin seçiminde tamamen bağımsız ve tarafsız davranarak” ile “sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlerle sigorta şirketlerini bir araya getiren” ifadeleri, bizi tekrar tellâllığın unsurlarına geri götürmektedir. Çünkü, brokerin sigorta şirketinin seçiminde tarafsız ve bağımsız davranmak zorunda olması bir sigorta şirketi ile devamlı ilişki içinde olmadığını gösterir. Yine brokerin ‘aracılık’ yönüne vurgu yapılması da tellâllığın temel mantığı ile bağdaşmaktadır. Bu nedenle, brokerlik benzer kurumlar içerisinde yine tellâllığa en benzeyen aracılık türüdür. Diğer tacir yardımcıları ile birçok unsuru bağdaşmamaktadır. Bir başka deyişle, aslında Türk hukukunun İngiltere uygulamasından esinlenerek yarattığı *sui generis* bir aracıdır. Ancak, kanun gereği temsil yetkisine sahip olması unsuru ihmal edilebilirse, onu yine prodüktörden de daha özel nitelikli bir tellâl olarak kabul etmek söz konusu olabilir. Brokerin özellikle temsil yetkisine sahip olmasının doğal bir sonucu olarak sigorta ettirenin yanında olması

<sup>1048</sup> Bu yönde bkz. Aydın, agt, s. 11.

<sup>1049</sup> Bu konuda bkz. Ulaş, Işıl: Uygulamalı Sigorta Hukuku, Mal ve Sorumluluk Sigortaları, B. 3, Ankara 2002, s. 26; [www.itd.com.tr/ileti/ileti\\_08.asp](http://www.itd.com.tr/ileti/ileti_08.asp) (1.6.2006).

<sup>1050</sup> Bkz. [www.sigortam.net/risk\\_yonetimi/program15.asp](http://www.sigortam.net/risk_yonetimi/program15.asp) (1.6.2006).

da ihmal edilebilir niteliktedir; çünkü uygulamada genelde tellâl, kendisiyle ilk temasa geçen kişiye daha yakındır. O hâlde, sigorta brokerinin, “*kanun gereği temsil yetkisine sahip kılınmış özel bir tellâl*” olduğu söylenebilir.

#### IV. SİGORTA PRODÜKTÖRÜ VE BROKERİ OLABİLMENİN KOŞULLARI

Sigorta prodüktörü ve brokeri olmak, herhangi bir aracılık faaliyetinden daha ileri bir aşamayı ifade etmektedir. Zira, burada prodüktör ve broker, bir sigorta sözleşmesi kurulması fırsatını yaratmaktadır ve sigorta hukukunda, sigorta ettirenin korunması gereksinimi kendisini, prodüktör ve broker olabilmenin sıkı koşullara bağlanmasında göstermektedir.

Sigorta Murakabe Kanunu ve ona dayanılarak çıkarılan Yönetmelikler’de hem gerçek, hem tüzel kişilerin prodüktör ve broker olabileceği düzenlenmiş ve bu konudaki kıstaslar ayrıntılı bir şekilde hükme bağlanmıştır<sup>1051</sup>.

##### A - S i g o r t a P r o d ü k t ö r ü

###### 1. Gerçek Kişiler

Bir gerçek kişinin prodüktörlük yapabilmesi için sahip olması ve olmaması gereken nitelikler, temel olarak Sigorta Murakabe Kanunu’nun 37. maddesinin V. fıkrası ile Yönetmelik’in 4 ilâ 9. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Buna göre gerçek kişi prodüktör şu koşullara sahip olmalıdır:

- a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmalıdır (SPY m. 4/I/a).
- b) Fiil ehliyetine sahip olmalıdır (SPY m. 4/I/b).
- c) En az lise veya dengi okul mezunu olmalıdır (SPY m. 4/I/c).
- d) Sigortacılık mevzuatına aykırı hareketlerinden dolayı hapis veya birden fazla ağır para cezası ile cezalandırılmış; emniyeti suistimal, dolandırıcılık, hırsızlık, basit ve nitelikli zimmet, devlet alım satımlarında menfaat sağlamak, rüşvet, irtikâp, sahtekârlık gibi yüz kızartıcı suçlardan dolayı mahkûm olmamalıdır (SMK m. 37/V; SPY m. 4/I/d). Kanun’da karşılıksız çek keşidesi de sayılmasına rağmen, bu suç Yönetmelik’te yer almamış; tersine Kanun’da ‘devlet alım satımlarında menfaat sağlamak’ sayılmamışken, Yönetmelik bu suçtan dolayı hüküm giymeyi de engel saymıştır<sup>1052</sup>.
- e) İflâs etmiş veya konkordato ilân etmiş olmamalıdır (SMK m. 37/V; SPY m. 4/I/e).
- f) Meslekî eğitim tamamlanarak sınavda başarılı olunmalıdır. Yönetmelik’in 5. maddesine göre, gerekli nitelikleri taşıyanlardan prodüktörlük belgesi almak isteyenler, genel

---

<sup>1051</sup> SMK m. 37/VI: “Brokerlerin ve prodüktörlerin işe başlamalarına, kuruluşlarına, faaliyetlerine ve yapamayacakları işlere ilişkin usul ve esaslar, defter, belge ve kayıt düzeni ile ilişkin diğer hususlar yönetmelikle düzenlenir”.

<sup>1052</sup> Bu durumun eleştirisi için bkz. aşı. B, 1, a.

sigortacılık bilgileri ve sigortacılık mevzuatı konularında, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nce yılda en az bir defa açılacak ve en az dört hafta sürecek prodüktörlük kursuna kabul edilirler. Bu kursun açılacağı daha önceden ilân edilir<sup>1053</sup>. Meslek sınavını kazananlara Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nce sınavı kazandıklarına dair bir belge verilir. Ancak, prodüktör olabilmek için mutlaka kursa katılmak veya sınava girmek zorunlu değildir. Yönetmelik'in 7. maddesi bazı kişileri meslek eğitimi ve sınavdan; bazılarını da sadece eğitimden muaf tutmuştur. Buna göre;

- Sigorta ve reasürans şirketlerinde bir yıldan az olmamak üzere en az ikinci derece imza yetkisi ile çalışanlar (SPY m. 7/I/a),
- Prim tahsil etmeye veya sözleşme yapmaya yetkili acenteler ve brokerler ile bunların yanında bir yıldan az olmamak üzere en az ikinci derece imza yetkisi ile çalışanlar (SPY m. 7/I/b),
- Yurt içinde veya yurt dışında sigortacılık alanında eğitimini başarı ile tamamlayanlar (SPY m. 7/I/c), meslek eğitim ve sınavından muaftırlar.

Buna karşılık, aşağıdakiler ise sadece meslek eğitiminden muaftır.

- Sigorta ve reasürans şirketlerinin teknik servislerinde en az üç yıl çalışanlar (SPY m. 7/II/a),
- Sigorta acentesi veya talî acente olarak en az bir yıl çalışanlar (SPY m. 7/II/b),
- Prim tahsil etmeye veya sözleşme yapmaya yetkili acenteler ile brokerler yanında sigortacılık ile ilgili konularda en az üç yıl çalışanlar (SPY m. 7/II/c).

g) Sigorta prodüktörü olabilmenin bir diğer koşulu da prodüktörlük belgesi almaktır. Yönetmelik'in 8. maddesine göre, meslek sınavını kazananlardan<sup>1054</sup>, 4. maddede aranan nitelikleri taşıyanlara, gerekli belgelerle başvurdukları takdirde Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nce prodüktörlük belgesi verilir.

h) Son olarak, prodüktörlük belgesinin alınması ile birlikte, başvuruda bulunan kişi, faaliyete başlamadan önce meslek tablosuna kaydolmak üzere Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'ne başvurur. Meslek tablosuna kayıt yaptırmayanlar belgelerini alsalar bile prodüktörlük yapamaz (SPY m. 9)<sup>1055</sup>.

## 2. Tüzel kişiler

Prodüktörlük işi, Kanun ve Yönetmeliğe göre tüzel kişilik çatısı altında da yürütülebilir. Bir tüzel kişinin prodüktörlük yapabilmesi için şu koşullar gerekir:

<sup>1053</sup> Sınavla ilgili diğer konular ve içerik için bkz. SPY m. 5/II, III, IV, V, VI; 6/I, II, III IV, V.

<sup>1054</sup> Veya meslek sınavından Yönetmeliğin 7. maddesi uyarınca muaf olanlardan.

<sup>1055</sup> Meslek tablosundan silinme ve prodüktörlük belgesinin iptali için bkz. SPY m. 11.

- a) Yönetmelik'in 10. maddesine göre, 'tüzel kişiliği olan ortaklıklar' kurmak suretiyle prodüktörlük faaliyetinde bulunulabilir. Oysa, Sigorta Murakabe Kanunu'nun 37. maddesinde "...gerçek veya tüzelkişilere prodüktör denir" denilmek suretiyle, tüzel kişiler için son derece geniş bir çerçeve çizilmişken, Yönetmelik bunu daraltarak "...tüzelkişiliği haiz ortaklıklar"a indirgemıştır<sup>1056</sup>. Oysa, tüzel kişiler şirketlerden ibaret olmadığı gibi, daha özelde tüzel kişi tacirler ticaret şirketlerinden ibaret değildir. Kanun sadece tüzel kişi ifadesini kullanarak kanımızca, ticaret şirketleri (TTK m. 136) dışında, örneğin amacına ulaşmak için ticarî işletme işleten dernek ve vakıfların (ve TTK m. 18'de sayılanlar da) da bu kapsama girmesini istemişken, Yönetmelik'e göre, bunlar tüzel kişiliği olan şirket grubuna girmediği için, prodüktörlük yapamayacaktır. Böylece hüküm, prodüktörlüğü sadece ticaret şirketlerine indirgemıştır. Yönetmelik hükmü, bu yönüyle Sigorta Murakabe Kanunu'nun 37 ve Türk Ticaret Kanunu'nun 18. maddesine aykırıdır<sup>1057</sup>.
- b) Ticaret şirketinin iştigal konusu prodüktörlük faaliyeti ile sınırlı olmak zorundadır (SPY m. 10/II/c.1). Bir başka deyişle, bu ticaret şirketleri, ana sözleşmelerine prodüktörlük dışında bir işle iştigal edeceklerini yazamayacaktır<sup>1058</sup>.
- c) Prodüktörlükle uğraşan bu şirketlerin ortaklarının tümünün ve şirket adına imza yetkisi kullanacakların Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nce verilen prodüktörlük belgesine sahip gerçek kişilerden olması gerekir (SPY m. 10/II/c.2). Bu hüküm de göstermektedir ki, bu şirketlerin ortakları sadece gerçek kişilerden oluşacaktır<sup>1059</sup>. Ayrıca, bunların tümünün de gerçek kişi prodüktörde aranan koşullara sahip olması ve prodüktörlük belgesi alması gerekir.
- d) Bu şirketler, prodüktörlük faaliyetine başlamadan önce ticaret sicili kayıtlarının bulunduğu Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nin bir nüshası ve şirket adına imza atmaya yetkili olanların imza sirküleri ile birlikte Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'ne başvururlar. Durumları Yönetmeliğe uygun bulunan şirketler, Birlik tarafından 'Tüzel kişi Prodüktörler Siciline' kaydolunarak kendilerine faaliyet belgesi

<sup>1056</sup> **Karayalçın**'a göre, tüzel kişilerin sigorta prodüktörlüğü yapabileceği Sigorta Murakabe Kanunu'nun 37. maddesinde belirtilmiş; fakat hangi tüzel kişilerin hangi koşullar altında prodüktörlük yapabileceği Yönetmelik tarafından düzenlenmiştir. O'na göre, bu yetkinin prodüktörlük yapabilecek tüzel kişi tiplerini tespiti de kapsadığını kabul etmek güçtür. Bkz. agb, s. 244; agm, s. 11.

<sup>1057</sup> 1964 tarihli eski Yönetmelik'in 4. maddesi kapsamı daha da daraltarak, sadece kollektif, komandit ve limited şirket şeklinde kurulacak şirketlerin prodüktörlük yapabileceğini düzenlemişti. Bu durumun eleştirisi için bkz. **Kalpsüz**, age, s. 26-27; **Kalpsüz**, agb, s. 184-185.

<sup>1058</sup> 1964 tarihli mülga Sigorta Prodüktörleri Yönetmeliği'nde şirket ana sözleşmesinde iştigâl konuları arasında 'sigorta istihsalcılığı' yapılacağına da açıklanmış olmasını aramaktaydı (m. 4/b). Bu hükmün lafzı, sanki prodüktörlüğün dışında başka işlerin de yapılabileceği, prodüktörlüğün ise tali bir iş olarak yapılabileceği anlamını çağrıştırdığı için eleştirilmekteydi (Bkz. **Karayalçın**, agb, s. 245). Ancak, yürürlükteki Yönetmelik, bu konuda daha net bir ifade kullanmıştır.

<sup>1059</sup> Bu düzenlemenin nedeni için bkz. **Atabek**, İstihsal, s. 38.

verilir (SPY m.10/III, IV). Tüzel kişi prodüktörler siciline kayıtlı olmayanlar prodüktörlük faaliyetinde bulunamazlar. Bu aşamadan sonra da gerçek kişiler gibi, meslek tablosuna kaydolurlar (SPY m. 10/I/c.1)<sup>1060</sup>.

## **B - Sigorta Brokeri**

### **1. Genel Olarak**

Sigorta brokerliği konusundaki temel düzenleme, Sigorta Murakabe Kanunu ile Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği'dir. Adı geçen Yönetmelik, 2000 yılında yürürlüğe girdiğinden beri 2001, 2002 ve 2006 yıllarında olmak üzere üç önemli değişiklik geçirmiştir. Burada da brokerliğin gerçek veya tüzel kişiler tarafından yürütülebileceği hükme bağlanmıştır. Ayrıca, brokerlik asıl olarak Türk Vatandaşları'nca yapılabilirse de bazı koşullarla yabancı gerçek veya tüzel kişilerin de yürütebileceği bir aracılık türüdür.

#### *a) Gerçek Kişiler*

##### *aa) Türk Vatandaşı Olanlar*

Yönetmelik'in 5. maddesine göre, brokerlik yapacak Türk Vatandaşı gerçek kişilerde aşağıdaki nitelikler aranır:

**aaa)** “Ticarî işletme şeklinde kurulmaları” (SRBY m. 5/I/a). Burada bir ifade zaafiyeti bulunmaktadır. Bent, ‘gerçek kişi tarafından kurulacak işletme, ticarî işletme (boyutunda) olmalıdır’ şeklinde düzenlenmeliydi. Zira, hiçbir gerçek kişi, ticarî işletme şeklinde kurulamaz<sup>1061</sup>.

**bbb)** Türkiye’de ikamet etmeleri gerekir (SRBY m. 5/I/b).

**ccc)** Sigortacılık mevzuatına aykırı hareketlerinden dolayı hapis veya birden fazla ağır para cezası ile cezalandırılmamış olmaları, müflis veya konkordato ilân etmiş olmamaları, taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar dahi ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis yahut basit ve nitelikli zimmet, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihâl ve alım satımlara fesat karıştırma, kara para aklama veya Devlet sırlarını açığa vurma, vergi kaçakçılığı veya vergi kaçakçılığına teşebbüs suçlarından dolayı hüküm giymemiş olmaları gerekir (SRBY m. 5/I/c). Yukarıda prodüktörler için belirtilen 37. maddenin V. fıkrası,

---

<sup>1060</sup> SKT m. 21/IV’e göre, “prodüktörlerin faaliyette bulunabilmek için Müsteşarlardan prodüktörlük ruhsatı almaları zorunludur. Müsteşarlık, ruhsat ile ilgili işlemlerin incelemeye ve onaya hazır hâle getirilmesi hususunda ilgili sivil toplum ve meslek kuruluşlarına görev verebilir. Prodüktörlük yapacakların niteliklerine ilişkin usul ve esaslar yönetmelik ile belirlenir”. Madde gerekçesinde ise şöyle demektedir: “Prodüktörlerin de bir aracı olduğu göz önünde bulundurularak brokerlerde olduğu gibi prodüktörler için de Müsteşarlardan ruhsat alma şartı getirilmiştir”.

<sup>1061</sup> Bu koşul, Yönetmelik’in ilk şeklinde olmayıp, Yönetmelik’e 2002 yılında yapılan değişiklikle girmiştir.

brokerler için de geçerli olup, burada da Kanun'da yer almayan bazı suçlardan dolayı hüküm giyenler kapsama alınarak, genişletme yapıldığı gibi, Sigorta Murakabe Kanunu'nda yer alan bir suç da Yönetmelik'te yer almamıştır. Örneğin, karşılıksız çek keşidesi -prodüktörde olduğu gibi- Kanun'da yer alırken, Yönetmelik'te yer almamış; daha da kötüsü, Kanun'da yer almayan “*taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar dahi ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis*” ile “*inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, kara para aklama veya Devlet sırlarını açığa vurma, vergi kaçakçılığı veya vergi kaçakçılığına teşebbüs suçlarından dolayı hüküm giymemiş olmaları*” da art arda sıralanmıştır. Prodüktörlerde de görülen bu durumu, Anayasa'nın 38. maddesi ile bağdaştırmak olanaksızdır. Ayrıca, birçok düzenlemede geçen “*...gibi yüz kızartıcı suçlar*” kalıbının da hukuk devleti ve hukukî istikrar ilkesi ile bağdaşır bir tarafı yoktur<sup>1062</sup>.

**ddd)** Sigorta brokerlerinin dört yıllık yüksek okul mezunu olması gerekir (SRBY m. 5/I/d).

Bu koşul, brokerlik gibi sigorta endüstrisinde görev almak isteyenlerin nitelikli kişilerden seçilmesini sağlama amacı taşıdığından olumludur.

**eee)** Sigortacılık alanında en az sekiz yıllık meslekî deneyime sahip olmaları gerekir (SRBY m. 5/I/e) .

**fff)** 27.4.2006 tarihinde<sup>1063</sup> yapılan değişiklikle gerçek kişi brokerlerde aranan koşullara yenileri eklenmiştir. Buna göre brokerler, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 177. maddesi kapsamında bilânço esasına göre defter tutmak zorundadır (SRBY m. 5/I/f). Yukarıda, (a) bendinde görüldüğü gibi, gerçek kişi brokerin işletmesi, ticarî işletme olacaktır. Gerçek kişi broker, esnaf işletmesi kurarak brokerlik yapamaz. İşte bu koşul durumu bir adım daha ileriye götürmüştür. Çünkü Vergi Usul Kanunu, defter tutma bakımından tacirleri I. ve II. sınıf tüccar olarak ikiye ayırmış; I. sınıf tüccarların [tacirler olmalı] bilânço esasına göre; II. sınıf tüccarların da işletme hesabına göre defter tutmaları esasını benimsemiştir. Ticarî işletmesi bulunan gerçek kişi brokerin kazancı, Vergi Usul Kanunu'nun 177. maddesinin 1, 2 ve 3. bentlerinde yazılı tutarları

---

<sup>1062</sup> Zira, herhangi bir kanunda suçlar “yüz kızartıcı” ve “kızartmayanlar” şeklinde ayrıldığı gibi, özellikle düzenleyici idarî işlemlerle idareye bu konuda yetki verilmesi, bireylerin haklarının, yapılabilecek idarî değişiklikler veya idarenin hükmü yorumlama şekline göre gasp edilme riskinin doğmasına neden olabilecektir. Çünkü, kanunî hiçbir dayanağı olmayıp, 1924 Anayasası dönemindeki eski bir meclis yorumuna dayanan bu ayırımın somut kıstaslarla ortaya çıkarılma olasılığı bulunmamaktadır. Kimine yüz kızartıcı gelen suç, diğer bir kimse için övünç kaynağı olabilir. Bunun idarenin inisiyatifine bırakılması ise hukukî güvenlik ilkesi ile bağdaşmaz.

<sup>1063</sup> RG, S. 26151.



geçmese bile, bu kişiler işletme hesabına göre değil, bilânço esasına göre defter tutacaktır. Böylece, bu kişiler I. sınıf tacir sayılmıştır<sup>1064</sup>.

**ggg)** Yine aynı değişikliğe göre, asgarî ödenmiş sermayelerinin 20.000 YTL olması ve faaliyette bulunulacak her bir alan için ilave 10.000 YTL sermaye konulması gerekir (SRBY m. 5/I/g)<sup>1065</sup>. Aynı maddenin II. fıkrasına göre ise, belirtilen sermaye miktarları Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan üretici fiyatları endeksi artış oranını aşmamak kaydıyla Hazine Müsteşarlığı tarafından artırılabilir. Hemen belirtmek gerekir ki, gerçek kişi brokerde “ödenmiş sermaye” kavramıyla neyin ifade edilmeye çalışıldığını anlamış değiliz. Gerçekten de ödenmiş-ödenmemiş sermaye ayırımı, tüzel kişi tacirlerden daha çok sermaye şirketlerine özgü bir kavramdır. Çünkü bilindiği gibi, örneğin bir anonim şirket kurmak için taahhüt edilen sermayenin tamamının ödenmesi, şirketin kurulması için zorunlu değildir. Paydaşlar, şirket kurulduktan sonra da pay bedellerini ödeyebilir. İşte, ödenmiş sermaye, ticaret şirketlerinde, ortakların fiilen ödemiş oldukları sermaye toplamıdır<sup>1066</sup>. Görüldüğü gibi, konunun gerçek kişi tacirle ilgisi yoktur. Kanımızca, aslında ifade edilmek istenen, ticarî işletme şeklinde kurulacağı belirtilen brokerlik işletmesinin “*asgarî sermayesi*”nin 20.000 YTL olmasıdır. Zira bu işletme için bir sermaye yeterliliği aranması, son derece yerindedir. Kaldı ki, her işletmenin az ya da çok bir sermayesi zaten vardır.

#### *bb) Yabancılar*

Yukarıda belirtildiği gibi, yabancı gerçek kişilerin de belirli koşullarda brokerlik yapması mümkündür. Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği’nin 7. maddesine göre, şu koşulların taşınması gerekir:

**aaa)** Türkiye’de faaliyet gösterecek gerçek kişi yabancı brokerler, Yönetmelik’in 5. maddesinde sayılan -yukarıda incelenen- koşullara sahip olmalıdır (SRBY m.7/I).

**bbb)** Gerçek kişi yabancı brokerlerin, faaliyet için Hazine Müsteşarlığı’na başvurdıkları tarih itibarıyla kendi ülkelerinde veya diğer yabancı ülkelerde son beş yıldır kesintisiz olarak brokerlik yapmış olmaları ve bu faaliyetlerinin yasaklanmamış olması gerekir (SRBY m.7/I/c.2).

---

<sup>1064</sup> Bilânço esasına göre defter tutmak, daha profesyonel bir muhasebe sistemini gerektirir. Bu konudaki ayrıntılar için bkz. **Bilici**, Nurettin: Vergi Hukuku, Genel Hükümler/Türk Vergi Sistemi, B. 11, Ankara 2005, s. 153 vd; **Karayalçın**, Yaşar: Muhasebe Hukuku, B. 2, Ankara 1988, s. 34, 58 vd.

<sup>1065</sup> Bu hükmün eleştirisi için bkz. **Metezade**, Zihni: “Brokerlik, Yönetmelik, Olumsuz Hükümler”, [www.tsrbsb.org.tr/private/trk/sayi13/mevzuat.htm](http://www.tsrbsb.org.tr/private/trk/sayi13/mevzuat.htm) (1.6.2006), s. 4.

<sup>1066</sup> Bkz. **Yılmaz**, ags, s. 642 «Ödenmiş Sermaye». Ödenmiş sermaye terimi bugün özellikle banka hukuku alanında önem arz etmektedir. Gerçekten de 1.11.2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 44. maddesine göre ödenmiş sermaye, “bankaların fiilen ve her türlü muvazaadan arî olarak ödenmiş veya Türkiye’ye ayrılmış ve ödenmiş sermayelerinden, bilânçoda görülen zararın yedek akçelerle karşılanamayan kısmı düşüldükten sonra kalan tutardır”. Ayrıntılar için bkz. **Battal**, Ahmet: Bankacılık Kanunu Şerhi, Ankara 2006, s. 193 vd.

*b) Tüzel kişiler*

*aa) Türk Tâbiyetinde Olanlar*

Türk tâbiyetindeki tüzel kişi brokerlerin taşımaları gereken özellikler Yönetmelik'in 6. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

**aaa)** Tüzel kişi brokerlerin anonim veya limited şirket şeklinde kurulması gerekir (SRBY m. 6/a). Prodüktörlük konusunda görüldüğü gibi, Sigorta Murakabe Kanunu, sadece tüzel kişilerden bahsederken, Yönetmelik'in, prodüktörlükteki durumdan da ileri giderek, sadece anonim ve limited şirket örgütlenmesine izin vermesi, olması gereken hukuk açısından doğru olsa da, olan hukuk bakımından tartışılabilir niteliktedir.

**bbb)** Asgarî ödenmiş sermayesinin 5. maddenin I. fıkrasının yukarıda anılan (g) bendinde belirlenen miktardan az olmaması gerekir (SRBY m. 6/b). Sigorta brokerliğinin tüzel kişilik çatısı altında yürütülmesinde, ödenmiş sermaye kavramı kuşkusuz uygun düşmektedir.

**ccc)** Hisse senetlerinin tamamının nama yazılı olması gerekir (SRBY m.6/c/I). Bu hükmün amacı, ortakların veya şirketi temsil ve ilzama yetkili olan kişilerin Yönetmelik'in aradığı koşullara sahip olup olmadığının tespit ve takibidir ve bu yönüyle yerindedir. Bununla birlikte, Yönetmelik, limited şirket çatısı altında da brokerlik yapma yetkisi vermektedir. Oysa, limited şirketin nama yazılı senet çıkarması mümkün değildir. Hatta ortaklar tarafından konulan sermaye için, anonim şirketteki gibi kıymetli evrak niteliğine sahip pay senedi çıkarılamaz (Bkz. TTK m.503/II)<sup>1067</sup>; pay hakkında düzenlenecek senetler kıymetli evrak niteliğinde olmayıp, sadece bir ispat aracı sayılırlar (TTK m. 518/III). Hâl böyleyken, limited şirketin pay senetlerinin nama yazılı olması zorunluluğunun anlamsızlığı ortadadır. Hükmü, sadece anonim şirket için anlamak gerekir<sup>1068</sup>. Limited şirketlerde ise ortakların Yönetmelik'te sayılan koşullara sahip olup olmadığını denetlemek için başka hükümler sevk edilmeliydi.

**ddd)** Bir diğer koşul da gerçek kişi kurucuların Yönetmeliğin 5. maddesinin I. fıkrasının (c) bendinde belirtilen nitelikleri haiz olmaları ve tüzel kişi kurucularının iflâs veya konkordato ilân etmemiş olmalarıdır (SRBY m. 6/d). Görüldüğü gibi, Yönetmelik, gerçek kişi kurucularla tüzel kişi kurucular arasında ayırım yapmış ve gerçek kişi kurucuların yukarıda belirtilen suçlardan hüküm giymemesini; tüzel kişi kurucuların da iflâs veya konkordato ilân etmemiş olmasını aramıştır. Yönetmelik bunun dışında, tüzel kişi brokerlerin yönetici ve ortaklarında da bazı nitelikler öngörmüştür. Buna göre,

---

<sup>1067</sup> Bu konuda bkz. **Öztan**, Fırat: Kıymetli Evrak Hukuku, B. 9, Ankara 2004, s. 34; **Poroy**, Reha/**Tekinalp**, Ünal: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, B. 16, İstanbul 2005, s. 4; **Ülgen**, Hüseyin/**Helvacı**, Mehmet/**Kendigelen**, Abuzer/**Kaya**, Arslan: Kıymetli Evrak Hukuku, B. 3, İstanbul 2006, s. 18.

<sup>1068</sup> Bu yönde bkz. **Kubilay**, Huriye: Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, B. 2, İzmir 2003, s. 259.

tüzel kişi brokerleri temsil ve ilzama yetkili yöneticilerin 5. maddenin I. fıkrasının (a), (f) ve (g) bentleri hariç diğer niteliklere sahip olması gerekir. Ayrıca, tüzel kişi ortaklarının temsilcileri dahil anonim şirketlerde yönetim kurulu ve limited şirketlerde genel kurul üyelerinin tamamının 5. maddenin I. fıkrasının (c) bendinde, çoğunluğunun (iki ortaklı limited şirketlerde büyük paydaşın) ise buna ilave olarak aynı maddenin (d) ve (e) bentlerinde belirtilen niteliklere sahip olması zorunludur (SRBY m. 13)<sup>1069</sup>.

#### *bb) Yabancılar*

Yabancı ülkede kurulmuş tüzel kişi brokerler, ancak Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyette bulunabilir (SRBY m. 7/II). Ayrıca, bunların Türkiye’de şube açabilmesi için Türkiye’ye ayrılan ödenmiş sermayelerinin Yönetmeliğin 6. maddesinin I. fıkrasının (b) bendinde belirlenen miktardan az olmaması (SRBY m. 7/II/a) ve Hazine Müsteşarlığı’na başvurdukları tarih itibarıyla, kuruldukları veya faaliyette bulundukları ülkelerde kesintisiz olarak son beş yıldır brokerlik faaliyetinde bulunuyor olmaları ve bu faaliyetlerinin yasaklanmamış olması gerekir (SRBY m. 7/II/b).

Yönetmeliğin 5, 6 ve 7. maddelerinde sayılan niteliklere sahip olmayanlar veya bu niteliklerini kaybedenler brokerlik faaliyetinde bulunamazlar (SRBY m. 8).

## **2. Brokerlik Faaliyeti ile İlgili Esaslar**

Türkiye’de brokerlik yapmak amacıyla ticarî işletme veya şirket kurmak için Hazine Müsteşarlığı’ndan kuruluş izni alınması gerekir<sup>1070-1071</sup>. Bu izni alanlar, iznin verildiği tarihten itibaren bir yıl içerisinde kuruluş ve tescil işlemlerini tamamlayıp ruhsat almak üzere Müsteşarlığa başvurmak durumundadır; bu süre içinde başvurmayanlara ruhsat verilmez ve durum Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’na bildirilir (SRBY m. 12). Kuruluş ve tescil işlemlerini tamamlayan gerçek ve tüzel kişi brokerler faaliyetlerine başlamadan önce hayat veya hayat dışı ya da reasürans alanlarından birinde veya birkaçında faaliyet gösterebilmek için her bir alanda

---

<sup>1069</sup> SKT m. 21/III: “Sigorta şirketlerinin, sigorta acentelerinin, prodüktörlerin ve sigorta eksperlerinin ortakları, yönetim ve denetiminde bulunan kişiler ve bunlar adına imza atmaya yetkili olanlar ile mesleki faaliyette bulunan şirket çalışanları; brokerlik yapamaz, tüzel kişi brokerin yönetim ve denetim kurullarında görev alamaz, imzaya yetkili olarak çalışamaz, bunlara ortak olamaz ve bunlardan ücret karşılığı herhangi bir iş kabul edemez. Bu sınırlandırmalar söz konusu kimselerin eş ve velayeti altındaki çocukları için de geçerlidir”.

<sup>1070</sup> Gerçek kişi brokerler tarafından kurulacak ticarî işletmelerin kuruluş izni için gereken belgeler için bkz. SRBY m. 10/II/a-c. Yönetmelik, 5/II/a maddesindeki ifade zafiyetini burada da tekrarlamıştır. Metnin tam ifadesi şöyledir: “Gerçek kişi broker olarak kurulacak ticarî işletmelerin kuruluş izni için aşağıda belirtilen belgelerle Müsteşarlığa başvurulur”. Bir ticarî işletmenin gerçek kişi broker olarak kurulması diye bir durum söz konusu olamaz; broker olmak isteyen gerçek kişinin kurmak istediği ticarî işletme olabilir.

Brokerliği bir anonim veya limited şirket çatısı altında yapmak isteyenlerin kuruluş izni ile ilgili belgeler için bkz. SRBY m. 10/III/a-e.

<sup>1071</sup> SKT m. 21/II’ye göre, “Brokerlik, Müsteşarlıktan alınan brokerlik ruhsatı ile yapılır. Müsteşarlık, ruhsat ile ilgili işlemlerin incelemeye ve onaya hazır hâle getirilmesi hususunda ilgili sivil toplum ve meslek kuruluşlarına görev verebilir. Brokerlerin görev ve yetkilerine ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir”.

ayrı ayrı Hazine Müsteşarlığı'ndan ruhsat almak zorundadır (SRBY m. 15)<sup>1072</sup>. Ruhsat alınması için gereken başvurudan sonra, durumu mevzuata uygun olanlara ruhsat verilir. Ancak, ruhsatın alınması, faaliyete geçilmesi için yeterli değildir. Ruhsat, ticaret siciline tescil ve Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi ile yurt düzeyinde baskı sayısı en yüksek on gazeteden ikisinde ilân edilir ve ilânların yapıldığı gazetelerin birer nüshası ile meslekî sorumluluk sigortalarının, poliçeyi düzenleyen sigorta şirketince onaylı bir örneği on beş gün içinde Hazine Müsteşarlığı'na gönderilir. Ruhsatın tescili ve meslekî sorumluluk sigortası yükümlülüğü yerine getirilmeden brokerlik faaliyetine başlanması mümkün değildir (SRBY m. 15/IV)<sup>1073</sup>.

Bazı durumlarda brokerlerin ruhsatlarının iptal edilmesi söz konusu olabilir. Yönetmeliğin 16. maddesine göre,

- Yönetmeliğin 5, 6 ve 7. maddelerinde sayılan niteliklerden herhangi birinin kaybedilmesi veya verilen süre içinde söz konusu maddelere aykırılıkların giderilmemesi,
- Brokerlik faaliyetlerine aralıksız olarak bir yıldan daha uzun bir süre ara verilmesi,
- Faaliyetleri daha önce iki ay süre ile geçici olarak durdurulmuş brokerlerin bir defa daha aynı fiili tekrar etmeleri, durumunda ruhsatları iptal edilir.

Hazine Müsteşarlığı'nca ruhsatları iptal edilen brokerler keyfiyetin kendilerine tebliğinden itibaren beş iş günü içerisinde bu durumu ticaret siciline tescil ve Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ilân ettirirler. Ruhsat iptali, Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği tarafından da yurt düzeyinde baskı sayısı en yüksek on gazeteden ikisinde ilân ettirilir ve gazetelerin birer nüshası on beş gün içinde Müsteşarlığa gönderilir.

## V.SİGORTA PRODÜKTÖRÜ ve BROKERİNİN YÜKÜMLÜLÜK ve SORUMLULUKLARI

### A - Genel Olarak

Sigorta sözleşmelerinde aracılık yaparak özel bir yer işgal eden sigorta prodüktörleri ve brokerleri için hem Sigorta Murakabe Kanunu, hem ilgili yönetmelikler, bir takım yükümlülükler getirmiştir. Bunlar, aracılığın özel bir türünü yerine getirdiği için, sigorta hukukunun kendine özgü ilkeleri dolayısıyla, bu konuda daha önce görülen aracılık türlerinden farklı bazı hükümlerdir. Ayrıca, bu araçların aracılık ettikleri sigorta sözleşmeleri ile ilgili olarak bazı sorumlulukları gündeme gelebilecektir.

---

<sup>1072</sup> Gerçek kişi brokerlerin ruhsat almak amacıyla başvuru sırasında ibraz etmeleri gereken belgeler için bkz. SRBY m. 15/II/a-d; tüzel kişiler için bkz. m. 15/III/a-g.

<sup>1073</sup> Yukarıda açıklanan nokta dışında, brokerlerin (ister gerçek ister tüzel kişi olsun), yanında çalışacak teknik personelin dahi bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bu konudaki ayrıntılar için bkz. m. 14/a-c.

## B - Sigorta Prodüktörü

Prodüktörlerin mesleklerini yürütürken hangi y k ml l klere tâbi olduğu, temel olarak Sigorta Murakabe Kanunu'nda; ayrıntılı olarak da Sigorta Prodüktörleri Yönetmeliği'nde yer almıştır. Özel y k ml l klere geçmeden önce, prodüktörün aracılık faaliyetini genel olarak belirtmekte fayda vardır. Prodüktör sigorta sözleşmesi yapmak isteyen kişiyi bulur. Kendisine sigortanın koşulları ve yararlarını anlatır. Böylece bu kişiyi ikna eder ve onun için en elverişli durumu sağlamak için sigorta şirketi ile temasa geçer. Bu arada, sigorta ettirene teklifnamenin doldurulması konusunda yardımcı olur; poliçeyi şirkete d zenletir; bazen poliçeyi sigorta ettirene götürür, bazen de primin tahsiline aracılık eder. Hasarın gerçekleşmesi durumunda sigorta ettirenin yapması gereken ihbarlar konusunda yardım eder ve sigorta şirketi nezdinde onun haklarının kaybolmaması için gereken özeni gösterir<sup>1074</sup>. Bunun dışında prodüktörler şu yükümlülükleri yerine getirir:

### 1. Yükümlülükler

#### a) Acentelik Yapamama ve Belirli Görevlerde Yer Alamama

Sigorta Murakabe Kanunu'nun 37. maddesinin IV. fıkrasına göre, prodüktörler (ve brokerler) acentelik yapamaz. Daha  nce, Türk Ticaret Kanunu'nun 117. maddesinde, kendileri acenteliğin unsurlarına sahip olmadığı hâlde, acentelik hükümlerine tâbi kılınan bir gruptan bahsedilmişti<sup>1075</sup>. Bu maddenin 2. bendi, sigorta aracılarını düzenlemektedir<sup>1076</sup>. Sigorta Murakabe Kanunu'na göre, sigorta prodüktör (ve brokeri) acentelik yapamayacak; fakat Türk Ticaret Kanunu'nun 117. maddesinin 2. bendi gereğince acentelikle ilgili hükümlere tâbi kılınacaktır. İki hüküm arasındaki çatışma ortadadır. Mantık  açıdan, "broker ve prodüktörler acentelik yapamaz; ama acentelik hükümlerine tâbidir" demek çelişkili bir yaklaşımdır. Kuşkusuz, Türk Ticaret Kanunu'nu hazırlayanlar, 117. maddede sayılanlarla ilgili bir uyumazlıkta, hukukî boşluğun doğmasını engellemek istemişse de bu hüküm birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Özellikle acentelikle ilgili hangi hükümlerin uygulanacağı ciddi bir sorundur<sup>1077</sup>. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, bu bende yer vermeyerek bir yandan isabetli bir tercih yapmış; diğer taraftan ticaret işleri tellâllığı hükümlerini almayarak, bu aracılar hakkında hangi hükümlerin uygulanacağının saptanması konusunda bir boşluk yaratmıştır<sup>1078</sup>.

<sup>1074</sup> Bkz. **Atabek**, Sigorta, s. 21. Bu konuda ayrıca bkz. **Bozer**, age, s. 32.

<sup>1075</sup> Bkz. § 10.

<sup>1076</sup> Biz TTK m. 117/2'nin kapsamına sigorta acentelerinin değil; sadece sigorta prodüktör ve brokerlerinin girdiğini düşünüyoruz. Bu yönde bkz. **Kalpsüz**, age, s. 13, dn. 13; **Kalpsüz**, agb, s. 171, dn. 25.

<sup>1077</sup> Prodüktörler hakkında niteliğine uygun düşmediği için uygulanamayacak olan acentelik hükümleri hakkında bkz. **Kalpsüz**, age, s. 35-36; **Kalpsüz**, agb, s. 193-194.

<sup>1078</sup> Bkz. yuk. § 9.

Prodüktörler, sigorta ve reasürans şirketlerinde yönetim ve denetim kurulu üyeliği yapamaz ve bu şirketlerde her ne ad ve sıfatla olursa olsun çalışamazlar. Bunlar ayrıca, sigorta acenteliği ve eksperliği ile brokerlik yapamayacakları gibi, acente, brokerlik ve sigorta eksperliği şirketlerine ortak olamazlar (SPY m. 14/I)<sup>1079</sup>. Görüldüğü gibi, Yönetmelik, prodüktörün tarafsızlığını sağlamak için bu hükmü sevk etmiştir. Zira maddede sayılanlar gerçekleştirilse, bundan sigorta ettirmek isteyeninin zarar görmesi olasıdır. Çünkü prodüktör, bu olasılıkta sigorta ettireni değil, diğer tarafı tutacaktır.

#### *b) Doğru Bilgi Verme*

Prodüktörlerin sigorta ettirene doğru bilgi verme yükümü, Yönetmeliğin 13. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, prodüktörler, kişi ya da kuruluşları davet veya teşvik amacıyla gerçeğe aykırı, yanıltıcı veya aldatıcı beyan ve tahminde bulunamazlar. Ayrıca, her çeşit broşür, izahname ve diğer belgeler ile reklâm ve ilânlarda, sigorta şirketlerinin taahhütleri ile sigorta ettirene sağlayacakları hak ve menfaatlerin sınır ve kapsamı dışında bir anlayışa neden olamazlar<sup>1080</sup>. Burada özellikle, sigorta ettirmek isteyeninin, rizikonun ağırlığı konusunda aldatılarak sigorta sözleşmesi yapmasının sağlanmasının önüne geçilmek istenmiştir.

#### *c) Temsil Yetkisine Sahip Olmama*

Yukarıda belirtildiği gibi, prodüktörler tarafları *ipso iure* temsil yetkisine sahip değildir. Bu yüzden ayrıca yetkilendirilmediği sürece, sigorta şirketi adına prim tahsil edemez. Yine aynı şekilde, rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigorta tazminatı ve tazminata ilişkin avans da ödeyemez (SPY m. 14/II). Çünkü bu durum sigorta ettiren açısından prodüktörün sigorta şirketine bağımlı bir çalışan olduğu izleniminin doğmasına neden olabilir. Oysa, prodüktör tarafsızlığını korumak zorundadır. Gerçi son yükümlülük hayatın olağan akışına aykırı olup, kanaatimizce gereksiz olarak konulmuştur. Kötüniyetli bir prodüktör her ne kadar, yetkisiz de olsa primi tahsil etmek için girişimde bulunabilirse de, sigorta tazminatı ödemek için pek bir çaba içinde olmayacaktır.

---

<sup>1079</sup> SKT m. 21/V'e göre, "sigorta şirketlerinin, sigorta acentelerinin, brokerlerin ve sigorta eksperlerinin ortakları, yönetim ve denetiminde bulunan kişiler ve bunlar adına imza atmaya yetkili olanlar ile mesleki faaliyette bulunan şirket çalışanları; prodüktörlük yapamaz, tüzel kişi sigorta prodüktörlerinin yönetim ve denetim kurullarında görev alamaz, imzaya yetkili olarak çalışamaz, bunlara ortak olamaz ve bunlardan ücret karşılığı herhangi bir iş kabul edemez. Bu sınırlandırmalar söz konusu kimselerin eş ve velayeti altındaki çocukları için de geçerlidir".

<sup>1080</sup> SKT m. 32: "Sigorta şirketleri ve aracılar, her çeşit broşür, izahname ve diğer belgeler ile ilan ve reklâmalarını, taahhütleriyle sigortalıya sağlayacakları hak ve menfaatlerin sınır ve kapsamı dışında bir anlayışa neden olacak şekilde düzenleyemez ve kişi ve kuruluşlara gerçeğe aykırı, yanıltıcı, aldatıcı ve haksız rekabete yol açan beyanda bulunamaz. Bu hükme aykırılığın tespiti hâlinde durum, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun uyarınca faaliyet gösteren Reklam Kuruluna bildirilir".

#### *d) S ır S a k l a m a*

Yönetmeliğin 15. maddesi, prodüktörün sır saklama yükümünü düzenlemiştir. Buna göre, prodüktörler, sigorta ettiren ve sigorta şirketleri ile ilgili olarak öğrendikleri meslekî sırları yetkili merciler dışında hiç kimseye beyan ve ifşa edemezler<sup>1081</sup>.

#### *e) D e n e t i m e T â b i O l m a*

Sigorta Denetleme Kurulu uzman ve uzman yardımcıları ile aktüer ve aktüer yardımcıları, prodüktörlerin bütün faaliyet ve işlemlerini incelemeye yetkilidir. Prodüktörler bunların isteyecekleri bütün bilgileri vermeye, hesap, kayıt, defter ve belgeleri incelemeye hazır bulundurmak zorundadır (SPY m. 16).

#### *f) D e f t e r T u t m a*

Prodüktörler kanunen tutulması zorunlu defterlere ek olarak, aracılık yaptıkları sözleşmelere ait poliçelerin kaydına özgü, noterce onaylı bir sigorta kayıt defteri tutmak zorundadır (SPY m. 17/I). Sigorta kayıt defterine, sigorta teklifnamesinin tarihi, sigorta ettirenin adı, soyadı ve adresi, poliçe ve zeyilnameyi düzenleyen şirketin adı, poliçe ve zeyilnamenin numarası, sigortanın başlangıç ve bitiş tarihi, rizikonun türü ve mevkii, prim ve ayrıntısı kaydedilir (SPY m. 17/II).

## **2. Sorumluluk**

Prodüktör, tarafsız bir aracı olduğundan, aslında kural olarak aracılığını yaptığı sözleşmeler dolayısıyla herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Ancak, bazı durumlarda prodüktörün kusurlu davranışları, sigorta ettirenin zarara uğramasına neden olabilir. Örneğin, Türk Ticaret Kanunu’nun 1267. maddesine göre, “*sigorta mukavelesi doğrudan doğruya sigorta ettiren kimse veya onun temsilcisi veya vekili ile yapılmışsa mukavele tarihinden yirmi dört saat içinde ve mukavele bir tellâl vasıtasıyla yapılmışsa en geç on gün içinde sigortacı poliçeyi sigorta ettiren kimseye vermeye mecburdur. Aksi takdirde sigorta ettiren kimse sigortacı ile sigortaya aracılık yapan tellâldan tazminat isteyebilir*”. Görüldüğü gibi, sigorta sözleşmesinin bir sigorta tellâlinin (prodüktörü) aracılığı ile yapılmış olması durumunda, sigortacı veya tellâl, öngörülen süreler içinde poliçeyi sigorta ettirene verecektir. Zira bu durum, o zaman dilimi içinde gerçekleşecek bir riziko açısından önemli olduğu için, kanun koyucu sigortacı ve tellâl, poliçenin teslimi konusunda daha özenli ve hızlı davranmaya zorlamıştır. Çünkü, Türk Ticaret Kanunu’nun 1295. maddesine göre, sigorta priminin tamamının, taksitle ödenmesi kararlaştırılmışsa ilk taksitinin, sigorta sözleşmesi yapılır yapılmaz ve poliçenin teslimi karşılığında ödenmesi gerekir.

---

<sup>1081</sup> SKT m. 21/VII. fıkrasına göre, “*sigorta brokerleri ve prodüktörleri ile bunların yanlarında çalışanlar, işleri dolayısıyla öğrendikleri bilgi ve sırları ilgililerin izni olmaksızın açıklayamaz. Ancak, suç teşkil eden hâllerin yetkili mercilere duyurulması zorunludur*”.

Sigortacının sorumluluğu da, primin veya ilk taksitin ödenmesi ile başlar (II. fıkra). Yine 1264. maddeye göre, 1295. madde hükmü, sözleşme ile sigorta ettirenin aleyhine değiştirilemez. Prim ödeme borcu, sigorta poliçesinin teslimi karşılığında olmakta; bu durum ise, sigorta korumasının başlamasını sağlamaktadır. Bir başka deyişle, poliçenin tesliminden önce prim borcu muaccel hâle gelmeyeceğinden, bu durum sigorta korumasının başlamamasına neden olacaktır. İşte, bu yükümlülüğün ihlâli hâlinde sigorta ettiren, sigortacı ile tellâlden, uğradığı zararı isteyebilir<sup>1082</sup>.

Sigortacı, prodüktöre primi tahsil yetkisi vermişse, sigorta ettiren prodüktöre ödeme yaptığında, sigorta koruması başlar. Bu olasılıkta, sigortacı, prodüktöre aynı zamanda ödeme makbuzu da vermektedir. Buna karşılık, sadece primi iletme konusunda yetki verilmişse, prodüktörün primi sigortacıya iletmesi ile koruma başlar<sup>1083</sup>. Kuşkusuz, prodüktörün bu konuda ihmali olur ve o arada riziko gerçekleşirse, prodüktör sorumlu tutulabilir. Benzer şekilde, prodüktör primi tahsil yetkisine sahip olmamasına rağmen, sigorta ettiren nezdinde yanlış bir izlenim yaratarak, primi tahsil etmiş ve zamanında sigortacıya iletmemişse, riziko gerçekleştiğinde prodüktör uğranılan zarardan sorumlu olmalıdır<sup>1084</sup>.

Fransız Temyiz Mahkemesi'nin yerleşmiş içtihatlarına göre, sigorta ettiren ile birlikte sigorta sözleşmesinin koşullarını görüşüp gerekli formları doldurduktan sonra, sözleşmenin kuruluşunu tamamlamayan sigorta tellâli, sigorta ettirdiğine güvenen sigorta ettirene karşı bu arada gerçekleşen rizikonun neden olduğu zararlar için sorumludur<sup>1085</sup>.

---

<sup>1082</sup> “...Davacı vekili, mülkiyeti müvekkiline ait iki dairenin davalıya 14.10.1999 tarihinde ayrı ayrı sigortalandığını, daireden 11/4 numaralı dairenin poliçesinin düzenlenmesine rağmen, 11/5 numaralı daireye ait poliçenin geç düzenlendiğini, bu arada 17 Kasım depreminin meydana geldiği, davalının kusurlu hareketi sonucu müvekkilinin anılan daireye ait 1.250.000.000 TL tazminat alacağından mahrum kaldığını ileri sürerek, bu miktarın faiziyle davalıdan tahsilini talep ve dava etmiştir... Dava, sigorta şirketince zamanında poliçe düzenlenmemesinden dolayı davacının uğradığı zararın tazmini istemine ilişkindir... Sigortacı, TTK'nun 1267. maddesi uyarınca sigorta poliçesini mukavele tarihinden 24 saat veya mukavele tellâl vasıtasıyla yapılmışsa en geç 10 gün içinde sigorta ettiren kimseye vermeye mecburdur. Buna göre, dosyada mevcut sigorta başvuru formu incelendiğinde 11/5 numaralı daireye ait olduğu ve 14.10.1999 tarihinde tanzim edildiği, ancak daireye ait poliçenin 18.01.2000 başlangıç ve tanzim tarihli olduğu anlaşılmıştır. Gerek dosyadaki bilgi ve belgelere, gerekse dinlenen tanık ifadelerine göre, davacının 11/5 numaralı dairesine ait poliçenin, sigorta şirketinin kanuni yükümlülüğünü yerine getirmemesi nedeniyle zamanında düzenlenmediğinden, davacının prim ödeme borcunu ifa edemeyerek bu esnada gerçekleşen rizikodan dolayı sigorta himayesinden davalının kusuru nedeniyle yararlanmadığı anlaşılmıştır. Davacının talebi haklı olmakla beraber talep ettiği hasar bedelinin tamamen kabulü yerinde değildir. Davacı, poliçe zamanında düzenlenseydi deprem teminatında öngörülen müsterek sigorta ve muafiyet oranlarına tabi olacaktı. Dosyada mevcut poliçede de deprem teminatındaki müşterek sigorta ve muafiyet oranları belirlenmiş bulunmaktadır. Buna göre davacının talep edebileceği tazminat miktarı, poliçe zamanında düzenlenmiş olsaydı, poliçe kapsamında hak kazanacağı sigorta bedelini geçmemelidir”. 11. HD, 3.7.2002, E. 2002/13161, K. 2003/5691 (Yayımlanmamış Karar). Bu konuda ayrıca bkz. 11. HD, 26.1.1982, E. 1982/74, K. 1982/1125 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1982-74.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1982-74.htm)); 11. HD, 15.3.2002, E. 2003/547, K. 2003/981 (Yayımlanmamış Karar).

<sup>1083</sup> Bkz. Aydın, agt, s. 38.

<sup>1084</sup> Buna karşılık, **Kalpsüz**, TTK m. 117/II'nin atfı dolayısıyla, prodüktörler hakkında, TTK m. 120, 121, 126 ve kısmen de 126. maddenin uygulanabilir olduğunu düşünmektedir. Bkz, age, s. 35; agb, s. 193.

<sup>1085</sup> **Kender**, age, s. 92; **Aydın**, agt, s. 41.



## C - Sigorta Brokeri

Sigorta prodüktörü gibi, brokerin de bazı yükümlülükleri bulunmaktadır. Bunlar da yine temel olarak Sigorta Murakabe Kanunu’nda ve Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği’nde yer almıştır. Buna göre brokerler, meslekî faaliyetleri sırasında şu yükümlülüklerle uymak zorundadır:

### 1. Yükümlülükler

#### a) *Acentelik Yapamama ve Brokerlik Dışında Bir Ticarî Faaliyette Bulunamama*

Brokerler, prodüktörler gibi, acentelik yapamaz (SMK m. 37/IV)<sup>1086</sup>. Ayrıca, Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği’nin 28. maddesine göre, brokerlik dışında başka bir ticarî faaliyetle uğraşamaz. Hemen belirtmek gerekir ki, bu hüküm hem Anayasa’nın 48. maddesindeki çalışma hakkına, hem Sigorta Murakabe Kanunu’nun 37. maddesine aykırıdır. Gerçekten de Kanun’da brokerin (ve prodüktörün) sadece acentelik yapamayacağı ifade edilmiştir. Eğer brokerin başka bir ticarî faaliyette bulunmaması istenseydi, Yönetmelik’teki bu hüküm Kanun’da öngörülürdü. Bu görüşümüzü destekleyen birinci nokta, Kanun’un 37. maddesinin son fıkrasıdır. Buna göre, “*brokerlerin... işe başlamalarına, kuruluşlarına, faaliyetlerine ve yapamayacakları işlere ilişkin usul ve esaslar... yönetmelikte düzenlenir*”. Kanun, Yönetmelik’e yetki devri yaparken, dikkat edilirse, brokerlerin yapamayacağı işlerin burada düzenleneceğini öngörmüştür. Böylece Yönetmeliğe, sadece brokerlerin yapamayacağı işlerin neler olabileceğini düzenlemek konusunda takdir yetkisi tanınmıştır; yoksa başka hiçbir işle uğraşamamalarını değil. Kanun’a göre, mademki brokerlerin yapamayacakları işlerin neler olduğu Yönetmelik’te belirtilecektir; bunun karışık kavramından brokerlerin Yönetmelik’in sayacağı işler dışındaki işleri yapabilmesi gerekir. Temel hak ve hürriyetlere getirilecek sınırlamanın, Anayasanın 13. maddesi çerçevesinde ‘kanunla’ olması gerekir. İkinci olarak, Sigorta Murakabe Kanunu’nun 9. maddesinin VIII. fıkrasına göre, sözleşme yapmaya veya prim tahsiline yetkili sigorta acenteleri, acentelik dışında bir ticarî faaliyette bulunamaz. Kanun, brokerlerin (ve prodüktör) başka bir işle uğraşamayacağını düzenlemek isteseydi, acentelikte olduğu gibi bunu açıkça öngörürdü.

#### b) *Dürüst Hareket Etme*

Brokerler, temsil ettiği kişilerin hak ve menfaatlerini ihlâl eden işlemler yapamayacakları gibi sigortacılık mevzuatına da aykırı hareket edemezler (SRBY m. 16/I)<sup>1087</sup>. Dürüst hareket etme yükümünün bir diğer görünümüne Yönetmeliğin 22. maddesinde yer verilmiştir. Buna göre,

<sup>1086</sup> Bu konuda bkz. yuk. V, B.

<sup>1087</sup> Böyle bir durumda, Hazine Müsteşarlığı, brokeri uyarır. Buna rağmen, söz konusu fiil, iki yıl içinde tekrarlanırsa, brokerin faaliyetleri iki ay geçici olarak durdurulur. Faaliyetleri geçici olarak durdurulan brokerler, sigorta ve reasürans şirketlerine duyurulmak üzere Birliğe bildirilir.

brokerler, temsil ettiği kişilerin aksine bir talebi olmadığı takdirde en az üç sigorta veya reasürans şirketinden teklif almak, bu teklifleri ve karşılaştırmalı fiyatları temsil ettiği kişilere bildirmek zorundadır<sup>1088</sup>.

#### *c) Aracılık Görevini En İyi Şekilde Yerine Getirme*

Brokerler, dürüst hareket etme yükümü ile paralel olarak, aracılık görevini en iyi şekilde, özenle yerine getirmek zorundadır. Brokerler bu amaçla, sigorta sözleşmesinin kurulmasından önceki gerekli hazırlık çalışmalarını yapar ve gerektiğinde bu anlaşmaların uygulanması, özellikle tazminatın ödenmesinde yardımcı olur. Broker bunu yaparken, müşterisinin faaliyet konularını iyi anlamak, bununla ilgili olası riskleri iyi değerlendirmek, bilgisini müşterisi ile detaylı olarak paylaşmak ve işletmenin ihtiyaçlarına yanıt verecek risk analiz ve sigorta programını tasarlamakla yükümlüdür. Sigorta brokerinin işlevi, gerekli sigorta uygulamasını yapmakla bitmez. Bu aşamadan sonra, poliçenin yapılmasından sonraki olası değişiklikleri de izler ve gerektiğinde düzenleyici rolünü de yerine getirir<sup>1089</sup>. Brokerin, bu yükümlülüklerini bilerek veya bilmeden ihmal etmesi durumunda, sigorta ettirenin zararları karşılanacaktır.

#### *d) Talimatlara Uyma*

Brokerler, mevzuata ve temsil ettiği kişiler tarafından kendilerine verilen talimatlara uygun hareket etmek, bu kişilerin hak ve menfaatlerini korumak, sigortacılığın gereklerine uymak ve görevlerini iyiniyet ve dürüstlikle yürütmek, doğru bilgi vermek ve tazminat ödemelerinde taraflara yardımcı olmakla yükümlüdür (SRBY m. 25)<sup>1090</sup>. Sigorta sözleşmesinin tarafları da brokerden iyi derecede bilgi ve deneyim bekleme hakkına sahiptir<sup>1091</sup>.

#### *e) Ödeme Yapmama*

Brokerler, sigorta tazminatı veya tazminata ilişkin avans ödeyemez (SRBY m. 27). Çünkü, brokerler sigortacının değil, sigorta ettirenin temsilcisi durumundadır. Böyle bir yetkisi olsaydı, sigorta ettirenin temsilcisi ve koruyucusu olma özelliği zedelenebilirdi.

#### *f) Menfaat Temin Edeme*

Brokerler sigorta veya reasürans şirketlerinden broker komisyonu dışında hiçbir surette menfaat sağlayamaz. Hatta, alacakları komisyon tutarını sözleşmenin kurulmasından önce temsil

<sup>1088</sup> Sönmez, SRBY m. 22’de geçen “brokerler, temsil ettiği kişilerin aksine bir talebi olmadığı takdirde...” ifadesinin yanlış oluşunu; brokerin temsil ettiği taraflar arasında sigorta şirketinin bulunmadığını ifade etmektedir (Bkz. agm, s. 30). Fakat kanaatimizce, Yönetmelik, temsil ettiği kişiler derken sigorta şirketini değil; olması gerektiği gibi sigorta ettireni kastetmiştir. Zira, Yönetmelik’te Yazar’ın eleştirisini haklı çıkaracak başka bir düzenleme yoktur. Sadece özensiz bir şekilde, ‘kişinin’ denilmesi gerekirken, ‘kişilerin’ denilmiştir.

<sup>1089</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. [www.polarisbroker.com/brokerlik.asp](http://www.polarisbroker.com/brokerlik.asp) (26.6.2006).

<sup>1090</sup> Bu konuda bkz. SKT m. 32/I, II.

<sup>1091</sup> Aydın, agt, s. 11.

ettiği kişilere açıklamak zorundadır. İstem hâlinde komisyon miktarı yazılı olarak temsil edilen kişiye de bildirilir (SRBY m. 20/I, II).

*g) Belli Kişileri Ortak Olarak Kabul Edememe ve Çalıştıramama*

Brokerlerin ortaklık ve çalışma ilişkilerine de Yönetmeliğin 21. maddesi ile bazı sınırlar getirilmiştir. Buna göre brokerler, aşağıda belirtilecek olanları ortak olarak kabul edemez ve yanlarında çalıştıramaz.

- Sigorta ve reasürans şirketleri ile acente, prodüktör ve sigorta hasar eksperlerinde doğrudan veya dolaylı yüzde 10 ve daha fazla hisseye sahip olanlar (SRBY m. 21/I/a),
- Sigorta ve reasürans şirketleri, acente, prodüktör ve sigorta hasar eksperliği yapmakta olanlar (SRBY m. 21/I/b). Burada bir ifade zaafiyeti vardır. İlk bakışta ne denilmek istendiği anlaşılamamaktadır. İfade edilmeye çalışılan nokta, ‘sigorta ve reasürans şirketleri[nin] acente, prodüktörleri ile bunların sigorta eksperliği[ni] yapmakta olanlar’dır.
- Sigorta ve reasürans şirketleri, acenteler, prodüktörler ve sigorta hasar eksperleri nezdinde yönetici ve teknik personel olarak çalışmakta olanlar (SRBY m. 21/I/c).

*h) Değişiklikleri Bildirme*

Tüzel kişi olarak faaliyette bulunan brokerlerde ortakların ve şirketi temsil ve ilzama yetkili yöneticilerin değişmesi durumunda, gerekli belgelerle durum Hazine Müsteşarlığı’na bildirilmek zorundadır (SRBY m. 19).

*ı) Malî Tabloları Bildirme*

Brokerler, ticarî faaliyetleri ile ilgili olarak, Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenecek esaslara ve örneğe uygun, yıllık olarak düzenlenecek malî tabloları, şirketi temsil ve ilzama yetkili kişi veya genel müdür ile sorumlu muhasebeci veya muhasebe müdürü tarafından imzalanmış olarak hesap dönemi takip eden iki ay içinde elektronik ortamda Müsteşarlığa göndermek zorundadır (SRBY m. 18/I)<sup>1092</sup>.

*i) Portföy Sınırı*

Brokerlerle ilgili olarak Yönetmelik’te portföy sınırlaması getirilmiştir. Buna göre, brokerlerin yıl sonu itibariyle bir sigorta veya reasürans şirketine sağlayacakları prim hâsılatı, toplam prim hasılatının % 50'sini aşamaz. Buna karşılık, brokerin aracılığını yaptığı sigorta sözleşmesinde, bir poliçeye ait prim hâsılatı, toplam prim hâsılatının % 20'sini aşıya bile, bu poliçe

---

<sup>1092</sup> Gerçek kişi brokerler de aynı süre içinde söz konusu mali tabloları Müsteşarlığa göndermek zorundadır. Müsteşarlık, mali tabloları üçer veya altışar aylık dönemler halinde istemeye yetkilidir (SRBY m. 18/II, III).

yukarıdaki hesaplamada dikkate alınmaz. Brokerlerin aynı sermaye grubuna dahil olan sigorta veya reasürans şirketlerine sağlayacakları prim hâsılatı, toplam prim hasılatının % 75'inden fazla olamaz (SRBY m. 23/I, II)<sup>1093</sup>.

*j) Defter Tutma*

Brokerler, kanunen tutması gereken defterlerden başka, birbirini takip eden sayfa numaralı, noterce onaylanmış olan, “teklifname kayıt defteri”<sup>1094</sup>, “sigorta sözleşmesi kayıt defteri”<sup>1095</sup>, “reasürans sözleşmesi kayıt defteri”ni<sup>1096</sup> tutmak zorundadır. Ayrıca bu defterleri aynı zamanda elektronik ortamda saklama ve tutma zorunluluğu da vardır (SRBY m. 17/II).

*k) Meslekî Sorumluluk Sigortası Yaptırma*

Brokerlere meslekî sorumluluk sigortası yaptırma zorunluluğu getirilmiştir<sup>1097</sup>. Buna göre brokerler, toplam teminatı, bir yıl içerisinde aracılık ettikleri sözleşmeler dolayısıyla tahakkuk ettirilen komisyon tutarının % 60'ından az olmamak üzere her yıl meslekî sorumluluk sigortası yaptırmak zorundadır. Ancak söz konusu toplam teminat tutarı, her durumda tüzel kişi brokerler için 5. maddenin I. fıkrasının (g) bendinde öngörülen asgarî sermayenin beş katından; gerçek kişi brokerlerde ise üç katından aşağı olamaz (SRBY m. 26/I). Bununla birlikte, brokerlerin meslekî sorumluluk sigortası yaptırabileceği sigorta şirketlerine de bir sınır getirilmiştir. Brokerin, bir yıl içerisinde aracılık ettiği sözleşmelere ilişkin olarak tahakkuk ettirilen toplam prim hâsılatının %10'unun veya daha fazlasının ait olduğu sigorta şirketlerinde meslekî sorumluluk sigortası yaptırması mümkün değildir. Ayrıca, brokerlik sözleşmesine meslekî sorumluluk sigortasının hangi şirket tarafından yapıldığı, poliçe numarası, sözleşmenin geçerlilik süresi ve teminat miktarının da eklenmesi zorunludur (SRBY m. 26/II, V).

Hemen belirtmek gerekir ki, zorunlu meslekî sorumluluk sigortası hükmü Sigorta Murakabe Kanunu'nun 29. maddesine aykırıdır. Çünkü zorunlu sigortalar kanunla ya da Sigorta Murakabe Kanunu'nun verdiği yetki ile Bakanlar Kurulu kararına dayanmak zorundadır. Hatta Sigorta Murakabe Kanunu'nun, Bakanlar Kurulu'na yaptığı yetki devrinin Anayasa'ya uygunluğu bile tartışılabilir niteliktedir. Çünkü Anayasa'nın 48. maddesi ile güvence altına alınan sözleşme

<sup>1093</sup> Bu hükmün uygulanmasında, aynı sermaye grubundan amaç doğrudan veya dolaylı olarak sermayenin % 51'i veya daha fazlasının aynı sermaye grubuna ait olmasıdır.

<sup>1094</sup> Bu deftere, sigorta sözleşmesi yapmak isteyeninin yaptığı teklifnamenin veriliş tarihi, adı, soyadı, ticaret unvanı, adresi, yapılmak istenen sigorta sözleşmesinin süresi ve rizikonun türü ile teklif alınan sigortacıların unvanı, teminat ve muhtemel prim tutarı kaydedilir (SRBY m. 17/I/a).

<sup>1095</sup> Bu deftere, varsa sigorta teklifnamesinin tarihi, sigorta ettirenin, sigorta ettirenin ve varsa lehtarının adı, soyadı, adresi, poliçe ve eklerinin numarası, poliçenin tanzim ve sözleşmenin başlangıç ve bitiş tarihi, rizikonun türü, prim ve ayrıntısı kaydedilir (SRBY m. 17/I/b).

<sup>1096</sup> Bu deftere, varsa reasürans teklifnamesinin tarihi, sigorta şirketinin ve reasürörün ticari unvanı [ticaret unvanı], adresi, belge numaraları, reasürans sözleşmesinin tanzim, başlangıç ve bitiş tarihi, rizikonun türü ve ayrıntısı kaydedilir (SRBY m. 17/I/c).

<sup>1097</sup> Bu konuda bkz. **Çelebiler**, Ahmet: “Sektör Öbür Yönetmelikleri de Bekliyor”, SDD 1995, S. 415, s. 8-9.

özgürlüğü ilkesinin bir parçası olan, sözleşme yapıp yapmama serbestisi, ancak kanunla sınırlanabilir. Oysa burada daha da ileri gidilerek Yönetmelik hükmü ile zorunlu sigorta getirilmiştir<sup>1098</sup>.

### *1) Ticaret Unvanı ile İlgili Yükümlülük*

Brokerlerin ticaret unvanlarında "sigorta brokeri" veya "reasürans brokeri" ibaresinin bulundurulması zorunludur. Brokerlik ruhsatı olmayanlar unvanlarında "sigorta brokeri" veya "reasürans brokeri" ibaresine yer veremezler (SRBY m. 25/II).

## **2. Sorumluluk**

Brokerin aracılığını yaptığı sigorta sözleşmelerindeki sorumluluğunu saptayabilmek için, önce aracılığı nasıl yürüttüğünü görmek gerekir. Broker, temsil ettiği sigorta ettirmek isteyen bilinçlendirir; hangi koşullarda hangi tür sigortayı yaptırabileceğini, piyasa hakkındaki uzmanlık bilgilerine dayanarak inceler ve gerekli tavsiyelerde bulunur. Temsil ettiği kişi, bu görüşmeler sonucunda sigorta sözleşmesi yapmak isterse, broker bilgi ve tecrübesini kullanarak istenilen teminatların en iyi güvenceyle, en ucuz fiyata satın alınmasını sağlar. Broker, seçtiği sigortacıyı da özenle araştırmalı; şirketin malî durumunu, ticarî itibarını, nakit akışını dikkatlice incelemeli ve buna göre sigorta ettirene öneride bulunmalıdır.

Brokerin görevleri bunlarla da sınırlı değildir. Broker, sigorta sözleşmesinin kurulmasından önceki gerekli hazırlık çalışmalarını da yapar ve gerektiğinde bu anlaşmaların uygulanması, özellikle tazminatın ödenmesinde yardımcı olur. Broker bunu yaparken, müşterisinin faaliyet konularını iyi anlamak, bununla ilgili olası riskleri iyi değerlendirmek, bilgisini müşteri ile detaylı olarak paylaşmak ve işletmenin ihtiyaçlarına yanıt verecek risk analiz ve sigorta programını tasarlamakla yükümlüdür. Sigorta brokerinin işlevi, gerekli sigorta uygulamasını yapmakla bitmez. Bu aşamadan sonra, poliçenin yapılmasından sonraki olası değişiklikleri de izler ve gerektiğinde düzenleyici rolünü de yerine getirir<sup>1099</sup>. İşte, İngiliz hukukunda da kabul edildiği gibi, aracılık ve bilgi verme fonksiyonunu gerektiği gibi, iyi ve özenli bir şekilde yerine getirmeyen broker, bu yüzden doğacak zarardan da sorumlu tutulacaktır<sup>1100</sup>. Brokerler, bu sorumluluk nedeniyle, -yukarıda görüldüğü gibi- meslekî sorumluluk sigortası yaptıрма zorunluluğuna tâbi kılınmıştır (SRBY m. 26).

<sup>1098</sup> Bkz. **Metezade**, agm, s. 5.

<sup>1099</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. [www.polarisbroker.com/brokerlik.asp](http://www.polarisbroker.com/brokerlik.asp) (26.6.2006).

<sup>1100</sup> Bkz. **Aydın**, agt, s. 11, 47.

## VI. TÜRKİYE UYGULAMASI

Türkiye’de sigorta aracılığının gelişmesi her şeyden önce sigorta endüstrisinin gelişmesine bağlıdır. Gerçekten de sigorta endüstrisi ne kadar gelişir; rizikoların sigorta ettirilmesi alışkanlığı ne kadar yaygınlaşırsa, sigorta aracılara ihtiyaç da o kadar artar.

Kuşkusuz, bugün için, geçmişle karşılaştırıldığında, sigorta endüstrisinin bir hayli geliştiği görülür. Bunun içinde kendine yer arayan broker ve prodüktörlerin ise, acentelerle karşılaştırıldığında istenilen sayıda olduğunu savunmak güçtür. Türk hukukunda yaklaşık elli yıldır mevzuat düzeyinde yer alan prodüktörün, uygulamada yer aldığını söylemek zordur. Brokerlerde de durum farklı değildir. Türkiye’de bugün acentelerin sayısı binlerle ifade edilirken, Hazine Müsteşarlığı’nın verilerine göre, 3’ü gerçek kişi 38 broker faaliyet göstermektedir<sup>1101</sup>. Prodüktörlüğün gözden düşmesi ise çok eskiye dayanmaktadır. Gerçekten, daha önce de ifade edilen teminat zorunluluğu, prodüktörlüğü cazip kılmaktan uzaklaştırmıştı. Ayrıca, Sigorta Murakabe Kanunu’nun verdiği yetkiye dayanarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, sigorta üretim organlarına sigorta şirketleri tarafından verilebilecek komisyon oranının azamî sınırını tespit ederken üç basamak öngörmüştü: Birinci grup poliçe düzenleme yetkisine sahip olan (ki bunlara uygulamada A grubu acente deniliyordu); ikinci grup poliçe düzenleme yetkisine sahip olmayan acentelerdi ( bunlara B grubu acente deniyordu). Son grupta da prodüktörler yer almaktaydı. Komisyon açısından da oran, A grubundan prodüktörlere doğru azalıyordu<sup>1102</sup>. Sigorta prodüktörü ile sigorta acenteliği arasında komisyon açısından böylesine tersine bir durumun izlenmesinin, sigorta üretim teşkilâtı piramidini tersine örgütlediği ifade edilmiştir. Buna göre, bu piramitte, en altta sigorta aracıları, zirveye doğru da sigorta acenteleri, bölge şube veya genel acenteler olması gerekirken, üretimi dikkate almadan tespit edilmiş azamî komisyon sınırlarına ulaşabilmek amacıyla, eskiden sayıları yüzlerce olan acenteler binlere çıkmış; sayıları binlere ulaşan prodüktörler de yüzlere inmiştir<sup>1103</sup>. Böylece, sigorta prodüktörlüğü ile uğraşan kimseler acente olmaya başlamış ve komisyon oranları, sınav ve ruhsat zorunluluğu yüzünden prodüktörlüğün uygulaması yavaş yavaş azalmıştır<sup>1104</sup>. Bunun bir diğer kanıtı da, Sigorta Prodüktörleri Yönetmeliği 1995’te yürürlüğe girdiğinden beri tek bir değişiklik bile geçirmemiş olmasıdır. Brokerliğin bile prodüktörlükten yaygın olduğunun kanıtı ise yürürlüğe girdiği 2000 yılından beri Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği’nin üç kapsamlı değişiklik geçirmiş

<sup>1101</sup> Bkz. <http://www.sigortacilik.gov.tr>. Ayrıca bkz. **Tüzün**, Hale: “Poliçeye Uzman İmza”, <http://www.radikal.com.tr/2000/09/25/ekonomi/02pol.shtml> (22.6.2006).

<sup>1102</sup> **Damcı**, agb, s. 364 vd; **Atabek**, agb, s. 300.

<sup>1103</sup> Bkz. **Başer**, agb, s. 46; **Atabek**, İstihsal, s. 14. **Yazman**, prodüktörlük sıfatını taşıyıp da Türkiye Sigorta Prodüktörleri Cemiyeti’ne kayıtlı olmayan binlerce kişiden söz etmektedir. O dönemde kayıtlı olan sayısı ise 200-300 civarındadır. Bkz. **Yazman**, Selim Cavit: “Bir İnfial ve Bunalım, Prodüktör mü Danışman mı? SDD 1970, S. 124, s. 1.

<sup>1104</sup> Bu yönde bkz. **Çeker**, Mustafa: Yargıtay Kararları Işığında Sigorta Hukuku, B. 2, Adana 2004, s. 28.

olmasıdır. Bir düzenlemede değişiklik, ihtiyaçtan kaynaklanır. Prodüktörlük yerini acenteliğe bıraktığı için, belli ki, bu konuda değişiklik yapılması gereği de duyulmamaktadır. Öğretideki bir görüşe göre ise, prodüktörlük, Sigorta Prodüktörleri Yönetmeliği yayımlandığından beri işlemez durumdadır ve bu faaliyet hemen hemen durmuştur<sup>1105</sup>. Şunu da belirtmek gerekir ki, sigorta tellâlları önemini sadece Türkiye’de değil, yabancı ülkelerde de kaybetmektedir. Gerçekten de sigorta tellâllığı, yerini daha çok aracı acentelere terk etmiştir<sup>1106</sup>.

## VII. DEĞERLENDİRME

Bugün, sigorta brokerliği ve prodüktörlüğü konusunda, özellikle mevzuat düzeyinde ciddi bir karmaşanın olduğu gerçektir. Bu durum, bu araçların Türkiye’de etkinliğini azaltmış; bu işle uğraşanların sayısını düşürmüştür. Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sevk edilen Sigortacılık Kanunu Tasarısı da sigorta araçları konusunda çok köklü değişiklikler öngörmemektedir<sup>1107</sup>.

Yukarıda belirtilen sorun dışında, özellikle Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’nda, Kanun’un 117. maddesinin 2. bendine yer verilmemiş olması, bir açıdan yerinde bir tutum olmuştur. Zira öğretilde ittifakla, bu hükmün yanlışlığı ifade edilmekteydi. Bununla birlikte, anılan hükmün çıkarılması, bu araçların hukukî niteliğinin ne olacağı sorusunu tekrar alevlendirmektedir. Çünkü eski tarihli birçok eserde, özellikle prodüktörün aracı acente olduğu, belirtilen hükme dayanılarak savunulmaktaydı. Hükmün Tasarı’ya alınmaması ise, Türk Ticaret Kanunu’nun 117’nin, bu araçların hukukî niteliğini saptamak için konulmadığı görüşünü desteklemektedir. Ayrıca, ticaret işleri tellâllığı hükümlerinin de Tasarı’ya alınmaması yüzünden, -bu araçları tellâl olarak kabul ettiğimizde- bu araçlar hakkında, özel düzenleme bulunmayan hâllerde adi işler tellâllığı hükümlerinin uygulanması gündeme gelebilecektir ki, bunun ne kadar isabetli olduğu tartışılabilir.

---

<sup>1105</sup> Metezade, agm, s. 3.

<sup>1106</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Karayalçın, agb, s. 242-243.

<sup>1107</sup> SKT m. 21’in gerekçesinde sadece şu satırlara rastlanmıştır: “Ülkemizde brokerlik faaliyeti yurt dışı uygulamalarına göre çok geri planda kalmıştır. Brokerlerin ülke içinde sigorta ettirenin temsilcisi olduğu fikrinden hareketle acentelik seviyesine çıkarılması, aynı zamanda yurt dışı örneklerine paralel hale getirilmesi asıl amaçtır. Bu amaç çerçevesinde brokerlik mesleğini icra edecek kişilerin Müsteşarlıktan ruhsat almaları gerektiği bu Kanunla kaldırılan 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununda olduğu gibi korunmuştur”.

## § 15 — EVLENME TELLÂLLİĞİ (EVLİLİK AJANSLARI)

### I. GENEL OLARAK

Evlilik kurumunun geçmişten beri gelen kutsallığından dolayı, özel nitelikli bu sözleşmeye aracılığın nasıl ve ne şekilde düzenlenmesi gerektiği, uzun yıllardır kanun koyucuların üzerinde düşündüğü noktalardan olmuştur. Gerçekten de bir tarafta böyle bir sözleşmeye aracılığın tamamen yasaklanması öngörülürken, bazı düşünceler bu aracılık sözleşmesini batıl sayma eğiliminde olmuştur<sup>1108</sup>. Bugün geline nokta, toplumsal hayatta yaşanan bazı dönüşüm ve değişimler, bu konuda daha esnek fikirleri ortaya çıkarmıştır. Böylece, günümüzde evlenme işine aracılık eden bürolar kurulmuş; bu iş ticarî bir faaliyet olarak ortaya çıkmıştır. Hatta bilgi çağında, internetin hemen hemen her alana girmesiyle birlikte, eşleri buluşturan, bunun karşılığında da ücret alan siteler kurulmaya başlanmıştır. Böylece eskiden çok uygulaması olmadığı düşünülen evlenme tellâllığı, teknolojik gelişmelerle birlikte tekrar güncel hâle gelmiştir. Hatta Amerika Birleşik Devletleri'nde, evlenme tellâlları ile ilgili olarak “*International Marriage Broker Act*” adında Ocak 2006'da bir kanun çıkarılmıştır<sup>1109</sup>. Bunun gibi, İsviçre Borçlar Kanunu'nda 1998 yılında yapılan bir değişiklik<sup>1110</sup>, evlenme tellâllığı hükümleri, tellâllık sözleşmesi (*Maklervertrag*) kısmından çıkarılarak vekâlet kısmına alınmış ve bu aracılık karşılığında ücret alınabileceği hükme bağlanmıştır. Böylece, İsviçre hukuk sisteminde, evlenme tellâllığından doğan borçların eksik borç olduğu hükmü, tarihe karışmıştır<sup>1111</sup>.

### II. TANIM

Evlenme tellâllığına ilişkin olarak mevzuatımızda verilmiş bir tanım yoktur. Ancak, tellâllığa ilişkin genel düzenlemelerden hareketle, şu tanımlı verebiliriz: “*Evlenme tellâllığı, bir evlilik sözleşmesi kurulması fırsatını yaratmayı veya bu sözleşmenin kurulmasını sağlamayı konu edinen tellâllıktır*”<sup>1112</sup>.

### III. EVLİLİK AJANSLARININ TİCARET ŞİRKETİ OLARAK ÖRGÜTLENMESİ

Eski dönemlerde birbirini tanımayan, ama evlenmesi uygun görülen çiftler, tavsiye üzerine, herhangi bir menfaat beklenmeksizin, sırf iyiniyetle buluşturulmaktaydı. Bugün, bu aracılık, gerek kırsal kesimde, gerek şehirlerimizde hâlâ varlığını sürdürmektedir<sup>1113</sup>. Ancak günümüzde, özellikle büyük şehirlerimizde veya internet ortamında bu amaçla kurulmuş büro ve sitelere

<sup>1108</sup> Roma ve Fransız hukuklarında, evlenme tellâllığı konusundaki düzenlemeler için bkz. **Akev**, Sahir Talât: “Evlenme Tellâllığı”, AD 1963, Y. 54, S. 3-4, s. 366.

<sup>1109</sup> Bu Kanun, 6 Mart 2006'da yürürlüğe girmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.latinlovesearch.com/imbria.html> (7.8.2006).

<sup>1110</sup> Bu değişiklikler 2000 yılında yürürlüğe girmiştir.

<sup>1111</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Guhl**, age, s. 571 vd; **Kılıçoğlu**, age, s. 25.

<sup>1112</sup> Benzer tanımlar için ayrıca bkz. **Akev**, agm, s. 367; **Taşdelen**, agt, s. 32; **Tunçomağ**, age, 44.

<sup>1113</sup> Bunlara halk dilinde ‘çöpçatan’ denilmektedir.



rastlanmaktadır. Bunlardan büroların özellikle sermaye şirketi<sup>1114</sup> olarak kurulmak istenmesi durumunda, şirketin kuruluşu, işletme konusunun ahlâka ve kanuna aykırı olması dolayısıyla engellenebilir mi?

Türk Ticaret Kanunu’nun 271. maddesine göre, “anonim şirketler kanunen yasak olmayan her türlü iktisadi maksat ve konular için kurulabilir”. Aynı hüküm, 503. maddenin son fıkrası gereğince limited şirketler için de uygulanır. Hemen belirtmek gerekir ki, bir anonim veya limited şirketin işletme konusu olarak evlenme tellâllığını seçmesi ne ahlâka ne kanuna aykırıdır<sup>1115</sup>. Zira kanunlarınıza evlenme tellâllığını yasaklayan bir hüküm yoktur. Kanun koyucu sadece, bu aracılık türünden doğan borcun eksik borç olduğunu ve Devlet eliyle tahsil edilemeyeceğini öngörmüştür (BK m. 408). Bu nedenle, evlilik ajanslarının sermaye şirketi olarak örgütlenmesine herhangi bir engel yoktur.

#### IV. EVLENME TELLÂLLIĞINDA ÜCRET ve ÜCRET ile İLGİLİ SORUNLAR

##### A - Ücret Alacağı

Borçlar Kanunu’nun 408. maddesine göre, “evlenme tellâllığı ücrete hak bahşetmez”. Öğretide ifade edildiği üzere, bu hüküm, İsviçre Borçlar Kanunu’nun 416. maddesindeki gibi “evlenme aracılığından, dava edilebilen bir tellâllık ücreti talep hakkı meydana gelmez” şeklinde anlaşılmalıdır<sup>1116</sup>. Başka bir deyişle, bu maddede, evlenme tellâllığından doğan borcun, eksik borç olduğu hükme bağlanmıştır<sup>1117</sup>. Böylece, kanun koyucu evlenme tellâllığını yasaklamadığı gibi, bu amaçla kurulacak sözleşmeleri batıl da saymamıştır. Sadece böyle bir aracılıktan doğan borcun eksik borç olduğunu düzenleyerek, ahlâki nedenlerle ücret alınmasını hoş görmemiş ve bu alacak için devletin icra organları ve mahkemelerinin harekete geçirilemeyeceğini benimsemiştir<sup>1118</sup>. Bununla birlikte, borç rızaen yerine getirilirse, sebepsiz zenginleşme kurallarına göre iadesi de mümkün değildir (BK m. 62)<sup>1119</sup>. Gerçekleşen ifa normal bir borcun

<sup>1114</sup> Kollektif şirketler sadece ticarî işletme işletmek amacıyla kurulabileceğinden, TTK m. 153 gereğince, işletme konusu evlilik ajansı olan bir kollektif şirket kurulabilir. Aynı durum, adi komandit şirket için de geçerlidir (bkz. TTK m. 243).

<sup>1115</sup> Bu yönde bkz. **Gautschi**, agş, Art. 416, s. 174; **Akev**, agm, s. 371; **Dalamanlı/Kazancı/Kazancı**, agş, s. 184; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 457; **Olgaç**, agş, s. 212; **Becker**, (Çev. Dura, Suat), agş, s. 763; **Eren**, age, s. 85; “Evlenme işlerine aracılık yapmak yasa ve ahlak kurallarına aykırı değildir”. Bkz. 3.HD, 4.2.1999, E.1999/504, K.1999/627 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/3hd-1999-504.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/3hd-1999-504.htm)).

<sup>1116</sup> Bkz. **Becker**, (Çev. Dura, Suat), agş, s. 763.

<sup>1117</sup> Bkz. **Gautschi**, agş, Art. 416, s. 175; **Akev**, agm, s. 368-369; **İnan**, Ali Naim: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 3, Ankara 1984, s. 29; **Tunçomağ**, Kenan: Borçlar Hukuku, C. I, Genel Hükümler, B. 5, İstanbul 1972, s. 28; **Akyol**, Şener: Borçlar Hukuku Genel Hükümler I, İstanbul 1995, s.50.

<sup>1118</sup> Oysa **Taşdelen** Kanun’un evlenme aracılığının ücret karşılığı yapılmasını yasakladığını savunmaktadır (Bkz. agt, s. 32). Bu görüşe katılamamaktayız. Evlenme tellâllığı sözleşmesi ücretli olarak yapılabilir ve taraflar bunu ifa da edebilir. Ancak, ücretin borçlusu borcunu rızaen yerine getirmezse, alacaklı dava veya takip yoluyla alacağını alamaz. Kanunun bu sözleşmenin ücretli yapılmasını yasakladığını kabul edecek olursak, sözleşme batıl olacaktır (BK m. 19-20). Batıl bir sözleşmeye dayanılarak ödenen bir ücret BK m. 61 vd hükümleri gereğince geri istenebilir.

<sup>1119</sup> Bu yönde bkz. **Oğuzman/Öz**, age, s. 740.

ifasından farklı sonuçlar meydana getirmez. Bu nedenle öğretide bu borçlara ‘ödenebilir; fakat dava edilemez borçlar’ denilmiştir<sup>1120</sup>.

İadenin istenebilmesi, ancak ödemenin ahlâka aykırı olması veya suç oluşturması gibi durumlara bağlıdır<sup>1121</sup>. Nitekim Yargıtay da bir kararında, davacının iyiniyetini sömürerek, evlenme aracılığı vaadi ile parasını ve ziynet eşyasını alan; buna karşılık kaçarak davacıyı dolandıran tellâl ve kadının, aldıklarını iade etmelerinin Borçlar Kanunu’nun 62. ve 65. maddelerine aykırı olmadığına karar vermiştir. Zira bu olasılıkta, davacının serbest iradesi ile ifada bulunması söz konusu olmayıp, o aynı zamanda dolandırıcılık suçunun mağdurudur<sup>1122</sup>.

Kanaatimizce, kanun koyucu bu düzenlemesiyle orta bir yol izlemiştir. Şöyle ki, evlenme tellâllığı sözleşmesinin batıl sayılması, ağır bir yaptırım olurdu. Buna karşılık, bu sözleşmeden doğan ücret alacağının normal bir alacak gibi, yargı organı aracılığı ile alınabilmesi de aracılığı yapılan sözleşmenin özelliği ile bağdaşmazdı. Böylece kanun koyucu, iki tercihi de telif ederek, bu alacağın ne normal bir alacak olduğunu benimsemiş, ne sözleşmeyi batıl saymıştır<sup>1123</sup>.

### **B - Tellâl Tacirin Ücret Alacağı (TTK m. 22) ile Borçlar Kanunu’ndaki Eksik Borç Hükümü (BK m. 408) Arasındaki İlişki**

Evlenme tellâlının ücret alacağının hukuken eksik borç olması, beraberinde bazı sorunları da getirmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, evlilik ajansı şeklinde bir anonim veya limited şirket kurulduğunda, bu şirketlerin tacir olması dolayısıyla (TTK m. 18), Borçlar Kanunu’nun 408. maddesi ile Türk Ticaret Kanunu’nun 22. maddesi arasında bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de Türk Ticaret Kanunu’nun 22. maddesine göre, “*tacir olan veya olmayan bir kimseye, ticari işletmesiyle ilgili bir iş veya hizmet görmüş olan tacir, münasip bir ücret isteyebilir. Bundan başka verdiği avanslar veya yaptığı masraflar için ödeme tarihinden itibaren faize de hak kazanır*”. Görüldüğü gibi, Borçlar Kanunu’nun evlenme tellâllığından doğan borcun eksik borç olduğu hükmü ile tacirin ticarî işletmesi ile ilgili bir iş veya hizmet görmesi durumunda -karşı taraf tacir olsun veya olmasın- açıkça kararlaştırılmasa bile ücrete hak kazanacağı hükmü arasında, ücreti isteyip istememe bakımından bir çelişki göze çarpmaktadır. Zira anılan hüküm, tacir olmaya bağlanan bir sonuçtur ve tacir ticarî işletmesi ile ilgili bir hizmet gördüğünde açıkça kararlaştırılmasa bile, kanun gereği ücrete hak kazanır. Evlilik ajansının işletme konusu eşleri buluşturmak olduğuna göre, -bu hüküm gereğince- tacir tellâl açıkça kararlaştırılmasa da ücret isteyebilecektir. Bu durumda, Borçlar Kanunu’nun 408. maddesi

<sup>1120</sup> Bkz. **Eren**, age, s. 83; **Akyol**, Borçlar, s. 41.

<sup>1121</sup> Bu yönde bkz. **Gürsoy**, age, s. 150; **Hatemi/Serozan/Arpacı**, age, s. 457.

<sup>1122</sup> Bkz. 3. HD, 4.2.1999, E. 1999/504, K. 1999/627 ([www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/3hd-1999-504.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/3hd-1999-504.htm)).

<sup>1123</sup> Kanun koyucuların eksik borçları düzenlemesinin nedenleri hakkında bkz. **Eren**, age, s. 83. Bu konuda ayrıca bkz. **Akyol**, Borçlar, s. 42.

bertaraf edilebilecek midir? Başka bir deyişle, tacir tellâlin Türk Ticaret Kanunu'nun 22. maddesinden doğan ücret alacağı da normal bir borç gibi mi değerlendirilecektir? Kanaatimizce, bir tacirin işletme konusunun evlenme tellâllığı olması, -TTK m. 22'ye rağmen- borcun eksik borç olması gerçeğini değiştirmemelidir. Her ne kadar Türk Ticaret Kanunu'nun 22. maddesi sonraki tarihli ve sırf tacir için getirilmiş özel bir hüküm olsa da, Borçlar Kanunu'na öncelik verilmelidir. Çünkü hüküm kamu düzeni ile ilgili ve emredicidir<sup>1124</sup>. Zaten kanun koyucu bu sözleşmenin batıl olduğunu düzenlemediğine göre, taraflar borcunu rızaen ifa ettiğinde geçerli bir borcun ifası ile karşılaşılacaktır. O hâlde, evlenme tellâli tacir olsa bile, ücret borcu hukuken eksik borç olmaya devam edecektir.

### **C - Evlenme Tellâlinin Ücret Alacağını Kıymetli Evrakla Bağlaması Durumu**

Bilindiği gibi, bir borç ilişkisinden doğan alacak hakkı, kambiyo senedine bağlandığı zaman, temeldeki borç ilişkisinden ayrı bir istem hakkı doğmaktadır (BK m. 114/II). Kambiyo senetlerinin soyut senetler olması dolayısıyla, senet alacaklısı, temeldeki borç ilişkisinin varlığını veya hukuken geçerli olarak kurulduğunu ispat etmek zorunda olmaksızın, salt senede dayanarak alacak hakkını isteyebilmektedir. Temeldeki ilişkinin sakatlığını ise borçlu, kişisel bir def'î olarak alacaklıya karşı ileri sürme yetkisine sahip olmasına rağmen, senedi ciro yoluyla devralan iyiniyetli hamile -kural olarak- ileri sürmesi mümkün değildir (bkz. TTK m. 596, 737/II). İşte bu noktada, özellikle bir bono veya çeke bağlanan alacak hakkı, evlenme tellâllığından doğan ücret alacağı ise, kambiyo senedinin etkisi ne olacaktır? Hemen belirtmek gerekir ki, evlenme tellâllığından doğan alacak hakkının kambiyo senedine bağlanması durumunda ne olacağı konusunda mevzuatımızda bir hüküm yoktur. Bununla birlikte, Borçlar Kanunu'nun 505. maddesinde kumar ve bahisten doğan eksik borcun kambiyo senedine bağlanması durumunda ne olacağına ilişkin olarak şu hüküm sevk edilmiştir: “*Kumar oynayan veya bahseden kimse tarafından imza edilmiş adi borç veya kambiyo senedi üçüncü bir şahsa devredilmiş olsa bile bunlara müsteniden hiç bir kimse bir hak talep edemez. Kıymetli evrakın hüsnüniyet sahibi üçüncü şahıslara bahsettiği haklar mahfuzdur*”. Böylece, kumar veya bahisten doğan eksik borç için nedeni gösterilmeden borç ikrarında bulunulmuşsa (BK m. 17, 18/II) veya borç bir kambiyo senedine bağlanmışsa, kanun koyucu duruma müdahale etme gereği duymuştur. Bu yolla, eksik borca ilişkin hükümlerin, özellikle kambiyo senetleri gibi soyut senetlerle aşılması önlenmek istenmiştir<sup>1125</sup>. Öğretide *Oğuzman/Öz* ve *Becker*, bu hükmün evlenme tellâllığından doğan eksik

<sup>1124</sup> Bkz. **Akev**, agm, s. 373; **Akyol**, Borçlar, s. 42.

<sup>1125</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Akev**, Sahir Talat: Türk Hususî Hukukunda Kumar ve Bahis, İstanbul 1964, s. 345 vd.

borçlara da uygulanması gerektiğini savunmaktadır<sup>1126</sup>. Bu görüşe biz de katılmaktayız<sup>1127</sup>. Gerçekten de kanun koyucunun ulaşmak istediği amaç, kumar ve bahisten doğan eksik borcun soyut senetlere bağlanarak kanuna karşı hile yapılmasını önlemekse, hüküm kıyasen burada da uygulama alanı bulabilmelidir. O hâlde, evlenme tellâlı, ücret alacağı konusunda yargı gücünün arkasında olmasını sağlamak için bu alacağı kambiyo senedine bağlasa bile, bu borç eksik borç olma özelliğini koruyacaktır. Bunun istisnasını yine Borçlar Kanunu belirtmiş; kıymetli evrakın iyiniyetli üçüncü kişilere kazandırdığı hakların saklı olacağı ifade edilmiştir. Böylece, örneğin bir bonoda ciranta, temeldeki ilişkinin eksik borç olduğunu bilmeden senedi devralmışsa, keşideci temeldeki borç ilişkisine ait olan bu kişisel def'iyi, ona karşı ileri süremeyecektir. Çünkü, temeldeki borç ilişkisini ilgilendiren kişisel defiler, ancak senedi devralırken hâminin bilerek borçlunun zararına hareket etmesi durumunda ona karşı ileri sürülebilir (TTK m. 737/II).

---

<sup>1126</sup> age, s. 153; agş, s. 763. Bu yönde ayrıca bkz. **Gürsoy**, age, s. 149-150.

<sup>1127</sup> Karş. **Akyol**, Borçlar, s. 56.

## § 16 — TAŞIMA İŞLERİ TELLÂLLİĞİ

### I. GENEL OLARAK

Tellâllık faaliyetinin sıkça yürütüldüğü bir diğer alan da taşıma sözleşmeleridir. Tellâllar, gerek yük, gerek yolcu taşıma işlerinde aracılık işlevlerini yaygın bir şekilde yerine getirmektedir. Anılan aracılık kara taşımacılığı alanında olduğu gibi, deniz taşımacılığında da görülmektedir. Bu nedenle, kara ve denizde, yük veya yolcu taşıma işlerine aracılık edenleri ifade etmek için ‘taşıma işleri’ tellâllığı terimini kullanacağız.

### II. KARA TAŞIMACILIĞI

#### A - Yolcu Taşıma İşlerinde Aracılık: Telefon Taksiciliği

##### 1. Genel Olarak

Günlük hayatta, hemen hemen her mahallede bir taksi durağının bulunduğu herkesçe bilinmektedir. Bu duraklar aracılığı ile taksi sahipleri, taşıma sözleşmesi kurmak isteyenlerle buluşma olanağına sahip olmakta; böylece taksiciler sokak sokak müşteri aramaktansa, bir merkeze bağlı olarak daha kolay müşteri temin edebilmektedir. Bu durum, taksicilikle uğraşanlar açısından, istihdam olanaklarının genişlemesini sağladığı gibi, müşteriler açısından da önemli bir hizmet olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, bir taksi durağına bağlı olarak çalışan taksiler için ilgili odanın denetimi söz konusu olduğu gibi, herhangi bir hukukî sorun (kaza, eşya kaybı vs.) ortaya çıktığında da bu sorunların çözülmesi -bir durağa bağlı olmayan taksilere göre- daha kolay olmaktadır.

Bugün için bir taksi durağı, temel olarak ilgili odanın denetiminde çalışmaktadır. Ayrıca 14.7.2005 tarihli “İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik”<sup>1128</sup> de taksi duraklarının sahip olması gereken standartları belirtmiştir<sup>1129</sup>.

##### 2. Taksi Duraklarının Hukukî Niteliği

Taksi duraklarının hukukî niteliğini saptamak için öncelikle, ilişkinin ne şekilde gerçekleştiğine bakmak gerekir. Bir yerde kurulan taksi durağı, telefonla müşteri temin eder.

<sup>1128</sup> RG, 10.8.2005, S. 25902.

<sup>1129</sup> Gerçekten de bu Yönetmeliğin “Sıhî Müesseseler İçin Sınıflarına ve Özelliklerine Göre Aranacak Nitelikler” başlıklı düzenlemesinin (L) bendinde taksi durağı ve yazıhanesinde aranacak nitelikler şöyle sıralanmıştır:

- 1- En az sekiz araba park edebilecek alana sahip olacaktır.
- 2- İşletme yazıhanesinde bir ecza dolabı bulunacaktır.
- 3- Park alanının tabanı beton, asfalt gibi etrafın kirlenmesine neden olmayacak bir madde ile kaplanacak ve birikinti sular toplama rögarlarına verilecektir.
- 4- Yollar üzerinde bulunan duraklar trafiğe mani olmayacak şekilde tespit edilecektir.
- 5- Telefon ve telsiz sistemi bulunacaktır.
- 6- Taksi duraklarında şoförlerin isimleri ve fotoğrafları görünür şekilde asılacaktır.
- 7- Taksilerde şoförle ilgili kimlik bilgileri müşterinin görebileceği şekilde asılacaktır.
- 8- Çalışanlar, işyerinin belirlediği kıyafeti giyecektir.

Taşıma sözleşmesi kurmak isteyen kişi (müvekkil), durak aracılığı ile sıradaki taksicinin kendisini, istediği yere götürmesi yönündeki iradesini bildirir. Bunun üzerine, durak sahibi uygun olan taksiciyi müşteriye (müvekkile) göndererek, aralarında bir taşıma sözleşmesi kurmasını sağlar. Bu aracılığının karşılığında, taksiciden ya sırf o aracılık için ya da aylık/haftalık götürü bir ücret alır. Ayrıca, taksi durağına aylık bir aidat ödenmesi de söz konusu olabilir. Ücretin ödeniş biçimi, ilişkinin hukukî niteliğini değiştirmez.

Görüldüğü gibi, bu şekilde işleyen bir sistemde, taksi durağının sahibi ile aracılık yaptığı taraflar arasında tellâllık sözleşmesi kurulmakta; taksi durağının sahibi de taşıma işleri tellâlî olmaktadır. Bu yönüyle, böyle bir tellâllık, ticaret işleri tellâllığıdır; çünkü aracılık edilen iş mutlak ticarî iştir (TTK m. 3, 100, 762 vd)<sup>1130</sup>. Böylece, aracılık yapan tellâl ile taraflar arasında ticaret işleri tellâllığından doğan bütün hukukî sonuçlar meydana gelmektedir.

Taksi duraklarının her olasılıkta ticaret işleri tellâlî olduğunu söylemek güçtür. Aracılık yapan kişinin tellâl olabilmesi için, taksicilerle arasında bir bağımlılık ilişkisinin olmaması gerekir. Şöyle ki, örneğin durakta çalışan kişiler, durak sahibine ait olan taksilerde ücret karşılığı şoför/işçi olarak çalışmaktalarsa, ortada bir tellâllık ilişkisinden söz etmek mümkün değildir. Zira bu olasılıkta bir işçi-işveren ilişkisinden bahsedilebilir ki, bunun tellâllıkla bir ilgisi yoktur. Buna karşılık, durakta sadece bir taksi bile başka bir kişi adına işletilmekteyse ve yukarıdaki ilişki söz konusu ise -durak sahibinin kendi taksileri için olmasa bile- en azından bu taksi sahibi ile arasında yine bir tellâllık ilişkisinden söz edilebilir. Çünkü, bu olasılıkta bağımlılık yine ortadan kalkmış; salt aracılık işlevi ön plâna çıkmıştır.

### **3. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 19. 9. 1979 tarihli Kararı'nın Değerlendirmesi**

Yargıtay 11.Hukuk Dairesi, 1979 yılında verdiği -konuyla ilgili- bir kararında tartışılabilir bir sonuca varmıştır<sup>1131</sup>. Olayda, davacı, durak sahibinden bir taksi istemiş; işletme, sıradaki taksiyi belirtilen adrese yönlendirmiştir. Bu arada, taksici ile durak sahibi farklı kişiler olduğu gibi, taksinin sahibi de bir şoför/işçi aracılığıyla taksiyi işletmektedir. Taksi seyir hâlindeyken, bir limited şirkete ait kamyonla çarpışmış; yolcu maddî ve manevî zarara uğramıştır. Taksi durağından taksi temin eden müşteri, uğradığı zararın tazmini için taksi durağının sahibine, limited şirkete ve takside işçi olarak çalışan şoföre dava açmıştır. Taksi durağının sahibi savunmasında, olaya karışan şoförlerin müstahdemi olmadığını ileri sürmüştür. Yapılan incelemede, taksi şoförünün 5/8; kamyon şoförünün 3/8 oranında kusurlu olduğu saptanmış; durak sahibinin sorumlu tutulamayacağı belirtilerek, diğerleri tazminata mahkûm edilmiştir.

<sup>1130</sup> Bu yönde bkz. **Arkan**, age, s. 179.

<sup>1131</sup> E. 1979/4273, K. 1979/4001 (YKD 1980, C. VI, S. 5, s. 687-690).

Karar limited şirket ve mağdur tarafından temyiz edilmiştir. 11. Hukuk Dairesi ise durak sahibi açısından şu ilginç kararı vermiştir:

*“Davalılardan Sevda [durak sahibi] müşterilerini taksi ile taşımak üzere telefonlu bir yazıhane işleten kimsedir. Bu itibarla, TTK’nın 12. maddesinin 10 numaralı bendinde yazılı ticarî bir işi yapmakta ve işletmesinin konusunda firmasının ünvanında [unvan] belirtildiği gibi taşıyıcılık bulunmaktadır. Davacı müşteri, telefonla taşıma akdini bu firmanın sahibi olan davalı Sevda ile yapmış olduğuna göre taşıyıcı sıfatı ile TTK’nın 806. maddesi gereğince davacı müşterisini gideceği yere kadar sağ ve salim olarak götürmekle yükümlüdür. Bu bakımdan davalı Sevda’nın da taşıma akdinin akidi [âkidi] olması ve taşımayı yapan taksi şoförünün bunun hakkındaki davanın reddine karar verilmesi isabetsizdir”.* Bu Karar’a karşı yazılan ve son derece isabetli olan karşı oy yazısında ise şu değerlendirmeler yapılmıştır: *“Davalılardan Sevda, taksi isteyen kişilere telefon etmeleri halinde araç gönderen bir büronun sahibidir... böyle bir büro sahibi olan davalı Sevda gönderilen ve kaza yapan taksinin sahibi veya işleteni değildir. Zira taşıyıcı, ücret karşılığında yolcu ve eşya taşıma işlerini yapan kişidir (TTK m. 762). Oysa, davalı Sevda gibi taksi bürosu işleten kişiler, müşteriden bir taşıma ücreti almamaktadırlar. Bu taksi bürolarının, taşıma işleri komisyonculuğu yapmakta oldukları kabul edilebilir mi? TTK’nın 808. maddesine göre, taşıma işleri komisyoncusu da, bir ücret mukabilinde, kendi namına ve müvekkili hesabına eşya taşımayı san’at ittihaz etmiş kimsedir. Burada da, yukarıda açıklandığı gibi, müşteriden taksi ücretini alan büro sahibi olmayıp taksi sahip veya şoförü olduğundan ve aldığı ücret bu taksi sahip veya şoförüne ait olduğundan, ücret getirilip büro sahibine verilmediğinden, ücret karşılığında ne bir taşıma akdi, ne de bir taşıma işleri komisyonculuğundan söz edilemez [edilebilir]. O halde, davalı taksi bürosu sahibinin hukuki statüsü ne olabilir? Bu davalı Borçlar Kanunu anlamında da bir komisyoncu olamaz, çünkü komisyoncu amiri hesabına ve fakat kendi adına hareket eden kişidir (BK 416). Ancak komisyoncu, amiri adına hareket etmekle beraber, satılan mal veya yapılan iş bedelini kendisi almaktadır. Olayda ise böyle bir durum olmadığı yukarıda açıklanmıştır. Diğer yandan, taksi bürosu sahibinin, kanunun anladığı anlamda, bir amiri de yoktur. Ne müşteriler, ne de taksi sahip veya şoförleri onun namına iş yaptığı amiri durumundadırlar. Taksi bürolarının yaptıkları iş, müşteri isteyen taksilere müşteri, taksi isteyen kimselere de taksi bulmaktan ibarettir; diğer bir deyimle, taşıyıcı durumundaki taksi sahibi veya onun şoförü ile yolcu arasında, onları karşılaştırmak suretiyle taşıma sözleşmesinin yapılmasını sağlamaktan ibarettir. Bu halde taksi bürosu sahibinin yaptığı iş, daha ziyade (BK. 404 ve devamı, TTK. 100). maddesindeki tellallığa giren bir durumdur. Burada, tellal durumundaki taksi bürosu, ücretini, anlaşmaları gereği, sadece taksi sahip veya şoföründen almaktadır ve yukarıda açıklandığı üzere bu ücret genellikle*

*günlük belirli bir paradan ibarettir. Tellâlin, aracılık ettiği sözleşmenin sonuçlarından sorumlu olması ise, söz konusu edilemez...”* .

Görüldüğü gibi, Yargıtay taksi durağının sahibine, Türk Ticaret Kanunu’nun 762. maddesi anlamında taşıyıcı sıfatını vermiş ve onun sorumluluğuna hükmetmiştir. Oysa burada durak sahibinin taşıyıcı olduğunu iddia etmek olanaksızdır. Gerçekten, anılan hükme göre, “*taşıyıcı, ücret mukabilinde yolcu ve eşya (yük) taşıma işlerini üzerine alan kimsedir*”. Olayda, durak sahibinin ücret karşılığında, bir taşıma işini üzerine alması söz konusu değildir. Karşı oy yazısında isabetle belirtildiği gibi, burada gerçekleşen sadece bir aracılıktır ve bu yönüyle de durak sahibi, tipik bir tellâllık faaliyeti yürütmektedir. Daha önemli nokta, büronun tellâllık yaptığından saptanmasından sonradır. Zira taşıyıcıdan farklı olarak, salt aracılık yapan tellâlın, ortaya çıkan zarardan sorumlu olması mümkün değildir. Çünkü tellâl, taraflara göre bağımsız ve tarafsız olan, geçici bir yardımcıdır ve en önemlisi, aracılığını yaptığı sözleşmeler dolayısıyla herhangi bir sorumluluğu yoktur.

Yargıtay’ın bu Karar’da düştüğü hata, hukukî nitelemeye; bir başka deyişle teşhistedir. Hukukî nitelendirmenin yanlış yapılması, hukuka ve adalete aykırı bu Karar’ın ortaya çıkmasına neden olmuştur<sup>1132</sup> .

Yargıtay’ın değişik zamanlarda verdiği kararlarına bakılacak olursa, benzer değerlendirmelerin yapıldığı görülür. Örneğin, 11. Hukuk Dairesi’nin 16.2.1988 tarihli Karar’ında<sup>1133</sup>, başkasına ait otobüse yolcu temin eden, bu amaçla işyeri açarak yolcularla doğrudan doğruya ilişki kuran seyahat firmaları taşıma işleri komisyoncusu olarak kabul edilmiş; bu kişilerin taşıma sırasında yolcunun uğrayacağı zararlardan da taşıyıcı gibi sorumlu olacağı ifade edilmiştir. Yine Karar’a göre, bu sorumluluğun doğması için taşımada kullanılan otobüsün komisyoncuya ait olması veya komisyoncunun kendisi tarafından işletilmesi de zorunlu değildir. *Arkan*’ın isabetle belirttiği gibi, yolcu taşıma işlerine aracılık yapan kişiyi taşıma işleri komisyoncusu saymak mümkün olmadığı gibi, onu her olayda Borçlar Kanunu’nda düzenlenmiş komisyoncu olarak kabul etmek de mümkün değildir<sup>1134</sup>. Çünkü Türk Ticaret Kanunu’nun 808. maddesinin I. fıkrasında açıkça, taşıma işleri komisyoncusunun ücret karşılığında kendi adına, müvekkili hesabına eşya taşıtmayı meslek edinen kişi olduğu ifade edilmiştir. Bir başka deyişle, taşıma işleri komisyoncusunun yolcu taşıma işlerine aracılık etmesi mümkün değildir. Benzer yaklaşım 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu’nun 10. maddesinde de sergilenmiş; yolcu

<sup>1132</sup> Bu yönde bkz. **Arkan**, age, s. 179, dn. 3.

<sup>1133</sup> E. 1987/689, K. 1988/871 (Bkz. **Arkan**, Yolcu ve Eşya, s. 313; ayrıca [www.kazanci.com.tr/kho/ibb/files/11hd-1987-6089.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho/ibb/files/11hd-1987-6089.htm)). Bu yöndeki bir başka karar için bkz. s. 314.

<sup>1134</sup> Yolcu ve Eşya Taşımaları, s. 314.



taşımacılığında komisyonculuğun yapılamayacağı hükme bağlanmıştır<sup>1135</sup>. Yargıtay Kararı'nın aksine, bu kişiler duruma göre ticaret işleri tellâlı şeklinde de faaliyet gösterebilir<sup>1136</sup>. Bu olasılıkta -yukarıda belirtildiği gibi- tellâlin aracılığını yaptığı sözleşmeden dolayı sorumluluğu olmaz<sup>1137</sup>. Buna rağmen Yargıtay, bir kararında şu hükmü vermiştir: “*Davalı vekili, müvekkilinin taşıyıcı ya da taşıma komisyoncusu olmadığını, taşıma işine sadece simsarlık yaptığını savunarak, davanın reddini istemiştir. Mahkemece... davalının dava konusu olayda taşıyıcı ya da taşıma komisyoncusu olmadığı için sadece simsarlığını [simsarlık] yaptığı[nı], sigortalı yükün gönderilene teslim edilmemesi veya kaybolmasında tellâlin sorumluluğun[un] bulunmadığı[nı], zararın ancak taşıyıcıdan ya da haksız fiil sorumlusundan istenebileceği gerekçesiyle, davanın reddine karar verilmiştir. Davacı, sigortalısının davalıya müracaat edip, seramik vitriye sağlık gereçleri emtiasının taşınması için kendisine bir kamyon temin etmesi[ni] iste[di]ği[ni], davalının da, ...adlı kamyoncuyla kendisine gönderdiği[ni], emtianın anılan kişiye taşınmak üzere teslim edildiği, ancak emtianın alıcıya teslim edilmeyip, taşıma sırasında kaybolduğu anlaşılmaktadır... Somut olayda, davalı vekili müvekkilinin taşıma işini kendisinin üstlenmediğini, sadece taşıma sözleşmesinin yapılmasına simsarlık yaptığını, diğer bir deyişle kamyon temin ettiğini beyan etmiştir. Davalı tarafın bu kabulü karşısında, kendisinin taşıma komisyoncusu olarak kabulü zorunludur (?). TTK'nın 809. maddesi uyarınca taşıma komisyoncusu[nun], tedbirli bir tacir gibi taşıyıcıları seçmeye, müvekkilinin menfaatlerini korumaya mecbur olduğu öngörülmüştür. Aksi halde, TTK'nın 814. maddesine göre, eşyayı taşıttığı kimselerin fiil ve kusurundan kendi kusuru gibi sorumlu tutulacağı kabul edilmektedir*”<sup>1138</sup>.

<sup>1135</sup> Zeyneloğlu'na göre, yolcu taşıma işlerinde komisyonculuk yapılması yolunun kapatılmasından doğan boşluk, 1618 sayılı Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Kanunu ile giderilmiştir. Bkz. **Zeyneloğlu**, Ahmet: Taşıma Hukuku, Ankara 1993, s. 276 vd. Bu konuda ayrıca bkz. **Can**, Mertol: “4925 Sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'na Göre Karayoluyla Yapılan Taşımaların Tâbi Olduğu Hukukî Esaslar”, GÜHFD 2005, C. IX, S. 1-2, s. 27, dn. 30.

<sup>1136</sup> Bkz. **Arkan**, Yolcu ve Eşya, s. 314.

<sup>1137</sup> Yargıtay 11. HD, 4.7.2005 tarihli bir kararında (E. 2004/7706, K. 2005/7124) şöyle demektedir: “*Dava, taşıma sözleşmesinden kaynaklanan tazminat istemine ilişkindir. Somut olayda davacının, Afyon-Çobanlar ilçesinde bulunan müşterisine satmış olduğu buğdayın taşınması için P. Nakliyat Ltd. Şti'nden 18.07.2000 tarihinde araç istediği, bu davalının navluna esas olacak şekilde kilogram başına ücret de yazmak suretiyle aynı tarihli kamyon sevk pusulası ile diğer davalının sürücüsü bulunduğu aracı gönderdiği, davacının, satmış olduğu buğdayı tarttırarak ve 19.07.2000 tarihli sevk irsaliyesi düzenleyerek alıcısına ulaştırmak üzere gönderilen davalı A. U. 'ya ait araca yüklediği, ancak buğdayın alıcısına teslim edilmediği hususları dosya kapsamıyla sabittir. TTK'nun 814'üncü maddesi hükmüne göre, aksine sözleşme olmadığı takdirde komisyoncu eşyayı kendi vasıta ve adamlarıyla taşıyabileceği gibi kendi yerine geçen taşıyıcılara da taşıtabilir. Bu halde komisyoncu, taşıyıcı sayılır. Davalı P. Nakliyat Ltd. Şti'nin 18.09.2000 tarihli kamyon sevk irsaliyesinde yükü sağlam teslim edeceğini taahhüt etmiş olduğu açık bulunmasına göre, mahkemenin kabulünün aksine, bu davalının tellal olmadığı, taşıma komisyoncusu sıfatının bulunduğu kabulü gerekir. Öte yandan, davacı vekili, dava dilekçesi içeriği ve istem kısmında P. Nakliyat Ltd. Şti'ni de dava ettiğini, zararın bu davalıdan tahsili gerektiğini açıklamış olmasına rağmen, karar başlığında davalı şirket adına yer verilmemesi de doğru değildir. Bu durum karşısında, davalılardan P. Nakliyat Ltd. Şti'nin taşıma komisyoncusu olduğu kabul edilip, uyuşmazlığın TTK'nun 814'üncü ve devamı maddeleri hükümleri dikkate alınarak sonuçlandırılması gerekirken, yazılı gerekçeyle hüküm kurulması doğru görülmemiş, kararın bozulması gerekmiştir*” (Bkz. [www.kazamci.com.tr/kho2/files/11-hd-2005/7124.htm](http://www.kazamci.com.tr/kho2/files/11-hd-2005/7124.htm)).

<sup>1138</sup> 11. HD, 29.3.2001, E. 2001/6526, K. 2001/9401 (Yayımlanmamış Karar).

## B - Yük Taşıma İşlerinde Aracılık ve 4925 Sayılı Karayolu Taşıma Kanunu

19.7.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu<sup>1139</sup> ile karayolu ile yolcu ve yük taşıma faaliyeti düzen altına alınmak istenmiş ve bu konuda önemli bazı hükümler getirilmiştir (KTK m. 1)<sup>1140</sup>. Kanun’un tanımlar başlıklı 3. maddesinde, taşıma işlerinin; taşımacılık, acentelik, taşıma işleri komisyonculuğu, nakliyat ambarı ve kargo işletmeciliğini ifade ettiği belirtilerek, taşıma işlerinde rol alabilecek olanların, taşıma işleri komisyoncusu, acente, nakliyat ambarı ve kargo işletmecileri olduğu hükme bağlanmıştır. Görüldüğü gibi, Kanun taşıma işleri aracılarında olabilecek tellâlları düzenlememiştir. Bu yaklaşım, taşıma işleri alanında salt aracılık yapacak tellâlların durumunun ne olacağı sorununu gündeme getirmiştir. Karayolu Taşıma Kanunu incelendiğinde, özellikle bu Kanun’un kapsamına girenlerin taşıma belgesi alması zorunluluğu ve getirilen diğer yükümlülükler (m. 6 vd) göz önüne alınırsa, sorun daha da önem kazanacaktır.

Karayolu Taşıma Kanunu’nun, tellâllığı kapsamına almamasının aksine, uygulamada yük taşıma işlerinde tellâllık faaliyeti son derece yaygın olup, taşıma işleri ve bunlara aracılık yapanları düzen altına alma iddiasında olan bir kanunun, konuyu düzenlememesi bir açıdan eksiklik olarak nitelenebilir<sup>1141</sup>. Karayolu Taşıma Kanunu’nun yaklaşımı karşısında, öğretide bu aracılık türünün kanunen olanaklı olup olmadığı ve olanaklı ise konuya hangi hükümlerin uygulanacağı tereddütlere neden olmuştur<sup>1142</sup>.

*Battal*, Karayolu Taşıma Kanunu’nun genel olarak değerlendirilmesi sonucunda, amaç ve kapsam itibariyle, aracılık faaliyetlerinin kamusal bir yaklaşımla ve sınırlayıcı bir şekilde düzenlendiği izleniminin doğduğunu ifade etmektedir. Bu görüşünü desteklemek için de Kanun’un 5. maddesindeki, “*taşımacılık, acentelik ve taşıma işleri komisyonculuğu ile nakliyat ambarı ve kargo işletmeciliği yapılabilmesi için Bakanlıktan yetki belgesi alınması zorunludur*” hükmünü göstermektedir. O’na göre, Karayolu Taşıma Kanunu’nun kapsamındaki bütün taşıma ve aracılık işleri, kamu yararı ve düzeni gibi düşüncelerle kamusal izne bağlı faaliyetler hâline getirilmiştir. Bununla birlikte, Kanun taşıma işleri tellâllığını kapsamına almadığından, yukarıda belirtilen izinler bunlar için söz konusu değildir. Zira temel hak ve hürriyetlere ilişkin sınırlamalar açık kanun hükmü ile getirilebilir<sup>1143</sup>.

<sup>1139</sup> RG, 10.7.2003, S. 25173.

<sup>1140</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Can**, agm, s. 20 vd; **Battal**, Ahmet: “Yeni Karayolu Taşıma Kanunu ve TTK Kapsamında, Taşıma İşleri ‘Tellâllığı’ Mümkün Müdür?”, XX. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, 24.12.2004, Ankara 2005, s. 105; **lgen**, Hüseyin/**Kendigelen**, Abuzer/**Kaya**, Aslan: “Karayolu Taşıma Kanunu Tasarısı Hakkındaki Düşünceler”, Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı, C. I, İstanbul 2002, s. 796-797.

<sup>1141</sup> Bu yönde bkz. **Battal**, Tellâl, s. 105.

<sup>1142</sup> Bkz. **Battal**, Tellâl, s. 105-106.

<sup>1143</sup> agb, s. 111-112.

*Battal*'ın savunduğu görüşe biz de katılıyoruz. Kanun tarafından yasaklanmayan bu faaliyetin, yürütülemeyeceğini iddia etmek mümkün değildir. Bununla birlikte Yazar, Karayolu Taşıma Kanunu'nun 1. maddesindeki, “*karayolu taşımalarını... düzenlemek, taşımada düzeni ve güvenliği sağlamak, taşımacı, acente ve benzeri hizmetlerin şartlarını belirlemek...*” hükmünde geçen “*ve benzeri*” ibaresinin taşıma işleri tellâllığı faaliyetini de kapsayacak şekilde yorumlanması gerektiğini savunmaktadır. Hükümde geçen ifadenin bu şekilde anlaşılması gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü, bize göre, kanun koyucu, taşıma işleri tellâllığını düzenlemek isteseydi, Karayolu Taşıma Kanunu'nda açıkça yer verirdi. Bu yönde bir tercihte bulunulmadığına göre, -Karayolu Taşıma Kanunu'nun kamusal nitelikteki birçok hükmü de dikkate alındığında- taşıma işleri tellâllarının yorum yolu ile Kanun'un kapsamına girdiğini savunmak güçtür. Kanun koyucu bu hükümle, idareye belki takdir yetkisi tanımış; Kanun'da sayılanlara benzer nitelikte iş görenlerin de düzenleyici idarî işlemlerle kapsama alınabileceğini belirtmiş olabilir. Ancak bu tercihin isabetli olup olmadığı tartışma götürür niteliktedir<sup>1144</sup>. Nitekim, Karayolu Taşıma Yönetmeliği'nin<sup>1145</sup> amaç başlıklı 1. maddesinde, Yönetmeliğin amacının “*...taşımada düzeni ve güvenliği sağlamak, taşımacı, acente, taşıma işleri komisyonculuğu, nakliyat ambarı işletmeciliği, kargo işletmeciliği, lojistik işletmeciliği, taşıma işleri organizatörlüğü, terminal işletmeciliği, oto kiralama işletmeciliği, dağıtıcılık ve benzeri*”<sup>1146</sup> hizmetlerin şartlarını... belirlemek...” olduğu ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi, Yönetmelik'te, Kanun'da olmayan bazı terimlere yer verilmiştir<sup>1147</sup>. Böylece, Yönetmelik dahi, taşıma işleri tellâllığı konusunda suskun kalarak, kanaatimizce bilinçli bir tercih yapmıştır. Bir başka deyişle, kanun koyucu ve idare, taşıma işlerinde salt aracılık yapan tellâlların gerçekleştirdiği faaliyetin kapsam ve niteliği<sup>1148</sup> ile aracılık faaliyeti sonucunda kural olarak herhangi bir hukukî sorumluluklarının olmayacağını göz önünde bulundurarak, bunları bilinçli olarak kapsamına almamıştır.

Yukarıda, taksi büroları ile ilgili açıklamalarda değinildiği gibi, önemli olan Karayolu Taşıma Kanunu'nun taşıma işleri tellâllığı adı altında ayrı bir kuruma yer vermesi değildir<sup>1149</sup>. Burada özellikle Yargıtay'ın dikkat etmesi gereken nokta, Borçlar Kanunu'nun 18. maddesi gereğince, tarafların, aralarında kullandıkları adlara bakılmaksızın, hukukî ilişkinin gerçek

<sup>1144</sup> Bu düzenlemenin eleştirisi için bkz. **Can**, Mertol, *Battal*'ın bildirisi, tartışmalar, s. 130; **Can**, agm, s. 31; **Karan**, Hakan: “Karayolu Taşıma Kanunu ve Yönetmeliği”, Batider 2004, C. XXII, S. 3, s. 100-101, 103 vd.

<sup>1145</sup> RG, 25.2.2004, S. 25384.

<sup>1146</sup> Kanımızca, Yönetmeliğin “ve benzeri” kalıbını tekrar kullanması yerinde değildir. Zira kanun koyucu, idareye bu konuda düzenleme yapma yetkisi vermişken, Yönetmelik'te geçen “ve benzeri” ifadesinin nasıl doldurulacağı tartışma götürür niteliktedir.

<sup>1147</sup> Bu terimlerin tanımları için bkz. KTY m. 4.

<sup>1148</sup> Zira, tellâl aracılık faaliyeti ile taşıma işini bizzat üzerine almış değildir. O, sadece taşıma işlerine aracılık eden bir kişidir.

<sup>1149</sup> Karş. **Battal**, Tellâl, s. 125.

niteliğini saptamak; aracının temsil yetkisini kullanan komisyoncu mu, yoksa salt aracılık yapan tellâl mı olduğunu belirleyerek ilgili hükümleri uygulamaktır. Taşıma işlerinde salt aracılık yapan, taraflara göre geçici bir faaliyet yürüten ve bu niteliği itibarıyla de aracılığını yaptığı sözleşmeden dolayı sorumluluğu olmayan bir aracının, Karayolu Taşıma Kanunu kapsamına alınması -özellikle işletmeler için getirilen bazı malî yeterlilik koşulları düşünüldüğünde-<sup>1150</sup> bu basit aracılık türü ile zaten bağdaşmazdı.

Geriye, taşıma işleri alanında aracılık yapanlara hangi hükümlerin uygulanacağı sorunu kalmaktadır. Bu hükümler kuşkusuz -aracılık işini devamlı yapıyor olmak koşuluyla- ticaret işleri tellâllığı hükümleri olacaktır. Zira, taşıma işleri mutlak ticarî iş olduğu için, buna aracılık eden tellâl da ticaret işleri tellâlî sayılır<sup>1151</sup>. Bu bakımdan, ayrı bir taşıma işleri tellâllığı kurumunun oluşturulmasına gerek de yoktur. Yukarıda tellâllığın uygulamadaki farklı görünüm şekillerine ilişkin açıklamalarımız da göstermektedir ki<sup>1152</sup>, tellâllık yapanların bir kısmı uygulamada ad değiştirmiş (emlakçılar); bazısının ise adı herhangi bir kanunda geçmemiş (taksi durakları) ve yine Türk Ticaret Kanunu'na tâbi olmuştur. Benzer bir durum kanaatimizce burada da söz konusudur.

### III. DENİZ TAŞIMACILIĞI

#### A - Genel Olarak

Deniz ticareti hukukunun kendine özgü nitelikleri, bu alanda çalışan aracılardan basit bir araçtan farklı olmasını gerektirmiştir. Bunun temelinde ise denizin yarattığı riskler ve taşınan eşyanın değerinin çok yüksek olması yatar. Böylece, deniz taşımacılığı alanında son derece işlevsel olarak faaliyette bulunan aracılardan konumunun saptanması gereği ortaya çıkmaktadır.

Deniz taşımacılığının kara taşımacılığından farklılıklar arz etmesi, bu alandaki aracılardan tür ve niteliklerinde de farklılıklar yaratmaktadır. Buna, deniz ticareti hukukunda etkisi hissedilen Anglo-Sakson hukukunun kurum ve kavramları da eklenince, aşağıda incelenecek olan aracılardan hukukî niteliğinin tespiti konusunda sorunlar yaşanabilmektedir. Gerçekten de deniz ticareti alanında aracılık faaliyetini yürütenler değişik adlarla anılmaktadır. Bunlar duruma göre tellâllık yaparken, bazı ilişkilerde komisyoncu, bazılarında acente veya vekil olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda bir karmaşa yaşanmasının temelinde, aracılardan hukukî niteliklerinin kesin çizgilerle ayrılamaması ve genel olarak deniz ticareti hukukunun doğduğu hukuk sistemlerinde (common law) bile, bu kavramların duruma göre değişik anlamlara gelebilmesi yatmaktadır. «Gemi tellâlî» (shipbroker) charter sözleşmelerinde aracılık yapmasına rağmen,

<sup>1150</sup> Bkz. KTY m. 13.

<sup>1151</sup> Bu yönde bkz. **Özdilek**, Yurdaer, *Battal*'ın bildirisi, tartışmalar, s. 134-135.

<sup>1152</sup> Bkz. yuk. § 11 vd.

zaman zaman gemi satışı veya kiralaması işlemlerinde de karşımıza çıkmaktadır<sup>1153</sup>. Aksine, «navlun komisyoncusu» (freight forwarder) adı altında uluslararası alanda faaliyet gösteren aracilar, temelde taşıma işleri komisyoncusu konumunda olsalar da, bunların aracılık faaliyetleri de çoğu zaman karmaşık bir hâl almakta ve aracılık işlevi yürütülürken araya giren kişilerin, hangi sıfatla görev yaptığının saptanmasında zorluklarla karşılaşmaktadır. O hâlde, deniz ticareti alanında aracılık faaliyeti ile uğraşanların hukukî niteliğinin saptanması için, her somut olayın koşulları ve özellikleri dikkate alınmalıdır. Çünkü, çoğu zaman bunların sıfatları sabit olmayıp, somut olaya göre değişebilmektedir.

## **B - G e m i T e l l â l l ı ( S h i p b r o k e r )**

### **1. Genel Olarak**

Deniz ticaretinin ülkeler arası bir boyut taşıması, bu alandaki aracılığı daha da önemli kılmaktadır. Navlun arayan gemi sahipleri ile deniz aşırı yük taşımak isteyenler, tellâllara başvurur. Büyük çoğunluğu Londra'da bulunan bu aracilar, navlun piyasasındaki arz ve talebi, bir başka deyişle gemi ve taşınacak yük durumunu çok iyi bilir ve takip ederler. Böylece, dünyanın farklı yerlerinde bulunan kişiler arasında özellikle charter sözleşmelerinin kurulması kolaylaşır. Hatta, bu tellâllar sayesinde gemi dünyanın bir ucunda iken, gelecek sefer için bile navlun sözleşmesi kurulabilmektedir<sup>1154</sup>.

Brokerler, deniz taşımacılığı alanında önemli roller üstlenmektedir. Gerçekten de yükünü başka bir yere taşımak isteyen kişi, uygun bir gemi bulması için, güvenilir bir gemi tellâlına başvurduğunda, tellâl, söz konusu yük için hangi geminin uygun olabileceğini, bu işe uygun gemiler gerektiği zaman bunların nerede bulunabileceğini, hangi limandan yapılacak yüklemenin yük sahibin lehine hızlı ve ucuz olabileceğini bilecektir. Bu açıklamalar, gemi sahibi için de geçerlidir. Onun açısından bakıldığında, onlar da en uygun yükü, en yüksek navlun bedeli ile taşıyabilmek için gemi tellâlına başvurur. Gemi tellâlları boş gemileri ve taşınacak yükleri iyi takip eder<sup>1155</sup>. Böylece, taşıyan açısından da geminin boş kalma olasılığı azalır.

Gemi tellâlları, basit bir tellâl olarak değerlendirilemez. Başka bir deyişle, bunlar tarafları bir araya getirmek dışında, deniz ticareti hukukundan kaynaklanan bazı görevleri de yerine getirmektedir. Tellâllar, yük sahibi ile donatanın buluşmasını sağlayarak, taşıma sözleşmesinin kurulmasını sağladıktan sonra, özellikle donatanın acentesi gibi hareket eder. Gemi tellâlı, gemi

---

<sup>1153</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **İnci**, Özge: Navlun Sözleşmelerinde Tellâllık (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2002, s. 51.

<sup>1154</sup> Bu konuda bkz. **Çağa**, Tahir/**Kender**, Rayegân: Deniz Ticareti Hukuku II, Navlun Sözleşmesi, B. 8, İstanbul 2006, s. 13-14. Bu konuda ayrıca bkz. **Anderson**, Edwin: "Shipbrokers' Authority and Ability to Bind Principals: At the Juncture of Chartering and Agency", JMLC 2000, Vol. 31, No. 1, s. 91.

<sup>1155</sup> **Taş**, Ayşe: Gemi Acente ve Brokerlik İşletmeciliği; Türkiye Uygulamaları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 1994, s. 28-29.

limanda iken, gemi ile ilgili her konuyla ilgilenmektedir. Bu aşamada -aşağıda görüleceği üzere- âdeta navlun komisyoncusu (freight forwarder) gibi, gümrük işlemleri, geminin yakıtının temini gibi konularda, pek çok görev yerine getirilmektedir<sup>1156</sup>.

Gemi tellâlları, tarafları temsil yetkisine sahip değildir<sup>1157</sup>. Onların görevi, tarafları buluşturarak sözleşmenin kurulmasını sağlamak ve yukarıda sayılan diğer görevleri yerine getirmekten ibarettir. Tellâl bir aracı olarak, müvekkili ile sözleşme kurmak isteyen kişi arasında gerekli bilgi akışını sağlar; kendi müvekkiline, karşı tarafla ilgili bilgileri iletir ve gerektiğinde tavsiyelerde bulunur<sup>1158</sup>. Ancak, uygulamada zaman zaman gemi tellâllarına temsil yetkisi verilmekte (TTK m. 105); tellâllar bu yetkiye dayanarak, tarafları temsilen özellikle navlun sözleşmesi kurabilmektedir<sup>1159</sup>. Bununla birlikte, gemi tellâlinin salt aracı sıfatıyla hareket ettiği durumlarla (ki, o bu olasılıkta müvekkilini bağlayıcı işlem yapamaz), temsilci olarak hareket ettiği durumların (bu olasılıkta müvekkilini bağlayıcı işlemler yapabilir) iyi ayırt edilmesi gerekir. Bu ayırımı varırken bazı sorunlarla karşılaşmak da olasıdır; çünkü, denizcilik alanında kullanılan terimler açık olmadığı gibi, bu terimler zaman zaman hukukî anlamları ile de örtüşmeyebilmektedir<sup>1160</sup>. Bu yüzden, müvekkil yetkiyi verirken, ona serbest bir alan tanımamakta; yetkinin sınırlarını çizme yoluna gitmektedir. Gemi tellâlinin kendisine verilen yetkinin sınırlarını aşması durumunda ise, ortaya çıkan zararlardan hem kendi müvekkiline, hem üçüncü kişiye karşı sorumluluğu gündeme gelebilmektedir<sup>1161</sup>.

Klâsik tellâllık ilişkisinde, taraflardan biri tellâlla anlaşmakta ve tellâl da sözleşme yapacak kişiyi bulmaktadır. Ancak, deniz ticareti alanında, özellikle tellâla temsil yetkisi verildiği durumlarda, genel durumun aksine, her iki tarafın da ayrı tellâlı olabilmekte; tellâllardan biri donatanı, diğeri chartereri temsil etmektedir. Bir tarafın tellâlı, ilişkiye başlamak için, diğer tarafın tellâlı ile görüşmeler yapmakta ve böylece sözleşmenin kurulması kolaylaşmaktadır. Kuşkusuz, broker sayısının artması, aracılık ücreti masraflarının da yükselmesine neden olur<sup>1162</sup>.

Tellâlin, aracılık faaliyetini her iki taraf için sürdürmesine de bir engel yoktur (bkz. TTK m. 108). Bu olasılıkta, tellâl her iki tarafın rızası ile sözleşme görüşmelerini yürüteceği için, tarafların menfaatlerini gözetmek zorundadır. Bununla birlikte, bu yöntem, özellikle charter sözleşmesinin kurulmasında kolaylık sağlar. Zira, bu olasılıkta brokerin kimin adına hareket ettiği

---

<sup>1156</sup> Bkz. **Taş**, agt, s. 29.

<sup>1157</sup> Bkz. yuk. § 7, I.

<sup>1158</sup> Bkz. **Anderson**, agm, s. 90, 92.

<sup>1159</sup> **İnci**, agt, s. 59, 117 vd. Ancak, navlun tellâlına temsil yetkisi verilmesi ayrı bir şey; onun bizzat taraf haline getirilmesi ayrı bir şeydir. Ancak modern ticaret hayatındaki gelişmelerle beraber, navlun tellâlinin müvekkili tarafından, esas sözleşmenin bizzat tarafı haline getirilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu durumda, artık aracının navlun tellâlı olmaktan çıkarak alıcı veya taşıyan olduğu kabul edilmektedir. (Bkz. **Jamieson**, age, 69). Belki bu olasılıkta, komisyonculuktan söz edilebilir.

<sup>1160</sup> Bkz. **Anderson**, agm, s. 90, 97.

<sup>1161</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Jamieson**, age, s. 23, 35 vd.

<sup>1162</sup> Bkz. **Anderson**, agm, s. 92. Bu konuda ayrıca bkz. **Taş**, agt, s. 30.

tartışmaları ortadan kalkmıştır<sup>1163</sup>. Eğer, brokerin kimin adına hareket ettiği saptanamıyorsa, İngiliz hukukunda, mahkemelerin geliştirdiği bir ölçüte göre, brokere ücretini kimin ödediğine bakılması gerekir<sup>1164</sup>. Ancak, bu ölçütün her zaman sağlıklı sonuçlar vereceğini savunmak güçtür.

## 2. Kavram ve Tanım

### a) K a v r a m

“Shipbroker”, Türkçe’ye çevrildiğinde “gemi tellâli” anlamına gelse de, bu çeviri yanıltmamalıdır<sup>1165</sup>. Zira bu kavram, “shipbroker”in üstlendiği rolleri ve gösterdiği faaliyetleri tam anlamıyla yansıtmamaktadır. Daha açık bir ifadeyle, “shipbroker” kurumunun Türkçe’ye gemi tellâli olarak çevrilmesi, “shipbroker” kavramının sadece gemi tellâllığı anlamına geldiğini göstermemektedir<sup>1166</sup>. Çünkü, aşağıda görüleceği gibi, “shipbroker” denilen aracının temel faaliyet alanı, navlun piyasalarıdır<sup>1167</sup>. Bunların gemi satış ve kirası ile aşağıda belirtilecek diğer sözleşmelere aracılık yapmaları, aslında ikincil işlevleridir. Ancak, her nedense, bu tellâllığı ifade etmek üzere, “freight broker” diye bir terim yaratılmamış; “shipbroker” tercih edilmiştir<sup>1168</sup>. Bu yüzden bölüm başlığımız her ne kadar “gemi tellâllığı” olsa da, “shipbrokerin” asıl işlevi olan navlun aracılığı da inceleme konumuz içinde yer alacaktır.

### b) T a n ı m

Navlun sözleşmeleri Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlendiği için, bu sözleşmeye aracılık eden tellâl, -diğer koşullara da sahipse- ticaret işleri tellâli sayılır. Buna karşılık, gemi satış veya kiralama sözleşmeleri Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenmemesine rağmen, bu alanda faaliyet gösteren kişilerin (asıl sözleşmenin taraflarının) tacir olmasının ve tellâlin da bu işi geçici olarak yapmasının pek olası olmamasından dolayı, gemi tellâlinin adi işler tellâli olması istisnâî bir durumdur. O hâlde, ticaret işleri tellâllığı açısından bakacak olursak, şu tanım verilebilir: “Tarafların herhangi birine bağımlı olmadan, ücret karşılığında, navlun, gemi satışı veya kiralama gibi sözleşmelerin kurulması konusunda taraflar arasında aracılık yapmayı meslek edinen kişiye gemi tellâli denir”<sup>1169</sup>.

<sup>1163</sup> Bkz. Anderson, agm, s. 94.

<sup>1164</sup> Bu konudaki bir mahkeme kararı için bkz. Anderson, agm, s. 96.

<sup>1165</sup> “Brokerlik hizmetlerini yerine getiren gemi brokerleri, bazı kaynaklarda gemi ve navlun komisyoncusu, bazı kaynaklarda gemi ve yük brokeri terimleriyle anılmaktadır”. Bkz. Taş, agt, s. 27.

<sup>1166</sup> Taş da bu anlamda olmak üzere, “yük ve gemi brokerliği” ifadesini kullanmıştır. Bkz. agt, s. 32.

<sup>1167</sup> Gemi acente ve brokerlerinin faaliyet gösterdikleri navlun piyasaları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Taş, agt, s. 40 vd. Gemi tellâllarının faaliyet gösterdiği navlun piyasaları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. s. 50 vd.

<sup>1168</sup> Biz, deniz ticareti hukuku ile ilgili her türlü aracılık faaliyetini yürüten tellâllar için “Deniz Taşıma Tellâli” (Maritime Broker) terimini önermekteyiz.

<sup>1169</sup> Buna rağmen, navlun tellâlinin adi işler tellâli olma olasılığına karşı şu tanım verilebilir: “Tarafların herhangi birine bağımlı olmadan, ücret karşılığında, navlun, gemi satışı veya kiralama sözleşmelerinin kurulması fırsatını gösteren veya bu sözleşmelerin kurulmasına aracılık eden kişidir”.

### 3. Faaliyet Gösterdiği Alanlar

Gemi tellâlinin aracılık ettiği pek çok değişik sözleşme türü vardır. Bunların bir kısmı, taşıma sözleşmeleri ile ilgili iken, bir kısmı ise, -aşağıda görüleceği gibi- özünde bir satım veya kira sözleşmesi olmaktadır.

#### *a) Navlun Sözleşmeleri*

Gemi tellâlinin faaliyet gösterdiği asıl alan, navlun piyasalarıdır. Bu nedenle, ilk etapta navlun sözleşmesi ile ilgili kısa bir bilgi vermeyi uygun bulduk.

Türk Ticaret Kanunu’nun 1016. maddesine göre, navlun sözleşmesi, taşıyanın taşıtana navlun karşılığında deniz yolu ile eşya taşıtmayı taahhüt ettiği sözleşmedir. Navlun sözleşmesi ile taşıyan bir ücret karşılığında, gemiyi kısmen veya tamamen taşıtana tahsis ederek veya bir tahsis olmaksızın, eşyanın bir yerden diğer bir yere deniz yolu ile taşınmasını taahhüt eder<sup>1170</sup>. Böylece, navlun sözleşmesinin unsurlarını, taşımanın deniz yoluyla yapılması, taşınanın bir eşya ve bunun da navlun karşılığında olması ile yükün taşıyanın zilyetliğine girmesi oluşturmaktadır<sup>1171</sup>.

Türk Ticaret Kanunu’nun 1016. maddesine göre, navlun sözleşmesinin “*çarter*” ve “*kırkambar*” olmak üzere iki türü bulunmaktadır.

Bir yükün taşınması için belirli bir geminin tamamı veya bir bölümü tutulmuşsa, bu durumda bir yer tahsisi, yani çarter sözleşmesi var demektir<sup>1172</sup>. Çarter sözleşmesi de kendi içinde yolculuk ve zaman çarteri olmak üzere ikiye ayrılır. Yolculuk çarterinde, gemi bir veya birkaç yolculuk için tutulurken, zaman çarterinde, belli bir süre için (örneğin 6 ay, 1 yıl gibi) tutulur. İşte bu noktada, gemi kirası ile zaman çarteri sözleşmesinin ayırt edilmesi zorlaşmaktadır. Ancak, zaman çarterinde gemi sahibi tarafından yükün taşınması ön plânda olduğundan, bu sözleşme gemi kirası değil, navlun sözleşmesi olarak kabul edilmektedir<sup>1173</sup>. Dolayısıyla, gemi tellâlî, gemi kirasına değil, navlun sözleşmesine aracılık etmektedir.

Kırkambar sözleşmesi ise, konusu parça mal olan belirli eşyanın ücret karşılığında denizde taşınmasını konu alan navlun sözleşmesidir. Bu sözleşmede, sözleşmenin konusu, taşınması istenen yüke göre belirlenir. Yani, bu sözleşmenin konusunu taşıma aracı değil, taşınacak eşya

<sup>1170</sup> Bkz. **Okay**, Sami: Deniz Ticareti Hukuku, B. 2, İstanbul 1971, s. 1 vd; **İnci**, agt, s. 31.

<sup>1171</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Çağa/Kender**, age, s. 1 vd; **Kender**, Rayegân./Çetingil, Erol: Deniz Ticareti Hukuku, Temel Bilgiler, B. 7, İstanbul 2003, s. 93 vd; **İzveren**, Adil/**Franko**, Nisim/**Çalık**, Ahmet: Deniz Ticareti Hukuku, Ankara 1994, s. 162 vd; **Tekil**, Fahiman: Deniz Hukuku, İstanbul 1993, s. 157 vd; **Tekil**, Fahiman: Deniz Ticareti Hukuku, İstanbul 1973, s. 106-107; **Çağa**, Tahir: Deniz Ticareti Hukuku, C. II, İstanbul 1995, s. 1; **Yasan**, Mustafa: “Navlun Mukavelelerine Umumî Bir Bakış, Ademi Mesuliyet Şartları ve Tarihçesi”, İstBD 1999, C. 73, S. 1-2-3, s. 126; **İnci**, agt, s. 32 vd.

<sup>1172</sup> Bkz. **Çağa/Kender**, age, s. 7; **Kender/Çetingil**, age, s. 97; **İzveren/Franko/Çalık**, age, s. 166; **Tekil**, Deniz Ticareti, s. 104.

<sup>1173</sup> **Çağa/Kender**, age, s. 8; **Tekil**, Deniz Ticareti, s. 106. Bu konuda ayrıca bkz. **Yasan**, agm, s. 127.



oluşturur. Böylece, bu sözleşmede taşınacak gemiden çok, yük ön plana çıkar<sup>1174</sup>. Bir başka deyişle burada, gemi ferdileştirilmemekte ve ne kısmen, ne tamamen taşıtana tahsis edilmektedir

Uygulamada tellâllar daha çok charter sözleşmelerine aracılık etmektedir. Taşıtan ve taşıyan, tellâla başvurduklarında tellâl uygun gemi veya yük için gerekli araştırmaları yapar ve her iki taraf için en uygun taşıma koşullarını oluşturmaya çalışır. Özellikle, navlun bedeli, taşımanın en kısa zamanda gerçekleşmesi, geminin hazır olacağı tarih gibi bilgileri kısa sürede edinerek, taraflara bildirir ve charter sözleşmesinin kurulmasını sağlar<sup>1175</sup>. Görüldüğü gibi, bu alanda faaliyet gösteren tellâlların, navlun piyasasındaki bilgilere kısa zamanda ulaşması, hatta uzmanlaşması gerekir. Bu yüzden, navlun tellâllarının aracılık işlevini yerine getirirken, -diğer tellâllarla karşılaştırıldığında- daha özenli olması ve alanındaki gelişmelerden ve yabancı ülke mevzuatından da haberdar olması gerekir.

Navlun tellâlı, aracılık faaliyeti sırasında, aracılık yaptığı ticarî işin boyutu, önemi ve koşulları itibariyle, (örneğin taşınacak yük, navlun bedeli, yol, taşımada kullanılacak deniz aracının nitelikleri vb) tarafları yanlış bilgilendirip yönlendirmemek ve yanlış anlaşılmalara neden olmamak zorundadır. Aksi takdirde, bu eylemlerinden dolayı sorumluluğu gündeme gelebilir<sup>1176</sup>.

Yukarıda kara taşıma işlerindeki tellâllık faaliyeti için belirtildiği gibi, navlun tellâlları da asıl sözleşmenin tarafı olmaması ve sadece aracılık yapmaları dolayısıyla, asıl sözleşmeden dolayı herhangi bir sorumluluğa sahip değildir. Nitekim Yargıtay, bir Kararı'nda "*navlun sözleşmesinde tellâl durumunda bulunan ve donatanın acentesi dahi olmayan komisyoncunun [aracının]*", eşyanın zarara uğramasından dolayı açılan davada taraf olarak dahi gösterilemeyeceğini isabetle belirtmiştir<sup>1177</sup>.

#### *b) Gemi Satış ve Kirası ile Diğer Alanlar*

Yukarıda belirtildiği gibi, gemi tellâllarının faaliyet gösterdiği bir diğer alan da gemi satış ve kira sözleşmeleridir. Bu tellâllara, «satım ve alım» (*sale and purchase*) brokeri de denilmektedir<sup>1178</sup>. Görüldüğü gibi, çıplak gemi kirası veya satışı sözleşmesine aracılık eden gemi

<sup>1174</sup> İzveren/Franko/Çalık, age, s. 169, 336; Çağa/Kender, age, s. 9; Kender/Çetingil, age, s. 96-97; Tekil, Deniz Ticareti, s. 104-105.

<sup>1175</sup> İnci, agt, s. 59-60; Capelle, age, s. 75.

<sup>1176</sup> Bkz. Jamieson, age, s. 39.

<sup>1177</sup> "...Mahkemece toplanan delillerle ve tüm dosya içeriğine göre taşıma sözleşmesinde Martı Denizcilik ve Ticaret AŞ'nin tellâl (broker) olduğuna dair kayıt bulunmasına, tellâlin akdın tarafı olmayıp temsilci de olmamasına, taşıma sözleşmesini bizzat İslamoğlu Gemi İşletmesinin imzalamış olmasına ve davalının acente olduğunun ispatlanamadığı gibi... bu itibarla husumetin Martı Denizcilik ve Ticaret AŞ'ye düşmeyeceği sonucuna varılarak, davanın pasif husumet yönünden reddine karar verilmiştir", 11. HD, 24.12.1985, E. 1985/7188, K. 1985/7280, Batider 1985, C. XIII, S. 1, s. 182; aynı Karar için bkz. [www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1985-7188.htm](http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/11hd-1985-7188.htm). Benzer bir dava için bkz. Jamieson, age, s. 69 vd.

<sup>1178</sup> Bkz. İnci, agt, s. 52.

tellâlı, normal bir satış veya kira sözleşmesine aracılık eden tellâl gibidir. Ancak, kuşkusuz müvekkilinin istediği şekilde bir gemi bulabilmek için, yine deniz ticareti alanında belli bir tecrübe ve bilgiye sahip olması gerekir.

Bunun dışında, özellikle İngiliz hukukunda navlun ve gemi tellâlları, sadece yukarıda sayılan ilişkilerde görülmemektedir. Bu alanda, değişik adlarla anılan tellâllar bulunmaktadır. Örneğin, gemi limanda iken gemi sahibi adına geminin, kaptan ve mürettebatının ihtiyaçlarını karşılayan “liman acentesi” (*port agent*) denilen aracı; müvekkilinin gemisine yük bulmakla görevli “yükleme tellâllı” (*loading broker*)<sup>1179</sup>; petrol şirketleri ile gemi sahibi arasında yakıt alımı için aracılık eden “yakıt tellâlı” (*bunker broker*) ve son olarak “gemi sökme tellâlı” (*demolition broker*) sayılabilir<sup>1180</sup>.

Deniz ticareti hukukunda etkinliğe sahip bir ülke olan İngiltere’de, ilginçtir ki, deniz ticareti alanında bu kadar değişik tellâllık türü bulunmasına rağmen, diğer aracılık türlerini düzenleyen kanunlar bulunmakla birlikte (örneğin 1979 yılında çıkarılan ‘Emlâk Tellâllığı Kanunu’ gibi), bir “shipbroker” kanunu bulunmaması eleştirilmiştir<sup>1181</sup>. Oysa, İngiliz hukuk müktesebatında “ticarî aracılar düzenlemeleri” (*Commercial Agent Regulations*) yer almaktadır. Bu düzenlemeler, Avrupa hukukunun daha çok genel nitelikli hükümlerinden alınarak oluşturulmasına rağmen, bu iktibas faaliyetlerinden gemi tellâlı etkilenmemiştir<sup>1182</sup>. Böylece, bu alan kendine özgü bir aracılık faaliyeti hâlini almıştır. İngiliz hukuk sisteminde, gemi tellâlı hakkında, tek bir kanunun değil, İngiliz hukukunun genel ilkelerinin uygulanması gerektiği ifade edilmiştir<sup>1183</sup>. Bu durumun, başta ifade ettiğimiz, deniz taşımacılığında rol alan araçların hukukî niteliğinin ortaya konulmasında yaşanan zorluğu kanıtlayan bir durum olduğu kanaatindeyiz.

---

<sup>1179</sup> “Davalı vekili, müvekkilinin taşıyan veya donatan olmadığını, konişmentonun gemi kaptanı tarafından imzalanmış olduğunu, müvekkilinin tellâllık hükümlerine tabi yük brokeri olduğunu, sorumlulukları bulunmadığını savunarak davanın reddini istemiştir. Mahkemece, iddia, savunma ve dosyadaki belgelere göre, davalının taşıma işini üstlenmiş olduğu, buna ilişkin düzenlenen konişmentoda FİOS kaydı yer aldığından yükleme ve boşaltma ile ilgili hasar ve masrafların yükleme limanında yükletene ait olacağının kararlaştırılmış olduğu, bu durumda henüz gemi üzerine konmadan yükün hasarlanmış olmasından dolayı deniz taşımasını üstlenen davalının sorumlu olmadığı gerekçesiyle, davanın reddine karar verilmiştir”. 11. HD, 22.3.2002, E. 2002/6736, K. 2002/11334 (Yayımlanmamış Karar).

<sup>1180</sup> Bkz. **Jamieson**, Andrew: *Shipbrokers and The Law*, London 1996, s. 131. Bu konudaki diğer ayrımlar için bkz. **Anderson**, agm, s. 89, dn. 1.

<sup>1181</sup> İngiliz hukukunun kıta Avrupası’ndan farklı niteliklerinin bulunması, içtihadın önemli bir kaynak olması dolayısıyla, bu eleştirinin haklı olup olmadığı tartışılabilir.

<sup>1182</sup> Bu konuda bkz. **Jamieson**, age, s. 2-3.

<sup>1183</sup> Yukarıda sözü edilen “Ticarî Aracılar Düzenlemeleri” (*Commercial Agent Regulation*), müvekkili ile devamlı ilişki içinde olan (örneğin acente, vekil gibi) araçları kapsamaktadır. Broker, bu nitelikte olmadığından kapsam dışındadır. Zira, brokerler, Türk hukukunda olduğu gibi, sadece sözleşmenin kurulmasına aracılık etmekle görevlidir.. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Jamieson**, age, s. 3.

### C - Navlun Komisyoncusu (Freight Forwarder)

Yukarıda belirtildiği gibi, aslında hukuken “komisyoncu”<sup>1184</sup> konumunda bulunan ‘freight forwarder’<sup>1185</sup>, deniz ticareti alanında tellâllığa benzeyen bir aracılık türü olsa da, hukukî nitelik itibariyle aralarında ciddî farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle, navlun komisyoncusunun deniz ticareti alanındaki aracılık faaliyetini incelememiz, “navlun ve gemi tellâllığı” kurumunu daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

Uluslararası ticarete, eşyanın bir yerden diğer bir yere taşınması, değişik aşamalardan geçilmesini gerektirir. Özellikle, malların ambalajlanması, taşıyanın bulunması, taşıma belgelerinin hazırlanması, ilgili ülkelerin gümrük mevzuatının bilinmesi, bunlardan birkaçıdır. Bütün işletmelerin, sayılan bu aşamalar konusunda bilgi sahibi olması beklenemez. Navlun komisyoncuları, özellikle hava/gemi yoluyla taşıma ve gümrük/dış ticaret teşkilatı bulunmayan şirketlerin bu konudaki işlerini yürütür. Bunların deniz, hava ve kara taşımacılığı alanındaki karmaşık usuller ve hem kendi ülkelerinin, hem ticarî ilişki içine girdikleri ülkelerin gümrük formaliteleri konusunda uzmanlıkları vardır. Bunlar, navlun bedelinin oran ve indirimleri deniz ve hava limanındaki uygulamalar, konteynır taşımacılığı, hava kargosu, paketleme, istif, ihraç mallarının ticareti, malların incelenmesi, ekspertizliği, duruma göre, yurt dışındaki müşterilerin borçlarının tahsili ve mallarının kontrolü görevlerini de yerine getirir<sup>1186</sup>. İşte işletmeler, uzmanlaşmanın arttığı günümüz dünyasında, taşıma öncesinden başlayıp, taşıma sonrasına kadar; yüklerin taşınması, ihracat için hazırlanması ve depolanması konusunda, navlun komisyoncusu (freight forwarder) denilen araçların emeğinden faydalanmak zorundadır<sup>1187</sup>.

Navlun komisyonculuğu sözleşmesi, komisyoncunun ücret karşılığında, yukarıda sayılan aracılık işlerini, müvekkilini temsilen yaptığı sözleşmedir<sup>1188</sup>. Navlun komisyoncusunun borcu, taşıma ile ilgili hizmetlerin gerçekleşmesi için, bu hizmetleri gerçekleştirecek olanları seçmek ve müvekkilini temsilen bu kişilerle sözleşme yapmaktır. Bir başka deyişle, navlun komisyoncusu, taşıma zincirindeki (yükleten, gönderilen, taşıyan, gümrükler, depo vb) kişiler arasında aracı olarak hareket eder. Bu sözleşmeler kendi adına müvekkili hesabına yapılabileceği gibi; doğrudan temsilci gibi müvekkili ad ve hesabına da yapılabilir. Bu durum, hukuk sistemlerine göre farklılık

---

<sup>1184</sup> Örneğin HGB § 407 vd’da, «Taşıma komisyoncusu»nun (spediteur), taşımanın sağlanması için kendi adına ve yük ilgililerinin hesabına, taşıyanla sözleşme yapma borcu altında olduğu ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi, komisyonculuk unsurlarına vurgu yapılmıştır. Bkz. **Tangün**, Kürşat: Navlun Komisyoncusu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2000, s. 32-33; **Taş**, agt, s. 7.

<sup>1185</sup> Bkz. **Tangün**, agt, s. 1.

<sup>1186</sup> (**Schmitthof**), **D’Arcy**, Leo/**Murray**, Carole/**Cleave**, Barbara: Schmitthof’s Export Trade, The Law and Practice of International Law, London 2000, s. 606.

<sup>1187</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Tangün**, agt, s. 5 vd; (**Schmitthof**), **D’Arcy/Murray/Cleave**, age, s. 605.

<sup>1188</sup> Bkz. **Tangün**, agt, s. 23. Bu terimle ilgili değişik tanımlar için bkz. s. 36 vd.

arz edebilmektedir (ör. bkz. HGB § 407)<sup>1189</sup>. Ayrıca, duruma göre, navlun komisyoncusunun taşıma işini kendisinin üstlenerek taşıyıcı sıfatına sahip olması da mümkündür.

İngiliz ve Amerikan hukuklarına bakıldığında, navlun komisyonculuğunun kapsamına; müvekkili temsilen taşıma sözleşmesi yapılması, yükün varma yerine ulaşmasını sağlayacak belgelerin hazırlanması, taşıma yöntemi ve yol konusunda danışmanlık yapılması, ithalat ve ihracatla ilgili bilgilerin sağlanması, ambalajlama, gümrük ve depolama hizmetleri, sigorta yaptırılması girmektedir<sup>1190</sup>.

Navlun komisyoncusu ile müvekkili arasındaki ilişki ise şöyle cereyan eder: Müvekkil, navlun komisyoncusuna başvurarak başka bir ülkeden eşya getirtilmesini ister. Komisyoncu, istenilen eşya veya o ülkenin mevzuatı konusunda bilgi sahibi olmasa bile, taşıma zinciri içerisinde, değişik aşamalarda farklı kişilerle anlaşma yaparak, müvekkilinin isteğini yerine getirir. Örneğin, eşya birinden satın alınırken, taşıma sözleşmesi başka biriyle kurulabilir. Yine, ilgili ülkenin gümrük mevzuatı ve gümrük işlemlerinin halledilmesi için değişik kişilerle birçok sözleşme yapılabilir. Açıklanan bu aracılık dolayısıyla, kıta Avrupası'nda taşıma işleri komisyonculuğu sıfatı ortaya çıkarken (kendi adına müvekkili hesabına yapması zorunlu iken), Anglo-Sakson hukukunda daha esnek düzenlemeler bulunmakta; bu kişi vekil veya temsilci olabilmektedir.

Taşıma zincirinin her aşamasında ise değişik ilişkiler görülmektedir. Örneğin, komisyoncu, eğer gemisi varsa taşıma işini kendisi üstlenip, ayrıca taşıyan sıfatına da sahip olabileceği gibi, yine kendisi taşıyanla irtibat kurup, kendi adına müvekkili hesabına bir taşıma sözleşmesi kurabilir. Bunun dışında, komisyoncu, taşıyanı bir gemi tellâlı aracılığı ile temin ederek, ona tellâllık ücreti ödeyebilir. Bu yüzden, her münferit durumda navlun komisyoncusunun hukukî niteliğinin incelenmesi ve ayrı ayrı tespitler yapılması gerekir. Bu saptama yapılırken, özellikle komisyoncu ile müvekkilinin yaptığı sözleşmenin niteliği, şekli ve aracılığın nasıl gerçekleştiğine bakılmalıdır.

---

<sup>1189</sup> Tangün, agt, s. 42; (Schmitthof), D'Arcy/Murray/Cleave, age, s. 606.

<sup>1190</sup> Tangün, agt, s. 23.

## § 17 — SONUÇ

Tellâllık uygulamada değişik adlarla hemen hemen her türlü hukukî ilişkide karşımıza çıkmaktadır. Bu olgu, günlük hayatın karmaşık ilişkilerinde, aracılık faaliyetini yürüten bazı kişilerin, hukukî anlamda tellâl olup olmadığını tespitinde sıkıntılara neden olabilmektedir. Bir hukukî uyuşmazlıkta, adalete uygun sonuçların doğması için “nitelemenin” doğru yapılması gerekir. Örneğin, Tezimizde değindiğimiz kararlarında Yargıtay, kara taşımacılığı alanında aracılık yapanları peşinen taşıma işleri komisyoncusu veya taşıyan saymak suretiyle hatalı bir yaklaşım sergilemekte; somut olayların koşulları göz ardı edilebilmektedir.

Teknolojinin hızla ilerlemesi ile toplumsal hayatta meydana gelen değişimler, hukuka da yansımakta ve daha önce öngörülmeyen sorunlarla karşı karşıya kalılabilmektedir. Bu değişimden, sözleşmeler hukuku da etkilenmektedir. Böylece yeni sözleşme tipleri ortaya çıkabildiği gibi, bu yeni sözleşmelere aracılık edecek olanların hukukî statüsünün belirlenmesi sorunu ile de karşı karşıya kalılabilmektedir. Örneğin, konut edindirme konusunda ülkemizde önemli bir beklenti yaratmış olan “mortgage” sisteminden, “*mortgage brokeri*” denilen aracılık türü ortaya çıkacaktır<sup>1191</sup>. Bu faaliyette, meblağların büyük olması, aracılıktan elde edilecek gelirleri de artırmakta, böylece bu alana doğru bir istem ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durumda, tellâl niteliğindeki mortgage brokerlerinin hukukî statüsü, görev ve yetkileri ile sorumluluk konusunun iyi saptanmasıyla, konut almak isteyenlerin ilerde mağdur olması önlenebilecektir.

Yine bu alanla bağlantılı olarak, hukukî bir boşluğun olduğu, konut sektörümüzün başıboşluğa itildiği bir diğer alan da taşınmaz tellâllığıdır. Yıllardır, iç göçle sürekli artan konut ihtiyacı karşısında, az masraflı kazanç açısından gözde bir meslek hâline gelen emlakçılık, kontrol altına alınması gereken bir meslektir. Özellikle, konut sıkıntısının had safhada olduğu dönemlerde, Devlet bireylerin en temel ihtiyaçlardan biri olan barınma ihtiyacının karşılanması için önlemler almalı ve kötüniyetli aracılara karşı onları koruyacak mekanizmalar geliştirmelidir. Çalışmamızda ele aldığımız, ciddî yaptırım getiremeyen birer ilke kuralı görünümündeki “Mecburî Standartlar Tebliği” ve teamül kuralları ile böylesine geniş bir örgütlenmeye sahip taşınmaz tellâllarının disiplin altına alınması mümkün değildir. Bu alanda temel bir kanun çıkarılıp, taşınmaz tellâllarının hak ve borçları ile meslekî standartları belirlenmezse, müvekkillerin haklarının bazı kötüniyetli taşınmaz tellâllarınca sömürülmesi kaçınılmaz olacaktır. Zira, ABD, İngiltere, Almanya ve İsviçre, bu alanı yıllar öncesinden disiplin altına

---

<sup>1191</sup> **Mortgage Brokeri:** “Konut satın almak isteyenlere, mortgage finansman şirketlerinin imkânları hakkında bilgi veren meslek. Türkiye’de şu anda çalışan kimse yok. Mortgage brokerleri komisyonlarını [tellâllık ücreti demek istiyor] bankalardan alacak. Bankalar da kredi satmak için brokerlik şirketlerini bilgilendirecek”. Milliyet, 3.7.2005, *Kariyerim Eki*, s. 4-5.

almıştır. Benzer bir yaklaşımı sergilemenin zamanının Türkiye açısından da çoktan gelmiş olduğunu düşünüyoruz.

İş ve işçi tellâllığının, Devlet yanında özel sektör tarafından da yapılmasına izin verilmesi sevindiricidir. Uygulamanın yeni olması dolayısıyla, işe yerleştirme oranları her ne kadar istenen düzeyde olmasa da, ilerleyen zamanlarda bu alışkanlığın da yerleşeceğine inanıyoruz. Kaldı ki, bu konuda düzenleme yapılmadan önce, -Devlet dışında- fiilî olarak yürütülen iş ve işçi aracılığı (danışmanlık hizmetleri, insan kaynakları vb) faaliyetlerinin hukukî temelini oluşturulması da son derece isabetlidir. Bu sayede, iş hukukunda egemen olan işçinin korunması ilkesinden ödün verilmeden iş ve işçi aracılığı mümkün kılınmıştır.

Tellâllık faaliyetinin yoğun olarak yürütüldüğü bir diğer alan da sigorta sözleşmeleridir. Sigorta sözleşmelerinde, yüksek meblağlarla çalışılması, bu alanda aracılık yapanların konumunu da önemli bir hâle getirmektedir. Ancak, sigorta prodüktör ve brokerinin hukukî temelini yeterli olmaması, sorunlara yol açabilmektedir. Yeni Sigortacılık Kanunu Tasarısı'nda bu konuda önemli değişikliklere gidilmemiş olması, bazı açılardan endişe vericidir. Gerçekten de bu durum, Türk Ticaret Kanunu'nun 117. maddesinin 2. bendinin, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'na alınmaması karşısında, bu araçlara hangi hükümlerin uygulanacağı sorununu, ilerisi açısından alevlendirmektedir. Ayrıca, Tasarı'da ticaret işleri tellâllığı hükümlerinin de bulunmaması, -Tasarı kanunlaştığında- sigorta sözleşmesi gibi özel nitelikli bir sözleşmeye aracılık eden sigorta prodüktörü ve brokerinin, adi işler tellâllığı hükümlerine tâbi olmasını gündeme getirebilecektir. Bu hükümlerin, konu hakkında yeterli olup olmayacağı ise tartışılabilir. Açıklanan nedenlerle, Sigortacılık Kanunu Tasarısı'na, sigorta prodüktör ve brokerleri ile ilgili daha doyurucu hükümler eklenmelidir.

Kara taşımacılığından farklı olarak, deniz ticareti alanında aracılık faaliyetleri sırasında çok farklı kişilerin devreye girmesi ile bu alandaki aracılık karmaşık bir hâl almakta; kimin hangi sıfatla hareket ettiğinin saptanması zorlaşmaktadır. Bu yüzden, deniz taşımacılığı alanındaki aracılık faaliyetleri ile ilgili temel düzenlemelerin getirilmesi, bu alandaki karmaşa ve tartışmaları da azaltabilecektir. Deniz ticareti alanında faaliyet gösteren tellâllara özgü hükümlerin bulunmayışı, bu alandaki tellâlların kendi yetkileri konusunda bilgi sahibi olmamaları, gereksiz yere taahhütlerde bulunarak ağır tazminatların altında kalmaları, deniz tellâllığı sektörünün sorunlarından birkaçıdır<sup>1192</sup>. Ayrıca, özellikle denizciliğin geliştiği ülkelerde, deniz taşıma işine aracılık edenlerle ilgili eserlerin yoğunluğuna karşın, Türkiye'deki eserlerin azlığı da bu alandaki uygulamacıları sıkıntıya düşürebilmektedir. Oysa, bu araçlar dünya piyasalarında son derece etkinliği olan tellâllardır.

---

<sup>1192</sup> Bu yönde bkz. **Taş**, agt, s. 102.

Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda ticaret işleri tellâllığı hükümlerinin çıkarılması, ticarî işlere aracılık eden tellâllar hakkında sorun yaşanmasına neden olabilir. Özellikle, bu ilişkilerden doğacak uyuşmazlıkların ticaret mahkemesinde görülmesi ve ücret alacağının bir yıl gibi kısa bir sürede zamanaşımına uğraması gerçeği karşısında, adi işler tellâllığı hükümlerinin uyuşmazlıkların çözümüne ne oranda yanıt vereceği tartışmaya açıktır. Ticaret işleri tellâllığı hükümleri içinde, uygulama yeteneği kazanamamış olanlar ayıklanarak, kurumun ihtiyaçlara uygun bir hâle getirilmesi daha isabetli bir yaklaşım olurdu. Zira, her geçen gün yeni sözleşme tiplerinin ortaya çıkması, aracılık faaliyetlerini daha da yaygınlaştırmaktadır. Bu kadar değişik sözleşme tiplerine aracılık eden tellâlların hukukî statülerindeki belirsizlikler, hukukî sorunları da beraberinde getirecektir. Bu yüzden, bundan sonraki kanunlaştırma çalışmaları sırasında, hukukî niteliği “tellâl” olan bir aracı ile karşı karşıya kalındığında, o alanın kendine özgü nitelikleri de dikkate alınarak<sup>1193</sup>, tellâlin özellikle hak ve borçları ile ilgili adil hükümler sevk edilmeli; böylece her tellâllık türü için adi işler veya ticaret işleri tellâllığı hükümlerinin sınırları aşılmamalıdır.

Biz Tezimizi tamamladıktan sonra da, ihtiyaçlar karşısında, “Tellâllığın Uygulamadaki Farklı Görünümleri” başlığına, ileride yeni başlıkların eklenmesi olasıdır. Önemli olan nokta ise, ilgili her alanda, tellâllığın hukukî temelinin doğru saptanarak, somut olay adaletinin gerçekleşmesine katkıda bulunmaktır.

---

<sup>1193</sup> Örneğin sigorta hukuku, taşınmaz hukuku, iş hukuku, deniz ve kara taşıma hukuku alanlarının her birinin kendine özgü nitelikleri vardır. Düzenlemeler yapılırken, ilgili alanın temel kuralları da dikkate alınmalıdır.

## ÖZET

Tellâllık, çeşitli nedenlerle bir araya gelemeyen kişiler arasında bir sözleşmenin kurulması olanağını sağlayan aracılık türüdür. Bu aracılığı yapan kişiye de tellâl denir.

Tellâllıkla ilgili temel düzenlemeler, Türk Ticaret Kanunu'nun 100-115 ile Borçlar Kanunu'nun 404-409. maddeleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, tellâllığın özel türleri birçok kanunda yer almaktadır. Örneğin, Sigorta Murakabe Kanunu, Türkiye İş Kurumu Kanunu, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu gibi.

Tellâla, aracılığını yaptığı sözleşme dolayısıyla herhangi bir sorumluluk yükletilmesi -kural olarak- mümkün değildir. Çünkü o, sadece bir aracıdır. Bu yüzden, bir olayda tacir yardımcısının tellâl olup olmadığını saptamak, son derece önemlidir. Örneğin, acente (özellikle aracı acente) de bir aracı olmasına rağmen, müvekkiline karşı daha fazla yükümlülük altındadır.

Tellâllık sözleşmesinin eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğunu kabul ettiğimiz için, tellâlin müvekkil için aktif çaba sarf etme zorunluluğu yoktur. Böylece tellâl, tellâllık sözleşmesi dolayısıyla borç değil, sadece bir külfet altındadır.

Tellâl, kanun gereğince temsil yetkisine sahip değildir. Müvekkil, ona ayrıca temsil yetkisi vermediği sürece, tellâlin onu temsilen sözleşme yapması mümkün değildir. Aksi takdirde, yetkisiz temsilin sonuçları ortaya çıkar (BK m. 38-39).

Tellâl müvekkil için aracık yaparken, aracılığı özen ve sadakatle yapmalıdır. Zira, tellâllık sözleşmesi -aralarında bazı farklılıklar olsa da- özünde bir vekâlet sözleşmesidir ve tellâl bu sözleşme ile bir iş görme edimi üstlenmiştir.

Tellâllığın, farklı adlarla anılan geniş bir uygulama alanı vardır. Örneğin; emlakçılar, sigorta prodüktör ve brokerleri, özel istihdam büroları, gemi ve navlun tellâlları gibi. Bu kadar değişik alanda faaliyet gösteren tellâlların hukukî niteliğinin saptanması, kuşkusuz uygulamaya düşen bir görevdir. Bu saptama sırasında, ona en çok yardımcı olacak pozitif hukuk kuralı ise, Borçlar Kanunu'nun 18. maddesindeki yorum kuralıdır.



## SUMMARY

Brokerage is a type of intermediary which leads making a contract between parties who can not find themselves because of reasons. The person performs this type of intermediary is called as 'broker'. The main legal rules are settled down in Turkish Commercial Code Article 100-115 and Code of Obligations Article 404-409. However, the specific type of brokerage are regulated in several special acts. For example, Insurance Supervisor Act, The Act of Turkish Employment Institution, The Act of the Union of Chambers and Commodity Exchanges of Turkey etc.

As a rule, a broker has not any responsibility stemming from a contract of which intermediary made by broker. Because, broker is solely an intermediary. Therefore, it is very important to indicate an agent whether as a broker or not. Although, an agent is an intermediary, an agent undertakes so much liabilities against his principal.

A brokerage contract is an agreement which is made between a broker and a principal. Although principal has contractual obligations (principal obligations), broker has no principal obligations stemming from a brokerage contract. This described element is the legal characteristic of brokerage contract. By the means of aforementioned explanation, there is no obligation of broker against his principal to endeavour actively. So, a broker undertakes onus instead of obligation.

A broker has no representation authority *ipso iure*. Unless a principal gives authority to represent himself to the broker, he can not make a contract on behalf of the principal. Otherwise, there can arise the results of an unauthorized agency (Code of Obligations, Art. 38-39).

By being an intermediary a principal, broker undertakes to act with loyalty and care. Because, a brokerage contract is mainly a type of agency contract, despite its differences. With this contract, broker has undertaken a performance resulting in an obligation to do a particular thing.

Brokerage has a widely implementation field that can be called with different terms; real estate agents, insurance brokers, private employment services, shipbrokers etc. Undoubtedly, the definition of brokers' legal characteristic duty is belongs to courts. The legal rule which can assist us by defining the legal characteristic of brokerage agreements is Article 18 of Code of Obligations.

## **EK**

Özel istihdam bürolarının, başvuru ve işe yerleştirme ile ilgili istatistik bilgilerinin karşılaştırılabilmesi için, iş ve işçi aracılığı konusunda bir kamu hizmeti yürüten Türkiye İş Kurumu'nun Ocak ve Nisan 2006, Ocak 2005 ve Ocak 2004 faaliyet raporunu aşağıya aldık. 2000 yılından sonraki diğer istatistik bilgiler için Kurum'un internet adresine ([www.iskur.gov.tr](http://www.iskur.gov.tr)) bakılabilir.